

Sören Holmberg och Lennart Weibull
(red)

Du stora nya värld

Trettiofyra kapitel om politik, medier och samhälle

Du stora nya värld

Trettiofyra kapitel om politik, medier och samhälle

SOM-undersökningen 2005

SOM-rapport nr 39

Sören Holmberg och Lennart Weibull

(red)

Redaktörer: Sören Holmberg och Lennart Weibull

Administrativ redaktör: Kerstin Gidsäter

Omslagsbild: Kerstin Gidsäter

Omslag och redigering: Henny Östlund

Tryck: Grafikerna Livréna i Kungälv AB, 2006

ISBN: 91-89673-09-3

ISSN: 0284-4788

ISRN: GU-STJM--39--SE

INNEHÅLL

Förord	7
Du stora nya värld Sören Holmberg och Lennart Weibull	9
OFFENTLIGA SVERIGE	
Service demokratis återuppståndelse Lennart Nilsson	45
Flagnande förtroende Sören Holmberg och Lennart Weibull	65
Mot republik Lennart Nilsson	85
Sjunkande förtroende för forskning Sören Holmberg och Lennart Weibull	99
Biblioteken, barnen och framtiden Lars Höglund och Eva Wahlström	113
POLITISKA SVERIGE	
Partipopularitet Sören Holmberg	129
Valens mobiliserande kraft Jesper Strömbäck och Bengt Johansson	141
Partisymptierna inför valet 2006 Magnus Hagevi	153
Förtroendet för riksdagen i slutet av mandatperioden Martin Brothén	167

Andrahandsopinionen Henrik Oscarsson	179
Finns det fortfarande en partipress? Lennart Weibull	185
SOCIALA SVERIGE	
Stora regionala skillnader i attityden till flyktingar Marie Demker	205
Sociala nätverk och mellanmänsklig tillit Bo Rothstein	215
Föreställningar och uppfattningar om brottsoffer Marie Demker och Joakim Sebring	219
Hälsan sämre för kvinnor och arbetare José Ferraz Nunes	231
Besök på Calle Grenz Shop Sören Holmberg och Lennart Weibull	241
EKOLOGISKA SVERIGE	
På jakt efter den ekologiska medborgaren Sverker C. Jagers	253
Ökad ledning för kärnkraftsförespråkarna Sören Holmberg	267
Svenska folket vill ha mer vindkraft Per Hedberg	279
Hot och oro – att stämma i ”Becken” Sverker C. Jagers och Johan Martinsson	287

MEDIALA SVERIGE

- Nya vanor påverkar dagspressens spridning**
Ulrika Andersson 299
- Metro Goes National**
Ingela Wadbring 315
- Svenska läsvanor**
Rudolf Antoni 323
- Från radioprät till musikskval**
Jan Strid 335
- Regelbundna TV-vanor**
Åsa Nilsson 343
- Ja till reklam – men bara när jag själv får välja!**
Marie Grusell 359

ELEKTRONISKA SVERIGE

- Biografen i den digitala medieåldern**
Rudolf Antoni 375
- Nyheter, bloggar och offentliga sajter**
Annika Bergström 391
- Makten över tekniken eller teknikens makt?**
Göran Bolin 403
- Medieförtroendets betydelse**
Oscar Westlund 413

INTERNATIONELLA SVERIGE

- Nato-opinionen och den svenska valrörelsen**
Ulf Bjereld 429

En kluven EU-opinion Rutger Lindahl	435
Myndigheters handlingsberedskap Marcia Grimes och Rutger Lindahl	445
DOKUMENTATION	
Den nationella SOM-undersökningen 2005 Åsa Nilsson	459
Författarna	479
Deltagande projekt i SOM-undersökningen 2005	483
Adresser	485
BILAGOR	
Informationsbroschyr, frågeformulär (I och II), publikationer	489

FÖRORD

Du stora nya värld är den 39:e publikationen från SOM-Institutet vid Göteborgs universitet sedan den första blygsamma rapporten år 1987. Den tar sin utgångspunkt i den nationella SOM-undersökningen från senhösten 2005. Liksom de senaste undersökningarna omfattar den *två* riksrepresentativa undersökningar på vardera 3 000 slumpmässigt valda personer i åldern 15-85 år. Undersökningarna har genomförts parallellt och innehåller delvis gemensamma frågor. Fältarbetet genomfördes huvudsakligen under september och oktober 2005. Ansvarig för datainsamlingen har varit Kinnmark DM i Göteborg med Magnus Kinnmark som fältledare. Närmare uppgifter om uppläggning och genomförande samt analyser av likheter och skillnader mellan de två enkäterna finns i metoddokumentationen i bokens slut.

Du stora nya värld innehåller i första hand analyser som uppdaterar trender i fråga om Samhälle, Opinion och Massmedia, det vill säga de tre huvudområden som står i centrum för SOM-institutets årliga studier. Uppläggningsknyter nära an till tidigare års redovisningar. Så analyseras exempelvis utvecklingen av svenska folkets samhällsförtroende, synen på den offentliga sektorn, åsikter om kärnkraft och energi, läsningen av dagstidningar, inställningen till flyktingpolitiken, användning av ny mediateknologi, besök på bibliotek mm. En annan typ av kapitel är de som ger en fördjupning inom ett särskilt område som exempelvis svenskarnas syn på att göra insatser för en bättre miljö, uppfattningar om brottsoffer och intresse att storhandla alkohol utomlands. I och med att boken utges ett valår finns det också ett antal kapitel som sätter fokus på de politiska partierna och valet. Varje författare svarar själv för slutsatserna i respektive kapitel. Som redaktörer har vi huvudsakligen begränsat oss till teknisk redigering. Samtidigt med att boken utkommer utger SOM-institutet en uppdaterad utgåva av den engelskspråkiga *Swedish Trends*, där ett antal av de centrala tidsserierna finns samlade.

Du stora nya värld är också titeln på bokens inledande översiktskapitel. Titeln anspelar på Aldous Huxleys roman *Du sköna nya värld* från 1932 som var en pessimistisk framtidsvision om det globala lyckoriket. Bokens anknytning ligger i samspelet mellan det nationella och det globala, främst i fråga om värderingar. Årets fördjupningstema är hur svenskar ser på ett antal olika världsreligioner.

SOM-undersökningarna genomförs av SOM-institutet, en forsknings- och utbildningsorganisation vid Göteborgs universitet. Institutet drivs gemensamt av Förvaltningshögskolan, Institutionen för journalistik och masskommunikation samt Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Undersökningsledare för den nationella SOM-undersökningen 2005 har varit fil kand Åsa Nilsson, som även svarar för metoddokumentationen. Bokproduktionen har Kerstin Gidsäter

samordnat medan Henny Östlund har ansvarat för omslag och redigering. Under-
tecknade har varit projektansvariga för de nationella SOM-undersökningarna sedan
starten 1986.

Dataunderlaget från tidigare SOM-undersökningar finns tillgängligt via Svensk
Samhällsvetenskaplig Datatjänst (SSD) vid Göteborgs universitet. De publikationer
som hittills utgivits av SOM-institutet finns förtecknade längst bak i föreliggande
volym.

Göteborg i maj 2006

Sören Holmberg
Statsvetenskapliga institutionen
Göteborgs universitet

Lennart Weibull
Institutionen för journalistik
och masskommunikation
Göteborgs universitet

SAMHÄLLE OPINION MASSMEDIA

2005

**INFORMATION TILL
DIG SOM INGÅR I
UNDERSÖKNINGEN**

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

- Vilket förtroende har vi i Sverige för olika samhällsinstitutioner?
- Vilken roll spelar tidningar, radio, TV och internet i våra liv?
- Vilket samhällsengagemang finns i Sverige?
- Hur påverkar massmedierna oss?
- Vad gör svenskarna på sin fritid?

Detta är exempel på frågor som *Samhälle Opinion Massmedia 2005* försöker besvara. Undersökningen görs gemensamt av tre forskningsinstitutioner vid Göteborgs universitet.

Vilka gör Samhälle Opinion Massmedia – och varför?

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet har sedan mitten av 1950-talet genomfört studier om väljare, massmedier och opinionsbildning. Ett viktigt syfte med studierna är att öka kunskapen om hur den svenska demokratin fungerar.

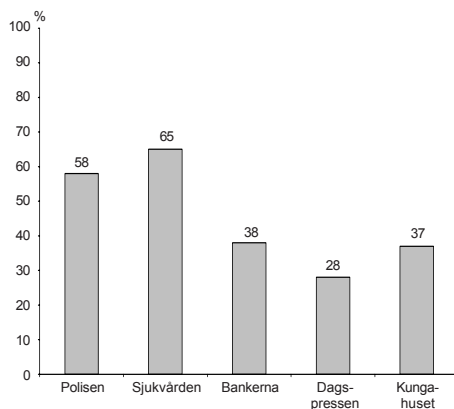
Vid *Förvaltningshögskolan* bedrivs forskning om den offentliga sektorn, med fokus på kommunerna. På senare år har ägnats särskilt intresse åt den flernivådemokrati som vuxit fram i och med Sveriges EU-medlemskap och regionernas ökande betydelse.

Ett centralt forskningsområde vid *Institutionen för journalistik och masskommunikation* rör mediernas betydelse för individ och samhälle. Forskningen har under decennier följt hur vi i Sverige använder och förhåller oss till våra medier.

De tre ovannämnda institutionerna driver tillsammans SOM-institutet, som sedan 1986 genomför en årlig nationell frågeundersökning – "Riks-SOM" – riktad till den svenska allmänheten. Riks-SOM-undersökningen ger många möjligheter att studera hur vanor och åsikter förändras över tid. Resultaten utgör ett bidrag till debatten kring demokrati- och mediefrågor i Sverige.

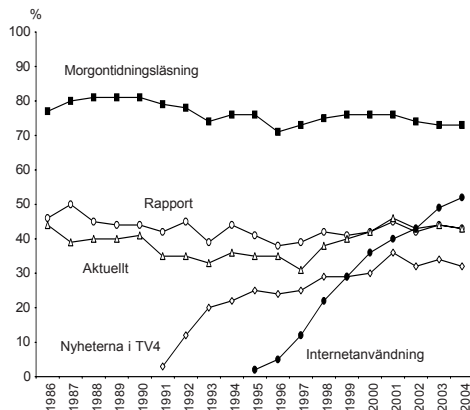
Bland de resultat som under senare år har uppmärksammas märks till exempel mätningarna av medborgarnas förtroende för olika samhällsinstitutioner och massmedier.

Andel av befolkningen som har stort förtroende för olika samhällsinstitutioner

Källa: Riks-SOM 2004

Morgontidningsläsning och nyhetstittande i TV minst 5 dagar per vecka samt regelbunden internetanvändning

Källa: Riks-SOM 1986-2004

Ett Sverige i miniatyr

Vi har slumpmässigt valt ut 6 000 personer i Sverige. Det är alltså slumpen som gjort att just du kommit med i undersökningen. Urvalet har gjorts via befolkningsregistret med uppgift om kön, ålder samt hemkommun. Tillsammans ger de utvalda personerna en god bild av befolkningen i Sverige. För att få rättvisande resultat i undersökningen är det mycket viktigt att alla svarar. Varje svar som uteblir försämrar undersökningens tillförlitlighet. Men det är givetvis du själv som avgör om du vill vara med eller inte.

Frågeformuläret

I undersökningen Samhälle Opinion Massmedia samarbetar ett antal olika forskningsprojekt. Det innebär att frågorna spänner över ett mycket stort antal områden. Antalet frågor kan verka stort, men de flesta besvaras enkelt med ett kryss i tillämplig ruta.

Vad händer med svaren?

Svaren behandlas anonymt och resultaten publiceras bara som siffror i tabeller. Vad någon enskild person svarat framgår **aldrig**. Alla som arbetar med undersökningen har tystnadsplikt.

Årets undersökning genomförs i samarbete med *Kinnmark Information AB* som står för utskick och insamling av frågeformulär.

Varje år publicerar SOM-institutet minst två böcker. Där presenterar olika forskare resultat från sina specialområden. Exempel är de under 2005 utgivna böckerna *Lyckan kommer, lyckan går* och *Svensk samhällsorganisation i förändring*. Böckerna kan beställas från SOM-institutet (telefon-, faxnummer, post- samt e-postadress hittar du på nästa sida). Du kan även besöka SOM-institutets hemsida för att få veta mer om vår verksamhet. Där kan du också ta del av ett urval av tidigare undersökningsresultat. Adressen är: www.som.gu.se

Några av de forskare som deltar i årets undersökning:

Bitr. forskare Rudolf Antoni:
Film och fritid

Professor Kent Asp:
Journalistik

Fil. dr. Annika Bergström:
Nyheter och internet

Professor Göran Bolin:
Mobiltelefoni

Fil. dr. Martin Brothén:
Riksdagen

Professor Marie Demker:
Integrationsfrågor

Doktorand Marie Elfving:
Attityder till reklam

Doktorand Per Hedberg:
Energiopinion

Professor Lars Höglund:
Bibliotek

Fil. dr. Sverker C. Jagers:
Miljöopinion

Professor Rutger Lindahl:
Krisberedskap

Docent Lennart Nilsson:
Kommunal service

Doktorand Åsa Nilsson:
Medieanvändning

Professor Gunnar Olofsson:
Familj och etnicitet

Professor Bo Rothstein:
Civila samhället

Doktorand Josefine Sternvik:
Dagstidningsutveckling

Fil.dr. Ingela Wadbring:
Dagspress

De tre institutionerna bakom SOM-institutet:

Statsvetenskapliga institutionen

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet är Sveriges främsta forskningsinstitution när det gäller undersökningar om politisk opinionsbildning. (www.pol.gu.se)

Institutionen för journalistik och masskommunikation

Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet (JMG) är tongivande inom forskning om massmedier, journalistik och opinionsbildning. (www.jmg.gu.se)

Förvaltningshögskolan

Förvaltningshögskolan vid Göteborgs universitet är den enda i sitt slag i landet. Forskning bedrivs om medborgarna och den offentliga sektorn samt om kommunal ekonomi och organisation. (www.spa.gu.se)

SOM-institutet samarbetar även med *Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS)* vid Göteborgs universitet. Vid CEFOS bedrivs mångvetenskaplig forskning med inriktning på den offentliga sektorn, samhällets riskfrågor, välfärdsstaten och socialförsäkringssystemet samt flernivådemokratins funktionssätt. (www.cefos.gu.se)

Vi svarar gärna på frågor!

Om du har frågor som rör din medverkan i undersökningen, ring gärna till *Kinnmark Information*. Telefonnummer är: **020 - 28 28 30** (samtalet kostar endast en markering).

Om du har frågor till SOM-institutet, ring eller skriv till:

SOM-institutet

Göteborgs universitet

Box 710

405 30 GÖTEBORG

Telefon: Kerstin Gidsäter (kansli och administration) 031-773 12 17

Åsa Nilsson (undersökningsledare) 031-773 12 39

Fax: 031-773 45 54

E-post: info@som.gu.se

Internet: www.som.gu.se

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia
GÖTEBORGS UNIVERSITET

**SAMHÄLLE
OPINION
MASSMEDIA**

2005

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia

**GÖTEBORGS
UNIVERSITET**

SÅ HÄR FYLLER DU I FORMULÄRET

Här är ett exempel:

Fråga 1 Hur väl anser Du att påståendet 'I dag skiner solen' stämmer?

	Stämmer helt och hållet	Stämmer ganska bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer ganska dåligt	Stämmer inte alls
Om Du tycker att påståendet <u>inte stämmer alls</u> , sätt då ett kryss längst till höger på följande sätt:	☐	☐	☐	☐	☒
Om Du tycker att påståendet <u>stämmer ganska bra</u> , markerar Du så här:	☐	☒	☐	☐	☐
Skulle Du råka sätta ett kryss i fel ruta, rätta till det genom att stryka över hela rutan. Sätt därefter kryss i rätt ruta på följande sätt:	☒	☒	☐	☐	☐

Formuläret läses optiskt av en dator. Håll därför om möjligt kryssen innanför rutorna.

Kryssa så här:

Kryssa ej så här:

Använd helst kulspeppenna och inte tusch eller blyerts.

FORMULÄRETS INNEHÅLL

Frågenummer	Frågeområde
1–8	Nyheter och medier
9–25	Politik och samhälle
26–33	Sveriges förhållande till omvärlden
34–38	Samhälle och service
39–42	Krisberedskap
43–54	Miljö och energi
55–56	Kunskap och samhälle
57–69	Aktiviteter, intressen och värderingar
70–76	Arbetsliv
77–94	Bakgrund

NYHETER OCH MEDIER

Fråga 1 Hur ofta brukar du titta på eller lyssna till följande nyhetsprogram i radio och TV?

	Dagligen	5-6 ggr/ vecka	3-4 ggr/ vecka	1-2 ggr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Lokalnyheter i radions P4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonyheterna i riksradien	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i privat lokalradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aktuellt/Rapport i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Regionala nyheter i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT:s morgonnyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala nyheter i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyhetsmorgon i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Update i TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter på text-TV	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 2 Läser eller tittar du i någon eller några morgontidningar regelbundet? Om du läser mer än en morgontidning, ange först den som du betraktar som din huvudtidning. (Frågan gäller inte läsning på internet.)

	7 dagar/ vecka	6 dagar/ vecka	5 dagar/ vecka	4 dagar/ vecka	3 dagar/ vecka	2 dagar/ vecka	1 dag/ vecka
..... (tidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
..... (tidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
..... (tidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jag brukar inte läsa någon morgontidning regelbundet

Fråga 3 Brukar du läsa eller titta i följande tidningar? (Frågan gäller inte läsning på internet.)

	6-7 dagar/ vecka	3-5 dagar/ vecka	1-2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Aftonbladet	☐	☐	☐	☐	☐
Expressen	☐	☐	☐	☐	☐
GT	☐	☐	☐	☐	☐
Kvällsposten	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 4 Prenumererar du eller någon i ditt hushåll på någon morgontidning?

Ja → *Gå vidare till fråga 5.*

Nej → **Om du ändå läser en morgontidning, på vilket sätt har du då tillgång till den?**

☐ Lånar av bekant/granne	☐ Läser på kollektivtrafiken (buss, tåg etc.)
☐ Läser på arbetet/skolan	☐ Köper lösnummer
☐ Läser på internet	☐ Annat sätt:

Fråga 5 Om du/ditt hushåll påbörjat en prenumeration på en morgontidning under de senaste 12 månaderna, vilket eller vilka var skälen? Du kan markera flera alternativ.

- Har inte påbörjat en prenumeration under de senaste 12 månaderna → Gå vidare till fråga 6.
☐ Nyinflyttad på orten och ville ha den lokala tidningen	☐ Min/mitt hushålls ekonomiska situation förbättrades
☐ Fick ett rabatterbjudande	☐ Har tidigare prenumererat på en morgontidning och saknade det
☐ Fick mer tid att läsa tidningen	☐ Blivit mer intresserad av vad som händer i samhället
☐ Ville ha de lokala annonserna	☐ Tidningens nya format passade mig
☐ Hade inte längre tillgång till tidningen på min arbetsplats/skola	☐ Blev påverkad av vänner och bekanta
☐ Tidningen förändrades på ett positivt sätt	☐ Annat skäl

Fråga 6 Brukar du läsa eller titta i följande gratistidningar, och i så fall hur ofta?

	Minst 5 dagar/ vecka	3–4 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Metro	☐	☐	☐	☐	☐
Stockholm City	☐	☐	☐	☐	☐
Extra Östergötland	☐	☐	☐	☐	☐
Annan lokal gratistidning eller annonsblad:	☐	☐	☐	☐	

Fråga 7 Hur ofta brukar du titta på program i följande TV-kanaler?

	Har ej tillgång	Tittar på kanalen:					
		Dagligen	5–6 ggr/ vecka	3–4 ggr/ vecka	1–2 ggr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
SVT1	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT2	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kanal 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ZTV	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
BBC eller CNN	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 8 Hur ofta brukar du lyssna på följande radiokanaler?

	Dagligen	5–6 ggr/ vecka	3–4 ggr/ vecka	1–2 ggr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
P1 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P2 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P3 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P4 i Sveriges Radio/Lokalradion	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Privat lokalradio (t. ex. Rix FM, Radio City, NRJ, Mix Megapol)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Närradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐

POLITIK OCH SAMHÄLLE

Fråga 9 Hur intresserad är du i allmänhet av politik?

Mycket
intresserad

Ganska
intresserad

Inte särskilt
intresserad

Inte alls
intresserad

Fråga 10 Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige i dag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem.

.....

.....

Fråga 11 Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
Regeringen	☐	☐	☐	☐	☐
Polisen	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvården	☐	☐	☐	☐	☐
Försvaret	☐	☐	☐	☐	☐
Riksdagen	☐	☐	☐	☐	☐
Bankerna	☐	☐	☐	☐	☐
Dagspressen	☐	☐	☐	☐	☐
De fackliga organisationerna	☐	☐	☐	☐	☐
Radio och TV	☐	☐	☐	☐	☐
Grundskolan	☐	☐	☐	☐	☐
Storföretagen	☐	☐	☐	☐	☐
Svenska kyrkan	☐	☐	☐	☐	☐
Domstolarna	☐	☐	☐	☐	☐
Kungahuset	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunstyrelserna	☐	☐	☐	☐	☐
Universitet/högskolor	☐	☐	☐	☐	☐
De politiska partierna	☐	☐	☐	☐	☐
EU-kommissionen	☐	☐	☐	☐	☐
Europaparlamentet	☐	☐	☐	☐	☐
Förenta Nationerna (FN)	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 12 Ange också hur stort förtroende du har för följande samhällsinstitutioner eller grupper:

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
Riksbanken	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)	☐	☐	☐	☐	☐
Försäkringskassan	☐	☐	☐	☐	☐
Räddningstjänsten	☐	☐	☐	☐	☐
Staten	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 13 På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i:

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Inte särskilt nöjd	Inte alls nöjd
EU	☐	☐	☐	☐
Sverige	☐	☐	☐	☐
Landstinget/regionen där du bor	☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐

Fråga 14 Allmänt sett, hur stort förtroende har du för svenska politiker?

Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
☐	☐	☐	☐

Fråga 15 Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-högerskala?

Klart till vänster	Något till vänster	Varken till vänster eller till höger	Något till höger	Klart till höger
☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 16 Vilket parti tycker du bäst om i dag?

☐ Vänsterpartiet	☐ Moderaterna
☐ Socialdemokraterna	☐ Kristdemokraterna
☐ Centerpartiet	☐ Miljöpartiet
☐ Folkpartiet	☐ Annat parti (v.g. ange vilket):

Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?

- Ja, mycket övertygad Ja, något övertygad Nej

Fråga 17 Vilket parti tycker du näst bäst om?

☐ Vänsterpartiet	☐ Moderaterna
☐ Socialdemokraterna	☐ Kristdemokraterna
☐ Centerpartiet	☐ Miljöpartiet
☐ Folkpartiet	☐ Annat parti (v.g. ange vilket):

Fråga 18 Hur tycker du att regeringen sköter sin uppgift?

Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt
☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 19 Hur tycker du att riksdagen sköter sin uppgift?

Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt
☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 20 Under de senaste 12 månaderna, har du haft någon form av kontakt med någon riksdagsledamot?

- Ja
 Nej

Fråga 21 Den här frågan gäller hur mycket man allmänt sett gillar respektive ogillar de politiska partierna. Var skulle du personligen vilja placera de olika partierna på nedanstående skala?

	Ogillar starkt		Varken gillar eller ogillar						Gillar starkt		
	-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
Centerpartiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Moderaterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vänsterpartiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Folkpartiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Socialdemokraterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Miljöpartiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kristdemokraterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Om du skulle använda samma skala för partiledarna, var skulle du placera:

	<i>Personen är okänd för mig</i>	-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
Maud Olofsson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fredrik Reinfeldt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lars Ohly	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lars Leijonborg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Göran Persson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Peter Eriksson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maria Wetterstrand	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Göran Hägglund	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Om du också skulle använda samma skala för några andra partier/politiska grupper, var skulle du placera:

	<i>Partiet är okänt för mig</i>	-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
Feministiskt initiativ (FI)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Junilistan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvårdspartiet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sveriges Pensionärens Intresseparti (SPI)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sverigedemokraterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 22 Riksdagen har olika uppgifter. Hur bra eller dåligt anser du att riksdagen och riksdagens ledamöter uppfyller nedanstående uppgifter?

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt
Fattar de avgörande besluten för samhällsutvecklingen i stort	☐	☐	☐	☐	☐
Övervakar regeringens och statsrådets arbete	☐	☐	☐	☐	☐
Är den centrala platsen för den politiska debatten	☐	☐	☐	☐	☐
Förutser framtida problem innan de blir akuta	☐	☐	☐	☐	☐
Avspeglar åsiktsfördelningen i väljarkåren	☐	☐	☐	☐	☐
Tar initiativ i frågor som inte uppmärksammas av regeringen	☐	☐	☐	☐	☐
Bevakar utvecklingen inom EU	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 23 Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
Minska den offentliga sektorn	☐	☐	☐	☐	☐
Ta emot färre flyktingar i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa på ett samhälle med ökad jämställdhet mellan män och kvinnor	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa mer på friskolor	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt	☐	☐	☐	☐	☐
Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften	☐	☐	☐	☐	☐
Införa sextimmars arbetsdag	☐	☐	☐	☐	☐
Sänka skatterna	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör bli medlem i EMU	☐	☐	☐	☐	☐
Bedriva mer av sjukvården i privat regi	☐	☐	☐	☐	☐
Införa republik med en vald president	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 24 Om du ser till läget i dag, vad upplever du själv som mest oroande inför framtiden?

	Mycket oroande	Ganska oroande	Inte särskilt oroande	Inte alls oroande
Terrorism	☐	☐	☐	☐
Miljöförstöring	☐	☐	☐	☐
Ekonomisk kris	☐	☐	☐	☐
Ökat antal flyktingar	☐	☐	☐	☐
Fattigdomen i tredje världen	☐	☐	☐	☐
Stor arbetslöshet	☐	☐	☐	☐
Förändringar i jordens klimat	☐	☐	☐	☐
Naturkatastrofer	☐	☐	☐	☐
Militära konflikter	☐	☐	☐	☐
Sinande oljekällor	☐	☐	☐	☐

Fråga 25 Enligt din bedömning, hur viktiga är följande typer av åtgärder för att förhindra framtida terrorattacker i Europa?

	Mycket viktig åtgärd	Ganska viktig åtgärd	Inte särskilt viktig åtgärd	Inte alls viktig åtgärd	Ingen uppfattning
Ökade resurser till nationell säkerhetspolis	☐	☐	☐	☐	☐
Verka för global rättvisa	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala integrationsprojekt bland invandrarungdomar	☐	☐	☐	☐	☐
Stödja USA:s kamp mot terrorismen	☐	☐	☐	☐	☐
Skärpa personkontrollen av invandrare	☐	☐	☐	☐	☐
Stärka FN	☐	☐	☐	☐	☐
Motverka religiös fanatism	☐	☐	☐	☐	☐
Stödja demokratiska rörelser i icke-demokratiska länder	☐	☐	☐	☐	☐
Verka för en lösning på Palestina-konflikten	☐	☐	☐	☐	☐

SVERIGES FÖRHÅLLANDE TILL OMVÄRLDEN

Fråga 26 Hur intresserad är du i allmänhet av:

	Mycket intresserad	Ganska intresserad	Inte särskilt intresserad	Inte alls intresserad
Internationella frågor	☐	☐	☐	☐
EU-frågor	☐	☐	☐	☐

Fråga 27 Vilken är din åsikt om det svenska medlemskapet i EU?

- I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU
- I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU
- Har ingen bestämd åsikt i frågan

Fråga 28 Vad anser du att medlemskapet i EU hittills inneburit för Sverige inom följande områden?

	Stor förbättring	Viss förbättring	Varken förbättring eller försämring	Viss försämring	Stor försämring	Ingen uppfattning
Miljön	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonomi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sysselsättningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jordbruket	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Prisnivån på livsmedel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Brottsbekämpningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Företagens villkor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Högre utbildning/forskning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare och flyktingar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Alkoholpolitiken	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 29 Enligt din mening, i vilken utsträckning bör besluten inom följande områden fattas på nationell nivå eller på EU-nivå?

	Besluten bör uteslutande fattas på nationell nivå					Besluten bör uteslutande fattas på EU-nivå		Ingen uppfattning
	1	2	3	4	5	6	7	
Miljön	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonomi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sysselsättningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jordbruket	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Prisnivån på livsmedel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Brottsbekämpningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Företagens villkor	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Högre utbildning/forskning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Invandrare och flyktingar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Alkoholpolitiken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 30 Hur ställer du dig till följande förslag som gäller svensk utrikes- och säkerhetspolitik?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
Minska försvarsutgifterna	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör söka medlemskap i NATO	☐	☐	☐	☐	☐
Minska u-hjälpen	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige bör delta i försvarssamarbetet inom EU	☐	☐	☐	☐	☐

TEKNIKINNEHAV OCH INTERNET

Fråga 31 Vilka typer av utrustning etc. har du för närvarande tillgång till i ditt hushåll?

☐ Telefon (fast anslutning)	...och har ditt hushåll:
☐ Mobiltelefon	☐ Fritidshus
☐ Text-TV	☐ Fritidsbåt
☐ Digital-TV/Set Top Box	☐ Bil
☐ Video	↳ Märke:
☐ Persondator; antal: ____	(om du har mer än en bil: den du använder mest)
☐ MP3-spelare	↳ Årsmodell: ____
☐ CD-spelare	☐ Eget körkort för personbil
☐ DVD-spelare	

Fråga 32 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan	Dagligen
Skickat/tagit emot e-post	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tagit del av nyheter/nyhetstjänst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sökt information/fakta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nöje/förströelse/spel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 33 Har du under de senaste 12 månaderna besökt s. k. bloggar på internet skrivna av följande typer av personer?

- Jag känner inte till vad en blogg är → Gå vidare till fråga 34.
 Jag har inte besökt någon blogg

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 månaderna	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan	Dagligen
Journalist/redaktör	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kändis	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Privatperson	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Någon annan typ av bloggare:

.....

SAMHÄLLE OCH SERVICE

Fråga 34 Hur tycker du att kommunstyrelsen i den kommun där du bor sköter sin uppgift?

Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 35 Vad anser du om servicen i den kommun där du bor på följande områden:

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Varken nöjd eller missnöjd	Ganska missnöjd	Mycket missnöjd	Vet inte
(1) Kommunal barnomsorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(2) Kommunal grundskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(3) Kommunal gymnasieskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(4) Friskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(5) Vårdcentral	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(6) Sjukhusvård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(7) Privatläkare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(8) Folktandvård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(9) Privattandläkare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(10) Äldreomsorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(11) Kollektivtrafik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(12) Bibliotek	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(13) Kulturaktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(14) Fritidsverksamhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(15) Miljövård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(16) Tillgång på bostäder	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(17) Gator och vägar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
(18) Möjligheten att få jobb	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 36 Om förändringar av servicen ska göras, vilket av ovanstående serviceområden anser du att:

Det är mest angeläget att satsa på?

Det i första hand ska minska på?

V.g. ange en av siffrorna 1–18 i fråga 35 ovan.

Fråga 37 Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
Rikspolitiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvårdens personal	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Poliser	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Domare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lärare i grundskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Forskare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Journalister i dagspress	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Journalister i radio/TV	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Företagsledare i näringslivet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Präster i Svenska kyrkan	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 38 Här återfinns ett antal förslag hämtade från den svenska alkoholdebatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Ingen uppfattning
Tillåta försäljning av starköl, vin och sprit i livsmedelsbutiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Införa hårdare krav för att få servera alkohol på restaurang/bar/pub	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sänka skatten på alkohol	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utöka den svenska gränskontrollen för att förhindra smuggling av alkohol	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vidta åtgärder som gör det svårare för ungdomar att skaffa sig alkohol	☐	☐	☐	☐	☐	☐

KRISBEREDSKAPEN I SVERIGE

Fråga 39 Vilket förtroende har du för följande myndigheters och organisationers beredskap att agera vid större kriser som drabbar Sverige eller svenskar?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
Regeringen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Försvarsmakten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Polisen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvården	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Räddningstjänsten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Frivilligorganisationer	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Massmedier	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 40 Hur bedömer du den svenska regeringens förmåga att hantera större kriser som berör Sverige eller svenskar inom följande områden?

	Mycket god	Ganska god	Varken god eller dålig	Ganska dålig	Mycket dålig	Ingen uppfattning
Terrorism	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Miljöförstöring	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Naturkatastrofer	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Organiserad brottslighet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Militär konflikt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samhällsekonomi	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 41 Allmänt sett, vilket förtroende har du för följande mediers rapportering i samband med större kriser som berör Sverige eller svenskar?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
Sveriges Television	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Morgonpress	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kvällspress	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyhetsjänster på internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 42 Har oro för din säkerhet betydelse när du väljer resmål och färdstätt på semesterresor?

	Mycket stor betydelse	Ganska stor betydelse	Inte särskilt stor betydelse	Ingen betydelse alls
Resmål	☐	☐	☐	☐
Färdstätt	☐	☐	☐	☐

MILJÖ OCH ENERGI

Fråga 43 Hur intresserad är du i allmänhet av miljöfrågor?

	Mycket intresserad	Ganska intresserad	Inte särskilt intresserad	Inte alls intresserad
	☐	☐	☐	☐

Fråga 44 Hur ofta gör du personligen nedanstående saker av miljöskäl?

	Aldrig	Ibland	Ganska ofta	Mycket ofta	Alltid	Har ej/kör aldrig bil
Sänker hastigheten vid bilkörning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Väljer att gå eller cykla istället för att ta bilen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Väljer att åka med kollektivtrafiken istället för att ta bilen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Väljer att åka tåg istället för att ta flyget	☐	☐	☐	☐	☐	
Sorterar hushållsavfall	☐	☐	☐	☐	☐	
Äter ekologiskt odlade grönsaker/frukt	☐	☐	☐	☐	☐	
Handlar miljömärkta varor	☐	☐	☐	☐	☐	

Fråga 45 Nedanstående lista omfattar ett antal miljöproblem. Hur allvarliga hot mot miljön i Sverige anser du att dessa problem är?

	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; padding: 5px; display: inline-block;">Mycket litet hot</div>										<div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; padding: 5px; display: inline-block;">Mycket stort hot</div>
	↓										↓
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Utsläpp från industrier	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Avgaser från biltrafiken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oljeutsläpp vid kusterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utrotning av djur- och växtarter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Användandet av kemikalier i jordbruket	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Uttunnningen av ozonskiktet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Växthuseffekten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hanteringen av kärnkraftens högaktiva avfall	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 46 Vilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige? Markera endast ett av svarsalternativen.

- Avveckla kärnkraften snarast
- Avveckla kärnkraften, men använd de kärnkraftsreaktorer vi har tills de har tjänat ut
- Använd kärnkraften och förnya efterhand kärnkraftsreaktorerna, men bygg inga fler
- Använd kärnkraften och satsa på fler kärnkraftsreaktorer i framtiden
- Har ingen bestämd åsikt i frågan

Fråga 47 Vad anser du om följande risker som har diskuterats i samband med kärnkraften? Hur stor är risken för:

	<div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; padding: 5px; display: inline-block;">Mycket liten risk</div>										<div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; padding: 5px; display: inline-block;">Mycket stor risk</div>
	↓										↓
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
En större olycka med radioaktivt utsläpp i ett kärnkraftverk i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Att vi i Sverige inte kan hantera och slutförvara kärnkraftens högaktiva avfall på ett säkert sätt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Att kärnkraften leder till att allt fler länder skaffar sig atomvapen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Att länderna i Östeuropa inte kan hantera sina kärnkraftverk och sitt kärnavfall på ett säkert sätt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 48 Hur mycket bör vi i Sverige satsa på nedanstående energikällor under de närmaste 5–10 åren?

	Satsa mer än i dag	Satsa ungefär som i dag	Satsa mindre än i dag	Helt avstå från energikällan	Ingen åsikt
Vattenkraft	☐	☐	☐	☐	☐
Vindkraft	☐	☐	☐	☐	☐
Solenergi	☐	☐	☐	☐	☐
Kärnkraft	☐	☐	☐	☐	☐
Biobränslen	☐	☐	☐	☐	☐
Fossil-/naturgas	☐	☐	☐	☐	☐
Kol	☐	☐	☐	☐	☐
Olja	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 49 Hur ställer du dig till en etablering av följande verksamheter i den kommun där du bor?

	Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ
Oljeraffinaderi	☐	☐	☐	☐	☐
Anläggning för miljöfarligt avfall	☐	☐	☐	☐	☐
Kärnkraftverk	☐	☐	☐	☐	☐
Vindkraftverk	☐	☐	☐	☐	☐
Slutförvar för kärnkraftens högaktiva avfall	☐	☐	☐	☐	☐
Gasnät för fossil-/naturgas	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 50 Hur ställer du dig till en etablering av vindkraftverk i närheten av:

	Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ	Har ingen fritidsbostad
Din fasta bostad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Din fritidsbostad	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 51 Hur stort förtroende har du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
Miljöorganisationer	☐	☐	☐	☐
Kärnkraftsindustrin	☐	☐	☐	☐
Regeringen	☐	☐	☐	☐
Forskare	☐	☐	☐	☐
Journalister	☐	☐	☐	☐
Statliga myndigheter på energiområdet	☐	☐	☐	☐
Kommunstyrelsen i den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐
Elbolagen	☐	☐	☐	☐

Fråga 52 Och hur stort förtroende har du för följande offentliga myndigheter när det gäller information om energi?

	Känner inte till myndigheten	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
Naturvårdsverket	☐	☐	☐	☐	☐
Energimyndigheten	☐	☐	☐	☐	☐
Kärnkraftsinspektionen (SKI)	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunala energirådgivare	☐	☐	☐	☐	☐
Boverket	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 53 Hur ofta försöker du minska din energianvändning i följande sammanhang?

	Aldrig	Ibland	Ganska ofta	Mycket ofta	Alltid
Uppvärmning av bostaden	☐	☐	☐	☐	☐
Användning och val av belysning	☐	☐	☐	☐	☐
Användning och val av elapparater/elektriska verktyg/redskap	☐	☐	☐	☐	☐
Varmvattenförbrukning	☐	☐	☐	☐	☐
Transporter/resor	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 54 I vilken utsträckning är du personligen beredd att betala högre skatt om pengarna används till miljöändamål respektive fattigdomsbekämpning inom något av följande geografiska områden?

	Inte alls beredd att betala högre skatt															I mycket hög grad beredd att betala högre skatt
	↓															↓
Miljöändamål:	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10					
Din kommun	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Baltikum (Estland, Lettland, Litauen)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
U-länder	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fattigdomsbekämpning:	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10					
Din kommun	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Baltikum (Estland, Lettland, Litauen)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
U-länder	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

KUNSKAP OCH SAMHÄLLE

Fråga 55 Allmänt sett, vilket förtroende har du för den forskning som bedrivs i Sverige inom följande områden?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
Medicin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Naturvetenskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samhällsvetenskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teknik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Humaniora	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utbildningsvetenskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 56 Hur viktigt anser du det är att det i Sverige satsas på forskning på världsbästanivå inom följande områden?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt	Ingen uppfattning
Energi	☐	☐	☐	☐	☐
Transportteknik	☐	☐	☐	☐	☐
Miljö	☐	☐	☐	☐	☐
Genteknik	☐	☐	☐	☐	☐
Företagsekonomi	☐	☐	☐	☐	☐
Allergier	☐	☐	☐	☐	☐
Design	☐	☐	☐	☐	☐
Svenska språket	☐	☐	☐	☐	☐
Pedagogik	☐	☐	☐	☐	☐

AKTIVITETER, INTRESSEN OCH VÄRDERINGAR

Fråga 57 Ange nedan vilken/vilka föreningar du är medlem i samt hur aktiv du är i dessa föreningar.

	Icke medlem	Medlem, men har inte varit på möte under de senaste 12 månaderna	Medlem och har varit på möte under de senaste 12 månaderna	Medlem och har någon typ av uppdrag
Idrotts- eller friluftsförening	☐	☐	☐	☐
Miljöorganisation	☐	☐	☐	☐
Politiskt parti (även kvinno- eller ungdomsförbund)	☐	☐	☐	☐
Facklig organisation	☐	☐	☐	☐
Kulturförening (musik, dans, konst etc.)	☐	☐	☐	☐
Invandraroorganisation	☐	☐	☐	☐
Nykerhetsorganisation	☐	☐	☐	☐
Humanitär hjälporganisation	☐	☐	☐	☐
Annan förening	☐	☐	☐	☐

Fråga 58 Tillhör du någon kyrka, annat religiöst samfund eller religion?

	Nej	Ja, men jag har <u>inte</u> varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna	Ja, och jag har varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna
Svenska kyrkan	☐	☐	☐
Pingströrelsen, Evangeliska Frikyrkan, Alliansmissionen, Troströrelsen eller Adventisterna	☐	☐	☐
Annan frikyrka	☐	☐	☐
Katolska kyrkan	☐	☐	☐
Ortodox kyrka eller annan kyrka	☐	☐	☐
Jag är muslim	☐	☐	☐
Jag tillhör en annan religion som varken är kristen eller muslimsk	☐	☐	☐

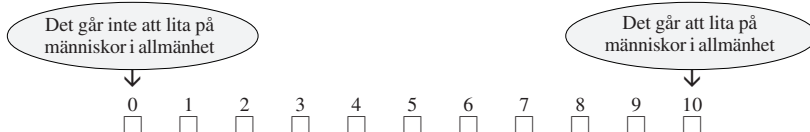
Fråga 59 Röstade du i kyrkovolet i september 2005?

Ja Nej Ej röstberättigad

Fråga 60 Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?

Mycket nöjd Ganska nöjd Inte särskilt nöjd Inte alls nöjd

Fråga 61 Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet? Svvara med hjälp av nedanstående skala:

Fråga 62 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 månaderna	Någon gång i halv-året	Någon gång i kvar-talet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Sysslat med sport/idrott	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Motionerat/ldkat friluftsliv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tränat på gym (styrketräning, aerobics etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat på Tips, Lotto eller V75	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på restaurang/bar/pub på kvällstid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit snabbmat (hamburgare/pizza/kebab)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit vegankost	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Druckit sprit/vin/starköl	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rökt cigaretter/cigarrer/pipa	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Snusat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på bio	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på teater	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kört bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Åkt kollektivt (buss, tåg etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Löst korsord	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat dator-/TV-spel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Umgåtts med vänner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Umgåtts med grannar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Diskuterat politik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Handlat med aktier	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tecknat, målat, skrivit poesi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Läst någon bok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bett til Gud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skänkt pengar till en hjälp-organisation	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Besökt gudstjänst/religiöst möte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Varit utomlands	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Handlat på Systembolaget	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Storhandlat alkohol utomlands	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 63 Allmänt sett, i vilken grad anser du att följande innebär problem för ett stabilt par-förhållande mellan två människor?

	Mycket stort problem	Ganska stort problem	Inte särskilt stort problem	Inget problem alls
Olika fritidsintressen	☐	☐	☐	☐
Stor åldersskillnad	☐	☐	☐	☐
Att man kommer från olika delar av världen	☐	☐	☐	☐
Att man har olika social bakgrund	☐	☐	☐	☐
Att man har olika religion	☐	☐	☐	☐

Fråga 64 Om du skulle söka nytt arbete eller ny bostad, hur många personer uppskattar du att det finns i din bekantskapskrets (inkl. familj) som skulle kunna hjälpa dig?

	Ingen	1–2 personer	3–5 personer	6–10 personer	Fler än 10 personer	Vet inte om någon kan hjälpa mig
Arbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bostad	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 65 Enligt din bedömning, i vilken grad är personer som utsätts för våldsbrott:

	I mycket hög grad	I ganska hög grad	I ganska låg grad	I mycket låg grad	Ingen uppfattning
...vanliga oskyldiga människor	☐	☐	☐	☐	☐
...människor som betett sig oförsiktigt	☐	☐	☐	☐	☐
...människor som har en kriminell bakgrund	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 66 Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd? Svara med hjälp av nedanstående skala, där 0 motsvarar "mycket dåligt" och 10 motsvarar "mycket gott".

Fråga 67 Markera, genom att kryssa i en ruta i varje nedanstående grupp, vilket påstående som bäst beskriver ditt hälsotillstånd idag.

- a) Rörlighet: Jag går utan svårigheter
 Jag kan gå med viss svårighet
 Jag är sängliggande
- b) Egenvård/hygien: Jag behöver ingen hjälp med min dagliga hygien, mat eller påklädning
 Jag har vissa problem att tvätta eller klä mig själv
 Jag kan inte tvätta eller klä mig själv
- c) Huvudsakliga aktiviteter (t. ex. arbete, studier, hushållssysslor, familje- och fritidsaktiviteter) Jag klarar av min huvudsakliga sysselsättning
 Jag har vissa problem med att klara min huvudsakliga sysselsättning
 Jag klarar inte av min huvudsakliga sysselsättning
- d) Smärtor/besvär: Jag har varken smärtor eller liknande besvär
 Jag har måttliga smärtor eller liknande besvär
 Jag har svåra smärtor eller liknande besvär
- e) Oro/nedstämdhet: Jag är inte orolig eller nedstämd
 Jag är orolig eller nedstämd i viss utsträckning
 Jag är i högsta grad orolig eller nedstämd
- f) Stress: Jag upplever inga större problem med stress
 Jag upplever återkommande problem med stress
 Jag upplever ständigt problem med stress

Fråga 68 Hur lång är du och hur mycket väger du?

Längd (i cm): Vikt (i kg): Vill avstå från att svara

Fråga 69 Allmänt sett, vilken inställning har du till följande världsreligioner/trosuppfattningar?
Svara med hjälp av nedanstående skala?

		Mycket negativ			Varken negativ eller positiv			Mycket positiv				
		↓			↓			↓				
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kristendom		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Islam		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Buddism		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hinduism		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Judendom		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

ARBETSLIV

Fråga 70 Vilken av de här grupperna tillhör du för närvarande?

☐ Förvärvsarbetande (även sjukskriven, föräldraledig)	☐ Ålderspensionär/avtalspensionär
☐ Har arbete i arbetsmarknadspolitiska åtgärder	☐ Förtidspensionär/sjukpensionär
☐ Genomgår arbetsmarknadsutbildning	☐ Studerande
☐ Arbetslös	☐ Annat:

Fråga 71 Vilket yrke har/hade du?

-
- (yrke/sysstelsättning)*

Har **aldrig** yrkesarbetat → Gå till fråga 75.

Fråga 72 Vilken av de här yrkesgrupperna hör/hörde du till?

☐ Tjänsteman	☐ Företagare: ingen anställd
☐ Tjänsteman med arbetsledande funktion	☐ Företagare: 1–9 anställda
☐ Tjänsteman med företagsledande funktion	☐ Företagare: 10 eller fler anställda
☐ Arbetare	☐ Jordbrukare: ingen anställd
☐ Arbetare med arbetsledande funktion	☐ Jordbrukare: en eller flera anställda

Fråga 73 Arbetar/arbetade du hel- eller deltid?

- Heltid Deltid, minst 15 timmar i veckan Deltid, mindre än 15 timmar i veckan

Fråga 74 Arbetar/arbetade du i statlig, kommunal, landstingskommunal eller privat tjänst?

- Statlig Kommunal Landstingskommunal Privat

Fråga 75 Har du varit sjukskriven vid något eller några tillfällen under de senaste 12 månaderna?

- Nej
- Ja →
- Upp till en vecka
 - Mellan 1 vecka och 1 månad
 - 1–3 månader
 - 3–12 månader
 - Mer än 12 månader

Fråga 76 Är du medlem i någon fackförening?

Ja, förbund inom:

- LO (Landsorganisationen), v.g. ange vilket förbund:
- TCO (Tjänstemännens Centralorganisation), v.g. ange vilket förbund:
- SACO (Sveriges Akademikers Centralorganisation), v.g. ange vilket förbund:
- Annan facklig organisation, v.g. ange vilket förbund:
- Nej

TILL SIST NÅGRA FRÅGOR OM DIG SJÄLV

När man sammanställer resultatet av sådana här undersökningar brukar man dela upp svaren i olika grupper. För att kunna göra detta behöver vi dina svar på dessa avslutande frågor.

Fråga 77 Är du kvinna eller man?

- Kvinna Man

Fråga 78 Vilket år är du född?

Årtal: 19

Fråga 79 Är du..:

Svensk
medborgare

Medborgare i
annat land

Både svensk medborgare
och medborgare i annat land

Fråga 80 Finns det någon i din familj eller nära bekantskapskrets som huvudsakligen vuxit upp utanför Sverige? Du kan markera flera kryss per rad.

	Nej	Ja, från Norden	Ja, från övriga Europa	Ja, från övriga världen
Familj/släkt	☐	☐	☐	☐
Vänner/nära bekantskapskrets	☐	☐	☐	☐

Fråga 81 Vilket är ditt civilstånd?

Ensamstående

Sambo

Gift/partnerskap

Änka/änkling

Fråga 82 Har du egna barn?

- Ja Nej

Fråga 83 Hur ser ditt hushåll ut?

Jag bor ensam → *Gå till fråga 84.*

Jag bor med/delar regelbundet mitt hushåll med: →

	Ja	Nej
En vuxen	☐	☐
Flera vuxna	☐	☐
Ett eller flera barn	☐	☐

Om du regelbundet delar ditt hushåll med barn, hur många är de och i vilka åldrar är de?

Antal barn: ...i åldrarna: 0-3 år 4-6 år 7-15 år 16 år eller äldre

Fråga 84 Om du skulle beskriva ditt nuvarande hem respektive det hem du växte upp i, vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?

Ditt nuvarande hem:

- Arbetarhem
- Jordbrukarhem
- Tjänstemannahem
- Högre tjänstemanna-/akademikerhem
- Företagarhem

Det hem du växte upp i:

- Arbetarhem
- Jordbrukarhem
- Tjänstemannahem
- Högre tjänstemanna-/akademikerhem
- Företagarhem

Fråga 85 Var någonstans har du, respektive din far och din mor, huvudsakligen vuxit upp?

	Du själv	Din far	Din mor
Ren landsbygd i Sverige	☐	☐	☐
Mindre tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stad eller större tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stockholm, Göteborg eller Malmö	☐	☐	☐
Annat land i Norden	☐	☐	☐
Annat land i Europa	☐	☐	☐
Land utanför Europa	☐	☐	☐

Fråga 86 Om du lever tillsammans med en partner (make, maka, sambo), var någonstans har han/hon huvudsakligen vuxit upp?

- Jag lever inte tillsammans med någon partner → Gå vidare till fråga 87.
- Ren landsbygd i Sverige
- Mindre tätort i Sverige
- Stad eller större tätort i Sverige
- Stockholm, Göteborg eller Malmö
- Annat land i Norden
- Annat land i Europa
- Land utanför Europa

Fråga 87 Hur länge har du bott i den kommun där du bor nu?

- Har alltid bott här
- Har alltid bott här bortsett från kortare perioder, t. ex. studier på annan ort
- Inflyttad, har bott här mer än 10 år
- Inflyttad, har bott här 4–10 år
- Inflyttad, har bott här 1–3 år
- Inflyttad, har bott här mindre än 1 år

Fråga 88 I vilken typ av område bor du?

- Storstad, centralt
- Storstad, ytterområde/förort
- Stad eller större tätort, centralt
- Stad eller större tätort, ytterområde
- Mindre tätort
- Ren landsbygd

Fråga 89 Hur bor du för närvarande?

- I villa/radhus
- I lägenhet/flerbostadshus
- Annat boende

Fråga 90 Hyr eller äger du eller någon i ditt hushåll din nuvarande bostad?

- Hyr bostaden Äger bostaden (även bostadsrätt/insatslägenhet)

Fråga 91 Vilken skolutbildning har du? Markera det alternativ som du anser passar bäst in på dig. Om du ännu inte avslutat din utbildning, markera då den du genomgår för närvarande.

- Ej fullgjort grundskola eller motsvarande obligatorisk skola
 Grundskola eller motsvarande obligatorisk skola
 Studier vid gymnasium, folkhögskola eller motsvarande
 Examen från gymnasium, folkhögskola eller motsvarande
 Eftergymnasial utbildning, ej högskola
 Studier vid högskola/universitet
 Examen från högskola/universitet
 Examen från forskarutbildning

Fråga 92 Vilken inriktning har din utbildning i huvudsak? Kryssa för det alternativ som bäst stämmer in på din utbildning.

☐ Ekonomi/handel/administration	☐ Media/journalistik/reklam
☐ Estetisk/design/hantverk/konst	☐ Naturvetenskap/matematik/data
☐ Hotell/restaurang/service/skönhetsvård	☐ Pedagogik
☐ Hälso-/sjukvård	☐ Samhällsvetenskap/juridik
☐ Humaniora/kultur	☐ Socialt arbete/omsorg/psykologi
☐ Jordbruk/skogsbruk/miljövärd	
☐ Teknik/byggt teknik/industri/transport	☐ Annan:

Fråga 93 Var vänlig sätt ett kryss i den ruta som motsvarar den ungefärliga sammanlagda årsinkomsten för samtliga personer i ditt hushåll före skatt (pension och studiemedel ska räknas in i den ungefärliga årsinkomsten).

☐ 100 000 eller mindre	☐ 401 000 – 500 000
☐ 101 000 – 200 000	☐ 501 000 – 600 000
☐ 201 000 – 300 000	☐ 601 000 – 700 000
☐ 301 000 – 400 000	☐ Mer än 700 000

Fråga 94 Hur har enligt din mening nedanstående ekonomiska förhållanden förändrats under de senaste 12 månaderna?

	Förbättrats	Förblivit ungefär densamma	Försämrats
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐
Den svenska ekonomi	☐	☐	☐

Hur tror du att ekonomin kommer att förändras under de kommande 12 månaderna?

	Förbättras	Förbli ungefär densamma	Försämras
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐
Den svenska ekonomi	☐	☐	☐

ETT STORT TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

Om du har synpunkter på någon enskild fråga eller formuläret som helhet är vi tacksamma för att få ta del av dessa.

SOM-INSTITUTET DRIVS I SAMARBETE MELLAN TRE INSTITUTIONER VID GÖTEBORGS UNIVERSITET:

Statsvetenskapliga institutionen

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet är Sveriges främsta forskningsinstitution när det gäller undersökningar om politisk opinionsbildning och demokrati. (Mer information på: www.pol.gu.se)

Institutionen för journalistik och masskommunikation

Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet (JMG) är tongivande inom forskning om massmedier, journalistik och opinionsbildning. (www.jmg.gu.se)

Förvaltningshögskolan

Förvaltningshögskolan vid Göteborgs universitet är den enda i sitt slag i landet. Forskning bedrivs om medborgarna och den offentliga sektorn samt om kommunal ekonomi och organisation. (www.spa.gu.se)

SOM-institutet samarbetar även med **Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS)** vid Göteborgs universitet. Vid CEFOS bedrivs mångvetenskaplig forskning med inriktning på den offentliga sektorn, samhällets riskfrågor, välfärdsstaten och socialförsäkringssystemet samt flernivådemokratis funktions sätt. (www.cefos.gu.se)

I den undersökning som du just hjälpt oss att genomföra deltar forskare från dessa tre institutioner men också från andra institutioner och universitet, bland andra:

Annika Bergström, fil.dr.:
Nyheter och internet

Martin Brothén, fil.dr.:
Riksdagen

Marie Demker, professor:
Integrationsfrågor

Per Hedberg, doktorand:
Energi och kärnkraft

Sören Holmberg, professor:
Politisk opinion

Sverker C. Jagers, fil. dr.:
Miljöopinion

Rutger Lindahl, professor:
Krisberedskap

Lennart Nilsson, docent:
Kommunal service

Gunnar Olofsson, professor:
Familj och etnicitet

Bo Rothstein, professor:
Civila samhället

Ingela Wadbring, fil.dr.:
Dagspress

Lennart Weibull, professor:
Åsikter om massmedier

Här ser du några böcker från SOM-institutet där resultaten från de senaste årens undersökningar presenteras:

Du kan läsa mer om SOM-institutets verksamhet på vår hemsida:

www.som.gu.se

(Där hittar du också innehållsförteckningar till våra böcker.)

Vill du kontakta oss är du mycket välkommen att göra det:

- telefon: 031-773 12 17
- epost: info@som.gu.se

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia

GÖTEBORGS UNIVERSITET

SAMHÄLLE O P I N I O N M A S S M E D I A

Samhälle Opinion och Massmedia (SOM) är en vetenskaplig frågeundersökning som årligen genomförs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet. SOM-institutet drivs gemensamt av tre institutioner: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Statsvetenskapliga institutionen samt Förvaltningshögskolan. SOM-undersökningen är en del av institutionernas forskning om opinionsbildning i det svenska samhället i dag. Undersökningen genomförs i samarbete med Kinnmark Information AB och går ut till 6 000 slumpmässigt utvalda personer i Sverige.

Ansvariga för undersökningen är professor Sören Holmberg och professor Lennart Weibull. Magnus Kinnmark är projektsamordnare och undersökningsledare är Åsa Nilsson.

Har du frågor som rör din medverkan i undersökningen, ring gärna
Kinnmark Information. Telefon: 020-28 28 30
(samtalet kostar endast en markering)

Du kan också ringa eller skicka e-post till SOM-institutet:
Åsa Nilsson, telefon: 031-773 12 39, e-post: asa.nilsson@som.gu.se
Vill du läsa mer om SOM-institutet finns vi på internetadressen: www.som.gu.se

*Denna streckkod är endast till för att
inkomna svar skall kunna prickas av
vid datorns optiska läsning. Då slipper
du få påminnelse i onödan.*

**SAMHÄLLE
OPINION
MASSMEDIA**

2005

SOM-INSTITUTET
samhälle opinion massmedia

**GÖTEBORGS
UNIVERSITET**

SÅ HÄR FYLLER DU I FORMULÄRET

Här är ett exempel:

Fråga 1 Hur väl anser Du att påståendet *'I dag skiner solen'* stämmer?

	Stämmer helt och hållet	Stämmer ganska bra	Stämmer varken bra eller dåligt	Stämmer ganska dåligt	Stämmer inte alls
Om Du tycker att påståendet <u>inte stämmer alls</u> , sätt då ett kryss längst till höger på följande sätt:	☐	☐	☐	☐	☒
Om Du tycker att påståendet <u>stämmer ganska bra</u> , markerar Du så här:	☐	☒	☐	☐	☐
Skulle Du råka sätta ett kryss i fel ruta, rätta till det genom att stryka över hela rutan. Sätt därefter kryss i rätt ruta på följande sätt:	☒	☒	☐	☐	☐

Formuläret läses optiskt av en dator. Håll därför om möjligt kryssen innanför rutorna.

Kryssa så här:

Kryssa ej så här:

Använd helst kulspetspenna och inte tusch eller blyerts.

FORMULÄRETS INNEHÅLL

Frågenummer

Frågeområde

1–10	Nyheter och tidningar
11–19	Politik och samhälle
20–29	Radio och TV
30–42	Teknikinnehav, internet och andra medier
43–48	Tidskrifter, böcker och bibliotek
49–54	Film
55–57	Reklam
58–62	Medier och samhälle
63–71	Aktiviteter, intressen och värderingar
72–78	Arbetsliv
79–98	Bakgrund

NYHETER OCH TIDNINGAR

Fråga 1 Hur ofta brukar du titta på eller lyssna till följande nyhetsprogram i radio och TV?

	Dagligen	5-6 ggr/ vecka	3-4 ggr/ vecka	1-2 ggr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Lokalnyheter i radions P4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonyheterna i riksradien	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i privat lokalradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aktuellt/Rapport i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Regionala nyheter i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT:s morgonnyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala nyheter i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyhetsmorgon i TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Update i TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter på text-TV	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 2 Läser eller tittar du i någon eller några morgontidningar regelbundet? Om du läser mer än en morgontidning, ange först den som du betraktar som din huvudtidning. (Frågan gäller inte läsning på internet.)

	7 dagar/ vecka	6 dagar/ vecka	5 dagar/ vecka	4 dagar/ vecka	3 dagar/ vecka	2 dagar/ vecka	1 dag/ vecka
..... (tidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
..... (tidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
..... (tidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jag brukar inte läsa någon morgontidning regelbundet

Fråga 3 Brukar du läsa eller titta i följande tidningar? (Frågan gäller inte läsning på internet.)

	6-7 dagar/ vecka	3-5 dagar/ vecka	1-2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Aftonbladet	☐	☐	☐	☐	☐
Expressen	☐	☐	☐	☐	☐
GT	☐	☐	☐	☐	☐
Kvällsposten	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 4 Brukar du läsa eller titta i följande gratistidningar, och i så fall hur ofta?

	Minst 5 dagar/ vecka	3-4 dagar/ vecka	1-2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Metro	☐	☐	☐	☐	☐
Stockholm City	☐	☐	☐	☐	☐
Extra Östergötland	☐	☐	☐	☐	☐
Annan lokal gratistidning eller annonsblad:	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 5 Prenumererar du eller någon i ditt hushåll på någon morgontidning?

- Ja → Gå vidare till fråga 6.
- Nej → **Om du ändå läser en morgontidning, på vilket sätt har du då tillgång till den?**
- Lånar av bekant/granne Läser på kollektivtrafiken (buss, tåg etc.)
- Läser på arbetet/skolan Köper lösnummer
- Läser på internet Annat sätt:

Fråga 6 Har du funderat på att upphöra med den/någon av de morgontidningsprenumerationer du nu har, eller har detta diskuterats inom familjen under det senaste halvåret?

- Nej Ja, någon enstaka gång Ja, flera gånger Tveksam, vet ej Prenumererar ej på någon morgontidning

Fråga 7 Om du/ditt hushåll påbörjat en prenumeration på en morgontidning under de senaste 12 månaderna, vilket eller vilka var skälen? Du kan markera flera alternativ.

- Har inte påbörjat en prenumeration under de senaste 12 månaderna → Gå vidare till fråga 8.
- Nyinflyttad på orten och ville ha den lokala tidningen Min/mitt hushålls ekonomiska situation förbättrades
- Fick ett rabatterbjudande Har tidigare prenumererat på en morgontidning och saknade det
- Fick mer tid att läsa tidningen Blivit mer intresserad av vad som händer i samhället
- Ville ha de lokala annonserna Tidningens nya format passade mig
- Hade inte längre tillgång till tidningen på min arbetsplats/skola Blev påverkad av vänner och bekanta
- Tidningen förändrades på ett positivt sätt Annat skäl

Fråga 8 Ungefär hur lång tid brukar du ägna åt den lokala morgontidningen en genomsnittlig vardag?

	0 min	5 min	10 min	15 min	20 min	25 min	30 min	35 min	40 min	45 min	50 min	55 min	60 min	Mer än 60 min
Före kl. 08	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kl. 08–12	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kl. 12–17	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Efter kl. 17	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 9 Om du tänker på hur din morgontidning är i dag och jämför med hur den var för ett år sedan, tycker du då att tidningen blivit bättre eller sämre?

- Mycket bättre Något bättre Ingen skillnad Något sämre Mycket sämre Tveksam/vet ej

Fråga 10 Vilket sidformat vill du helst att din lokala morgontidning ska ha?

- Mycket större än i dag Något större än i dag Samma som i dag Något mindre än i dag Mycket mindre än i dag

POLITIK OCH SAMHÄLLE

Fråga 11 Hur intresserad är du i allmänhet av politik?

Mycket
intresserad

Ganska
intresserad

Inte särskilt
intresserad

Inte alls
intresserad

**Fråga 12 Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige i dag?
Ange högst tre frågor/samhällsproblem.**

.....

.....

Fråga 13 Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
Regeringen	☐	☐	☐	☐	☐
Polisen	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvården	☐	☐	☐	☐	☐
Försvaret	☐	☐	☐	☐	☐
Riksdagen	☐	☐	☐	☐	☐
Bankerna	☐	☐	☐	☐	☐
Dagspressen	☐	☐	☐	☐	☐
De fackliga organisationerna	☐	☐	☐	☐	☐
Radio och TV	☐	☐	☐	☐	☐
Grundskolan	☐	☐	☐	☐	☐
Storföretagen	☐	☐	☐	☐	☐
Svenska kyrkan	☐	☐	☐	☐	☐
Domstolarna	☐	☐	☐	☐	☐
Kungahuset	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunstyrelserna	☐	☐	☐	☐	☐
Universitet/högskolor	☐	☐	☐	☐	☐
De politiska partierna	☐	☐	☐	☐	☐
EU-kommissionen	☐	☐	☐	☐	☐
Europaparlamentet	☐	☐	☐	☐	☐
Förenta Nationerna (FN)	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 14 På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i:

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Inte särskilt nöjd	Inte alls nöjd
EU	☐	☐	☐	☐
Sverige	☐	☐	☐	☐
Landstinget/regionen där du bor	☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐

Fråga 15 Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-högerskala?

Klart till
vänster

Något till
vänster

Varken till vänster
eller till höger

Något till
höger

Klart till
höger

Fråga 16 Vilket parti tycker du bäst om i dag?

- Vänsterpartiet
 Moderaterna
 Socialdemokraterna
 Kristdemokraterna
 Centerpartiet
 Miljöpartiet
 Folkpartiet
 Annat parti (v.g. ange vilket):

Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?

- Ja, mycket övertygad
 Ja, något övertygad
 Nej

Fråga 17 Vilken är din åsikt om det svenska medlemskapet i EU?

- I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU
 I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU
 Har ingen bestämd åsikt i frågan

Fråga 18 Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
Minska den offentliga sektorn	☐	☐	☐	☐	☐
Ta emot färre flyktingar i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa på ett samhälle med ökad jämställdhet mellan män och kvinnor	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt	☐	☐	☐	☐	☐
Låta privata företag svara för äldreomsorg	☐	☐	☐	☐	☐
Behålla kärnkraften	☐	☐	☐	☐	☐
Införa sextimmars arbetsdag	☐	☐	☐	☐	☐
Sänka skatterna	☐	☐	☐	☐	☐
Införa republik i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
Låta människor med psykiska störningar leva ute i samhället och inte vårdas på sjukhus	☐	☐	☐	☐	☐
Införa reklam i Sveriges Television	☐	☐	☐	☐	☐
Tillåta statliga myndigheter att ingripa mot ägarkoncentration inom massmedieområdet	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 19 Hur mycket inflytande har enligt din mening följande grupper över den uppmärksamhet som olika frågor får i den svenska politiska debatten?

	Mycket stort inflytande	Ganska stort inflytande	Ganska litet inflytande	Mycket litet inflytande
De stora intresseorganisationerna	☐	☐	☐	☐
Offentliga myndigheter	☐	☐	☐	☐
Journalister i press, radio och TV	☐	☐	☐	☐
De politiska partierna	☐	☐	☐	☐
Allmänheten	☐	☐	☐	☐
Riksdagen	☐	☐	☐	☐
Regering och departement	☐	☐	☐	☐
Näringslivet	☐	☐	☐	☐

RADIO OCH TV

Fråga 20 Hur ofta brukar du lyssna på följande radiokanaler?

	Dagligen	5-6 ggr/ vecka	3-4 ggr/ vecka	1-2 ggr/ vecka	Mer sällan	Aldrig
P1 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P2 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P3 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P4 i Sveriges Radio/Lokalradion	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rix FM	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Radio City	☐	☐	☐	☐	☐	☐
NRJ (Radio Energy)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mix Megapol	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lugna favoriter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annan privat lokalradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Närradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 21 Hur ofta brukar du titta på program i följande TV-kanaler?

	<i>Har ej tillgång</i>	<i>Tittar på kanalen:</i>					Aldrig
		Dagligen	5-6 ggr/ vecka	3-4 ggr/ vecka	1-2 ggr/ vecka	Mer sällan	
SVT1	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT2	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kanal 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ZTV	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT24	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4 Plus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4 Film	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT Barnkanalen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT/UR Kunskaps- kanalen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
MTV	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viasat Nature/Action	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Canal+ eller TV1000	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Eurosport	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
BBC eller CNN	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 22 Hur viktigt är följande saker för dig när det gäller TV?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt
Fler kanaler att välja mellan	☐	☐	☐	☐
Bättre kvalitet på ljud och/eller bild	☐	☐	☐	☐
Bättre program	☐	☐	☐	☐

Fråga 23 Hur ofta brukar du titta på följande typer av TV-program?

	Flera gånger i veckan	Någon gång i veckan	Mer sällan	Aldrig
Sportprogram	☐	☐	☐	☐
Kulturprogram	☐	☐	☐	☐
Lättare underhållning	☐	☐	☐	☐
Långfilmer	☐	☐	☐	☐
Drama/serier	☐	☐	☐	☐
Dokusåpor	☐	☐	☐	☐
Djur- och naturprogram	☐	☐	☐	☐

Fråga 24 Brukar du regelbundet följa något eller några särskilda TV-serier eller TV-program förutom nyheter?

Nej Ja, 1–2 Ja, 3 eller flera

Om JA, vilken eller vilka serier/program (ange högst tre):

.....

Fråga 25 Vilken typ av TV-program föredrar du att titta på? Svara med hjälp av nedanstående skala.

	Inte alls intresserad av att titta på					Mycket intresserad av att titta på					
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Informations- och faktaprogram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Förströelse- och underhållningsprogram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 26 Vilken TV-kanal tycker du har de bästa programmen när det gäller: (Markera endast en kanal per innehållstyp.)

	SVT1	SVT2	SVT24	SVT Barn-kanalen	SVT/UR Kunskaps-kanalen	TV3	TV4	Kanal 5	Annan kanal	Ingen uppfattning
Barnprogram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdomsprogram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sport	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lättare underhållning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Naturprogram	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samhällsprogram/ -magasin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teater, opera, konsert	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturprogram/-magasin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Svenska TV-serier/ drama/komedi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utländska TV-serier/ drama/komedi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Långfilmer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Populärmusik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dokumentärer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 27 Vilket är ditt allmänna intryck av de svenska TV-kanalerna?

	Mycket positivt	Ganska positivt	Varken positivt eller negativt	Ganska negativt	Mycket negativt	Ingen uppfattning
SVT1	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT2	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kanal 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ZTV	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viasat Nature/Action	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT Barnkanalen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT24	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SVT/UR Kunskapskanalen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4 Plus	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 28 Är du positivt eller negativt inställd till reklam i TV?

Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ
☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 29 Tycker du att TV-licensen, mottagaravgiften som man betalar för Sveriges Television, är värd priset eller inte?

Mycket väl värd priset	Ganska väl värd priset	Inte speciellt värd priset	Inte alls värd priset
☐	☐	☐	☐

TEKNIKINNEHAV, INTERNET OCH ANDRA MEDIER**Fråga 30 Vilka typer av utrustning etc. har du för närvarande tillgång till i ditt hushåll?**

- Telefon (fast anslutning)
- Mobiltelefon
- TV; antal apparater:
- Text-TV
- Digital-TV/Set Top Box
- Storbilds-TV/hemmabio
- Video
- Persondator; antal:
- MP3-spelare
- CD-spelare
- DVD-spelare

...och har ditt hushåll:

- Fritidshus
- Fritidsbåt
- Bil
- ↳ Märke:
- (om du har mer än en bil: den du använder mest)
- ↳ Årsmodell:
- Eget körkort för personbil

Fråga 31 Har du egen mobiltelefon? (Du kan kryssa för flera alternativ.)

- Ja, privat med kontantkort
- Ja, privat med abonnemang
- Ja, i tjänsten/arbetet
- Nej

Fråga 32 Hur många mobiltelefoner har du haft under de senaste tre åren (inkl. den/de du har i dag)?

- 0 1 2 3 4 5 eller fler

Fråga 33 Hur många mobiltelefonabonnemang/kontantkort använder du i dag?

- 1 2 3 eller fler *Har ingen mobiltelefon*

Fråga 34 Hur ofta brukar du använda mobiltelefon till följande?

	Aldrig	Någon/ några ggr/ månad	Någon gång/ vecka	Några gånger/ vecka	1-3 ggr/ dag	4-8 ggr/ dag	9-20 ggr/ dag	Mer än 20 ggr/dag
Ringa samtal	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ta emot samtal	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skicka SMS	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ta emot SMS	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skicka bilder med MMS-teknik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ta bilder/fotografera	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skicka/ta emot e-post	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyhetsjänster	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spela spel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Använder aldrig mobiltelefon

Fråga 35 Har du tillgång till internet? (Fler än ett alternativ kan markeras.)

- Ja, i hemmet → ...där jag har anslutning: ...via telefonmodem
 Ja, på arbetsplats/skola ...via bredband
 Ja, på annan plats
 Nej

Fråga 36 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte?

Brukar aldrig använda internet → *Gå vidare till fråga 41.*

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan	Dagligen
Skickat/tagit emot e-post	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Deltagit i diskussions-/chatgrupp	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sökt information/fakta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommenterat nyhetsartiklar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Besökt s. k. bloggar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Beställt varor eller tjänster	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gjort bankärenden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt tjänster hos kommun/myndighet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nöje/förströelse/spel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pornografi/erotik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Laddat ner musik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Laddat ner film	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 37 Hur ofta brukar du besöka någon av följande nyhetssajter på internet?

	6–7 dagar/ vecka	3–5 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Aftonbladet	☐	☐	☐	☐	☐
Expressen	☐	☐	☐	☐	☐
Dagens Nyheter	☐	☐	☐	☐	☐
Annan morgontidning	☐	☐	☐	☐	☐
Sveriges Radio (SR)	☐	☐	☐	☐	☐
Sveriges Television (SVT)	☐	☐	☐	☐	☐
TV4	☐	☐	☐	☐	☐
Annan nyhetssajt, i första hand:	☐	☐	☐	☐	

Fråga 38 Bortsett från nyheter, brukar du besöka någon eller några särskilda internetsajter regelbundet?

Ja, flera gånger om dagen	☐	Ja, varje dag	☐	Ja, flera gånger i veckan	☐	Ja, varje vecka	☐	Nej, inte regelbundet	☐
---------------------------	--------------------------	---------------	--------------------------	---------------------------	--------------------------	-----------------	--------------------------	-----------------------	--------------------------

Om JA, vilken eller vilka sajter (ange högst tre):

.....

Fråga 39 Hur ofta brukar du ta del av något av följande på internet?

	6–7 dagar/ vecka	3–5 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Din kommuns hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Ditt landstings/din regions hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Riksdagens hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Regeringens hemsida	☐	☐	☐	☐	☐
Något politiskt partis hemsida	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 40 Har din användning av internet medfört att du ökat eller minskat din användning av andra medier?

	Ökat mycket	Ökat något	Varken ökat eller minskat	Minskat något	Minskat mycket
Dagstidningsläsning	☐	☐	☐	☐	☐
Tidskriftsläsning	☐	☐	☐	☐	☐
Radiolyssnande	☐	☐	☐	☐	☐
TV-tittande	☐	☐	☐	☐	☐
Telefonerande	☐	☐	☐	☐	☐
Bokläsning	☐	☐	☐	☐	☐
Biobesök	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 41 Anser du att internet bidrar till att förbättra demokratin i:

	Ja, mycket	Ja, något	Nej	Ingen uppfattning
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐
Sverige	☐	☐	☐	☐
Världen	☐	☐	☐	☐

Fråga 42 Vilken är din åsikt om följande påståenden som man ibland hör om internet? Ange för vart och ett av påståendena om det enligt din uppfattning är riktigt eller felaktigt.

	Helt felaktigt påstående					Helt riktigt påstående					
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Nyheter på internet kan aldrig ersätta nyheter i tidningar, radio och tv, utan endast komplettera	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Den som har internet behöver inte ha någon dagstidningsprenumeration	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
En svaghet med tidningar på internet är att de innehåller för få lokala annonser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Internet är en nödvändig förutsättning för att kunna hålla sig informerad om nyheter och aktuella händelser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

TIDSKRIFTER, BÖCKER OCH BIBLIOTEK

Fråga 43 Hur ofta läser eller tittar du i följande?

	Flera gånger i veckan	Någon gång i veckan	Någon gång i månaden	Någon gång per kvartal	Någon gång per halvår	Någon gång per år	Aldrig
Vecko-/månadstidning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Special-/facktidskrift	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Facklig tidning/tidskrift	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utländsk dagstidning/tidskrift	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skönlitterär bok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fackbok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 44 Har du under de senaste 12 månaderna läst högt ur en bok för något barn?

Nej, ingen gång	Ja, någon gång under året	Ja, någon gång i halvåret	Ja, någon gång i kvartalet	Ja, någon gång i månaden	Ja, någon gång i veckan	Ja, flera gånger i veckan
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 45 Hur tycker du på det hela taget att bibliotekens service fungerar i den kommun där du bor?

Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 46 Har du besökt något bibliotek i din kommun under de senaste 12 månaderna?

Nej, ingen gång	Ja, någon gång under året	Ja, någon gång i halvåret	Ja, någon gång i kvartalet	Ja, någon gång i månaden	Ja, någon gång i veckan	Ja, flera gånger i veckan
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 47 Har du använt något kommunbiblioteks internetjänster under de senaste 12 månaderna?

Nej → Gå vidare till fråga 48.

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 månaderna	Någon gång i halvåret	Någon gång i kvartalet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Sökt i bibliotekets katalog	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Reserverat eller förlängt lån	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt bibliotekets hemsida och länkar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bokat dator eller arbetsplats på biblioteket	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ställt frågor till biblioteket/bibliotekarie	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lånat e-böcker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annat:	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 48 Är du eller någon i ditt hushåll medlem i någon eller några bokklubbar och har du/ditt hushåll i så fall köpt någon bok under de senaste 12 månaderna?

Nej, jag är inte medlem i någon bokklubb → Gå vidare till fråga 49.

Ja, jag är medlem i bokklubb/-ar:

	Medlem, men har inte köpt någon bok senaste 12 mån	Medlem, köpt 1–2 böcker senaste 12 mån	Medlem, köpt fler än 2 böcker senaste 12 mån	Nej
...för vuxna med blandat utbud	☐	☐	☐	☐
...specialiserad på visst ämne	☐	☐	☐	☐
...för barn	☐	☐	☐	☐
Annan typ av bokklubb	☐	☐	☐	☐

FILM

Fråga 49 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna sett på långfilm (spelfilm, tecknat, dokumentärer) på:

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i kvartalet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Allmänna TV-kanaler	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Filmkanaler i TV	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dvd/video	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Biograf	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 50 Hur gärna ser du följande typer av filmer?

	Ser mycket gärna	Ser ganska gärna	Ser inte särskilt gärna	Ser ogärna
Action	☐	☐	☐	☐
Thrillers	☐	☐	☐	☐
Komedi	☐	☐	☐	☐
Drama	☐	☐	☐	☐
Romantik	☐	☐	☐	☐
Barn-/familjefilm	☐	☐	☐	☐
Dokumentär	☐	☐	☐	☐
Skräckfilm	☐	☐	☐	☐
Science Fiction/fantasy	☐	☐	☐	☐

Fråga 51 Hur gärna ser du film från följande länder/världsdelar?

	Ser mycket gärna	Ser ganska gärna	Ser inte särskilt gärna	Ser ogärna	Ingen uppfattning
Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
Danmark	☐	☐	☐	☐	☐
Frankrike	☐	☐	☐	☐	☐
Storbritannien	☐	☐	☐	☐	☐
USA	☐	☐	☐	☐	☐
Asien	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 52 Vilket tycker du är det bästa mediet för att se film om du tänker på följande? Markera endast ett kryss per rad.

	Allmänna TV-kanaler	Film-kanaler	Video	DVD	Biograf	Internet	Vet ej
Bäst filmupplevelse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mest prisvärt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bäst kvalitet på bild/ljud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bekvämast	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bäst att se tillsammans med andra	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 53 Vilken är din uppfattning om vart och ett av följande påståenden om bio?

	Stämmer mycket väl	Stämmer ganska väl	Stämmer inte särskilt väl	Stämmer inte alls	Ingen uppfattning
Riktigt bra filmer vill jag se på bio	☐	☐	☐	☐	☐
Det är stökigt på biograferna	☐	☐	☐	☐	☐
Moderna biografer är för små	☐	☐	☐	☐	☐
Det går för få bra filmer på bio	☐	☐	☐	☐	☐
Att gå på bio är ett sätt att umgås	☐	☐	☐	☐	☐
Film är bäst på bio	☐	☐	☐	☐	☐
Det är för mycket amerikansk film på bio	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 54 Hur viktigt brukar följande vara för dig när du går på bio?

Jag går aldrig på bio → Gå vidare till fråga 55.

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt
Filmens handling	☐	☐	☐	☐
Skådespelarna	☐	☐	☐	☐
Regissören	☐	☐	☐	☐
Recensioner	☐	☐	☐	☐
Att filmen är ny	☐	☐	☐	☐
Biografmiljön	☐	☐	☐	☐
En stor bioduk	☐	☐	☐	☐
Bra ljud och bild	☐	☐	☐	☐
Bekväma stolar	☐	☐	☐	☐
En lugn och städad publik	☐	☐	☐	☐
Biljettpriset	☐	☐	☐	☐
Rabatter/klubbar/bonussystem	☐	☐	☐	☐
Rekommendationer från vänner/bekanta	☐	☐	☐	☐
Att biografen ligger nära där jag bor	☐	☐	☐	☐
Stundens ingivelse	☐	☐	☐	☐

REKLAM**Fråga 55 Vilken är din allmänna inställning till följande typer av reklam?**

	Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ
Annonser i morgonpress	☐	☐	☐	☐	☐
Reklambilagor inlagda i morgonpress	☐	☐	☐	☐	☐
TV-reklam	☐	☐	☐	☐	☐
Radioreklam	☐	☐	☐	☐	☐
Direktreklam	☐	☐	☐	☐	☐
Annonser på internet	☐	☐	☐	☐	☐
Reklam via epost	☐	☐	☐	☐	☐
Reklam via SMS/mobiltelefon	☐	☐	☐	☐	☐
Bioreklam	☐	☐	☐	☐	☐
Utomhusreklam	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 56 Har du på din brevlåda en lapp med budskapet "Reklam, nej tack"?

Ja Nej Nej, men funderar på att sätta upp en

Fråga 57 Är du anmäld till det s. k. NIX-registret för att inte få telefonsamtal från företag eller organisationer om försäljning, marknadsföring eller insamling?

Ja Nej Nej, men funderar på att anmäla mig

Känner inte till NIX-registret

MEDIER OCH SAMHÄLLE

Fråga 58 Vilket förtroende har du för innehållet i följande massmedier?

	<i>Tar aldrig del av mediet</i>	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende
Sveriges Television	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andra privata TV-kanaler	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sveriges Radios nationella kanaler (P1, P2, P3)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sveriges Radios lokala kanaler (P4)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Privat lokalradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Den lokala morgontidningen på din ort	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stockholms morgontidningar (Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Storstädernas dagliga gratistidningar (Metro, Stockholm City)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kvällstidningarna (Aftonbladet, Expressen, GT, Kvällsposten)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyhetsjänster på internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 59 Här följer ett antal påståenden om massmedier och journalistik. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?

	Instämmer helt	Instämmer delvis	Delvis motsatt åsikt	Helt motsatt åsikt	Ingen åsikt
Journalister är i allmänhet mycket skickliga på att bedöma vad publiken är intresserad av	☐	☐	☐	☐	☐
Massmedierna ger i regel en riktig bild av vilka stämningar och åsikter som finns hos vanligt folk	☐	☐	☐	☐	☐
Många journalister är medvetet ute efter att skapa misstro mot politiker	☐	☐	☐	☐	☐
En av massmediernas viktigaste uppgifter är att ge avkoppling och förströelse	☐	☐	☐	☐	☐
Massmedierna tar ofta upp väsentliga frågor som gör politikerna uppmärksamma på eftersatta områden	☐	☐	☐	☐	☐
Kändisjournalistik hör inte hemma i dagstidningar	☐	☐	☐	☐	☐
Massmedierna bör driva och bilda opinion även på nyhetsplats	☐	☐	☐	☐	☐
En av massmediernas viktigaste uppgifter är att kritiskt granska det som händer i politiken	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 60 Hur viktigt är det enligt din mening att en morgontidning har följande egenskaper?

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Varken viktigt eller oviktigt	Ganska oviktigt	Helt oviktigt
Har färgbilder	☐	☐	☐	☐	☐
Har mycket bilder	☐	☐	☐	☐	☐
Har stora rubriker	☐	☐	☐	☐	☐
Har många korta artiklar	☐	☐	☐	☐	☐
Att texten i artiklarna har stor stil	☐	☐	☐	☐	☐
Har bra grafik	☐	☐	☐	☐	☐
Har ett litet sidformat	☐	☐	☐	☐	☐
Har bra tryckkvalitet	☐	☐	☐	☐	☐
Har flera olika sektioner/delar	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 61 Har den morgontidning du oftast läser ändrat format (dvs. sidstorlek) under de senaste 12 månaderna?

Ja Nej *Läser ingen morgontidning*

Om JA, i vilken utsträckning anser du att följande omdömen stämmer in på din morgontidning nu jämfört med före formatförändringen?

	Stämmer inte alls					Stämmer helt och hållet					Ingen uppfattning
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Blivit mer ytlig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bekvämare att hantera	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Innehåller mer kvällstidningsjournalistik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lättare att hitta i	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Innehåller färre nyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Innehåller mer annonser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mindre tydlig text	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sämlre överblick	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Roligare att läsa	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har ett mer läsvärt innehåll	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 62 Har din morgontidningsläsning förändrats jämfört med för ett år sedan i följande avseenden?

Läste ingen morgontidning för ett år sedan
 Ja, jag har helt slutat läsa morgontidningar → *Gå vidare till fråga 63.*

	Ja, absolut	Ja, något	Nej
Läser tidningen oftare	☐	☐	☐
Läser oftare artiklarna i dess helhet	☐	☐	☐
Ägnar tidningen mindre tid	☐	☐	☐
Går oftare direkt till de sidor jag är intresserad av	☐	☐	☐
Läser oftare på andra platser än i bostaden	☐	☐	☐
Läser tidningen mindre noggrant	☐	☐	☐
Läser delarna/sektionerna i annan ordning	☐	☐	☐

AKTIVITETER, INTRESSEN OCH VÄRDERINGAR

Fråga 63 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 månaderna	Någon gång i halvåret	Någon gång i kvartalet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Sysslat med sport/idrott	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Motionerat/ldkat friluftsliv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tränat på gym (styrketräning, aerobics etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på fotboll/ishockey	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat på Tips, Lotto eller V75	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på restaurang/bar/pub på kvällstid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit snabbmat (hamburgare/pizza/kebab)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit vegankost	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit kött	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Druckit sprit/vin/starköl	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rökt cigaretter/cigarrer/pipa	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Snusat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på bio	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på teater	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på rock-/popkonsert	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rest utomlands	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kört bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Åkt kollektivt (buss, tåg etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mekat med eller vårdat bil/mc/moped	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sysslat med trädgårdsarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Löst korsord	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat dator-/TV-spel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Diskuterat vad du läst i dagstidningar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 64 Ange nedan vilken/vilka föreningar du är medlem i samt hur aktiv du är i dessa föreningar.

	Icke medlem	Medlem, men har inte varit på möte under de senaste 12 månaderna	Medlem och har varit på möte under de senaste 12 månaderna	Medlem och har någon typ av uppdrag
Idrotts- eller friluftsförening	☐	☐	☐	☐
Miljöorganisation	☐	☐	☐	☐
Politiskt parti (även kvinno- eller ungdomsförbund)	☐	☐	☐	☐
Facklig organisation	☐	☐	☐	☐
Kulturförening (musik, dans, konst etc.)	☐	☐	☐	☐
Pensionärsorganisation	☐	☐	☐	☐
Invandrarförening	☐	☐	☐	☐
Nykerhetsorganisation	☐	☐	☐	☐
Humanitär hjälporganisation	☐	☐	☐	☐
Svenska kyrkan, frikyrka, religiöst samfund eller religiös organisation	☐	☐	☐	☐
Annan förening	☐	☐	☐	☐

Fråga 65 Röstade du i kyrkovalet i september 2005?

Ja Nej *Ej röstberättigad*

Fråga 66 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 månaderna	Någon gång i halv-året	Någon gång i kvartalet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Använt text-TV	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat Bingo-Lotto	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sjungit i kör	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Umgåtts med vänner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Umgåtts med grannar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Själv hjälpt/fått hjälp av någon granne	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Diskuterat politik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Varit upptagen kvällstid med aktiviteter/ärenden utanför hemmet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ätit frukost utanför hemmet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetat övertid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Handlat med aktier	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tecknat, målat, skrivit poesi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Köpt CD-skiva	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Besökt bibliotek	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Diskuterat innehåll i TV-program	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hyr video/DVD	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tittat på TV under dagtid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Läst någon bok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bett till Gud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skänkt pengar till en hjälporganisation	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Besökt gudstjänst eller religiöst möte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Storhandlat dagligvaror	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Storhandlat alkohol utomlands	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 67 Hur värderar du följande i förhållande till vad det kostar?

	Mycket väl värd priset	Ganska väl värd priset	Inte speciellt värd priset	Inte alls värd priset
En pocketbok	☐	☐	☐	☐
En veckotidning	☐	☐	☐	☐
En cd-skiva	☐	☐	☐	☐
En teaterbiljett	☐	☐	☐	☐
En biobiljett	☐	☐	☐	☐
En biljett till en fotbolls-/hockeymatch	☐	☐	☐	☐
Ett restaurangbesök	☐	☐	☐	☐
En biljett till en musikkonsert	☐	☐	☐	☐

Fråga 68 Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?

Mycket nöjd

Ganska nöjd

Inte särskilt nöjd

Inte alls nöjd

**Fråga 69 Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?
Svara med hjälp av nedanstående skala:**

Det går inte att lita på
människor i allmänhet

Det går att lita på
människor i allmänhet

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

**Fråga 70 Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd? Svara med hjälp av nedanstående skala,
där 0 motsvarar ”mycket dåligt” och 10 motsvarar ”mycket gott”.**

Mycket dåligt

Mycket gott

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Fråga 71 Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd jämfört med andra i din ålder?

Mycket
bättre

Lite
bättre

Ungefär
likadant

Lite
sämre

Mycket
sämre

ARBETSLIV

Fråga 72 Vilken av de här grupperna tillhör du för närvarande?

☐ Förvärsarbetande (även sjukskriven, föräldraledig)	☐ Ålderspensionär/avtalspensionär
☐ Har arbete i arbetsmarknadspolitiska åtgärder	☐ Förtidspensionär/sjukpensionär
☐ Genomgår arbetsmarknadsutbildning	☐ Studerande
☐ Arbetslös	☐ Annat:

Fråga 73 Vilket yrke har/hade du?

-
(yrke/sysselsättning)
- Har **aldrig** yrkesarbetat → Gå till fråga 77.

Fråga 74 Vilken av de här yrkesgrupperna hör/hörde du till?

☐ Tjänsteman	☐ Företagare: ingen anställd
☐ Tjänsteman med arbetsledande funktion	☐ Företagare: 1–9 anställda
☐ Tjänsteman med företagsledande funktion	☐ Företagare: 10 eller fler anställda
☐ Arbetare	☐ Jordbrukare: ingen anställd
☐ Arbetare med arbetsledande funktion	☐ Jordbrukare: en eller flera anställda

Fråga 75 Arbetar/arbetade du hel- eller deltid?

- Heltid Deltid, minst 15 timmar i veckan Deltid, mindre än 15 timmar i veckan

Fråga 76 Arbetar/arbetade du i statlig, kommunal, landstingskommunal eller privat tjänst?

- Statlig Kommunal Landstingskommunal Privat

Fråga 77 Har du varit sjukskriven vid något eller några tillfällen under de senaste 12 månaderna?

- Nej
 Ja → Upp till en vecka
 Mellan 1 vecka och 1 månad
 1–3 månader
 3–12 månader
 Mer än 12 månader

Fråga 78 Är du medlem i någon fackförening?

Ja, förbund inom:

- LO (Landsorganisationen), v.g. ange vilket förbund:
 TCO (Tjänstemännens Centralorganisation), v.g. ange vilket förbund:
 SACO (Sveriges Akademikers Centralorganisation), v.g. ange vilket förbund:
 Annan facklig organisation, v.g. ange vilket förbund:
 Nej

NÅGRA FRÅGOR OM DIG SJÄLV

När man sammanställer resultatet av sådana här undersökningar brukar man dela upp svaren i olika grupper. För att kunna göra detta behöver vi dina svar på dessa avslutande frågor.

Fråga 79 Är du kvinna eller man?

- Kvinna Man

Fråga 80 Vilket år är du född?

Årtal: 19

Fråga 81 Är du..:

Svensk
medborgare

Medborgare i
annat land

Både svensk medborgare
och medborgare i annat land

Fråga 82 Vilket är ditt civilstånd?

Ensamstående

Sambo

Gift/partnerskap

Änka/änkling

Fråga 83 Har du egna barn?

- Ja Nej

Fråga 84 Hur ser ditt hushåll ut?

- Jag bor ensam → Gå till fråga 85.
- Jag bor med/delar regelbundet mitt hushåll med: →
En vuxen	☐	Ja	☐	Nej
Flera vuxna	☐		☐	
Ett eller flera barn	☐		☐	

Om du regelbundet delar ditt hushåll med barn, hur många är de och i vilka åldrar är de?

Antal barn: ...i åldrarna: 0–3 år 4–6 år 7–15 år 16 år eller äldre

Fråga 85 Om du skulle beskriva ditt nuvarande hem respektive det hem du växte upp i, vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?Ditt nuvarande hem:

- Arbetarhem
- Jordbrukarhem
- Tjänstemannahem
- Högre tjänstemanna-/akademikerhem
- Företagarhem

Det hem du växte upp i:

- Arbetarhem
- Jordbrukarhem
- Tjänstemannahem
- Högre tjänstemanna-/akademikerhem
- Företagarhem

Fråga 86 Var någonstans har du, respektive din far och din mor, huvudsakligen vuxit upp?

	Du själv	Din far	Din mor
Ren landsbygd i Sverige	☐	☐	☐
Mindre tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stad eller större tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stockholm, Göteborg eller Malmö	☐	☐	☐
Annat land i Norden	☐	☐	☐
Annat land i Europa	☐	☐	☐
Land utanför Europa	☐	☐	☐

Fråga 87 Hur länge har du bott i den kommun där du bor nu?

- Har alltid bott här
- Har alltid bott här bortsett från kortare perioder, t. ex. studier på annan ort
- Inflyttad, har bott här mer än 10 år
- Inflyttad, har bott här 4–10 år
- Inflyttad, har bott här 1–3 år
- Inflyttad, har bott här mindre än 1 år

Fråga 88 I vilken typ av område bor du?

☐ Storstad, centralt	☐ Stad eller större tätort, centralt	☐ Mindre tätort
☐ Storstad, ytterområde/förort	☐ Stad eller större tätort, ytterområde	☐ Ren landsbygd

Fråga 89 Hur bor du för närvarande?

- I villa/radhus
- I lägenhet/flerbostadshus
- Annat boende

Fråga 90	Hur många rum finns det i din nuvarande bostad? Räkna inte med köket.						
	☐ 1 rum	☐ 2 rum	☐ 3 rum	☐ 4 rum	☐ 5 rum eller fler		
Fråga 91	Hyr eller äger du eller någon i ditt hushåll din nuvarande bostad?						
	☐ Hyr bostaden			☐ Äger bostaden (även bostadsrätt/insatslägenhet)			
Fråga 92	Vilken skolutbildning har du? Markera det alternativ som du anser passar bäst in på dig. Om du ännu inte avslutat din utbildning, markera då den du genomgår för närvarande.						
	☐ Ej fullgjort grundskola eller motsvarande obligatorisk skola ☐ Grundskola eller motsvarande obligatorisk skola ☐ Studier vid gymnasium, folkhögskola eller motsvarande ☐ Examen från gymnasium, folkhögskola eller motsvarande ☐ Eftergymnasial utbildning, ej högskola ☐ Studier vid högskola/universitet ☐ Examen från högskola/universitet ☐ Examen från forskarutbildning						
Fråga 93	Vilken inriktning har din utbildning i huvudsak? Kryssa för det alternativ som bäst stämmer in på din utbildning.						
	☐ Ekonomi/handel/administration	☐ Media/journalistik/reklam					
	☐ Estetisk/design/hantverk/konst	☐ Naturvetenskap/matematik/data					
	☐ Hotell/restaurang/service/skönhetsvård	☐ Pedagogik					
	☐ Hälso-/sjukvård	☐ Samhällsvetenskap/juridik					
	☐ Humaniora/kultur	☐ Socialt arbete/omsorg/psykologi					
	☐ Jordbruk/skogsbruk/miljövärd						
	☐ Teknik/byggt teknik/industri/transport	☐ Annan:					
Fråga 94	Var vänlig sätt ett kryss i den ruta som motsvarar den ungefärliga sammanlagda årsinkomsten för samtliga personer i ditt hushåll före skatt (pension och studiemedel ska räknas in i den ungefärliga årsinkomsten).						
	☐ 100 000 eller mindre	☐ 401 000 – 500 000					
	☐ 101 000 – 200 000	☐ 501 000 – 600 000					
	☐ 201 000 – 300 000	☐ 601 000 – 700 000					
	☐ 301 000 – 400 000	☐ Mer än 700 000					
Fråga 95	Om du ser 10–15 år bakåt i tiden, hur uppfattar du att Sverige har förändrats när det gäller följande?						
		Förbättrats kraftigt	Förbättrats något	Är i dag ungefär som då	Försämrats något	Försämrats kraftigt	Ingen uppfattning
	Miljön	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Ekonomisk levnadsstandard	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Jämlikhet i människors inkomster	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Individernas frihet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Den journalistiska etiken	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Politikernas moral	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	”Medel-Svenssons” moral	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Välfärdssystemet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 96 Hur har enligt din mening nedanstående ekonomiska förhållanden förändrats under de senaste 12 månaderna?

	Förbättrats	Förblivit ungefär densamma	Försämrats
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐
Den svenska ekonomin	☐	☐	☐

Hur tror du att ekonomin kommer att förändras under de kommande 12 månaderna?

	Förbättras	Förbli ungefär densamma	Försämras
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐
Den svenska ekonomin	☐	☐	☐

Fråga 97 Anser du att samhällsutvecklingen under de senaste årtiondena har gjort livet bättre eller sämre för vanliga människor?

Mycket bättre	Något bättre	Varken bättre eller sämre	Något sämre	Mycket sämre	Ingen uppfattning
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 98 Tog du del av några medier i går – och i så fall i vilket sammanhang? (Du kan svara med flera kryss på varje rad.)

Ja, tog del av mediet:

	Nej, tog inte del av mediet i går	...hemma	...på arbetet/ i skolan	...på offentlig lokal (café, bibliotek etc.)	...under resa	...någon annanstans
Morgontidning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kvällstidning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Internet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Vad gjorde du i övrigt i går?

	Ja	Nej
Åt frukost hemma	☐	☐
Arbetade/gick i skolan utanför hemmet	☐	☐
Var på resa i arbetet	☐	☐
Var på semesterresa	☐	☐
Var på lantställe/i fritidshus	☐	☐
Var i min bostad i princip hela dagen	☐	☐
Hade en ovanligt stressig dag	☐	☐
Hade en ovanligt lugn dag	☐	☐
Arbetade övertid	☐	☐
Umgicks med vänner	☐	☐
Var ensam hemma större delen av kvällen	☐	☐

Vilken veckodag var det i går?

Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag	Söndag
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

ETT STORT TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

Om du har synpunkter på någon enskild fråga eller formuläret som helhet är vi tacksamma för att få ta del av dessa.

Här ser du några böcker från SOM-institutet där resultaten från de senaste årens undersökningar presenteras:

Du kan läsa mer om SOM-institutets verksamhet på vår hemsida:

www.som.gu.se

(Där hittar du också innehållsförteckningar till våra böcker.)

Vill du kontakta oss är du mycket välkommen att göra det:

- telefon: 031-773 12 17
- epost: info@som.gu.se

SOM-INSTITUTET DRIVS I SAMARBETE MELLAN TRE INSTITUTIONER VID GÖTEBORGS UNIVERSITET:

Statsvetenskapliga institutionen

Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet är Sveriges främsta forskningsinstitution när det gäller undersökningar om politisk opinionsbildning. (www.pol.gu.se)

Institutionen för journalistik och masskommunikation

Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet (JMG) är tongivande inom forskning om massmedier, journalistik och opinionsbildning. (www.jmg.gu.se)

Förvaltningshögskolan

Förvaltningshögskolan vid Göteborgs universitet är den enda i sitt slag i landet. Forskning bedrivs om medborgarna och den offentliga sektorn samt om kommunal ekonomi och organisation. (www.spa.gu.se)

SOM-institutet samarbetar även med **Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS)** vid Göteborgs universitet. Vid CEFOS bedrivs mångvetenskaplig forskning med inriktning på den offentliga sektorn, samhällets riskfrågor, välfärdsstaten och socialförsäkringssystemet samt flernivådemokratins funktionssätt. (www.cefos.gu.se)

I den undersökning som du just hjälpt oss att genomföra deltar forskare från dessa tre institutioner men också från andra institutioner och universitet, bland andra:

Rudolf Antoni, bitr. forskare:
Film och fritid

Kent Asp, professor:
Journalistik och samhälle

Annika Bergström, fil.dr.:
Internet

Göran Bolin, professor:
Mobiltelefon

Marie Elfving, doktorand:
Attityder till reklam

Sören Holmberg, professor:
Politisk opinion

Lars Höglund, professor:
Bibliotek

Åsa Nilsson, doktorand:
Medieanvändning

Bo Rothstein, professor:
Civila samhället

Josefine Sternvik, doktorand:
Dagstidningsutveckling

Ingela Wadbring, fil.dr.:
Dagspress

Lennart Weibull, professor:
Åsikter om massmedier

SAMHÄLLE O P I N I O N M A S S M E D I A

Samhälle Opinion och Massmedia (SOM) är en vetenskaplig frågeundersökning som årligen genomförs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet. SOM-institutet drivs gemensamt av tre institutioner: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Statsvetenskapliga institutionen samt Förvaltningshögskolan. SOM-undersökningen är en del av institutionernas forskning om opinionsbildning i det svenska samhället i dag. Undersökningen genomförs i samarbete med Kinnmark Information AB och går ut till 6 000 slumpmässigt utvalda personer i Sverige.

Ansvariga för undersökningen är professor Sören Holmberg och professor Lennart Weibull. Magnus Kinnmark är projektsamordnare och undersökningsledare är Åsa Nilsson.

Har du frågor som rör din medverkan i undersökningen, ring gärna
Kinnmark Information. Telefon: 020-28 28 30
(samtalet kostar endast en markering)

Du kan också ringa eller skicka e-post till SOM-institutet:
Åsa Nilsson, telefon: 031-773 12 39, e-post: asa.nilsson@som.gu.se
Vill du läsa mer om SOM-institutet finns vi på internetadressen: www.som.gu.se

*Denna streckkod är endast till för att
inkomna svar skall kunna prickas av
vid datorns optiska läsning. Då slipper
du få påminnelse i onödan.*

FÖRFATTARNA

Ulrika Andersson, fil mag, verksam inom Dagspresskollegiet vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Rudolf Antoni, fil kand, verksam vid SOM-institutet vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Annika Bergström, fil dr, verksam som forskare och lärare vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hennes forskning är framför allt inriktad mot nya mediers publik.

Ulf Bjereld, professor, verksam vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han forskar om internationell politik, svensk utrikes- och säkerhetspolitik samt konflikterna i Mellanöstern.

Göran Bolin, professor i medie- och kommunikationsvetenskap vid institutionen för medier, konst & filosofi, Södertörns högskola. Hans forskning är inriktad på mediers roll i sociala och kulturella förändringsprocesser framför allt gällande rörliga bildmedier och mobiltelefoni.

Martin Brothén, fil dr, föredragande vid riksdagens utrikesutskott och huvudsekreterare i Riksdagskommittén. Inom ramen för ett forskningsprojekt vid Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet studerar han förtroendet för riksdagen.

Marie Demker, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Hennes forskning är inriktad på internationell och komparativ politik, särskilt västeuropeisk politik och immigrationspolitik.

José Ferraz Nunes, universitetslektor i hälsoekonomi och policy vid Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet. Forskningsinriktning och undervisning i ekonomisk utvärdering, politisk ekonomi och hälsorelaterad livskvalitet.

Marcia Grimes, fil dr i statsvetenskap, är verksam som forskare vid Centrum för forskning om offentlig sektor och lärare vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hennes forskningsinriktning är politiska opinioner och betende.

Marie Grusell, fil kand, doktorand samt verksam inom Dagspresskollegiet vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Magnus Hagevi, fil dr i statsvetenskap och universitetslektor vid Institutionen för samhällsvetenskap, Växjö universitet. Han forskar om politiskt beteende.

Per Hedberg, fil kand, verksam vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på valdeltagande och på opinionsbildningen kring kärnavfallsfrågan.

Sören Holmberg, professor vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han är ledare för valforskningsprogrammet och forskar kring opinionsbildning, väljarbeteende och representativ demokrati.

Lars Höglund, professor, verksam vid institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, Göteborgs universitet och Högskolan i Borås. Hans forskningsområden behandlar informationsbeteende och biblioteks- och informationstjänster i ett organisations- och samhällsperspektiv.

Sverker C. Jagers, fil dr, är verksam vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, och bedriver forskning inom fältet miljöpolitik – särskilt grön politisk teori, opinionsbildning och väljar-/konsumentbeteende samt internationell miljöpolitik.

Bengt Johansson är docent i journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet. Huvudsakliga forskningsområden är mediers påverkan, politiska skandaler, valrörelsejournalistik och lokal opinionsbildning.

Rutger Lindahl, Jean Monnet-professor i europeisk statsvetenskap och chef för Centrum för Europaforskning vid Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på Europafrågor samt på säkerhetspolitisk opinion och debatt.

Johan Martinsson, doktorand vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han arbetar för närvarande på en avhandling om arbetslöshetens påverkan på väljarbeteende.

Lennart Nilsson, docent i offentlig förvaltning, Göteborgs universitet samt föreståndare för Cefos, Centrum för forskning om offentlig sektor. Han forskar kring den offentliga sektorn och offentlig service.

Åsa Nilsson, fil kand, verksam vid SOM-institutet och undersökningsledare för Riks-SOM-undersökningarna samt doktorand vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Henrik Oscarsson, docent, är lärare och forskare vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på väljarbeteende och opinionsbildning.

Bo Rothstein, August Röhss-professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet. Han forskar för närvarande om vad som gör samhället möjligt.

Joakim Sebring, fil mag, är verksam vid statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, där han arbetar som biträdande forskare i ett projekt om mäns dödliga våld mot kvinnor.

Jan Strid, universitetslektor vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Han sysslar med forskning om tidningar och radio.

Jesper Strömbäck, docent i medie- och kommunikationsvetenskap med inriktning mot politisk kommunikation vid Mittuniversitetet, Sundsvall. Han är även verksam som forskningsledare vid Demokratiinstitutet. Hemsida: www.jesperstromback.com.

Ingela Wadbring, fil dr, verksam inom Dagspresskollegiet vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hon forskar kring medieanvändning med inriktning på dagspressutveckling.

Eva Wahlström, fil mag och verksam som universitetsadjunkt och vid Högskolan i Borås.

Lennart Weibull, professor i massmedieforskning vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på mediehistoria, mediestruktur och medieanvändning.

Oscar Westlund, fil mag, doktorand och verksam vid institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet. Han forskar kring attityder till medier samt användningen av framförallt olika digitala medier.

DELTAGANDE PROJEKT

Alkoholopinion

Institutionen för journalistik och masskommunikation och Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Lennart Weibull och Sören Holmberg

Bibliotek i förändring

Högskolan i Borås
Lars Höglund

Bilder av riksdagen – medborgare och riksdagsledamöter i den representativa demokratin

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Martin Brothén och Sören Holmberg

Dagspresskollegiet

Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
Lennart Weibull och Ingela Wadbring

Energiopinionen i Sverige

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sören Holmberg och Per Hedberg

EU-opinionen

Sieps

Hälsans struktur

Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet
José Ferraz Nunes

Policy Selection – Political Feasibility and Economic Efficiency (inom COPE-programmet)

Sverker C. Jagers, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet

Publik- och utbudsanalys

Sveriges Television
Bengt Nordström

Samhällsorganisation och socialt kapital

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Bo Rothstein

Skiftande medielandskap – Mediers betydelse för social och kulturell förändring

Institutionen för medier, konst & filosofi, Södertörns högskola
Göran Bolin

Svensk opinion om kriminalpolitik och immigrationspolitik

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Marie Demker

Svensk TV – programutbud och programpreferenser

Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
Kent Asp

Svensk utrikespolitisk opinion

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Ulf Bjereld

Svenska Filminstitutet

Synen på familj/släktskap

Växjö universitet
Gunnar Olofsson

Tilltro till myndigheters handlingsberedskap

Krisberedskapsnämnden

Valforskningsprogrammet

Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Sören Holmberg

Vetenskap i samhället

Statsvetenskapliga institutionen och Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
Sören Holmberg och Lennart Weibull

ADRESSER

SOM-institutet
Göteborgs universitet
Box 710
SE 405 30 GÖTEBORG

E-postadress: info@som.gu.se. Hemsida: www.som.gu.se

Beställningar av publikationer kan göras på tfn 031-773 49 76 eller faxas in på nummer 031-773 45 54. För beställningar via e-post är adressen order@som.gu.se. Det går också att beställa publikationer via vår hemsida: www.som.gu.se

Om Du vill kontakta någon av de medverkande författarna i *Du stora nya värld* följer här e-postadresser.

Namn	E-postadress
Ulrika Andersson	ulrika.andersson@jmg.gu.se
Rudolf Antoni	rudolf.antoni@jmg.gu.se
Annika Bergström	annika.bergstrom@jmg.gu.se
Ulf Bjereld	ulf.bjereld@pol.gu.se
Göran Bolin	goran.bolin@sh.se
Martin Brothén	martin.brothen@riksdagen.se , martin.brothen@pol.gu.se
Marie Demker	marie.demker@pol.gu.se
José Ferraz Nunes	jose.ferraz@spa.gu.se
Marcia Grimes	marcia.grimes@cefos.gu.se
Marie Grusell	marie.grusell@jmg.gu.se
Magnus Hagevi	magnus.hagevi@vxu.se
Per Hedberg	per.hedberg@pol.gu.se
Sören Holmberg	soren.holmberg@pol.gu.se
Lars Höglund	lars.hoglund@hb.se
Sverker C. Jagers	sverker.jagers@pol.gu.se
Bengt Johansson	bengt.johansson@jmg.gu.se
Rutger Lindahl	rutger.lindahl@pol.gu.se
Johan Martinsson	johan.martinsson@pol.gu.se
Lennart Nilsson	lennart.nilsson@cefos.gu.se
Åsa Nilsson	asa.nilsson@jmg.gu.se
Henrik Oscarsson	henrik.oscarsson@pol.gu.se
Bo Rothstein	bo.rothstein@pol.gu.se
Joakim Sebring	joakim.sebring@pol.gu.se
Jan Strid	jan.strid@jmg.gu.se
Jesper Strömbäck	jesper.stromback@miun.se
Ingela Wadbring	ingela.wadbring@jmg.gu.se
Eva Wahlström	eva.wahlstrom@hb.se
Lennart Weibull	lennart.weibull@jmg.gu.se
Oscar Westlund	oscar.westlund@jmg.gu.se

DEN NATIONELLA SOM-UNDERSÖKNINGEN 2005

ÅSA NILSSON

SOM-institutet vid Göteborgs universitet genomför varje höst sedan 1986 en nationell frågeundersökning – *Riks-SOM* – i syfte att kartlägga den svenska allmänhetens vanor och attityder på temat samhälle, politik och medier (förkortningen SOM står för Samhälle Opinion Massmedia).¹ *Riks-SOM-undersökningen 2005* innebär således undersökningens 20-årsjubileum. Data samlas in via postala enkäter, och varje undersökning genomförs under så identiska förutsättningar som möjligt för att resultaten från de olika åren ska vara jämförbara.

SOM-institutet är ett samarbete mellan tre institutioner vid Göteborgs universitet: Förvaltningshögskolan, Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) samt Statsvetenskapliga institutionen. En rad forskningsprojekt medverkar i Riks-SOM-undersökningen – flertalet med förankring i någon av dessa tre institutioner, men även externa projekt deltar.

Resultaten från Riks-SOM-undersökningarna redovisas i årliga publikationer där de medverkande forskarna presenterar analyser baserade på de senaste resultaten men också, så långt det är möjligt, belyser mer långsiktiga opinions- och medietrender. I föreliggande kapitel redovisas uppläggningsdelen av Riks-SOM-undersökningen 2005: urvalsdesignen, fältarbetet samt resultatens representativitet.

Undersökningens uppläggning

Riks-SOM-undersökningen har sedan starten 1986 genomförts i form av en postenkät som går ut till ett obundet slumpmässigt urval (OSU) av Sveriges befolkning (tabell 1). Från och med 2000 års undersökning är åldersintervallet 15–85 år. Utländska medborgare har ingått i urvalet sedan 1992 (liksom i undersökningarna 1986 och 1989).

Omfattningen av undersökningen har ökat efterhand både vad gäller antalet frågor och antalet svarspersoner. Från och med 1998 utgör Riks-SOM-undersökningen i själva verket två parallella riksrepresentativa delundersökningar, vilka alltsedan 2000 års undersökning baseras på ett urval om vardera 3 000 personer.

Tabell 1 Riks-SOM-undersökningens design 1986–2005

År	Urvalsdesign	Antal formulär	Total urvalsstorlek	Medborgarskap	Åldrar
1986	OSU	1	2 500	Både sv. & utl.	15–75 år
1987	OSU	1	2 500	Endast sv.	15–75 år
1988	OSU	1	2 500	Endast sv.	15–75 år
1989	OSU	1	2 500	Både sv. & utl.	15–75 år
1990	OSU	1	2 500	Endast sv.	15–75 år
1991	OSU	1	2 500	Endast sv.	15–75 år
1992	OSU	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1993	OSU	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1994	OSU	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1995	OSU	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1996	OSU	1	2 841 ¹	Både sv. & utl.	15–80 år
1997	OSU	1	2 800	Både sv. & utl.	15–80 år
1998	OSU	2	5 600	Både sv. & utl.	16–80 år ²
1999	OSU	2	5 600	Både sv. & utl.	15–80 år
2000	OSU	2	6 000	Både sv. & utl.	15–85 år
2001	OSU	2	6 000	Både sv. & utl.	15–85 år
2002	OSU	2	6 000	Både sv. & utl.	15–85 år
2003	OSU	2	6 000	Både sv. & utl.	15–85 år
2004	OSU	2	6 000	Både sv. & utl.	15–85 år
2005	OSU	2	6 000	Både sv. & utl.	15–85 år

Kommentar: ¹Gruppen 15-åringar var av misstag inte inkluderade i det ursprungliga urvalet utan tillfördes i efterhand undersökningens första urval om 2 800 personer. ²Gruppen 15-åringar var av misstag inte inkluderade i urvalet.

Datainsamlingen för de båda formulären i Riks-SOM 2005 genomfördes parallellt och under identiska förutsättningar. Ungefär en fjärdedel av frågorna (variablerna) i undersökningen ingick i bägge formulär och kan därmed analyseras med dubbla urvalsstorleken som grund. Dessa frågor är dels sådana som syftar till att belysa centrala frågeställningar inom statsvetenskap, förvaltningsforskning och medie- och kommunikationsvetenskap, dels sådana av bakgrundskaraktär. Genom att inkludera frågor i bägge formulär möjliggör det större urvalet också bearbetningar av svarsgrupper som annars vore för små för statistiskt säkerställda analyser.

De enskilda frågorna utarbetas av de deltagande forskningsprojekten i samarbete med SOM-institutet. De båda formulären (se bilaga i slutet av denna volym) skiljer sig innehållsmässigt något åt i det att tyngdpunkten i det ena formuläret – *Riks-SOM I* – ligger på politik och samhälle, medan det andra – *Riks-SOM II* – i stället har en

tonvikt på frågor om medier, kultur och livsstil. Dispositionen av innehållet i formulären framgår av tabell 2.

Tabell 2 Innehållsöversikt för frågeformulären i Riks-SOM 2005

<i>Riks-SOM I</i>		<i>Riks-SOM II</i>	
Fråga 1–8	Nyheter och medier	Fråga 1–10	Nyheter och tidningar
Fråga 9–25	Politik och samhälle	Fråga 11–19	Politik och samhälle
Fråga 26–33	Omvärldsfrågor	Fråga 20–29	Radio och TV
Fråga 34–38	Samhälle och service	Fråga 30–42	Teknikinnehav, internet och andra medier
Fråga 39–42	Krisberedskap	Fråga 43–48	Tidskrifter, böcker och bibliotek
Fråga 43–54	Miljö och energi	Fråga 49–54	Film
Fråga 55–56	Kunskap och samhälle	Fråga 55–57	Medier
Fråga 57–69	Aktiviteter, intressen och värderingar	Fråga 58–62	Medier och samhälle
Fråga 70–76	Arbetsliv	Fråga 63–71	Aktiviteter, intressen och värderingar
Fråga 77–94	Bakgrundsfrågor	Fråga 72–78	Arbetsliv
		Fråga 79–98	Bakgrundsfrågor

Kommentar: Frågeformulären för Riks-SOM I respektive Riks-SOM II återfinns i bilaga i slutet av denna volym.

Huvuddelen av frågorna har fasta svarsalternativ med rutor för respondenterna att kryssa i. I några fall svarar respondenten genom att skriva ett tal i en ruta; ytterligare några frågor är helt öppna men kräver endast ett kort svar (de rör bland annat vilken morgontidning man läser och vilka samhällsproblem man tycker är viktigast i Sverige i dag).

Fältarbete och undersökningsplan

Fältarbetet för *Riks-SOM 2005* följer i huvudsak uppläggningsen av tidigare års undersökningar. Huvuddelen av datainsamlingsarbetet genomfördes under hösten 2005. Arbetet inleddes i mitten av september med att ett vykort skickades ut till respondenterna för att informera om att de var utvalda att delta i undersökningen. Veckan därpå skickades enkäten ut tillsammans med ett kortare följebrev, en informationsbroschyr om SOM-institutet och dess undersökningar samt en penna. Under resterande del av fältperioden genomfördes successivt en serie påminnelseinsatser postalt och per telefon – sammanlagt sex insatser. Den 14 februari avslutades fältarbetet i formell mening. Men redan vid novemberens utgång hade 93 procent av de som slutligen skulle komma att medverka skickat tillbaka sin enkät. Av tablan nedan framgår i detalj tidsramarna för fältarbetet och dess olika insatser.²

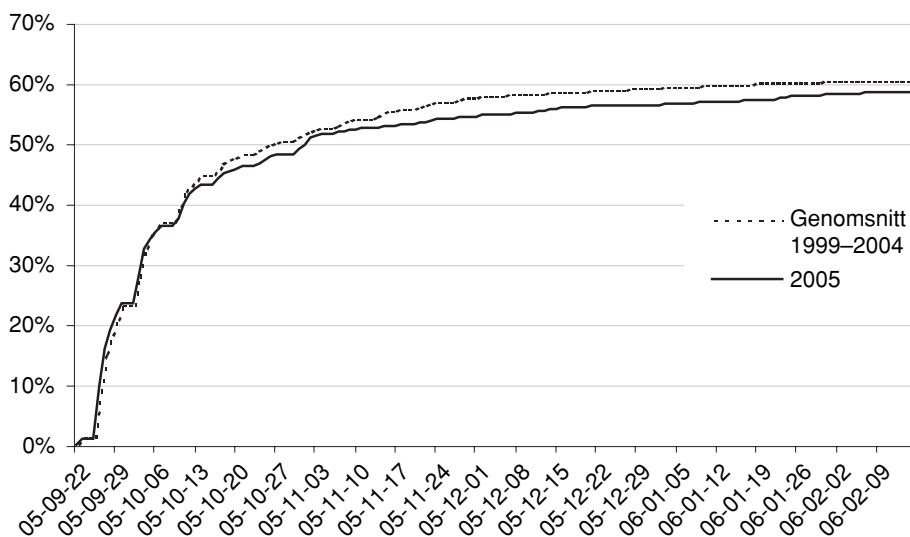
Tablå 1 Fältarbetets tidsramar för Riks-SOM 2005

12 sept.	Utskick av aviseringsvykort.
19 sept.	Utskick av enkät, följbrev, informationsbroschyr, svarskuvert och penna.
27 sept.	Utskick av tack- och påminnelsevykort.
4 okt.	Utskick av enkät, följbrev, informationsbroschyr och svarskuvert till intervjupersoner som ännu inte sänt in enkäten.
13–24 okt.	Telefonpåminnelse till svarspersoner som ej sänt in enkäten.
25 okt.	Postal påminnelse till personer utan känt telefonnummer och till personer som ej kunnat nås per telefon i föregående telefonpåminnelse.
8–14 nov.	Telefonpåminnelse (motsvarande 13–24 okt.).
15 nov.	Postal påminnelse (motsvarande 25 okt.).
30 nov.–8 dec.	Telefonpåminnelse (motsvarande 13–24 okt.), inkl. postal bekräftelse till dem som sagt att de ämnar delta (9 dec).
23 dec.	Postal påminnelse i form av ett helgbrev med enkät och svarskuvert (B-post, planerat att nå ut den 29 dec.) till personer utan känt telefonnummer och till personer som ej kunnat nås per telefon i sista telefonpåminnelsen.
10 jan.	Postal påminnelse till dem som tidigare i telefon sagt att de ämnar delta
18 jan. 2006	Utskick av enkät, följbrev, svarskuvert samt ”bortfallsenkät” – med frågan om varför man inte önskar/kan delta – till samtliga som inte hörts av under fältarbetets gång förutom dem inkluderade i påminnelsen utsänd 10 januari. (Brist på upptryckta enkäter gjorde att 75 av utskickets mottagare enbart fick ”bortfallsenkäten” utan någon egentlig enkät.)
14 feb.	Fältarbetet avslutades.

Den första enkätförsändelsen gick ut måndagen den 19 september (med B-post).³ På fredagen kom 58 ifyllda enkäter tillbaka, och tillsammans med den första egentliga inflödesveckan därpå uppgick inflödet till en knapp fjärdedel (23 procent) av det totala antalet utskickade enkäter. Detta motsvarar inkomna svar från 40 procent av dem som skulle komma att besvara enkäten innan fältarbetet avslutades. Efter drygt två fältveckor hade 62 procent av det slutgiltiga antalet ifyllda enkäter kommit in; efter tre veckor 74 procent. Efter fem veckor var andelen 83 procent; vid månadsskiftet november/december – tionde fältveckan – hade 93 procent av det slutgiltiga inflödet kommit in.

Under fältarbetets första veckor strömmade enkätinflödet in i jämn nivå med tidigare års undersökningar (figur 1). Men redan i slutet av andra egentliga inflödesveckan började undersökningen förlora i svarsfrekvens relativt tidigare års undersökningar. Framme i början av december var nivån 3,5 procentenheter lägre än genomsnittet för undersökningarna 1999–2004 vid motsvarande tidpunkt – och hela 6 procentenheter lägre än den mest framgångsrika av dessa (1999 års undersökning). Det går inte att se någon särskild orsak bakom det sämre svarsinflödet 2005 jämfört med tidigare. En serie påminnelseinsatser genomfördes i vanlig ordning under hösten.⁴ Efter årsskiftet skickades en särskild postal påminnelse ut till dem som i tidigare telefonpåminnelser sagt att de skulle svara men inte gjort det. Åtgärden tycks ha haft en viss effekt; vid fältarbetets slut den 14 februari hade skillnaden relativt genomsnittet för de fem föregående åren krympt något till 2,3 procentenheter. Samma negativa erfarenhet av ett trögt fältarbete gjordes för övrigt i den regionala undersökningen – *Väst-SOM 2005* – som genomfördes parallellt med den nationella (se Antoni 2006/kommande).

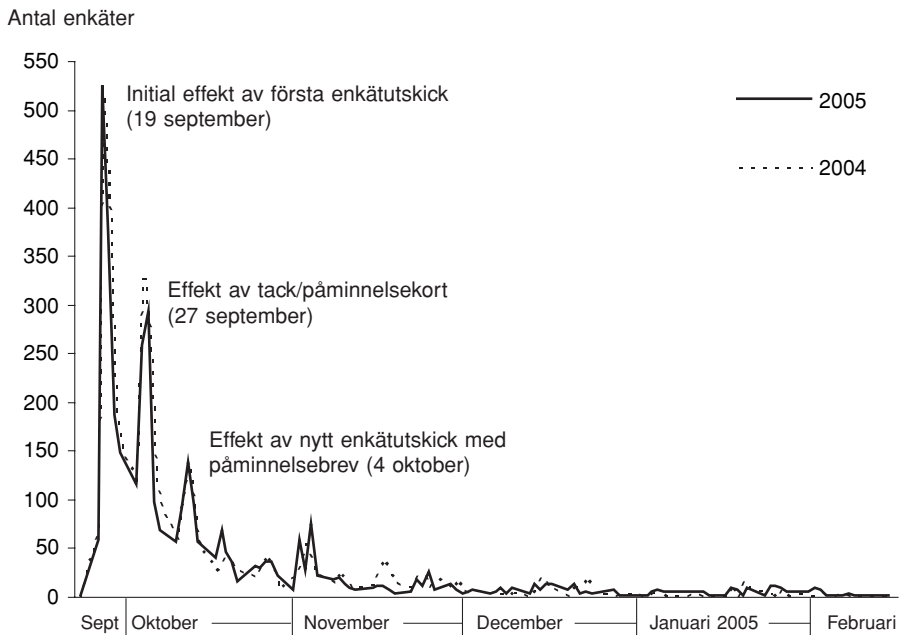
Figur 1 *Dagligt inflöde av enkäter i Riks-SOM 2005 relativt ett genomsnitt för 1999–2004 års undersökningar (kumulativ procent av bruttourvalet)*

Kommentar: Inflödet redovisas med utgångspunkt i 2005 års fältperiod i relation till jämförbara fältveckor för övriga års undersökningar.

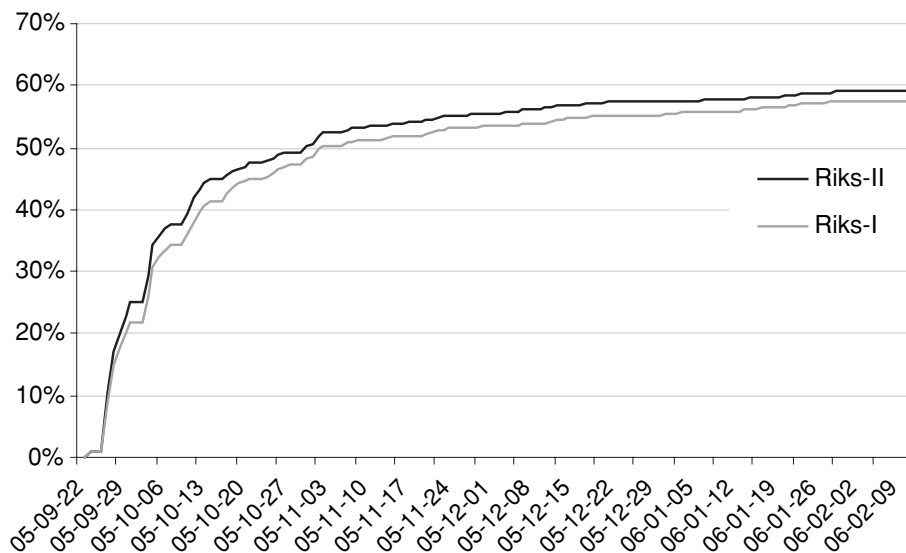
Figur 2 visar hur enkätinflödet kommer i vågor, tydligt i fas med utskick och påminnelseåtgärder. Vågbildseffekten är ett mycket stabilt fenomen som uppträder i varje undersökning, vilket figuren tydligt visar genom jämförelsen med inflödet i 2004 års undersökning, med motsvarande typ av påminnelseinsatser. (Veckoslutets dagar och helgdagar, det vill säga alla dagar utan postutdelning, är exkluderade från tidsaxeln.)

Figur 2 Dagligt inflöde av enkäter i Riks-SOM 2005 och 2004 (antal)

När fältarbetet avslutades den 14 februari var bruttosvarsfrekvensen – dvs. andelen inkomna enkäter av det totala antalet utskickade – 58,3 procent (genomsnittet 1999–2004 är 60,6 procent). Inflödet för respektive delundersökning följer i huvudsak samma mönster under fältperioden, med den skillnaden att Riks-I genomgående ligger något under Riks-II. Vid fältarbetets slut uppgick skillnaden till 51 enkäter, motsvarande 1,7 procentenheter sett till bruttoresultatet. Motsvarande skillnad mellan den jämförelsevis mer politikinriktade Riks-I och den mer medieinriktade Riks-II har observerats samtliga år sedan 1998 då Riks-SOM för första gången genomfördes som två parallella delundersökningar, med två olika formulär. Figur 3 visar inflödet per delundersökning 2005.

Figur 3 Dagligt inflöde av enkäter i Riks-I respektive Riks-II 2005 (kumulativ procent av bruttourvalet)

Svarsfrekvens och bortfall

Från bruttourvalet bortdefinierar man normalt avlidna samt personer som är långtidssjukskrivna, inte talar svenska, har flyttat från orten eller av liknande skäl inte bedöms ingå i populationen utan definieras som så kallat naturligt bortfall (för fullständig definition, se kommentar till tabell 3) – varmed man erhåller undersökningens nettourval. Det är nettourvalet som ligger till grund för redovisningar av undersökningars svarsfrekvens. SOM-undersökningarna har under alla år haft en relativt hög svarsfrekvens. För samhällsvetenskapliga postenkäter har svarsfrekvensen tidigare brukat ligga på mellan 60 och 70 procent, men det har under senare år blivit svårare att nå dessa nivåer. 2005 års undersökning nådde inte riktigt upp till tidigare års resultat; nettosvarsandelen för Riks-SOM 2005 är 63 procent. Genomsnittet för de sammanlagt tjugo års genomförda Riks-SOM-undersökningar är 67 procent (tabell 3).

Tabell 3 Svarsfrekvens i Riks-SOM-undersökningarna 1986–2005

	Antal svarande	Svarsfrekvens av hela urvalet (brutto)	Svarsfrekvens med hänsyn till naturligt bortfall (netto)	Undersökning-företag ansvarigt för fältarbetet
1986	1 624	65%	68%	SCB
1987	1 672	67%	70%	SOM-institutet
1988	1 643	66%	69%	SCB
1989	1 578	63%	66%	IMU-Testologen
1990	1 582	63%	66%	IMU-Testologen
1991	1 573	63%	67%	IMU-Testologen
1992	1 889	67%	71%	Sifo
1993	1 857	66%	70%	Sifo
1994	1 704	61%	67%	Gallup
1995	1 777	63%	65%	Temo
1996	1 779	63%	69%	Gallup
1997	1 754	63%	69%	Gallup
1998	3 561	64%	68%	Sifo
1999	3 503	63%	67%	Kinnmark
2000	3 546	59%	63%	Kinnmark
2001	3 638	61%	67%	Kinnmark
2002	3 609	60%	65%	Kinnmark
2003	3 675	61%	66%	Kinnmark
2004	3 612	60%	65%	Kinnmark
2005	3 499	58%	63%	Kinnmark

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas: adress okänd, avflyttad; sjuk, institutionsvård, förståndshandikappad; avliden; bortrest, studier på annan ort, militärtjänstgöring; bosatt/studerar/arbetar utomlands; ej svensktalande/ej kommunicerbar.

Av det ursprungliga urvalet på totalt 6 000 personer (bruttourvalet) var det 3 499 personer som besvarade och skickade in formuläret i 2005 års undersökning. Sammanlagt 421 personer har räknats bort som naturligt bortfall. I tabell 4 redovisas bortfallsstorleken i årets undersökning, totalt samt för båda enkäterna.

Andelen bortdefinierade (det naturliga bortfallet) ligger på ungefär samma nivå för de bägge delundersökningarna, totalt 7 procent. Det naturliga bortfallet lyfter bruttosvarsfrekvensen på 58 procent för hela undersökningen till nettoresultatet 63 procent. I och med att skillnaden i antalet bortdefinierade mellan Riks-I och Riks-II är förhållandevis liten, återspeglas den lilla skillnad vi tidigare sett ifråga om inflödet även i nettoresultatet: Riks-I har en nettosvarsfrekvens på 62 procent, Riks-II 63 procent.

Tabell 4 Svarande och bortfall i Riks-SOM-undersökningen 2005

	Riks-SOM I	Riks-SOM II	Totalt
Ursprungligt urval (brutto)	3 000	3 000	6 000
Bortdefinierade (naturligt bortfall)	220	201	421
Nettourval	2 780	2 799	5 579
Antal svarsvägrare/ej anträffade	1 057	1 024	2 081
Antal svarande	1 724	1 775	3 499
Svarsfrekvens: brutto	57%	59%	58%
Svarsfrekvens: netto	62%	63%	63%

I samband med telefonpåminnelserna har personer som meddelat att de inte önskar delta i undersökningen fått följdfrågan om varför. Kompletterat med den information som erhållits från respondenter som hört av sig under fältarbetets gång och resultaten av den bifogade "bortfallsenkäten" i sista påminnelsen, med frågan om varför man inte önskar eller kan delta i undersökningen (gav svar från 55 personer), har totalt 754 personers specificerade anledningar till att inte vilja delta kunnat sammanställas (tabell 5). I linje med tidigare års erfarenheter är tidsbrist ett mycket vanligt argument; i 2005 års undersökning är det över hälften av personerna med en känd orsak till svarsvägran som anger detta som enda skäl till att avstå. Att avstå på mer principiell grund liksom att man tycker frågorna är ointressanta är två andra relativt vanliga skäl som totalt omfattar 23 respektive 11 procent av svarsvägrarna. Bilden är väsentligen densamma i de två delundersökningarna; den relativt största skillnaden gäller skälet att frågorna upplevs vara för svåra, ett vanligare skäl till vägran i Riks-I än Riks-II.

Tabell 5 Specificerade skäl till att inte vilja delta i Riks-SOM-undersökningen 2005 (procent)

	Riks-SOM I	Riks-SOM II	Totalt
Har inte tid	54	53	54
Vill av princip inte delta	20	25	23
Tycker att frågorna är ointressanta	11	12	11
Tycker att frågorna är för svåra	5	2	4
För många frågor	2	3	2
Litar ej på anonymiteten	3	2	2
Vill ej delta utan ersättning	2	2	2
Annat skäl	0	0	0
Blandade skäl	3	1	2
Summa procent	100	100	100
Antal personer	361	393	754

Kommentar: Informationen är inhämtad via telefonpåminnelserna, via "bortfallsenkäten" som bifogas sista påminnelsen samt från kontakter med respondenter som hört av sig under fältarbetets gång.

Representativitet och svarsfrekvens i olika grupper

Vilka som svarar och vilka som faller bort i en frågeundersökning har betydelse för tolkningen av undersökningens resultat. Om en viss grupp är underrepresenterad och samma grupps svar tenderar att skilja sig från övriga, blir studiens resultat mindre giltiga för populationen som helhet. Om svarsbenägenheten i en grupp varierar påtagligt mellan åren kan det också förklara variationer i svarsmönster för enskilda frågor. Av tabell 6 framgår hur svarsbenägenheten i *Riks-SOM 2005* varierar i olika grupper.

I likhet med erfarenheterna från tidigare års SOM-undersökningar svarar kvinnor som grupp i större utsträckning än män; det gäller år 2005 båda delundersökningar. Nettosvarsandelen är för hela undersökningen 4 procentandelar större för kvinnor än män.

Vi ser också hur äldre svarar i större utsträckning än yngre; störst är svarsviljan i åldersintervallet 60–80 år. Skiljelinjen mellan de åldersgrupper som är mer respektive mindre benägna att delta än genomsnittet återfinns vid 50-årsåldern; här har den legat i de sista årens undersökningar då också åldersfaktorn inverkat mer entydigt. Svarsfrekvensen bland de allra äldsta, 80–85-åringarna (gruppen omfattar totalt 194 personer i nettoourvalet, 254 i bruttourvalet), ligger strax över genomsnittet. I vilka åldrar den allra lägsta svarsbenägenheten framträder varierar något mellan de två delundersökningarna. I den mer politikinriktade Riks-I är svarsviljan som sämst i gruppen 20–24 år; i den medieinriktade Riks-II i gruppen 25–29 år.

Vidare kan konstateras att boende i Stockholmsregionen precis som tidigare år drar ner svarsandelen för undersökningen som helhet. I år gäller det även Sydsverige och Västsverige, dvs. därmed alla tre storstadsområden. De största skillnaderna mellan delundersökningarna gäller befolkningen i östra Mellansverige respektive mellersta Norrland – den förra är överrepresenterad i Riks-II men inte nämnvärt i Riks-I, den senare tvärtom överrepresenterad i Riks-I men inte nämnvärt i Riks-II.

Sammansättningen bland undersökningens svarande bildar ett slags Sverige i miniatyr. Hur ser då detta Sverige ut i Riks-SOM-undersökningen 2005? Via tabell A1–A4 i appendix kan fördelningen beträffande kön, ålder, region respektive fackföreningsmedlemskap hos de svarande jämföras med fördelningen i den svenska befolkningen samt med utfallet i tidigare års Riks-SOM-undersökningar. Av uppställningarna framgår att de svarande i huvudsak tämligen väl avspeglar den svenska befolkningen som helhet. Några skillnader mellan de deltagande i årets undersökning och befolkningen samt skillnader i de två delundersökningarna förtjänar dock att kommenteras.

Könsfördelningen (tabell A1) bland svenska 15–85-åringar är mycket balanserad i verklighetens Sverige år 2005: 50–50. Bland de svarande i Riks-SOM-undersökningen 2005 är fördelningen 52–48 med en övervikt av kvinnor; det gäller bägge delundersökningar. Urvalet har inte bidragit till denna skevhet, utan det handlar om en något större svarsbenägenhet hos kvinnor (jfr. tabell 6).

Tabell 6 Svarsandelen (netto) i olika grupper, 1995–2005 (procent)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Riks-I	Riks-II
TOTALT	65	69	69	68	67	63	67	65	66	65	63	62	63
Kön													
Kvinnor	66	68	70	69	68	65	68	69	68	67	65	64	66
Män	65	67	68	69	66	61	66	62	64	63	61	60	61
Ålder													
15–19 år	66	71	72	75	67	57	56	61	60	55	56	53	59
20–24 år	64	66	67	63	55	60	57	61	57	55	53	51	55
25–29 år	60	74	55	64	58	55	59	60	63	57	54	55	53
30–39 år	67	60	62	64	63	57	62	57	60	59	57	56	58
40–49 år	62	68	70	73	66	60	67	64	63	61	58	58	57
50–59 år	67	67	71	73	70	67	76	69	71	69	69	67	71
60–75 år	69	71	76	73	75	75							
76–80 år	63	72	78	58	69	68							
60–69 år						74	76	76	79	78	73	74	73
70–79 år						74	74	71	75	79	75	74	76
80–85 år						58	67	66	62	65	64	64	64
Region													
Stockholm	64	63	64	63	60	58	64	60	61	61	57	57	58
Östra Mellansverige	65	68	67	71	63	64	68	64	66	65	66	63	69
Småland med öar	69	71	74	70	70	68	73	68	66	70	67	66	68
Sydsverige	67	64	70	75	70	65	62	69	67	64	61	59	62
Västsverige	63	69	70	69	68	61	66	65	69	67	62	63	61
Norra Mellansverige	65	75	67	69	69	66	69	67	69	61	64	63	64
Mellersta Norrland	68	70	74	72	71	64	73	69	63	69	67	70	64
Övre Norrland	67	69	72	69	72	61	72	67	68	71	64	63	66

Kommentar: Gruppen 81–85-åringar är inkluderade från och med Riks-SOM 2000.

Åldersfördelningen (tabell A2) i Riks-SOM-undersökningens dragna urval är mycket representativ för den svenska befolkningen, det gäller Riks-I likväl som Riks-II. Men genom att yngre svarar i något mindre utsträckning än äldre (jfr. tabell 6), särskilt relativt gruppen 50–75-åringar, uppkommer en viss snedfördelning i undersökningen. Detta är ett välbekant mönster från de senaste årens undersökningar, vilket också gäller det faktum att unga är särskilt underrepresenterade i Riks-I.

Ser vi till den geografiska fördelningen (tabell A3), ger Riks-SOM 2005 en i huvudsak god bild av den geografiska spridningen i Sveriges befolkning. Stockholmarna är dock underrepresenterade i bägge delundersökningar – i första hand resultatet av en något sämre svarsvilja (jfr. tabell 6) men också följderna av en viss underrepresentation redan i de dragna urvalen. Avvikelsen är tre procentenheter mellan verklighetens Sverige och Riks-SOM-undersökningen (21 mot 18 procent). Boinde i östra Mellansverige är tvärtom den mest överrepresenterade gruppen i undersökningen.

Vad gäller fackföreningsmedlemskap (tabell A4) är mönstret i Riks-SOM mycket likt det i befolkningen som helhet.

Jämförelserna mellan svarspersonernas socioekonomiska sammansättning och befolkningens visar att Riks-SOM-undersökningens respondenter sammantaget speglar Sveriges befolkning mycket väl.

Representativitet efter svarsfrekvens

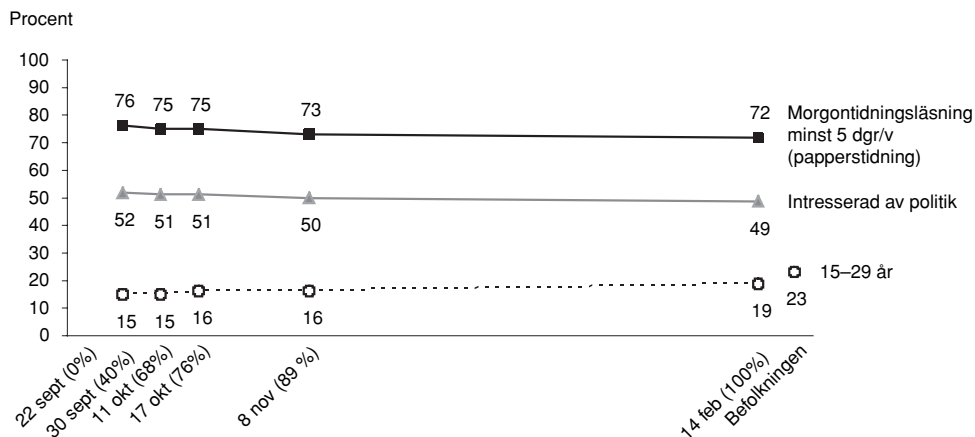
Vid uppläggningsen av fältarbetet för en enkätstudie är förhållandet mellan resurser i tid och pengar kontra svarsfrekvens och svars kvalitet centralt. Det är naturligtvis billigare och mindre tidskrävande med en undersökning helt utan påminnelser. Men erfarenheten säger oss att svarsfrekvensen med en sådan strategi blir väsentligt lägre än om man inkluderar ett antal påminnelser. Och det finns samtidigt tendenser till att en låg svarsfrekvens delvis är resultatet av att vissa grupper är mindre benägna att delta utan påstötningar än andra; underlaget blir alltså inte enbart *mindre* med en kortare fältperiod utan dessutom något *skevare* sett till befolkningen som helhet.

I Riks-SOM-undersökningen 2005 hade 40 procent av de personer som skulle komma att besvara enkäten skickat tillbaka den ifylld senast dagen då första påminnelsen nådde ut. Skulle vi nöjt oss med det inflödet hade skevheten i ålder varit större jämfört med slutresultatet. Gruppen 15–29-åringar representeras efter fem dagars inflöde med 15 procent i enkätunderlaget – att jämföra med 19 procent när samtliga enkäter räknats in och med befolkningens 23 procent. I tidigare års SOM-undersökningar har socioekonomiska egenskaper som klassidentifikation och fackföreningsmedlemskap följt ett motsvarande mönster med en lägre andel som definierar sig som arbetare och som är LO-medlemmar i det initiala svarsunderlaget jämfört med senare (Nilsson 2005). Tendensen är densamma i år men svagare: bland

de första 40 procenten av svarsunderlaget är andelen LO-medlemmar 46 procent; när svarsunderlaget utökas till de första två tredjedelarna av respondenterna växer andelen med en procentenhet, vilket är en procentenhet mindre än vad SCB redovisar för befolkningen som helhet.

Om det i 2005 års undersökning inte särskilt gäller klass, är ålder mer tydligt en parameter som riskerar att påverkas av fältarbetets längd i postala frågeundersökningar. Skevheter i ålderssammansättning kan därmed påverka resultaten av frågor där åldersfaktorn är starkt relaterad till svaren. Exempelvis kan konstaterats hur morgontidningsläsningen och det politiska intresset överskattas vid ett ”förtida” fältstopp till följd av överrepresentationen av äldre bland de tidigt inkomna svaren. Nu är alternativet inte nödvändigtvis att helt avstå från påminnelser eller att strypa inflödet redan efter fem dagar. Skulle vi exempelvis sätta punkt i början av november – efter tre påminnelseinsatser: ett tack-/påminnelsekort, ett nytt enkätutskick samt en telefonuppföljning – då 89 procent av de som skulle komma att medverka hade skickat in sin enkät, blir skevheten i åldershänseende mindre (figur 4). Det samma gäller morgontidningsläsning och politiskt intresse. Men fortfarande gäller att överensstämmelsen med ålderssammansättning i det verkliga Sverige är störst i det slutliga Riks-SOM-materialet. Det finns alltså goda skäl att genom fler påminnelseinsatser söka öka svarsfrekvensen i postala enkätundersökningar.

Figur 4 Andelen regelbundna morgontidningsläsare, intresserade av politik respektive 15–29-åringar efter fältarbetets längd (svarsfrekvens) i Riks-SOM 2005 (procent)

Kommentar: Regelbundna morgontidningsläsare avser dem som läser en papperstidning minst 5 dagar i veckan. Andelen intresserade av politik avser dem som svarat att de är mycket eller ganska intresserade.

Omvärldshändelser: en genomgång av nyheterna i *Rapport* hösten 2005

I en undersökning av befolkningens attityder och vanor på många olika områden finns skäl att beakta de omvärldshändelser som äger rum och som kan tänkas påverka enkätsvaren. För att belysa detta genomfördes i anslutning till 2005 års Riks-SOM-undersökning en översiktlig innehållsstudie av medieagendan med utgångspunkt i *Rapports* huvudnyheter.⁵ Urvalet inkluderar de tre första nyheterna från de dagliga sändningarna klockan 19.30, och täckte de tre veckor som föregick dagen då enkäten nådde ut till respondenterna samt ytterligare en vecka framåt. En sådan tidsram inkluderar de stora nyheter som är aktuella för flertalet respondenter då de svarar på enkäten (dagen efter den sista analyserade nyhetssändningen var 40 procent av det sammanlagda enkätinflödet insamlat). Avsikten med studien är att kunna ge en relief till SOM-undersökningens resultat, inte minst vad gäller undersökningarnas årligen återkommande öppna fråga om vad man anser vara de viktigaste samhällsproblemen i Sverige⁶.

Genomgången av *Rapports* sändningar under hösten 2005 visar att huvudnyheterna under dessa veckor till stora delar behandlade naturkatastrofer (framför allt orkanerna Katrina och Rita i USA samt tropiska orkaner i Asien); totalt utgör dessa nyheter 17 procent av inslagen. Inga andra stora händelser eller frågor dominerar nyhetsbevakningen. Cirka var tionde nyhet behandlar ekonomi i något avseende, ytterligare 4 procent behandlar näringslivet, 3 procent sysselsättningen. Ungefär var tionde inslag handlar om partipolitiska utspel eller andra aspekter av den politiska sfären.

Sammanfattning

Föreliggande dokumentation av Riks-SOM-undersökningen 2005 visar att enkätunderlaget som erhållits från totalt 3 499 personer under hösten 2005 kan sägas spegla Sveriges vuxna befolkning mycket väl. Den relativt höga svarsfrekvensen på 63 procent i kombination med en god representativitet bland de svarande i förhållande till urvalsramen innebär att Riks-SOM-undersökningens datamaterial utgör en mycket god grund för beskrivningar och analyser av aktuella vanor och attityder hos Sveriges befolkning.

Noter

- ¹ Parallellt med Riks-SOM-undersökningen genomför SOM-institutet en motsvarande enkätundersökning på årlig basis i Västra Götalandsregionen: *Väst-SOM*.
- ² Fältarbetet i *SOM-undersökningen 2005* genomfördes av undersökningsföretaget *Kinnmark Information*. Arbetet var upplagt så att Kinnmark – med företaget *Detector* som samarbetspartner – ombesörjde urvalsdragning, utskick av formulär och påminnelser, telefonpåminnelser, scanning av formulärsvaren samt datauppläggning och iordningställande av en sammanslagen datamängd. SOM-institutet har stått för framtagning av frågeformulär, följebrev och annat material som skickats ut samt genomfört kodningen av öppna svar. Kodningen av öppna svar har genomförts av biträdande forskare Anna Antoni Olsén, Mathias Axfjärd Färdigh och Karin Mossberg.
- ³ Som ett extra incitament att fylla i enkäten utlovades i följebrevet att man genom att fylla i enkäten och skicka tillbaka den så att den var undersökningsföretaget till handa senast den 4 oktober deltog i en utlottning av någon av SOM-institutets publikationer; 100 böcker lottades ut. Erfarenheten från metodtester i samband 2003 års SOM-undersökningar visar att detta inte i tycks förbättra inflödet när man tar hela fältarbetet i beaktande men däremot innebär att respondenten skickar tillbaka enkäten snabbare än annars (Nilsson 2004). Utlottningen är samtidigt ett sätt att visa på hur resultaten från SOM-institutets undersökningar publiceras i offentliga skrifter, och att ge publikationerna extra spridning bland befolkningen.
- ⁴ Fältarbetet har i huvudsak varit mycket likt mellan åren; vad som kan nämnas är att i relation till undersökningarna 1999–2002 minskades i 2003 och 2004 års undersökningar antalet planerade påminnelseinsatser per telefon från tre till två, för att något minska trycket på respondenterna. Detta resulterade bägge gånger i ett svagare inflöde relativt tidigare år varför extra telefoninsatser sattes in längre in i fältarbetet i båda fallen. I 2005 års undersökning genomfördes åter tre telefoninsatser.
- ⁵ Innehållsanalyserna är utförda av biträdande forskare Anna Antoni Olsén.
- ⁶ Se fråga 10 resp. 12 i enkäterna i bilagan längs bak i denna volym; jfr. Sören Holmbergs och Lennart Weibulls inledningskapitel. Kartläggningen av mediernas bevakningsfokus avses att fördjupas och också utökas bakåt i tiden för att kunna bidra till tolkningsramen för de opinionsförändringar som SOM-undersökningarna fångar upp över tid.

Referenser

- Antoni, Rudolf (2006/kommande) ”Samhälle Opinion Massmedia Västra Götaland 2005”. Metoddokumentation i kommande publikation baserat på Väst-SOM-undersökningen 2005. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2004) ”Den nationella SOM-undersökningen 2003”. I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Ju mer vi är tillsammans*. Rapport nr. 34. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2005) ”Den nationella SOM-undersökningen 2004”. I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Lyckan kommer, lyckan går*. Rapport nr. 36. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

APPENDIX

Tabell A1 Könsfördelning bland svarande i Riks-SOM-undersökningen 1986–2005 samt 2004 i urvalen respektive i svenska befolkningen (procent)

År	Undersökning/ grupp	Kön		Summa procent
		Kvinnor	Män	
1986	Riks-SOM	49	51	100
1986	Riks-SOM	49	51	100
1987	Riks-SOM	51	49	100
1988	Riks-SOM	53	47	100
1989	Riks-SOM	52	48	100
1990	Riks-SOM	49	51	100
1991	Riks-SOM	48	52	100
1992	Riks-SOM	48	52	100
1993	Riks-SOM	50	50	100
1994	Riks-SOM	51	49	100
1995	Riks-SOM	50	50	100
1996	Riks-SOM	54	46	100
1997	Riks-SOM	51	49	100
1998	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	51	49	100
	<i>Riks-II</i>	51	49	100
1999	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	50	50	100
	<i>Riks-II</i>	52	48	100
2000	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	51	49	100
	<i>Riks-II</i>	51	49	100
2001	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	52	48	100
	<i>Riks-II</i>	49	51	100
2002	Riks-SOM I & II	53	47	100
	<i>Riks-I</i>	51	49	100
	<i>Riks-II</i>	54	46	100
2003	Riks-SOM I & II	52	48	100
	<i>Riks-I</i>	52	48	100
	<i>Riks-II</i>	52	48	100
2004	Riks-SOM I & II	51	49	100
	<i>Riks-I</i>	50	50	100
	<i>Riks-II</i>	50	50	100

2005	Befolkningen (15–85 år)	50	50	100
Riks-SOM	Bruttourval	50	50	100
I & II	Nettourval	50	50	100
	Svarande totalt	52	48	100
<i>Riks-I</i>	<i>Bruttourval</i>	50	50	100
	<i>Nettourval</i>	50	50	100
	<i>Svarande</i>	52	48	100
<i>Riks-II</i>	<i>Bruttourval</i>	50	50	100
	<i>Nettourval</i>	50	50	100
	<i>Svarande</i>	52	48	100

Kommentar: Data om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser); data om respektive urval är hämtade från registerdata; data om svarande från respondentens egen uppgift (registerdata i de fall uppgift saknas).

Tabell A2 Åldersgruppernas fördelning bland svarande 1986–2005 samt 2005 i urvalen respektive i svenska befolkningen (procent)

År	Undersökning/ grupp	Åldersgrupp					Summa procent
		15–29 år	30–49 år	50–75 år	76–80 år	76–85 år	
1986	Riks-SOM	30	34	36			100
1987	Riks-SOM	26	37	37			100
1988	Riks-SOM	27	36	37			100
1989	Riks-SOM	26	39	35			100
1990	Riks-SOM	26	37	37			100
1991	Riks-SOM	26	37	37			100
1992	Riks-SOM	25	37	34	4		100
1993	Riks-SOM	25	37	34	4		100
1994	Riks-SOM	24	35	37	4		100
1995	Riks-SOM	24	36	36	4		100
1996	Riks-SOM	24	35	37	4		100
1997	Riks-SOM	22	35	38	5		100
1998	Riks-SOM I&II	22	36	38	4		100
	<i>Riks-I</i>	22	36	38	4		100
	<i>Riks-II</i>	22	35	39	4		100
1999	Riks-SOM I&II	21	34	40	5		100
	<i>Riks-I</i>	22	34	39	5		100
	<i>Riks-II</i>	21	35	40	4		100
2000	Riks-SOM I&II	21	32	40		7	100
	<i>Riks-I</i>	20	32	41		7	100
	<i>Riks-II</i>	21	32	40		7	100
2001	Riks-SOM I&II	19	33	41		7	100
	<i>Riks-I</i>	19	32	42		7	100
	<i>Riks-II</i>	18	34	40		8	100
2002	Riks-SOM I&II	20	33	40		7	100
	<i>Riks-I</i>	21	34	39		6	100
	<i>Riks-II</i>	19	32	42		7	100
2003	Riks-SOM I&II	21	32	40		7	100
	<i>Riks-I</i>	19	32	41		8	100
	<i>Riks-II</i>	22	32	40		6	100
2004	Riks-SOM I&II	19	32	41		8	100
	<i>Riks-I</i>	18	34	40		8	100
	<i>Riks-II</i>	21	30	42		7	100

2005	Befolkning	23	34	36		7	100
Riks-SOM	Bruttourval	23	33	36		8	100
I & II	Nettourval	23	34	36		7	100
	Svarande	19	33	41		7	100
<i>Riks-I</i>	<i>Bruttourval</i>	23	33	36		8	100
	<i>Nettourval</i>	22	35	36		7	100
	<i>Svarande</i>	18	33	42		7	100
<i>Riks-II</i>	<i>Bruttourval</i>	23	33	36		8	100
	<i>Nettourval</i>	23	34	36		7	100
	<i>Svarande</i>	20	32	41		7	100

Kommentar: 1992 utvidgades åldersintervallet uppåt till 80 år, 2000 till 85 år. Data om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser); data om respektive urval är hämtade från registerdata; data om svarande från respondentens egen uppgift (registerdata i de fall uppgift saknas).

Tabell A3 Fördelning på region bland svarande 2001–2005 samt 2005 i urvalen respektive i svenska befolkningen (procent)

År	Undersökning/ urval/befolkn.	Region								Summa procent
		Stockholm	Östra Mellansverige	Småland med öarna	Sydsverige	Västsverige	Norra Mellansverige	Mellersta Norrland	Övre Norrland	
2001	Riks-SOM I & II	18	18	9	13	20	11	5	6	100
	<i>Riks-I</i>	17	18	9	14	20	11	6	5	100
	<i>Riks-II</i>	18	18	9	13	20	11	5	6	100
2002	Riks-SOM I & II	19	17	10	15	19	10	4	6	100
	<i>Riks-I</i>	19	16	9	16	19	10	4	7	100
	<i>Riks-II</i>	18	19	10	15	18	10	5	5	100
2003	Riks-SOM I & II	19	16	9	14	22	10	4	6	100
	<i>Riks-I</i>	18	16	9	15	23	9	4	6	100
	<i>Riks-II</i>	19	16	9	14	22	10	4	6	100
2004	Riks-SOM I & II	19	17	10	14	20	9	5	6	100
	<i>Riks-I</i>	19	17	10	14	21	8	5	6	100
	<i>Riks-II</i>	19	17	10	14	21	9	4	6	100
2005	Befolkning	21	17	9	14	20	9	4	6	100
Riks-SOM I & II	Bruttourval	20	17	9	14	21	9	4	6	100
	Nettourval	20	17	9	14	21	9	4	6	100
	Svarande	18	19	10	13	21	9	4	6	100
<i>Riks-I</i>	<i>Bruttourval</i>	20	17	10	14	21	8	4	6	100
	<i>Nettourval</i>	20	17	10	14	20	9	4	6	100
	<i>Svarande</i>	18	17	11	13	21	9	5	6	100
<i>Riks-II</i>	<i>Bruttourval</i>	20	17	9	14	21	9	4	6	100
	<i>Nettourval</i>	19	18	9	14	21	9	4	6	100
	<i>Svarande</i>	18	19	10	13	21	9	4	6	100

Kommentar: Data om befolkningen är hämtade från SCB (www.scb.se/databaser). Data om urval samt svarande bygger på registerdata.

Tabell A4 Fackföreningsmedlemskap bland svarande 1986–2005 samt 2005 hos svenska befolkningen (procent)

År	Undersökning grupp	Fackförening			Summa procent
		LO	TCO	SACO	
1986	Riks-SOM	59	33	8	100
1987	Riks-SOM	59	33	8	100
1988	Riks-SOM	55	33	12	100
1989	Riks-SOM	56	34	10	100
1990	Riks-SOM	56	32	13	101
1991	Riks-SOM	56	32	12	100
1992	Riks-SOM	53	33	13	99
1993	Riks-SOM	56	32	12	100
1994	Riks-SOM	56	31	13	100
1995	Riks-SOM	56	32	12	100
1996	Riks-SOM	54	29	17	100
1997	Riks-SOM	53	34	13	100
1998	Riks-SOM	55	32	13	100
	<i>Riks-I</i>	<i>52</i>	<i>34</i>	<i>14</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>58</i>	<i>31</i>	<i>12</i>	<i>101</i>
1999	Riks-SOM I & II	54	32	15	101
	<i>Riks-I</i>	<i>53</i>	<i>33</i>	<i>14</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>54</i>	<i>30</i>	<i>15</i>	<i>99</i>
2000	Riks-SOM I & II	54	32	15	101
	<i>Riks-I</i>	<i>53</i>	<i>32</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>54</i>	<i>31</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
2001	Riks-SOM I & II	52	31	17	100
	<i>Riks-I</i>	<i>49</i>	<i>35</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>55</i>	<i>28</i>	<i>17</i>	<i>100</i>
2002	Riks-SOM I & II	50	34	16	100
	<i>Riks-I</i>	<i>51</i>	<i>33</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>50</i>	<i>34</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
2003	Riks-SOM I & II	48	37	15	100
	<i>Riks-I</i>	<i>47</i>	<i>38</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>48</i>	<i>36</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
2004	Riks-SOM I & II	48	37	15	100
	<i>Riks-I</i>	<i>49</i>	<i>36</i>	<i>15</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>48</i>	<i>37</i>	<i>15</i>	<i>100</i>

2005	Befolkningen (16–64 år)	48	36	16	100
	Riks-SOM I & II	47	37	16	100
	<i>Riks-I</i>	<i>46</i>	<i>38</i>	<i>16</i>	<i>100</i>
	<i>Riks-II</i>	<i>48</i>	<i>35</i>	<i>17</i>	<i>100</i>

Kommentar: Data om befolkningen 2005 är hämtade från SCB:s Arbetskraftsundersökningar 2005 (www.scb.se/aku; Grundtabeller, Tabell 11) och avser anställda i åldrarna 16–64 år; SOM-data avser samtliga i undersökningen.

MYNDIGHETERS HANDLINGSBEREDSKAP

MARCIA GRIMES OCH RUTGER LINDAHL

Uppmärksamheten i det svenska samhället för naturkatastrofer, kriser och krig är hög. En rad händelser, t.ex. terrorattackerna i USA, Spanien, Indonesien och Storbritannien, liksom flodvågskatastrofen i Sydostasien och årets omfattande översvämningar i Centraleuropa har ökat svenska folkets medvetenhet om hot och risker i samhället. Frågan om hur väl förberedda myndigheterna är för att hantera dessa risker och hot har, bl.a. genom debatten kring flodvågskatastrofen 2004 fått ökad aktualitet.

När det gäller frågan hur svenskar uppfattar olika storskaliga risker finns en rad undersökningar (Sjöberg 2004), men det är sämre ställt med studier av hur allmänheten uppfattar myndigheternas beredskap och förmåga att hantera sådana. I 2005 års SOM-undersökning ingår frågor som gör det möjligt att analysera vad det är svenska folket oroar sig för, samt om det finns några mönster när det gäller vilka som är mest och minst oroad. I den här redovisade studien inriktas också intresset mot sambandet mellan riskuppfattning och eget beteende. Påverkas svenskarnas val av resmål eller färd sätt av grad av oro för terrorism och naturkatastrofer? När det gäller myndigheters krisberedskap inriktas analysen på att belysa allmänhetens uppfattning om man kan lita på att regeringen, kommunerna, försvaret, sjukvården, räddningstjänsten och andra offentliga instanser har god handlingsberedskap och kan hantera kriser som drabbar Sverige eller berör svenskar. Slutligen riktas intresset mot det speciella hotområdet terrorism. Hur ställer sig svenska folket till åtgärder som föreslås för att hindra framtida terrorattacker?

Oroande inför framtiden

I vår omgivning förekommer ständigt företeelser som kan upplevas som hot. De kan befinna sig på olika nivåer. I den första SOM-undersökningen, som genomfördes 1986, visade resultaten att det gick att urskilja tre dimensioner: 1) global; 2) krigsrisk och 3) terrorism. I den globala dimensionen ingick bl.a. ”oro för befolkningsökningen”, ”oro för de militära rustningarna”, ”oro för miljöförstöringen” och ”oro för motsättningar mellan rika och fattiga länder”. Krigsriskdimensionen var starkt präglad av ”det kalla kriget” och den militära spänningen mellan NATO och Warszawapakten. Att terrorism framträder som en egen dimension kan sannolikt förklaras med att mordet på statsminister Olof Palme inledningsvis kopplades till internationell terrorism (Lindahl 1987).

Tio år senare, dvs. i mitten av 1990-talet, finner vi i resultaten från SOM-institutets undersökningar att hotbilden i stort sett är oförändrad. Miljöförstöring, arbetslöshet, ekonomisk kris och terrorism är de faktorer som svenskar uppfattar som mest oroande. Att notera är att terrorism kommer först på delad sjätteplats när hoten prioriteras (Lindahl 1995).

I tabell 1 visas resultaten från 2005 års undersökning av svenska folkets uppfattning om vad som upplevs som oroande inför framtiden. Generellt ligger nivån på svenskarnas oro fortfarande relativt högt. Liksom tidigare intar miljöhot en toppplacering tillsammans med oro för ”fattigdomen i tredje världen” och ”arbetslöshet”. ”Terrorism” har prioriterats upp, vilket framstår som naturligt efter det ökade antal terrorattacker som förekommer runt om i världen. I SOM-undersökningen från år 2001, dvs alldeles efter attackerna i New York och Washington, var 60 procent bland svenskarna mycket oroade för terrorism (se inledningskapitlet).

Dessa ämnen ges omfattande utrymme i massmediernas omvärldsbevakning och uppfattas kunna innebära dramatiska förändringar i den fysiska tillvaron. Samtidigt har oron för militära konflikter gradvis sjunkit sedan det kalla krigets slut i början på 1990-talet. Att notera är att oron för ekonomisk kris och för ökade flyktingströmmar minskat sedan mitten av 1990-talet. Trots en allt intensivare internationell debatt kring världens sinande resurser av icke förnybara energiresurser, t.ex. olja, uppfattar svenskarna inte sinande oljekällor som särskilt oroande.

Tabell 1 Uppfattningar av olika risker i form av oro inför framtiden

Oroande inför framtiden	Antal svarande	Medelvärde ^a	Andel som finner dessa risker:	
			Inte alls eller inte särskilt oroande	Ganska eller mycket oroande
Miljöförstöring	1659	3,4	10	90
Förändringar i jordens klimat	1656	3,4	12	88
Terrorism	1662	3,3	17	83
Fattigdomen i tredje världen	1653	3,3	14	86
Stor arbetslöshet	1659	3,3	12	88
Naturkatastrofer	1657	3,1	24	76
Ekonomisk kris	1646	2,8	40	60
Ökat antal flyktingar	1649	2,7	43	57
Militära konflikter	1641	2,7	46	54
Sinande oljekällor	1642	2,7	47	53

Kommentar: Fråga: Om du ser till läget idag, vad upplever du själv som mest oroande inför framtiden?

Svarsalternativ: 'Inte alls oroande' (=1) till 'mycket oroande' (=4).

^a Medelvärde på en skala från 1 (inte alls oroande) till 4 (mycket oroande).

Det faller sig i detta sammanhang naturligt att ställa frågan varför svenskar uppfattar terrorism som så hotande, när Sverige inte varit föremål för någon terrorattack eller utpekats som något primärt mål för terrorhandlingar. En möjlig förklaring kan vara att svenskar i förhållandevis stor utsträckning reser utomlands. Enligt den senaste SOM-undersökningen reste närmare två tredjedelar bland befolkningen utomlands under de senaste 12 månaderna. Terrorhotet kan uppfattas osannolikt i den svenska miljön, men däremot, vilket exempelvis också visats på semesterön Bali eller i Mellanöstern, ha allvarliga konsekvenser för svenskar utomlands.

Vad ligger bakom oro för terrorism?

Som fenomen betraktat har terrorism också egenskaper som inom riskforskningen betraktas som mest riskfyllda och som framkallar starkast oro bland allmänheten: konsekvenserna av en terrorattack tenderar att vara drastiska och händelsen är bortom den egna kontrollen. Även om dessa empiriska iakttagelser kan förklara varför terrorism väcker större oro för framtiden än sinande oljekällor, så kan de inte förklara varför vissa människor känner större oro än andra (Sjöberg 2004). Kan det bero på att olika människor tar del av olika mycket information och från olika källor, dvs. på att underlaget för bedömningen av utvecklingen i omvärlden varierar? Framträder något mönster i resultaten, t.ex. vad gäller olika demografiska grupper?

Tabell 2 Förklaringsfaktorer bakom oron för terrorism och för naturkatastrofer

	Terrorism oroande		Naturkatastrofer oroande	
	Bivariata samband	Multivariat modell	Bivariata samband	Multivariat modell
Hur ofta man reser utomlands ^a	-0,08 ***	i.s.	-0,11 ***	-0,10 *
Ser på Rapport eller Aktuellt	0,16	i.s.	0,06 **	i.s.
Ser på SVT:s morgonnyheter ^a	0,09	i.s.	i.s.	i.s.
Ser på Nyheterna i TV4 ^a	0,10 ***	0,15**	0,10 ***	0,16 **
Intresse för internationella frågor ^a	i.s.	i.s.	i.s.	i.s.
Man	-0,18 ***	-0,30***	-0,28 ***	-0,34 ***
Ålder	0,29 ***	0,013***	0,14 ***	0,003 **
N (R ² _{adj})		1513 (0,13)		1513 (0,29)

Kommentar: Beroende variabler: Hur oroande man anser terrorism respektive naturkatastrofer vara inför framtiden. Svartaltnativ: 'inte alls oroande' (=1) till 'mycket oroande' (=4).

i.s. = icke signifikant, * p < 0.10, **p < 0.05, ***p < 0.001.

^aVariabeln har kodats om så att dess lägsta värde är 0 och högsta värde är 1. Dessa omkodningarna påverkar inte de koefficienterna i de bivariata analyserna men däremot underlättar tolkningen i de multivariata modellerna.

Innehållet i tabell 2 är resultat av en analys inriktad på att belysa hur oro för terrorattacker varierar beroende på följande faktorer: 1) hur ofta man reser utomlands; 2) hur mycket man ser på nyhetssändningar i tv; 3) nivån på intresse för internationella frågor; 4) kön och slutligen också 5) ålder. Som jämförelse görs motsvarande analys när det gäller oro för naturkatastrofer, vilket aktualiserats genom flodvågskatastrofen och de stora översvämningskatastroferna i Europa.

Det är främst två egenskaper som skiljer de mer från de mindre oroliga. De är egenskaperna att vara kvinna och äldre. När de bivariata sambanden analyseras visar det sig att de som reser utomlands ofta är mindre oroliga både för terrorism och naturkatastrofer än de som sällan reser. Detta resultat kan tolkas på olika sätt. Ett sätt är att förmoda de som är mera oroliga helt enkelt väljer att resa utomlands mindre. Ett annat sätt är att utgå ifrån att de som reser relativt mycket skaffar sig förstahandsinformation om förhållanden i omvärlden, vilket gör dem bättre skickade att tolka och mindre beroende av massmedieförmedlad information, vilket de som inte reser främst har att förlita sig på. Massmediernas rapportering om händelser som äger rum i andra geografiska områden och kulturer kan betyda stora tolkningsproblem för dem som saknar egna referenser. Av resultaten framgår att nivån på nyhetskonsumtion spelar en tydlig roll för upplevelsen av orosmoment inför framtiden. Högkonsumenter av nyhetssändningar från Sveriges television och TV4 är mer oroade för terrorism och naturkatastrofer än de som mer sällan ser på denna typ av program. Sambanden är dock relativt svaga. Anmärkningsvärt är att det inte framträder någon signifikant skillnad i oro för vare sig terrorism eller naturkatastrofer om hänsyn tas till nivå på intresse för internationella frågor.

När dessa förklaringar ställs mot varandra och mot kön och ålder, visar det sig att bara en faktor fortfarande visar tydligt samband med oro, nämligen hur ofta man ser på Nyheterna i TV4. De som dagligen ser detta program har ett klart högre medelvärde än de som sällan ser det, vad beträffar oro för terrorism och naturkatastrofer. Orsaken till detta förhållande går inte att klarlägga med det material som står till förfogande i denna undersökning. I detta sammanhang kan det vara av intresse att notera att både Sveriges television och TV4 ges högt förtroende för sin rapportering om kriser och katastrofer. Sveriges television ges mycket eller ganska högt förtroende av 79 procent bland svenskarna. Motsvarande är för TV4 66 procent, för morgonpress 54 procent och kvällspress 18 procent.

Skillnad mellan könen framträder också tydligt. Medelvärdet för män ligger 0,30 enheter under motsvarande värde för kvinnor. Även ålder spelar en betydande roll. Använder man ett generationsmått på 20 år skiljer sig generationerna klart från varandra (0,26) och oron ökar med stigande ålder. Mönstret är likartat både när det gäller oro för terrorism och för naturkatastrofer.

Påverkar oro beteende?

Ett annat sätt att skatta allmänhetens oro för större kriser är att undersöka om deras uppfattning om risker förknippade med olika aktiviteter påverkar deras beteende.

För att fånga upp denna aspekt ställdes i SOM-undersökningen 2005 en fråga om oro för den egna säkerheten har betydelse vid val av resmål och färdstätt i samband med semesterresor.

Tabell 3 Säkerhetstänkande i val av resmål och färdstätt

Säkerhet betydelsefull vid val av:	Resmål	Färdstätt
Mycket stor betydelse	24	19
Ganska stor betydelse	41	32
Inte särskilt stor betydelse	26	36
Ingen betydelse alls	9	13
Summa procent	100	100
Medelvärde (1=ingen betydelse alls, 4=Mycket stor betydelse)	2,8	2,6
Antal svarande	1661	1646

Kommentar: Fråga: Har oro för din säkerhet betydelse när du väljer resmål och färdstätt på semesterresor? Svarsalternativ: 'ingen betydelse alls' (=1) till 'mycket stor betydelse' (=4).

De frågor som ställdes var formulerade ganska brett för att fånga upp så många aspekter som möjligt av svenskarnas säkerhetstänkande. De nivåer på säkerhetstänkande som framgår i tabell 3 kan alltså grundas på bedömning av t.ex. oro för att bli rånad, att råka ut för matförgiftning eller bli utsatt för en terrorhandling. Eftersom det inte finns resultat från tidigare undersökningar att jämföra med går det inte att avgöra om de i tabell 3 redovisade absoluta nivåerna på säkerhetstänkande skall anses höga eller låga. Det kan dock konstateras att det föreligger en tydlig nivåskillnad mellan säkerhetstänkandet vid val av resmål jämfört med val av färdstätt. Resultaten visar att det i hög grad är samma personer som uppger hög oro i båda fallen. Av dem som uppgav hög oro för den egna säkerheten vid val av resmål oroades sig 70 procent också för säkerheten vid val av färdmedel för semesterresan. Överhuvudtaget bedömde dessa personer att det fanns anledning till betydande oro för i stort sett alla de faktorer som användes i den inledande frågan om vad som ger svenska folket anledning till oro för framtiden.

Utan möjlighet att särskilja alla dessa faktorer, koncentreras analysen till sambandet mellan oro för terrorism och säkerhetstänkande vid val av resmål och färdstätt. För att kunna göra en djupare analys av vad som kan ligga bakom säkerhetstänkandet, konstruerades ett 'orosindex'. Det är sammansatt av medelvärdet på hur oroad en person bedömer följande risker: "ekonomisk kris", "ökat antal flyktingar", "fattigdomen i tredje världen", "stor arbetslöshet" och "militära konflikter".

Tabell 4 Förklaringar till säkerhetstänkandet vid val av resmål och färdstätt

	Val av resmål		Val av färdstätt	
	Bivariata samband	Multivariat modell	Bivariata samband	Multivariat modell
Terrorism oroande ^a	0,28***	0,72***	0,28***	0,57***
Naturkatastrofer oroande ^a	0,21***	0,25***	0,23***	0,25***
Oro index ^a	0,17***	i.s.	0,24***	0,59***
Man	-0,18***	-0,20***	-0,17***	-0,20***
ålder	0,16***	i.s.	0,16***	0,005***
N (R ² adj)	1618	(0,10)	1606	(0,12)

Kommentar: Beroende variabeln bygger på frågan: Har oro för din säkerhet betydelse när du väljer resmål och färdstätt på semesterresor? Svartalternativ: 'ingen betydelse alls' (= 1) till 'mycket stor betydelse' (=4).

* p < 0.10, **p < 0.05, ***p < 0.001.

^aVariabeln har kodats om så att dess lägsta värde är 0 och högsta värde är 1. Dessa omkodningar påverkar inte koefficienterna i de bivariata analyserna men däremot underlättar de tolkningen i de multivariata modellerna.

De samband som presenteras i tabell 4 visar att oro för terrorism har en stark inverkan på säkerhetstänkande vid val av resmål och färdstätt. En tänkbar förklaring till detta är att det skett flera uppmärksammade terroristattacker inom vissa geografiska områden bl.a. kända turistorter) och mot vissa färdmedel (t.ex. flygplan). Oro för naturkatastrofer spelar också en betydelsefull roll vid semesterplaneringen. Dess roll är dock mindre än oron för terrorism. Det tidigare mönstret gäller även här, dvs. att män och yngre personer i mindre utsträckning än kvinnor och äldre tar hänsyn till säkerhetsrisker när de planerar var man skall tillbringa semestern och hur man skall resa.

Synen på den svenska krisberedskapen

Hittills har konstaterats att det är rätt många faktorer som svenska folket upplever som oroande för framtiden och att det finns ett utbrett säkerhetstänkande när det gäller val av semesterställe och färdstätt för semesterresor. I de flesta fall är oron och säkerhetstänkandet kopplade till förhållanden utanför Sveriges gränser. Flodvågskatastrofen år 2004 ledde till en debatt kring svenska myndigheters beredskap när det gäller att hantera kriser inte bara inom Sverige utan också sådana som drabbar svenskar som befinner sig i utlandet. I den senaste SOM-undersökningen ställdes därför frågor som var avsedda att ge underlag för analys inte bara av medborgarnas allmänna förtroende för olika officiella aktörer, utan också för att klargöra svenskars förtroende för dessa aktörers beredskap att handla i krissituationer som berör Sverige eller svenskar i utlandet.

Tabell 5 Förtroende för samhällsaktörers beredskap vid större kriser

	Förtroende för aktören generellt ^a	Förtroende för aktörens beredskap vid kris ^a	Förtroende för aktörens beredskap vid kris – andel ^b av de svarande som har (procent):		
			Mycket eller ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska eller mycket lite förtroende
Regeringen	2,7	2,5	17	27	49
Försvarsmakten	2,9	3,2	35	35	20
Polisen	3,4	3,4	50	29	16
Sjukvården	3,7	4,0	77	13	5
Räddningstjänsten	4,2	4,2	83	9	2
Frivilligorganisationer		3,8	62	22	5
Kommunen	2,8	2,9	22	45	23
Massmedier			27	35	28

Kommentar: ^a Fråga: Vilket förtroende har du för följande myndigheters och organisationers beredskap att agera vid större kriser som drabbar Sverige eller svenskar?

^a Medelvärde på en skala från 'Mycket lite förtroende' (=1) till 'Mycket stort förtroende' (=6).

^b Procentsatserna summerar inte till 100 eftersom vissa svarspersoner uppgav att de inte hade någon uppfattning i frågan.

Förtroendet för centrala samhällsinstitutioner behandlas på ett mer övergripande sätt i kapitlet "Flagande förtroende" i denna bok. I detta sammanhang uppmärksammas endast några av dessa aktörer och därvid ses den allmänna nivån på förtroende som en jämförelsepunkt för den i detta kapitel centrala frågan om förtroendet för aktörens beredskap att handla i ett krisläge. Resultaten i tabell 5 visar att förtroendet för regeringens handlingsberedskap i krislägen är lägre än det allmänna förtroendet. Utan möjlighet att jämföra med mätningar av förtroendet över tid finns det anledning att uppmärksamma att 2005 års SOM-undersökning genomfördes under en tidsperiod då regeringens handlande, eller brist på handlande, var föremål för intensiv debatt. Huvudskäl till det var arbetet inom 2005 års katastrofkommission och presentationen av kommissionens slutrapport rörande hanteringen av flodvågskatastrofen i Sydostasien. De höga förtroendenivåerna för räddningstjänsten, sjukvården och polisen när det gäller insatser i samband med kriser var förväntade. Dessa organ förknippas ju direkt med hög akutberedskap och krishantering. Bidragande orsak till höga nivåer på förtroendet kan också ha varit insatser t.ex. i samband med stormen Gudrun och vid översvämningar på olika håll i Sverige. Insatser inom dessa områden kan möjligen också spela in på bedömningen av förtroende för försvarsmakten. Trots ett krympande försvar tycks det finnas ett betydande förtroende för att försvarsmakten snabbt och effektivt skall kunna ingripa i krislägen. Detta gäller sannolikt både inom landet och utomlands t.ex. akuta konfliktförebyggande och fredsbevarande insatser i FN:s eller EU:s regi. För kommu-

nernas del kan det noteras att medborgarnas förtroende är större för krishanteringskapaciteten än för kommunens verksamhet i allmänhet. Förmodligen spelar här t.ex. räddningstjänstens höga värdering in på totalbilden. Det höga förtroendet för frivilligorganisationernas beredskap att agera vid kriser har sannolikt koppling till frivilliga försvarsorganisationer (bl.a. hemvärnet) på lokal nivå och till positiv bedömning av insatserna av en rad internationella organisationer i samband med flodvågskatastrofen.

En särskild granskning av svenska folkets uppfattning av regeringens förmåga att hantera större kriser visar att bedömningen genomgående är relativt negativ. Inom samtliga områden uppstår en negativ opinionsbalans, dvs. det är fler som anser att regeringens förmåga är dålig än som anser att den är bra. Mest positiv är bedömningen inom det samhällsekonomiska området och när det gäller åtgärder mot miljöförstöring. Inom dessa områden är det dock endast drygt 20 procent bland svenska folket som gör en positiv bedömning. Mest negativ är bedömningen av regeringens förmåga att hantera organiserad brottslighet och naturkatastrofer. Över hälften bland svenskarna anser att regeringen har en dålig förmåga att hantera kriser inom dessa områden. Även när det gäller att hantera frågor inom området terrorism dominerar en kritisk syn på regeringens krishanteringsförmåga.

I de mönster som tidigare forskning klarlagt finns en faktor som har stark inverkan på hur farliga man anser olika riskobjekt och företeelser vara: förtroende för myndigheter och för de som ansvarar för t.ex. en teknisk anläggning med hög risknivå (Siegrist 2005). De som känner tillit till de myndigheter som beslutar om och upprätthåller regleringen kring potentiellt farliga anläggningar uppfattar också anläggningarna som mindre farliga än de som har lågt förtroende för myndigheterna.

Det kan här vara av intresse att studera om det i SOM-undersökningens resultat finns något som styrker att tilltro till myndigheter när det gäller hanteringen av kriser kopplade till terrorism också minskar oron för andra typer av risker. Frågorna som ställdes kring terrorism och andra potentiella samhällskriser ger möjlighet att undersöka om tilltro till myndigheter också mildrar oron för andra typer av risker. Relationen mellan myndigheten och riskobjektet är förstås något annorlunda i det här fallet. Medan myndigheter har ett mycket stort ansvar när det gäller tillståndsprövning och tillsyn kring teknik och anläggningar som kärnkraftverk och i många fall är direkt ansvariga för driften av dessa anläggningar, befinner sig terrorism och naturkatastrofer i stor utsträckning bortom myndigheternas kontroll. Den allmänna diskussionen kring hanteringen av flodvågskatastrofen i Sydostasien visar dock att allmänheten uppfattar att myndigheter ändå har ett ansvar när sådana kriser inträffar.

Analysen visar att förtroende för olika myndigheter nästan helt saknar mildrande effekt på hur oroande allmänheten finner terrorism och naturkatastrofer. Samma förhållande gäller inom områdena miljöförstöring eller militära konflikter. Det starkaste sambandet mellan förtroende för olika aktörer och riskuppfattningar finns

mellan förtroende för frivilliga organisationer och oro för miljöförstöring i framtiden. Detta samband är dock relativt svagt. Pearsons $r = 0,13$, vilket betyder att förtroendet förklarar mindre än 2 procent av variationen i oro för miljöförstörelsen. Inte heller bedömningarna av regeringens förmåga att hantera olika typer av kriser hade något samband med bedömningen av risker. Tilltro till myndigheterna förklarar inte heller varför vissa tänker mer i säkerhetstermer när de väljer resmål och färdsätt. Dessa resultat tyder på att risker som terrorism och naturkatastrofer skiljer sig på något sätt från andra typer av risker.

Vad bör göras?

När det gäller medborgarnas syn på vilka åtgärder som bör vidtas innehåller SOM-undersökningen 2005 frågor som rör åtgärder för att förhindra framtida terrorattacker i Europa. Det ger en relativt begränsad bild av vad svenska folket anser bör göras för att motverka negativa effekter av hot och risker i Sverige och omvärlden. I resultaten finns det dock några mönster som framstår som intressanta.

Tabell 6 *Bedömningar av olika åtgärder för att förhindra framtida terrorattacker i Europa*

	Antal svarande	Medelvärde ^a	Andel som finner åtgärden (procent):	
			Viktig åtgärd	Inte viktig åtgärd
Ökade resurser till nationell säkerhetspolis	1522	3,1	76	18
Verka för global rättvisa	1537	3,3	83	12
Lokala integrationsprojekt bland invandrarungdomar	1504	3,1	74	19
Stödja USA:s kamp mot terrorismen	1505	2,2	38	55
Skärpa personkontrollen av invandrare	1543	3,0	68	28
Stärka FN	1536	3,3	83	12
Motverka religiös fanatism	1534	3,5	84	10
Stödja demokratiska rörelser i icke-demokratiska länder	1508	3,3	79	13
Verka för en lösning på Palestinakonflikten	1474	1,8	16	75

Kommentar: Fråga: Enligt din bedömning, hur viktiga är följande typer av åtgärder för att förhindra framtida terrorattacker i Europa?

^a Medelvärde på en skala från 'Inte alls viktig åtgärd' (=1) till 'Mycket viktig åtgärd' (=4).

Åtgärderna kan delas in i 1) sådana som främst berör det egna landet; 2) sådana som rör globala eller regionala förhållanden i andra delar av världen. I den första gruppen ingår både ökad kontroll i form av ökad satsning på säkerhetspolisens arbete för att spåra och vidta åtgärder för att skydda samhället mot personer/grupper som misstänks för terrorism och i form av skärpt personkontroll av invandrare. I det senare fallet förekommer det dock en betydande minoritet som avvisar sådana åtgärder. Lokala integrationsprojekt bland invandrarungdomar uppfattas också som en viktig åtgärd.

På den globala nivån finner vi både de insatser som erhåller starkast stöd av svenska folket och de som inte anses utgöra någon viktig insats. Däri ingår mycket allmänna insatser för global rättvisa, stärkande av FN och att stödja demokratiska rörelser i icke-demokratiska länder. Ett demokratiskt samhälle uppfattas som en dålig grogrund för extremism och terrorism. Starkaste stödet ges till insatsen att motverka religiös fanatism. Uppenbart är att den kring religiös fanatism koncentrerade debatten kring terrororganisationen al-Qaida och många av de terrorattacker som under de senaste åren inträffat runt om i världen återspeglas i denna åsikt om vad som bör göras.

Samtidigt kan noteras att svenska folket är splittrat i synen på det sätt som USA för kampen mot terrorismen. En majoritet anser att ett svenskt stöd till denna typ av insatser inte är någon viktig åtgärd, men en minoritet, som omfattar 40 procent, står för motsatt åsikt. Mer förvånande är kanske resultatet på frågan om betydelsen av att verka för en lösning på Palestinakonflikten. Endast 16 procent bland svenska folket anser att detta är en viktig åtgärd och tre fjärdedelar anser att en sådan åtgärd inte är viktig för att förhindra framtida terrorattacker i Europa. Speglar detta resultat en uppfattning om att Palestinakonflikten inte kan lösas genom insatser av utomstående, eller uppfattningen att det inte finns risk för att konflikten skall påverka situationen i Europa? Det datamaterial som insamlats inom SOM-undersökning 2005 ger inte underlag för någon djupare analys av detta.

Mönstret i resultaten på frågan om vad som bör göras för att förhindra terrorism i Europa visar signifikanta skillnader mellan kvinnor och män. Kvinnor värderar högre än män insatser som inriktas på global rättvisa, stärkande av FN, stöd till demokratiska rörelser i icke-demokratiska länder och lokala integrationsprojekt. Insatser som har starkare anknytning till akuta konflikter, kamp mot terrorism och insatser för att lösa Palestinakonflikten, ges högre prioritet av män.

Referenser

- Holmberg, S. & Weibull, L.(red) (2002) *Det våras för politiken*. Göteborg, SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Lindahl, R. ”Säkerhetspolitisk opinion och debatt” i Holmberg, S. & Weibull, L. (red)(1987) *SOM-undersökningen 1986*. Göteborg, Statsvetenskapliga institutionen och Avdelningen för masskommunikation, Göteborgs universitet, s 71-80.
- Lindahl, R. ”Efter EU-omröstningen – svåra frågor återstår” i Holmberg, S. & Weibull, L. (red)(1995) *Det gamla riket*. Göteborg, SOM-institutet, s 139-154.
- Siegrist, M, Gutscher, H: & Earl, T.C. (2005) “Perception of Risk: the influence of general trust and general confidence”. *Journal of Risk Research*, 8(2), s. 145-156.
- Sjöberg, L. (2004) The perceived risk of terrorism. Stockholm, SSE/EFI Working Paper Series in Business Administration.

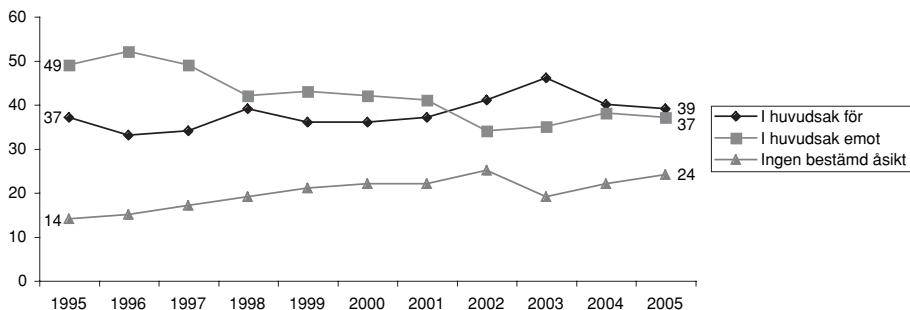
EN KLUVEN EU-OPINION

RUTGER LINDAHL

Intresset för internationella frågor är stort bland svenskar. Två tredjedelar av dem som tillfrågades i 2005 års SOM-undersökning uppgav att deras internationella intresse är stort. När det gäller EU-frågor är intressenivån lägre. De ointresserade är ungefär lika många som de intresserade. Det är knappast förvånande att andelen förespråkare för EU-medlemskap i högre grad än EU-motståndare uppger att de är intresserade av EU-frågor (74 procent jämfört med 39 procent). När det gäller intresse för internationella frågor i allmänhet är intresset högre både bland EU-motståndare (62 procent) och bland EU-förespråkare (82 procent).

Ovannämnda förhållanden kan fungera som bakgrund till konstaterandet att år 1995, då Sverige inträdde som medlem i Europeiska unionen, uppgav 86 procent bland svenskarna en bestämd åsikt i medlemskapsfrågan. Tio år senare har andelen som uppger en bestämd åsikt i frågan sjunkit med tio procentenheter. En fjärdedel har år 2005 inte någon bestämd åsikt om de är för eller emot Sveriges EU-medlemskap. Till detta resultat kan finnas många tänkbara förklaringar. Enligt den senaste Eurobarometer-studien är svenskarna i stort sett nöjda både med mängden EU-relaterad information i massmedierna och med det sätt på vilken den presenteras, men avsaknaden av en bred debatt om EU-frågor har förmodligen en dämpande effekt på svenska folkets intresse och på både viljan och förmågan att bilda sig en bestämd åsikt om betydelsen av vad EU-medlemskapet betyder för Sverige och för den enskilde medborgaren i vardagen.

Ett exempel på att en intensiv och informativ debatt kan vara stimulerande och ge underlag för ställningstaganden i EU-frågor är debatten inför och direkt efter folkomröstningen hösten 2003 om införande av euron. Däremot har t.ex. kampanjerna inför de två riksdagsval som hållits mellan 1995 och 2005 inte innehållit några mer framträdande inslag av EU-frågor och därmed inte givit svenskarna någon extra hjälp med att värdera EU-medlemskapets för- och nackdelar. I många fall kan det uppgivna ointresset förklaras med en grundläggande negativ inställning till Sveriges EU-medlemskap, men en betydande orsak kan sannolikt finnas i bristen på engagemang inom partier och intresseorganisationer för att föra ut konkreta EU-frågor i en bred publik debatt.

Figur 1 Åsikt om EU-medlemskap, 1995-2005 (procent)

Kommentar: Frågan löd: Vad är din åsikt om det svenska medlemskapet i EU? Tre svarsalternativ kunde användas: 1) i huvudsak för det svenska medlemskapet i EU; 2) i huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU; 3) har ingen bestämd åsikt i frågan.

Den bild av opinionsutvecklingen när det gäller synen på Sveriges medlemskap i EU som visas i figur 1 illustrerar att det jämna förhållandet mellan EU-förespråkare och EU-motståndare består. Samtidigt ökar andelen utan bestämd åsikt. Förutom att EU-förespråkarna 2001 fick ett litet övertag, som man hittills lyckats behålla, är det bara resultaten från hösten 2003 som tilldrar sig särskild uppmärksamhet. Folkomröstningen om euron ledde till en livlig debatt, som fick till resultat att många fler svenskar tog bestämd ställning inte bara till frågan om eurons införande utan också när det gällde om man är för eller emot medlemskapet i EU. En slutsats man kan dra av detta är att svenskarna reagerar positivt på ökade möjligheter att delta i debatter genom att inta tydligare positioner i de aktuella frågorna.

Euroomröstningen blev en vändpunkt

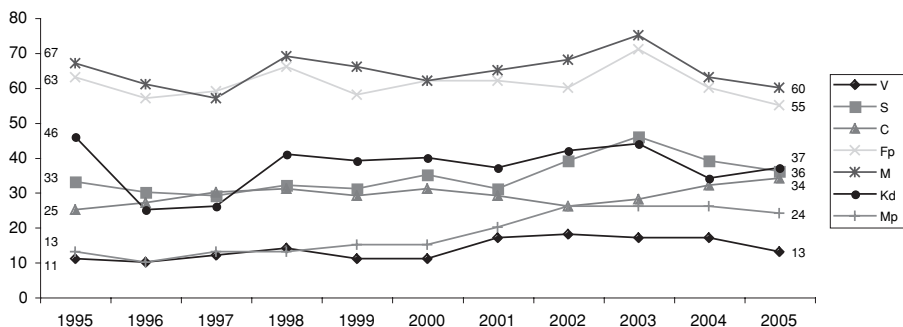
Debatten inför folkomröstningen om euron stimulerade även opinionsbildningen i andra EU-relaterade frågor (Oscarsson & Holmberg, 2004). Det klara Nej-resultatet i folkomröstningen skall ställas bredvid en samtidig ökning av stödet för Sveriges medlemskap i EU. För många svenskar blev euro-omröstningen ett tillfälle att markera att man anser att Sverige skall fortsätta vara medlem i EU, men att man samtidigt inte är beredd att stödja alla förslag till fördjupat eller breddat samarbete, dvs. förändringar i medlemskapets innehåll (Lindahl 2004).

Under de två år som gått sedan folkomröstningen har stödet för EU-medlemskap sjunkit. Det gäller både bland kvinnor och män och inom i stort sett alla åldersgrupper. Någon motsvarande allmän ökning av EU-motståndet förekommer emellertid inte. Inom den yngsta åldersgruppen fortsätter dock trenden sedan början av 2000-talet med sjunkande EU-motstånd, medan svenskar i övre medelåldern blir mer

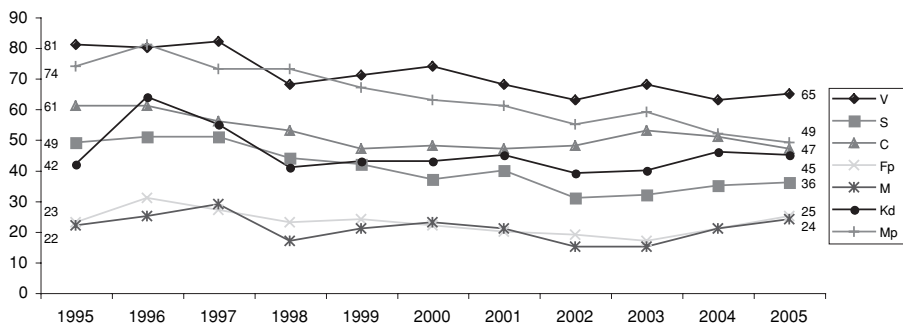
negativa till EU-medlemskap. Sedan euro-omröstningen har trenden med stigande EU-stöd också brutits inom samtliga utbildningsnivåer och ersatts med en svag ökning av EU-motståndet, särskilt bland medelhögt och högt utbildade. I ett längre 5-årigt perspektiv visar det sig dock att andelen förespråkare av EU-medlemskap har ökat och andelen EU-motståndare sjunkit både bland kvinnor och män. Om utvecklingen av opinionen efter folkomröstningen 2003 är ett trendbrott kan det få stor betydelse för hela opinionsmönstret i EU-frågor.

Tidigare undersökningar har visat att stödet för Sveriges EU-medlemskap är starkast i storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö och mer generellt i södra Sverige, samt att EU-motståndet dominerar i mellersta och norra Sverige (Lindahl 2005). Det är i dessa geografiska områden som stödet sjunkit kraftigast under de senaste åren och där också en svag ökning av EU-motståndet förekommer. I övriga delar av landet har det bara skett marginella förändringar.

Figur 2 a Förespråkare av EU-medlemskap efter partisypati, 1995-2005 (procent)

Figur 2 b Motståndare till EU-medlemskap efter partisypati, 1995-2005 (procent)

Bland de svenska riksdagspartierna är det en majoritet som officiellt stöder Sveriges EU-medlemskap. Endast vänsterpartiet och miljöpartiet företräder motsatt linje. Inte i något fall har dock den officiella partilinjens i EU-frågor helhjärtat stöd bland partiernas sympatisörer. Starkast är splittringen inom det socialdemokratiska partiet, liksom inom centerpartiet och kristdemokraterna. I tidigare SOM-undersökningar har visats att EU-motståndet sjunkit bland sympatisörer med miljöpartiet och vänsterpartiet (se figur 2 a+b). Den tendensen fortsätter 2005 inom miljöpartiet, medan EU-motståndet bland vänsterpartiets sympatisörer stabiliserats på en relativt hög nivå. En tendens inom båda partierna till svagt stigande stöd för EU-medlemskap bröts år 2003 och därefter tyder resultaten snarare på att stödet sjunker.

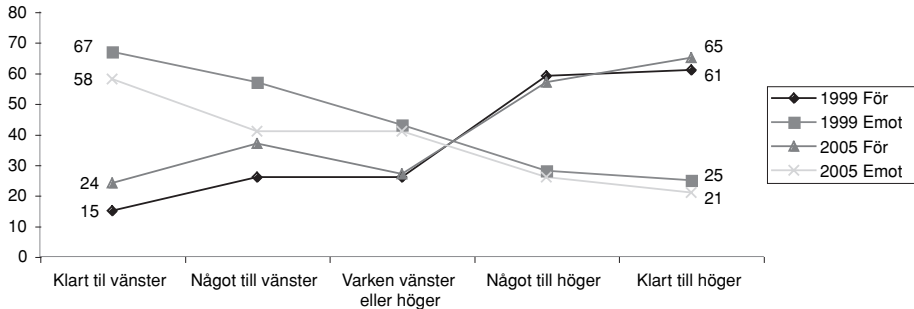
Mer dramatisk är emellertid scenförändringen inom de två partier som framstår som de främsta förespråkarna av EU-medlemskap, dvs. moderata samlingspartiet och folkpartiet. Bland sympatisörerna med dessa partier tycks utvecklingen efter 2003 ha givit signaler till minskat EU-stöd. Det sjunkande stödet för Sveriges EU-medlemskap under åren 2003-2005 uppgår i båda fallen till femton procentenheter. Detta, tillsammans med ett sjunkande EU-stöd bland socialdemokratiska sympatisörer, innebär ett trenderbrott i den svenska EU-opinionen. Den svenska EU-opinionen fortsätter alltså vara djupt kluven och osäkerheten om hur medlemskapet skall bedömas ökar.

Som en jämförelse till resultaten från SOM-institutets undersökningar kan noteras att fyrtiofyra procent bland svenskarna i Eurobarometern uppger att de tycker att det är bra att Sverige är medlem i EU. Tjugoåtta procent intar motsatt ståndpunkt. Lika stor andel av de svarande uppger att de tycker EU-medlemskapet varken är bra eller dåligt. Samtidigt är Eurobarometerens bild av EU mer kluven. En tredjedel bland svenskarna har en positiv bild av EU. Lika stor andel har en negativ bild eller en mer neutral bild av EU-samarbetet (Eurobarometer 63, 2005).

EU-medlemskapet är för många en vänster-högerfråga.

Under det dryga halva århundrade som formerna för och Sveriges förhållande till det europeiska samarbetet varit föremål för diskussion har denna förts mot bakgrund av en ”vänster-högerdimension” i politiken. Företrädare för vänsteråsikter (-partier) har kritiserat samarbetet inom EG och senare inom EU, medan företrädare för åsikter till höger om den politiska mitten har förespråkats samarbetet och argumenterat för svenskt medlemskap. Även i 2005 års resultat framträder ett vänster-högermönster tydligt.

Figur 3 *Inställning till EU-medlemskap efter subjektiv vänster-höger position, 1999 och 2005 (procent)*

Kommentar: Placeringen på vänster-högerdimensionen bygger på svar på frågan: Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-högerskala? Svartalternativen var : klart till vänster, något till vänster, varken till vänster eller höger, något till höger och klart till höger.

Jämförelsen i figur 3 med utfallet på vänster-högerdimensionen år 1999 visar tydligt att motståndet mot EU-medlemskap minskat och att stödet ökat bland svenskar som placerar sig själva klart till vänster. Utvecklingen inom denna del av väljarkåren är mycket mer markant än i dimensionens andra ände. Resultatbilden visar också att EU-förespråkarna uppenbart har problem att öka stödet i den ”politiska mitten”, där trettiofem procent bland svenskarna (2005) placerar sig själva. Här är intresset för politik i allmänhet, liksom för EU-frågor och internationella frågor förhållandevis lågt. Det får bl.a. till konsekvens att andelen som inte har någon bestämd åsikt beträffande Sveriges medlemskap i EU är stor. Om bristen på framgång håller i sig för EU-förespråkarna när det gäller att attrahera dessa väljare kommer det ha större betydelse för den totala opinionsbalansen, än fortsatta förskjutningar till deras förmån i vänster-högerdimensionens ytterkanter.

Mångsidig bild av EU-medlemskapets konsekvenser

Svenska folkets uppfattning om nyttan med EU-medlemskapet har varierat under perioden sedan 1994. Inför folkomröstningen om medlemskap hösten 1994 präglades kampanjarbetet både på Ja- och Nej-sidan av bedömningar av EU-medlemskapets för- och nackdelar. I de flesta fall intog svenskarna klara ställningar till om de förväntade sig positiva eller negativa konsekvenser inom olika samhällsområden. SOM-institutets årliga undersökningar visar att svenskarnas bedömning snabbt kom att avvika från vad som uttalades som förhoppningar åren innan EU-medlemskapet inleddes. Generellt dominerar uppfattningar om att nyttan av medlemskapet blivit mindre än förväntat. Bilden varierar dock mellan olika politikområden. I Euroba-

rometern redovisas att trettiosex procent bland svenskarna anser att Sverige tjänat på att bli medlem i EU, men femtio procent anser att EU-medlemskapet är en förlustaffär (Eurobarometer 63, 2005).

Ett genomgående drag i opinionsmönstret är att andelen svenskar som uppger att EU-medlemskapet varken lett till förbättring eller försämring av förhållanden i Sverige är högt. Eftersom svarsalternativet ”ingen uppfattning” erbjuds, måste åsikten uppfattas som en markering av att det inte går att avgöra om konsekvenserna överväger i ena eller andra riktningen. Det kan i sin tur mycket väl vara en konsekvens av att EU-medlemskapets konkreta betydelse för svenskars vardagsliv, för politiska beslut på riks-, region- och lokalnivå, inte tydliggörs tillräckligt väl.

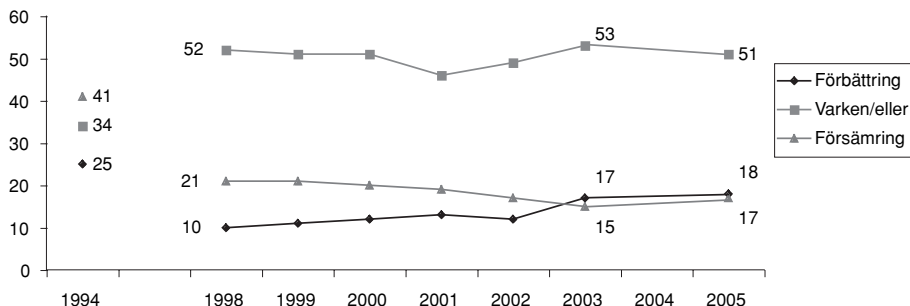
På miljöområdet, där debatten om EU:s roll är förhållandevis intensiv, har de tidiga negativa förväntningarna förbytts i ett svagt övertag för uppfattningen att EU-medlemskapet medför förbättring. Fler än hälften av tillfrågade svenskar intar dock ståndpunkten att EU-medlemskapet varken innebär förbättring eller försämring (se figur 4a). En anledning till att EU:s hantering av miljöfrågor får en förhållandevis positiv bedömning är troligen att EU på detta område, bl.a. under den tid då Margot Wallström var EU-kommissionär med ansvar för miljöfrågorna, har uppfattats som handlingskraftigt och inriktat på åtgärder som går i linje med svenska uppfattningar. Även bland sympatisörer med EU-kritiska partier som vänsterpartiet och miljöpartiet finner man relativt positiv bedömning av EU-medlemskapets effekter på miljöområdet. I Eurobarometern ställs frågan om man anser att EU spelar en positiv eller negativ roll för utvecklingen när det gäller miljöskydd och i den senaste resultatredovisningen uppger femtio procent bland svenskarna att EU spelar en positiv roll, medan tjugosju procent intar motsatt ståndpunkt.

Jordbruksfrågor har under lång tid framstått som problem för EU. Det har också kunnat avläsas i resultaten från SOM-undersökningarna i form av dominans av bedömningen att medlemskapet i EU medför försämring för det svenska jordbruket. Under 2000-talet förändrades bilden successivt och år 2003 skilde endast fyra procentenheter mellan den andel som uppgav att EU-medlemskapet innebar försämring (28 procent) och den andel bland svenskarna som hade motsatt åsikt (24 procent). I den senaste undersökningen visar resultaten att opinionsläget åter svängt och att bedömningen nu är väsentligt mer negativ. I avsaknad av konkreta jordbruksproblem som ”galna-ko-sjukan” och ”mul-och klövsjukan” har troligen debatten kring jordbruksstödet omfattning i samband med EU:s utvidgning och förhandlingarna om den senaste långtidsbudgeten fungerat som stimulans för en mer kritisk hållning till EU-medlemskapets effekter. Enligt Eurobarometern oroar sig två tredjedelar bland svenskarna för försämrade förhållanden inom jordbruksområdet.

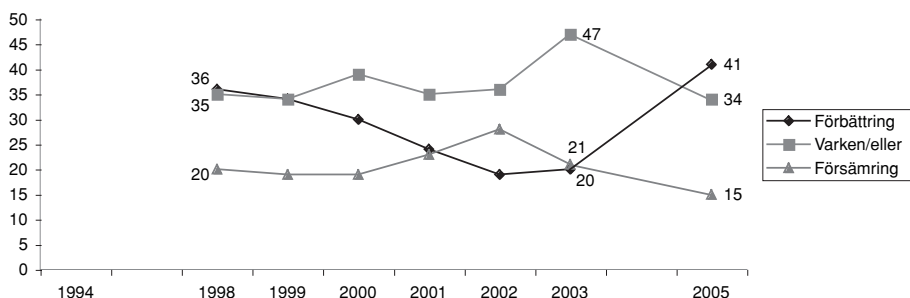
En utveckling i motsatt riktning kan noteras när det gäller synen på EU-medlemskapets konsekvenser för prisnivån på livsmedel. Efter att ha visat en utvecklingstrend mot minskande stöd för uppfattningen att medlemskapet betyder förbättring förändras bilden mellan år 2003 och 2005 så att andelen svenskar som uppfattar att

det sker förbättringar när det gäller livsmedelspriserna tack vare EU-medlemskapet fördubblas (se figur 4b). Tänkbara förklaringar till detta är publicering av prisjämförelser över tid i Sverige och mellan Sverige och grannländer, vari det framgår att EU-medlemskapet resulterat i ökad pris konkurrens, vilket gynnar svenska konsumenter (jfr ex SCB:s prisstatistik.).

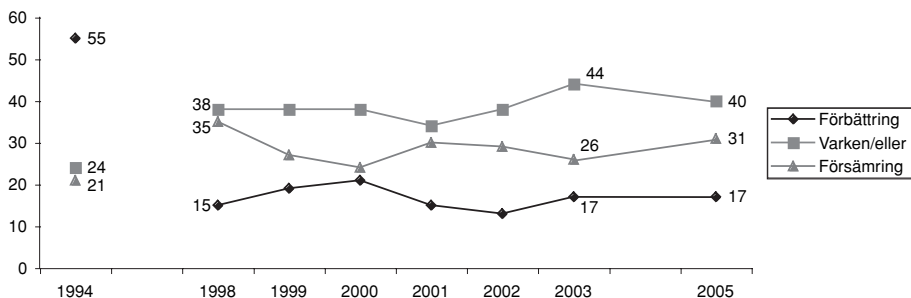
Figur 4 a Svenskarnas uppfattning om konsekvenser av EU-medlemskapet inom miljöområdet, 1994-2005 (procent)

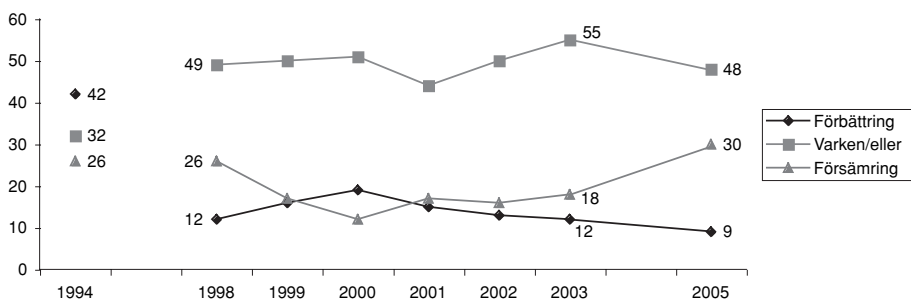
Figur 4 b Uppfattning om konsekvenser av EU-medlemskapet inom livsmedelsprisområdet, 1998-2005 (procent)

Figur 4 c Svenskarans uppfattning om konsekvenser av EU-medlemskapet inom det ekonomiska området, 1994-2005 (procent)

Figur 4 d Uppfattning om konsekvenser av EU-medlemskapet inom sysselsättningsområdet, 1994-2005 (procent)

Kommentar: Svartalternativen "stor förbättring" och "viss förbättring" har sammanslagits i resultatredovisningen och samma sak har gjorts med alternativen "viss försämring" och "stor försämring". Andelen som ej har någon uppfattning i frågan redovisas ej i figuren men utgör för varje år differensen mellan 100 och de i summan angivna sammanlagda värdena.

Ett annat mycket omdebatterat område är konsekvenser inom det ekonomiska området. År 1994 var förväntningarna på en positiv effekt av EU-medlemskapet mycket höga. Ganska snart efter inträdet i EU förändrades opinionsbilden radikalt. Det råder idag knappast någon tvekan om att många svenskar blivit besvikna på utfallet av EU-medlemskapet inom detta område. I resultaten från 2005 års undersökning har det EU-kritiska inslaget ökat (se figur 4c). Eurobarometern redovisar för år 2005 att lika stor andel svenskar anser att EU spelar en positiv som en negativ roll för den ekonomiska utvecklingen i det egna landet.

Nära knutet till de ekonomiska frågorna ligger sysselsättningsområdet. Efter krisen i den svenska ekonomin och på arbetsmarknaden under första delen av 1990-

talet riktades stora förväntningar på EU-medlemskapets positiva effekter på sysselsättningsnivån i Sverige. Under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet dominerades resultaten i SOM-institutets undersökningar av uppfattningen att EU-medlemskapet varken medfört förbättring eller försämring. År 2005 har dock opinionsläget skärpts genom att andelen svenskar som uppfattar att medlemskapet betyder försämrade sysselsättningsförhållanden i Sverige har ökat kraftigt (se figur 4d). Det kan också noteras att bilden av EU:s roll när det gäller att bekämpa arbetslöshet är övervägande negativ. Eftersom arbetsmarknadsfrågor – t.ex. utflyttning av jobb – intar en mycket framskjuten position bland svenskarnas orsaker till oro inför framtiden spelar denna opinion sannolikt en betydelsefull roll för det totala opinionsmönstret i EU-frågor.

Samtidigt har också bedömningen av konsekvenserna när det gäller företagens konkurrensvillkor successivt blivit mindre positiv i SOM-institutets undersökningar. För fem år sedan ansåg 35 procent bland svenskarna att EU-medlemskapet innebar förbättrade konkurrensvillkor för svenska företag, medan 9 procent hyste motsatt åsikt. År 2005 har den förstnämnda andelen sjunkit till 20 procent och andelen svenskar som anser att EU-medlemskapet innebär försämrade konkurrensmöjligheter vuxit till 15 procent.

Söker man sig bakom resultat av den typ som redovisas ovan finns det tydliga spår av svenska folkets splittring i förespråkare och motståndare till EU-medlemskapet. Dessutom framträder det en betydande grupp som i flertalet fall inte anser sig ha tillräckligt underlag för eller av andra skäl inte är beredda att ta ställning, utan menar att EU-medlemskapets konsekvenser måste tolkas så att de varken innebär förbättring eller försämring. Inom de flesta politikområden som ingår i SOM-undersökningen visar resultaten att majoriteten av EU-motståndarna genomgående bedömer EU-medlemskapets effekter som negativa, medan EU-förespråkarna står för den motsatta bedömningen. Avståndet i uppfattning mellan dessa båda huvudgrupper är som störst inom det ekonomiska området. När det gäller miljöfrågor, liksom högre utbildning och forskning gör även EU-motståndarna en klart mer positiv bedömning av effekterna och avståndet mellan de båda huvudgrupperna blir förhållandevis litet. På motsvarande sätt ligger EU-förespråkarna opinionsmässigt relativt nära EU-motståndarna inom områden som jordbruket och sysselsättningen.

Vardagsdebatten saknar EU-frågor

I valrörelsen 2006 tycks EU-frågor än en gång tilldelas en undanskymd roll av de politiska partierna. Det är uppenbart att inget parti betraktar EU-frågor som röstvinnande. Kanske snarare som ökande risken för röstförluster. Därmed kommer självklart inte medborgarnas intresse att stimuleras för att tränga djupare in i konsekvenserna av EU-medlemskapet. EU-frågorna har kommit in i en ond cirkel. Det finns inget idag som tyder på att en bred och genomlysande debatt kommer att

ändra på det nuvarande opinionsmönstret, men den skulle föra EU-frågor till sin naturliga plats bland de svenska vardagsfrågorna.

Referenser

Eurobarometer Nr 63 (2005), Europeiska kommissionen.

Lindahl, R. (2005) "Svensk opinion om EU-medlemskapets konsekvenser" i Holmberg, S. & Weibull, L. (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg, SOM-institutet, s 191-202.

Lindahl, R. (2004) "EU- och EMU-medlemskapets konsekvenser" i Oscarsson, H. & Holmberg, S. (red) *Kampen om euron*. Göteborg, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Lindahl, R. (2004) "EU ja, men ..." i Holmberg, S. & Weibull, L. (red) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg, SOM-institutet, Göteborgs universitet, s 155-164.

Lindahl, R. & Oskarson, M. (2001) "EU-medlemskap på gott och ont" i Holmberg, S. m.fl. *Europaopinionen*. Göteborg, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Oscarsson, H. & Holmberg, S. (red)(2005) *Kampen om euron*. Göteborg, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet

NATO-OPINIONEN OCH DEN SVENSKA VALRÖRELSEN

ULF BJERELD

De borgerliga partierna vill under namnet ”Allians för Sverige” samordna sin politik och inför den svenska väljarkåren framstå som mer eniga och mer handlingskraftiga än någonsin tidigare. De utrikes- och säkerhetspolitiska frågorna är ett av de fält där det går att iakttä sprickor i den borgerliga alliansen. Inom biståndspolitiken vill t ex moderaterna avsätta betydligt mindre pengar än kristdemokraterna. Inom säkerhetspolitiken vill folkpartiet att Sverige med omedelbar verkan söker medlemskap i Nato, moderaterna och kristdemokraterna vill avvakta medan centerpartiet vill bibehålla den militära alliansfriheten och därför säger bestämt nej till ett svenskt Nato-medlemskap.

Vilka är då förutsättningarna för att frågan om svenskt Nato-medlemskap hamnar på agendan i den kommande valrörelsen? Det som talar för en politisering av Nato-frågan är att socialdemokraterna här har möjlighet att slå politiskt mynt av en fråga där borgerligheten är splittrad. Opinionsmätningar visar regelbundet att andelen svenskar som inte vill gå med i Nato är betydligt fler än andelen som förespråkar ett medlemskap. Men samtidigt vet vi att det är sällsynt att utrikes- och säkerhetspolitiska frågor överhuvudtaget får utrymme i valrörelser. Det finns ett tryck på partierna att inte i onödan söka strid om utrikespolitiken, eftersom enighet över partigränserna i dessa frågor traditionellt brukar betraktas som en tillgång för landet. Dessutom finns det få väljare att vinna för partierna i dessa frågor.¹ Det är t ex endast i undantagsfall som väljarna själva anger ett partis agerande i utrikesfrågor som skäl till varför man väljer att rösta på just det partiet. I 2002 års val var det t ex sjukvårdsfrågor (36 procent), skolfrågor (29 procent) och äldreomsorg (20 procent) som väljarna själva uppgav som viktigaste skäl till partival. Invandring/flyktingar nämndes av tio procent, EU/EMU av fem procent och fred/internationellt/försvar endast av två procent.²

Hur har då den svenska Nato-opinionen utvecklats sedan föregående mättillfälle? Resultaten från 2005 års SOM-undersökning visar på små förändringar. Nato-motståndet har försvagats något jämfört med 2004 års mätning, men fortfarande är andelen Nato-motståndare mer än dubbelt så många som andelen Nato-anhängare. I tabell 1 redovisas svenska folkets inställning till Nato-medlemskap under åren 1994-2005.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till NATO-medlemskap 1994-2005 (procent)

Förslag: Sverige bör söka medlemskap i Nato

År	Bra förslag	Varken eller	Dåligt förslag	Summa procent	Opinionsbalans
1994	15	37	48	100	-33
1995	17	37	46	100	-29
1996	21	34	45	100	-24
1997	24	38	38	100	-14
1998	22	35	43	100	-21
1999	19	34	47	100	-28
2000	24	31	45	100	-21
2001	22	29	49	100	-27
2002	23	36	41	100	-18
2003	22	34	44	100	-22
2004	20	33	47	100	-27
2005	22	32	46	100	-24

Kommentar: Opinionsbalansen visar andelen som tycker att det är ett bra förslag minus andelen som tycker att det är ett dåligt förslag. Värdena kan därmed variera mellan +100 (alla tycker att det är ett bra förslag) och -100 (alla tycker att det är ett dåligt förslag). Positiva värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett bra förslag, medan negativa värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett dåligt förslag. Personer som ej besvarat frågan ingår inte i procentbasen.

Av de tillfrågade 2005 anser 22 procent att det är ett bra förslag att Sverige söker medlemskap i Nato. År 2004 var andelen 20 procent och 2003 var den 22 procent. Andelen som anser att det är ett dåligt förslag att Sverige söker medlemskap i Nato uppgår hösten 2005 till 46 procent, mot 47 procent i 2004 års undersökning och 44 procent i 2003 års undersökning. Sammantaget har andelen som anser att Sverige bör söka medlemskap i Nato de tolv år som mätningarna genomförts (1994-2005) varierat mellan 15 och 24 procent, medan andelen som anser att Sverige *inte* bör söka medlemskap i Nato varierat mellan 38 och 49 procent.

Styrelsen för Psykologiskt Försvar (SPF) genomför årliga mätningar utifrån frågeformuleringen "Tycker du att Sverige skall söka fullt medlemskap i Nato eller skall vi hålla fast vid alliansfriheten?" I 2005 års SPF-studie anser 17 procent att Sverige skall söka medlemskap i Nato, medan 67 procent anser att Sverige skall hålla fast vid alliansfriheten (*Opinion 2005*). Det är exakt samma andelar som redovisades i 2004 års SPF-studie. Motsvarande andelar i 2003 års SPF-studie var 22 procent för ett svenskt Nato-medlemskap och 59 procent för en bibehållen militär alliansfrihet.

Det kan vara intressant att jämföra den svenska Nato-opinionen med Nato-opinionen i Finland. Båda länderna förde under det kalla kriget en neutralitetspolitik

baserad på militär alliansfrihet. I dag består den militära alliansfriheten i såväl Finland som Sverige. Däremot används inte längre ordet "neutralitet" som en övergripande beteckning på respektive lands utrikes- och säkerhetspolitik. I Finland har frågan om Nato-medlemskap haft en tyngre plats i den allmänna debatten än i Sverige. Men den finska folkopinionen skiljer sig inte nämnvärt från den svenska i synen på Nato-medlemskap. I en undersökning från *Planeringskommissionen för försvarsinformation* (PFI) svarade 28 procent av de tillfrågade ja på frågan "Borde Finland enligt er åsikt sträva till att bli medlem av Nato?", medan 63 procent svarade nej (*Rapport 2005:1*).

Vi skall nu redovisa åsiktsskillnader i Nato-frågan inom olika befolkningsgrupper. Tabell 2 visar svenska folkets åsikt i Nato-frågan 1994-2005 efter kön, ålder och partisympati.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till Nato-medlemskap, efter kön, ålder och partisympati 1994-2005 (opinionsbalans)

Förslag: Sverige bör söka medlemskap i Nato

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Samtliga	-33	-29	-24	-14	-21	-28	-21	-27	-18	-22	-27	-24
Kön												
Man	-30	-22	-20	-13	-18	-25	-18	-18	-12	-16	-21	-18
Kvinna	-35	-33	-28	-16	-24	-36	-24	-35	-26	-29	-32	-28
Ålder												
15-30	-45	-29	-30	-16	-12	-26	-28	-24	-10	-16	-19	-13
31-60	-32	-32	-26	-15	-27	-30	-26	-35	-26	-27	-33	-29
61-75	-20	-17	-16	-14	-12	-28	-7	-11	-9	-19	-21	-19
Parti- sympati												
v	-58	-53	-46	-57	-39	-55	-51	-61	-50	-51	-64	-58
s	-36	-39	-38	-30	-33	-40	-41	-36	-32	-35	-40	-38
c	-35	-26	-28	-32	-29	-40	-23	-37	-35	-39	-19	-41
fp	-27	-4	-24	+11	-7	-31	-27	-21	-4	-8	-10	-13
m	-17	+2	+7	+21	+9	+4	+16	+8	+34	+19	+8	+7
kd	-32	-9	-24	+2	-12	-14	+1	-17	+5	-14	-13	-8
mp	-61	-42	-50	-43	-52	-50	-36	-52	-54	-36	-55	-58

Kommentar: Se tabell 1. Ju mer negativ opinionsbalans, desto svagare stöd för att Sverige bör söka medlemskap i Nato.

Män har en mer positiv inställning än kvinnor till ett svenskt Nato-medlemskap och så har det varit vid varje enskilt mättillfälle sedan 1994. Åsiktsskillnaderna

mellan olika åldersgrupper varierar över tid. Fram till slutet av 1990-talet var de äldsta minst negativa till ett svenskt Nato-medlemskap. I de tre senaste årens mätningar är motståndet mot Nato emellertid svagast i den yngsta gruppen, även om skillnaderna är små. Bland olika partisympatisörer är Nato-motståndet störst bland miljöpartister och vänsterpartister. Centerpartisterna var i föregående års mätning betydligt mindre negativt inställda till ett svenskt Nato-medlemskap än de varit i tidigare års mätningar. Men i 2005 års mätning har Natomotståndet bland centerpartister ökat igen och centerpartister är nu t o m mer negativt inställda till ett svenskt Nato-medlemskap än vad socialdemokrater är. Moderaterna är för tredje året i rad det enda parti som uppvisar en övervikt för personer som förespråkar ett svenskt Nato-medlemskap. Bland folkpartisterna ökar Nato-motståndet svagt för tredje året i rad och såväl bland folkpartister som bland kristdemokrater är Natomotståndarna fler än Nato-anhängarna. Folkpartiet, som är det enda parti som driver linjen att Sverige skall ska medlemskap i Nato med omedelbar verkan, förmår således fortfarande endast samla en minoritet av sina egna anhängare bakom partiets linje i Nato-frågan.

Kommer då socialdemokraterna – trots kravet på nationell enighet om utrikespolitiken samt väljarnas ovilja att låta utrikespolitiska frågor ligga till grund för sitt partival – att i valrörelsen söka strid med de borgerliga partierna i frågan om ett svenskt Nato-medlemskap? En indikation på att socialdemokraterna kanske faktiskt tänker sig en sådan strid är 2006 års utrikespolitiska deklaration, som regeringen presenterade inför riksdagen i februari. För första gången mig veterligen valde regeringen att utnyttja utrikesdeklarationen till ett hårt angrepp på de borgerliga partierna i just frågan om svenskt Nato-medlemskap. Denna deklaration brukar annars uteslutande ägnas åt att presentera regeringens syn på läget i världen, och inte åt partipolitisk polemik.

Efter presentationen av utrikesdeklarationen har Laila Freivalds lämnat posten som utrikesminister och ersatts av Jan Eliasson. Därigenom har Sverige fått en utrikesminister med betydligt starkare popularitet än sin föregångare, men också en person som kommer från diplomatin och inte från politiken. Genom valet av den populära och diplomatiskt erkänt skicklige Jan Eliasson till utrikesminister försvårar Göran Persson för de borgerliga partierna att gå till angrepp mot regeringen i utrikesfrågorna. Samtidigt är det svårt att se Jan Eliasson leda socialdemokraterna i en politisk offensiv mot moderater och folkpartister i Nato-frågan. Visserligen kommer det säkert då och då några välriktade socialdemokratiska nålstick mot "Allians för Sverige" för deras splittring i Nato-frågan. Men grundtipset är ändå att det blir en valrörelse där utrikesfrågorna - som vanligt – förvisas till en mer undanskymd plats.

Noter

- ¹ För en studie av konflikt och konsensus kring svensk utrikespolitik, se Bjereld & Demker (1995).
- ² Holmberg & Oscarsson (2004) s 122 f.

Referenser

- Bjereld, U & M Demker (1995) *Utrikespolitiken som slagfält. De svenska partierna och utrikesfrågorna*. Stockholm: Nerenius & Santéus.
- Holmberg, S & H Oscarsson (2004) *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Stockholm: Norstedts Juridik
- ”Opinion 2005”. *Styrelsen för Psykologiskt Försvars skriftserie 2005:4*. Stockholm. Planeringskommissionen för försvarsinformation. *Rapport 2005:1*. Helsingfors.

MEDIEFÖRTROENDETS BETYDELSE

OSCAR WESTLUND

Människors känsla av förtroende har undersökts i flera forskningssammanhang. En sökning på *förtroende* i biblioteksdatan Libris ger omkring trehundra sökträffar, och söker man på *trust* tiofaldigas sökresultatet. Förtroende kan ses som en demokratisk fråga, det är en nödvändig förutsättning för samhället att människor överlag känner ett visst förtroende. (Putnam, 2000, Rothstein, 2003) Medieförtroende betraktas vanligen med utgångspunkt i människan subjektiva bedömningar av sitt förtroende för olika medier. Förtroendet betraktas som ett tillstånd hos individen som handlar om känslomässiga förväntningar kring tillit och sanning. (Elliot, 1997) MedieAkademien betraktar förtroende som en systemegenskap som bedöms av enskilda medborgare. (Holmberg & Weibull, 2004a) Olika människor tar fasta på olika aspekter i sin bedömning av medier. Det kan betonas att ett enskilt medium kan bedömas olika i bemärkelsen att somliga tar fasta vid särskilda egenskaper, andra gör en helhetsbedömning. Människor kan också vara olika kritiska till sin natur, och har också olika slags erfarenheter av ett medium. Variationerna i människors förtroende för medier behöver således inte nödvändigtvis grunda sig i förändringar hos medier, de kan istället handla om förändringar i attityder. Förtroendeförändringar kan även vara ett uttryck för att kriterierna för att utvärdera medierna har förändrats.

Opinionsforskaren Torsten Österman diskuterar att förtroende kan betraktas som en tvådimensionell företeelse som innefattar dels människors attityder till, dels människors kunskap om företeelsen. Det är möjligt att ha såväl högt som lågt förtroende, oavsett om man har kunskap om mediet. Människors förtroende bottnar i ett samspel mellan en individ och ett mediums egenskaper. (Österman, 2004:75f) Elliott menar att människors föreställningar om medier kan ta sin utgångspunkt i tre olika former av kunskap; egna erfarenheter (erfarenhetskunskap), deduktiva slutsatser (symbolkunskap), samt kunskap som förvärfvas genom personer i individens omgivning (härledd kunskap). Människors användning av medier påverkar deras förtroende och vanligtvis är erfarenhetskunskap förknippad med ett högre förtroende. (Elliot, 1997:287) Däremot är det svårt att avgöra om ett högt förtroende är resultatet av användning, eller själva anledningen till att man väljer vissa medier.

De förväntningar individer har på det förväntade utbytet av medier är viktigt för medieförtroendet. Den subjektiva föreställningen om ett utbyte påverkar människors bedömningar, det faktiska utbytet är mindre viktigt. Om en individ känner att denne håller sig mer välinformerad genom sin morgontidning än nyheterna på TV är denna känsla viktigare än det faktiska utbytet. Alla utbyten en individ kan få från

medier behöver inte vara relevanta, människor kan utkristallisera somliga aspekter som viktiga, andra som oviktiga. SOM-undersökningen fokuserar kring hur människors förtroende skiljer sig intermedialt. Förtroendet kan dessutom variera intra-medialt, exempelvis genom att människors förtroende skiljer sig för olika avdelningar eller journalister i en morgontidning.

Internationellt har den samhällsvetenskapliga forskningen om förtroende berört två nivåer, dels den interpersonella, dels den institutionella (Critchley & Farquharson, 2004). Forskningen om förtroende för medier i Sverige har också framförallt varit inriktad på två olika nivåer, dels *institutionsförtroende*, dels *innehållsförtroende*. Med institutionsförtroende avses det förtroende medierna åtnjuter som samhällsinstitutioner. Sedan åttiotalet ställs frågor i SOM-undersökningen om förtroendet för medierna och andra institutioner i samhället, se Sören Holmbergs och Lennart Weibulls kapitel i denna bok. Innehållsförtroende å andra sidan handlar om allmänhetens förtroende för medier och mediers innehåll, vilket har undersökts årligen i SOM-undersökningen sedan 1999. (för tidigare redovisningar, se Weibull 2000, 2001, 2002, 2003 och 2004, samt Wadbring & Weibull, 2005).

Medierna ökar i förtroendekapital

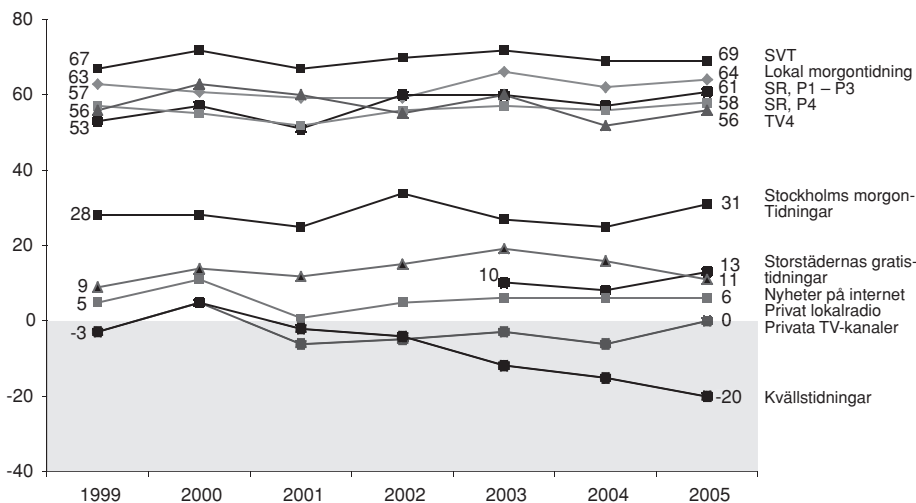
Resultaten för år 2005 visar en del förändringar i medieförtroende. För merparten av medierna kan vi skönja en mindre uppgång, men för kvällspressen och nyheter på Internet kan vi istället notera en nedgång. De medier som hamnar högst i förtroendeligan är, precis som tidigare år, Sveriges Television, Sveriges Radio, TV4 samt de lokala morgontidningarna. Liksom föregående år kan det också konstateras att kvällstidningarna, privata TV-kanaler, gratistidningarna och nyheter på Internet uppfattas som väsentligt mindre förtroendeingivande.

Tabell 1 Allmänhetens förtroende för olika massmediers innehåll 2005 (procent och balansmått)

	Mycket stort	Ganska stort	Varken stort eller litet	Ganska litet	Mycket litet	Tar ej del av mediet	Summa procent	Balansmått
Sveriges television	21	52	21	2	1	4	101	+ 69
Lokal morgontidning	22	46	19	3	1	10	101	+ 64
SRs nationella kanaler	24	40	20	2	1	13	100	+ 61
SRs lokala kanaler	19	42	24	2	1	12	100	+ 58
TV4	12	50	28	5	1	3	99	+ 56
Sthlms morgontidningar	14	21	19	2	2	42	100	+ 31
Dagliga gratistidningar	4	18	31	6	3	38	100	+ 13
Nyheter på Internet	3	19	36	7	4	31	100	+ 11
Privat lokalradio	3	16	34	9	4	33	99	+ 6
Privata tv-kanaler	2	16	44	13	5	20	100	± 0
Kvällstidningar	4	16	29	24	16	13	100	-20

Kommentar: Antalet svar varierar mellan 1692 (SVT) och 1639 (privata TV-kanaler) De som inte tagit ställning till ett särskilt medium eller hoppat över hela frågan har definierats bort. Praxis i tidigare redovisningar kan skilja sig från detta, varför mindre procentavvikelser därmed kan förekomma. Balansmättet innebär att andelen som saknar förtroende subtraherats från andelen som har förtroende för varje enskilt medium. Det kan variera mellan +100 och -100.

Vid en närmare granskning av tabellen kan vi se att dagliga gratistidningar, nyheter på Internet och privata radio- och TV-kanaler uppnår liknande siffror som kvällspressen beträffande andelen av allmänheten som känner mycket eller ganska högt förtroende för dessa medier. En analys av balansmättet ger däremot en helt annan bild. Balansmättet är ett illustrativt redovisningssätt av människors förtroende för medier och är fördelaktigt eftersom det kan sägas ge en god bild av hela förtroendeskalan, genom att subtrahera andelen som har lågt förtroende från andelen som har stort förtroende får man ett mått på olika mediers förtroendekapital. Vid en analys med hjälp av balansmättet uppnår kvällspressen väsentligt lägre förtroendekapital, vilket beror på att de utmärker sig genom att ha en mycket större andel människor med ganska eller mycket lågt förtroende. De privata TV-kanalerna uppnår ett neutralt värde och övriga medier uppvisar positiva förtroendevärden.

Figur 1 Förtroende för olika massmediers innehåll 1999-2005

Kommentar: De som inte tagit ställning till ett särskilt medium eller hoppat över hela frågan har definierats bort. Praxis i tidigare redovisningar kan skilja sig från detta, varför mindre procentavvikelse därmed kan förekomma. Balansmättet innebär att andelen som saknar förtroende subtraherats från andelen som har förtroende för varje enskilt medium. Det kan variera mellan +100 och -100.

Förtroendet för flertalet av medierna är tämligen stabilt över tid. Den tydligaste trenden sedan millennieskiftet är att kvällspressen årligen sjunker, samt att kvällspressen under de senaste åren fått sällskap i sin utförsbacke av kategorin nyheter på Internet. För övriga medier kan sägas att medan 2004 för flera innebär en mindre förtroendeminskning, har medierna år 2005 återtagit förlorad mark. En vanlig förklaring till att gratistidningarna, andra privata TV-kanaler samt nyheter på Internet vanligen hamnar lägre i mätningarna av förtroende handlar om att de inte är riksspridda.¹ (Wadbring & Weibull, 2004, Elliott, 1997) Det är en avsevärt större andel som använder exempelvis SVT och SR, och människors förtroende har ett positivt samband med användning av medier. Förtroendet för Radio och TV som samhällsinstitution är vanligen högre än förtroendet för dagspressen. (Se Holmberg & Weibulls kapitel i denna bok) Även bland dem som har ganska eller mycket högt förtroende för den lokala morgontidningen eller Stockholms morgontidningar, är det generella förtroendet år 2005 högre för radio och TV än dagspressen.

Vid en analys av huruvida män och kvinnor upplever olika förtroende för medier kan det konstateras att det överlag är mycket små skillnader. Den mest tydliga trenden vid analys av könsskillnader är att männen har högre förtroende för alla public service medier och TV4, samtidigt som kvinnorna har högre förtroende för

de privata etermedierna. Utbildningsnivå har en större påverkan på det förtroende människor känner för olika medier. Som en röd tråd kan man se att förtroendet för public service medierna, TV4 och den lokala morgontidningen, alltså medierna inom förtroendeligan, ökar i takt med ökad utbildningsnivå. De lågutbildade är klart mest kritiska till dessa medier, med undantag för den lokala morgontidningen. Det är de låg- och medellåg- utbildade som har högst förtroende för kvällspressen, gratistidningar och de kommersiella etermedierna, vilka som bekant är de medier allmänheten överlag uttrycker lägst förtroende för. Det finns dock ett undantag, nämligen nyheter på Internet. Det är ett medium allmänheten har generellt lågt förtroende för och som de högutbildade kunde ha förväntats ha lägst förtroende, men där det faktiskt är de lågutbildade som har lägst förtroende. Bakom detta resultat kan dock anas en påverkan av ålder, äldre svenskar är vanligen lågutbildade, och är dessutom i mindre utsträckning användare av Internet.

Mediernas funktion – viktigt för förtroendet?

I den årliga redovisningen av SOM-undersökningen görs vanligen en explorativ faktoranalys för att urskilja olika dimensioner i medieförtroendet. Nedan är en översiktlig tabell över 2005 års faktoranalys.

Tabell 2 – Medieförtroende bland användare (2005)

	Information	Förströelse	Påbyggnad
Sveriges Radio Nationellt	0,88	-0,03	0,19
Sveriges Radio P4	0,83	0,22	0,09
Sveriges Television	0,81	0,12	0,28
TV4	0,64	0,5	0,22
Lokal morgontidning	0,55	0,14	0,47
Privata TV-kanaler	0,18	0,85	0,17
Privat Lokalradio	0,24	0,79	0,08
Kvällstidningar	-0,19	0,66	0,39
Storstads gratistidningar	0,18	0,28	0,75
Nyheter på Internet	0,19	0,26	0,69
Stockholms morgontidningar	0,53	-0,02	0,68
Förklarad varians	46%	15%	8%

Kommentar: Trefaktorslösning. Varimaxrotering

Inom informationsdimensionen hittar vi år efter år de medier som toppar förtroendeligan, nämligen public service medierna, TV4 och den lokala morgontidningen. 2005 års faktoranalys uppvisar liknande resultat. Även Stockholms morgontidningar kan tolkas in informationsdimensionen, även om de laddar något högre i det vi kallat påbyggnad. Inom förströelsekategorin hittar vi de privata TV-kanalerna, den privata lokalradion samt kvällspressen. Det kan nämnas att även TV4 laddar relativt högt för förströelse. Påbyggnad har vi kallat de medier som ofta fungerar som tillval till andra medier, särskilt i storstäderna. Här finner vi nyheter på Internet och storstädernas gratistidningar, och Stockholms morgontidningar.

En allmän tendens bland de svenska medierna det senaste decenniet är att alltmer av innehållet präglas av underhållning. För att förstå människors medieförtroende kan mediernas funktioner analyseras närmare. Weibulls typologi över mediers funktioner (Weibull 1989:46, Weibull & Kratz, 1995:180ff) utgår ifrån att vissa medier har en basfunktion, som primärt präglas av någon av de två grundfunktionerna information eller förströelse. Människor använder sedan andra medier som påbyggnad, likt ett komplement till medier som primärt fyller en basfunktion. I detta avsnitt skall förtroendet för medierna analyseras inom ramen för mediernas funktionstypologi. Det kan påpekas att funktionstypologin illustrerar en bred flora av medier, inte endast nyhetsmedier. Kategoriseringarna bör förstås som den image människor tillskriver medier, inte hur de verkligen används. Medier har vanligen flera funktioner och tabellen visar dels den dominerande funktionen, dels vilka andra medier som är av liknande karaktär. Studier visar att det innehåll mediepubliken upplever som viktigt är förknippat till hur starkt mediet präglas av informationsfunktionen, desto större grad av underhållning desto mindre upplevs innehållet som viktigt. (Nilsson, Weibull & Hill, 2005)

Som faktorsanalysen visade hamnar Sveriges Radios olika kanaler, SVT, TV4 samt den lokala morgontidningen inom en gemensam ram. Dessa mediers funktion är framförallt kopplade till information och återfinns därför i typologins nedre vänstra hörn. Till denna kategori är det även möjligt att tolka in Stockholms morgontidningar, varför den ligger nära gränsen till informationsdimensionen. De privata TV-kanalerna, de privata radiokanalerna och kvällspressen har en basfunktion av förströelse; de är del av den dagliga avkopplingen. Även TV4 har delvis denna funktion. Storstädernas gratistidningar och nyheter på Internet bildar en egen kategori, inom vilken det också är möjligt att tolka in Stockholms morgontidningar. Dessa medier kan ha en funktion där de framförallt utgör ett komplement till det övriga nyhetsutbudet.

Att Stockholms morgontidningar faller inom såväl bas som påbyggnadskategorierna handlar givetvis om att för somliga utgör dessa morgontidningar den enda tidningen. På landsbygden är det vanligt att prenumeranter av en Stockholms morgontidning också har en lokaltidning, och att den senare ses som bastidningen. Likaså utgör gratistidningar ett komplement för merparten av dess läsare, med undantag för vad man brukar kalla "svaga" läsare, framförallt yngre och personer med låga resurser.

(Wadbring, 2003) Även nättidningar har framförallt en påbyggnadsfunktion, (Westlund, 2004) även om andelen som använder nättidningen som bas ökar sakta men säkert. (Bergström, 2005) Med tanke på det förtroende människor har för olika medier, och att förtroendeligan återfinns inom informationskategorin, kan vi dra slutsatsen att högt förtroende i större utsträckning är förknippat med information snarare än underhållning.

Figur 2 Förtroende för medier och deras funktioner utifrån faktoranalys

PÅBYGGNAD	Storstads gratistidningar Nyheter på Internet	
BAS	Sveriges Radio Nationellt Sveriges Radio P4 Sveriges Television TV4 Lokal morgontidning	Privata TV-kanaler Privat Lokalradio Kvällstidningar
	INFORMATION	FÖRSTRÖELSE

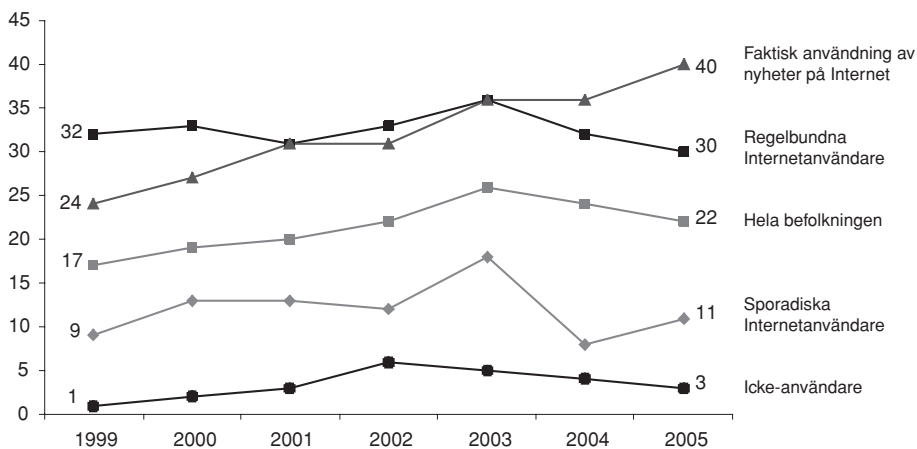
Troligen är förtroendet för medier framförallt viktigt när individen eftersöker informationsfunktionen. Det är med andra ord viktigt med förtroende för användning av nyhetsprogram i radio eller TV eller morgontidningsläsning. Studier av bl.a. morgonpress visar att kravet på tillförlitlighet är helt överordnat andra egenskaper hos innehållet, vid en bedömning av morgontidningens viktiga egenskaper. (Sternvik, 2005) Förtroendet ses troligen som en förväntad och grundläggande egenskap vid beslut om användning av dessa medier, men att förtroende inte utgör ett kriterium i valet mellan olika nyhetsmedier. Många svenskar har valt att inte läsa kvällstidningar. För somliga kan det säkert handla om ett val som grundar sig i att de känner mycket litet förtroende för dem, för andra är det kanske ett lågt intresse för kvällstidningsinnehållet som avgör. Samtidigt är det åtskilliga svenskar som regelbundet läser kvällstidningsnyheter, trots att förtroendet för kvällspressen är mycket lågt. En förklaring kan vara att kvällstidningen för människor i första hand fyller en förströelsefunktion, och att förtroendets roll för användning därmed blir mindre betydelsefullt, eftersom behovet av sanningsenliga nyheter är lägre. (Westlund, 2006:28)

Vad menas med förtroende för nyheter på Internet?

Internet är ett medium där flera traditionella och icke-traditionella medieorganisationer, liksom andra aktörer, har etablerat olika former av nyhetstjänster. På Internet kan man finna nyheter från kvällstidningarna, TV- och radiobolagen samt omkring två tredjedelar av de svenska morgontidningarna. Frågan huruvida människor har förtroende för nyheter på Internet innebär med andra ord att respondenterna får ta ställning till nyheter som omfattar en rad olika avsändare.

I figur 3 analyseras förtroendet för Internetnyheter efter hur regelbundet man använder nätet. Från tidsserien kan vi tydligt se att förtroendet för nyheter på Internet är klart högst bland de regelbundna användarna, särskilt nyhetsanvändarna och väsentligt lägre bland allmänheten och i synnerhet bland icke-användarna. Över tid kan vi se att användningen av nyheter på Internet har ökat sakta men säkert. Förtroendet bland allmänheten har förändrats i ett liknande mönster, med undantag för 2005. Men användning är inte den enda faktor som urskiljer olika nivåer av förtroende för nyheter på Internet. Vi kan notera att det är bland åldersgruppen 30-49 år vi finner dem som har högst förtroende för nyheter på Internet. Det är också denna åldersgrupp som uppvisar högst förtroende för flest andra medier, så som Stockholms morgontidningar, Sveriges Radios nationella och lokala kanaler, SVT samt TV4. Även om denna åldersgrupp kan sägas känna högt förtroende för nyhetsmedier överlag, är de samtidig en mycket kritisk åldersgrupp till flera andra

Figur 3 Förtroendet för nyheter på Internet bland olika grupper i relation till faktisk användning, 1999-2005 (balansmätt)

Kommentar: Balansmättet innebär att andelen som saknar förtroende subtraherats från andelen som har förtroende för varje enskilt medium. Det kan variera mellan +100 och -100. Med faktisk Internetanvändning avses minst 3 dagar per vecka.

medier. Tillsammans med pensionärerna har man lägst förtroende för kvällspressen, de dagliga gratistidningarna och den privata lokalradion. Pensionärerna är för övrigt den mest kritiska åldersgruppen, förutom dessa medier är de också mest kritiska till privata TV-kanaler, och som vi ser ovan, nyheter på Internet. Att det är de två yngre ålderskategorierna som uttrycker högst förtroende för nyheter på Internet kan säkerligen delvis förklaras genom att användningen av Internet är mer etablerad och utbredd i dessa grupper. (Bergström, 2005)

Förtroendet för nyheter på Internet är större bland användare än bland allmänhet och icke-användare, och större bland människor i åldern 30-49 år än i andra ålderskategorier. I SOM-undersökningen ställs inte frågor om förtroendet för enskilda nättidningar, men utifrån en tanke om att människor har högre förtroende för de medier de generellt använder kan man analysera förtroendet med hjälp av SOM-data även ur detta perspektiv. Utgångspunkten är fortfarande att förtroendet handlar om en subjektiv bedömning av individer av mediernas funktion för dem. Följande resonemang kommer att ha som bakomliggande antagande att människor svarar med grund i de nyhetskällor på Internet som de faktiskt använder. En fokusgruppstudie indikerar att vid frågan om individers förtroende för nyheter på Internet görs en bedömning av de nyhetskällor man faktiskt använder. Om man exempelvis använder kvällstidningar på Internet är det troligt att svaret grundas utifrån personens förtroende för just kvällstidningar på Internet. Används flera olika nättidningar däremot pekar fokusgrupperna mot att svarspersonerna gör en slags sammanvägning av förtroende av samtliga nyhetskällor som de använder på Internet. En annan iakttagelse är att människor framförallt tycks göra en bedömning av mediers varumärke i sig, inte dess distributionskanal. Det innebär att det rimligen bör vara små eller inga skillnader i människors förtroende för innehållet i exempelvis Göteborgs-Postens papperstidning, nättidning och WAP-portal. (Westlund, 2006: kommande). Det är dock inte uteslutet att tekniken kan ha betydelse. Papper kan hos en del personer ge en känsla av beständighet, medan andra känner mer förtroende för samma mediums artiklar på nättidningen eftersom den är mer uppdaterad. Svaren kan möjligen också skilja sig på så vis att de som är mycket kritiska till tekniken i sig rimligen har lägre förtroende för nyheter i digital form.

Genom att skilja ut dem som använder Expressen.se, Aftonbladet.se, dn.se, eller någon morgontidning.se minst 1-7 dagar per vecka kan man analysera deras förtroende för förtroende på Internet i allmänhet. Har dessa användare olika förtroende för nyheter på Internet med grund i vad de använder? En analys visar att drygt fyrtio procent av användarna av kvällstidningarna på Internet, har ganska eller mycket stort förtroende för nyheter på Internet. Det kan jämföras med liknande siffror bland användarna av dn.se, och några procentenheter högre förtroende bland användare av morgontidning.se, men skillnaderna är alltså inte stora. Vid en analys av förtroende för kvällspressen visar sig att de högutbildade kvällspressen på papper minus drygt 60, och nyheter på Internet hamnar kring + 20; för lågutbildade finns däremot ingen skillnad. Det kan diskuteras vad som kan ligga bakom detta resultat.

Förklaringen kan ligga i dels vilka nyhetskällor man använder på Internet, dels vilken funktion nätnyhetsanvändningen har i olika grupper. Emellertid skiljer sig inte användningen av olika nättidningstyper markant åt mellan olika utbildningsgrupper. I valet av nyheter är det populärast att besöka kvällspressens nättidningar inom alla ålders- och utbildningsgrupper. Detta talar snarast för att det är nätnyheterens funktion för användaren som inverkar på förtroendebedömningen. Såväl låg-, mellan- som högutbildade söker nyheter på nätet i syfte att uppdatera sig och det är nyhetsfunktionen som värderas främst. Om tolkningen är korrekt ligger den i linje med tanken att informationsinnehåll är mer förtroendeingivande och att kvällstidningen i pappersform har en primär förströelsefunktion, men att nättidningen är en påbyggnad för information.

Människors syn på förtroende

Den inledande diskussionen kring medieförtroende utgick ifrån att de resultat som presenterats är ett uttryck för människors subjektiva uppfattning om olika mediers trovärdighet. Denna uppfattning påverkas av människors förväntningar på medier, och växer fram med grund i någon av de tre nämnda kunskapsformerna erfarenhetskunskap, symbolkunskap och härledd kunskap. Artikeln har fokuserat på SOM-undersökningens resultat om hur människors förtroendebedömningar av medier varierar med människors ålder, kön, utbildning o.s.v. Samtidigt kan det problematiseras vad förtroendet som mäts i olika opinionsundersökningen egentligen är eftersom människors inte alltid har åsikter, eller att åsikterna inte är särskilt genomtänkta eller angelägna för individen. (Grandien, Nord & Strömbäck, 2005) Det kan därför vara lämpligt med reflektioner kring vad resultaten egentligen betyder, vad det är som mäts. Det finns därför anledning att avslutningsvis diskutera hur människor gör sina bedömningar av förtroende för olika medier. Diskussionen tar sin utgångspunkt i en intervjustudie med syfte att förstå hur känslan av förtroende byggs upp och vad som påverkar individens förtroendebedömningar. (Westlund, 2006)

Två övergripande dimensioner har kunnat urskiljas; *innehållsintentioner hos medierna* och *publikens resultatutvärdering*. Inom den första dimensionen om innehållsintentioner ser vi till människors bedömning av två viktiga faktorer. Den första faktorn handlar om hur människor värderar och uppfattar mediernas intentioner och ambitioner till att rapportera sanningsenligt. Den andra faktorn handlar om vad människorna uppfattar som viktiga och seriösa nyheter, vilket är relaterat till vilken innehållsprofil människor uppfattar att medier har. Samtidigt som det är viktigt att individen uppfattar att medierna har intentioner om att presentera sanningen, är det också mycket viktigt att medierna uppfattas vara profilerade mot viktiga och seriösa nyheter. Det är viktiga och informativa nyheter från medier med goda intentioner som bedöms vara de mest förtroendeingivande, om medierna bedöms brista i någon av dessa aspekter sjunker förtroendet. Den andra övergripande di-

mensionen, publikens resultatutvärdering, avser individens upplevelse av mediernas innehållsintentioner. Resultatutvärderingen innebär att människor gör bedömningar av mediernas och dess medarbetares förmåga att leverera sanningsenligt och viktigt innehåll.

I grund och botten handlar medieförtroendet om huruvida individer bedömer att de kan lita på mediernas representationer. Ibland har individer direkt erfarenhet eller personlig information om vad som hänt, vilket kan jämföras med mediernas rapportering, men i många fall saknas denna erfarenhet eller kunskap. Medierapporteringens betydelse för människors förtroende ökar samtidigt som människors egna erfarenheter minskar. (Patterson, 1993; Strömbäck, 2001) Vanligtvis saknar människor egna erfarenheter om det medierna rapporterar om. I avsaknad av andra informationskällor än medier är det ibland så att ett eller några medium/medier fungerar som referensmått i bedömningen av andra mediers trovärdighet. Denna hypotes kallar jag för media priming. Hypotesen utgår från att människor upplever intermediala skillnader, samt har en mer eller mindre medveten mental karta över sitt förtroende för olika medier.

Det finns medier som uppfattas som mindre förtroendeingivande, dessa är mindre självständiga i bemärkelsen att människor inte har förtroende för deras innehåll förrän det bekräftats i andra medier. Exempelvis kan en person känna sig osäker kring en nyhets trovärdighet i en kvällstidning, men om denne sedan ser på Rapport att de förmedlar samma nyhet upplever individen att denne fått bekräftelse på att kvällstidningen rapporterade trovärdigt denna gång. Medierna inom förtroendeligan däremot, de starka och självständigt förtroendeingivande medierna, kan bedömas som förtroendeingivande även utan att jämföras med andra medier. (Westlund, 2006:27-33) Med grund i detta resonemang, och att förtroendeligan visat sig stabil över tid finner jag det troligt att dessa medier även fortsättningsvis kommer att vara klart mest förtroendeingivande. Det kan motargumenteras eftersom förtroendet med stor sannolikhet skulle sjunka om deras primära funktion som basinformationsmedier luckras upp, och de skulle bli alltmer av förströelse eller komplementmedier.

Not

- ¹ Se tabell 1 för en överblick av andelen icke-användare.

Referenser

- Bergström Annika (2005) *nyhetsvanor.nu*, Göteborg: JMG, Göteborgs universitet
- Critchley Christina & Farquaharson Karen, (2004), *Risk, Trust and Cutting edge Technologies: a study of Australian attitudes*, *Australian Journal of emerging Technologies and Society*, vol. 2, No.2
- Elliot, Maria (1997) *Förtroendet för medierna*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet
- Grandien Christina, Nord Lars & Strömbäck Peter, (2005) *Efter flodvågskatastrofen; svenska folkets åsikter om och förtroende för myndigheter, medier och politiker*, Stockholm, Krisberedskapsmyndigheten
- Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (2004a) *MedieAkademins förtroendebarmeter 1997-2003*. Göteborg: MedieAkademien
- Holmberg & Weibull (2004b) Samlande institutionsförtroende, I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs Universitet
- Holmberg & Weibull (2005) Medieförtroende – en framgångsfaktor?, I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Kiousis, Spiro (2001) Public Trust or Mistrust? Perceptions of Media Credibility in the Information Age. In *Mass Communication and Society*, 2001:4
- Nilsson Åsa, Weibull Lennart & Hill Annette, (2005) *Syner på icke-fiktionen i TV*, Arbetsrapport nr.33, JMG, Göteborgs Universitet
- Patterson, Thomas E. (1993): *Out of order*. New York: Vintage Books.
- Putnam, Robert D. (2000): *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Rothstein, Bo (2003): *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS Förlag.
- Sternvik Josefine. (2005) Tabloidiseringen – en kompakt tidningstrend, I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Strömbäck, Jesper (2001): *Gäster hos verkligheten. En studie av journalistik, demokrati och politisk misstro*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposium.
- Wadbring Ingela, (2003) *En tidning i tiden*, Göteborg: JMG, Göteborgs universitet
- Wadbring Ingela & Weibull, Lennart (2005) Medieförtroende – en framgångsfaktor?, I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet

- Weibull, Lennart (1989) Läsarforskning inför 1990-talet, s 183-189 i Weibull Lennart och Björkqvist (red) *Dagspressen och dess läsare. Empiriska studier av dagspressens utveckling under 1980-talet*. Stockholm, Almqvist & Wiksell
- Weibull, Lennart & Kratz Charlotta (red) (1995) *Tidningsmiljöer. Dagstidningsläsning på 1990-talet*, Kungälv
- Weibull, Lennart (2000) Förtroendet för massmedier. I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Det nya samhället*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Weibull, Lennart (2001) Litar vi på massmediernas innehåll? I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Land, Du välsignade?* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Weibull, Lennart (2002) Påverkas budbäraren av budskapet? I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Det våras för politiken*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Weibull, Lennart (2003) Medieförtroende 1999-2002. I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Fåfångans marknad*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Weibull, Lennart (2004) Förtroendet för mediernas innehåll. I Holmberg, S och Weibull, L (red) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborg
- Westlund Oscar, (2004) *www.lokaltidning.se?* Arbetsrapport nr.24, JMG, Göteborgs Universitet
- Westlund Oscar, (2006) *Känslor av medieförtroende*, Arbetsrapport nr.37, JMG, Göteborgs Universitet
- Österman Torsten, (2004) *Förtroendet under vardag och kriser*, Styrelsen för psykologiskt försvar, Stockholm

MAKTEN ÖVER TEKNIKEN ELLER TEKNIKENS MAKT? MÖNSTER I MOBILANVÄNDNING 2005

GÖRAN BOLIN

En dominerande fråga i den fortlöpande diskussionen om effekten av nya medieteknologier, och förvisso även andra teknologiska innovationer, är huruvida den historiska utvecklingen styrs av tekniken eller om det är andra kulturella eller samhälleliga faktorer som befrämjar viss teknikutveckling. Diskussionen brukar ofta spaltas upp i dikotomin kulturdeterminism kontra teknikdeterminism. Ett *teknikdeterministiskt* perspektiv framhåller samhällets beroende av teknologiska landvinningar som uppkommer genom innovationer av enskilda män (mer sällan kvinnor). Samhället blir i detta perspektiv en effekt av tekniken (Williams 1974/1979, s. 9ff). Ett *kulturdeterministiskt* perspektiv framhåller tekniken som en återspeglning av samhälleliga behov eller förändringar. Marshall McLuhan (1964/1967) och hans tankar om mediet som sitt eget budskap brukar framhållas som företrädare för det teknikdeterministiska perspektivet. Lika tydliga företrädare för renodlade kulturdeterministiska perspektiv tycks vara vanskligare att enas om, men Fernand Braudel (1979) har t.ex. framhållits av mediehistorikern Brian Winston (1996, s. 1ff), och ett annat och modifierat kulturperspektiv står Winston (1995) själv för. Som Raymond Williams påpekar (1974/1979, s. 13f) är båda perspektiven problematiska genom att de isolerar teknologin från det omliggande samhället, i stället för att se teknologin som *en del av* samhället. Icke desto mindre förekommer de båda perspektiven i olika föreställningar om medieteknologiernas plats i samhället, t.ex. i frågor om hur medierna påverkar olika företeelser (politiken, ekonomin, kulturella hierarkier, vårt sociala liv, etc.). Så gäller också för medieteknologier som mobiltelefonen. Därför kan man också fråga sig hur mobiltekniken förhåller sig till mobilanvändningen, och i artikelns avslutning ska jag återvända till denna fråga, mot bakgrund av de mönster som framträder i statistiken.

Mobila mönster

Rubriken till 2004 års SOM-undersökning om mobiltelefoni var ”Stabila mobila trender”. Den rubriken skulle ha kunnat upprepas i år. Ur ett övergripande perspektiv har inte mycket hänt. Den dramatiska uppgången i innehav bland de äldre har avstannat. Visserligen har det totala innehavet ökat något – från 89 till 91 procent – och visst har denna ökning skett bland de äldre, men dessa skillnader kan ses som marginella. På område efter området är statistiken anmärkningsvärt lik

förra årets: vad det gäller innehav och antal mobiler, antal mobilabonnemang (13 procent har två, två procent har tre eller fler) och deras fördelning på kontantkort (50%), privat- (34%) och tjänsteabonnemang (21%), och på hur ofta olika grupper ringer och SMSar. Andelen tjänstemobiler är fortfarande tre gånger högre bland männen, ungdomar SMSar fortfarande mer än vuxna, och kvinnor mer än män. De som ringer ofta är fortfarande medelålders män i grupperna 20-59 år, stor-SMS-arna de yngsta flickorna, lågutbildade äldre kvinnor de i störst avsaknad av mobil (tabell 1), etc.

Tabell 1 Andel kvinnor och män i olika utbildnings- och åldersgrupper som har mobil (procent)

	Låg		Medellåg		Medelhög		Hög	
	Kv	M	Kv	M	Kv	M	Kv	M
15-29 år	(100)	(100)	97	99	(95)	(100)	(100)	(94)
30-49 år	(94)	(86)	96	97	91	98	100	97
50-64 år	81	95	88	96	94	(100)	94	(98)
65-85 år	55	82	(76)	90	(74)	(86)	(88)	(91)

Kommentar: Gruppstorlekar varierar mellan 13 till 109. Grupper under 50 personer inom parentes.

I Sverige har 96 procent av invånarna mellan 15 och 85 år tillgång till fast telefon i hushållet. Fyra och en halv procent av dem som har mobiltelefon saknar dock fast telefoni i hushållet. Ungdomar mellan 20-24 år är de som i störst utsträckning omfattar detta mönster – ungefär en fjärdedel (24%) av denna ungdomsgrupp har enbart mobilabonnemang, och i gruppen 25-29 år är siffran 8 procent. Övriga grupper pendlar mellan 3 och 5 procent, utom de över 60 år, där detta mönster knappt återfinns alls. Även detta mönster känns igen från föregående år, och det finner även sin motsvarighet i t.ex. Norge (Ling 2004, s. 115f).

Illustrativt för de små förändringarna i övergripande mönster är fördelningen vad gäller hur ofta man byter mobil (tabell 2). Som framgår är skillnaderna marginella. Detta trots att mobilerna de senaste åren begåvats med en rad nya funktioner som skulle kunna locka användarna till att uppgradera sin mobiltekniska kapacitet: MMS, fotografering, videoanvändning, nyhetstjänster. Vad det gäller att använda sig av MMS för att skicka bilder, så har detta mycket riktigt också ökat något i grupperna upp till 49 år, men det avsätter inga spår i den takt med vilket svenska folket byter ut sina mobiler. Enligt Post- och telestyrelsen (PTS) ökade användningen av MMS med hela 360 procent mellan första halvåret 2004 och motsvarande period 2005 (Öst 2005 s. 37). Ökningen består dock i SOM-statistiken

nästan uteslutande av sällananvändning, dvs. ”någon eller några gånger i månaden”. Någon ökning i frekvent användning kan inte märkas. Trots att de tekniska möjligheterna att skicka bilder finns i de nya modellerna så är det alltså få som utnyttjar möjligheterna i någon större utsträckning. Det är t.ex. mycket få som skickar bilder mer än någon gång per vecka. Man kan därmed konstatera att MMS inte blivit en lika snabb succé som SMS (jfr. Ling 2004, s. 145ff). Möjligen kan det också förklaras av att de kameramobiler som kan ta bilder med hög kvalitet är dyra, vilket gör att ungdomar, som är de flitigaste utforskarna av ny teknologi, inte har råd att skaffa dem. Flera av de nya mobilerna kan också ta rörliga bilder, men än så länge är spridning och användning begränsad.

Tabell 2 *Antal mobiltelefoner de senaste tre åren av mobilinnehavare 2004 och 2005 (procent)*

	2004	2005
1	30	29
2	44	44
3	18	19
4	5	5
5 eller fler	3	3
Total	100	100
	1620	1609

Jämfört med andra nordiska länder sänder inte svenskar textmeddelanden särskilt ofta. Enligt PTS SMSar den genomsnittlige svenske/a mobilinnehavaren 19 meddelanden per månad. I Norge är siffran 76 och i Danmark 127 SMS per månad (Öst 2005, s. 36). Men så kostar också ett SMS i Danmark endast en femtedel av det svenska, och det norska drygt hälften av det svenska.¹ Trots att priserna i Sverige gått ner ökar användningen endast marginellt. Den förklaring som ligger närmast till hands till detta förhållande är att skillnaderna inte enbart har med pris att göra, utan kan tillskrivas kulturella faktorer: I Norge var t.ex. SMSande inledningsvis gratis. Avgifter började tas ut när SMS-trafiken hotade att överbelasta telefonnätet (Ling 2004, s. 214, n. 10). Sålunda introduceras SMS som ett avsevärt billigare alternativ till ringande i Norge, något som inte skett i Sverige på samma sätt.

Nya tekniska möjligheter

Vad gäller den användning som gäller utnyttjande av nya tekniska möjligheter med mobilen finns det många områden som varken täcks av årets SOM-undersökning eller av statistik från PTS. Det gäller framför allt den användning av mobilen som

inte fångas av nättrafiken utan sker mellan mobil till mobil, t.ex. överföring av bilder och ljud eller ringsignaler mellan mobiler via IR. Här handlar det inte om nättrafik, utan om dator-till-dator-kommunikation. Bland ungdomar är experimenterandet med ringsignaler och skärmbilder utbrett, men hur mycket är svårt att veta. Uppgifter från 2003 anger att nedladdning av ringsignaler genererade en ekonomisk omsättning av 5 miljarder USD år 2003 för Europa och Japan (May & Hearn 2005 s. 197).²

Oberoende av nättrafiken är också användandet av mobilens kamera, om man inte sedan skickar vidare bilderna. Här finns dock tillgängliga data. En femtedel av mobilinnehavarna tar bilder åtminstone någon gång i månaden, några lite oftare. Föga förvånande är det oerhört få som tar mer än 4 bilder per dag (tabell 3). Att spela spel är heller ingen vanlig sysselsättning, och det är få som spelar regelbundet. Några riktiga storspelare finns egentligen inte heller vad det gäller mobilen.

Tabell 3 Utnyttjande av olika funktioner bland dem som har egen mobil 2005 (procent)

	Ta bilder	E-post	Nyhets tjänst	Spel
Aldrig	67	92	92	82
Ngn/några ggr/månad	20	3	4	13
Ngn gång/vecka	6	2	2	3
Några ggr/vecka	5	1	1	2
1-3 ggr/dag	1	1	1	1
4-8 ggr/dag	0	1	0	0
9-20 ggr/dag	0	0	0	0
Mer än 20 ggr/dag	0	0	0	0
Totalt	100	100	100	100
Antal svar	1585	1581	1586	1591

Ser man till utnyttjande av funktioner som e-post och nyhetstjänster, vilka till skillnad från kamera- och spelfunktionerna rör nättrafiken, är dessa funktioner som ytterst få använder, och den användningen sker så pass sällan att det kan förklaras med ren nyfikenhet att utforska den nyinköpta mobilens möjligheter. En ganska liten grupp motsvarande ungefär fem procent av mobilinnehavarna e-postar dock någon gång i veckan eller oftare, vilket får betraktas som ett vanemässigt användande av funktionen. Ungefär lika stor andel mobilanvändare utnyttjar nyhetstjänster med någorlunda regelbundenhet.

Alla de fyra funktioner som anges i tabell 3 är könsneutrala sysslor: andelen män som utnyttjar dessa funktioner är lika stor som andelen kvinnor. Möjligen finns det en viss övervikt för män när det gäller att utnyttja e-post och nyhetsinformation,

men grupperna av användare är så små att man svårigen kan dra några entydiga slutsatser av materialet.

Huruvida skickande av e-post och utnyttjande av nyhetstjänster via mobilen kommer att öka är oklart, och står skrivet i kommande studier. Klart är dock att förutsättningarna för nätsurfande och e-postande via mobilen förbättras, och tillgängligheten för sådana tjänster ökar. SVT har under våren 2006 startat en mobilanpassad nyhetsplats (mobil.svt.se) med korta texter anpassad för små bildskärmar. Den går givetvis lika bra att ta sig in på via en vanlig dator, och kanske ska man se detta som en ytterligare sammansmältning av teknologier, där mobilen bara blir en ytterligare variant av den mobila datorn eller lap-topen, särskilt som dessa också i ökande grad kan utnyttja trådlösa nätverk. Dagstidningarna anpassar också sina webplatser eller delar därav till mobila nyhetstjänster, liksom filmbolag och andra delar av underhållningsindustrin (se även May & Hearn 2005, s. 196).

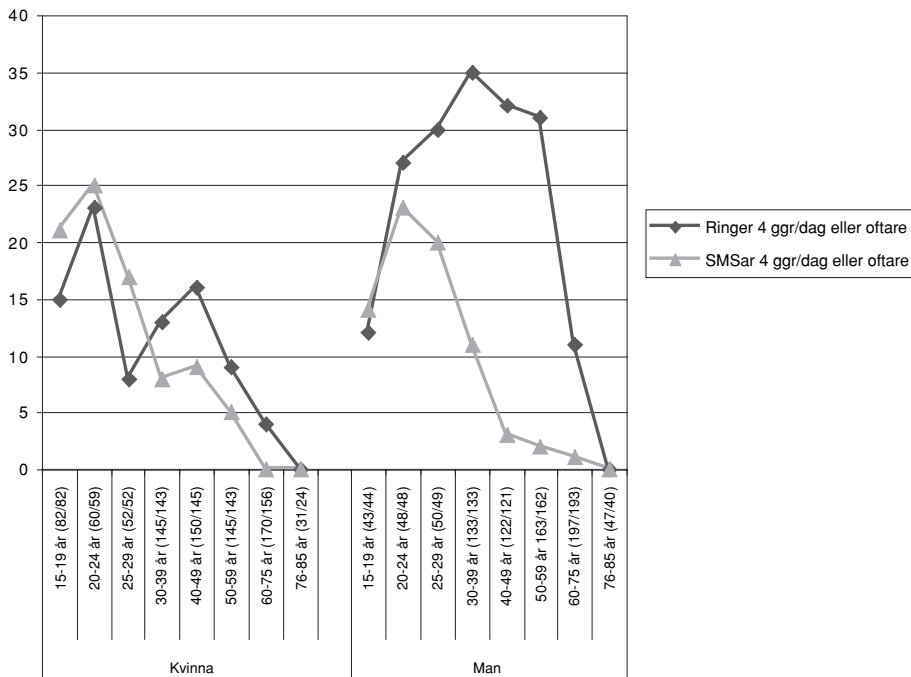
Könsneutral teknik på könad arbetsmarknad

Användningen av MMS ökar alltså jämnt över åldrar upp till 49 år. Ökningen är också jämnt fördelad över utbildningsgrupperna, undantaget de lågutbildade, vilka MMSar minst, och vilka nästan inte ökat något. Det går heller inte att se någon skillnad mellan könen vad det gäller denna form av teknikutnyttjande. Undantaget de lågutbildade äldre kvinnorna, som är de med svagast tillgång till mobil, är det påtagligt hur könsneutral själva tekniken är. Könsskillnader framträder dock i andra användningssammanhang.

Av SOM-undersökningen 2004 framgick att mönstren vad gällde ringande och SMSande skilde sig markant mellan könen: männen ringde i betydligt högre grad än de SMSande, och allra mest ringde män i åldern 30-39 år (också en av de manliga grupper som i högst utsträckning hade tjänstemobil). Kvinnor ringde överlag betydligt mer sällan. Däremot utskiljde sig de unga kvinnorna genom att skicka SMS i mycket hög utsträckning. För båda könen gällde att både ringande och SMSande var mycket lågt bland de allra äldsta mellan 76-85 år. Av figur 1 nedan framgår de mönster som framträder i 2005 års undersökning.

Vad det gäller männen kvarstår detta mönster, även om den grupp som ringde mest, dvs. fyra gånger per dag eller oftare har ökat från 30 till 35 procent av mobilinnehavarna. Även de som SMSar mycket bland männen (20-29-åringarna) har ökat sitt SMSande med ett par procentenheter. Man kan således tala om ett slags hisseffekt för männens del, åtminstone i den aktiva ringar- och SMSar-gruppen. Detta ligger också i linje med statistik från PTS (Öst 2005). Vad det gäller så kallade "trafikminuter" i de mobila näten, dvs. antalet talade minuter, har dessa ökat med 31 procent mellan första halvåret 2004 och motsvarande period 2005. PTS förklarar denna ökning i samtalstid med att ringandet blivit billigare, vilket givetvis också torde påverka hur ofta man ringer, vilket är det mått som används i SOM-undersökningarna.

Figur 1 Frekvent användning av mobil för att ringa samtal och skicka SMS, efter ålder och kön (procent)

Kommentar: Inom parentes anges antal svarspersoner, där första siffran anger ringande, och andra SMSande. För de yngsta och de äldsta åldersgrupperna är antalet personer i varje kategori litet, särskilt bör man uppmärksamma det för de unga männen.

För kvinnorna har det dock skett en del förändringar i det övergripande mönstret för ringande och SMSande, framför allt vad gäller de yngre åldersgrupperna. För ett år sedan var det en tydlig skillnad mellan ringande och SMSande bland 15-19 och 20-24-åriga kvinnor på så sätt att de SMSade betydligt mer än vad de ringde. För de allra yngsta var det endast fyra procent som ringde mer än fyra gånger per dag, medan närmare 30 procent skickade SMS fyra gånger per dag eller oftare. I år har som framgår av figur 1 denna skillnad i ringande och textande försvunnit. Kurvorna för ringande och textande följer varandra någotsånär väl.

Förra året kunde man genom en faktoranalys skönja två typer av användning av mobilen: en talbaserad användning som innefattade ringande och mottagande av samtal, och en textbaserad användning, som innefattade SMSande och MMSande. De som ringer mycket använder inte i så hög grad mobilens andra möjligheter till kommunikation, medan de som skickar bilder och text i väldigt låg grad använder mobilen för att prata genom. Dessa mönster kvarstår i år, men det talbaserade för-

hållningssättet laddar även med textande, om än relativt svagt (tabell 4). Det textbaserade användningssättet utesluter däremot i hög grad pratande.

Tabell 4 Dimensioner i användningen av mobil kommunikation 2005 (faktorladdningar)

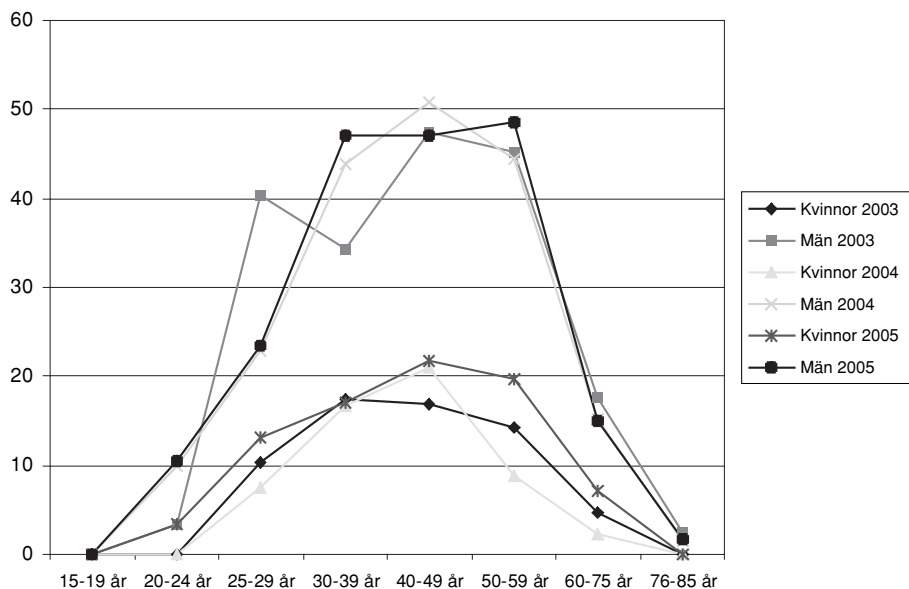
	Tal-baserad	Text -baserad
Ringa samtal	0,941	0,184
Ta emot samtal	0,934	0,223
Skicka SMS	0,385	0,838
Ta emot SMS	0,429	0,828
Skicka bilder med MMS-teknik	-0,007	0,767
Förklarad varians	42%	41%

Kommentar: Faktörlösning enligt Kaisers kriterium. Varimaxrotering

En möjlig förklaring till att det talbaserade mönstret inte är lika starkt i år är att kvinnorna använder mobilen mer för att tala med, vilket har gjort att deras talvanor sammanfaller med deras textvanor: de som talar mycket, textar också mycket. Männen däremot, kännetecknas av att de hellre talar än textar. Eftersom textande och MMSande är vanligt bland de yngsta, är det förmodligen inte heller alltför vågat att anta att de som omfattar det textbaserade mönstret är de unga.

Den viktigaste förklaringen till de könsmissiga skillnaderna i ringande utgörs av det faktum att män i tre gånger så hög grad har tillgång till tjänstemobil, sett över alla åldrar – inklusive de åldrar som står utanför arbetsmarknaden och således helt saknar möjlighet att inneha tjänstemobil. Denna siffra har visat sig vara i stort sätt oförändrad över de tre år som mobilinnehav och -användning studerats (Figur 2). I de tjänstemobilfrekventa åldrarna är skillnaden något mindre – ”endast” 2,5 gånger så hög. Relationen är dock otvetydig, och även om medelålders kvinnor i något högre grad ökat sin tjänstemobiltillgång är diskrepansen slående.

Att i stort sett hälften av alla män i åldrarna 30 till 60 år har tjänstemobil är uppseendeväckande högt. En fråga som då uppstår är om detta kan förklaras med att de i högre grad har yrken som medför tillgång till tjänstemobiler. Materialet i SOM-undersökningen medger inga detaljerade analyser av detta med någon större statistisk säkerhet, men om man ser till tillgången till tjänstemobil inom olika yrkesgrupper bland dem som är relativt väl representerade i materialet kan man notera att det bland vissa grupper är få som har tjänstemobil: kontors- och läkarsekreterare, övrig kontorspersonal, kockar och kokerskor, undersköterskor och sjukvårdsbiträden, vårdbiträden och personliga assistenter (de två största enskilda grupperna i materialet) och försäljare av dagligvaror. Gemensamt för alla dessa grupper är att

Figur 2 Tjänstemobilinnehav för män och kvinnor 2003-2005 (procent)

Kommentar: Den yngsta och den äldsta gruppen ingår inte i den arbetande delen av befolkningen och kan rimligen inte förvänta sig ha tjänstemobil i någon nämnvärd utsträckning.

de består av övervägande del kvinnor. Om den könsmässiga fördelningen på yrken fortsätter, kan man med andra ord förvänta sig att könsskillnaderna vad gäller tillgång till tjänstemobil kommer att bestå.

Teknik eller kultur som drivkraft?

Hur kan man då relatera dessa data till den övergripande frågan om det är kulturen eller samhället som är historiens motor? Frågan avgörs knappast av det exempel som lyfts fram i denna artikel (och i linje med Williams bör man nog se på relationen teknik-samhälle i ett mer dialektiskt perspektiv). Sammantaget kan man dock konstatera mot bakgrund av ovanstående redovisning att det är svårt att se att det skulle vara tekniken i sig som verkar åtskiljande mellan könen. Visserligen textar kvinnor något mer än män, men skillnaderna ska inte överdrivas. Forskning kring textande visar dock att kvinnor skriver längre och mer komplexa meddelanden än män (Ling 2004, s. 158ff), men dessa mönster härrör knappast från mobilen, utan återspeglar mönster som troligen är mer allmänna vad gäller könets förhållanden till det skrivna ordet. De skillnader som finns i SOM-undersökningen pekar snarare på att det är andra faktorer som bestämmer könsskillnader i användning, inte

minst förhållanden på arbetsmarknaden. Det tycks i detta avseende snarare vara samhället som styr teknikanvändningen än tvärtom.

Noter

- ¹ Telia Soneras priser är i Sverige 1,25, Danmark 0,24 och Norge 0,74 SEK (Öst 2005, s. 37).
- ² Uppgifter om omsättning vad gäller ringsignaler och andra nedladdningsbara varor till mobilen är inte alltid samstämmiga. I en artikel i *Dagens Nyheter* (Arvidsson 2005) hävdas siffran 4 miljarder USD för 2004 och gällande för hela världen, dock i praktiken Europa och Asien.

Referenser

- Arvidsson, Henrik (2005): "Musikbranschen låter mobilen sköta snacket", i *Dagens Nyheter* (Kultur) 8 december 2005, s. 10-11.
- Braudel, Fernand (1979): *Civilization and Capitalism, 15th to 18th Century. Volume 1. The Structures of Everyday Life: The Limits of the Possible*, New York: Harper Row.
- Ling, Rich (2004): *The Mobile Connection. The Cell Phone's Impact on Society*, Amsterdam: Morgan Kaufmann.
- May, Harvey & Greg Hearn (2005): "The Mobile Phone as Media", i *International Journal of Cultural Studies*, vol. 8(2): 195-211.
- McLuhan, Marshall (1964/1967): *Media. Människans utbyggnader*, Stockholm: Pan/Norstedts.
- Williams, Raymond (1974/1979): *Television. Technology and Cultural Form*, London: Fontana.
- Winston, Brian (1995): "How are Media Born and Developed?", i John Downing, Ali Mohammadi & Annabelle Sreberny-Mohammadi (red): *Questioning the Media. A Critical Introduction*, Thousand Oaks: Sage, s. 54-74.
- Winston, Brian (1996): *Technologies of seeing. Photography, cinematography and television*, London: BFI.
- Öst, Fredrik (2005): *Svensk telemarknad första halvåret 2005*, Post- och Telestyrelsen.

NYHETER, BLOGGAR OCH OFFENTLIGA SAJTER

ANNIKA BERGSTRÖM

Internet får allt större betydelse i vårt samhälle, inte minst genom att utgöra arena för handel och informationsyttringar. Det har de senaste tio åren diskuterats kring internets roll i olika sammanhang. Vi vet vid det här laget att nätet inte betytt några omvälvande förändringar vare sig inom det ena eller det andra området. Vi ser däremot att betydelsen inom vissa användningsområden och i vissa grupper ökar successivt.

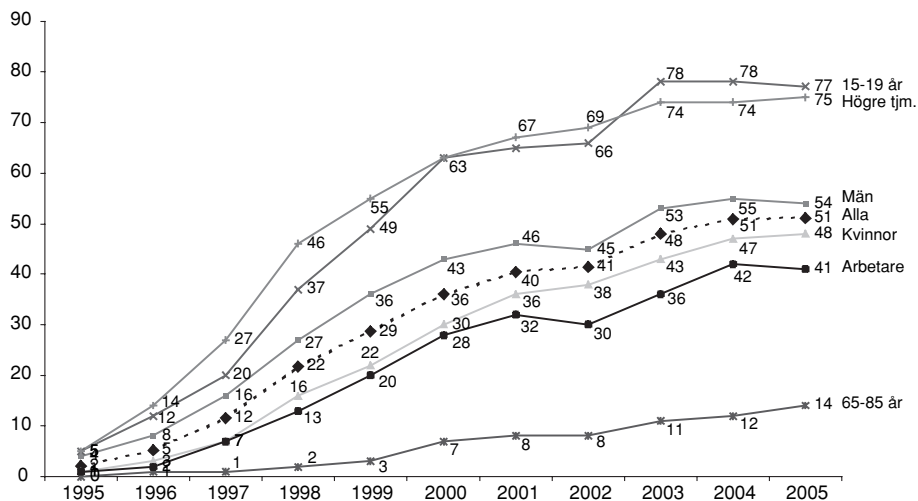
I år är det valår, vilket innebär en mängd information, argumentation via medierna och också en stor tilltro på nätet som informationsbärare. De två senaste valen har ibland beskrivits som valen då internet skulle få sitt genombrott. Så har emellertid inte skett. Frågan är vilken betydelse internet har valåret 2006. Det här kapitlet belyser sådana frågor. Efter en kort orientering runt generell användning av internet berörs tre olika användningsområden med start koppling till politisk information: nyheter, bloggar och offentliga sajter.

Internetanvändning

Internet är en digital teknik som på olika sätt skiljer sig från flera traditionella publiceringsformer – text, ljud och bild – och som samtidigt också innefattar alla dessa former. Medan digital-tv är en utveckling av televisionen och mobiltelefonen delvis har samma användningsområden som den fasta telefonin innebär internet flera nya användningsområden. Internet kan inte längre betraktas som *en* teknik som enkelt kan jämföras med andra, exempelvis tv, radio eller dagstidningar. Internet innefattar både masskommunikation och personlig kommunikation. Men för att förstå analyser av enskilda områden i internetanvändningen, är det av vikt att ha förståelse för hur utbredd den generella användningen är.

Det är den mer regelbundna internetanvändningen som står i fokus i analysen. Med regelbunden avses användning flera gånger i veckan. I förra årets mätning kunde vi konstatera att hälften av den vuxna befolkningen var regelbundna internetanvändare. Detta faktum kvarstår även i årets mätning, där vi kan se att nivåerna för befolkningen som helhet och för olika användningsgrupper är i det närmaste oförändrad jämfört med 2004 (figur 1). Den allmänna tendensen är således att det nya mediet nu nått sin mättnadsnivå.

Figur 1 Internetanvändning flera gånger i veckan i olika grupper, 1995-2005 (procent av befolkningen)

Kommentar: frågan lyder "Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande: Använt internet".

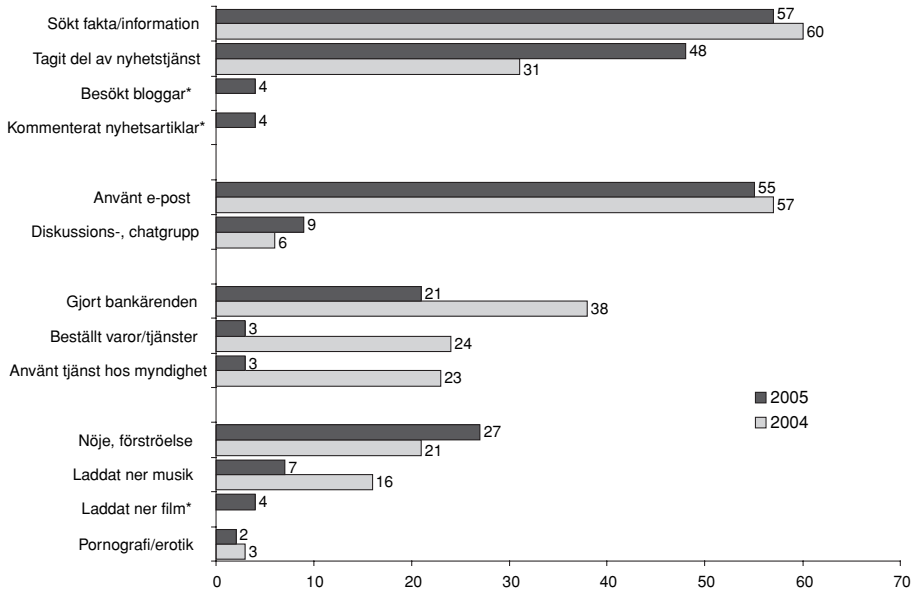
Det finns anledning att tro att de skillnader i användning som kunnat noteras för olika befolkningsgrupper sedan slutet av 1990-talet kommer att utjämnas på sikt, men allt tyder på att detta kommer att ta tid. Vi har fortfarande en situation där internetanvändarna i hög grad utgörs av yngre högresurspersoner, vilket också naturligtvis präglar användningsinriktningen och olika användningsområdens utbredning.

I 2005 års mätning har vi för första gången mätt användningsfrekvensen för ett antal användningsområden på nätet till skillnad mot tidigare års fråga som var inriktad på huvudsakligt syfte.¹ Analysen kring användningsområden baserar sig på andelen av allmänheten som ägnar sig åt respektive område minst någon gång varje vecka.

Det visar sig att drygt hälften av den vuxna befolkningen söker fakta och information eller hanterar e-post. Nästan lika många tar del av nyhetstjänster. Dessa tre områden är betydligt mer använda på veckobasis än övriga. Bankärenden och nöjesanvändning är utbredd i 20 till 30 procent av befolkningen, medan andra områden är mindre frekventa (figur 2). Skillnaderna förefaller spegla den förväntade tidsrytmen hos olika vardagsaktiviteter. Många har ett frekvent kontaktmönster med andra människor, i privata och andra sammanhang (e-post). Informationssökningen i vardagen är också förhållandevis frekvent för de flesta människor: när går bussen, hur dags stänger biblioteket, vad är det för telefonnummer till X? Frekven-

sen i att exempelvis uträtta olika bankärenden torde vara betydligt lägre för det stora flertalet, troligen knuten till löneutbetalning varje månad.

Figur 2 *Användningsområden, privat internetanvändning, minst någon gång varje vecka, 2005, samt huvudsakligt syfte med privat internetanvändning 2004 (procent av befolkningen)*

Kommentar: Frågorna är inte jämförbara och resultaten ska inte betraktas som uttryck för förändring mellan 2004 och 2005.

* användningsområdet fanns inte med i 2004 års undersökning.

Man kan jämföra resultaten med den fråga som ställts i tidigare SOM-undersökningar, och som alltså handlar om vilket syfte man har med sin internetanvändning. Det visar sig då att tjänster av olika slag utgör förhållandevis vanliga syften, men att man som regel inte ägnar sig åt detta varje vecka. Nyheter utgör i mindre utsträckning ett huvudsyfte, men är något man söker ganska frekvent. Skillnaden mellan undersökningarna ger stöd för att vanorna online speglar de vanor man har i vardagen även utan internet: bankärenden är inte lika frekventa som nyhetsanvändning i människors vardag.

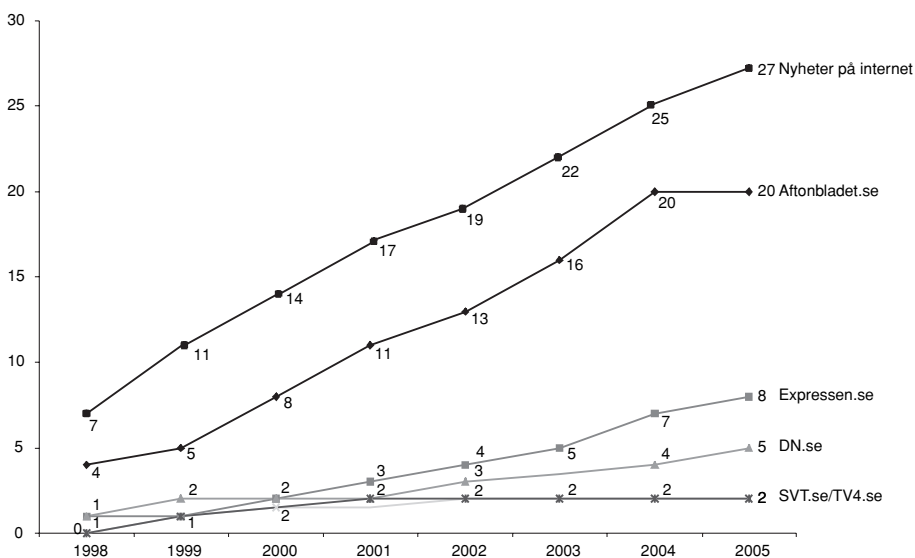
All veckoanvändning är betydligt mer utbredd bland personer under 50 år. Pensionärer ligger överlag lågt. De mer nöjesinriktade användningsområdena som exempelvis musik och film samt förströelse är vanligare bland ungdomar. Användningen speglar i hög grad den generella internetanvändningen. De som är aktiva

har många användningsområden, medan personer som har en mer sporadisk internetanvändning också ägnar sig åt färre saker (jfr Bergström 2005).

Nyhetsajter på nätet

Ett demokratiskt samhälle förutsätter upplysta och informerade medborgare. Här har den lokala morgontidningen traditionellt utgjort en dominerande aktör som också haft ett slags offentligt stöd genom lägre momssats och presstödd. På samma sätt har public service-kanalerna i radio och tv tilldelats en central roll (jfr t.ex. SOU 2006:8; Djerf-Pierre och Weibull 2001). De flesta svenska dagstidningar och de stora radio- och tv-kanalerna, publicerar någon typ av dagliga nyheter på nätet, och skulle alltså kunna utgöra en sådan allmän informationskanal. Det visar sig också i undersökningen att nätnyhetsanvändningen ökat konstant sedan den första mätningen 1998. Runt en fjärdedel av befolkningen använder nätnyheter regelbundet (figur 3).

Figur 3 Sammanlagd användning av nyhetssajter på internet samt användningen av några enskilda sajter 1998-2005 (procent av befolkningen, minst 3 dagar/vecka)

Kommentar: "Nyheter på Internet" avser den sammanlagda användningen av ett antal enskilda sajter som efterfrågats i undersökningen, varav några, dock inte alla, visas i figuren.

Användningen av nätnyheter är något mer utbredd bland män än bland kvinnor. Men den faktor som har störst betydelse för om man besöker nyhetssajter är ålder. I motsats till tryckta dagstidningar har nättidningar sin största publik bland unga människor mellan 15 och 30 år, en grupp där morgontidningens räckvidd är lägre. Vi kan också se att tjänstemän är flitigare användare än arbetarfamiljer. Dessa mönster är i stort sett identiska med vad som framkommit i fråga om den generella internetanvändningen. Användningsvanor tillsammans med uppkopplingsmöjligheter – bredband eller modem – har också visat sig vara de faktorer som har störst inverkan på nätnyhetsanvändning (Bergström 2005).

De mest använda sajterna är, på nationell basis, de båda kvällstidningarnas: Aftonbladet.se är störst, Expressen.se har knappt hälften så stor publikandel. De lokala morgontidningarnas sajter har förvisso en stor andel användare i sina spridningsområden, men fortfarande är Aftonbladet.se den mest använda nyhetssajten i exempelvis Göteborg och Malmö (jfr Bergström 2006a, 2006b). Resultaten tyder på att användningen av nätnyheter fyller andra funktioner än den som dagstidningen, framför allt den prenumererade morgontidningen, fyller. En ung publik som i första hand vänder sig till nyhetssajter som har ett blandat och förhållandevis nöjesbetonat innehåll pekar mot teknikens överordnade betydelse och generellt sett lägre nyhetsintresse bland unga.

Allmänhetens attityder till nätnyheter har tidigare visat sig vara ganska ljumma. Vi har följt upp några i årets undersökning. I SOM-undersökningen år 2001 tillfrågades svarspersonerna om huruvida nyheter på internet skulle kunna ersätta andra nyhetsmedier. Majoriteten ställde sig då negativ till det påståendet. Fyra år senare är betydligt fler positiva till nätnyheter som ersättare. Men å andra sidan är det bara en femtedel som menar att man kan låta bli dagstidningsprenumerationen om man har Internet. Denna andel har dessutom minskat något över tid.

Nätnyhetsanvändare är, föga förvånande, något mer positiva till internet som nyhetsförmedlare. Som en spegel av detta kan vi också konstatera att nätnyheter i det här avseendet har större stöd bland unga än bland gamla. Resultaten visar att det råder en viss ambivalens kring hur allmänheten betraktar relationen mellan nätnyheter och andra nyhetsmedier när de på det här sättet ombeds beskriva den.

Bloggar

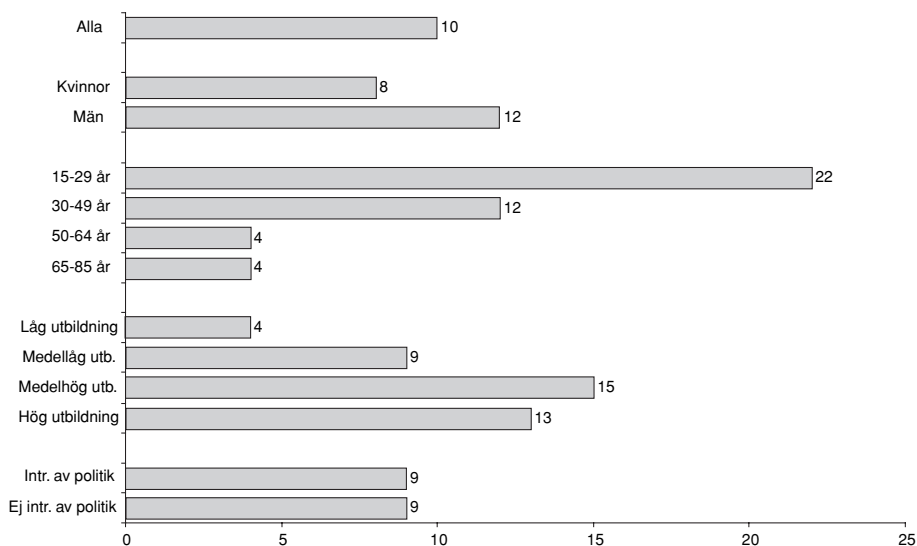
År 2005 blev vi lite mer allmänt bekanta med bloggar – åtminstone själva vokabulären. Bloggar – en typ av dagbok på nätet – är ett exempel på den mer personliga nyhetsförmedlingen i digitala medier. Bloggar finns inom de mest skilda områden. För journalister kan de utgöra alternativa källor till nyheter och opinionsbildning. För företagaren är bloggen en miljö där man delar kunskap, medan privatpersoner kan skapa bloggar exempelvis för att nå självuttryck (Kullin 2005; Våge, Stattin och Nygren 2005).

I den senaste amerikanska presidentvalskampanjen visade sig bloggar spela en förhållandevis stor roll i det att skribenterna grävde fram och presenterade nya fakta, visade på felaktigheter och brister. I en undersökning från 2005 förutspås bloggarna bli en faktor att räkna med i det svenska riksdagsvalet 2006. De förutspås bli arena för avslöjanden men också för djupare analyser av politiska sakfrågor. De kan användas för att testa politiska idéer och de kan komma att utgöra effektiva verktyg i personvalskampanjer (Observer Sverige 2005).

Vi har för första gången inom ramen för SOM-undersökningen studerat bloggbesökandet i den svenska allmänheten under hösten 2005. Som visades i figur 2 ovan är det en ytterst liten del av befolkningen – 4 procent – som besöker bloggar varje vecka. Höjer man ribban något är det 10 procent som någon gång har besökt en blogg de senaste 12 månaderna.

Bloggbesökandet ser lite olika ut i olika befolkningsgrupper. Ålder är den enskilda faktor som har störst betydelse. Störst andel bloggbesökare finns bland ungdomar upp till 30 år. Man återfinner också större andelar bland högutbildade än bland lågutbildade. Män är flitigare bloggbesökare än kvinnor, medan politiskt intresse inte har någon större betydelse i sammanhanget (figur 4).

Figur 4 Besök på bloggar i olika grupper, hösten 2005 (procent av befolkningen som någon gång besökt någon blogg)

Undersökningen möjliggör att titta på vilka personers bloggar som används. Några olika typer har angetts i enkäten: journalister/redaktörer, politiker, kändisar och privatpersoner. Tanken har varit att användning av olika typer av bloggar skulle spegla olika personers intresseinriktningar. Det är emellertid ungefär lika stora (eller små) andelar som besöker de olika bloggarna. Det är också ungefär samma personer som rör sig på alla olika typer av bloggar. Man kan inte heller skönja några skillnader mellan olika grupper, mer än de mer generella som beskrivits ovan. Det är t.ex. inte de politiskt intresserade som återfinns på politikernas bloggar. Bloggbesökandet höstan 2005 tycks snarast utgöra ett nytt användningsområde för de mest frekventa internetanvändarna. De personer som tidigt var ute på nätet, och som ofta går i bräschen när det gäller att ta till sig nya medietekniker har lagt även bloggar till sina nätvanor (jfr Bergström 2005). Utifrån den kunskap vi har om svenskarnas blogganvändning hösten 2005 är det inget som tyder på att bloggarna skulle få någon direkt betydelse för internetanvändarna i 2006 års valrörelse. Däremot kan de, som förutspåtts ovan, via medierna komma att spela roll i enskilda utspel.

Offentliga sajter

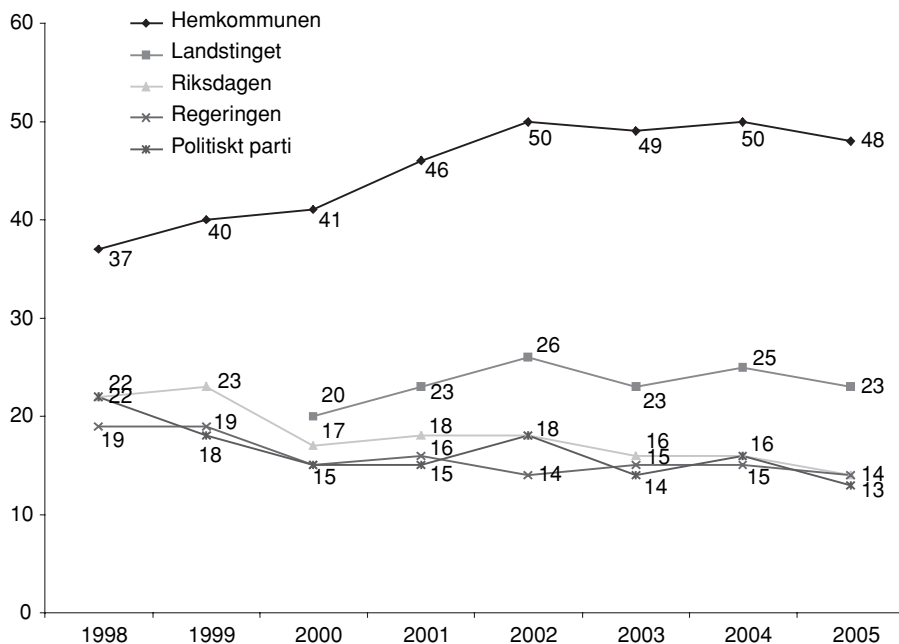
En annan typ av sajter som kan antas ha betydelse för det demokratiska systemet på olika sätt är de som upprätthålls av offentliga instanser. Precis som i medievärlden, återfinns de flesta kommuner, myndigheter och politiska partier på webben. Informationstillgängligheten kan ur det perspektivet beskrivas som god, dels för medborgare men också för medierna som har nära till källor inom många områden. Tillgängligheten är ingen garant för att användning sker, men det visar sig att vissa typer av offentliga sajter är förhållandevis flitigt besökta. Ett sådant exempel är kommunernas sajter. Hälften av svenskarna har någon gång besökt sin hemkommun på nätet (figur 5).

Andra typer av offentliga sajter som mätts är inte lika frekvent besökta, vilket naturligtvis hänger samman med vilka aktiviteter som pågår i vardagslivet. Som medborgare har man sannolikt större anledning att ha kontakt med kommunen där man bor, den instans som tillhandahåller stor del av servicen som man berörs av, än med exempelvis riksdagen. De mest besökta sajterna är dock myndigheternas, exempelvis AMS, Skattemyndigheten och liknande som inte mätts i denna undersökning (jfr Statskontorets rapport 2003:18).

Om vi utgår från att det politiska intresset ökar något under valår (jfr Strömbäcks och Johanssons kapitel i denna volym) kunde man förvänta sig även mer frekventa besök på politiska partiernas hemsidor. Det märks förvisso en liten uppgång båda dessa år, men skillnaderna jämfört med mellanvalsåren är mycket små. De återkommande valundersökningarna visar också på att vanan att söka information på webben inför valen är förhållandevis lite utbredd (jfr Holmberg och Oscarsson 2004). Däremot ska man ha klart för sig att det hela tiden pågår en livlig debatt och diskus-

sion på internet, inte minst bland unga människor. Men den förekommer inte sällan på andra platser än på de offentliga.

Figur 5 Besök på några offentliga webbplatser 1998-2005 (procent av befolkningen som besökt någon gång)

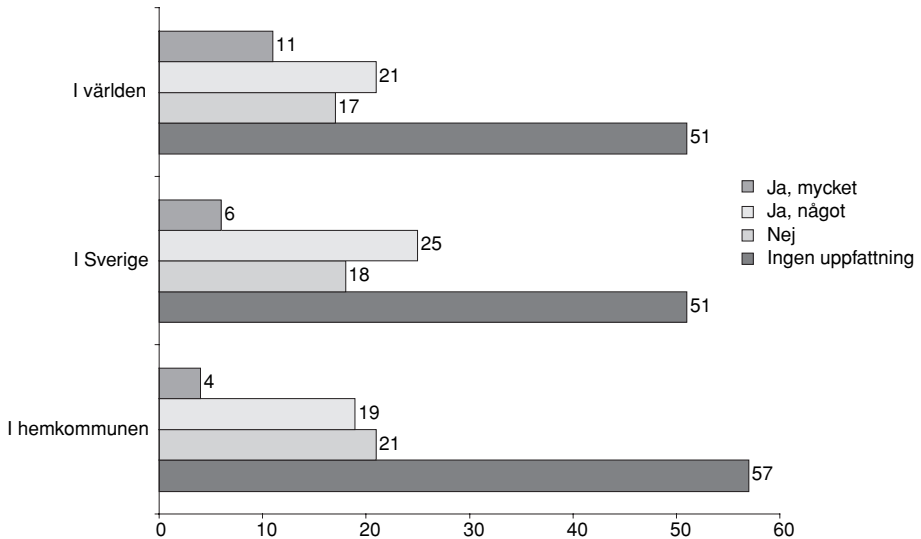
Kommentar: frågan löd "Hur ofta brukar du ta del av något av följande på internet?".

Betydelselös användning?

Vi ser en allt mer etablerad användning av nätet på några områden med större samhällsrelevans. Nyheter är det tydligaste exemplet på detta, några enskilda samhällstjänster ett annat, medan bloggar ännu så länge har mindre betydelse i ett publikperspektiv. Resultaten från SOM-undersökningarna visar också att etableringen tagit tid och att den kanske inte alltid har gått den förutspådda vägen (se t.ex. Wadbring och Weibull 2005). Användningen av bloggar är ett tydligt exempel på just tidens betydelse för etableringen.

I ett demokratiperspektiv är det därför intressant att diskutera nätets betydelse. En vid och ganska enkel fråga i årets SOM-undersökning ger en fingervisning om hur svensken ser på nätet som bidrag till en förbättrad demokrati på tre olika nivåer: i världen, i Sverige och i hemkommunen (figur 6).

Figur 6 Internets betydelse för förbättringen av demokratin, hösten 2005 (procent av befolkningen)

Kommentar: Frågan löd "Anser du att Internet bidrar till att förbättra demokratin i: Den kommun där du bor, Sverige, Världen.

Det första man slås av i figuren ovan är att drygt hälften av de tillfrågade inte har något uppfattning i frågan. Bakom detta ligger det vi tidigare sett att stora grupper trots allt är föga engagerade i den nya teknologin annat än som redskap i vissa vardagsgöröml.

Runt en tredjedel anser att nätet kan förbättra demokratin i någon mån i världen och i Sverige, medan något färre tror på nätets demokratiska betydelse i hemkommunen. Ungefär en femtedel tror inte att nätet bidrar till att förbättra demokratin på någon nivå. Resultaten visar också att man snarare tror på nätets globala betydelse än på den lokala.

Tilltron till internet ur ett demokratiskt perspektiv är större bland män än bland kvinnor. Det är också betydligt fler personer i 30-50-årsåldern som tror på internet som demokratiförbättrare än yngre och pensionärer. Och det är dubbelt så många högutbildade som lågutbildade som ser positivt på internet och demokrati. Det är återigen samma grupper som tidigare framträtt som nätnyhetsanvändare och bloggare, dvs. personer som varit med online ganska länge nu och som använder nätet i större utsträckning än andra. De har etablerat både vanor och mer positiva attityder till den nya tekniken.

Åsikterna om internet, mätt på ett antal olika sätt, är förhållandevis ljumma när vi ber folk att själva beskriva hur de ser på tekniken. Nätnyheter tillskrivs inte någon

stor betydelse och internet har inte så stor betydelse för demokratin, inte bland den stora allmänheten. Samtidigt ser vi en ökad utbredning av framför allt tjänsteinriktade användningsområden och väl etablerade vanor för nyhetssajter och kommuners sajter. Tolkningen av dessa resultat är att internet inte upplevs ha någon större politiskt eller annan betydelse, framför allt inte lokalt, men att tekniken underlättar allt fler vardagsförehavanden för allt fler människor.

Det politiska internet – mer globalt än lokalt?

När det gäller politik är nätanvändningen låg. Politiska partiers hemsidor får förhållandevis få besök. Visserligen använder många kommunernas hemsidor, men tidigare undersökningar har visat att det där mest rör sig om myndighetsservice (jfr Bergström 2004). Medborgarna är inte heller övertygade om att nätet bidrar till den lokala demokratin. Samtidigt är internet en växande källa för information och nyheter, främst i nationella medier. Å andra sidan ser vi en större tro på att nätet bidrar till demokrati på global nivå men våra mätningar kan inte visa på någon utbredd användning av exempelvis utländska nyhetssajter.

Det är sannolikt att de här mönstren är en spegel av hur internet både har etablerats och beskrivits i ett mer generellt samhällsperspektiv. Lokalt och nationellt har förhoppningarna många gånger överskuggat verkligheten. Betydelsen på lokal nivå kan aldrig bli särskilt stor om inte politiken flyttar ut på nätet. Men de politiska partierna för en förhållandevis blygsam tillvaro på nätet (jfr Martinsson 1999, Nord 2002). Kombinationen av aktörer som inte valt internet som arena och en publik som i första hand ser nätet som ett verktyg för vardagseffektivitet leder rimligen till uppfattningen om liten demokratiskt betydelse för nätet.

Däremot har uppmärksamheten för internationella och gränsöverskridande aktioner via internet varit större. I nyhetsrapporteringen förekommer ett flertal exempel på hur olika grupper – i svårtillgängliga områden, med kontroversiella frågor, i icke-demokratiska stater etc – mobiliserats med hjälp av ny kommunikationsteknik. Internet utgör en unik möjlighet att samla sig kring en fråga och att föra ut den till en större, global publik. Här har vi, framför allt via medierna, visats konkreta exempel på hur marginaliserade grupper åstadkommit uppmärksamhet och förändringar via nätet (se t.ex. Burbach 2001; McCaughey och Ayers 2003).

En rimlig tolkning av resultaten ovan är att vi har en större tilltro inom områden där vi faktiskt sett att det har skett förändring, som på delar av den internationella arenan. Däremot har vi inte sett några direkt konkreta exempel i Sverige eller i våra hemkommuner på hur internet har bidragit positivt i demokratiska processer. Vi saknar förebilder helt enkelt. Här upplevs sakernas tillstånd vara som de alltid har varit, teknikutvecklingen till trots. Vi har inte sett det politiska internet i Sverige, tillskriver det därför inte så stor betydelse och hyser inte heller särskilt stor tilltro till det.

Not

- ¹ I 2005 års undersökning var frågan formulerad: Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande på internet, i privat syfte? Mellan 1998 och 2004 löd frågan: Vilket/vilka är dina främsta syften med din privata Internetanvändning?

Referenser

- Bergström, Annika (2004) De nya medieformerna och demokratin. I Nilsson, Lennart (red) *Svensk samhällsorganisation i förändring. Västsverige vid millennieskiftet*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika (2005) *nyhetsvanor.nu. Nyhetsanvändning på internet 1998 till 2003*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Burbach, Roger (2001) *Globalization and Postmodern Politics. From Zapatistas to High-Tech Robber Barons*. Kingston: Pluto Press.
- Djerf-Pierre, Monika och Weibull, Lennart (2001). *Spegla, granska, tolka. Aktualitetsjournalistik i svensk radio och TV under 1900-talet*. Stockholm: Prisma.
- Holmberg, Sören och Oscarsson, Henrik (2004) *Väljare*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Kullin, Hans (2005) *BloggSverige 1.0. En undersökning av svenska bloggare och blogg-läsare*. www.kullin.net.
- Martinsson, Johan (1999). IT-valet? Internet betydelse för valkampanjerna. *IT i demokratins tjänst?* SOU 1999:117.
- McCaughey, Martha och Ayers, Michael D. (2003) *Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice*. New York & London: Routledge.
- Nord, Lars (2002). *IT och demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Observer Sverige 2005. *Bloggbubbla eller ny arena för opinionsbildning? – bloggarna och valet 2006*.
- Statskontorets rapport 2003:18 *Internetanvändare och den offentliga sektorns webbplats. Bilaga till Samverkande 24-timmarsmyndigheter – Sammanhållen elektronisk förvaltning*.
- SOU 2006:8 *Mångfald och räckvidd. Slutbetänkande av Presskommittén 2004*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (2005) Dagstidningen i ett femtioårsperspektiv. I Bergström, Annika; Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (red) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG), Göteborgs universitet.
- Våge, Lars; Stattin, Erik och Nygren, Gunnar (2005) *Bloggtider*. Stockholm: Stiftelsen Institutet för Mediastudier.

BIOGRAFEN I DEN DIGITALA MEDIEÅLDERN¹

RUDOLF ANTONI

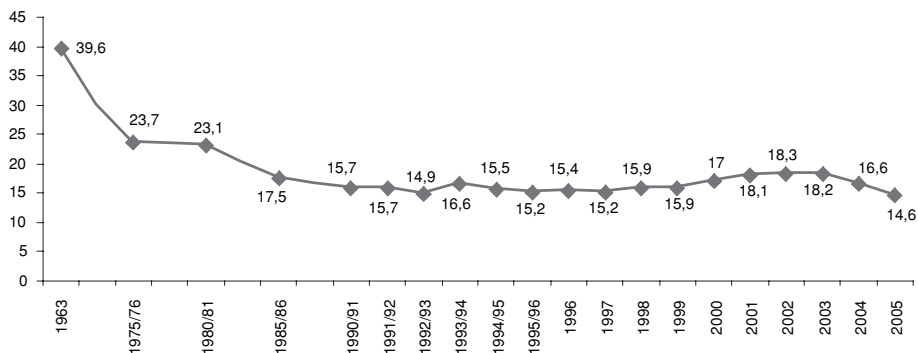
Biograffilmen kom till i en tid av stora samhälleliga förändringar. Den blomstrande industrialismen innebar en geografisk koncentration av befolkningen och i förlängningen att helt nya samhällsklasser växte fram i städerna. Med detta följde nya levnadsvanor, ändrade ekonomiska förutsättningar och ett allt större behov av fritidsnöjen. I denna kontext fann den förhållandevis billiga massproducerade biofilmen snabbt sin publik i den växande industriarbetarklassen. Under det senaste seklet har dock denna klass såväl som samhället i stort genomgått många omvälvande förändringar och det finns mycket som tyder på att vi idag befinner oss mitt inne i en förändring vars magnitud på många sätt motsvarar övergången från bondesamhälle till industrisamhälle. (Florida 2005) Om vi kommer att kalla det nya framväxande samhället för kunskapssamhälle, it-samhälle eller någonting annat återstår att se. Det är troligt att denna förändring kommer att få stora konsekvenser för biografbranschen specifikt och i ett vidare perspektiv hela underhållningsindustrin. Det svenska medielandskapet har under de senaste femton åren näst intill fördubblats om man ser till antalet vägar medieinnehållet kan nå ut till publiken med. (Bergström 2006) Vi har ny teknologi som exempelvis internet, mobiltelefoni och digital-TV som var och en för sig innebär en mängd olika användningsområden. Och skulle man försöka sig på att kvantifiera innehållet på internet – det totala utbudet, så är det rimligt att påstå att det idag är i stort sett outtömligt. Det kan tyckas som ett tecken i tiden att den klassiska filmen King Kong från 1933 nyproducerades av Peter Jackson 2005. Kanske står biofilmen nu som då inför en stor ny värld. På 1930-talet markerade berättelsen om den kolossala romantikern början på biograffilmens verkliga storhetstid men frågan är vad som väntar under 2000-talets första decennier.

Biobesök 2005

Det finns många åsikter om hur framtiden för biografbranschen kommer att se ut. En del dömer ut den som ett förlegat eko från det förflutna medan andra snarare ser tekniska och innehållsliga utvecklingsmöjligheter. Faktum är dock att publiken de senaste åren i allt större utsträckning sviker bioograferna. Statistiken från helåret 2005 visar det lägsta antalet biobesök sedan dessa började mätas i Sverige. Resultatet 2005 på 14,6 miljoner besök innebär i genomsnitt 1,6 biobesök per invånare i Sverige under det gångna året.

Den långsiktiga utvecklingen för biografbranschen har utmärkts av förändring. Från sin absoluta höjdpunkt 1956 då man noterade 80 miljoner biobesök i Sverige skedde ett drastiskt fall till omkring 16-17 miljoner under 80-talet – en minskning med nära 80 procentenheter på 30 år. Därefter har biobesöken varit ganska stabila med en viss ökning i början av 2000-talet. Från 2002 till 2005 har dock antalet biobesök per helår i Sverige minskat med nära 4 miljoner. Detta har de senaste åren föranlett en rad tidningsartiklar med biografbranschens bekymmersamma framtid som tema. Men det är inte självklart att de minskade antalet biobesök 2005 beror på att biografen som fenomen inte längre förmår locka publiken. En möjlig tolkning av siffrorna är att antalet biobesök 2005 ligger på en förhållandevis normal nivå medan de närmast föregående åren var ovanligt framgångsrika för branschen bland annat på grund av kassasuccéerna i Sagan om ringen-trilogin och de nya Star Wars-filmerna. Problemet består i så fall i hur man idag mäter framgång och vad man använder som måttstock.

Figur 1 Antal biobesök per helår i Sverige (miljoner besök)

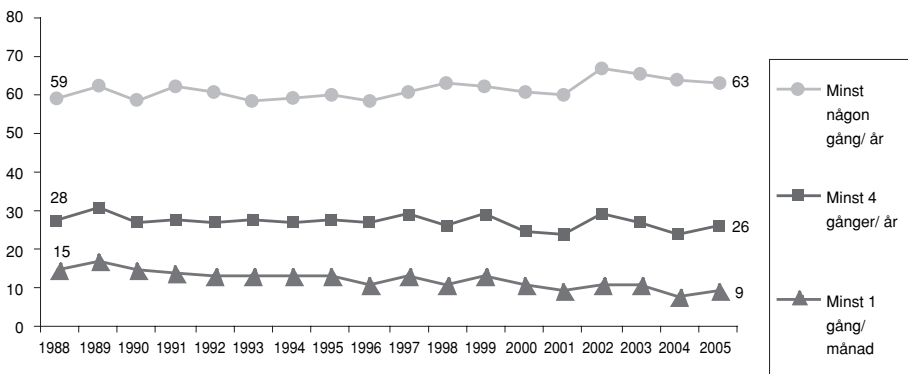
Källa: Svenska Filminstitutet

Ett faktum som är sant oavsett vilken tolkning man väljer är att biografbranschen står inför problemet med en förändrad publik. Mycket tyder på att dagens publik helt enkelt är mer känslig för utbudet och ställer högre krav än tidigare. Eller som en företrädare för New Line Cinema uttryckte det ”In previous years you could still count on enough people to come whether you failed at entertaining them or not, out of habit, or boredom, or a desire to get out of the house.” (The New York Times 2005) Så är inte fallet idag. Filmen har alltid stått central i det svenska samhället. Trots kraftigt minskad biopublik under 1960-talet behöll filmen ändå sin position (Ghersetti 1996) Nedgången hos biograferna kompensades åtminstone delvis av att filmen spillde över i andra medier som TV och hyrd videofilm. År 2005 är andelen som ser film på TV, video eller DVD en genomsnittlig vecka betydligt större

än andelen som ser film på biograf. (Mediebarometern 2005) Det är alltså egentligen inte filmbranschen som helhet som nu har svårt att finna sin publik – snarare är det biografen som medium och filmvisningsformat som har problem.

Om man i SOM-undersökningen ser till andelen biobesökare i Sverige har dessa dock inte minskat de senaste 18 åren. Det vill säga att andelen som överhuvudtaget går på bio under ett år stadig ligger omkring 60 procent. Faktum är att andelen biobesökare de senaste åren ligger över genomsnittet för hela tidsperioden 1988-2005. För att finna förklaringen till den nedåtgående trenden i antalet biobesök måste man istället se till besöksfrekvens. Det vill säga hur stor andel som ofta går på bio. Här sker det uppenbara förändringar över tid. Trots att 2002 besöksmässigt var ett rekordår för biograferna jämfört med hela 1990-talet så ökar inte andelen som går på bio ofta. Tvärtom är det vid flera tillfällen under de senaste 18 åren betydligt fler som ofta går på bio än det är 2002. Detta tyder på att tröskeln för att gå på bio har höjts. (se figur 2) När repertoaren lockar en bred publik tycks den med andra ord inte vara tillräckligt bred för att locka till många besök.

Figur 2 Biobesök i Sverige 1988-2005 (procent)

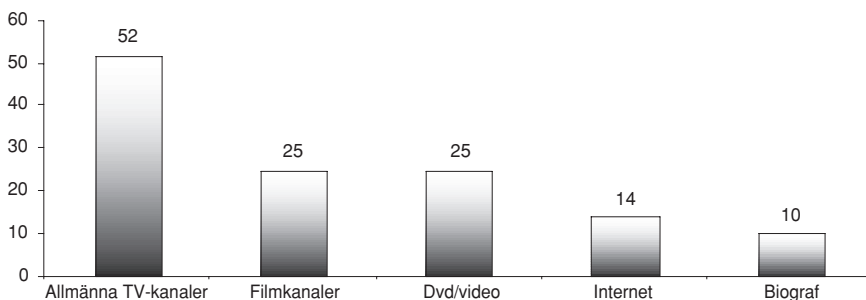
Källa: SOM-undersökningen 1988-2005

De som går mest på bio är ungdomar och unga vuxna. Upp till fyrtioårsåldern går minst 10 procent på bio minst en gång i månaden. Därefter är det betydligt färre som går så ofta. Vilka som går mest på bio av män och kvinnor varierar från år till år. Detta går troligen att relatera till repertoaren respektive år. Problemet för biograferna ligger dock i stor utsträckning hos ungdomarna. Det är i denna grupp man har störst andel som ofta går på bio, det är här man har sin största publik, men samtidigt är det i denna grupp som man tappar mest. (se bilaga)

Filmens skilda fönster

Hälften av befolkningen mellan 15-85 år ser minst en gång i veckan på film på allmänna TV-kanaler. (se figur 3) En fjärdedel tittar lika ofta på film på någon filmkanal och en fjärdedel ser film på dvd/video så ofta. Totalt 10 procent uppger att de ser film på bio minst någon gång i månaden och 14 procent uppger att de någon gång om året ser på film via internet. Det senare svaret måste i praktiken tolkas som att de laddar ner film från internet. För samtliga visningsfönster gäller att ungdomar mellan 15-19 år ser mer på film än andra. Högutbildade ser lite mer på film på allmänna TV-kanaler än andra medan lågutbildade tittar mer på film på filmkanaler. Arbetare och företagare tittar mer på filmkanaler och dvd/video än andra och de med invandrarbakgrund ser betydligt mer film på dvd/video än de med helsvensk bakgrund. Värt att notera är också att de som ofta går på bio överlag tittar mer på film än andra oavsett filmens format/visningsfönster.

Figur 3 Andel som ser film via olika visningsfönster (procent)

Källa: SOM-undersökningen 2005

Kommentar: För tittande på TV-kanaler, Filmkanaler och video/dvd avses minst 1 gång/vecka. För bio avses minst 1 gång/månad och för internet avses minst 1 gång/år.

Bäst filmupplevelse och bäst kvalitet på bild och ljud anser man i allmänhet idag att man får på biografen. På dessa områden finns det än så länge ingen direkt konkurrens från andra format. Däremot anses allmänna TV-kanaler vara klart mest prisvärda och dessutom mest bekväma. Nästan lika många är det dock som anser att dvd är det bästa filmmediet med avseende på bekvämlighet. Gemensamt för dessa två format är att man i de flesta fall tar del av dem i det egna hemmet. Mer än en fjärdedel anser att biografen är bäst när man skall se på film tillsammans med andra men det är ändå något fler som tycker att det är bättre att titta på en dvd tillsammans med andra. Den enda egentliga aspekten där några procentenheter av befolkningen anser att internet är det bästa filmmediet är när det gäller hur prisvärt det är. (se tabell 1)

Tabell 1 Bäst filmmedium i olika avseenden 2005 (procent)

	Allmänna TV-kanaler	Film- kanaler	Video	DVD	Biograf	Internet
Bäst filmupplevelse	11	3	2	7	70	0
Mest prisvärt	45	7	5	16	7	3
Bäst kvalitet på bild/ljud	6	1	1	19	57	0
Bekvämast	36	7	7	31	9	1
Bäst att se tillsammans med andra	16	3	8	31	28	0

Källa: SOM-undersökningen 2005

Kommentar: Andelen som svarat "vet ej" ingår i procentbasen och sträcker sig från 7 till 16 procentenheter.

Bäst filmupplevelse

Från 15-årsåldern och upp till 60-årsåldern är det omkring 80 procent som anser att biografen erbjuder bäst filmupplevelse. Därefter sjunker andelen som föredrar biografen till fördel för allmänna TV-kanaler. Bland de under trettio är det över 10 procent som anser att dvd är det bästa filmmediet.

Mest prisvärt

De som i störst utsträckning anser att biografen är det bästa filmmediet med avseende på hur prisvärt det är, är biografernas storkonsumenter. Det är ungdomar, invandrare och de som går ofta på bio. Men även i dessa grupper är det inte mer än drygt 10 procent som anser att biobiljetten är riktigt prisvärd. Överlag bedöms som sagt de allmänna TV-kanalerna som mest prisvärda men bland de under 40 år är det omkring 30 procent som anser att dvd är mest prisvärd. Fler män än kvinnor anser att internet är det bästa filmmediet i detta avseende och bland studerande, andra generationens invandrare och de under 30 år rör det sig om över 10 procent.

Bäst kvalitet på bild och ljud

Här är det i stor utsträckning vanan som styr. Oavsett ålder är det många som anser att biografen har bäst kvalitet på bild och ljud – omkring 60 procent upp till 70-årsåldern – men andelen som istället anser att dvd har bäst bild och ljud är betydande bland de yngre. Bland de under 40 år är det omkring 30 procent.

Bekvämast

De som i störst utsträckning anser att det är bekvämast att se på film på bio är ungdomar och de som går på bio ofta. Men inte ens i dessa grupper når denna andel över 15-20 procent. När det gäller bekvämlighet är det en mycket jämn kamp

mellan att titta på film på allmänna TV-kanaler och på dvd. Lite förenklat kan man säga att de under 40 år anser att det är bekvämast att titta på dvd och de över 50 anser att det är bekvämast att titta på allmänna TV-kanaler. Detta kan och bör sättas i relation till tillgången till dvd-spelare i olika åldrar. Från 50-årsåldern sjunker andelen som har tillgång till dvd-spelare i sitt hushåll snabbt och egentligen är det bara i åldersgrupperna under 40 år som man ofta tittar på dvd-filmer

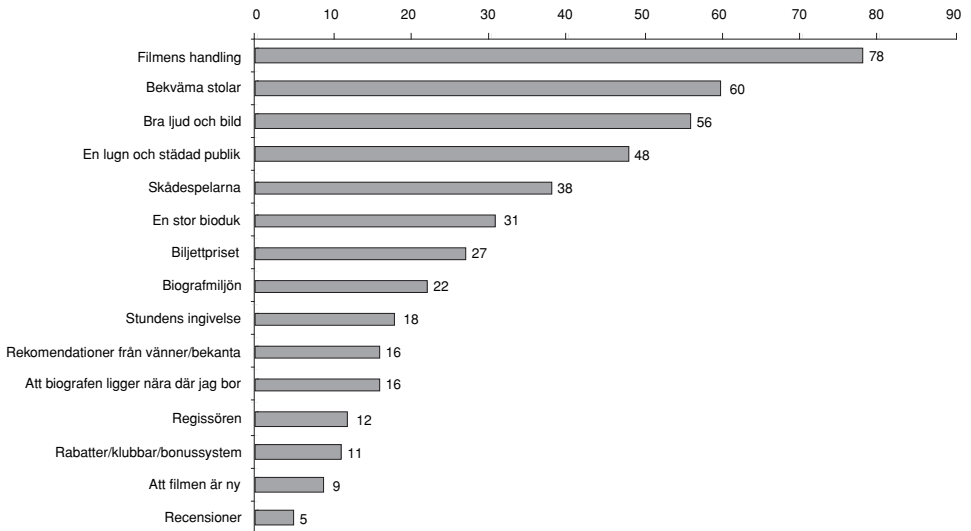
Bäst att se tillsammans med andra

Bland de mellan 15-29 år anser omkring två tredjedelar att dvd är det bästa filmformatet när man skall se på film tillsammans med andra. I 30-50-årsåldern är det förhållandevis jämnt fördelat mellan dvd'n och biografen. Därefter ökar andelen som tycker det är bäst att titta på allmänna TV-kanaler tillsammans med andra och bland de över 70 år är det istället detta format som flest föredrar. Bland de som ofta går på bio är biografen något mer populär än dvd'n.

Preferenser vid biobesök

Det klart viktigaste när man väljer att gå på bio är filmens handling. Ordet handling bör dock i detta sammanhang snarast tolkas som filmens genre då man inte förrän i efterhand egentligen kan yttra sig om filmens faktiska handling. Omkring åtta av tio anser att detta är mycket viktigt. Därefter prioriteras egenskaper hos biografen. Drygt hälften tycker att det är mycket viktigt med bekväma stolar, bra ljud och bild och en lugn och städad publik. Även biografmiljön överlag, biljettpriset och att biografen har en stor bioduk är det många som anser är viktigt. Strax under en på fem tycker dessutom att det är mycket viktigt med rekommendationer från vänner och bekanta och att man har nära till biografen och lika många lyssnar i första hand till stundens ingivelse. Det som de flesta inte bedömer som särskilt viktigt är filmens regissör, rabatter/klubbar/bonussystem, att filmen är ny och vilka recensioner den har fått.

Både priset och rabatter/klubbar/bonussystem bedöms som klart viktigare av kvinnor, unga, arbetarklass, studerande och arbetslösa. Däremot så är priset varken mer eller mindre viktigt beroende på hur ofta man går på bio. Det är däremot rabatter/klubbar/bonussystem som prioriteras betydligt mer av de frekventa biobesökarna. Bra ljud och bild och bekväma stolar är viktigast bland de yngsta. En lugn och städad publik prioriteras dock högre bland de över 60 år. Det finns en stor och intressant skillnad mellan de yngsta på 15-19 år och de som är några år äldre (20-29 år). Bland de yngsta är det under 30 procent som tycker det är mycket viktigt med en stor bioduk. I nästa åldersgrupp är det mer än 10 procentenheter fler som prioriterar detta när de går på bio. En trolig förklaring till detta är att den yngsta åldersgruppen inte på samma sätt som de som är några år äldre har vuxit upp med föreställningen att en bioduk skall vara mycket stor.

Figur 4 Andel som anser det är mycket viktigt med olika saker då de går på bio 2005 (procent)

Källa: SOM-undersökningen 2005

Genom en explorativ faktoranalys kan man belysa underliggande dimensioner. I tabell 2 nedan tydliggörs vilka dimensioner som kan urskiljas i svars mönstren när det gäller hur viktiga olika saker bedöms vara då man går på bio. Med andra ord visar denna bild i vilken utsträckning olika svar hänger ihop med varandra. I denna analys faller svaren ut i fyra olika faktordimensioner som tillsammans förklarar 55 procent av variansen i svars mönstret. Den första dimensionen handlar om biografmiljön och samlar alla aspekter som relaterar till lokalen och tekniken. Man vill ha bra teknisk kvalitet på biografen, man vill sitta bra och man vill ha lugn och ro under biobesöket. I den andra dimensionen ligger fokus istället på biljettpriset och biografens tillgänglighet. Att även rekommendationer från vänner/bekanta är viktigt i denna dimension kan tolkas som att man gärna går på filmer som man i förväg vet att man kommer att tycka om. Filmens innehåll utgör en egen dimension där de som prioriterar filmens handling, skådespelarna och regissören landar. Den fjärde och sista dimensionen kallas här *På biofronten* eftersom dess utmärkande drag är att det är viktigt att det är en ny film och att det är viktigt vad som har skrivits om filmen i recensionerna.

Tabell 2 Dimensioner i viktighetsbedömningen av vad som är viktigt då man går på bio 2005 (faktorladdningar)

	Miljö, komfort och teknik	Pris och tillgäng- lighet	Innehåll	På biofronten
Bra ljud och bild	,82	,10	,11	-,03
Bekväma stolar	,79	,21	,10	-,02
En stor bioduk	,78	,06	,07	,20
Biografmiljön	,71	,03	,07	,25
En lugn och städad publik	,64	,17	,18	-,05
Rabatter/klubbar/bonussystem	,13	,71	,14	-,04
Biljettpriset	,26	,69	,18	-,15
Att biografen ligger nära där jag bor	,09	,60	,03	,10
Rekommendationer från vänner/bekanta	,02	,54	,01	,34
Stundens ingivelse	,05	,54	-,09	,25
Skådespelarna	,21	,05	,77	,07
Regissören	-,02	-,01	,77	,30
Filmens handling	,23	,16	,54	-,14
Recensioner	,00	,10	,24	,77
Att filmen är ny	,22	,16	-,04	,69
<i>Andel förklarad varians (%)</i>	<i>27</i>	<i>11</i>	<i>9</i>	<i>8</i>

Kommentar: Antalet faktorer har fastställts genom Kaisers kriterium. Varimaxrotering.

Källa: SOM-undersökningen 2005

Genom en sambandsanalys med dessa dimensioner och en rad andra variabler kan man även få en bild av de människor som finns bakom de olika dimensionerna. *Miljö, komfort och teknik* utgörs något mer av unga och lågutbildade på landsbygden som hellre tittar på lättare underhållning och dokusåpor än kulturprogram. I denna dimension har man mycket egen filmteknik i hushållen och har laddat ner film i viss utsträckning. Dimensionen *Pris och tillgänglighet* består huvudsakligen av kvinnor och unga och i viss utsträckning lågutbildade. Inte heller denna grupp ser gärna på kulturprogram på TV utan väljer mycket hellre att titta på lättare underhållning, drama/serier och dokusåpor. Man har genomsnittligt mycket filmteknik i hushållet men har laddat ner film i större utsträckning än andra. De som bryr sig om filmens *Innehåll* är huvudsakligen kvinnor, äldre, högutbildade och storstadsbor. Denna grupp tittar helst på kulturprogram på TV, har mycket lite filmteknik i hushållen och har inte laddat ner film. Den sista dimensionen *På biofronten* är i viss utsträckning närmare kopplad till män, unga, högutbildade och storstadsbor, men dessa samband är ganska svaga. Likaså är kopplingen till olika typer av TV-program svag

med viss övervikt mot kultur och lättare underhållning. Man har dock ganska mycket filmteknik i hemmet och har laddat ner film i viss utsträckning.

I SOM-undersökningen 2005 efterfrågades även vad man tycker om film från olika länder och världsdelar. De delar av världen som har störst andel av marknaden för biografiffilm i Sverige ingick i frågan. I Sverige är det svensk film vi helst ser på. Därefter följer engelskspråkiga filmer från Storbritannien och USA och filmer från Danmark. Minst populära i denna uppställning är filmer från delar av världen vars språk de flesta svenskar inte förstår, det vill i detta fall säga Frankrike och Asien. Trots att omkring en på tre mycket eller ganska gärna ser på fransk och asiatisk film är det fler som ogärna gör det. (se tabell 3)

Tabell 3 *Inställning till filmens ursprung 2005 (procentbalans)*

Filmens ursprung	Ser mycket gärna	Ser ganska gärna	Ser inte särskilt gärna	Ser ogärna	Ingen uppfattning	Procentbalans
Sverige	51	35	8	2	4	76
Storbritannien	37	42	9	3	9	68
USA	38	42	10	3	7	67
Danmark	22	30	21	11	15	20
Frankrike	10	23	29	19	18	-14
Asien	8	19	28	19	27	-20

Källa: SOM-undersökningen 2005

När det gäller svensk, dansk och fransk film är intresset lägst bland de under 30 år. Det är dock i denna åldersgrupp man finner det största intresset för asiatisk film. I övrigt är det inga stora skillnader mellan olika grupper när det gäller vad man tycker om filmer från Sverige, Storbritannien och USA. När det gäller dansk film är det dock större skillnader. Dansk film är betydligt populärare bland äldre, högutbildade, tjänstemän och akademiker och boende i storstad. I stort sett samma mönster går igen när det gäller fransk film med ett undantag. Här är biovanan viktigare. De som går ofta på bio tycker bättre om fransk film än andra. Så är det inte när det gäller dansk film. Mönstret när det gäller asiatisk film påminner mycket om detta med undantaget att ungdomarna tycker klart bättre om asiatisk film än andra.

Nedladdning av film

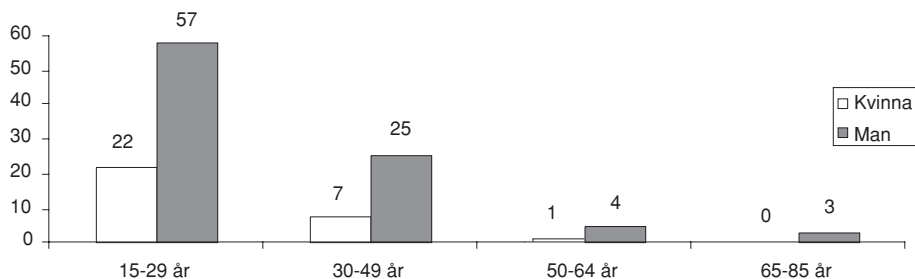
Åtta av tio svenskar använder idag internet i varierande utsträckning. Vissa är on-line flera timmar om dagen medan andra endast använder internet för att betala

räkningar en gång i månaden. (Bergström 2006) Mest intressant för filmbranschen är förstås hur många som via internet laddar ner filmer, en aktivitet där det för närvarande inte finns några lagliga alternativ.* Den totala andelen av befolkningen som svarar att de har laddat ner film är 13 procent. Eftersom det handlar om en olaglig aktivitet bör man dock räkna med att det finns ett förhållandevis stort mörkertal som inte vill eller vågar svara att de har laddat ner film från internet. I denna siffra ingår dessutom de som inte alls använder sig av internet. Om man istället utgår ifrån internetanvändare är det 16 procent som uppger att de någon gång under det senaste året har laddat ner en film. Hälften av dem laddar ner film så ofta som minst en gång i månaden och hälften av dessa, det vill säga 4 procent, laddar ner film minst en gång i veckan. Detta kanske först inte låter som särskilt mycket, men fyra procent av den internetanvändande befolkningen mellan 15-85 år i Sverige är ungefär 235 000 människor. (www.ssd.scb.se/ databaser) Med endast en nedladdad film per person och vecka under ett år blir det över 12 miljoner nedladdade filmer, vilket är nästan lika många som det totala antalet biobesök i Sverige under 2005 (14,6 miljoner). Om man till detta betänker att det troligtvis finns ett mörkertal som inte har svarat sanningsenligt på frågan, att det finns de som laddar ner mer än en film per vecka och att ovanstående beräkning inte inkluderar de som visserligen laddar ner film men gör det mer sällan än en gång per vecka så blir det tydligt att nedladdningen av film har gått om biobesöken i Sverige. Detta är med andra ord en utveckling av enorma proportioner.

Så vilka är det som laddar ner film från internet? Svaret är ganska enkelt. Huvudsakligen är det unga män. Män laddar ner film i betydligt högre utsträckning än kvinnor och unga laddar ner betydligt mer än äldre. Dessutom finns det en klar skillnad mellan högutbildade och medellågt och medelhögt utbildade. De senare är betydligt mer benägna att ladda ner film. Att gruppen lågutbildade laddar ner mindre än andra är troligtvis beroende på att denna grupp består huvudsakligen av äldre. Om man utkristalliserar gruppen unga internetanvändande män mellan 15-29 år är det nära 60 procent av dem som laddar ner film åtminstone någon gång. Bland kvinnor i samma ålder är det betydligt färre, omkring var femte, som laddar ner film från internet. Även i åldersgruppen 30-49 år är det bland män en fjärdedel av internetanvändarna som åtminstone då och då laddar ner en film. (se figur 5)

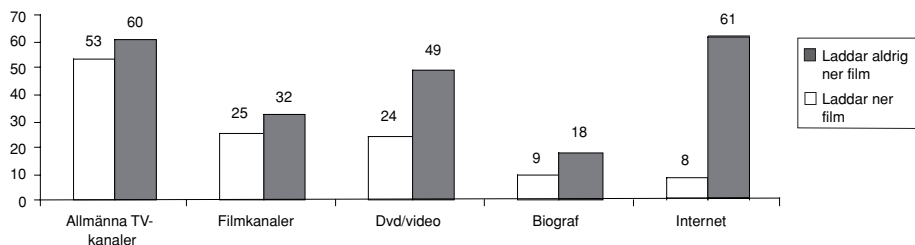
Den stora frågan är dock inte egentligen hur många som gör vad på internet utan vad detta har för effekter på andra medier. I detta fall är det givetvis förhållandet mellan nedladdning av film och besök på biografier som är mest intressant, men även nedladdningens effekter på attityden till film och bio samt betalningsviljan när det gäller biografbesök. Om man är van att få filmer hemlevererade gratis till datorn – är man då mindre villig att betala för att se film på bio?

* Flera lagliga alternativ för nedladdning av film lanseras dock under våren och sommaren 2006. Först ut är distributören Film2home som i samarbete med filmbolaget Universal öppnar portarna den 22 maj. (SvD 2006-05-11)

Figur 5 Nedladdning av film bland internetanvändare fördelat på kön och ålder 2005 (procent)

Källa: SOM-undersökningen 2005

Generellt sett kan konstateras att de som laddar ner film är betydligt mer intresserade av film än de som inte gör det. Oberoende av vilket visningsfönster man ser till så är det en större andel av nedladdarna som tittar på film via detta fönster än det är bland de som inte laddar ner film. Störst skillnad är det givetvis när det gäller att titta på film på internet. Här kan man också se att så mycket som åtta procent av de som i ett annat sammanhang har sagt att de inte laddar ner film från internet ändå uppger att de någon gång ibland tittar på film via internet. Detta bekräftar uppfattningen att det troligtvis finns ett mörkertal gällande denna fråga. Nedladdarna tittar också betydligt mer på dvd/video än de som inte laddar ner. När det gäller att se film på bio så är det en dubbelt så stor andel av nedladdarna som gör det ofta än det är bland övriga. Även när det gäller att se film på olika typer av TV-kanaler är det en viss skillnad men den är mindre än för övriga visningsfönster.

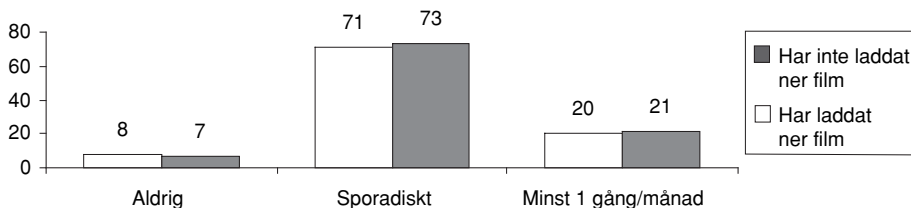
Figur 6 Andel som ofta tittar på film i olika visningsfönster bland de som laddar ner film och de som inte gör det (procent)

Källa: SOM-undersökningen 2005

Kommentar: För tittande på TV-kanaler, Filmkanaler och video/dvd avses minst 1 gång/vecka. För bio avses minst 1 gång/månad och för internet avses minst 1 gång/år. Totalt bygger resultaten på 1327 svar. Antalet som laddat ner film är 211.

Att de som laddar ner film går mer på bio än andra är inte särskilt förvånande. Dels så är de som har laddat ner film från internet uppenbarligen intresserade av film och dels är de som grupp betecknat klart yngre än övriga. Faktum är att i stort sett samtliga skillnader mellan de som laddar ner film och de som inte gör det som kan uppmätas i attityder och preferenser kan härledas till skillnader mellan unga och gamla samt män och kvinnor. Om man synar gruppen 15-29 år närmare visar det sig att det inte skiljer någonting alls i fråga om biobesök beroende på om man laddar ner film eller inte. Detta ligger helt i linje med slutsatserna som Felix Oberholzer-Gee på Harvard Business School gjorde i sin studie av musikindustrin 2002. I just denna studie visades att nedladdningen av en viss låt från internet och köpen av cd-skivor innehållande den låten inte hade något som helst samband. (Harvard Magazine 2003) Det skiljer i vanor och attityder alltså inte mycket mellan de som laddar ner film och de som inte gör det. Frågan som förblir obesvarad är dock om de som nu laddar ner film hade varit betydligt mer frekventa biobesökare än andra i sin åldersgrupp om de inte hade kunnat ladda ner film.

Figur 7 Andel 15-29-åringar som ofta ser film på biograf beroende på om man har laddat ner film eller inte 2005 (procent)

Källa: SOM-undersökningen 2005

Perspektiv på biobesöken

"I really don't care what form somebody sees one of my films in, as long as they get to see it"

Steven Soderbergh, *Time* 2006

Biobesöken har minskat de senaste åren. Däremot är det osäkert om detta beror på att de dessförinnan ökade till en nivå som låg klart över genomsnittet under 80- och 90-talet eller om det faktiskt är en trend i dagens mediasamhälle. Några saker kan dock fastställas. Andelen som laddar ner film är stor och kan förväntas växa under det närmaste decenniet. I förtruppen för denna verksamhet står unga män där mer än hälften idag laddar ner film. En anledning till oro för biografbranschen är att

det i Sverige idag uppskattningsvis laddas ner betydligt fler filmer om året än det årliga antalet biobesök. Vi kan även se en kraftig ökning av tekniktillgången i hushållen under de senaste 10-15 åren (Bergström 2006) och analyser visar ett tydligt samband mellan tillgången på mycket filmteknik och hur benägen man är att ladda ner film från internet. (Antoni 2006) Resultaten i denna undersökning antyder att detta ännu inte har haft någon större inverkan på biobesöken. Dagens ungdomar – som är den grupp som laddar ner mest film från internet, hyr flest dvd-filmer, överlag är minst trogna gamla medieformat och är minst övertygade om att film är bäst på bio – är fortfarande den grupp som går allra mest på bio. Samtidigt är det bland ungdomarna man över tid kan se störst förändring. Det är idag inte lika vanligt att man går på bio mer än några gånger om året. Attityderna pekar mot att framförallt ungdomar idag i socialt umgänge föredrar mer flexibla lösningar. Man vill kunna pausa filmen, prata med varandra och eventuellt följa upp filmen med dokumentärer om hur den gjordes samt en intervju med regissören.

Den stora frågan är om biografen idag borde försöka behålla och i viss mån återfå sin förlorade publik eller om den istället till sin natur och syfte borde omdefinieras. Vi lever inte på trettioåret längre och biografen har i dagens samhälle varken ensamrätt på filmen som innehåll eller som upplevelse. På filmjätten Disney har man funderat att börja släppa filmer simultant på dvd och på bio, något som skulle kunna få mycket allvarliga konsekvenser för biografbranschen. Men, som en representant för bolaget uppger, får tradition inte stå i vägen när konsumenten vill gå någon annanstans. (New York Times, 2005) Men det finns också ljuspunkter för branschen. Utvecklingen mot digitala biografer innebär en betydligt enklare och mer flexibel distribution och även möjligheten för biograferna att sända stora konserter, TV-galor som melodifestivalen och idrottsevenemang live. Detta innebär att nya dörrar öppnas samtidigt som gamla i viss mån tycks stängas. Biografbranschen är i en situation där man måste välja att se ny teknik som en möjlighet istället för ett hot och samtidigt måste man vara öppen för de influenser som kommer från publiken. Under biografens drygt hundraåriga historia har det egentligen skett mycket små förändringar. Visst har ljudet och bilden blivit bättre och salongerna har blivit mindre, men i stort sett är ingenting förändrat. Kanske är det dags att inse att biografen som företeelse är antik och att man som medieformat i dagens snabbt växande medieklimat måste leva i nuet, med framtiden i blicken för att inte dö ut.

Noter

- 1 Kapitlet utgör en del av redovisningen av ett större projekt som genomförs under 2005-2006 på uppdrag av Svenska Filminstitutet.

Referenser

- Antoni, Rudolf (2004) "Läsa och bläddra – resultat kring bokläsning från SOM-undersökningen 1988-2003" i *Bokläsning i den digitala tidsåldern – Aktuella undersökningar från Nordicom och SOM-institutet*. MedieNotiser Nr. 3, 2004, Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet
- Antoni, Rudolf (2006) *Kampen om publiken – Biografen i den digitala medieåldern*. Arbetsrapport, SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Bergström, Annika (2006) "Den fjärde vågen" i Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Florida, Richard (2005) *The Flight of the Creative Class – The new Global Competition for Talent*. Harper Business, New York
- Ghersetti, Marina (1996) *Jakten på den försvinnande publiken – Om besök och besökare på svenska biografier*. Arbetsrapport Nr. 56. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- O'Donnell, Erin (2003) "Upside for Downloads" *Harvard Magazine*
- Waxman, Sharon (2005) "Summer Fading, Hollywood Sees Fizzle" *The New York Times*, August 24
- Weibull, Lennart (1996) *Bio, film och samhälle – En analys av svenskarnas biografbesök, filmpreferenser och syn på film och samhälle*. Arbetsrapport Nr. 58. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Mediebarometer 2005* (2005) Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet
- Mediesverige 2004* (2004) Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet
- Time* March 20, 2006. Vol. 167, No. 12
- www.sfi.se
- www.ssd.scb.se/databaser

Tabellbilaga Andel som ofta går på bio i olika grupper 1988-2005 (procent)

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Samtliga	15	17	15	14	13	13	13	13	11	13	11	13	11	9	11	11	8	9
Män	16	17	15	15	13	14	13	12	11	13	10	13	10	10	11	10	8	8
Kvinnor	14	17	14	14	14	12	14	14	11	14	12	13	11	9	11	11	8	11
15-19 år	52	64	53	58	40	35	31	31	29	42	35	35	32	27	33	38	24	25
20-29 år	37	40	32	31	34	31	33	27	33	33	31	34	27	27	29	27	18	23
30-39 år	7	9	9	9	12	12	10	12	9	14	9	12	11	10	12	11	8	10
40-49 år	5	7	6	6	6	6	6	6	7	6	5	6	7	6	7	7	5	5
50-59 år	1	5	6	4	5	5	4	4	5	5	6	8	6	4	5	5	6	7
60-69 år	1	1	1	1	1	1	4	5	4	4	2	3	4	4	3	3	4	6
70-79 år	0	0	5	2	2	0	3	4	1	3	3	3	1	0	3	2	3	4
80-85 år	x	x	x	x	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	1	0	2	2
Ren landsbygd	x	x	x	9	6	10	7	13	4	8	5	8	8	4	5	6	3	4
Mindre tätort	x	x	x	13	14	12	12	10	10	12	7	9	7	7	8	8	5	6
Stad/större tätort	x	x	x	16	12	13	14	14	12	17	12	14	11	10	13	10	8	10
Storstad	x	x	x	23	25	21	23	20	25	19	24	21	21	17	18	22	17	20
Lägbildad	x	x	x	x	x	x	x	x	4	5	3	5	3	2	3	5	4	6
Medelågt utbildad	x	x	x	x	x	x	x	x	7	8	7	9	7	5	6	14	8	10
Medelhögt utbildad	x	x	x	x	x	x	x	x	16	21	18	20	16	14	17	12	9	11
Högt utbildad	x	x	x	x	x	x	x	x	19	19	17	17	15	14	16	14	13	12
Arbetsfamilj	14	16	11	12	13	11	10	10	8	10	9	11	8	7	9	9	7	8
Tjänstemannafamilj	16	14	15	12	10	12	14	12	11	11	10	10	10	7	11	10	7	7
Högre tjänstemanna- /akademikerfamilj	20	24	23	20	18	24	22	21	25	25	23	23	18	18	18	16	13	15
Företagsfamilj	11	21	15	12	10	7	15	17	8	18	10	12	12	12	11	13	8	10
Förvärsarbete	12	15	13	11	13	11	12	12	11	10	10	11	10	9	11	10	7	9
Arbetslös	31	14	37	25	18	15	18	14	11	11	14	16	12	9	13	13	11	19
Ålderspensionär	0	0	2	2	2	0	4	4	3	4	2	3	2	1	2	1	3	3
Förtidspensionär/sjukpenjonär	3	0	2	2	0	1	2	3	5	6	4	4	4	2	4	2	4	2
Studerande	48	54	40	49	41	38	32	31	29	40	34	35	30	26	28	32	23	23
Heilsvensk	x	x	x	x	x	x	x	x	11	13	11	12	10	9	11	10	7	9
1:a gen. invandrare	x	x	x	x	x	x	x	x	13	17	16	16	13	13	15	15	11	15
2:a gen. invandrare	x	x	x	x	x	x	x	x	17	26	24	21	17	16	21	21	12	18

Kommentar: Ofta innebär minst en gång per månad.

JA TILL REKLAM – MEN BARA NÄR JAG SJÄLV FÅR VÄLJA!

MARIE GRUSELL

Får du ibland känsla av att reklamen finns överallt? Ja, känslan är kanske inte helt obefogad för under de senaste decennierna har utbudet av reklam i svenska medier i stort sett fördubblats (Gustafsson 2005; Grusell 2005). Det cirkulerar olika siffror, men fullt rimligt är att vi varje dag nås av cirka 3000 olika reklambudskap.¹ Slår man ut denna siffra över ett dygn nås vi av närmare 200 reklambudskap per timma. Ökning kan främst tillskrivas nya reklambärande medier, det vill säga medier som förmedlar reklam med kommersiell avsikt. I slutet av 1980-talet fanns ingen radioreklam och knappt någon tv-reklam och internet var något som de flesta inte kände till. Nuförtiden är dessa medier självklara reklambärare och når en stor publik varje dag (Grusell 2005). Med en daglig medieanvändning på närmare 6 timmar (Mediebarometern, 2004) kan vi utan överdrift säga att reklamen tar en allt större plats i vardagslivet.

Men att svenskarna möter allt mer reklam i vardagen behöver inte betyda att reklam är en del av den dagliga medieanvändningen. Exponering behöver inte vara detsamma som att man uppskattar reklamen. I själva verket kan mycket av reklamobservation vara en följd av att man tar del av ett visst medium – det går helt enkelt inte att undvika reklamen i den. När det gäller människors inställning till reklam generellt visar internationell forskning att uppfattningarna har förändrats över tid och kan beskrivas som blandad (Shavitt, Lowrey & Haefner 1998; Mittal 1994; O'Donohoe 1985; Zanot 1984). Den relevanta frågan blir då: *hur* ser svenskarnas inställning till reklam i medier ut och agerar man utefter sina uppfattningar? I det följande presenteras svenskarnas inställning och agerande till reklam.²

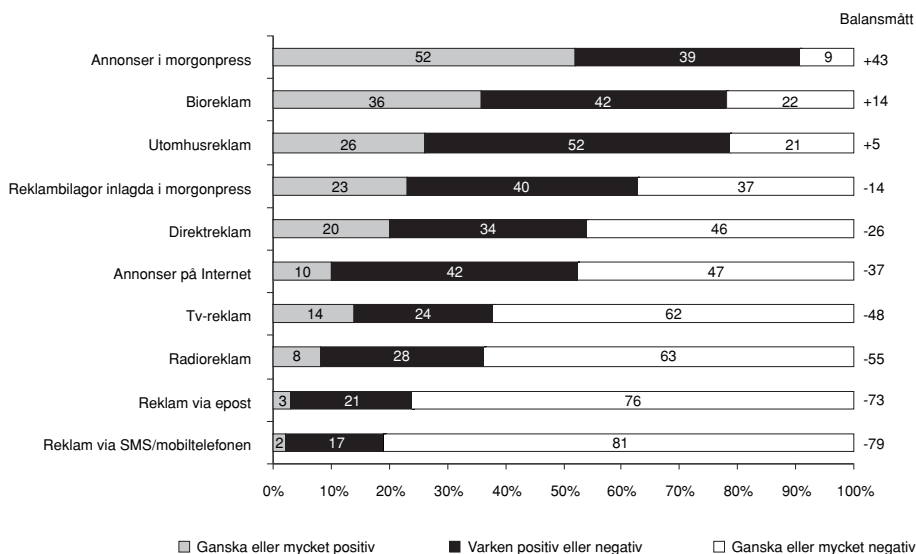
Svenskarnas inställning till reklam

Reklam som fenomen är ett ständigt aktuellt ämne som både skapar debatt och lockar till åsikter. Skillnader i hur man bedömer reklam har sedan ett par år tillbaka belysts inom ramen för SOM (Elfving 2005; Sternvik 2003). För att fånga ett generellt mönster i svenskarnas inställning till reklam utökades år 2005 de undersökta reklamformerna. Utöver annonser i morgonpress, tv- och radioreklam samt direktreklam, undersöktes även reklambilagor inlagda i morgonpress, bio- och utomhusreklam, men även nyare reklammedier som annonser på internet, reklam via e-post, reklam via SMS/mobiltelefon.

De undersökta reklamformerna är mycket olika till sin karaktär och ställer olika krav på sina mottagare. Det är därför inte överraskande att det finns stora skillnader i allmänhetens syn på dem. Mest positiv är man till annonser i morgonpress, bioreklam, utomhusreklam och minst positiv till reklam via e-post och SMS via mobiltelefon. Differensen mellan reklamformerna måste betraktas som stor. Skillnaden mellan topp- och bottennoteringen, det vill säga mellan annonser i morgonpress och reklam via SMS i mobiltelefonen är 50 procentenheter. När det gäller det kommersiella innehållet i morgonpress är närmare varannan svensk positivt inställd, samtidigt som reklam via e-post och SMS via mobiltelefon *inte* uppskattas överhuvudtaget. Huvudparten av svenskarna är istället negativt inställda till dessa reklamformer.

En tämligen ny form av reklam är reklambilagor inlagda i morgonpress. Annonser i morgonpress uppskattas av flertalet, men hur ser det ut för reklambilagor inlagda i samma medium? Här visar resultatet att inställningen inte är lika positiv till reklambilagor som för reklam/annonser i morgonpress. Men två av tio svenskar uppger att man är positiv till reklambilagor, vilket är i samma nivå som för direktreklam.

Figur 1 Inställning till reklam i olika medier 2005 (procent)

Kommentar: Antal svar varierar mellan 1640-1719 och redovisningen är rangordnad efter balansomått. Balansomått visar skillnaden mellan de som är positivt inställda och de som är negativt inställda till reklam i medier.

Urval: Tabellen visar allmänheten mellan 15-85 år som har en åsikt om reklam i medier.

Källa: RIKS-SOM 2005

Skillnaden mellan tv-reklam, radioreklam och annonser på internet är förhållandevis liten när det gäller de som uppger sig vara positivt inställda. Det som särskiljer de olika reklamformerna är att för tv- och radioreklam är antalet som är negativt inställda procentuellt högre än för annonser på internet. Annonser på internet har i sin tur i istället en högre andel svarande som faller inom kategorin för varken positiv eller negativ.

En första slutsats vi kan dra är att det finns en stark polarisering i synen på reklam. Till viss del är resultatet väntat, reklam och närbesläktade områden som exempelvis PR är generellt sammankopplade med negativa associationer (Larsson 2004:83ff; jfr Larsson 2005:110ff). En möjlig förklaring är att dessa uppfattas som uttryck för påverkan och därmed ses och bedöms med en viss skepsis. Samtidigt kan vi även se att det finns många svenskar som inte verkar ha en uppfattning om reklam. Svarkategorin varken positiv eller negativ spänner mellan 17 och 52 procent. Detta kan ha många olika orsaker.

Först och främst kan det finnas en motvilja att överhuvudtaget tycka till om reklam. Reklam ses inte sällan som något ”fult” och det finns även en tendens att det är lättare att tillskriva fenomenet reklam negativa egenskaper framför positiva (Nordström 2001; Sternvik 2003). En alternativ tolkning kan vara att man förhåller sig neutral till reklam, dvs. att man verkligen inte har någon åsikt.

Då det i praktiken är svårt att undvika reklam i vardagslivet har svarsalternativet varken positiv eller negativ bearbetats som om att de svarande på ett övergripande plan *mer* eller *mindre* har en åsikt, dvs. i någon form tagit ställning. Utifrån detta ställningstagande visar låga procentsiffror på svarsalternativet varken positiv eller negativ att man tagit ställning i frågan medan det motsatta visar att man inte har lika starka åsikter i frågan. Som exempel kan reklam via e-post och SMS via mobiltelefon nämnas. För dessa reklamformer har de flesta svarande en åsikt, endast 17 respektive 21 procent har valt alternativet varken positiv eller negativ. Detta i kombination med de höga procentsiffrorna för ganska eller mycket negativt inställda visar på en tydligt negativ inställning till dessa reklamformer. För de reklamformer där svarsalternativet varken positiv eller negativ har höga procentuella siffror: utomhusreklam (52 procent), bioreklam och annonser på internet (42 procent), reklambilagor inlagda i morgonpress och annonser i morgonpress (40 respektive 39 procent) kan resultatet tolkas som om att det finns en viss grundacceptans och att flertalet kan betraktas som mer positivt än negativt inställda.

Om vi nu fördjupar analysen och studerar balansmåtsresultaten (till höger i figur 1)³ utkristalliseras tre grupper av reklamformer. Den första består av annonser i morgonpress, bioreklam och utomhusreklam. Gemensamt för dessa reklamformer är att de har ett positivt balansmått. Balansmättet för annonser i morgonpress är högst, vilket också ligger i linje med vad som framkommit i tidigare studier (Elfving 2005; Sternvik 2003). Reklamformerna i denna grupp, som på ytan kan verka mycket olikartade, har ett gemensamt karaktärsdrag genom att de ger utrymme för personligt val. Du väljer själv vad blicken skall ”svepa” över i morgonpressreklamen

och på utomhusreklamen, samtidigt som valet att komma i tid till reklamfilmen före bion är ett eget val. Dessutom är det rimligt att anta att just dessa tre reklamformer – av *tradition* och *vana* – av flertalet ses som naturliga och därmed ges en hög acceptansnivå som del av det allmänna reklamutbudet.

Grupp två består av reklambilagor inlagda i morgonpress, direktreklam, annonser på internet, tv-reklam och radioreklam, vilka har ganska negativa balansmått. Gemensamt för dessa är dock att många av respondenterna valt svarsalternativet varken en positiv eller negativ inställning. Detta kan tolkas som om att det trots allt finns en viss acceptans för reklamformerna. Att dessa reklamformer inte skattas lika högt som den första gruppen kan rimligen också kopplas till mediekontexten. Inom gruppen finns det variationer. För annonser på internet, reklam via tv och radio är balansmått mer negativt än de övriga. Reklamen för dessa medier kan också beskrivas som ett avbrott i bild- och ljudflöden/medieanvändning. När det gäller reklambilagor inlagda i morgonpress och direktreklam finns ett större utrymme för eget val, vilket också visar sig i balansmått som kan beskrivas som mer positiva.

Reklam via e-post och SMS via mobiltelefon utgör den tredje gruppen och utmärker sig av att majoriteten av de svarande är klart negativt inställd (-73 och -79). Om situationen där man möter reklam har betydelse för hur man förhåller sig till den, är en rimlig förklaring till att reklam via e-post och SMS via mobiltelefon bedöms negativt just för att det ges mycket liten individuell möjlighet att styra över varken innehåll eller när den kommer. Här kan reklamen snarast uppfattas som en form av påtryckning som man inte kommer undan och därför snarast väcker irritation.

Vad påverkar inställning till reklam?

Människors inställning till reklam kan i huvudsak tillskrivas tre huvudfaktorer: samhället, egenskaper kopplade till reklamens innehåll och form och egenskaper hos individen. Samhället har betydelse då det ur ett längre perspektiv sätter de yttre ramarna för de lagar och förordningar som rör medier och reklamdistribution (se t.ex. Bergström 2005; Weibull 1983), men inkluderar även olika ideologiska strömningar som tenderar att förändras över tid. Människors livssituation och intressen skapar förutsättningarna för hur reklamen tas emot och reklamens form- och innehållsegenskaper påverkar i sin tur mottagandet.

Mot den här bakgrunden kan vi se allmänhetens åsikter om reklam som ett uttryck för en form av samspel mellan reklamformernas och reklambärarnas egenskaper (Elfving 2005; se även Sternvik 2003 för liknade resonemang). Som vi redan sett antydningar till har till exempel distributionsform, dvs. mediekontexten betydelse. Huruvida reklamen uppfattas som självvald eller påtvingad kan ses som en dimension av reklamens egenskaper. Jämför vi t.ex. tv-reklam med reklam i morgonpress ses stora skillnader. Tv-reklam tenderar att främst sända livsstils- och varumärkesstärkande reklam och morgonpress har i sin tur generellt ett fokus på reklam

för återförsäljare av produkter.⁴ Reklamskillnaderna kan i allmänna ordalag sammanfattas som förmedlande av känslor (tv) eller tjänster (morgonpress). Utifrån denna innehållsskillnad kan även en tredje förklaringsfaktor skymtas. Beroende på innehåll (känslö- eller tjänstereklam) är reklamen utformad för att skapa ett visst beteende, vilket i sin tur kan påverka inställningen till en reklamform.

När det gäller de individuella skillnaderna i människors inställning till reklam är det rimligt att anta är att sociala bakgrundsfaktorer, individens intressesfär men även ideologiska ståndpunkter och egna erfarenheter påverkar. Sociala faktorer har betydelse för att vi genom kön, ålder och utbildning socialiseras in i olika tankemönster. Dessa tankemönster kan bestå av allt från att vi genom olika roller, t.ex. att vara den som gör inköp i ett hushåll, till val av livsstilar och konsumtionsmönster antar olika förhållningssätt gentemot reklamföreteelser. Faktorer som har stark påverkan på våra konsumtionsmönster är t.ex. ålder och utbildning. Båda dessa egenskaper kan numera beskrivas som mer flytande än tidigare. Exempelvis tenderar dagens medelåldersgrupper att bli allt mer köpstarka, samtidigt som utbildningsnivån bland de yngre ökar. Individens intressesfär kan beskrivas som en berördhet/mottaglighet för olika reklambudskap. Det är rimligt att anta att yngre berörs mer av vissa reklamformer än till exempel äldre. Eftersom reklamen även är ett omdebatterat samhällsfenomen är det också skäligt att anta att individens ideologiska ståndpunkter är relevanta. Var vi står i olika politiska frågor t.ex. medieavreglering påverkar även inställningen till reklam. Slutligen har även våra medievanor betydelse. Det är rimligt att anta att individens egna erfarenheter har effekt på inställningen till reklam i medier.

Bedömningar i olika grupper...

När det gäller inställningen till reklam visar resultatet på relativt små skillnader mellan män och kvinnor. Kvinnor är något mer positiva till bioreklam och män är något mer positiva till utomhusreklam än kvinnor. Däremot är män mer negativt inställda till direktreklam, reklam via e-post och SMS än vad kvinnorna är (se tabell 4 i tabellbilagan). I fråga om direktreklam kan en förklaring vara att vi sedan tidigare vet att gruppen kvinnor är överrepresenterade när det gäller tillvalsläsning i form av det närliggande, det vill säga familjenytt, hem och hushåll samt annonser i morgonpress (Hadenius och Weibull 2003:411), men kan också spegla att kvinnor står för en större del av inköpen av dagligvaror, produkter som till stor del annonseras i Direktreklam och dagspress.

Om skillnaderna från ett könsperspektiv kan beskrivas som obetydliga, visar emellertid ålder på tydligare skillnader. Gruppen äldre är mer positivt inställda till annonser i morgonpress än yngre. Yngre är i sin tur mer positivt inställda till biorepektive utomhusreklam än äldre. Uppmärksammas bör dock att när unga rangordnar reklam toppar bioreklam, tätt följt av annonser i morgonpress därefter utomhusreklamen. För de äldre har annonser i morgonpress en ohotad topposition, både bioreklam och utomhusreklam har ett negativt balansmått. När det gäller

reklambilagor inlagda i morgonpress är skillnader mellan åldersgrupperna mindre, men de äldsta är klart mer negativt inställda än yngre (se tabell 4). Reklam i tv, radio och annonser på internet kännetecknas av att yngre är mer positivt inställda än äldre, samtliga gruppers balansmätt har dock negativa värden. Skillnaderna ur ett åldersperspektiv är nära kopplat till medieanvändning. Procentfördelningen stämmer i stort överens med medievanorna hos de olika grupperna (Mediebarometern, 2004).

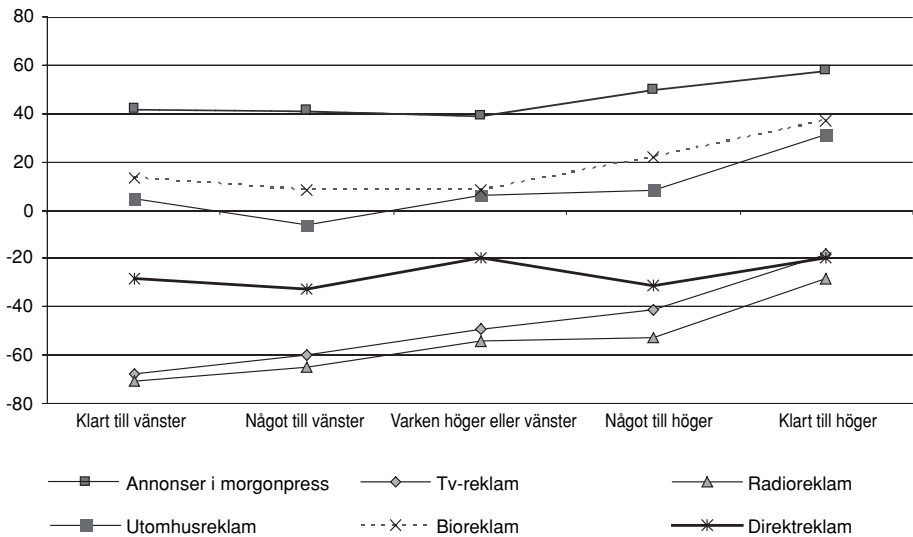
Högutbildade rangordnar annonser i morgonpress högst, följt av bioreklam och utomhusreklam. Samtidigt är denna grupp mest negativt inställda till flertalet reklamformer, till exempel: reklam via SMS/mobiltelefon och reklam via e-post, radioreklam, annonser på internet och direktreklam. Gruppen lågutbildade är mest negativa till tv-reklam, bio- och utomhusreklam. I fråga om bio och utomhusreklam utmärker sig lågutbildade som den enda utbildningsnivå som visar negativa balansmätt, de övriga utbildningsnivåerna visar positiva balansmätt. I sammanhanget bör man ta hänsyn till att många äldre återfinns inom gruppen lågutbildade och att gruppen ”yngre” har en relativt högre utbildningsnivå.

...och ideologiska ställningstaganden

Reklam är på många sätt ett omdebatterat samhällsfenomen, vilket medför att det är rimligt att anta att även individens samhällssyn har betydelse för bedömningen. Resultatet visar i sin tur också på klara skillnader mellan de undersökta reklamformerna (se även Elfving 2005). När det gäller inställning till annonser i morgonpress, radio- och tv-reklam, bio- och utomhusreklam finns det en tydlig skiljelinje mellan människors självklassificeringar av vänster- och högerpositioner (figur 2). För samtliga reklamformer är inställningen som mest positiv bland dem som politisk placerar sig ideologiskt till höger.

Ideologins betydelse för bedömningen är klart störst i fråga om tv- och radioreklam. Bland de personer som för dessa reklamformer betraktar sig som klart till vänster är balansmättet för tv -68 och för radio -71, dvs. nästan ingen är positiv och bland dem som är klart höger är balansmättet för tv -18 och för radio -28. Att just tv- och radioreklam utmärker sig i ett ideologiskt perspektiv kan kopplas samman med den politiska debatt som förekommit om reklam i svensk radio och tv (Hadenius och Weibull 2003:208ff; Asp och Weibull 1995:315ff). Någon sådan debatt har till exempel inte funnits i fråga om dagspressen, ett av de medium där reklamen uppfattas som positiv. En rimlig förklaring är den långa traditionen av tidningsannonsering; tidningsannonser uppfattas av allmänheten som något ”naturligt”. Förklaringar till människors inställning till reklam i tv och radio kan dock inte enbart tillskrivas deras ideologiska ståndpunkter utan kan även kopplas till andra faktorer. Som tidigare visats har ålder och utbildning relevans, men även de egna erfarenheterna av medierna har betydelse. Rimligt att anta är att dessa egenskaper samverkar i någon form (se Grusell kommande).

Figur 2 Inställning till reklam självplacering på en vänster – högerskala balansmätt 2005 (procent)

Kommentar: Balansmätt visar skillnaden mellan de som är positivt inställda och de som är negativt inställda. Antal svar varierar mellan 1640-1719.

Urval: Tabellen visar allmänheten mellan 15-85 år som har en åsikt om reklam i medier.

Källa: RIKS-SOM 2005

När det gäller inställningen till reklam via e-post och reklam via SMS/mobiltelefon saknas det ideologisk skiktning nästan helt. Både de som uppger sig vara klart till vänster respektive höger är i stort sett lika negativa. I sammanhanget utmärker sig i stället de som uppger sig vara varken till vänster eller höger, denna grupp är i förhållande till övriga mindre negativ. När det gäller inställning till reklambilagor inlagda i morgonpress, annonser på internet och direktreklam kan inga entydiga resultat ses. Även om man kan ana vissa ideologiska skillnader bakom synen på reklambilagor inlagda i morgonpress och annonser på internet är inställningen till direktreklam mindre entydig.

En tämligen negativ inställning – men agerar man?

Svenskarnas allmänna inställning till reklam är således blandad. Av tio undersökta reklamformer är det endast tre som kan sägas få svenskarnas godkännande: reklam i morgonpress, bio- och utomhusreklam. De övriga reklamformerna accepteras eller direkt ogillas. Huvudresultatet visar således på en förhållandevis negativ in-

ställning till reklam. Som en naturlig följd skulle man därför kunna anta att svenskarna försöker undvika reklam där det är möjligt. Frågan som blir aktuell är om man på något sätt aktivt agerar. Hur många svenskar har i själva verket ”reklam, nej tack” på brevlådan eller är anmälda till NIX-registret för att slippa att få telefonsamtal från företag eller organisationer om försäljning, marknadsföring eller insamlingar?

”Reklam, nej tack”

Sätter man upp en lapp på brevlådan med budskapet ”reklam, nej tack” är det för att i första hand slippa oadresserade direktreklam. Med utgångspunkt i att svenskarnas övergripande inställning till reklam kan betraktas som negativ, skulle det vara rimligt att anta att många väljer att undvika reklam – när det är möjligt. Vid en första anblick stödjer resultatet däremot inte detta antagande utan flertalet svenskar har valt att inte aktivt agera. I sammanhanget är de som aktivt agerar, dvs. sätter upp lapp på brevlådan, få – endast 16 procent.⁵ Värt att beakta är dock att lika många till funderar på att sätta upp en lapp, men inte gjort det.

Tabell 1 Har du på din brevlåda en lapp med budskapet ”reklam, nej tack”? 2005 (procent)

	Allm.	KÖN		ÅLDER				UTBILDNING			
		kvinnor	man	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	medel	m-hög	hög
Ja	16	14	18	22	13	15	13	10	12	22	22
Nej	68	70	66	61	71	71	67	71	75	62	59
Nej, men funderar på att sätta upp en	16	16	17	17	15	14	20	19	13	16	19
Totalt (%)	100	100	101	100	99	100	100	100	100	100	100
Antal svar	1740	911	829	336	560	481	363	433	590	345	344

Urval: Svenska och icke-svenska medborgare mellan 15-85 år som har en åsikt om reklam i medier.

Källa: Riks-SOM 2005.

Vilka är det då som väljer att sätta upp lappen med ”reklam, nej tack” på brevlådan? Det finns här en naturlig koppling till att vara negativt inställd till direktreklam. Intressant att notera är dock att bland dem som uppger sig vara negativt inställda till direktreklam har närmare hälften inte satt upp ”reklam, nej tack” på brevlådan (se tabell 2). Resultatet visar sedan vidare att det något oftare är män än kvinnor, yngre mer än äldre, men framför allt de med högre utbildningar som väljer att aktivt agera mot reklam genom brevlådan. De som inte är emot reklam i brevlådan är äldre kvinnor med låg utbildning. Denna bild stämmer också väl med vilka som är mer positivt inställda till direktreklam.

När det gäller de som funderar på att sätta upp ”reklam, nej tack” på brevlådan är emellertid skillnaderna marginella. Det finns dock en stor skillnad när det gäller frekvensen av lappar med ”reklam, nej tack” på brevlådan. De som bor i storstadsområden är yngre och högt utbildade uppvisar klart högre andelar. Jämför man med de som bor på landsbygden eller i en mindre tätort är andelen nästan tre gånger så stor (tabell 2). Skillnaden kan bero på att reklamutbudet är högre i storstaden, men även att gruppen högt utbildade – som oftare bor i större städer – generellt är mer negativt inställda till direktreklam än övriga grupper.

Tabell 2 *Har du på din brevlåda en lapp med budskapet ”reklam, nej tack”, boendeort, stad eller land samt inställning till direktreklam 2005 (procent)*

	Bor i ren landsbygd	Bor i mindre tätort	Bor i stad eller större tätort	Bor i Stockholm Göteborg, Malmö	Inställning till direktreklam Ganska eller mycket positiv	Ganska eller mycket negativ
Ja	5	7	19	28	3	27
Nej	74	75	67	53	92	48
Nej, men funderar på att sätta upp en	20	18	14	18	5	25
Totalt (%)	99	100	100	99	100	100
Antal svar	275	414	770	263	333	771

Urval: Svenska och icke-svenska medborgare mellan 15-85 år som har en åsikt om reklam i medier.

Källa: Riks-SOM 2005.

Nix till telefonreklam?

Som vi tidigare har konstaterat tillhör reklam via SMS/mobiltelefon inte precis till svenskarnas favoritreklam. Att reklam via mobiltelefon inte gillas leder till antagandet att även reklam via telefon inte uppskattas. Utifrån detta konstaterande borde vi förvänta oss att flertalet svenskar är anmälda till det s.k. NIX-registret. På frågan är du anmäld till det NIX-registret gavs fyra svarsalternativ: ”ja”, ”nej”, ”nej, men funderar att anmäla mig” och avslutningsvis ”känner inte till NIX-registret”. Huvudresultatet bekräftar delvis det inledande antagandet. Ungefär en fjärdedel av svenskarna är anmälda till registret.⁶ Ungefär lika många uppger dock att de inte är anmälda. Samma antal, en fjärdedel, uppger att de funderar på att anmäla sig. Den återstående fjärdedelen känner inte till NIX-registret (tabell 3).

Tabell 3 Är du anmäld till det s.k. NIX-registret för att inte få samtal från företag eller organisationer om försäljning, marknadsföring eller insamling? 2005 (procent)

	Allm.	KÖN		ÅLDER				UTBILDNING			
		kvinnor	man	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	medel	m-hög	hög
Ja	26	25	27	18	34	31	13	18	28	25	33
Nej	27	25	28	25	24	27	32	31	25	27	24
Nej, men funderar att anmäla mig	24	26	23	30	28	22	16	19	24	29	28
Känner inte till NIX-registret	23	24	23	27	14	20	40	32	24	20	15
Totalt (%)	100	100	101	100	100	100	101	100	101	101	100
Antal svar	1741	911	830	338	559	484	360	431	591	346	346

Urval: Svenska och icke-svenska medborgare mellan 15-85 år som har en åsikt om reklam i medier.

Källa: Riks-SOM 2005.

Det som karakteriserar den som registrerat sig hos NIX är att han eller hon är medelålders (mellan 30-64) och högutbildad. De som funderar på att anmäla sig kan beskrivas som unga med utbildning. Äldre och lågutbildade svarar oftare än övriga grupper att de inte är registrerade. Det är också gruppen äldre och lågutbildade som oftare än övriga grupper inte känner till NIX-registret. Värt att notera är att även bland gruppen unga är kännedomen om NIX-registret liten, 27 procent uppger att de inte känner till registret.

Att ungefär hälften av svenskarna valt att anmäla sig eller fundera på att anmäla sig till NIX-registret stödjer antagandet om att reklam via telefon inte uppskattas. Som tidigare beskrivits kan situationen då man möter reklam vara avgörande för vilken inställning man har. Reklam som upplevs vara ett eget val gillas i högre grad. Om man utgår från det sammantagna resultatet av NIX i kombination med svenskarnas inställning till reklam uppskattas inte reklam via telefon och reklam via SMS/mobiltelefon. Den negativa inställningen kan i sammanhanget kopplas till att dessa reklamformer i första hand inte är självvalda.

Reklamacceptans och gillande – när jag själv får välja?

Svenskarnas syn på reklam är inte enhetlig. Mer än hälften av den vuxna befolkningen är positiv till reklam i dagstidningar, men endast en tiondel är positivt inställd till tv- och radioreklam, för reklam via e-post och SMS via mobiltelefon är inställningen direkt negativ. Ett första intryck är att det råder en tämligen negativ inställning till reklam i medier generellt. Trots detta är det få som aktivt agerar för att

slippa reklam *när* det är möjligt. I fråga om direktreklam har flertalet valt att *inte* sätta upp en lapp med budskapet ”reklam, nej tack” på brevlådan. När det gäller reklam via telefon, dvs. att anmäla sig till NIX-registret är tendens det samma, även om antalet anmälda personer är något fler än de som satt upp ”reklam, nej tack” på brevlådan. Det som är intressant när det gäller NIX-registret är att finns en stor grupp som inte känner till dess existens.

Numera vet vi att demografi, ideologiska ståndpunkter och medievanor är några av de publika egenskaper som har betydelse för inställningen till reklam i medier (Elfving 2005; Grusell kommande). När de undersökta reklamformerna i år utökats har spännande iakttagelser gjorts avseende reklamens egenskaper. Sedan tidigare har det funnits anledning att ifrågasätta den generella bilden av reklam som råder. Bilden är mycket skiftande såväl med hänsyn till egenskaper hos användare som intresse och ideologi som med hänsyn till reklamens form och innehåll. Inte sällan är det *var* och *hur* man tar del av reklam som är avgörande för *vad* vi tycker om den. Det är rimligt att anta att den medvetna användningen av reklam i människors ögon hänger samman med kontexten, alltså i det sammanhang där reklamen förekommer. När nu fler reklamformer kan jämföras kan fördjupade slutsatser dras. Resultatet visar tydligt att reklam som uppskattas kan beskrivas som självvald, reklam som ogillas stör i någon form. Reklamens kontext kan således ses som en första tröskel på väg mot konsumentens uppmärksamhet. Men resultatet kan samtidigt även tolkas som om att det verkar råda en form av allmän reklamacceptans – så länge det är på individens egna villkor. Reklam som i någon form kan antas tillfredställa de individuella behoven och upplevs vara ett eget val uppfattas i högre grad som positiv. Då exponering av reklam i dagens samhälle blir allt större och målgruppsstyrning i reklamsammanhang blir allt tydligare är det av allt större vikt som konsument att förstå reklamens olika dimensioner och dynamik. Egenskaper som kan förklara inställningen till reklam är således fortsatt intressant att undersöka.

Tabell 4 Inställning till reklam fördelat på kön, ålder och utbildning (procent)

	Allm.	KÖN		ÅLDER				UTBILDNING			
		kvinnor	man	15-29	30-49	50-64	65-85	Låg	medel	m-hög	hög
Annonser i morgonpress											
Ganska eller mycket positiv	52	52	52	38	53	58	58	53	50	47	60
Varken eller ganska eller mycket negativ	39	39	39	53	40	33	32	37	39	47	34
Balansmätt	9	8	9	10	7	9	10	10	10	6	6
Balansmätt	43	44	43	28	46	49	48	43	40	41	54
Reklambilagor inlagda i morgonpress											
Ganska eller mycket positiv	23	24	23	20	26	25	20	24	25	24	19
Varken eller ganska eller mycket negativ	40	39	41	48	40	38	34	42	41	39	37
Balansmätt	37	37	36	32	34	37	45	34	34	37	44
Balansmätt	-14	-13	-13	-12	-8	-12	-25	-10	-9	-13	-25
TV-reklam											
Ganska eller mycket positiv	14	14	14	14	20	22	6	11	16	13	13
Varken eller ganska eller mycket negativ	24	23	25	26	27	22	21	26	22	25	25
Balansmätt	62	64	61	60	53	66	73	64	61	62	61
Balansmätt	-48	-50	-47	-46	-33	-54	-67	-53	-45	-49	-48
Radioreklam											
Ganska eller mycket positiv	8	8	9	9	12	5	5	8	10	7	7
Varken eller ganska eller mycket negativ	28	28	28	28	31	28	24	31	29	27	24
Balansmätt	63	64	63	63	57	67	71	60	61	66	69
Balansmätt	-55	-56	-54	-54	-45	-62	-66	-52	-51	-59	-62
Direktreklam											
Ganska eller mycket positiv	20	22	18	13	24	20	20	23	22	19	15
Varken eller ganska eller mycket negativ	34	35	34	40	34	32	34	34	38	31	32
Balansmätt	46	44	48	47	42	49	46	43	40	50	53
Balansmätt	-26	-22	-30	-34	-18	-29	-26	-20	-18	-31	-38
Annonser på internet											
Ganska eller mycket positiv	10	9	11	18	13	6	3	8	12	12	8
Varken eller ganska eller mycket negativ	42	44	41	43	43	41	40	45	44	41	38
Totalt (%)	47	47	48	39	43	52	57	47	44	47	54
Balansmätt	99	100	100	100	99	99	100	100	100	100	100
Balansmätt	-37	-38	-37	-21	-30	-46	-54	-37	-32	-35	-46
Reklam via epost											
Ganska eller mycket positiv	3	3	2	4	3	3	1	3	4	3	1
Varken eller ganska eller mycket negativ	21	23	18	15	19	21	30	35	20	14	12
Balansmätt	76	73	80	81	78	76	69	63	76	83	86
Balansmätt	-73	-70	-78	-77	-75	-73	-68	-60	-72	-80	-85
Reklam via SMS/mobiltelefon											
Ganska eller mycket positiv	2	2	2	3	3	1	1	3	2	2	1
Varken eller ganska eller mycket negativ	17	21	13	15	15	18	23	29	16	12	11
Balansmätt	81	76	85	82	82	81	76	68	81	86	88
Balansmätt	-79	-74	-83	-79	-79	-80	-75	-65	-79	-84	-87
Bioreklam											
Ganska eller mycket positiv	36	38	34	40	50	30	15	19	36	41	50
Varken eller ganska eller mycket negativ	42	44	40	38	35	48	47	46	43	40	36
Balansmätt	22	18	26	22	15	21	37	34	21	19	14
Balansmätt	14	20	8	18	35	9	-22	-15	15	22	36
Utomhuse reklam											
Ganska eller mycket positiv	26	25	29	33	34	22	15	20	30	25	30
Varken eller ganska eller mycket negativ	52	53	51	47	52	55	53	53	51	54	50
Balansmätt	21	22	21	20	14	23	32	27	19	21	20
Balansmätt	5	3	8	13	20	-1	-17	-7	11	4	10
Lägst antal svar	1640	848	812	336	549	478	317	392	585	434	341

Kommentar: Balansmätt visar skillnaden mellan de som är positivt inställda och de som är negativt inställda.

Urval: Svenska och icke-svenska medborgare mellan 15-85 år som har en åsikt om reklam i medier.

Källa: Riks-SOM 2005.

Noter

- ¹ I litteraturen varierar siffrorna mellan 500-5000 reklambudskap. Rimligt att anta är att cirka 3000 budskap är skäligt, se t.ex. Elliot & Speck (1998); Richards & Curran (2002:63)
- ² Detta kapitel är en del av ett avhandlingsarbete som studerar hur människor uppfattar reklam i medier. Fokus är synen på reklam i medier och dess egenskaper och den påverkan vi tror att reklam i medier har på andra, så kallade tredjepersonseffekter.
- ³ Balansmått visar skillnaden mellan de som är positivt inställda och de som är negativt inställda till reklam i medier.
- ⁴ Skillnaderna mellan tv och morgonpress skall emellertid inte ses som statiska, med t.ex. Metros intåg på tidningsmarknaden ser man tendensen att det sker en synförändring på reklam i morgonpress Grusell (2005).
- ⁵ Motsvarande procentsiffror år 2005 är för Posten 16 procent (Markus Trautman telefonsamtal den 20/2 2006), Annonsörföreningen 17 procent, redovisad i 2005 års attitydundersökning ”Reklam – Nej tack”.
- ⁶ NIX uppger att 1 030 000 är anmälda (cirka 25 procent av hushållen), telefonsamtal med Axel Tandberg den 20/2 2006.

Referenser

- Asp, Kent & Weibull, Lennart (1995) Har svenskarna en medieideologi? I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red.) *Mitt i Nittioalet*. Göteborg: SOM-Institutet, Göteborgs universitet
- Bergström, Annika (2005) *Nyhetsvanor.nu – Nyhetsanvändning på internet 1998 till 2003*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Elfving, Marie *a.k.a* Grusell (2005) Svenskarnas inställning till reklam. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red.) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-Institutet, Göteborgs universitet
- Grusell, Marie (2005) Attityder till mediernas reklam. I Bergström, Annika, Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (red) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare* Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Grusell, Marie (kommande) *Bilden av reklam* (preliminär titel) Göteborg: JMG
- Gustafsson, Karl Erik (2005) *Reklamens makt över medierna*. Stockholm: SNS förlag
- Hadenius, Stig och Weibull, Lennart (2003). *Massmedier. Press, radio och tv i förvandling*. Stockholm: Bonnier Alba.

- Larsson, Lars-Åke (2004) Synen på PR- och reklamkonsulenter. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red.) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-Institutet, Göteborgs universitet
- Larsson, Lars-Åke (2005) *Upplysning och propaganda: utveckling av svensk PR och information*. Lund: Studentlitteratur.
- Mittal, Banwari (1994) Public Assessment of TV advertising: Faint Praise and Harsch Criticism. *Journal of Advertising Research*, 34 (January/February), 35-53
- Mediebarometern, 2004* Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet
- Nordström, Bengt (2001) Public Service-Televisionens starka och svaga sidor. I Holmberg och Weibull (red.) *Land, Du välsignade?* Göteborg: SOM-Institutet, Göteborgs universitet
- O'Donohoe, Stephanie (2001) 'Living with ambivalence. Attitudes to advertising in postmodern times'. I *Marketing Theory*, Vol. 1(1): 91 – 108
- Shavitt, Sharon, Lowrey, Pamela & Haefner, James (1998) Public attitudes toward advertising: more favourable than you might think. *Journal of Advertising Research*. Vol 38: 4
- Sternvik, Josefine (2003) *Attityder till reklam och annonser i olika medier*. Pm nr 50 från Dagspresskollegiet Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning i Sverige. Tidningsinnehav, tidningsval, läsvanor*. Stockholm:LiberFörlag.
- Zanot, E (1984) "Public Attitudes toward advertising: the American Experience" *International Journal of Advertising* 3, 1;3-15

REGELBUNDNA TV-VANOR

ÅSA NILSSON

En genomsnittlig dag under 2005 ägnade en genomsnittlig svensk knappt 1 timma och 40 minuter åt att titta på tv; de flesta människor tittar åtminstone på något (*Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2005, 2006*).¹ Men det innebär inte att alla tittar på samma program – eller för den delen samma kanaler (se t. ex. Bjur 2005; Hill m. fl. 2005; Höijer 1998, s. 265ff.). Annat var det i televisionens barndom; under 1960-talet fick tv-tittaren hålla till godo med programmen i Sveriges Televisions enda kanal. I december 1969 startade sändningarna i TV2. Men det verkliga startskottet för flerkanalssystemet av i dag avfyrades 1989 i och med beslutet om att släppa in en reklamfinansierad kanal på den markbundna banan: TV4. Därefter har svenskt tv-utbud kontinuerligt förändrats i kommersiell riktning, med alltfler privatägda och reklambärande kanaler.

Utvecklingen till trots har tiden vi spenderar på tv-tittande inte förändrats i särskilt stor utsträckning (MMS 2005; 2006a; *Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2005, 2006*, s. 50). Men om det inte är fallet, vad har det utökade och förändrade utbudet inneburit för *vad* vi tittar på? Vilka kanaler, vilken typ av innehåll och vilka konkreta program bänkar vi oss framför, och hur skiljer det sig åt mellan olika grupper i befolkningen?

Tv-kanaler i konkurrens

Om SVT för tjugo år sedan hade i det närmaste monopol på tittartiden i Sverige är situationen en helt annan i dag. I termer av tittartidsandelar har SVT1 allt sedan mitten av 1990-talet befunnit sig i närstrid med TV4 om titeln största kanal, med varierande utgång; år 2005 samlade kanalerna vardera en knapp fjärdedel av publikens totala tittartid. SVT2, som klarat konkurrensen sämre, upptog 14 procent (MMS 2005; 2006a). Att förlora tittartid innebär emellertid inte automatiskt att förlora daglig publik. På de nästan två och en halv timmar som en genomsnittlig tv-tittare ägnar det samlade kanalutbudet en genomsnittlig dag, hinner denne med lite god vilja att se program på flera kanaler. SVT-kanalerna ingår dock inte lika ofta som tidigare. Om ungefär två tredjedelar av befolkningen tittade på åtminstone något i respektive SVT-kanal en genomsnittlig dag 1987 (*TV:s publik, 1987*), gällde det vid mitten av 1990-talet mindre än hälften – en nivå som SVT1 i princip behållit sedan dess. SVT2 har däremot tappat ytterligare, och når 2005 en tredjedel. Precis som ifråga om tittartiden är SVT1:s huvudkonkurrent TV4; det har aldrig skilt mer än fyra procentandelar i räckvidd mellan dessa två kanaler. De två därefter

mest spridda kanalerna är TV3 och Kanal 5 vars dagliga räckvidd 2005 uppgick till cirka 20 procent. Kanal 5 är relativt sett den verkliga vinnaren under perioden – kanalens räckvidd har fördubblats sedan mitten av 1990-talet och tittartidsandelen tredubblats. (MMS 2005; 2006a) Public service-monopolet på tittarnas uppmärksamhet är definitivt historia.

Resultaten i SOM-undersökningens vanemätningar som genomförts sedan 1992 bekräftar tendensen i MMS:s mätningar: ett totalt sett försvagat SVT, ett tämligen framgångsrikt TV4 och en relativt sett stark vinnare i Kanal 5 (tabell 1). Alltsedan TV4 år 1996 för första gången passerade både SVT1:s och SVT2:s andel regelbundna tittare har konkurrensen varit stenhård. Nära två av tre vuxna svenskar tittade hösten 2005 på respektive kanal minst 5 dagar i veckan. Det betyder samtidigt att utvecklingen för SVT2 under senare år ser ljusare ut ur denna synvinkel. Avvikelsen i SOM-undersökningen relativt MMS:s s. k. people meter-mätningar kan sannolikt delvis hänföras människors svårighet att skilja mellan SVT1 och SVT2 när de själva ska uppskatta sitt tittande på olika kanaler. Kanske bidrar även den generellt positiva attityden till SVT (Hill m. fl. 2005; Nordström 2001; se även Oscar Westlunds kapitel i denna volym) till en överskattning i respondenternas svar.

Den publika framgången för Kanal 5 innebär att kanalen år 2005 precis som TV3 regelbundet samlar knappt 30 procent av befolkningen minst 5 dagar i veckan. Även publiken för ZTV och flera andra mindre kanaler har vuxit under perioden i takt med den mer utbredda tillgången, men på en beständigt lägre nivå.

Så långt den generella bilden av befolkningens kanalvanor. Det finns goda skäl att nyansera den något; vi vet sedan tidigare att kanalernas publiknischer skiljer sig åt väsentligt, inte minst i åldershänseende (Nordström 2001; Hill m. fl. 2005). Resultaten från 2005 års SOM-undersökning bekräftar denna erfarenhet (tabell 2). Särskilt påverkar åldern tittandet på de två stora SVT-kanalerna; i den äldsta åldersgruppen ser 89 procent regelbundet på SVT2 mot 17 procent i den yngsta – en skillnad på 72 procentenheter. MTV, Kanal 5, ZTV och Kanal 3 är även de kanaler med en tydlig åldersprofil men i omvänd riktning. TV4 representerar tvärtom en tämligen åldersneutral kanal.

Åldersfaktorns betydelse för kanalvalet har generellt ökat sedan flerkanalssystemet etablering vid 1992 då den första mätningen gjordes; det gäller särskilt tittande på SVT:s två stora kanaler och Kanal 5. Vad gäller TV4 har kanalen i takt med att dess publik blivit allt större tappat något av den ungdomsprofil den hade från starten och blivit mer åldersneutral; om något var kanalen 2005 mindre populär bland ungdomar och unga vuxna än äldre.

Människors ålder spelar en betydligt större roll för kanalvalet än kön och klassidentitet. Det innebär emellertid inte att de senare egenskaperna saknar betydelse. Exempelvis har Eurosports regelbundna publik en tydlig manlig profil, och även SVT24, ZTV, BBC/CNN, TV4+ och Viasat Nature/Action lockar en större andel män än kvinnor. Från ett klassperspektiv framgår hur flertalet kanaler har fler regelbundna tittare bland arbetare än bland dem med annan klassidentitet – med

Tabell 1 Regelbundet tittande på olika tv-kanaler 1992–2005 (procent)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
TV4	41	57	61	64	66	65	67	70	72	74	69	71	67	65
SVT1	71	66	67	60	62	57	61	64	66	70	68	67	67	64
SVT2	74	69	70	64	63	61	63	66	68	70	67	67	65	62
TV3	23	20	22	21	24	25	27	28	31	30	28	28	30	29
Kanal 5	7	9	9	12	17	19	20	20	23	23	22	23	26	27
ZTV	-	-	-	-	4	5	5	7	9	8	8	7	10	11
TV4 plus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	10
Eurosport	7	7	8	8	8	9	8	8	10	10	7	-	8	8
SVT24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	4
MTV	9	8	8	3	4	5	5	7	8	6	5	6	5	6
BBC eller CNN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	4	5
Viasat Nature/Action ¹	-	-	-	4	3	5	3	3	3	3	2	3	2	4
SVT/UR Kurskapskanalen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
SVT Barnkanalen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Minsta antalet svar ²	1 875	1 834	1 682	1 752	1 729	1 704	1 806	1 748	1 764	1 857	1 780	1 831	1 806	1 752

Kommentar: Frågan lyder: 'Hur ofta brukar du titta på program i följande TV-kanaler?'. Svarsalternativen är 'dagligen'; '5–6 ggr/vecka'; '3–4 ggr/vecka'; '1–2 ggr/vecka'; 'mer sällan'; 'aldrig' samt 'har ej tillgång'. Resultaten visar andelen som uppger sig titta minst 5–6 ggr/vecka; procentbasen utgörs av dem som svarat åtminstone beträffande någon kanal. Kanalurvalet i mätningen är begränsat (totalt 16 kanaler) och vissa kanaler har inte undersökts varje år (markerat med '-'), eller annars från starten; tabellens urval är ytterligare begränsat till de mest publika kanalerna samt ytterligare några med specifik innehållsprofil.

¹ För perioden 1995–2001 avser mätningarna TV6.

² Resultaten baseras på data från bägge delundersökningar (se dokumentationen längst bak i boken) även om några kanaler bara ingår i det ena formuläret och därmed mäts med halverat urval (det som redovisas i tabellen); kanalerna SVT1, SVT2, TV4, TV3, Kanal 5, ZTV samt 'BBC eller CNN' ingick i bägge formulär.

Tabell 2 Regelbundet tittande på olika typer av tv-kanaler efter kön, ålder och klassidentitet, 2005 samt jämförelse med 1992 (procent)

	SVT1	SVT2	TV4	TV3	Kanal 5	ZTV	SVT24	TV4+	SVT Barnkanalen	SVT/UR	Kunskapskanalen	Viasat Nature/Action	MTV	Eurosport	BBC eller CNN	Minsta antal svar
Samtliga	64	62	65	29	27	11	7	10	3	3	4	6	8	5	1	752
<i>Kön</i>																
Kvinnor	61	58	64	30	28	9	5	8	3	2	3	6	3	3	911	
Man	67	66	66	27	25	13	9	11	3	3	5	6	13	6	841	
Beta 2005	0,06	0,08	0,03	-0,03	-0,03	0,08	0,08	0,06	-0,01	0,02	0,05	-0,00	0,18	0,07		
Beta 1992	0,11	0,08	0,05	0,05	0,00	-	-	-	-	-	-	0,04	0,16			
<i>Ålder</i>																
15-19 år	25	17	58	44	45	28	2	8	1	2	3	25	5	3	126	
20-29 år	32	29	59	47	48	23	6	12	3	2	1	20	8	5	211	
30-39 år	56	52	67	34	39	13	5	8	10	2	3	5	3	5	279	
40-49 år	62	60	64	29	28	8	7	8	3	3	4	3	7	3	283	
50-59 år	70	69	63	24	20	7	9	10	1	3	6	2	11	6	323	
60-65 år	83	83	71	19	13	4	7	9	1	4	4	0	7	5	185	
66-75 år	87	88	71	19	13	6	12	12	1	3	4	0	13	6	215	
76-85 år	88	89	67	15	7	5	7	11	0	3	3	1	9	2	127	
Beta 2005	0,40	0,44	0,07	-0,21	-0,30	-0,20	0,08	0,03	-0,10	0,03	0,07	-0,28	0,07	0,01		
Beta 1992 ¹	0,18	0,25	-0,16	-0,14	-0,05	-	-	-	-	-	-	-0,33	-0,05	-0,04		
<i>Klassidentitet</i>																
Arbetarhem	58	57	71	36	34	14	8	13	3	3	4	7	10	3	746	
Jordbrukarhem ²	74	68	64	16	14	4	*	*	*	*	*	*	*	4	95	
Tj.mannahem	72	71	61	23	20	7	6	7	3	3	3	4	7	5	469	
Hö. tj.manna-/akademikerhem	70	67	54	21	19	8	6	6	4	2	1	4	3	6	261	
Företagarhem	60	56	71	26	27	10	6	9	1	4	4	5	11	8	124	
Eta 2005	0,14	0,14	0,14	0,15	0,16	0,11	0,06	0,10	0,04	0,04	0,07	0,08	0,10	0,07		
Eta 1992	0,05	0,05	0,05	0,10	0,05	-	-	-	-	-	-	0,08	0,06	0,15		

Kommentar: Beta-värdet anger den linjära styrkan i sambandet mellan regelbundet tittande (på resp. kanal) och kön resp. ålder. Måttet kan variera mellan -1 och +1; 0 innebär inget samband alls. Ett positivt värde innebär betr. kön att män tittar mer än kvinnor, betr. ålder att äldre tittar mer än yngre. Eta-värdet förklarar hur stor andel av den totala variationen bland regelbundna tittare (per resp. kanal) som förklaras av indelningen i klassidentitet. Måttet kan variera mellan 0 och 1, där 1 innebär att den oberoende variabeln förklarar all variation och 0 ingen alls. Måttet kräver inte ett linjärt samband. Se i övrigt kommentar till tabell 1.

¹Den äldsta åldersgruppen begränsas detta år till 76-80 år (69 personer).

²Redovisas enbart för de kanaler som ingått i bägge delundersökningar på grund av det begränsade antalet svarspersoner.

undantag av de två stora SVT-kanalerna och BBC/CNN som tjänstemän/akademiker – och beträffande BBC/CNN även företagare – ser på i större utsträckning än arbetare.

Medan könsfaktorns betydelse inte har förändrats stort jämfört med 1992 har däremot klassfaktorns påverkan ökat för alla jämförbara kanaler utom för BBC/CNN och MTV. I SVT:s fall är det resultatet av att publikförlusten under senaste decenniet särskilt ägde rum bland arbetare – vilka i stället i allt större utsträckning kommit att inkludera Kanal 5 i sina kanalvanor.

Mer och mindre populärt tv-innehåll

Dagens svenska tv-kanaler har följaktligen varierande publikprofiler. Frågan om vad dessa variationer beror på leder med naturlighet över till frågan hur kanalernas utbud ser ut. Tv-kanalerna är mycket mer än rena distributionsvägar; deras innehållsprofiler varierar en hel del. Till att börja med visar samtliga kommersiella kanaler en väsentlig mängd reklam till skillnad från public service-kanalerna (ang. synen på tv-reklam, se Marie Grusells kapitel i denna volym; jfr. Höijer 1998, s. 264). Men även vad gäller det rena programinnehållet finns en hel del variationer (*Svenskt TV-utbud 2005, 2006, s. 21*). Bland de kommersiella kanalerna utmärks TV3 av en övervikt av tv-serier, film, såpor, sit-coms och dokusåpor – en profil som den i huvudsak delar med Kanal 5 som dock har lite mer av kultur, sport och faktabaserade program. Andra privata kanaler är tydligt inriktade mot ett särskilt innehåll – som exempelvis ZTV (ungdomsprogram) och MTV (populärmusik). Hybridkanalen i det svenska kanalsystemet, TV4, har mest gemensamt med public service-kanalerna med ett tämligen blandat utbud inklusive en betydande mängd nyhetssändningar. SVT:s stora kanaler har emellertid en tydligare tonvikt på samhälls- och kulturprogram. Man har under årens lopp försökt att tydliggöra innehållsskillnaderna mellan SVT1 och SVT2 (ibland genom namnbyte), men profileringsambitionerna i public service-verksamheten framstår tydligare i och med lanseringen av de strikt nischade Barnkanalen, Kunskapskanalen och SVT24.

En kanals innehållsprofil påverkar tv-tittarnas kanalval (Asp 2002); bakgrunden är naturligtvis att olika programtyper tenderar att attrahera olika grupper i befolkningen. Det största undantaget i svensk television är nyhetsprogrammen som fångar en mycket stor skara regelbundna tv-tittare. Cirka 85 procent av tv-tittarna (som tittar minst en dag i veckan) hade för vana att se nyheter flera gånger i veckan hösten 2004 (tabell 3).² Sportprogrammen lockar exempelvis inte hälften så många tv-tittare; en tredjedel regelbundna tittare renderar likväl en andraplacering i rangordningen av de tolv innehållskategorier som ingått i frågan i någon av de fyra årens SOM-mätningar. Samhällsprogram och lättare underhållning är innehållskategorier på ungefär likvärdig nivå. Mellan en femtedel och en fjärdedel av tv-befolkningen ser regelbundet på drama/serier, djur-/naturprogram respektive långfilmer. Kulturprogram ser en dryg tiondel flera gånger i veckan; resterande undersökta kategorier

– dokusåpor, matprogram, lek-/spelprogram samt talkshows – har en mindre regelbunden publik. Mönstret överensstämmer ganska väl med det som framkommer i Mediebarometerns mätningar av tittandet en genomsnittlig dag (*Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2005, 2006, s. 55*).

Skillnaderna under perioden 2002–2005 är generellt små, även om det finns tendenser till ett minskat publikunderlag 2005 relativt tidigare år för samtliga undersökta kategorier utom drama/serier och kulturprogram; skälet är dock förmodligen delvis en effekt av det reducerade frågebatteriet. Den relativt stora minskningen för dokusåpor 2004 och 2005 liksom för matprogram efter 2002 indikerar dock sannolikt en förändring i svenskars tittarvanor – utrymmet i rutan har däremot inte minskat (*Svenskt TV-utbud 2005, 2006*).³

Tabell 3 TV-tittares regelbundna innehållspreferenser 2002–2005 (procent)

	2002	2003	2004	2005
Nyhetsprogram	85	84	84	-
Sportprogram	37	36	39	32
Samhällsprogram	30	25	29	-
Lättare underhållning	30	28	31	25
Drama/serier	23	20	23	23
Djur-/naturprogram	23	21	21	20
Långfilmer	25	20	25	19
Kulturprogram	13	11	13	12
Dokusåpor	13	13	14	9
Matprogram	13	7	7	-
Lek-/spelprogram	6	5	5	-
Talkshows	3	4	4	-
Minsta antal svar	1 775	1 798	1 784	1 732

Kommentar: Frågan lyder: 'Hur ofta brukar du titta på följande typer av TV-program?'. Svartalternativen är 'flera gånger i veckan'; 'någon gång i veckan', 'mer sällan', 'aldrig'. I 2005 års undersökning var antalet programtyper reducerat relativt tidigare års, med följden att *sportprogram* inleder som första item jämfört med tidigare placering efter *nyhetsprogram* och *samhällsprogram*. Resultaten avser andelen som uppger sig titta flera gånger i veckan. Procentbasen utgörs av dem som tittar på tv minst 1 gång/vecka (baserat på frågorna om tittande på programtyper och kanaler) och besvarat åtminstone någon delfråga i programtypfrågan.

Om nyheter är den kategori som tv-tittarna tittar i särklass *oftast* på, är skillnaden gentemot övrigt tv-innehåll mindre sett till spenderad tid. Enbart bland SVT:s tittare är faktaprogram och fiktion/långfilm innehåll som ägnas lika mycket tid som nyhetsprogram – och sport och nöje kommer inte långt efter (*Sveriges Televisions public service-redovisning 2005, 2006; tabell 22.2*). Inbegrips tittande på även andra kanaler, med deras rika utbud av nöjes-/underhållningsprogram, ”tappar” nyheter ytterligare i förhållande till andra programtyper.

Varianser i innehållspreferenser

En analys av programvanorna hos olika grupper 2004 pekade precis som ifråga om kanalvanor på ålderns stora betydelse (Nilsson & Weibull 2005), och samma sak gäller resultaten från 2005 års undersökning (för de innehållskategorier som ingick). Åldersfaktorn har särskilt stor betydelse för nyhetskonsumtionen; bland dem som passerat 50-årsåldern ser nästan samtliga tv-nyheter på regelbunden basis (cirka 95 procent), medan det gäller knappt två tredjedelar av dem i tjuogoårsåldern och en tredjedel av tonåringarna. Tittande på samhällsprogram och djur-/naturprogram uppvisar ett likartat åldersberoende fast svagare, och även sport, kultur och mat är innehåll som i viss mån tycks populärare bland äldre än bland yngre. Intresset för dokusåpor uppvisar däremot ett omvänt åldersmönster med en tydlig ungdomsprofil i publiken. Även drama/serier och talkshows lockar unga i högre grad än gamla. Vad gäller långfilmer och lättare underhållning är åldersvariationen mindre entydig. Motsvarande åldersmönster i innehållspreferenser iakttoogs i en studie 1992, med undantag för sportintresset som då saknade ett entydigt samband med ålder (Reimer 1994, s. 140f.) Sammantaget innebär resultaten att den äldre befolkningen generellt uppvisar en större programbredd i sitt tittande än yngre.

Inte helt oväntat är det beträffande sporten den största könsskillnaden framträder (jfr. Reimer 1994, s. 140f.; Höijer 1998, s. 229): nästan hälften av de manliga tv-tittarna ser sportprogram flera gånger i veckan och enbart en sjättedel av de kvinnliga. Kvinnor följer tvärtom i högre utsträckning drama/serier och dokusåpor. Men generellt påverkas innehållspreferenserna i högre grad av individens ålder än dennes kön.

Resultaten från SOM-undersökningen visar att klasstillhörighet i början av 2000-talet spelar mindre roll för allmänna tv-preferenser än ålder. Det innebär emellertid inte att tittarmönster grundat i klassidentitet skulle saknas, och de som finns är förväntade: Tjänstemän och akademiker tittar i något större utsträckning på nyheter, samhällsprogram och framför allt kulturprogram jämfört med arbetare, jordbrukare och i viss mån företagare (de senare delar akademikernas relativt stora intresse för samhällsprogram). Skillnaderna är störst bland de äldre. Arbetare ser i större utsträckning än tjänstemän/akademiker på drama/serier, filmer, dokusåpor, djur/natur- och matprogram, vilket till dels gäller även företagare. Skillnaderna återfinns både bland unga och gamla.

Nordström (2001) har visat hur olika kanaler värderas olika högt beträffande olika typer av program. Och det visar sig av SOM-undersökningen 2004 (då flest antal innehållskategorier ingick i undersökningen) att de variationer som formar kanal- respektive innehållspreferenser har beröringspunkter sinsemellan. Det gäller särskilt regelbundet tittande på nyheter å ena sidan och SVT1 respektive SVT2 å den andra (mätt i Pearson's r : +0,40⁴), men i viss mån även TV4 (+0,20). Sportintresse står naturligt nog i samband med tittande på Eurosport (+0,28) men även med tittande på SVT1, SVT2 och TV4 (+0,16–+0,19). I övrigt samvarierar regel-

bundet tittande på långfilmer, drama och dokusåpor särskilt med tittande på kanalerna TV3 och Kanal 5 (+0,24–+0,28). Tittande på SVT korrelerar utöver nyhets- och sportintresset främst med det för samhälls- och kulturprogram (+0,26; +0,17); tittande på TV4 med lättare underhållning (+0,21). Flera av dessa samband mellan kanal- och innehållspreferenser bottenar som vi förstår mot bakgrund av ovan i sin tur i individens ålder.

Trogen programpublik

Med tanke på de många olika skälen till att människor tittar på tv och tv-tittandets allmänna bundenhet till vardagslivets rutiner och sociala kontext (Gauntlett & Hill 1999; Jansson 1997, Lull 1990), hur viktigt är egentligen själva innehållet? Att nyhetssändningar lockar många vet vi, men hur är det i övrigt? På en konkret fråga om man regelbundet brukar följa något eller några särskilda tv-serier eller tv-program utöver nyheter, visar svaren att en dryg tredjedel av befolkningen inte brukar följa någon särskild produktion alls (tabell 4). Nästan varannan säger sig däremot ha för vana att följa ett eller två program/serier, och nästan var femte följer minst tre.

En analys som inkluderar samma bakgrundsfaktorer som tidigare pekar på en del variationer. Kvinnor visar sig generellt vara mer programtrogna än män liksom tonåringar jämfört med äldre. Vad gäller tonåringarna utmärker sig dessa genom att följa många program; kvinnor genom att följa program över huvud taget. Extremgruppen finner vi hos den yngsta gruppens kvinnor, där andelen som regelbundet följer minst tre program är nära hälften, och 9 av 10 åtminstone ett program. Men också kvinnliga pensionärer brukar följa specifika tv-program i relativt hög utsträckning – vilket däremot inte gäller de jämnåriga männen; här är det enbart de unga som sticker ut, genom att följa flera program. Den självdefinierade klass-tillhörigheten tycks inte ha någon större inverkan utöver det att arbetare uppvisar en något större andel som följer fler än tre program/serier.

Men vad är det då för typ av program som är tittarnas ”måsten”?⁵ Först och främst handlar det om drama och annan typ av fiktion – drygt hälften av alla svaren gäller denna typ av innehåll, enbart drama en femtedel. De programtitlar som toppar dramalistan – och den totala listan – är TV4:s *Lost* (nämnt av totalt 183 respondenter, bland sammanlagt 2 235 nämnda program/serier) och SVT:s *Krönikan* (137 omnämmanden). Beträffande fiktion vid sidan av drama utmärker sig särskilt Kanal 5:s deckare *CSI* men också den animerade serien *Simpsons* (både TV3 och ZTV) och TV4:s thriller *24*.

En knapp femtedel av de listade favoritprogrammen är olika typer av faktaprogram – förstaplatsen delas av två SVT-program: trädgårdsprogrammet *Gröna rum* och konsumentprogrammet *Plus*. En dryg tiondel gäller verklighetsunderhållning – populärast är TV4:s sångtävling *Idol* och äventyrslekarna i TV3:s *Robinson* (tidigare SVT-produktion), och ytterligare en tiondel utgörs av underhållnings-/blandprogram – med flest omnämmanden för TV4:s frågesportsprogram *Jeopardy* och *Parlamentet*

med dess argumentationstävlingar med kända komiker. Sportprogram samlar 3 procent av svaren, oftast nämns här inget specifikt program.

Tabell 4 *Följer regelbundet särskilda tv-serier/program efter kön, ålder respektive klassidentitet, 2005 (procent av befolkningen)*

	Nej	Ja, 1–2	Ja, 3 eller fler	Summa procent	Genomsnittligt antal nämnda program/serier	Antal personer
Samtliga	36	46	18	100	1,3	1 711
<i>Kön</i>						
Kvinna	26	51	23	100	1,6	885
Man	48	40	12	100	1,0	826
<i>Ålder</i>						
15–19 år	20	40	40	100	1,9	124
20–29 år	30	42	28	100	1,5	204
30–39 år	32	52	16	100	1,3	271
40–49 år	39	48	13	100	1,3	282
50–59 år	47	41	12	100	1,0	315
60–65 år	40	50	10	100	1,1	183
66–75 år	35	47	18	100	1,4	208
76–85 år	36	45	19	100	1,3	124
<i>Klassidentitet¹</i>						
Arbetarhem	36	42	22	100	1,4	728
Tj.mannahem	33	52	15	100	1,4	465
Hö. tj.manna-/akademikerhem	37	50	13	100	1,3	255
Företagarhem	37	47	16	100	1,2	120

Kommentar: Frågan lyder: 'Brukar du regelbundet följa något eller några särskilda TV-serier eller TV-program förutom nyheter?' Svartalternativen: 'nej'; 'ja, 1–2'; 'ja, 3 eller flera'.

¹Gruppen jordbrukare är exkluderade ur analysen på grund av det begränsade antalet.

Rangordningen av de mest populära produktionerna blir följaktligen en annan än den för regelbundet tittande på olika typer innehåll mer allmänt (tabell 3). En rimlig förklaring torde vara att drama/fiktions inte är innehåll man nödvändigtvis ser flera gånger i veckan, men att det är sådant man mer än annat tenderar att följa via särskilda program/serier, kanske på veckobasis. Sport å andra sidan ser relativt många relativt ofta, men kanske är det ämnet som sådant som lockar mer än särskilda program; resultaten kan relateras till att sport även funnits representera ett förhållandevis medieberoende intresse (Nilsson & Weibull 2005) – är du intresserad av sport tar du del av det både här och där.

Grupperar vi de program/serier som nämns av respondenterna efter vilken typ av genre de kan sägas representera och bryter ner resultaten efter samma bakgrundsfaktorer som tidigare (tabell 5), återfinns emellertid några av de mönster som påvisades i analysen av den mer allmänna programgenrefrågan. Unga följer i relativt liten utsträckning faktaprogram; men i valet av underhållningsprogram är dokusåpor och andra verklighetsbaserade program mer populära ju yngre man är medan annan typ av underhållning/förströelse är tvärtom mer populär ju äldre man är. Ifråga om traditionell dramaproduktion och övrig fiktion är ålderns betydelse förhållandevis begränsad, men hos befolkningen över 60 år följs denna typ av program i mindre utsträckning än bland yngre.

Tabell 5 *Fördelningen av särskilda tv-serier/program som följs regelbundet efter kön, ålder respektive klassidentitet, 2005 (procent)*

	Fakta	Underhållning/ förströelse	Drama	Övr. fiktion	Dokusåpor/ dokudrama	Sport	Övrigt	Summa procent	Antal personer	Antal nämnda program/serier
Samtliga	16	11	37	20	13	3	0	100	1 010	2 235
<i>Kön</i>										
Kvinna	16	11	38	19	15	1	16	100	621	1 428
Man	18	11	34	21	9	7	18	100	389	807
<i>Ålder</i>										
15–19 år	4	5	38	30	23	0	4	100	98	231
20–29 år	5	5	43	21	24	2	5	100	139	308
30–39 år	9	7	45	19	14	6	9	100	177	359
40–49 år	15	9	40	21	13	2	15	100	165	360
50–59 år	21	8	36	21	10	4	21	100	146	324
60–65 år	20	18	32	18	10	2	20	100	96	199
66–75 år	30	20	28	15	5	2	30	100	122	294
76–85 år	37	25	23	10	2	3	37	100	67	160
<i>Klassidentitet¹</i>										
Arbetarhem	15	10	33	23	17	2	15	100	430	984
Tj.mannahem	20	12	39	16	10	3	20	100	291	630
Hö. tj.manna-/ akademikerhem	15	9	49	16	8	3	15	100	156	324
Företagarhem	16	10	33	21	16	4	16	100	69	149

Kommentar: Kategoriseringen av varje enskilt program är gjort efter den kodbok som används i Granskningsnämndens undersökning av det svenska tv-utbudet (se *Svenskt TV-utbud 2005, 2006*); kategoriindelningen följer i huvudsak kodbokens struktur – undantaget gäller "underhållning/förströelse" vari ingår underhållnings-/upplevelseprogram, musik samt olika typer av förströelse- och blandprogram. Resultaten visar fördelningen över programkategori för respektive befolkningsgrupp, oavsett antal program/serier respondenterna nämnt (max tre).

¹Gruppen jordbrukare är exkluderade ur analysen på grund av det begränsade antalet.

Skillnader i programval hos människor med olika klassidentitet är förhållandevis små sett till de redovisade programkategorierna. Störst betydelse kan utläsas i fråga om att följa dokusåpor och annan verklighetsunderhållning; dessa program utgör dubbelt så stor andel av de nämnda hos arbetare/företagare som hos högre tjänstemän/akademiker.

Könsskillnaderna rör, precis som tidigare, särskilt vanan att följa sportprogram – dessa omfattar 7 procent av de program männen nämnde och 1 procent av kvinnornas. Bland kvinnors favoritprogram utgörs i stället 15 procent av verklighetsunderhållning mot männens 9 procent. När det gäller att följa särskilda produktioner av drama och övrig fiktion finns däremot inte någon nämnvärd könsskillnad likt den som gällde för tittande på drama/serier mer allmänt. När män och kvinnor väljer att följa särskilda program så är skillnaden i genrefokus alltså inte lika stor.

Detta hindrar emellertid inte att det ändå handlar om olika program. Hos kvinnors totala tio-i-topplista över nämnda program/serier återfinns fyra titlar (kursiverade i tabell 6) som saknas på männens motsvarande lista – den största avvikelsen i antal omnämmanden gäller Kanal 5:s dramaserie *Desperate Housewives* (64 omnämmanden bland kvinnorna jämfört med 10 hos männen). På männens topplista kvalificerar sig likaledes fyra titlar som saknas på kvinnornas motsvarande; här gäller den största skillnaden TV4:s spionserie *Alias* (22 omnämmanden bland männen mot kvinnornas 12).

Tabell 6 *Tio-i-topp bland nämnda favorittitlar – samtliga samt efter kön, hösten 2005 (rangordning efter antal omnämmanden)*

Kvinna		Man		Samtliga	
Titel	Kanal	Titel	Kanal	Titel	Kanal
1 Lost (94)	TV4	Lost (89)	TV4	Lost (183)	TV4
2 Krönikan (93)	SVT	Krönikan (44)	SVT	Krönikan (137)	SVT
3 Idol (86)	TV4	Kommissionen (32)	SVT	Idol (105)	TV4
4 <i>Desperate housewives</i> (64)	Kanal 5	Simpsons (24)	TV3/ZTV	CSI (81)	Kanal 5
5 CSI (63)	Kanal 5	<i>Robinson</i> (20)	TV3	Kommissionen (79)	SVT
6 OC (48)	Kanal 5	<i>Plus</i> (20)	SVT	<i>Desperate housewives</i> (74)	Kanal 5
7 Kommissionen (47)	SVT	Idol (19)	TV4	OC (65)	Kanal 5
8 <i>Gröna rum</i> (33)	SVT	CSI (18)	Kanal 5	<i>Gröna rum</i> (44)	SVT
9 <i>Jeopardy</i> (25)	TV4	OC (17)/ <i>Medicin-</i>	Kanal 5/	<i>Plus</i> (41)	SVT
10 <i>Forsythesagan</i> (24)	SVT	<i>mannen</i> (17)/ <i>Alias</i> (17)	TV4	<i>Medicinnannen/Robinson</i> (39)	TV4/TV3

Kommentar: Titlar unika för kvinnors resp. mäns topplistor är markerade med kursiv stil.

Vad gäller den totala topplistan för samtliga i undersökningen kan konstateras att inga av dessa programtitlar finns med i den tio-i-topplista som MMS sammanställde över de sändningar som nådde störst publik 2005 (MMS 2006b). Här är hela nio sändningar SVT-produktioner – tre melodifestivalsprogram, en idrotts-

gala, julaftons Kalle Anka, det nya årets traditionella Kungafamiljen samt tre andra programtitlar – och enbart en sändning en TV4-produktion: Friidrotts-VM. Publikmätningarna tenderar att på detta vis toppas av olika typer av event-program, vilka naturligt nog inte är något som publiken ”följer regelbundet”. För enbart september månad (MMS 2006b) – dvs. då SOM-enkäten nådde ut bland respondenterna – placerar sig emellertid några av de program som återfinns bland de vanligast nämnda i undersökningen (TV4:s *Idol* och *Medicinn mannen* samt SVT:s *Kommissionen*). I övrigt kan sådant som sändningstider, anpassning till övriga familjemedlemmars önskemål och allmänt graden av eget engagemang i programmet tänkas bidra till att de titlar befolkningen lyfter fram som särskilda favoriter inte alltid motsvarar vad flest tittar på.

Vi har tidigare kunnat konstatera att åldersvariationen i individers tv-tittande är stor beträffande såväl val av kanal som innehållspreferens mer allmänt. Med konkretionen i specifika programtitlar blir förhållandet ännu tydligare (tabell 7). Endast en titel finns med i tio-i-topp-listan för både gruppen 15–29-åringar och gruppen 65+, nämligen den allmänt populära dramaserien *Lost*. De två listorna över vanligast nämnda favoritprogram visar också på olikheterna i kanalpreferenser – eller kanske snarare orsakerna bakom dessa. *Lost* visas i den mest åldersneutrala kanalen TV4 – dit såväl de yngsta som de äldsta tittarna hittar. I de äldstas topplista kommer samtliga titlar från antingen TV4 eller SVT. Hos de unga lyser SVT helt med sin frånvaro som källa till favoritprogrammen; här är det TV4 i kombination med framför allt Kanal 5 som gäller.

Tabell 7 *Tio-i-topp bland nämnda favorittitlar hos unga och gamla, hösten 2005 (rangordning efter antal omnämmanden)*

15–29 år		65+	
Titel	Kanal	Titel	Kanal
1	<i>OC (51)</i>	<i>Krönikan (60)</i>	SVT
2	<i>Lost (50)</i>	<i>Plus (27)</i>	SVT
3	<i>Idol (50)</i>	<i>Jeopardy (22)</i>	TV4
4	<i>Desperate housewives (42)</i>	<i>Forsythesagan (17)</i>	SVT
5	<i>CSI (28)</i>	<i>Kommissionen (16)</i>	SVT
6	<i>Simpsons (24)</i>	<i>Uppdrag granskning (15)</i>	SVT
7	<i>That 70's show (20)</i>	<i>Go'kväll (15)</i>	SVT
8	<i>Paradise hotel (15)</i>	<i>Lost (14)</i>	TV4
9	<i>Vänner (15)</i>	<i>Hem till gården (14)</i>	TV4
10	<i>Roomservice (13)</i>	<i>Gröna rum (13)</i>	SVT

Kommentar: Titlar unika för de yngstas resp. äldstas topplistor är markerade med kursiv stil.

Mot bakgrund av kanalernas olika representation ovan är det illustrerande att se till fördelningen av ursprungskanaler till samtliga de titlar som nämns⁶: Bland undersökningens äldsta representanter, 76–85 år, svarar SVT1/SVT2 för två tredjedelar av de nämnda programmen och TV4 för ytterligare 30 procent. Återstår gör endast 5 procent för TV3. Hos tonåringarna tillfaller den största enskilda andelen i stället TV4, 45 procent, följt av Kanal 5 som visar en tredjedel av favorittitlarna. SVT1/SVT2 svarar bland de unga för endast 4 procent. Ålderssambandet för andelen SVT- respektive Kanal 5-program löper däremellan huvudsakligen linjärt. Återigen framstår TV4 som kanalen som attraherar över åldersgränserna.

Tabell 8 Tv-kanaler bakom favoritprogram efter ålder, hösten 2005 (procent)

	SVT1/ SVT2	TV3	TV4	Kanal5	Går på flera kanaler	Annan kanal	Summa procent	Antal personer	Antal nämnda titlar
15–19 år	4	13	45	33	4	1	100	97	227
20–29 år	10	10	35	38	5	2	100	138	299
30–39 år	23	10	42	20	1	4	100	167	327
40–49 år	31	12	41	15	1	0	100	160	331
50–59 år	44	8	35	11	1	1	100	135	280
60–65 år	48	13	35	2	1	1	100	86	167
66–75 år	64	5	28	3	0	0	100	113	259
76–85 år	65	5	30	0	0	0	100	61	128
Samtliga	33	10	37	17	2	1	100	957	2 018

Ålder: livsfas eller generation?

Att människor i olika åldrar söker sig till olika typer av kulturutbud förvånar nog få. Olika livsfaser tenderar att vara förknippade med olika intressen och olika vardagsrutiner där medieanvändning och annan kulturkonsumtion ska passas in (Nilsson 2005a). Vad man kan säga är att det är först med dagens flerkanalssystem som det verkligen finns möjlighet till individuella tv-vanor – om de så bottnar i ålder, kön eller något annat. Förutsättningarna har därtill förbättrats med ett ökat antal tv-apparater i de enskilda hushållen (jfr. Bjur 2005).

Men om valfrihet är något positivt innebär de nya alltmer individualiserade vanorna sämre chanser för den enskilde tv-tittaren att ramla över ett program som ligger utanför ramarna för det han eller hon slentrianmässigt bänkar sig framför (jfr. Höijer 1998, s. 286f). Och även om svenska folket har tillgång till fler kanaler 2005 jämfört med slutet av 1980-talet, har samtidigt konstaterats en viss likriktning i utbudet. Ökad valfrihet i form av fler titlar att välja på under de två timmarna landets tv-tittare spenderar framför rutan varje dag är inte nödvändigtvis detsamma som ökad valfrihet beträffande programtyper. Explosionen av dokusåpautbudet på bästa-sändnings-tid under senare år är ett talande exempel.

Den framåtblickande frågan med utgångspunkt i resultaten som presenteras är annars hur tv-tittandets inriktning på kanaler och program kommer att formas framöver. Kommer de ungas mer begränsade intresse för SVT till förmån för TV4, TV3 och Kanal 5 att bestå alltefter de åldras? Med tanke på att samtliga generationer har ökat sitt tittande på Kanal 5 sedan början av 1990-talet samtidigt som bara de födda på 1950-talet eller tidigare ökar sitt SVT-tittande alltefter de åldras, finns skäl att misstänka att ålderskillnaderna delvis avspeglar framväxten av nya tv-titargenerationer (Nilsson kommande; jfr. Nilsson 2005). Det publikt massiva stödet för den traditionella public service-televisionen är som sagt historia. Men framtiden är som bekant alltid formbar...

Noter

- ¹ Avser svenska befolkningen 9–79 år; mätningarna 2005 gav exakt 96 minuter respektive 86 procent.
- ² Nyheter ingick inte som kategori i 2005 års mätning, men det finns inga skäl att anta att andelen skulle ha förändrats nämnvärt på ett år. En annan fråga i undersökningen om specifikt nyhetsvanor visar att cirka 40 procent av befolkningen dagligen ser något av SVT:s nationella nyhetsprogram, och cirka 20 procent TV4:s motsvarighet (se vidare Sören Holmbergs och Lennart Weibulls inledande kapitel i denna volym).
- ³ Även Nordicom-Sveriges Mediebarometer visar på en svag tendens till avtagande intresse för dokusåpor (opublicerade data för enbart hösten 2005).
- ⁴ Angivna korrelationsmått bygger förenklat på dikotoma variabler för regelbundna kanalvanor (minst 5 dgr./v.) respektive innehållsvanor (flera ggr./v.) eller ej.
- ⁵ Textinmatning av nämnda programtitlar samt kategorisering avseende genre samt kanal har utförts av bitr. forskare Anna Antoni Olsén.
- ⁶ Där kanal är möjligt att koda; vissa respondenter nämner inte specifika titlar utan skriver t. ex. 'djur/natur'; 'sportprogram'.

Referenser

- Asp, Kent (2002) "Tv-tittarnas programpreferenser och den 11 september". I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Det våras för politiken*. SOM-rapport nr. 30. SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Bjur, Jakob (2005) "Den individualiserade TV-tittaren". I *Det hyperindividualiserade samhället*. Bjereld, Ulf; Demker, Marie; Ekecrantz, Jan & Ann-Marie Ekengren (red.). Boréa, Umeå.

- Gauntlett, David & Hill, Annette (1999) *TV Living – Television, culture and everyday Life*. Routledge, London/New York.
- Hill, Annette with Weibull, Lennart & Nilsson, Åsa (2005) *Audiences and Factual Reality Television in Sweden*. Research Report nr. 2005-4. Media Management and Transformation Centre, Jönköping International Business School, Jönköping.
- Höijer, Birgitta (1998) *Det hörde vi allihop! Etermedierna och publiken under 1900-talet*. Stiftelsen Etermedierna i Sverige, Stockholm.
- Jansson, André (1997) *Sätt att se på TV. En kvantitativ problematisering av den selektiva TV-publiken*. Arbetsrapport nr. 76. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Lull, James (1990) *Inside Family Viewing – Ethnographic Research on Television's Audiences*. Routledge, London/New York.
- MMS (2005) *TV-tittandet 2004 Årsrapport* (www.mms.se/2006-04-13).
- MMS (2006a) *TV-tittandet 2005 Årsrapport* (www.mms.se/2006-04-13).
- MMS (2006b) *Månadsrapport September 2005-09* (www.mms.se/2006-04-13).
- Nilsson, Åsa (2005a) "Medieanvändning i vardagen". I Bergström, Annika; Wadbring, Ingela & Lennart Weibull (red.) *Nypressat – Ett kvartsekel med svenska dagstidningsläsare*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Nilsson, Åsa (2005b) "Medieanvändningens generationer och livscyklar." I *Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2004*. Medienotiser nr. 1, 2005. Nordicom, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Nilsson, Åsa (kommande) "Tv-publikens utveckling: en generationsfråga?" (arbets-titel). Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Nilsson, Åsa & Weibull, Lennart (2005) "Medier eller innehåll". I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Lyckan kommer, lyckan går*. Rapport nr. 36. SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Nordström, Bengt (2001) "Public servicetelevisionens starka och svaga sidor." I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Land, Du välsignade?* SOM-rapport nr. 26. SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2005*. (2006) Medienotiser nr. 1, 2006. Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Reimer, Bo (1994) *The Most Common of Practices – On Mass Media Use in Late Modernity*. Almqvist & Wiksell International, Stockholm.
- TV:s publik – 12–18 januari 1987*. (1987) SR/PUB, Stockholm.
- Svenskt TV-utbud 2005*. (2006) Granskningsnämndens rapportserie, rapport nr. 19. Stockholm.
- Sveriges Televisions public service-redovisning 2005*. (2006) Sveriges Television, Stockholm.

FRÅN RADIOPRAT TILL MUSIKSKVAL

JAN STRID

Radiolyssnandet i Sverige har varit tämligen stabilt ända sedan tillkomsten av de privata lokalradiokanalerna 1993. Tiden som vi ägnar åt radion, ca 2 timmar och 21 minuter, och antalet kanaler som vi växlar mellan, 2 till 3 stycken, är också tämligen stabilt (Mediebarometern 2005, Strid 2004). De som väljer talkanaler växlar mellan dessa och de som vill lyssna på musik väljer mellan musikkanalerna.

Vad som över åren har ändrats är själva lyssnandet. Tidigare valde vi i högre grad särskilda program medan radiolyssnandet med tiden blivit alltmer ett sekundärlyssnande. Om man t ex ser till radiotablåerna i våra dagstidningar så förekommer där bara programledarnas namn men inte vad programmen innehåller. Dessutom har radiolyssnandet förändrats såtillvida att allt färre lyssnar på radio. I våra undersökningar uppger mellan 20 och 25 procent att de inte lyssnar någon gång i veckan (Strid 2003, Strid 2004).

Om vi har en hög stabilitet sett ur lyssnarnas perspektiv så kan vi däremot tala om förändring sett ut sändarnas perspektiv. Det startade med privata lokalradiostationer 1993 då utbudet mer än fördubblades på de flesta orter i Sverige räknat efter antalet kanaler. Men de flesta kanaler gick samman eller köptes upp av nätverk så att vi idag i stort sett kan tala om högst två eller tre separata nätverk (Hadenius och Weibull, 2005). Följden av detta har blivit att det lokala som det så stolt talades om vid starten av såväl kanal innehavare som politiker blev till och med än mer centraliserat än Sveriges Radio.

På sistone har också distributionen av radio förändrats genom digitalisering så att vi numera kan lyssna till radio via såväl datorer som mobiltelefoner och ”webbradio” vilket gör att begreppet radio förefaller alltmer obsolet även om lyssnandet på radio via dator ännu ligger under 5 procent (Bergström 2004).

I SOM-institutets årliga mätningar har sedan 1994 ställts frågor om radiolyssnande. Bakgrunden var intresse att följa radiopublikens förändring mot bakgrund av privata lokalradios tillkomst detta år. I årliga översikter har det regelbundna radiolyssnandet redovisats (t ex Strid 2000, 2001, 2002, 2003, och 2004). År 2005 mättes radiolyssnandet för tolfte året i följd.

Regelbundet radiolyssnande 2005

Eftersom den mätteknik som SOM-institutet sedan starten 1994 utgått ifrån är vilka kanaler som allmänheten *brukar* lyssna på går det inte att direkt jämföra resultatet med undersökningar som mäter vad man lyssnade på under gårdagen eller

den gångna veckan exempelvis RUAB:s mätningar (www.ruab.se). Men eftersom människors vanor är tämligen stabila och radiolyssnandet i huvudsak äger rum på tre platser – i hemmet, på arbetet/i skolan och i bilen – så förefaller publiken förhållandevis lätt kunna anger vilka kanaler de brukar ta del av. Vi kan visserligen missa kanaler som man mera tillfälligt råkar lyssna på i t ex varuhus, kafeer eller annan offentlig miljö men eftersom vi är mera intresserade av tendenser över tid torde ”brukarfrågan” kunna fungera.

Tabell 1 Andel som brukar ta del av olika radiokanaler mer eller mindre regelbundet, hösten 2005 (procent)

Kanal	Dagligen	5-6 ggr/v	3-4 ggr/v	1-2 ggr/v	Mer sällan	Aldrig	Summa procent
P1	12	2	4	7	25	50	100
P2	2	1	2	4	25	66	100
P3	6	4	7	12	32	39	100
P4	29	9	10	12	20	20	100
Radio Rix	9	7	9	10	19	44	100
Radio City	2	1	2	4	17	74	100
Energy/NRJ	2	2	3	5	18	70	100
Mix Megapol	2	4	6	8	22	58	100
Lugna Favoriter	3	3	5	9	19	61	100
Närradio	2	1	2	3	17	75	100

Utfallet är det helt förväntade. Klart störst andel lyssnare har P4 i Sveriges Radio. P4 är visserligen inte *en* kanal utan det är en aggregering av 25 regionala kanaler som dock under vissa tider på dygnet sänder samma program. Det är också den enda i huvudsak talade lokala kanalen. Den sänder dock inte hela dygnet utan i princip från 06.00 till 18.00 på vardagarna medan det på helgerna endast rör sig om kortare nyhetsinslag.

På andra plats när det gäller dagligt lyssnande kommer P1 i Sveriges Radio medan Radio Rix kommer på tredje plats. Ser vi i stället till lyssnande per vecka så kommer Radio Rix på andra plats och P1 först på fjärde passerad även av P3 i Sveriges Radio på tredjeplats. Förutom Radio Rix har de övriga privata kanalerna endast marginella dagliga lyssnare.

Det dagliga lyssnandet 1994-2005

Om vi jämför det dagliga lyssnandet med 2004-års siffror kan vi konstatera den stora stabiliteten i lyssnandet – siffrorna är näsan helt identiska. Men även om det på kort sikt inte händer så mycket kan vi se några intressanta förändringar.

Tabell 2 Andelen dagliga lyssnare på enskilda radiokanaler 1994-2005 (procent)

Kanal	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2005
P1	17	12	13	13	12	13	12
P2	4	3	3	3	2	3	2
P3	15	9	8	7	7	6	6
P4	32	30	31	31	31	32	32
Radio Rix	4	5	6	6	6	9	9
Radio City	4	4	3	2	2	2	2
Energy/NRJ	4	6	4	5	3	3	2
Mix Megapol	-	3	5	5	4	3	2
Lugna Favoriter	-	-	-	-	4	3	3
Närradio	4	4	3	3	3	3	2
Antal svarande	1704	1779	1821	1842	3606	3612	3499

Stabiliteten kan här illustreras av P4 i Sveriges Radio, på tolv år har inget förändrats i andelen dagliga lyssnare på denna kanal (den statistiska felmarginalen för P4:s del är mellan 1 och 2 procentenheter).

Förlorarna efter 1993-års förändring i radioutbudet är Sveriges Radios övriga tre kanaler. Såväl P1 som P2 och P3 har tappat lyssnare. Framför allt har P3 drabbats. Detta var Sveriges Radios musikkanal så det verkar naturligt att just denna kanal tappat till de privata musikkanalerna. Procentuellt sett har P2 tappat ännu fler men lyssnarandelen är så liten att det är mera vanskligt att uttala sig om vad som ligger bakom minskningen.

Av de privata musikkanalerna har Radio Rix lyckats bäst på senare år medan Energy/NRJ efter hand förlorat publik. Sammantaget har de privata kanalerna under perioden förändrats på olika sätt vilket gjort att siffrorna går lite upp och ned. Resultaten pekar emellertid på att de privata musikkanalerna tagit lyssnare från Sveriges Radios kanaler.

Radiolyssnandet i olika grupper

Den faktor som mer än något annat förklarar vilka kanaler människor lyssnar på är ålder. Den som är mellan 15 och 30 år lyssnar företrädesvis på musikkkanaler, är man mellan 30 och 50 år så kombineras talade kanaler med musikkkanaler men de som är över 50 år prioriterar de talade kanalerna.

Mycket talar för att det är position i livscykelns som avgör vad man lyssnar på och inte vilken generation man tillhör. Exempelvis tycks musikintresset inte fortsätta upp i åldrarna. Däremot kan vi möjligen iakta en generationsberoende skillnad vad gäller P2 med den klassiska musiken och P1 med sitt ”tyngre” innehåll. Vissa preliminära data tyder på att dessa kanaler har svårare än andra att fånga upp nya generationer av lyssnare (Nilsson, kommande).

Tabell 3 Andelen dagliga lyssnare på olika radiokanaler efter ålder, 2005 (procent).

Kanal	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-75	76-85
P1	1	2	1	3	7	14	24	34
P2	1	0	0	0	0	1	4	11
P3	4	11	9	8	7	4	3	5
P4	3	2	4	11	21	41	52	45
Rix	22	9	8	15	11	8	2	0
City	2	4	7	1	1	2	0	0
Energy/NRJ	5	6	1	1	2	1	0	0
Megapol	5	5	2	2	5	2	0	0
Lugna	5	5	2	2	4	4	1	2
Närradio	1	1	1	2	2	2	3	2
Antal	244	203	212	559	580	647	799	255

För P2:s del ser vi att kanalen i stort sett inte har några dagliga lyssnare under 50 år och vi har sett hur icke-lyssnandet på denna kanal krupit allt högre upp i åldrarna. Om det är en generationseffekt eller ej kommer vi dock inte att få veta eftersom P2 nu görs om för att locka yngre lyssnare.

Inte heller för P1:s del kan vi spåra några generationseffekter. Man tappar lyssnare i åldern upp till 50 år men ökar något i åldrarna över 50 år. När det gäller P3 i Sveriges Radio förefaller kanalen tappa i samtliga åldrar.

Som vi sett är Radio Rix den musikkanal som ökat på senare år. Vi kan nu se att detta delvis förklaras av att den nått fler personer över 50 år. Detsamma gäller Lugna Favoriter men kanalen har inte funnits så länge och det har tidigare visat sig att kortsiktiga uppgångar snart har avlösts av nedgång.

Kön

I en SOM-undersökning från 1999 beskrev vi radion som det jämställda mediet. Skillnaden i radiolyssnandet mellan män och kvinnor var mycket liten. Den enda egentliga skillnaden som kunde iakttas var mellan unga kvinnor och unga män och gällde framför allt musikkanalerna där kvinnorna i något högre grad valde den kanal som spelade den mest moderna musiken. Det fanns även en liten skillnad också gällande lyssnandet på P3 som männen föredrog i något högre grad något som vi förmodade berodde på den mera "nischade" musiken på kvällarna i P3. En möjlig förklaring kunde då vara att musik och livsstil hänger starkare ihop hos män än hos kvinnor.

I årets undersökning finner vi att de små skillnader som tidigare iakttagits finns kvar men att de förstärkts.

Tabell 4 Andel dagliga lyssnare bland män och kvinnor på de olika kanalerna 2005 (procent)

Kanal	Kvinnor	Män
P1 i Sveriges Radio	13	12
P2 i Sveriges Radio	2	2
P3 i Sveriges Radio	5	7
P4 i Sveriges Radio	27	31
Radio Rix	10	7
Radio City	2	1
Energy/NRJ	2	1
Mix Megapol	3	2
Lugna Favoriter	4	2
Annan Privatradio	3	2
Närradio	2	2

Skillnaden mellan män och kvinnor kvarstår i samma utsträckning som tidigare vad gäller P3 medan den totala skillnaden mellan mäns och kvinnors lyssnande på de privata musikkanalerna har ökat. Detta beror i huvudsak på att männens lyssnande gått ner medan kvinnornas lyssnande ligger på samma nivå.

Den skillnad vi ser mellan mäns och kvinnors lyssnande på P4 torde dels bero på att sporten ligger i P4 dels på trafikinformationen som också finns i P4 och att män oftare kör bil till och från arbetet.

Situation i hemmet

Ett tidigare antagande bakom våra analyser var att när de nya musikkanalerna kom in i utbudet skulle barnen först notera dem, men sedan skulle det medföra att också föräldrarna började lyssna. Eftersom ungefär en tredjedel av lyssnandet sker i hemmet så borde det påverka andra familjemedlemmars lyssnande på samma sätt som vi förmodar att likheten mellan män och kvinnors lyssnande har sin bakgrund i det gemensamma kanalvalet. Om vårt antagande är riktigt även i fråga om barn och vuxna borde de ensamstående och de utan barn skilja sig från dem som har barn.

Eftersom så få under 20 år har barn (en person i undersökningen) och så få över 60 år har hemmavarande barn så skall vi studera de mellan 20 och 60 år.

De mellan 20 och 29 år som har barn lyssnar mer på samtliga kanaler jämfört med de som inte har barn med undantag för P3 som ju hade den mest "nischade" profilen vilket förefaller gynna dem utan barn. Skillnaderna utjämnas mellan 30 och 39 år fortfarande med undantag för P3. I åldrarna över 40 år är det personer utan barn som i långt högre grad lyssnar på P1 och i lägre grad lyssnar på musikkanalerna. När det gäller P4 påverkar inte barnen lyssnandet över huvud taget. Mönstret sammantaget ser ut på följande sätt:

Kanal	Lyssnar i högre grad och är mellan 20 och 40år
P1	Utan barn
P2	Utan barn
P3	Utan barn
P4	Ingen skillnad
Rix	Med barn
City	Med barn
Megapol	Med barn
Lugna Favoriter	Med barn

Att barnen påverkar vårt lyssnande står nog klart men vad som ligger bakom är svårare att bedöma. Är det barnen i sig som påverkar lyssnandet eller påverkar de andra faktorer som i sin tur påverkar lyssnandet går inte här att avgöra.

Stad och land

Tidigare studier av t ex tidningsläsning har visat att det lokala materialet är mera uppskattat i landsorten än i storstäderna varför det inte är ett alltför vågat antagande att lyssnandet på P4 är högre i landsorten än i storstäderna. En annan förklaring är att den privata lokalradion har en lägre räckvidd utanför storstäderna medan Sveriges Radio har krav på total räckvidd.

Tabell 5 Andel dagliga lyssnare i storstad (Stockholm, Göteborg och Malmö) och ren landsbygd 2005 (procent).

Kanal	Storstad	Mindre tätort	Landsbygd
P1	14	10	13
P2	3	1	1
P3	4	7	7
P4	15	32	41
Rix	5	11	9
City	3	2	2
Energy/NRJ	2	2	2
Megapol	2	3	2
Lugna Favoriter	4	3	2
Annan privatradio	4	2	2
Närradio	1	2	3

Antagandet bekräftas. Lyssnandet på P4 är nästan tre gånger så högt på landsbygden som i storstaden. I övrigt är dock skillnaderna ganska små, lyssnandet på P3 är också något högre på landsbygden liksom lyssnandet på Radio Rix. Något högre lyssnande på P1 och P2 i storstäderna vilket sammanhänger med den något högre utbildningen i storstäderna även om utbildningens betydelse för lyssnandet på P1

och P2 är mycket liten. Att lyssnandet på Lugna Favoriter och annan privatradio är högre i storstaden torde bero på att landsbygden i hög grad saknar tillgång till dessa kanaler.

Vidare är det så att skillnader i lyssnandet är mindre mellan olika ungdomsgrupper än mellan olika äldre grupper. Musiksmaken förefaller vara ungefär densamma bland ungdomar oavsett var de bor, vilken utbildning de har, vilken ekonomisk situation de befinner sig i och liknande socioekonomiska faktorer.

Stabilitet i lyssnande – förändring i utbud

Vad som präglar radiolyssnandet är stabilitet även om vi har en stor förändring i utbudet och distributionen. På längre sikt har vi dock observerat en del tendenser till förändring t ex att radiolyssnandet totalt sett går ner och att det framför allt drabbat Sveriges Radios kanaler.

Ålder är den faktor som förklarar det mesta av den skillnad som finns i radiolyssnandet. För enstaka kanaler kan vi ändå finna vissa skillnader. Det lokala materialet i P4 attraherar i långt högre grad människor på landsbygden men vi kan också se att det är den största kanalen även i storstaden, varför det för övrigt är obegripligt att dessa lyssnare inte kan få lyssna till sin kanal efter klockan 18 eller på helgerna.

Livssituation och situation i hemmet påverkar lyssnandet om än i ringa utsträckning och vi kan nog fortfarande beteckna radiomediet som det jämställda mediet.

Referenser

- Bergström, Annika (2004): Den fjärde vågen. I Holmberg, S & Weibull, L (red): *Land du välsignade*. Göteborg. SOM-Institutet. Göteborgs universitet.
- Hadenius, Stig & Weibull, Lennart (2005). *Massmedier*. Stockholm, Albert Bonniers Förlag
- Nilsson, Åsa (kommande): *Medier och generation*. Institutionen för journalistik och masskommunikation. Göteborgs universitet.
- Strid, Jan (2000): Och radio bara står på – radiovanor 1999. I Holmberg, S & Weibull, L (red): *Det nya samhället*. Göteborg. SOM-institutet. Göteborgs universitet.
- Strid, Jan (2001): En ny radio-och sedan? I Holmberg, S & Weibull, L (red): *Land, Du välsignade*. Göteborg. SOM-institutet. Göteborgs universitet.
- Strid, Jan (2002): Radiolyssnandet 2001 – en uppdatering. I Holmberg, S & Weibull, L (red): *Det våras för politiken*. Göteborg. SOM-institutet. Göteborgs universitet.
- Strid, Jan (2003): Radiolyssnandet minskar. I Holmberg, S & Weibull, L (red): *Fåfångans marknad*. Göteborg. SOM-institutet. Göteborgs universitet.

Strid, Jan (2004): Tio års radiolyssnande: en översikt. I Holmberg, S & Weibull, L (red): *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg. SOM-institutet. Göteborgs universitet.

Strid, Jan (2005): De unga och radion. I Holmberg, S & Weibull, L (red): *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg. SOM-institutet. Göteborgs universitet.
Mediebarometer 2005. Nodicom-Sverige, Göteborgs universitet.

SVENSKA LÄSVANOR

RUDOLF ANTONI

De senaste årens utveckling på bok- och tidskriftsmarknaden har åtminstone hittills besvarat frågan om internet kommer att innebära slutet för den era som i Europa inleddes av Gutenberg på 1400-talet – tryck på papper. Även om de elektroniska medierna hopar sig kring oss och vår livsstil kräver en allt snabbare konsumtion av både nöjen och information finner både böcker och tidskrifter sin plats i dagens samhälle. Bara under de senaste decennierna har i tur och ordning televisionen, videon, dataspelet och internet beskrivits som bokläsningens dödgrävare. Men boken lever vidare och den svenska tidskriftsmarknaden omsätter idag totalt sett omkring 6 miljarder kronor om året. Ett exempel på dessa medias livskraft är att böcker och tidskrifter utgjorde över 40 procent av Bonnier AB:s omsättning 2005. Detta trots att andra delar av verksamheten omfattar bland annat dagstidningar som Dagens Nyheter, Sydsvenskan, Expressen, GT, Kvällsposten och Dagens Industri, samt företag som Svensk Filmindustri, SF bio och delar av TV4. (Bonnier verksamhetsberättelse 2005). Böcker och tidskrifter är med andra ord big business på 2000-talet.

Helt opåverkade är dock varken böcker eller tidskrifter av att verkligheten omkring dem förändras. Bokbranschen har under de senaste åren genomgått en ordentlig ansiktslyftning. Förlagen satsar på att snabbt producera framgångsrika böcker i billiga pocketutgåvor som inte bara köps i bokhandel eller genom bokklubbar utan på järnvägsstationer och flygplatser, i livsmedelsbutiker och pressbyråer. (Blomqvist & Jonsson 2004) Dessutom säljs en allt större andel böcker idag via näthandel. Den svenska tidskriftsmarknaden har de senaste åren ökat explosionsartat. I genomsnitt kommer det idag ut en ny titel var tredje dag. Omkring en på fyra nya tidskrifter överlever inte i det långa loppet men ungefär var tionde blir förhållandevis framgångsrik. (Resumé 2006-03-16)

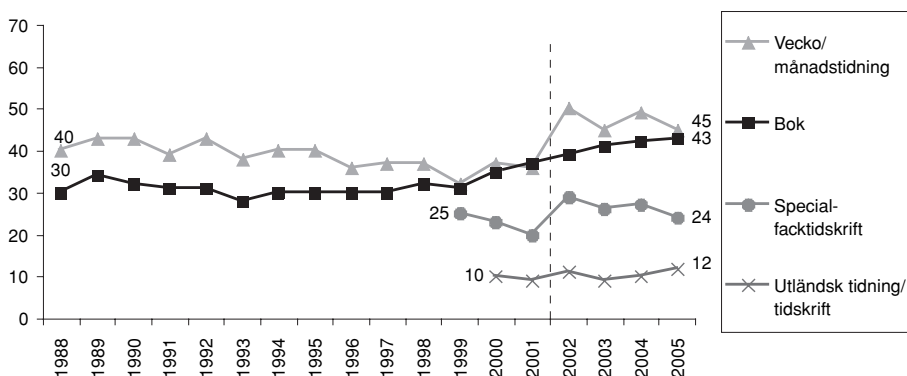
Syftet med denna redovisning är att med utgångspunkt från den nationella SOM-undersökningen 2005 ta pulsen på den svenska läsningen. Läsning har här definierats som läsning av böcker och tidskrifter. Det förstnämnda omfattar då både skönlitteratur och facklitteratur medan begreppet tidskrifter får stå för vecko-/månadstidningar och special-/facktidskrifter. Hur står sig läsningen i den digitala medieåldern?

Konsten att bläddra

Generellt sett är läsandet en stark tradition i det svenska samhället. (Hallin & Moncini, 2004) De förändringar som syns över tid sker förhållandevis långsamt

och odramatiskt. Det som däremot är anmärkningsvärt är utvecklingen under 2000-talets första fem år, då läsandet av böcker och vecko-/månadstidningar har ökat kraftigt. För bokläsning har det varit en stadigt stigande kurva sedan 1999 då knappt en tredjedel läste så ofta som minst en gång i veckan. Men det innebär inte att de som tidigare inte läste böcker nu läser. Snarare handlar det om att de som läser böcker nu läser mer och oftare. Under hela undersökningsperioden 1988-2005 är det omkring var sjunde svarande som uppger att de aldrig läser någon bok. Från och med 2002 sänktes momsen på böcker och tidskrifter vilket i praktiken har inneburit att de har blivit billigare.¹ (SCB 2004) Men när det gäller den sänkta momsen så har den främst haft effekt på vecko-/månadstidningsläsningen samt läsandet av special-/facktidskrifter. (Antoni 2004) För läsandet av vecko-/månadstidningar har det inneburit ett totalt läsaryft med ungefär 10 procentenheter där kurvan har stabiliserats. För special-/facktidskrifter har däremot läsandet 2005 i stort sett återgått till utgångsläget. Läsandet av utländska tidningar/utländska tidskrifter påverkades inte av momssänkningen utan ligger stabilt omkring tio procent.

Figur 1 Läsning av böcker och tidskrifter 1988-2005 (procent)

Källa: Riks-SOM respektive år.

Kommentar: Figuren visar andelen mellan 15-85 år som läser böcker och tidskrifter minst en gång i veckan. Den streckade linjen markerar när momsen på böcker och tidskrifter sänktes.

När vi frågar människor efter deras bokläsning är det huvudsakligen läsningen av skönlitteratur man får svar på. Om man däremot delar upp bokläsandet och frågar specifikt efter skönlitteratur och facklitteratur visar det sig att andelen som läser böcker minst en gång i veckan faktiskt är nära 50 procent. De som läser allra mest böcker generellt är kvinnor, högutbildade, högre tjänstemän-/akademiker, studerande och storstadsbor (se bilaga). Det är också de som med undantag av gruppen

studerande läser mest skönlitteratur. Dock är det nästan ingen skillnad mellan män och kvinnor när det gäller läsandet av facklitteratur. I övrigt gäller huvudsakligen samma mönster som för bokläsning generellt. Gammal som ung läser ungefär lika ofta böcker generellt och skönlitteratur specifikt. Däremot utmärker sig åldersgruppen 20-29 år genom att läsa mer facklitteratur än andra. Värt att notera är att det inte skiljer någonting i bokläsningssvanor mellan de med helsvensk bakgrund och de med utländsk bakgrund.

Om man kombinerar några av de mest utslagsgivande faktorerna för bokläsande tydliggörs hur stora dessa skillnader verkligen är. Betydelsen av kön och utbildning när det gäller vanan att läsa böcker är ungefär lika stor. Men om man ser till högutbildade män så läser de endast marginellt mer än lågutbildade kvinnor och skillnaden mellan lågutbildade män och högutbildade kvinnor är nära 50 procentenheter.

Tabell 1 *Läsande av böcker fördelat på kön och utbildning 2005 (procent)*

	Män	Kvinnor	Effekt av kön
Lågutbildade	19	42	+23
Högutbildade	48	68	+20
<i>Effekt av utbildning</i>	+29	+26	

Källa: Riks-SOM 2005

När det gäller tidskriftsläsning visar det sig att ju äldre du är desto mer sannolikt är det att du läser vecko-/månadstidningar. De som i övrigt läser detta mer än andra är kvinnor, lågutbildade, ålderspensionärer och de som bor på landsbygden. Här är det dessutom stor skillnad beroende på ursprung. Att läsa vecko-/månadstidningar är betydligt vanligare bland de med helsvensk bakgrund än bland de med invandrarbakgrund. De mest regelbundna special-/facktidningsläsarna och läsarna av utländska tidningar/tidskrifter liknar varandra på flera sätt, främst för att det är de enda kategorier där män läser i större utsträckning än kvinnor. Dessutom finns flest läsare för båda kategorierna bland akademiker/högre tjänstemän och läsandet ökar med utbildning. Utländska tidningar/tidskrifter läses dock i större utsträckning av de som har utländskt ursprung och de som bor i storstad medan special-/facktidningskrifter i större utsträckning läses av de som har helsvensk bakgrund samt de som bor på landsbygden (se bilaga).

Läsande och andra vanor

En genomsnittlig dag ägnar vi i Sverige 5 timmar och 41 minuter åt massmedier. Av denna tid ägnar vi omkring 20 minuter åt bokläsning, 10 minuter åt att läsa vecko-/månadstidningar och fyra minuter åt att läsa special-/facktidsskrifter. Samtidigt får dagstidningen och internet varsin halvtimme av vår dag medan vi ser på TV drygt en och en halv timme (Mediebarometer 2005, 2006) Visst ligger det också någon sanning i Groucho Marx (1890-1977) ironiska uttalande: "I find television very educating. Every time somebody turns on the set, I go into the other room and read a book." All mediekonsumtion hänger mer eller mindre ihop och inte nog med det, den hänger ihop med en hel vardag full av händelser, val och aktiviteter. Genom en explorativ faktoranalys kan man få fram mönster som visar hur alla våra olika vanor hänger ihop. I tabell 2 visas en mängd olika medie- och fritidsvanor som i analysen faller ut i åtta olika dimensioner. Dessa dimensioner benämns dels efter vilka vanor de inkluderar och dels efter vilka samband dessa dimensioner uppvisar i förhållande till olika bakgrundsvariabler. (Jämför Wadbring & Weibull 1997)

Den första dimensionen *Ung och aktiv* är musikintresserad, social och nöjessökande och intresserar sig både för teater och film. *Soffpotatisen* är dock mycket fäst vid sitt hem och sin TV. Huvudsakligen är man här intresserad av det kommersiella medieutbudet både när det gäller TV och radio. *Akademikern* är soffpotatisens motpol i valet av medier och intresserar sig mycket av att diskutera politik. Den fjärde dimensionen kallas här *Sportfåne* eftersom alla intressen och vanor som rör sport landar i en och samma dimension. Här går man på fotboll/ishockey, tittar på sport på TV och spelar på tips eller V75. Även användandet av text-TV landar här. De som är *Hemma på landet* påtar i trädgården, mekar med bilen, läser morgontidningen och lyssnar på P4. En intressant dimension är *Ungdomskultur*. Den är intressant eftersom den samlar så skilda sysselsättningar som att spela dator-/TV-spel, besöka bibliotek och att teckna, måla eller skriva poesi. Dessa aktivitetens gemensamma nämnare är dock att deras främsta utövare är just ungdomar. *Klassiskt och körsång* är en betydligt äldre dimension med stort musikintresse. Man lyssnar mycket på radio och sjunger i kör. Den sista dimensionen *Äldrekultur* utgörs av att spela Bingo-Lotto, titta på naturprogram, läsa kvällstidningar och lösa korsorden i dem. Denna dimension hålls samman av att den huvudsakligen utgörs av äldre människor.

Tabell 2 Livsstilmönster 2005 (faktorladdningar)

	Ung och aktiv	Soffpotatis	Akademiker	Sportfåne	Hemma på landet	Ungdomskultur	Klassiskt och körsång	Äldrekultur
Går på restaurang/bar/pub på kvällstid	,68	,10	-,03	,12	-,06	-,06	-,08	-,01
Går på bio	,66	,07	,00	-,02	-,05	,19	,00	-,09
Går på teater	,63	-,08	,16	-,07	,19	-,01	,11	,02
Lyssnar på P3	,63	,07	,02	-,01	,02	-,03	,10	-,01
Går på rock-/popkonsert	,62	-,06	-,01	,03	-,12	,12	-,06	-,05
Hyr video/DVD	,51	,18	-,20	,08	-,14	,30	-,07	-,17
Köper CD-skivor	,43	-,03	,01	-,03	-,01	,31	,07	,23
Tittar på drama/serier (TV)	,08	,72	-,02	-,12	,00	,08	,02	,13
Tittar på kommersiell TV	-,05	,62	-,16	,15	-,31	,09	-,03	-,04
Tittar på lättare underhållning (TV)	,12	,60	,20	,02	,07	-,03	-,19	,06
Tittar på dokusåpor (TV)	,02	,59	-,27	-,01	-,11	,09	,03	-,07
Tittar på långfilmer (TV)	,05	,57	-,04	-,06	,01	,11	-,04	,20
Tittar på TV4	-,18	,55	,22	,17	,00	-,08	-,04	-,02
Tittar på TV under dagtid	-,05	,50	,20	,16	-,34	,30	-,10	,12
Lyssnar på kommersiell radio	,17	,45	-,53	,04	,15	,03	-,03	-,12
Tittar på kulturprogram (TV)	,18	,10	,64	-,05	,04	-,02	,26	,11
Diskuterar politik	,31	-,11	,40	,08	,07	,27	,02	-,14
Tittar på SVT	-,10	,10	,67	,19	,22	-,18	,09	,02
Tittar på sportprogram (TV)	-,06	,01	,17	,73	,09	-,15	-,02	,07
Går på fotboll/ishockey	,24	,00	-,19	,70	,01	,04	,10	-,03
Använder text-TV	-,01	,10	,17	,51	,02	,35	-,15	,01
Spelar på Tips, Lotto eller V75	-,05	-,02	,02	,47	,10	-,11	-,16	,43
Sysslar med trädgårdsarbete	-,06	-,09	,02	,01	,71	,04	,01	,17
Läser morgontidning	,09	,06	,15	,11	,58	-,23	,12	-,10
Mekar med bil/mc/moped	-,20	-,11	-,07	,29	,45	,21	-,08	-,07
Lyssnar på P4	-,19	-,07	,22	,18	,43	-,18	-,02	,28
Spelat dator-/TV-spel	,10	,10	-,23	,11	-,02	,61	-,14	,03
Tecknar, målar, skriver poesi	,21	,09	-,05	-,25	-,16	,51	,18	,02
Besöker bibliotek	,25	-,01	,24	-,08	-,05	,45	,21	-,10
Lyssnar på P2	-,06	-,08	,17	-,07	-,02	-,06	,76	,08
Lyssnar på P1	-,02	-,16	,39	,02	,13	-,02	,61	-,02
Sjunger i kör	,07	,01	-,13	-,02	,08	,28	,49	-,08
Spelar Bingo-Lotto	-,14	,07	,00	,07	,09	-,05	-,09	,69
Löser korsord	,03	,00	,08	-,09	,16	,19	,06	,57
Tittar på djur- och naturprogram (TV)	-,29	,11	,26	,04	,08	-,03	,01	,52
Läser kvällstidning	,06	,16	-,26	,34	-,18	-,15	,04	,54
Andel förklarad varians (%)	11	8	8	7	5	5	4	4

Källa: Riks-SOM 2005

Kommentar: Faktoranalysen bygger på en varimaxrotering. Antalet faktorer har fastställts genom Kaisers kriterium. Den totala andelen förklarad varians uppgår till 52 procent.

Med hjälp av en sambandsanalys kan man få en bättre bild av människorna bakom faktoranalysens dimensioner och samtidigt kan man placera in läsandet i detta sammanhang av vanor och preferenser. De starkaste sambanden kan sedan få stå som exempel för de olika dimensionernas/livsstilarnas mest utmärkande drag (se tabell 3). Den som läser mest böcker och framförallt skönlitteratur är livsstilen *Ung och aktiv*. Detta stämmer bra med att sambanden pekar mot kvinnor, högtbildade och storstadsbor. Andra framstående bokläsare är *Akademikern* och livsstilen *Klassiskt och körsång*. Båda dessa utgörs huvudsakligen av högtbildade. De som läser mest vecko-/månadstidningar är *Äldrekultur* och *Hemma på landet* och de som överlag läser allra minst är *Sportfånen* och *Soffpotatisen*, vilka huvudsakligen består av lågutbildade män respektive kvinnor.

Tabell 3 Beskrivning av livsstilarna, människorna och deras läsvanor 2005

LIVSSTIL	DEMOGRAFI	LÄSVANOR
Ung och aktiv	Ung, kvinna, högtbildad, boende i storstad	Läser mycket av allt utom vecko-/månadstidningar. Läser mer skönlitteratur än andra livsstilar.
Soffpotatis	Ung, kvinna, lågutbildad.	Läser mycket lite, minst av allt fackböcker.
Akademiker	Äldre, högtbildad, boende i storstad	Läser mycket av allt.
Sportfåne	Man, lågutbildad	Läser i stort sett inte alls.
Hemma på landet	Äldre, man, boende på landsbygden	Läser vecko-/månadstidning och special-/facktidskrifter men inte böcker.
Ungdomskultur	Ung	Läser ganska mycket skönlitteratur och facklitteratur, men inte vecko-/månadstidningar.
Klassiskt & körsång	Äldre, högtbildad	Läser skönlitteratur
Äldrekultur	Äldre, lågutbildad	Läser endast vecko-/månadstidningar

Källa: Riks-SOM 2005

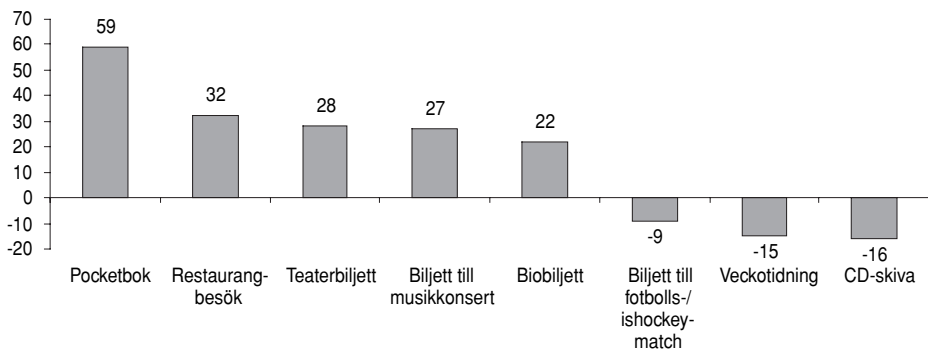
Kommentar: Livsstilarna bygger på faktoranalysen i tabell 2. Beskrivningen av livsstilarnas demografi samt läsvanor bygger på resultaten av en korrelationsanalys och visar de mest utmärkande dragen för varje livsstil.

Läsandets värde

För de flesta av oss är det stor skillnad i pengar mellan en billig semesterresa och ett dyrt besök hos frisören. Detta beror givetvis på att våra referensramar ger oss en generell uppfattning om vad någonting i runda slängar bör kosta. Därmed inte sagt att alla har samma referensramar. Det som utgör en billig semesterresa för en person kan mycket väl kosta lika mycket som det en annan person regelbundet betalar hos frisören. I Sverige är prisläget för de flesta konsumentvaror relativt högt jämfört med andra länder i Europa men det är endast när det gäller hemelektronik vi toppar listan med högst priser. En biobiljett är enligt ett pristest gjort av företaget pricerunner.com billigast i Litauen och dyrast i Frankrike medan Sverige ligger något över genomsnittet. Även när man ser till priset för en pocketbok så är det Litauen som har de lägsta priserna och Sverige ligger något över genomsnittet. Mest får du betala för en pocketbok i Belgien. (<http://se.pricerunner.com/>)

Vad saker faktiskt kostar och huruvida man anser det vara dyrt eller billigt är två helt olika saker. Våra referensramar skiljer sig åt vilket innebär att det som en person anser vara billigt mycket väl kan upplevas vara orimligt dyrt av en annan. När det gäller våra kulturvanor och speciellt i relation till den sänkta momsens på böcker och tidskrifter är det därför viktigt att se vad som upplevs vara värt det pris man får betala, vem som eventuellt tycker annorlunda samt hur man anser att priserna för olika saker förhåller sig till varandra. I SOM-undersökningen 2005 fick de svarande ta ställning till hur prisvärda de ansåg åtta olika saker vara. Här bör man dock betänka att en jämförelse görs på två nivåer samtidigt. Dels svarar man på frågan om huruvida en sak är värd sitt pris och dels svarar man på hur prisvärd man anser att den är i förhållande till de andra saker som efterfrågas.

Figur 2 Bedömning av hur prisvärda olika saker är 2005 (procentbalans)

Källa: Riks-SOM 2005

Kommentar: Balansmättet visar andelen som anser de olika sakerna är mycket/ganska väl värda priset minus andelen som anser att de är inte speciellt/inte alls värda priset.

När det gäller de varor vars pris påverkats av den sänkta bokmomsen så hamnar de både högt och lågt på skalan av prisvärdhet. Pocketböcker är det som flest anser vara väl värt sitt pris medan det är fler som anser att veckotidningar kostar för mycket än det är som anser att man får valuta för pengarna. Det som i minst utsträckning anses vara värt sitt pris är en CD-skiva, speciellt bland män, unga, och studerande – grupper som överlag är mer benägna än andra att ladda ner musik från internet. Bland män är det lika många som anser att en biljett till en fotbolls-/ishockeymatch är väl värd sitt pris som inte tycker det. Bland kvinnor är det en klar majoritet som anser att en sådan biljett inte är värt sitt pris.

De som främst anser att man får mycket för pengarna då man köper en pocketbok är huvudsakligen de som läser mycket. Kvinnor tycker de är mer prisvärda än män, högutbildade mer än lågutbildade, akademiker mer än arbetare och storstadsbor mer än de som bor på landsbygden. En intressant notering är att det skiljer ganska mycket i bedömning av pocketböcker beroende på ålder. Detta trots att man läser ungefär lika mycket i olika åldersgrupper. De som anser pocketböcker är mer prisvärda än andra är de mellan 20-49 år. Troligtvis återspeglar detta mönster ganska väl vilka det är som regelbundet handlar pocketböcker.

Män tycker mindre om veckotidningar än kvinnor, åtminstone om man skall gå efter hur prisvärda de anser att veckotidningar är. Även om man överlag tycker att veckotidningar inte är så prisvärda så går samma mönster igen som för pocketböcker. Det vill säga att de som läser mycket veckotidningar i större utsträckning än andra anser att de är väl värda sitt pris. De enda grupper där fler tycker att en veckotidning är prisvärd än inte tycker det är i åldrarna 15-19 år samt 80-85 år, bland lågutbildade och bland arbetslösa. Detta bör dock relateras till att det totalt sett är 45 procent av befolkningen som uppger att de läser någon vecko-/månadstidning minst en gång i veckan. Frågan är varför de läser dem om de inte tycker de är värda sitt pris. En rimlig tolkning är att veckotidningen här snarare jämförs mot de övriga saker som efterfrågas än värderas i förhållande till sitt eget pris.

Slutbläddrat?

Nej, än är det inte slutbläddrat. Läsningen som vana står sig hos det svenska folket. Att samhället, teknologin och medielandskapet förändras innebär inte nödvändigtvis att gamla vanor försvinner. Däremot kan det medföra vissa förändringar, både hos produkter som böcker och tidskrifter, men även i våra attityder och vanor som läsare. Unga människor läser idag mer på språng och mer i sociala sammanhang än äldre och kanske är detta ett tecken i tiden. Boken har ju gjort sig själv mer mobil och flexibel i och med det lilla formatet och de mer tillgängliga försäljningsställena medan tidskriften mer och mer anpassar sitt innehåll efter en specifik läsare. En stor del av detta har troligen sin förklaring i den ökande användningen av internet. Eftersom internet i egentlig mening inte distribuerar sitt innehåll utan bara gör det tillgängligt så blir användarna mer medvetna, aktivt uppsökande och målinriktade.

Undersökningar visar att det är ganska få saker som man anser att man idag använder mindre på grund av internetanvändning.

När det gäller böcker och tidskrifter är det omkring 15 procent av de mest frekventa internetanvändarna som säger att de läser mindre på grund av internet, vilket i sammanhanget inte är en oroande siffra eftersom det faktiska läsandet samtidigt ökar. (Olsén Antoni 2006) Däremot kan kanske förändringar i det totala mediasystemet förändra våra attityder. Ta bara som exempel den amerikanska undergroundrörelsen "Bookcrossing" som nu sprider sig över Europa där människor via internet tipsar varandra om böcker de har läst. Men inte nog med det, de ger även en vägbeskrivning till en offentlig plats där de har lagt sitt lästa exemplar av boken – allt för att litteraturen skall vara fri och tillgänglig för alla. Så allt pekar mot att vi även fortsättningsvis kommer att vara ett läsande folk, oavsett om vi läser böcker eller tidskrifter, i länsfätöljen eller på bussen. Och på något sätt känns det betryggande att denna äldsta av våra medievanor lever och frodas även om världen runtomkring blir allt större och snurrar allt snabbare.

Not

- ¹ Totalt för perioden 2001-2004 då momsen sänktes från 25 till 6 procent sjönk priserna på böcker i Sverige med omkring 7 procentenheter och priserna på tidskrifter med omkring 6 procentenheter. Den förväntade prissänkningen var på 11,6 procentenheter.

Referenser

- Antoni, Rudolf (2004) "Läsa och bläddra – Resultat kring bokläsning från SOM-undersökningen 1988-2003" i Carlsson, U & Weibull, L (red) *Bokläsning i den digitala tidsåldern*. MedieNotiser Nr. 3 2004. Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet
- Blomqvist, Ulf & Jonsson, Alex (2004) *Pocketboken – En studie av ett mediefenomen*. T2F(Tryckteknisk forskning) -rapport Nr f-106, Delprogram 6, Tryck som kommunikationsform
- Bonnier verksamhetsberättelse 2005
- Hallin, Daniel & Mancini, Paolo (2004) *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge University Press, New York, NY, USA
<http://se.pricerunner.com/>
- McQuail, Denis. (1994) *Mass Communication Theory: an Introduction*, Sage Publication Ltd. London
- Mediebarometer 2005* (2006) MedieNotiser Nr. 1, Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet

Olsén Antoni, Anna (2006) *Internetanvändning 2005*. Arbetsrapport, Dagspresskollegiet, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet

Resumé 2006-03-16

SCB (2004) *Effekten av sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter*, Underlag till bokpriskommissionen, Rapport 5 av 6

Wadbring, Ingela; Weibull, Lennart (1997) "Tidningsläsning och livsstilar", ur *Ett missnöjt folk?.* Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red), SOM-rapport nr 18

Tabellbilaga Läsande av böcker och tidskrifter 2005 (procent)

	Bok	Skönlitterär bok	Fackbok	Vecko-/månadstidning	Special-/facktidsskrift	Utländsk tidning/tidskrift
Samtliga	43	37	18	45	24	12
KÖN						
Kvinna	54	48	19	50	18	9
Man	30	25	17	41	31	15
ÅLDER						
15-19 år	41	30	11	31	3	9
20-29 år	48	34	30	30	18	17
30-39 år	40	37	19	37	22	12
40-49 år	42	40	22	40	25	14
50-59 år	40	37	18	48	33	12
60-69 år	43	39	16	58	32	13
70-79 år	44	40	8	63	24	7
80-85 år	47	25	4	74	14	
UTBILDNING						
Lågutbildad	30	19	5	56	16	5
Medellågt utbildad	36	32	11	44	20	9
Medelhögt utbildad	51	46	29	39	29	17
Högutbildad	60	56	35	42	38	21
FAMILJEKLASS						
Arbetsarhem	33	27	11	45	15	7
Tjänstemannahem	48	42	19	46	28	12
Högre tjänstemanna-/akademikerhem	62	61	37	43	40	25
Företagarhem	41	32	19	50	35	13
SYSSELSÄTTNING						
Förvärvsarbetande	41	38	19	42	28	13
Arbetslös	43	36	17	43	20	16
Ålderspensionär/ avtalspensionär	43	34	10	65	26	7
Förtidspensionär/ sjukpensionär	42	40	12	48	18	10
Studerande	52	35	30	31	9	15
STAD/LAND						
Ren landsbygd	36	28	14	51	29	6
Mindre tätort	41	35	15	46	23	9
Stad eller större tätort	43	38	19	46	23	12
Storstad	51	45	24	36	25	23
URSPRUNG						
Helsvensk	42	37	18	46	25	9
1:a gen. invandrare	44	36	18	39	20	26
2:a gen. Invandrare	47	44	25	36	21	18

Kommentar: Tabellen visar andelen som läser böcker och tidskrifter minst en gång i veckan.

METRO GOES NATIONAL

INGELA WADBRING

Den första dagliga gratisdistribuerade tidningen som startade i Sverige var Metro, och året var 1995. Dagliga gratisdistribuerade tidningar kan sägas vara en svensk originalidé, för även om det funnits sådana tidningar på andra platser tidigare så har ingen av dem lyckats expandera och bli betydelsefulla på det sätt som Metro och dess efterföljare blivit.

Strax efter att Metro startat i Stockholm, där den huvudsakligen distribuerades via tunnelbanan, kom frågan om expansion upp. Bland annat diskuterades Göteborg som lämplig stad att expandera till. Grundarna var dock mycket tveksamma till något sådant:

- Distribuera en tidning på spårvagnar? Utomhus och kallt och regnigt – usch. (Pelle Anderson i Pressens Tidning 1995-02-16)

Men efter några år startade Metro också i Göteborg (1998), efter Prag i Tjeckien (1997). Därefter har expansionen eskalerat. I världen idag finns ett stort antal dagliga gratistidningar, och av den sammanlagda upplagan står Metro International för ungefär 1/3 och antalet editioner är ungefär 70 världen över (Bakker och Wadbring 2006). Dagliga gratisdistribuerade tidningar är en tidningstyp som uppenbart kommit för att stanna.

En av de senaste – men antagligen långt ifrån den sista – expansionen som skedde, var att tidningen blev mer eller mindre riksspridd i Sverige. Den intressanta frågan blir då förstås: kan en storstadstidning finna läsare också på en nationell arena? Utomhus, i regn och blåst och till och med utan spårvagnar? På riktigt små orter? En sådan analys görs här med storstadsområdena som relief och med en kortare diskussion kring marknadsekonomiska hinder och möjligheter som analysram.

Etableringshinder och etableringsmöjligheter

Att det finns en mängd hinder för nyetableringar gäller i princip alla branscher. För tidningsbranschen handlar det bland annat om att övervinna tröghet på såväl annons- som publikmarknaden (se t.ex. Gustafsson 1994). Om det redan finns en fungerande lokal tidning på en marknad är det inte självklart att vare sig annonsörer eller läsare vill byta tidning, ens om den är gratis. En av de stora styrkorna hos de svenska morgontidningarna har dessutom alltid varit att de är lokala till sin karaktär, vilket Metro inte var i sin nationella lansering.

Metros strategi gentemot de båda marknaderna kan sammanfattas i ett ord: ungdomar. Om det är någon grupp som den traditionella pressen har fått allt svårare att nå – och som annonsörerna därmed också fått svårt att nå i tryckt form – så är det unga människor, inte minst på grund av att de tvekar om kostnaden för en prenumeration (se Ulrika Anderssons kapitel i denna bok). Att satsa på ungdomar som marknadssegment (jfr Porter 1999) var därför självklart:

...three advertisements a week in Metro will now enable clients to reach more than half of the under 40 years old in the country... (Pelle Törnberg, CEO in Metro International, i Metros pressmeddelande 2004-10-19)

Ungdomar är en intressant grupp därför att annonsörerna är intresserade av dem. Krasst uttryckt så säljs läsarna till annonsörerna, och då gäller det både att läsarna är tillräckligt många och ”rätt” för att annonsörerna ska intressera sig för dem. En gratisdistribuerad tidning har heller inga alternativa inkomstkällor till annonsörerna. Den typ av annonsörer Metro sökte, var inte de lokala utan de nationella. På annonsmarknaden såg man sig som en konkurrent till kvällstidningarna snarare än till de lokala morgontidningarna på de orter där tidningen lanserades (Dagens Media 2004-10-19).

Andra traditionella etableringshinder kunde för Metro snarast vändas till fördelar, t.ex. stordriftsmöjligheten: den nationella Metro bygger i huvudsak på Stockholmsutgåvan och har inget lokalt material. Till allt detta ska förstås läggas tio års erfarenhet av att ge ut dagliga gratisdistribuerade tidningar världen över i en allmänt expansiv koncern.

Dagliga gratistidningar landet runt

Den första indikationen på att Metro skulle expandera i Sverige utanför de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö, kom sommaren 2004. Dagens Media kunde då berätta att rykten talade om att Metro tänkte starta lokaltidningar samma sommar, i Uppsala, Linköping och Norrköping. Dagens Media hade hämtat ryktet från Dagens Nyheter (Dagens Media 2004-06-19). Bara några dagar senare visste man mer säkert besked efter att ha talat med ett antal rådgivare på mediebyråer: Metro skulle inte starta lokaltidningar, utan lansera en riksutgåva i 10-12 mellanstora städer (Dagens Media 2004-06-23).

Avseende mellanstora städer i Sverige finns det inte så särskilt många att välja mellan. Några tidningar i de städer som var utpekade kände sig uppenbart hotade av Metros satsning. Det gällde främst Norrköpings Tidningar och Östgöta Correspondenten. Redan i mitten av sommaren 2004 kom beskedet att NT och ÖC tillsammans skulle starta en gratistidning för att mota Metro i grind. De ansökte och fick (i konkurrens med bl.a. Metro) tillstånd att distribuera sin tidning Extra Östergötland via den lokala och regionala kollektivtrafiken. Östgötatrafiken

krävde långsiktighet i projektet och Extra Östergötland har ett avtal som gäller åtminstone till halvårsskiftet 2007 (Dagens Media 2004-07-16; Pressens Tidning nr 13/2004).¹

Under hösten 2004 kom så Metros nästan-landsomfattande lansering igång, närmare bestämt 20 oktober. Tidningen började då tryckas i ytterligare 130.000 exemplar och distribuerades i ytterligare 11 städer (utöver storstäderna distribuerades tidningen tidigare också i Lund, Helsingborg och Landskrona). Sett till total upplaga var förändringen relativt stor; i Stockholm, Göteborg och Malmö var upplagan 2004 sammantaget ungefär 400.000 exemplar (TS 2004).

De städer som Metro startade i var Uppsala, Västerås, Eskilstuna, Örebro, Norrköping, Linköping, Jönköping, Borås, Trollhättan, Uddevalla och Vänersborg (Metros pressmeddelande 2004-10-19). De orter som Metro startade i 2005, var mindre än de orter den startade på 2004. En del av orterna är så små att de inte ens är egna kommuner och har därmed inte kunnat inkluderas i analysen. Men de kommuner där Metro lanserades 2005 och således kan skiljas ut ur datamaterialet var Karlstad, Kristinehamn, Eksjö, Enköping, Habo, Köping, Mullsjö, Norrtälje, Nässjö, Skövde, Tierp, Vetlanda, Östhammar, Kristianstad, Hässleholm, Höör, Eslöv, Falköping, Ulricehamn samt Lilla Edet.² De sistnämnda orterna ligger i många fall nära de större orterna där lanseringen skedde 2004.

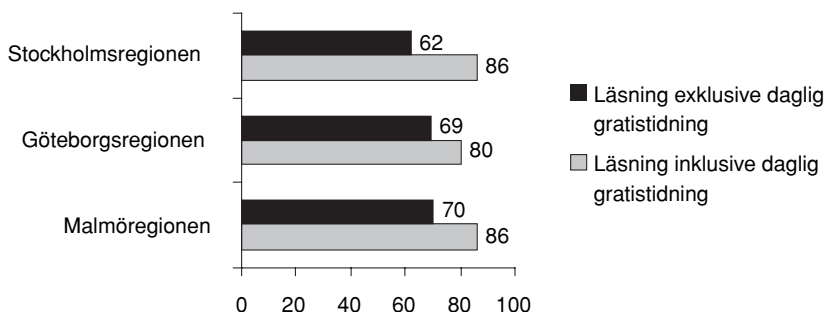
Som synes var det 2004 i huvudsak universitets-/högskolestäder, delvis lokaliserade till Mälardalen, som lanseringen skedde i. I dessa städer finns en stor andel ungdomar, studenter, och det är precis den grupp Metro vill nå för att tillfredsställa sina annonsörer.

Men det finns också bieffekter utöver annonsörernas intresse för läsarna och de ekonomiska vinster som därmed kan göras; bieffekter som man på Metro ibland tar fram som något självklart och positivt, ibland inte nämner. De bieffekter som här avses är den ökande läsning som en tidning som Metro ger upphov till. Det är då inte titeln Metro som är det avgörande utan fenomenet daglig gratistidning; där en sådan finns, är tidningsläsandet förhållandevis högre än där de inte finns (t.ex. Wadbring 2003, 2005).

Storstadsområdena som relief

Innan vi går över och studerar Metros nationella spridning, ska storstadsregionerna redovisas som relief. Istället för att bara studera enskilda tidningstitlar, är det möjligt att lägga samman dem och inkludera respektive exkludera dagliga gratistidningar. På så vis får man fram vilket tillskott de dagliga gratistidningarna ger, oavsett hur stor dubbelläsningen är. En sådan analys finns i figur 1.

Figur 1 Regelbunden läsning av daglig morgontidning inklusive respektive exklusive daglig gratistidning i storstadsregionerna, 2005 (procent)

Källa: Riks-SOM-undersökningen för Stockholms- och Malmöregionen, Väst-SOM-undersökningen för Göteborgsregionen.

Kommentar: Med regelbunden läsning avses för Stockholms- och Malmöregionen läsning minst 3 dagar/vecka, för Göteborgsregionen minst 4 dagar/vecka. I Stockholmsregionen ingår även Stockholm City i analysen. Antalet svarande är i Stockholm cirka 600 personer, i Göteborg cirka 1000 personer och i Malmö cirka 200 personer.

I Stockholmsregionen är denna ”biefekt” av ökad tidningsläsning störst. När Metro och Stockholm City inkluderas i morgontidningsbegreppet ökar den regelbundna läsningen med nästan 25 procentenheter. Det är ett inte obetydligt tillskott. I Malmöregionen är motsvarande ökning 16 procentenheter och i Göteborgsregionen (där skalan är annorlunda utformad och kravet därför blir lite hårdare) dryga 10 procentenheter.

Det skulle naturligtvis kunna vara så att de dagliga gratisdistribuerade tidningarna egentligen inte är ett tillskott, utan enbart har tagit läsare från befintliga tidningar i respektive region. Så är emellertid inte fallet mer än i viss utsträckning. Året innan Metro startade i Stockholm, 1994, var den regelbundna läsningen av morgontidningar i Stockholmsregionen cirka 65 procent (Orvesto 1994), dvs. några få procentenheter högre än idag om Metro inte inkluderas. På motsvarande sätt såg det ut i Göteborgsregionen (Wadbring 2003). Motsvarande analys låter sig inte göras i Malmöregionen eftersom tidningen Arbetet lades ned relativt kort efter att Metro startat där och det är svårt att reda ut vad som påverkat tidningsläsningen mest.

Hur har då Metro lyckats på ett nationellt plan?

Den utökade lanseringen av Metro som startade 2004 och fortsatte 2005, har skett under lite andra villkor än i storstadsregionerna. I storstadsregionerna har Metro avtal med kollektivtrafiken som huvudsaklig distributör. Men Stockholm City i

Stockholm har visat att det går utmärkt att distribuera en tidning utan tillgång till tunnelbanan och istället använda kolportörer, vilket Metro själv gör utomlands på flera platser också. På de orter den startat i Sverige är det i huvudsak handutdelning som gäller.

Redan året innan Metro startade, fanns det ett fåtal som läste tidningen med viss regelbundenhet, cirka två procent av befolkningen i de aktuella kommunerna. En viss spridning i Mälardalen och på tåg är den rimliga förklaringen till det. Hösten 2005 då tidningen funnits på elva orter ett år och på ytterligare 20-talet orter en kort tid, är det sammantaget tolv procent av befolkningen på dessa orter som läser Metro regelbundet.³

I jämförelse med storstadsregionerna är det inte en så stor andel läsare – där var den regelbundna läsningen av Metro ungefär 40 procent 2005 – vilket troligen har flera förklaringar; en annorlunda distribution, en helt annan mängd människor i rörelse en vanlig dag och en tidsnisch som saknas eftersom människor inte tillbringar så mycket tid på kollektivtrafik som i större städer. Tidningen har heller inte funnits så länge på den nationella arenan – och en viss tillväxningsperiod måste man nog ge de potentiella läsarna.

Så till kärnfrågan: har då starten av Metro, trots en relativt låg spridning, lett till ett ökat tidningsläsande som helhet? Kan man säga att tidningslösa människor i och med starten av dagliga gratistidningar bokstavligen fått en tidning – som de också tagit till sig? Svaret är både ja och nej.

I tabell 1 kan vi för det första se att Metro inte verkar ha tagit läsare från andra tidningar: andelen som läser en morgontidning om Metro exkluderas ur morgontidningsbegreppet är lika stor före som efter Metros start. Extra Östergötland ingår också i analysen, men eftersom Norrköping och Lindköping bara är två orter av elva där dagliga gratistidningar startade samtidigt 2004, gör den ingen större skillnad för resultatet.

Tabell 1 Regelbunden läsning av daglig morgontidning inklusive respektive exklusive daglig gratistidning i de städer utanför storstadsregionerna där Metro/Extra Östergötland finns, 2003 och 2005 (procent)

	2003	2005
Regelbunden läsning av någon morgontidning exklusive daglig gratistidning	81	82
Regelbunden läsning av någon morgontidning inklusive daglig gratistidning	82	86
Differens	+1	+4
Antal svarande	699	720

Källa: Riks-SOM-undersökningen respektive år.

Kommentar: Med regelbunden läsning avses läsning minst 3 dagar/vecka.

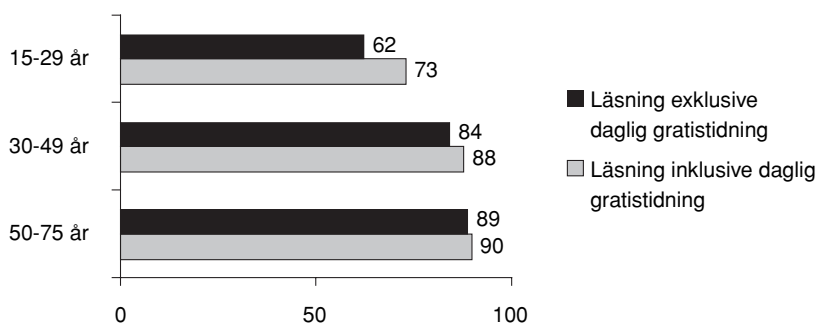
Vad vi också kan se är en liten ökning av tidningsläsande om Metro (och Extra) räknas in som morgontidningar. Det handlar om fyra procentenheter, vilket är en betydligt mindre differens än vad som kan ses i storstadsregionerna, men ett visst tillskott kan vi ändå alltså se.

Att tillskottet av daglig gratistidning är mindre på de mindre orterna kan framför allt förklaras av att läsningen av traditionella morgontidningarna är så mycket större på orter utanför storstadsregionerna att det inte ens är möjligt att det skulle kunna bli så stora differenser som i storstadsregionerna (se t.ex. Kratz 1995).

Ungdomar som marknadssegment

Flera faktorer har visat sig vara viktiga för att förklara Metros framgång på marknaden. En sådan är ålder,⁴ som redan nämnts. Metro söker de unga läsarna – och det är också dem de lyckats nå; det är de som läser tidningen i störst utsträckning. Det är också bland ungdomar som tidningen är ett reellt tillskott (figur 2).

Figur 2 Regelbunden läsning av daglig morgontidning inklusive respektive exklusive daglig gratistidning i de områden där Metro startade 2004 och 2005 efter ålder, 2005 (procent)

Källa: Riks-SOM-undersökningen.

Kommentar: Med regelbunden läsning avses läsning minst 3 dagar/vecka.

För äldre, vilket här definieras som alla över 50 år, är en daglig gratistidning i princip inget tillskott alls. För människor mellan 30 och 50 år är den ett mycket litet tillskott medan den för dem under 30 är ett reellt tillskott.

Att så är fallet är inte särskilt förvånande. Unga läser generellt traditionella morgontidningar i lägre utsträckning än äldre vilket gör att tillskottet alls kan bli större. De rör sig vanligen också mer i det offentliga rummet där de dagliga gratistidningarna finns. Eftersom det i viss mån handlar om universitetsorter dit många flyttat

för att studera, är den lokala tidningen kanske heller inte så intressant. Den är dessutom långt ifrån gratis, vilket ju gratistidningar per definition är.

Och sen då?

Frågan är om man ska betrakta en nationellt distribuerad daglig gratistidning som ett hot mot den abonnerade pressen. Det mest rimliga svaret är: nej. Abonnerade tidningar har två huvudsakliga inkomstkällor: annonsmarknaden och läsarmarknaden. Eftersom en daglig gratisdistribuerad tidning i Metros tappning överhuvudtaget inte har lokala annonser, så är den åtminstone i det avseendet ingen konkurrent på den lokala marknaden.

Vad gäller läsarmarknaden är svaret inte fullt lika självklart, men ändå i huvudsak detsamma. Avsaknaden av pris är förstås en viktig faktor för att människor ska vara intresserade av att ta del av tidningen, men uppenbart viktigast för de unga. Även om äldre människor också läser en daglig gratistidning, så är den inte en ersättning för en abonnerad tidning. Primärt är en daglig gratistidning inte en ersättning för en abonnerad tidning för unga människor heller – den är snarare en ersättning för tidningslöshet.

Vad man kan fundera över i förlängning är två principiellt intressanta frågor, som är olika sidor av samma mynt:

- 1) Kommer läsningen av en daglig gratisdistribuerad tidning att leda till läsning också av abonnerade tidning när de unga blir äldre?
- 2) Eller kommer de unga läsarna av dagliga gratistidningar vänja sig vid att nyheter är gratis och finns i tidningar, på nätet och i tv – och inte är lokala?

Det har länge varit självklart att det är de lokala nyheterna som är styrkan i den lokala morgonpressen. I huvudsak är det nog fortfarande så, men en tidning som Metro är inte lokal i något som helst avseende – den attraherar med något annat. Än finns inga tendenser att läsning av en daglig gratistidning fungerar som en inskolning till läsning av abonnerade tidningar (Wadbring 2003, 2005), men eftersom en daglig gratistidning huvudsakligen konkurrerar med tidningslöshet och inte abonnerade tidningar, spelar det kanske mindre roll?

Vi får nog snarare tänka oss ett framtida scenario där olika slags tidningar såväl kompletterar som konkurrerar med varandra. Att konkurrens på tidningsmarknaden finns är inte nytt, men den form den tagit är i viss mån ny. Eftersom nyheter som betraktas som gratis får allt större spridning – i form av såväl tidningar som på internet – är det kanske endast och enbart lokala nyheter som det kommer att vara möjligt att ta betalt för i framtiden. Och alla kommer inte att vara intresserade. Sett ur ett samhällsperspektiv är kanske det viktigaste dock att människor alls tar del av nyheter – och det kommer de med största sannolikhet fortsätta att göra, unga som gamla. Där är dagliga gratistidningar i pappersform bara en aktör bland andra, ofta elektroniska varianter.

Noter

- ¹ Redan tidigare hade det i Stockholms startats flera dagliga gratisdistribuerade tidningar i Metros efterföljd: Stockholm News och Everyday som startade hösten 2000 och lades ned kort efteråt (Wadbring 2001), samt Stockholm City som startade hösten 2002 och fortfarande finns på marknaden. Sett till upplaga är den ungefär lika stor som Metro i Stockholm, men läsarmässigt något mindre (Orvesto 2005; TS 2005).
- ² Övriga orter där Metro startade 2005 som inte är egna kommuner och som därmed inte finns med i analysen är Huskvarna, Alunda, Österbybruk, Kinna, Vargön, Ljungskile, Lingham, Norsholm, Rimbo, Torshälla och Öregrund.
- ³ Eftersom Metro startade i oktober 2004 är data från SOM-institutet inte användbara för detta år; merparten av de som besvarade enkäten hade svarat innan detta datum, och kunde därför inte ha läst Metro.
- ⁴ En annan är segregerat boende (Wadbring 2005) men en sådan analys är inte möjlig att göra med den typ av data som är tillgänglig här.

Referenser

- Bakker, Piet and Wadbring, Ingela (2006) Free Dailies; a Success the Machiavellian Way? In Küng, Lucy (Ed.) *Forthcoming*. Jönköping: Media Management and Transformation Centre, Jönköping International Business School
- Dagens Media* (löpande) webbversionen
- Gustafsson, Karl Erik (1994) Newspapers Industries in Estonia, Latvia, and Lithuania. I *Nordicom Review*, nr 1/1994. Göteborg: Nordicom
- Kratz, Charlotta (1995) Storstad och landsort. I Weibull, Lennart och Kratz, Charlotta (red) *Tidningsmiljöer*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet
- Metros pressmeddelande (löpande) www.metro.lu
- Porter, Michael E. (1999) *Konkurrensstrategi*. Andra upplagan. Göteborg: ISL förlag
- Pressens Tidning* (löpande)
- Orvesto (löpande) Stockholm: Research International
- TS (löpande) Stockholm: Tidningsstatistik
- Wadbring, Ingela (2003) *En tidning i tiden? Metro och den svenska dagstidningsmarknaden*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet
- Wadbring, Ingela (2005) Strukturer och kulturer. I Bergström, Annika; Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (red) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet

NYA VANOR PÅVERKAR DAGSPRESSENS SPRIDNING

ULRIKA ANDERSSON

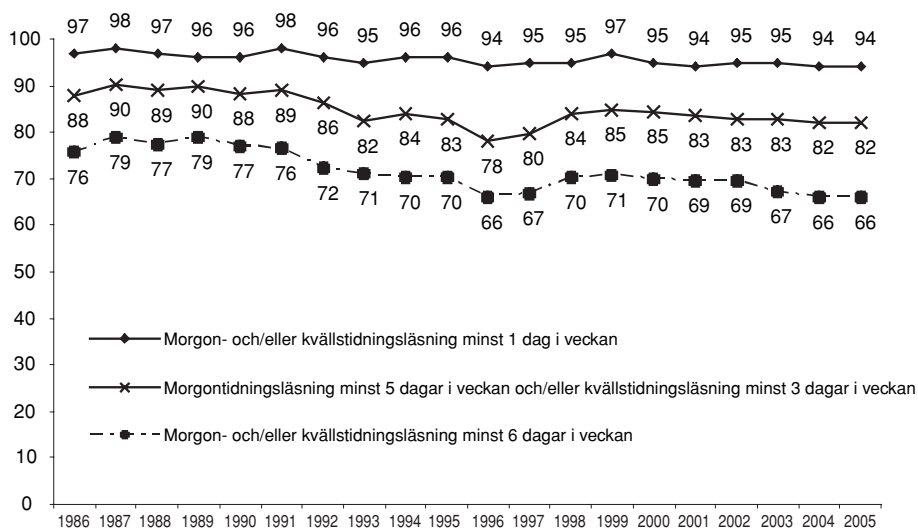
Tidningsläsningen har blivit allt mer differentierad i det svenska samhället. Skillnaden mellan yngre och äldre gruppers läsvanor har ökat de senaste åren, liksom skillnaden mellan grupper med låg respektive hög resursnivå. Utvecklingen beror till viss del på förändringar i samhället, där livssituationen för vissa grupper har påverkats mer än för andra. Men det beror också på att mediasituationen som helhet har förändrats, genom introduktionen av ny teknik och nya medier.

Följande kapitel fokuserar på hur läsningen av morgon- respektive kvällstidningar har förändrats de senaste åren, liksom på faktorer som påverkat läsvanorna särskilt mycket i vissa samhällsgrupper. Inledningsvis riktas fokus mot situationen på den svenska mediemarknaden.

Ökad konkurrens på mediemarknaden

Det svenska medielandskapet har sedan slutet av åttiotalet genomgått omfattande förändringar. Befolkningen har fått ökad möjlighet att ta del av fler tv-kanaler, inte bara via kabel och satellit utan också i det marksända nätet. Radioutbudet har utvidgats med privat lokalradio. Inom dagspressens område har gratisdistribuerade tidningar som *Metro*, *Stockholm City* och *Extra Östergötland* introducerats, tidningar som innehållsmässigt liknar traditionell dagspress, men som skiljer sig genom att inte vara förenad med någon prenumerations- eller lösnummerkostnad. Också Internet har blivit ett betydelsefullt inslag i medielandskapet, där både svenska och utländska medier finns tillgängliga.

När förutsättningarna på mediemarknaden som helhet förändras, följer det naturligt att också de enskilda medieområdena påverkas. Utbudet är idag vida större jämfört med för tjugo år sedan, den ekonomiska och demografiska situationen i samhället har förändrats, liksom befolkningens levnadsvanor.¹ Förändringarna förklarar till viss del det upplagetapp som dagspressen upplevt de senaste femton åren, eftersom konkurrensen om mediepublikens uppmärksamhet under samma period har hårdnat. Utbudet en enskild dag år 2006 är så stort att det för en enskild människa skulle ta en livstid att ta sig igenom allt material.² Konkurrensen till trots har svenskarnas vana att läsa dagstidningar fortsatt ligga på en relativt hög nivå, åtminstone sett i ett internationellt perspektiv.³ Med svenska mått mätt har det dock skett vissa förändringar (figur 1).

Figur 1 Den svenska befolkningens dagstidningsläsning 1986-2005 (procent)

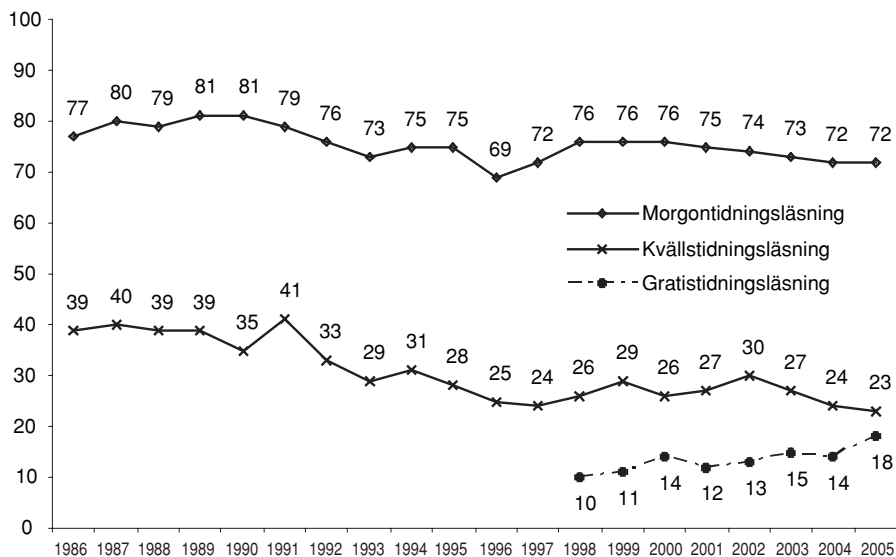
Kommentar: Urvalet innefattar såväl svenska som ickesvenska medborgare i åldrarna 15-85. Läsning av storstädernas gratistidningar ingår sedan 1998 i kategorin morgontidningsläsning i de fall respondenterna angivit dessa som sin morgontidning.

Större delen av befolkningen läser minst en dag i veckan en dagstidning. Bland dessa personer är förändringen över tid relativt marginell. Den stora förändringen ligger istället bland de *regelbundna* läsarna. Till denna skara räknas de som läser morgontidningar minst fem dagar per vecka alternativt kvälls- och/eller gratistidningar minst tre dagar per vecka. Som framgår av figuren ovan har de regelbundna läsarna successivt minskat sedan slutet av åttiotalet. Den lägsta notering som hittills uppmätts inföll 1996, då sjuttioåtta procent uppgav att de läste dagstidningar regelbundet. Sedan dess har andelen ökat, för att år 2005 ligga strax över åttio procent.

Även bland personer med hög tidningskonsumtion, de som läser dagstidningar minst sex dagar per vecka, har läsandet sedan början av nittiotalet minskat. Förklaringen till de senaste årens låga siffror ligger till större delen i den markanta minskningen av andelen kvällstidningsläsare (figur 2).

Samtidigt är det relevant att i sammanhanget också nämna att *räckvidden*, det vill säga i vilken utsträckning människor exponeras för dagspress, inte har minskat i samma utsträckning som *läsvanan*. Det innebär att dagspressen fortfarande når ut till en ungefär lika stor andel av befolkningen idag som för två decennier sedan, men att *regelbundenheten* i läsvanorna har försvagats något under perioden.⁴

Figur 2 Regelbunden läsning av morgon-, kvälls- respektive gratistidningar 1986-2005 (procent)

Kommentar: Urvalet innefattar såväl svenska som ickesvenska medborgare i åldrarna 15-85. Regelbunden läsning avser för morgontidningar läsning minst 5 dagar per vecka samt för kvälls- och gratistidningar läsning minst 3 dagar per vecka.

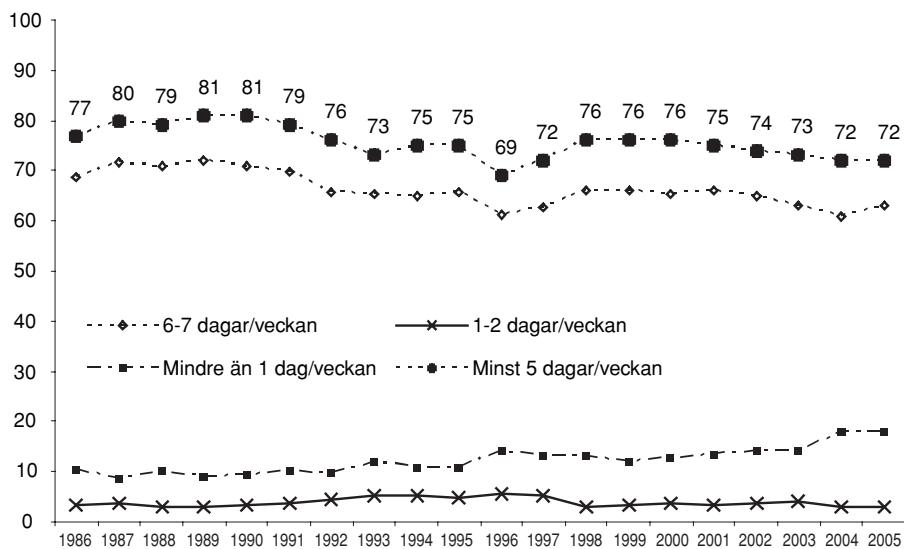
Det är tydligt att läsvanorna har utvecklats olika beroende på vilken tidningsgrupp som avses. För morgonpressens del har situationen stabiliserats de senaste åren – drygt sju av tio uppger att de läser morgontidningar minst fem dagar per vecka. För kvällspressen är situationen en annan – nära nog varannan regelbunden läsare har försvunnit de senaste femton åren. Till skillnad från morgonpressen tycks kvällspressens negativa trend fortfarande inte vara bruten. Den tidningsgrupp som i det här sammanhanget står för den mest positiva utvecklingen är gratistidningarna. Även om mätperioden inte är lika lång som för den traditionella dagspressen, tycks tendensen ändå vara att de efter hand intar en allt större plats hos den tidningsläsande befolkningen.

Morgontidningsläsningen

Morgonpressen, särskilt de lokala morgontidningarna, har sedan länge haft en framträdande plats i svenskarnas medievardag. Omkring tre fjärdedelar av befolkningen mellan 15-85 år läser en morgontidning minst fem dagar per vecka. Siffrorna har dock varierat under den senaste tjuoårsperioden, där branschen under

det sena åttiotalet upplevde toppnoteringar på över åttio procent (figur 3). Den lägsta noteringen inföll vid mitten av nittiotalet, då andelen regelbundna läsare låg under sjuttio procent. Det skedde en viss återhämtning i slutet av nittiotalet, där efter har andelen legat relativt stabilt på strax över sjuttio procentenheter.

Figur 3 Regelbundenhet i morgontidningsläsning 1986-2005 (procent)

Kommentar: Urvalet innefattar såväl svenska som ickesvenska medborgare i åldrarna 15-85. Läsning av storstädernas gratistidningar ingår sedan 1998 i kategorin morgontidningsläsning i de fall respondenterna angivit dessa som sin morgontidning.

Det kan kanske tyckas som att årliga förändringar på en till två procentenheter är marginella, men sett på sikt handlar det trots allt om en minskning på totalt nio procentenheter från det högst uppmätta värdet i slutet av åttiotalet fram till 2005. Sett till de enskilda tidningsföretagen är denna förändring högst signifikant, där varje tappad läsare är en stor förlust.

Andelen regelbundna läsare av morgonpress ligger år 2005 på samma nivå som föregående år, det vill säga sjuttiotvå procent. Intressant att notera är att andelen högfrekventa läsare, de som läser 6-7 dagar per vecka, snarast har ökat sedan senaste mätillfället. Ökat har också andelen 3-4-dagarsläsare, om än marginellt, medan andelen 5-dagarsläsare har minskat något. Gruppen av sällan- eller ickeläsare, alltså de som tar del av morgonpress mer sällan än en dag per vecka, ligger kvar på samma nivå som året innan. Återigen handlar det alltså om att det är *vanan* att läsa morgontidningar har förändrats, inte själva *räckvidden*.

De regelbundna läsarnas successiva minskning under den senaste femtonårsperioden beror i huvudsak på att läsfrekvensen – *vanan* – har förändrats. Det finns idag fler människor som läser tidningen mer sporadiskt än vad som varit fallet tidigare, vilket påverkar den regelbundna läsningen. Både de sporadiska läsarna och sällan- eller ickekäsläsarna har ökat de senaste åren. Sett till de genomgripande förändringar som skett inom mediebranschen sedan början av nittiotalet, är det inte särskilt märkligt att också läsvanorna har påverkats. Det är dock väsentligt att komma ihåg att förändringarna ser olika ut i olika delar av landet. I vissa regioner har morgontidningarna tappat stort i upplaga, medan det i andra finns tidningar som fått tillskott av läsare de senaste åren. En ökad upplaga innebär dock ofta att befolkningsgraden har gått ner.⁵

Tabell 1 Regelbunden morgontidningsläsning i olika grupper 1986 – 2005 (procent)

	1986	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Diff*
Totalt	77	79	81	81	79	76	73	75	75	69	72	76	76	76	75	74	73	72	72	12
Kön																				
Man	78	80	81	80	80	77	73	73	76	71	74	75	77	75	74	73	73	72	71	10
Kvinna	76	79	80	82	78	75	73	77	74	68	71	76	76	77	76	75	74	71	72	14
Ålder																				
15-29 år	68	66	67	69	66	62	60	59	59	53	59	60	62	60	59	56	53	50	49	20
30-49 år	80	83	84	83	81	77	73	75	75	68	71	74	75	73	73	70	71	68	68	16
50-64 år	84	87	86	87	85	85	84	85	87	80	80	85	84	84	84	84	83	82	80	7
65-85 år	81	83	89	84	83	80	79	83	82	79	81	85	84	86	84	84	86	83	87	10
Utbildning																				
Låg	75	78	79	79	80	75	74	75	74	71	72	75	77	76	77	74	77	75	76	9
Medel	80	79	83	84	72	75	70	72	72	68	71	71	73	72	70	70	69	69	67	16
Hög	85	87	85	83	89	79	77	81	81	71	75	83	81	80	79	79	83	77	77	18
Subjektiv klass																				
Arbetare	73	74	76	79	73	69	68	68	71	64	65	69	70	70	69	68	68	66	65	15
Tjänsteman	83	83	85	86	83	81	80	83	81	78	79	83	82	82	82	81	79	77	79	9
Högre tjänsteman	91	91	87	95	90	89	84	85	86	82	84	83	82	82	82	83	84	80	81	15
Egen företagare	76	81	87	81	81	81	78	74	76	73	77	79	81	78	80	75	75	79	71	16
Civilstånd**																				
Ensamstående	-	-	-	-	-	-	63	63	67	61	65	64	67	67	65	62	62	60	59	8
Gift/sambo	-	-	-	-	-	-	78	81	79	74	76	81	81	80	80	79	79	76	78	7

Kommentar: Urvalet innefattar såväl svenska som ickesvenska medborgare i åldrarna 15-85. Läsning av storstädernas gratistidningar ingår sedan 1998 i kategorin morgontidningsläsning i de fall respondenterna angivit dessa som sin morgontidning. Siffrorna avser läsning av morgontidning minst 5 dagar/vecka.

* Differensen anger största skillnaden genom åren, d.v.s. skillnaden mellan högsta och lägsta uppmätta värde under åren 1986-2005. ** Uppgifter om civilstånd saknas före 1993.

Läsvanorna varierar också beroende på vilka grupper i befolkningen som beaktas. De högfrekventa läsarna utgörs framför allt av resursstarka grupper som högutbildade, tjänstemän, gifta och samboende samt äldre personer, medan de lågfrekventa läsarna domineras av resurssvaga grupper som unga vuxna (15-29 år), låg- och medelutbildade, arbetare och ensamstående (tabell 1). Bland de senare finns det dock en klar övertäckning mellan grupperna, där exempelvis unga vuxna också finns representerade i gruppen ensamstående eftersom familjebildningen vanligtvis infaller något senare i livet. Dessa förhållanden är på intet sätt nya – fördelningen av grupper inom de låg- respektive högfrekventa morgontidningsläsarna har funnits så länge som undersökningar av den här formen har genomförts.

Benägenheten att regelbundet läsa morgontidningar är ofta kopplad till ekonomiska förutsättningar. De lågfrekventa läsarna är inte sällan ekonomiskt svagare relativt de högfrekventa läsarna, vilket gör att de ibland tvingas prioritera bort morgontidningen för att ha råd med annat, alternativt väljer billigare sätt att anskaffa nyheter genom att exempelvis läsa gratistidningar. Samtidigt är det inte bara ekonomin som avgör läsvanorna. En i många avseenden ekonomiskt svag grupp som pensionärer tillhör exempelvis dagspressens trognaste konsumenter, där närmare nittio procent regelbundet läser en morgontidning. Faktorer som livssituation och vanor som utgör därför en minst lika viktig förklaring till olika gruppers läsvanor som individernas ekonomiska situation.⁶

Dessa faktorer förklarar också varför läsvanorna har förändrats mer över tid i vissa samhällsgrupper än i andra. Den tydligaste förändringen syns om läsningen studeras efter ålder. Den lägsta morgontidningsläsningen finns bland unga vuxna, personer i åldrarna 15-29 år, där andelen regelbundna läsare av morgonpress har sjunkit från nära sjuttio procent i slutet av åttiotalet till strax under femtio procent år 2005. Gruppen av regelbundna unga läsare har därmed gått ner med knappt en tredjedel de senaste två decennierna. Men också bland 30-49-åringar syns tydliga förändringar: de regelbundna läsarna har minskat från drygt åttio till knappt sjuttio procent. Den största nedgången i läsandet syns därmed bland unga och yngre medelålders, medan personer över femtio kan karakteriseras som mer stabila i sina läsvanor.⁷

Orsaken till att de yngre åldersgrupperna har minskat sin regelbundna läsning står delvis att söka i de samhällsförändringar som skett under den aktuella tidsperioden. En av dessa förändringar är befolkningens ökade rörlighet, där såväl flyttningen *inom* som *till* landet har ökat. I båda fallen är det framför allt de yngre åldersgrupperna som är mest benägna att röra på sig. Också hushållens sammansättning har förändrats genom en successiv ökning av andelen enpersonshushåll.⁸ Ökningen har varit särskilt tydligt bland unga vuxna, men gäller överlag för alla vuxna personer under femtio. Därtill kommer att Sverige i början av nittioalet drabbades av en ekonomisk kris som ledde till ökad arbetslöshet, vilket för många innebar sämre ekonomiska resurser, samtidigt som möjligheten att etablera sig i det svenska samhället försvårades.⁹ Särskilt de yngre åldersgrupperna har påverkats av förändringarna, dels genom

att rörligheten bland dessa har ökat i högre utsträckning än för övriga grupper, men även på grund av att det har varit svårare för unga vuxna att få en fast förankring på arbetsmarknaden. Det sistnämnda gäller även för de nya svenskarna, vilket väsentligen påverkat dessa gruppers möjlighet att ta sig in i det svenska samhället. Den ökande klyftan mellan resurstarka och resurssvaga grupper, både socialt och ekonomisk, förklarar också till viss del varför skillnaderna i läsvanor har ökat mellan olika samhällsgrupper de senaste decennierna.

Trettio minuter på morgonkvisten

Den typiske tidningsläsaren ägnar i genomsnitt trettio minuter dagligen åt sin morgontidning, en siffra som hållit sig konstant genom mätperioden (tabell 2). Det kan kanske tyckas konstigt att tiden inte har ökat i takt med att tidningarna blivit tjockare¹⁰, men å andra sidan har den inte heller minskat vilket kanske hade varit mer naturligt med tanke på den allt hårdare konkurrensen om mediepublikens uppmärksamhet. Att lästiden har fortsatt ligga på stabila trettio minuter samtidigt som tidningarnas omfång har ökat, innebär snarast att läsningen är betydligt mer koncentrerad i dag än tidigare.

Tabell 2 Läsning vid olika tidpunkter under dagen, antal lästillfällen och genomsnittlig lästid 1986-2005 (procent, medelvärde och minuter)

	1986	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2004	2005
Före kl 8	61	66	64	63	62	60	58	58	59	57	58	56	56	57	55	59	55	
Mellan kl 8-12	27	27	29	29	29	30	33	31	33	32	33	33	33	37	33	35	35	35
Mellan kl 12-17	18	17	15	14	15	16	17	17	17	17	12	13	17	17	17	16	15	16
Efter kl 17	46	46	44	44	43	42	41	44	44	41	42	39	43	40	39	41	40	39
Genomsnittligt ant. lästillfällen	1,51	1,55	1,51	1,51	1,49	1,48	1,48	1,50	1,52	1,47	1,45	1,42	1,51	1,49	1,46	1,48	1,50	1,46
Genomsnittlig lästid (minuter)	29,4	29,6	30,3	29,3	28,3	29,1	28,9	29,8	29,1	28,7	28,8	28,4	30,0	30,1	28,8	29,4	30,5	28,9
Antal svar	1523	1545	1495	1476	1474	1765	1733	1607	1659	1646	1568	1682	1672	1758	1754	1774	1778	1675

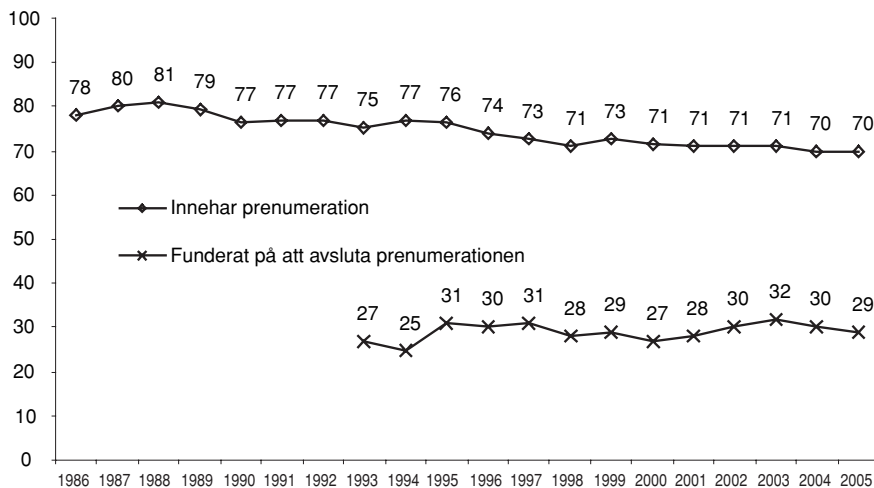
Kommentar: Urvalet innefattar såväl svenska som ickesvenska medborgare i åldrarna 15-85. Läsning av storstädernas gratistidningar ingår sedan 1998 i kategorin morgontidningsläsning i de fall respondenterna angivit dessa som sin morgontidning. Totalt urval bland de individer som läser morgontidning minst 1 dag/veckan. 2003 genomfördes en mätteknisk förändring där tidsintervallerna ändrades, vilket har gjort att resultaten för 2003 inte är helt jämförbara med tidigare år. Detta år har därför uteslutits ur redovisningen.

Om den genomsnittliga lästiden inte har genomgått några större förändringar de senaste tjugo åren, har *tidpunkten* för läsningen förändrats desto mer. Det är framför allt den sena eftermiddags- och kvällsläsningen av morgonpress som har minskat sedan slutet av åttiotalet. Läsningen som sker före klockan åtta på morgonen har minskat något under perioden, samtidigt som förmiddagsläsningen har ökat. Förskjutningen hänger sannolikt samman med att befolkningens morgonvanor till viss del har ändrats sedan början av nittioalet. Den största förändringen ligger i att man har börjat arbeta något senare på morgonen och därigenom också slutar arbeta senare på eftermiddagen¹¹, samt att andelen som äter frukost utanför hemmet har ökat, särskilt bland unga och storstadsbor.¹²

Prenumerera eller inte?

Försäljningsvillkoren inom den svenska dagstidningsbranschen ser helt olika ut beroende på vilken tidningsgrupp som beaktas. Medan morgontidningarna i huvudsak säljs genom hushållsprenumerationer, är kvällstidningarna i stort helt lösnummerförsålda. Dessa förhållanden påverkar i stor utsträckning också var människor väljer att ta del av de olika tidningarna. För de flesta morgontidningsläsarna är hemmet den naturliga platsen för läsning, även om andelen som läser på jobbet eller i skolan har ökat de senaste åren.¹³ Sjuettio procent av befolkningen i åldrarna 15-85 har tillgång till en morgontidningsprenumeration i det egna hushållet (figur 4).

Figur 4 Prenumeration i hushållet 1986-2005, samt eventuella funderingar på att avsluta prenumerationen (procent)

Kommentar: Urvalet innefattar såväl svenska som ickesvenska medborgare i åldrarna 15-85. Frågan om varför man funderar på att avsluta prenumerationen infördes först 1993. Kurvan bygger på de personer som minst någon enstaka gång funderat på att upphöra sin prenumerations.

Den totala andelen morgontidningsprenumeranter är relativt hög, även om den sedan slutet av åttioalet har minskat med drygt tio procentenheter. En första minskning skedde under åttioalets sista år, då andelen hushåll med prenumeration sjönk från 81 till 77 procent. Därefter sjönk andelen ytterligare vid nittioalets mitt, för att därefter stabiliseras runt 70-procentsstrecket.

Den högsta andelen prenumeranter finns bland äldre och gifta eller samboende individer, medan den lägsta andelen finns i hushåll med unga vuxna och ensamstående. Prenumerationsbenägenheten följer i det här fallet mönstret för läsvanorna. Livssituation och vanor är i kombination med ekonomiska förutsättningar viktiga faktorer som påverkar människors val att prenumerera eller inte. Eftersom yngre människor oftast inte har lika starkt bundna vanor som äldre, i större utsträckning bor i enpersonshushåll och dessutom ofta är ekonomiskt svagare än övriga grupper är det inte alltid lika självklart för yngre människor att prenumerera på en morgontidning. För de som bor i ett enpersonshushåll blir tidningen dessutom dubbelt så dyr som för de som är samboende, eftersom det saknas möjlighet att dela prenumerationskostnaden med någon.¹⁴

Omkring en tredjedel av de personer som har en prenumeration i hushållet har vid något tillfälle under det gångna året funderat på att avsluta den. Siffran har varit relativt konstant de senaste åren. I början av 2000-talet noterades en liten uppgång för de som uppgav att de "flera gånger" har funderat på att säga upp prenumerationen, men dessa siffror har i de senaste mätningarna återigen sjunkit.

Äldre studier har visat att prenumerationspriset ofta haft en liten, men i huvudsak underordnad roll för människors benägenhet att prenumerera på en morgontidning, medan prisökningstakten istället har varit av större betydelse.¹⁵ De senaste åren har det vanligaste skälet till varför människor funderar på att säga upp sin prenumeration dock varit att prenumerationspriset höjts. Troligen har förändringar på mediemarknaden i form av nya medier som gratistidningar och Internetnyheter haft inverkan på hur människor värderar prenumerationspriset, där upplevelsen av att vissa nyheter är "gratis" påverkar hur mycket människor är villiga att betala för nyheter i den mer traditionella dagspressen.¹⁶ Att allt annat blivit så dyrt att pengarna inte räcker till har också varit en vanlig orsak till varför prenumeranter tvekar över sin prenumeration, även om andelen som anger denna orsak väsentligen sjunkit de senaste åren. Tidsbristen har däremot blivit en allt vanligare orsak till funderingar av detta slag, liksom att tidningens innehåll inte är tillräckligt bra.¹⁷

Hittills är det bara de personer som bor i ett prenumerationshushåll som har uppmärksammas. Men också stora delar av de som *inte* prenumererar tar på ett eller annat sätt del av morgontidningar. Av de regelbundna läsarna är det drygt tio procent som inte har en egen prenumeration i hushållet. En tredjedel av dessa uppger att de läser tidningen på jobbet eller i skolan (tabell 3). Fram till millennieskiftet var köp av lösnummer det näst vanligaste anskaffningssättet, men det har de senaste åren passerats av tidningsläsning på Internet.¹⁸ Den förändrade mediemarknaden har därmed bidragit till att de regelbundet tidningsläsande ickeprenumeranterna har funnit nya sätt att tillgodose sitt informations- och nyhetsbehov.

Tabell 3 Icke-prenumeranterns tillgång till en morgontidning 1986-2005 (procent)

	1986	1988	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Läser på arbete/skola	39	38	32	34	34	36	37	35	36	37	36	36	36	35	33	40	34	35
Läser på Internet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	5	7	10	11	14	15	15	22
Läser på kollektivtrafiken	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	11	12	10	11	13	12	14
Köper lösnummer	-	25	27	41	27	23	27	24	21	17	14	16	16	14	13	13	11	12
Läser hos bekant/ granne	9	8	8	17	11	12	14	12	11	11	12	11	9	9	10	10	8	-
Läser på annat sätt	22	8	5	5	8	10	8	12	8	12	8	10	5	6	4	5	6	6
Lånar av bekant/ granne	6	4	5	8	5	6	7	7	7	7	4	5	5	3	5	4	4	11
Antal svar	357	310	371	363	439	463	397	421	461	477	1026	962	1015	1046	1037	1049	1091	986

Kommentar: Urvalet innefattar såväl svenska som ickesvenska medborgare i åldrarna 15-85. Tabellen bygger på de individer som uppgivit att de inte prenumererar på någon morgontidning. Ett streck (-) innebär att frågan inte ställdes det året. Observera att alternativet "läser hos granne/bekant" inte fanns med i 2005 års undersökning.

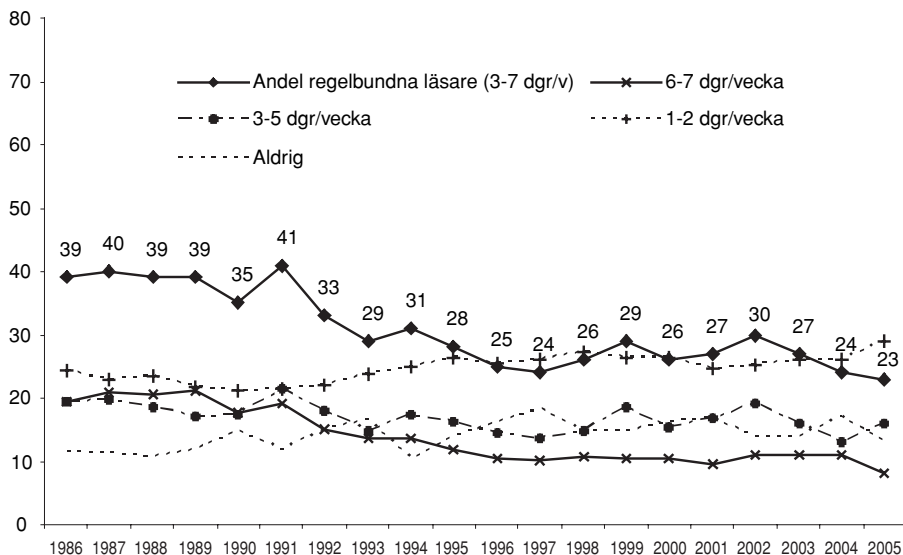
Sammanfattningsvis kan sägas att förändringarna för morgonpressen framför allt ligger i att de unga läsarna allt mer faller ifrån som regelbundna läsare. Precis som tidigare mätningar påvisat, återfinns de trogna läsarna främst bland äldre individer, tjänstemän och samboende eller gifta personer. Andelen prenumererande hushåll ligger på en fortsatt stabil nivå, vilket också kan sägas gälla för de prenumeranter som någon gång har funderat på att säga upp sin tidning. Att uppkomsten av nya medieformer har påverkat läsvanorna syns kanske mest tydligt i den ökande gratis-tidningsläsningen liksom i den ökade läsningen av morgontidningar via Internet.

Kvällspressens läsare

Kvällspressen stod som den stora förloraren i efterdyningarna av nittioalets konjunkturedgång. Medan morgontidningarna klarade sig relativt väl genom krisåren, drabbades kvällspressen av stora upplagenedgångar och som mest förlorade gruppen närmare fyrtio procent av de regelbundna läsarna. Orsaken är till stor del att kvällspressens villkor på mediemarknaden ser annorlunda ut. Tidningarna säljs i lösnummer och inte via prenumerationer, och måste därför locka läsare varje enskild dag. De är därigenom mer känsliga för konjunktursvängningar och enskilda händelser i omvärlden jämfört med morgonpressen. Tidigare års mätningar har visat att en ökad läsekrets ofta hänger samman med ökad lösnummerförsäljning vid specifika händelser.¹⁹

Den minskade andelen regelbundna kvällstidningsläsare kan precis som för morgonpressens del förklaras med att allt fler har valt att läsa mer sporadiskt. Gruppen har till skillnad från morgonpressen uppvisat positiva upplagesiffror de senaste åren, även om 2005 utgör ett undantag. Trots det har ingen av tidningarna hittills lyckas ta sig tillbaka till den höga nivå de befann sig på i slutet av åttiotalet.²⁰

Figur 5 Regelbundenhet i kvällstidningsläsning 1986-2004 (procent)

Kommentar: Urvalet innefattar såväl svenska som ickesvenska medborgare i åldrarna 15-85. Med regelbunden avses läsning minst 3 dagar per vecka.

Knappt var fjärde person i åldrarna 15-85 läser regelbundet en eller flera kvällstidningar (figur 5). Måttet på att vara en regelbunden kvällstidningsläsare är något lägre än för morgonpressen, tre dagar per vecka istället för fem. Det är ett mått som får anses rimligt sett till genomsnittligt läsmönster.²¹ Mått utefter de kriterierna har de regelbundna läsarna av kvällspress minskat med sju procentenheter sedan 2002 – från trettio till tjugotre procent. Andelen som uppger att de aldrig läser kvällspress har sjunkit något sedan förra mättilfället, samtidigt som andelen 1-2-dagarsläsare har ökat något. Andelen högfrekventa läsare (6-7 dagar/vecka) har legat relativt konstant sedan mitten av nittiotalet, även om en liten minskning kan ses i 2005 års undersökning. Den totala andelen läsare har legat relativt konstant sedan mitten av nittiotalet, trots att andelen regelbundna läsare minskat. Utvecklingen skiljer visserligen mellan tidningarna, där *Aftonbladet* sedan mitten av nittiotalet har fått en ökad andel regelbundna läsare medan *Expressen* i sin tur har tappat regelbundna läsare.

Tabell 4 Regelbunden kvällstidningsläsning i olika grupper 1986-2005 (procent)

	1986	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Diff*
Totalt	39	39	39	35	41	33	29	31	28	25	24	26	29	26	27	30	27	24	23	17
Kön																				
Man	45	42	42	37	45	36	31	34	31	28	27	30	31	29	29	35	29	26	25	20
Kvinna	33	36	35	33	36	30	26	28	26	22	21	22	27	23	24	26	25	23	20	17
Ålder																				
15-29 år	44	46	42	38	48	38	29	34	31	25	24	25	32	30	31	36	29	26	21	26
30-49 år	40	43	41	35	41	34	32	34	30	28	27	25	30	27	28	30	25	23	20	21
50-64 år	38	33	37	36	39	33	29	28	32	25	24	27	31	27	27	31	31	27	27	20
65-85 år	27	23	28	29	30	23	20	25	18	18	17	23	21	19	20	23	22	22	23	12
Utbildning																				
Låg	41	41	43	40	43	39	30	36	32	27	29	31	34	29	30	32	26	29	29	17
Medel	42	38	39	36	46	33	32	31	31	29	23	27	30	29	30	36	31	26	24	23
Hög	23	32	25	21	29	22	19	22	19	19	14	15	19	19	19	22	18	12	11	21
Subjektiv klass																				
Arbetare	45	46	45	41	44	38	35	38	34	29	31	33	37	32	34	36	32	30	28	19
Tjänsteman	39	38	38	34	42	29	27	30	28	23	18	22	27	24	22	28	24	19	19	24
Högre tjänsteman	19	27	25	17	29	18	11	18	12	14	16	16	16	16	16	18	19	15	12	18
Egen företagare	43	39	44	38	40	36	33	32	28	29	28	28	29	31	30	32	33	29	24	20
Civilstånd**																				
Ensamstående	-	-	-	-	-	-	27	32	29	24	24	25	30	27	26	29	27	22	22	10
Gift/sambo	-	-	-	-	-	-	30	31	28	25	24	26	29	26	27	31	27	25	23	8

Kommentar: Urvalet innefattar såväl svenska som ickesvenska medborgare i åldrarna 15-85. Som regelbunden räknas läsning minst 3 dagar per vecka. *Differensen anger största skillnaden genom åren, d.v.s. skillnaden mellan högsta och lägst uppmätta värde. ** Uppgifter om civilstånd saknas före 1993.

Den upplageuppgång som skett inom kvällspressen de senaste åren, har inte varit möjlig att utläsa i de observerade läsvanekurvorna. Det beror i stor utsträckning på att mätningarna av befolkningens läsvanor genomförs under senare delen av hösten, vilket också är den period då kvällspressens upplagor ligger något under den genomsnittliga årsupplagan.²² De siffror som redovisas här kan därför antas vara något underskattade i förhållande till den genomsnittliga kvällspressläsningen för året som helhet.²³

För kvällspressens del uppmättes 2005 den lägsta andelen regelbundna läsare sedan mätperioden startade i mitten av åttiotalet (tabell 4). Tjugotre procent av befolkningen i åldrarna 15-85 år tar minst tre dagar per veckan del av en kvällstidning, att jämföra med drygt fyrtio procent i början av nittiotalet. Det är framför allt män, låg- och medelutbildade, arbetare samt medelålders som regelbundet läser kvällspress. Samtidigt är det också i dessa grupper, tillsammans med gruppen unga vuxna (15-29 år), som läsningen har minskat som mest över tid. I slutet av åttiotalet läste när-

mare hälften av de unga vuxna regelbundet en kvällstidning, att jämföra med en femtedel år 2005. Hälften av de unga läsarna har således försvunnit de senaste femton åren. Bland personer över femtio har läsningen däremot legat mer stabilt sedan slutet av nittiotalet.

Ekonomiska aspekter kan tillsammans med möjligheter att mer eller mindre gratis ta del av nyheter samt ett förändrat tidningsinnehåll, vara tänkbara orsaker till varför andelen regelbundna kvällstidningsläsare har minskat bland dessa grupper.

Nya vanor påverkar dagspressens spridning

Människors sociala situation spelar tillsammans med utvecklingen i samhället och mediasituationen en viktig roll för hur läsvanorna utvecklas i olika samhällsgrupper. Förändrad livsstil och livssituation har t.ex. ändrat förutsättningarna för hushållsprenumeration och läsvanor, samtidigt som anskaffningssättet i viss utsträckning har påverkats genom ny teknologi och nya distributionsformer.

De största förändringarna i läsvanor, både när det gäller morgon- och kvällspress, har skett bland de yngre. Morgontidningsläsningen har visserligen legat lägre än genomsnittet också tidigare i denna grupp, men skillnaden mellan yngre och äldre har ökat de senaste åren. Troligtvis spelar nya medieformer stor roll för utvecklingen, där alternativ som gratistidningar och Internetutgåvor har fått en ökad betydelse i de ungas medieanvändning. Nya distributionsformer och ny teknologi leder sannolikt till ett förändrat synsätt på hur man tar del av nyheter men också på frågan om vad nyheter egentligen får kosta. För den som är van vid att läsa morgontidningen vid frukostbordet, kan det sannolikt vara en avig tanke att läsa tidningen på bussen, på ett café eller via Internet, särskilt som man i det senare fallet inte ens får någon tidning att hålla i. Men för den som aldrig läst vid frukostbordet och rör sig mycket ute upplevs detta inte som något anmärkningsvärt. Att läsa gratistidningar eller ta del av dagstidningarna via Internet, är en vana, precis som att bläddra i papperstidningen vid frukostbordet.

De förändringar som skett i befolkningens läsvanor de senaste åren beror dock inte enbart på att det tillkommit nya medier eller att de dagliga vanorna förändrats. Också de samhällsförändringar som ägt rum under de senaste decennierna har kommit att spela stor roll för hur läsvanorna har utvecklats i vissa grupper. Sysselsättning och integration är två viktiga aspekter som påverkar en människas benägenhet att regelbundet läsa en dagstidning. I båda fallen har det skett en försvagning, vilket inverkat negativt på särskilt morgontidningsläsningen.

En hög andel regelbundna tidningsläsare ses ofta som ett positivt bidrag till samhället, eftersom hög tidningskonsumtion förutsätts ge informerade medborgare. Människor som regelbundet läser dagstidningar tenderar att ha ett större intresse för samhällsfrågor, jämfört med de som läser mer sporadiskt. En minskad tidningskonsumtion kan därför på sikt tänkas bidra till ett minskat samhällsengagemang och en ökad segregation i samhället.

Den nedgång i regelbunden tidningsläsning som vi kunnat iaktta är dock tills vidare inte på något sätt dramatisk. Dagspressen kommer även fortsättningsvis att ha en stark ställning i samhället, eftersom tidningarnas förankring i de grupper som karakteriseras som resurs- och opinionsstarka fortfarande är mycket stor och de lokala morgontidningarna står starkt på sina marknader. Samtidigt är det tydligt att det skett förändringar, särskilt i de yngre åldersgrupperna, som indikerar på att tidningsläsningen framöver kommer att ligga på en något lägre nivå än tidigare. Dagspressens utmaning tycks bli att söka vinna de unga läsarnas gunst, för att på så sätt säkra branschens framtid.

Noter

- ¹ Andersson (2005b).
- ² Bjur (2005)
- ³ Weibull (2005).
- ⁴ Se vidare *Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2005* (2006).
- ⁵ Se TS-statistik för 2005.
- ⁶ Andersson (2005b).
- ⁷ För en vidare diskussion om ålderns betydelse för läsvanor, se Nilsson (2004).
- ⁸ SCB (2005) *Befolkningsstatistik i sammandrag 1960-2004*; Nilsson, Åke (2005).
- ⁹ SCB (2005) *Arbetskraftsbarometer*.
- ¹⁰ Høst och Severinsson (1997); Nilsson och Severinsson (2001).
- ¹¹ Statistiska centralbyrån (2003).
- ¹² Carr (2000).
- ¹³ *Mediebarometer 2005* (2006).
- ¹⁴ Andersson (2003a); Bergström (2002).
- ¹⁵ Andersson (2003b).
- ¹⁶ Andersson (2003b); Bergström (2002).
- ¹⁷ Andersson (2005a).
- ¹⁸ Se även Bergström (2005).
- ¹⁹ Wadbring och Weibull (2001).
- ²⁰ TS-boken; Hadenius och Weibull (2005).

- 21 Wadbring och Weibull (1996).
- 22 Uppgifterna bygger på de redovisningar av kvällspressens månadsupplagor som genomförts Tidningsstatistik AB (TS) under perioden 2000-2005.
- 23 Resultat från t.ex. Mediebarometern har visat att kvällstidningsläsningen ökat de senaste åren. Dock mäts läsningen olika i SOM respektive Mediebarometern. SOM-institutet mäter *vanor* och upplagan påverkas av t.ex. ströläsare som inte fångas upp, eller att läsarna ökar från tre till fem lästa nummer per vecka, vilket i SOM-mätningen hamnar inom *ett* intervall. Dessutom genomförs SOM-undersökningarna under hösten, vilket gör att säsongvariationer inte syns i mätningen. Se vidare *Mediebarometer 2005* (2006).

Referenser

- Andersson, Ulrika (2005a) "Mot nya läsvanor?", i Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red.) *Lyckan kommer, lyckan går*. SOM-rapport nr 36. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Andersson, Ulrika (2005b) "Att läsa eller inte läsa" i Bergström, Annika; Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (red.) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Dagspresskollegiet, Göteborgs universitet.
- Andersson, Ulrika (2003a) *Det föränderliga samhället – ålderssammansättning, flyttning och hushållsstruktur i relation till tidningsläsare*. Dagspresskollegiets PM-serie nr 45. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Andersson, Ulrika (2003b) *Till vilket pris som helst...? Prenumeranter i förhållande till prenumerationspris*. Dagspresskollegiets PM-serie nr 46. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika (2002) *Att upphöra med morgontidningsprenumerationen. Om prenumeranters funderingar på att upphöra med morgontidningsprenumerationen och i så fall varför*. Dagspresskollegiets PM-serie nummer 34. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika (2005) *nyhetsvanor.nu. Nyhetsanvändning på internet 1998 till 2004*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Bjur, Jakob (2005) "Den individualiserade TV-tittaren" i Bjereld, Ulf; Demker, Marie; Ekecrantz, Jan & Ekengren, Ann-Marie (red.) *Det hyperindividualiserade samhället*. Boréa, Umeå.
- Carr, Josefine (2000) *Nya frukostvanor – dagens första mål flyttar hemifrån*. Mjölckfrämjandet.
- Hadenius, Stig och Weibull, Lennart (2005) *Massmedier. En bok om press, radio & TV*. Albert Bonniers Förlag.

- Høst, Sigurd och Severinsson, Ronny (1997) *Avisstrukturen i Norge og Sverige – 1960-1995*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åke (2004) ”Tio förre arbetsår för invandrare” i *Välfärd* Nr 4 2004. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Nilsson, Åsa (2005) ”Medieanvändningens generationer och livscyklar” i *Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2004*. Göteborg: Medienotiser nr.1 2005, Nordicom, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa och Severinsson, Ronny (2001) *Trender och traditioner i svensk morgonpress 1987-1999*. Dagspresskollegiet. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2005* (2006). Göteborg: MedieNotiser nr 1 2006. Nordicom Sverige, Göteborgs universitet.
- Statistiska Centralbyrån (2005) *Arbetskraftsbarometern*. Stockholm.
- Statistiska Centralbyrån (2005) *Befolkningsstatistik i sammandrag 1960-2004*. Stockholm.
- TS-boken (löpande)
- Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (1996) ”Räckvidd och läsvana 1986-1995. En nivåjämförelse mellan två tidningsläsningsmått” i Carlsson, Ulla (red) *Rapport från 1996 års Mediebarometerseminarium*. Nordicom, Göteborgs universitet.
- Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (2001) ”Dagspressen står pall”, i Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red.) *Land, du välsignade?* SOM rapport nr 26. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (2005) ”Sverige i tidningsvärlden” i Bergström, Annika; Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (red.) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Dagspresskollegiet, Göteborgs universitet.
- World Press Trends 2005* (2005) World Association of Newspapers.

HOT OCH ORO – ATT STÄMMA I ”BECKEN”

SVERKER C. JAGERS OCH JOHAN MARTINSSON

”I det framskridna moderna skapar samhället parallellt med rikedomar systematiskt också risker. Följaktligen motsvaras de fördelningsproblem och konflikter som råder i bristsamhället också av problem och konflikter som uppstår ur produktion, definiering och fördelning av tekniska och vetenskapliga risker.” Beck 1986: 29)

Människan har alltid ställts inför risker, haft saker de varit rädda för och hamnat i situationer som upplevs som hotande. Enligt den välkände sociologen Ulrich Beck kan vi emellertid förvänta oss att ett samhälle som ständigt utvecklas – eller moderniseras – förstärker gamla hot och risker men även genererar nya. Om vi för en kort sekund blickar tillbaka på den samhällsutveckling som skett sedan andra världskriget, framstår Becks tes som tämligen okontroversiell. Sedan dess har en mängd välgval gjorts, forskningsframsteg uppnåtts och produkter utvecklats och efterfrågats. Detta har lett till att vi idag står inför en rad risker som rimligen var mer eller mindre omöjliga att förutsäga när vägvalen en gång gjordes.

Redan om vi avgränsar oss till att behandla miljöområdet så kan listan på exempel göras lång. Att det ganska snart efter andra världskrigets avslut fanns ett kylskåp i var mans hushåll, kylanläggningar i många bilar och att hårsprayer kom att ersätta hårnålar och brylecreme, har medfört en ökad användning av så kallade CFC-gaser. Dessa gaser har efter flera årtionden av oreglerad användning visat sig ha en uttunnande effekt på ozonlagret vilken medför ökade risker för bl a hudcancer. Efterkrigstidens explosionsartade industriella utveckling har varit enormt energikrävande. Genom nyfunna kol-, olje- och gasfyndigheter har det emellertid fortsatt finnas tillräckligt med lättillgänglig energi och än mer så beroende på kärnkraften. Som vi dock vet har denna utveckling visat sig vara hotande för samhället och människans livsmiljö. Den storskaliga användningen av fossila bränslen har gjort att vi idag står inför hotet om en global klimatförändring med sannolikt oåterkalleliga konsekvenser som följd (IPCC 2001). 1980 års folkomröstning om kärnkraften i Sverige motiverades just av de risker vi tar genom att använda oss av radioaktivt uran som energibärare inom kärnkraftsindustrin.

De två exemplen med fossila bränslen och kärnkraft sätter även blickfånget på ett annat närliggande problem som Ulrich Beck ofta återkommer till i sina studier: Människor är särskilt benägna att fatta beslut och ta risker som inte nödvändigtvis hotar dem själva. Åtminstone inte i första hand. En global klimatförändring kommer till exempel troligen inte att drabba västvärlden lika svårt som låglänta och fattiga länder som knappt bidragit något alls till de globala klimatförändringarna.

Det mest oroande med kärnkraftanvändningen är sannolikt heller inte primärt riskerna för reaktorhaverier utan snarare den långvariga strålning som kärnavfallet utsöndrar. Detta avfall utgör istället främst risker för *kommande* generationer – under flera tusen år framåt – generationer som heller inte har någon möjlighet att uttala sin åsikt i frågan.

Även om Becks tes inte är så uppseendeväckande i sig, så är frågan vad människor skall göra åt riskerna desto mer kontroversiell. Utan att gå in på närmare detaljer kan man tänka sig flera olika förhållningssätt. För det första kan man välja att helt negligera risken. För det andra kan man utifrån en traditionell cost-benefit analys (väga uppskattade kostnader mot uppskattade vinster) ifrågasätta samhällsnyttan med att faktiskt göra något åt de ökande riskerna (t ex med motiveringen att den potentiella – vanligtvis ekonomiska – nyttan av att bara fortsätta som förut kan argumenteras vara större än den om utvecklingen hävs). För det tredje kan en återhållsam strategi förordas och vi kan hävda principen att vi för säkerhets skull inför varje förestående förändring bör överväga vilka risker och hot som sådana vägval kan tänkas ge upphov till – något som givetvis försvåras av det faktum att man sällan i förväg kan predicera sådana konsekvenser med någon större säkerhet. För det fjärde kan vi tillämpa den så kallade försiktighetsprincipen som visserligen inte alls är så entydig som den låter, men som i sin enklaste version är ett starkare krav än det tredje alternativet och alltså i princip innebär att vi inte alls skall ge oss in i något där vi är osäkra på vilka konsekvenserna blir.

Vilket av dessa alternativ som enskilda personer kan tänkas förorda eller hemfalla åt, hänger rimligen samman med hur riskbenägna de är (dvs var de sätter gränsen för när det börjar osa för hett om öronen) som också lite tillspetsat kan uttryckas som (1) hur hotade de känner sig av vissa tänkbara händelser (t ex hur sannolikt de bedömer det vara att en viss händelse skall inträffa) och (2) hur oroliga de är inför detta utfall.

I detta kapitel kan vi nu inte undersöka alla dessa aspekter på djupet utan avgränsar oss till att främst följa hur folks oro för miljörelaterade frågor har utvecklats över tid och om denna utveckling har satt några spår i människors beteende. Följande frågor skall därför behandlas:

- Vad oroar människor mest idag och inför framtiden?
- Har denna oro ökat över tid?
- Tycks grad av oro påverka människors beteende?

Hur mäts hot och oro?

I SOM enkäten ställs två frågor med bäring på vårt problemområde. När det gäller folks hotuppfattningar använder vi en fråga med lydelsen: ”*Nedanstående lista omfattar ett antal miljöproblem. Hur allvarliga hot mot miljön i Sverige anser du att*

dessa problem är? ”. Som vi ser är den här frågan bara inriktad på miljöproblem och fångar alltså inte alla typer av hot. Även om det hade varit optimalt att också få med sådana saker som terrorism, naturkatastrofer och t ex medicinska hälsorisker, kan vi ändå fånga en central del av kapitlets syfte, huruvida hotuppfattningarna förändras över tid. Beträffande explicit oro inför framtiden har vi däremot tillgång till ett bredare batteri av mätningar genom en fråga som lyder ”Om du ser till läget idag, vad upplever du själv som mest oroande inför framtiden?”. Utöver miljöproblem innehåller denna fråga även ekonomirelaterade problem samt potentiella orosgrunder som terrorism och flyktingströmmar.

Hur hotade känner sig dagens svenskar?

Låt oss inleda med att närmare studera vilka saker svenska folket uppfattar vara de mest allvarliga hoten mot miljön i Sverige. Dessa frågor har ställts sedan 1993 varför vi vid det här laget får en ganska tydlig bild av utvecklingen över tid. Upplever svenskarna att hoten har ökat?

Tabell 1 Allvarliga hot mot miljön i Sverige (procent som svarar 8-10)

	93	94	95	96	98	99	00	01	02	03	04	05
Utsläpp från industrier	55	55	52	52	46	61	61	55	59	67	62	49
Avgaser från biltrafiken	51	51	47	46	42	58	62	56	57	66	61	54
Oljeutsläpp vid kusterna	56	60	62	60	61	72	74	69	68	77	70	59
Utrotning av djur- och växtarter	41	44	48	46	47	56	53	58	69	62	50	46
Användandet av kemi- kalier i jordbruket	53	58	56	56	58	69	65	63	-	66	61	53
Uttunningen av ozonskiktet	73	70	75	71	71	79	80	77	-	76	75	71
Hanteringen av kärnkraftens högaktiva avfall	47	62	56	55	51	65	60	53	56	60	57	51
<i>Genomsnitt</i>	54	57	57	55	54	66	65	62	-	68	62	55

Kommentar: Svarskalan löper mellan 1 (mycket litet hot) och 10 (mycket stort hot). Siffrorna i tabellen är andel som har angett att miljöproblemet ifråga är ett stort hot (8-10).

Om vi börjar med att titta längst ner i tabell 1 så presenteras en generell bild av hur allvarliga hot mot miljön svenska folket har bedömt att de sju olika miljöproblemen är. Denna generella bild utgörs alltså av den genomsnittliga hotuppfattningen för de sju frågorna. Vårt att notera är att det är en relativt stor andel av svarspersonerna som upplever att hoten mot den svenska miljön är mycket stora (intervallet

8-10 på en skala från 1-10). Med ytterst få undantag är det en majoritet av svars-personerna som uppfattar hoten mot miljö som mycket stora. Hotuppfattningarna är alltså inte negligerbara.

Om vi antar att svenskar är tämligen välformerade och att Ulrich Beck har rätt i sin tes, borde vi, trots de allmänt höga ingångsvärdena, rimligen finna att andelen som upplever att den svenska miljön är hotad, ökar över tid. Något sådant mönster kan vi dock inte finna. Mellan 1998 och 1999 sker det en markant ökning av dem som upplever att hoten är mycket allvarliga, från 54 procent till 66 procent. Därefter ligger den genomsnittliga hotuppfattningen tämligen stadigt runt dryga 60 procent för att sedan 2005 åter sjunka ned mot 55 procent. Beror detta på att en viss fråga plötsligt inte längre upplevs som hotande? Eller beror det på att hotuppfattningarna avtagit i styrka över lag?

Snarast tycks det vara det senare alternativet. I samtliga fall sker det en tydlig nedgång mellan år 2004 och 2005 där de största fallen återfinns i frågorna om utsläpp från industrier (från 62 till 49 procent) och oljeutsläpp vid kusterna (från 70 till 59 procent). Endast uttunnningen av ozonskiktet ligger relativt stadigt med en måttlig nedgång på fyra procentenheter (från 75 till 71 procent). Den allmänna trenden är dock att hotuppfattningarna avtagit i styrka under det gångna året. Att slumpen alena skulle orsaka denna nedgång tycks föga sannolikt då en felmarginal för våra procentskattningar av andelen som upplever miljöproblemen ifråga som mycket stora hot inte i något fall överstigen 2,5 procentenheter då antalet svars-personer år 2005 för samtliga frågor ligger över 1600.¹

Om vi bortser från det senaste årets dipp nedåt, finns det då annars en trend som talar för att svenskarna upplever sin miljö vara allt mer hotad? Generellt sett kan ingen sådan trend spåras. I nästan samtliga fall sker först en märkbar förändring uppåt från år 1998 till år 1999 och därefter ligger hotuppfattningarna tämligen stabilt i samtliga frågor. Vårt genomsnitt döljer alltså inte särskilt mycket när det gäller trenderna i enskilda frågor utan ger en tämligen rättvis bild av utvecklingen.

Avslutningsvis vill vi även ta oss an frågan om vilka miljöproblem som svenska folket uppfattar som de största hoten mot miljön, dvs vilka frågor som ligger över genomsnittet. Sett över en längre tidsperiod är det egentligen bara uttunnningen av ozonskiktet som systematiskt ligger långt över genomsnittet. I den andra änden av skalan finner vi istället utrotningen av djur- och växtarter som oftast ligger en bit under genomsnittet och alltså upplevs som mindre hotande än andra miljöproblem. Övriga frågor pendlar över tid och upplevs periodvis som mer eller mindre hotande.

Vad är mest oroande inför framtiden?

Även om det inte tycks som om svenska folket upplever sig alltmer hotade just för dagen, har vi hunnit förstå att hoten inför framtiden ändå kan upplevas som tilltagande. Dels kan man ju tänka sig att detta gäller i största allmänhet och dels mer

specifikt i miljörelaterade frågor. I tabell 2 redovisar vi först några av de frågor som svenska folket upplever som mest oroande inför framtiden där miljöfrågan bara är en av flera.

Tabell 2 Oroande inför framtiden (procent ”mycket oroande”)

	1993	1994	1996	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Miljöförstöring	51	50	56	38	38	43	50	47	48
Stor arbetslöshet	60	48	68	17	25	38	40	-	44
Terrorism	31	28	38	27	59	41	52	51	48
Ekonomisk kris	37	30	29	9	17	24	23	17	16
Ökat antal flyktingar	38	30	29	17	20	27	28	20	24
<i>Genomsnitt 5 frågor</i>	43	37	44	22	32	35	39	-	36
Förändringar i jordens klimat	-	-	-	-	37	39	40	36	51

Kommentar: Frågeformuleringen lyder: ”Om du ser till läget idag, vad upplever du själv som mest oroande inför framtiden?” och svarsalternativen var mycket oroande, ganska oroande, inte särskilt oroande samt inte alls oroande.

Tittar vi först på genomsnittet som återfinns på raden näst längst ner i tabellen så finner vi att folk var mer allmänt oroade för ett tiotal år sedan än vad de är idag. Det finns alltså inte heller när det gäller oron inför framtiden någon trend mot ökad oro i linje med Ulrich Becks tes. Bortsett från två toppar 1993 (43 procent) och 1996 (44 procent) och en sänkning till 22 procent år 2000 så har den genomsnittliga orosnivån för detta breda urval av fem frågor legat på mellan 30 och 40 procent under hela perioden. Den stora sänkningen mellan 1996 och 2000 kan till stor del förklaras av den då starka ekonomiska konjunkturen och den åtföljande minskningen i orosnivå för stor arbetslöshet och ekonomisk kris.

De frågor som flest personer över tid anser vara mycket oroande inför framtiden är miljöförstöring, stor arbetslöshet och sedan elfte september (2001) även terrorism. Miljöförstöringen har legat över genomsnittet under hela den tidsperiod som återget i tabell 2 (1993-2005). Stor arbetslöshet sågs även den som ett av de relativt sett största orosfrågorna fram tills slutet av 1990-talet, dock kan vi se att denna fråga återigen är på väg upp och ligger år 2005 åtta procentenheter över genomsnittet för de fem frågorna. Terrorism som framtidshot har ändrat relativ position radikalt. Från att ha legat under genomsnittet under hela 1990-talet har frågan sedan 2001 istället placerat sig bland de största orosmolnen. Att en framtida ekonomisk kris skulle utgöra något hot är det dock allt färre människor som upplever och frågan har dessutom legat klart under genomsnittet under hela perioden. Ett ökat antal

flyktingar tycks inte heller upplevas som något större hot – även om just den frågan är den enda som faktiskt ökar under den senaste mätningen (från 20 procent till 24 procent).

Miljöförstöring är den fråga som uppvisar störst stabilitet över tid. Med undantag för en nedgång åren 2000 och 2001 ligger den under hela perioden omkring 50 procent med några smärre variationer upp och ned. Dock finns återigen en möjlighet att titta lite närmare på just miljöfrågorna. Sedan år 2001 har SOM-institutet även gjort mätningar av oron för den idag kanske mest debatterade miljöfrågan av alla: förändringar i jordens klimat. Denna tidsserie är dock kortare än övriga varför den inte ingår i genomsnittet utan redovisas särskilt längst ned i tabell 2. Som vi ser har oron för framtida klimatförändringar tydligt ökat över tid även om oron för miljöförstöring i allmänhet har legat relativt stilla. Särskilt tydlig är förändringen från förra årets mätning (36 procent) fram till idag (51 procent). Huruvida detta verkligen är en trend är ännu för tidigt att sia om. Med tanke på att denna fråga diskuteras alltmer flitigt i media och alla vetenskapliga projektioner pekar på att klimatfrågan bara är i sin linda, tycks det dock rimligt att förvänta sig att allt fler människor kommer att uppfatta klimatförändringarna som en fråga som är motiverad att oroa sig över inför framtiden.

Avspeglar sig människors oro i deras beteende?

Vi diskuterade inledningsvis att viss tidigare forskning antyder att det finns ett samband mellan vad folk upplever som hotande och hur de betar sig, antingen som väljare (Page & Shapiro 1992) men också i vardagslivet (Beck 1986). Utifrån dessa resultat argumenterade vi för att ifall svenska folket uppvisar en tilltagande oro antingen för den svenska miljön idag eller inför framtiden, så bör detta avspeglar sig i deras beteende. Enkelt uttryckt: ju räddare jag är, ju mer förändringsbenägen är jag också rent beteendemässigt. Eftersom vi inte kunnat finna några riktigt tydliga trender att svenska folket varken blir allt mer eller mindre oroliga, bör vi inte förvänta oss att finna några större förändringar i beteende. I tabell 3 redovisas svaren på fyra frågor som omfattar miljörelaterat beteende.

Om vi återigen inleder med att titta på genomsnittet längst ner i tabellen så finner vi där en relativt stabil tidsserie. Det finns visserligen en uppåtgående trend, men denna är svag och förklaras nästan helt av det faktum att en av frågorna, sortera hushållsavfall, stadigt ökar under samma period. Om genomsnittet enbart räknas på de tre övriga miljöbeteendefrågorna så både slutar och börjar tidsserien istället på 18 procent. Det finns alltså inte en generell ökning i miljövänligt beteende under tidsperioden 1992 till 2005.

Tabell 3 Miljövänligt beteende 1992-2005 (andel "mycket ofta" och "alltid")

	92	93	94	95	96	97	00	01	02	03	04	05
Sänka hastigheten vid bilkörning	11	11	09	09	08	09	10	11	10	15	14	15
Gå eller cykla istället för att ta bilen	21	25	23	26	24	25	25	23	-	-	-	24
Sorterar hushållsavfall	26	31	34	43	47	54	57	55	56	60	61	61
Handlar miljömärkta varor	22	28	31	31	24	26	21	19	18	21	17	17
Genomsnitt	20	24	24	27	26	29	28	27	-	-	-	29

Kommentar: Frågeformuleringen lyder: "Hur ofta gör du personligen nedanstående saker av miljöskäl?" och svarsalternativen var aldrig, ibland, ganska ofta, mycket ofta samt alltid. Genomsnittet baseras på resultaten för varje fråga före avrundning och ej på de procent som visas i tabellen.

I tabell 2 fann vi att klimatfrågan tycks vara ett undantag från regeln. Under de fem år som frågan har ställts, har antalet som oroar sig stadigt ökat. Om Beck skall ha rätt i sina antaganden borde vi därför även se att antalet som avstår från att köra bil ökar över tid. Tyvärr ställdes inte frågan om ifall svarspersonerna väljer att "gå eller cykla istället för att ta bilen" under perioden 2002-2004. Ser vi emellertid på den allmänna trenden för frågan så visar det sig att den nästan inte förändras alls under de år den har ställts. Detta talar alltså mot Becks tes. När det gäller den andra bilrelaterade frågan, att sänka hastigheten, så finner vi visserligen en svagt uppåtående trend under senare år. Samtidigt skall vi komma ihåg att det finns en lång rad skäl utöver rent miljömässiga att minska hastigheten (t ex det ökande antalet hastighetskameror på våra vägar). Att detta alltså skulle vara en respons på folks ökade oro för klimatförändringar förefaller därför än så länge osannolikt. När det gäller att handla miljömärkta varor så finner vi inte heller här något särskilt tydligt mönster. Mellan åren 1993 och 1995 låg dock denna andel högre än idag (28-31 procent) och har på senare tid uppvisat en svagt nedåtående trend. Intressant nog är sortering av hushållsavfall det miljövänliga beteende som ökar mest över tid. Inte heller detta är dock något som omedelbart kan förklaras av folks inställning till och oro för miljön i allmänhet. Skall man vara krass är det nog snarare senare års lagstiftning och kommunala åtgärder (t ex nya prissättningar på avfallshantering) som förklarar att allt fler människor väljer att sopsortera.

Även om vi funnit att människor inte tycks uppleva miljöproblemen som ökande hot mot miljön eller att deras oro inför framtiden generellt sett tycks öka, finns en annan möjlighet att analysera sambandet mellan upplevda hot och beteende. Vi ska nu därför utnyttja den variation som finns på individnivå för detta ändamål. Alla människor upplever inte miljöhoten som lika allvarliga eller som lika oroande inför framtiden. Är det då så att de som upplever större hot även uppvisar ett mer miljövänligt beteende än andra?

Korrelationsanalyser indikerar att det finns ett sådant positivt samband. De medborgare som upplever att miljön är mer hotad eller att miljöförstörelsen är mer oroande inför framtiden visar sig också ha ett mer miljövänligt beteende. Styrkan i dessa korrelationer är även slående stabila från år till år. Korrelationen mellan ett index av de sju frågor om hot mot miljön som återfinns i tabell 1 och de fyra miljöbeteendefrågorna i tabell 3 varierar mellan +.260 och +.327 och är samtliga signifikanta på minst 99%-nivån. Ungefär samma siffror gäller för korrelationen mellan att uppleva miljöförstörelsen som oroande inför framtiden (se tabell 2) och miljövänligt beteende (se tabell 3). Dessa korrelationer kan allmänt sett sägas vara av medelmåttig styrka. De är inte försumbara, utan vi kan konstatera att det förväntade sambandet föreligger på individnivå. Samtidigt är de inte starkare än att de även visar oss att det finns många andra faktorer än subjektivt upplevda hot som påverkar människors miljöbeteende.²

Orons konsekvenser

Vi inledde kapitlet med att diskutera det moderna samhällets produktion av nya och förstärkning av redan befintliga hot och risker och gjorde i samband därmed även antagandet att folk borde bli allt mer oroliga i takt med att Sverige utvecklas. Tittar vi på det material som vi haft tillgång till så kan vi nu konstatera att vi hittar få resultat som pekar i en sådan riktning. Med undantag för en särskilt orolig tid under mitten av 1990-talet så pekar siffrorna snarare på stabilitet över tid. Samtidigt skall man komma ihåg att den allmänna orosnivån är tämligen hög för flera av frågorna vi ställt (ibland är det upp mot 70 procent som anger somliga frågor som mycket hotande). Hade vi alltså kunnat gå betydligt längre tillbaka i tiden kanske det hade visat sig att oron faktiskt har stigit över tid men att den under de senaste tio till femton åren har stabiliserat sig på en relativt hög nivå. En sådan stabilisering skulle i så fall kunna förklaras av att även "heta" frågor har en mättnadnivå efter vilken frågan delvis sjunker in i folks medvetande och visserligen förblir oroande men att det måste till dramatiska förändringar (t ex märkbara klimatförändringar, ökande antal fall av hudcancer, reaktorhaverier) för att vi skall få märkbara förändringar i den här typen av studier. Elfte september är ett sådant exempel där vi kan se att andelen som upplever terrorism som mycket oroande för framtiden direkt stiger från 27 procent till 59 procent.

En annan tes som Beck driver och som har bäring på vårt kapitel, är att det vanligtvis är först när folk antingen drabbas av något, eller åtminstone seriöst hotas av eller oroar sig för att de skall drabbas av något som de på allvar överväger att göra någonting åt situation (Beck, 1986:46ff) Tar vi den globala klimatförändringen som exempel skulle det, enligt Becks synsätt, vara först när människor tror sig riskera att drabbas av en havsnivåhöjning eller tilltagande orkaner som de börjar överväga att minska sina koldioxidutsläpp från sin bilåkning eller att bygga upp vallar runt sina trädgårdar. Eftersom vi finner så pass få förändringar i folks grad av

oro är det alltså inte så förvånande att vi inte heller finner särskilt stora förändringar i människors miljörelaterade beteenden. Man skulle emellertid kunna föra detta resonemang ett led vidare och fråga sig hur hotande och oroande en fråga egentligen måste bli för att folks handlande verkligen skall förändras. Det kan ju faktiskt vara så att det i många fall inte räcker att man är orolig eller upplever att man står inför även verkligt stora risker för att ens vilja styra om sin livsstil. Det kan i själva verket vara så att det är först när man verkligen drabbas som man ändrar beteende. Problemet är att när man väl drabbas av flera av det moderna samhällets miljöproblem så är det redan för sent.

Noter

- ¹ Ett mer korrekt sätt att testa den statistiska signifikansen är naturligtvis att direkt testa skillnaden för två proportioner, tex mellan två olika år. Även frågan om ozonskiktet, vilket uppvisar minst skillnad mellan 2004 och 2005, klarar ett sådant test då det visar sig att även denna skillnad är signifikant på minst den 95%-iga statistiska säkerhetsnivån.
- ² För att undersöka vad som påverkar miljöbeteende generellt sett vore exempelvis olika typer av regressionsmodeller lämpliga. En sådan undersökning ligger dock utanför detta kapitelns syfte.

Referenser

- Beck, Ulrich. 1986. *Risksamhället. På väg mot en annan modernitet*. Göteborg, Daidalos.
- IPCC: 2001: *Climate change 2001: Impacts, adaptation, and vulnerability*. Contribution of Working Group II to the Third Assessment Report of the IPCC (MacCarthy, J.J. et al. [eds.]). Cambridge, Cambridge University Press.

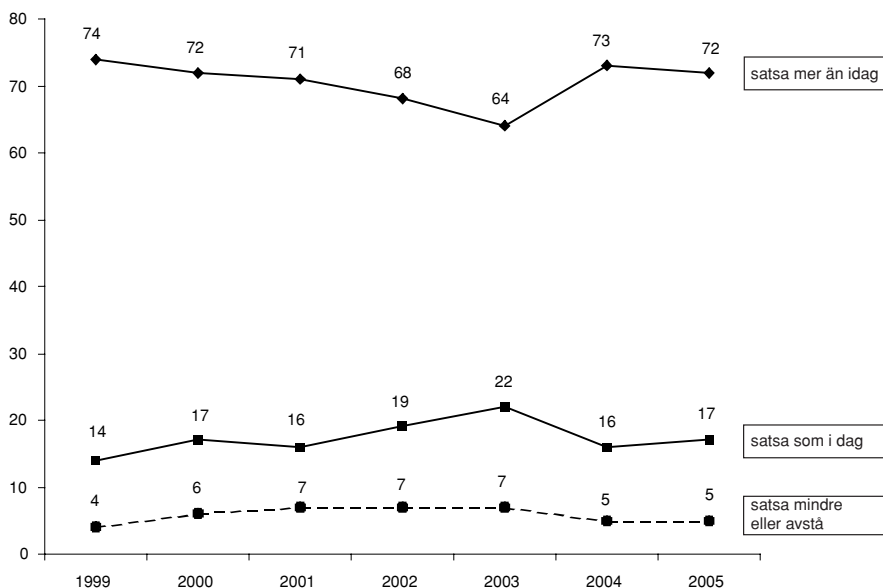
SVENSKA FOLKET VILL HA MER VINDKRAFT

PER HEDBERG

Jämförelse med t ex Tyskland och Danmark är utnyttjandet av vindkraft i Sverige förhållandevis blygsamt. Men Sverige står i startgroparna för en omfattande vindkraftsutbyggnad. Målet är att vindkraften 2015 skall producera el motsvarande 10 terrawatt timmar. Idag bidrar vindkraften med knappt 1 TWh.¹ Som ett led i regeringens satsning på vindkraften lade man under våren 2006 fram Sveriges första vindkraftspropotion. I propositionen föreslås bland annat förenklingar i lagar och regelverk och utlovas stöd för att myndigheter, länsstyrelser och kommuner skall kunna prioritera en vindkraftsutbyggnad.² Regeringen planerar alltså en omfattande utbyggnad av vindkraften, frågan är hur väl denna ambition går i hand med folkopinionen? Är svenska folkets syn på vindkraftens framtid i Sverige lika positiv som regeringens?

Figur 1 Vindkraftsopinionen 1999-2005 (procent)

fråga: "Hur mycket bör vi i Sverige satsa på vindkraften under de närmaste 5-10 åren?"

Kommentar: Andelen utan åsikt var 8, 5, 6, 6, 7, 6, 6 procent under åren 1999 till 2005. Personer som inte svarat på frågan ingår ej i procentbasen. Svartalternativen var: Satsa mer än idag, satsa ungefär som idag, satsa mindre än idag, helt avstå från energifrågan och ingen åsikt.

Svaret på frågan är ett obetingat ja. Svenska folket önskar se en satsning på vindkraften i framtiden. På en fråga om hur mycket vi i Sverige bör satsa på vindkraften i SOM-undersökningen 2005 svarade 72 procent att vi bör satsa mer än vad som görs idag, 17 procent att vi bör satsa ungefär lika mycket som idag och 5 procent att vi skall satsa mindre eller helt avstå från vindkraft som energikälla.³ Som framgår av figur 1 har vindkraftsopinionen återhämtat sig efter en mindre svacka 2002 och 2003. Idag är svenska folket åter lika positivt till vindkraften som i början av 2000-talet. Men är synen på vindkraften lika positiv i alla samhällsgrupper eller varierar den mellan olika grupper och vilka eventuella förändringar har skett sedan starten av mätserien 1999? I tabell 1 redovisas andelen som önskar se en ökad satsning på vindkraften bland personer i olika sociala grupper, bland personer med olika partisympati och bland personer med olika ideologisk hemvist.

Resultaten visar att kopplingen till olika sociala bakgrundsfaktorer är svag. Eller annorlunda uttryckt; stödet för vindkraften är i det närmaste lika stort oavsett social bakgrund. Resultaten från 2005 års undersökning visar att stödet för en utbyggnad av vindkraften är stort såväl bland kvinnor som män, bland gammal som ung, bland landsbygdsbo som storstadsbo och bland lågutbildad som högutbildad. De skillnader som återfinns är små och har så varit ända sedan mätseriens början 1999. Kvinnor har i samtliga undersökningar varit något mer positiva än män, men skillnaden har inte vid något undersökningstillfälle överstigit tre procentenheter. Personer i åldersgruppen 31-60 år har vid samtliga mättillfällen, undantaget 2000, varit något mer positiva jämfört med personer i den yngsta respektive högsta åldersgruppen. När det gäller bostadsort har personer boende på ren landsbygd varit något mer positiva till en satsning på vindkraften jämfört med personer boende i mindre tätorter och städer. I den senaste undersökningen ville 77 procent bland personer boende på ren landsbygd satsa mer på vindkraften jämfört med 64 procent bland personer boende i de tre storstäderna.⁴ Skillnaderna i uppfattning om en satsning på vindkraften bland personer med olika utbildningsnivå är små, på gränsen till obetydliga. Resultaten visar emellertid att personer med endast obligatorisk utbildning tenderar att vara något mindre positiva jämfört med mellan- och högutbildade personer. I den senaste undersökningen 2005 ville 67 procent bland lågutbildade satsa mer på vindkraften. Motsvarande siffra bland mellanutbildade var 72 procent och bland högutbildade 76 procent.

Vilken ståndpunkt man har om en satsning på vindkraften har mycket litet att göra med vilka partier man sympatiserar med. Enigheten mellan de olika partiernas sympatisörer är stor. En majoritet bland samtliga partiernas sympatisörer vill satsa mer på vindkraften (undantaget moderaterna 2002). Stödet för en ökad satsning på vindkraften var i 2005 års undersökning störst bland miljöpartister (90 procent) och centerpartister (82 procent). Lägst var stödet bland sympatisörer till moderaterna (67 procent) och bland sympatisörer till kristdemokraterna (68 procent). Utvecklingen sedan 1999 är i huvudsak stabil, men det finns vissa förändringar. Mellan åren 1999 och 2001 var stödet för en ökad satsning på vindkraften något

Tabell 1 Andel positiva till att satsa mer på vindkraften efter social gruppstillhörighet, partisympati och ideologi 1999-2005 (procent)

fråga: "Hur mycket bör vi i Sverige satsa på vindkraften under de närmaste 5-10 åren?"

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
kön							
man	72	71	70	66	63	72	71
kvinna	75	73	73	69	65	73	73
ålder							
15-30	69	74	69	67	62	70	69
31-60	76	73	77	70	70	79	75
61-85	72	68	63	62	54	63	68
bostadsort							
ren landsbygd	80	82	80	72	73	81	77
mindre tätort	77	72	71	70	62	74	74
stad, större tätort	70	70	70	67	63	69	72
de tre storstäderna	74	65	69	65	61	76	64
utbildning							
grundnivå	71	71	67	66	59	66	67
mellannivå	74	73	71	68	63	75	72
universitet/högskola	74	72	79	68	71	76	76
partisympati							
v	86	81	85	80	75	82	74
s	72	72	70	66	62	70	73
c	80	90	80	79	76	82	82
fp	84	81	79	70	63	69	72
m	63	59	62	48	54	65	67
kd	72	69	72	69	66	68	68
mp	87	84	87	86	77	92	90
vänster-höger dimension							
klart till vänster	87	81	76	75	79	84	77
något till vänster	77	79	79	74	69	80	79
varken vänster eller höger	72	73	69	65	63	69	70
något till höger	71	69	69	64	60	71	72
klart till höger	61	54	63	56	57	63	59
grön-grå dimension							
klart åt det gröna hållet	83	82	85	--	--	84	85
något åt det gröna hållet	80	79	75	--	--	78	77
varken grön eller grå	70	71	69	--	--	68	70
något åt det gråa hållet	70	65	65	--	--	69	67
långt åt det gråa hållet	49	52	53	--	--	69	55
samtliga	74	72	71	68	64	73	72

Kommentar: Personer som inte besvarat frågan ingår ej i procentbasen. Måttet på den gröna dimensionen bygger på en fråga om ett miljövänligt samhälle. Frågan är formulerad som ett förslag där svarspersonerna ombeds bedöma om förslaget är mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt, ganska dåligt eller mycket dåligt. Frågeformuleringen var: "Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen tillväxt." Skalan från "mycket bra förslag" till "mycket dåligt förslag" har i tabellen omtolkats till yttepunkter på en grön-grå dimension där "mycket bra förslag" motsvarar "klart åt det gröna hållet" och "mycket dåligt förslag" motsvarar "klart åt det gråa hållet". Människors vänster-högerideologi har mätts med en självklassificeringsfråga.

större bland sympatisörer till fyra partier; vänsterpartiet, centerpartiet, miljöpartiet och folkpartiet. Därefter har stödet bland folkpartister minskat något (-12 procentenheter mellan 1999-2005). Mellan 2002 och 2004 återfanns det största stödet för en ökad satsning på vindkraften bland sympatisörer till de tre traditionellt ”gröna” partierna – miljöpartiet, vänsterpartiet och centerpartiet. I 2005 års undersökning minskar dock stödet något bland sympatisörer till vänsterpartiet. Den största förändringen i synen på vindkraften återfinns bland moderaternas sympatisörer. Sedan 2002 har stödet för en ökad satsning på vindkraften ökat från 48 procent till 67 procent (+19 procentenheter). Det övergripande resultatet är emellertid att kopplingen mellan åsikter om en satsning på vindkraften och partisympati är och har varit svag.

Vänster-högerideologi är den dominerande skiljelinjen i svensk politik. Men när det gäller frågan om en ökad satsning på vindkraften är den endast svagt strukturerande. Oavsett om personer placerar sig klart till vänster eller klart till höger finner vi en majoritet som önskar se en ökad satsning på vindkraften. Men det framträder ett tydligt om än svagt mönster i samtliga undersökningar mellan 1999 och 2005. Personer som placerar sig till vänster är något mer positiva jämfört med personer som placerar sig till höger på skalan. I den senaste mätningen var stödet för en ökad vindkraftssatsning 77 procent bland personer som placerade sig klart till vänster, medan motsvarande siffra bland personer som placerade sig klart till höger var 59 procent.

Kopplingen mellan åsikter om en ökad satsning på vindkraften och grön ideologi har varit något starkare än kopplingen till vänster-högerideologi (undantaget 2004). Personer som placerar sig klart åt det gröna hållet är mer positiva jämfört med personer som placerar sig klart åt det gråa hållet. Skillnaden mellan de båda ytterpunkterna på skalan har varit cirka 30 procentenheter, undantaget 2004 då skillnaden endast var 15 procentenheter. Resultaten från 2005 visar att bland personer som placerade sig klart åt det gröna hållet var 85 procent positiva till en ökad satsning på vindkraften. Motsvarande siffra bland personer som placerade sig klart åt det gråa hållet var 55 procent.

Resultaten från SOM-undersökningen 2005 visar alltså att en övervägande majoritet är positiva till en ökad satsning på vindkraften. Men hur ser opinionen ut när det gäller etablering av vindkraftverk i den egna kommunen eller i närheten av den egna bostaden?

Resultaten i tabell 2 visar att den positiva synen på en ökad satsning på vindkraft (72 procent) revideras något när det handlar om en etablering av vindkraftverk i den egna kommunen (69 procent positiva) och än mer när det gäller en etablering av vindkraftverk i närheten av den egna bostaden (43 procent positiva). Resultatet antyder någon form av egenintresse där en allmän bedömning av att vi bör satsa mer på vindkraften inte nödvändigtvis innebär en positiv syn på etablering av vindkraft i den egna kommunen eller framförallt i närheten av den egna bostaden.⁵ Resultaten från SOM-undersökningen 2005 visar att det även bland de personer

Tabell 2 Andel som vill satsa mer på vindkraft, andel som är positiva till etablering av vindkraft i den egna kommunen och i närheten av den egna bostaden (procent)

	2000	2003	2005
satsa mer på vindkraft	72	64	72
positiv till vindkraft i den egna kommunen	70	59	69
positiv till vindkraft i närheten av den egna bostaden	41	33	43
skillnad mellan vindkraft i den egna kommunen och i närheten av den egna bostaden	+29	+26	+26

som vill *satsa mer* på vindkraften återfinns en betydande skillnad i attityderna till etablering av vindkraft i den egna kommunen jämfört med etablering av vindkraft i närheten av den egna bostaden. Bland dem som vill satsa mer på vindkraft är nästan samtliga positiva till en etablering av vindkraftverk i den egna kommunen (83 procent), men bara drygt hälften (53 procent) är positiva till en etablering i närheten av den egna bostaden. Orsaken kan ligga i att man ser positivt på energikällan men inte själv vill ha vindkraftsverk i det egna synfältet, alltså tolkningar form av egenintresse eller NIMBY-syndromet. Men orsaken kan också sökas på annat håll, t ex var man bor. Det förefaller rimligt att förhållandena för etableringar av stora vindkraftsanläggningar är sämre i större storstadsområden än på landsbygden. En kontroll visar emellertid att personer som vill satsa mer på vindkraften och bor i de tre storstäderna är lika positiva till vindkraftsetablering i närheten av den egna bostaden (61 procent) som personer boende på ren landsbygd (57 procent).

Vilka bakomliggande faktorer kan bidra till en förklaring av fenomenet att människor är mer positiva till en etablering i den egna kommunen än vad de är till en etablering av vindkraftverk i närheten av den egna bostaden? För att analysera frågeställningen har frågorna om geografisk närhet till etablering av vindkraftverk i SOM-undersökningen 2005 utnyttjats. Svartalternativen i de två frågorna om etablering av vindkraftverk i den egna kommunen och etablering vindkraftverk i närheten av den egna bostaden var mycket positiv, ganska positiv, varken positiv eller negativ, ganska negativ och mycket negativ. Personer som svarat mindre positivt i frågan om den egna bostaden jämfört med svaret om etablering i kommunen har förts till en grupp som möjligtvis skulle kunna karaktäriseras som egenintresserade (54 procent), personer som har svarat lika på de båda frågorna eller varit mer positiva till en etablering nära den egna bostaden än i kommunen har förts till en grupp utan egenintresse (46 procent). En analys visar att det saknas samband med sociala och politiska bakgrundsfaktorer, eller att de är mycket svaga. Fördelningen bland män och kvinnor är identisk, bostadsort saknar i stort betydelse, liksom partisym-

pati och ideologi. Ålder uppvisar liksom utbildning endast ett svagt samband. Bland äldre återfinns något fler egenintresserade än bland yngre liksom det gör bland personer med låg utbildning jämfört med personer med hög utbildning. Huvudresultatet är att egenintresse i den mening det är tolkat här är lika vanligt i alla samhällsgrupper. Det är ett allmänt och spritt fenomen i hela befolkningen.

Samhällets strävan är att på sikt utveckla ett hållbart och miljövänligt energisystem. Det handlar då om att i större utsträckning än idag basera energisystemet på alternativa energikällor. Men redan idag har ökande olje- och elpriser aktualiserat och påskyndat diskussioner och intresset för alternativa energikällor. I en omgivning med höga energipriser har alternativen blivit mer konkurrenskraftiga, både för potentiella användare och utvecklare av dem. I tabell 3 redovisas energiopinionen i Sverige från 1999 till 2005 med avseende på ett antal energikällor.

Tabell 3 Vilka energikällor bör Sverige satsa på? (procent)

fråga: "Hur mycket bör vi i Sverige satsa på nedanstående energikällor under de närmaste 5 - 10 åren?"

energikällor och undersökningsår	svarsalternativ					summa procent
	satsa mer	satsa ungefär som idag	satsa mindre än idag	helt avstå från energikällan	ingen åsikt	
vattenkraft						
1999	41	44	6	1	8	100
2000	39	48	6	1	6	100
2001	40	46	7	1	6	100
2002	44	45	4	1	6	100
2003	44	44	4	1	7	100
2004	47	41	5	1	6	100
2005	47	41	4	1	7	100
vindkraft						
1999	74	14	3	1	8	100
2000	72	17	4	2	5	100
2001	71	16	5	2	6	100
2002	68	19	5	2	6	100
2003	64	22	5	2	7	100
2004	73	16	3	2	6	100
2005	72	17	4	1	6	100
solenergi						
1999	77	11	2	1	9	100
2000	77	14	2	1	6	100
2001	75	14	3	1	7	100
2002	77	14	2	1	6	100
2003	75	15	1	1	8	100
2004	79	12	2	1	6	100
2005	78	13	2	1	6	100

kärnkraft						
1999	9	34	26	20	11	100
2000	11	34	30	19	6	100
2001	11	36	29	18	6	100
2002	12	37	29	16	6	100
2003	16	38	24	15	7	100
2004	14	36	27	16	7	100
2005	18	36	24	15	7	100
biobränslen						
1999	29	27	13	3	28	100
2000	44	28	10	3	15	100
2001	46	29	8	2	15	100
2002	45	32	8	1	14	100
2003	44	29	8	2	17	100
2004	45	30	9	2	14	100
2005	54	25	6	1	14	100
fossil-/naturgas						
1999	21	26	17	5	31	100
2000	30	32	17	4	17	100
2001	31	32	16	4	17	100
2002	32	35	14	3	16	100
2003	30	31	15	4	20	100
2004	30	33	17	4	16	100
2005	33	30	15	4	18	100
kol						
1999	1	9	39	34	17	100
2000	2	10	39	37	12	100
2001	2	11	38	38	12	100
2002	2	13	41	33	11	100
2003	2	10	35	38	15	100
2004	2	10	41	36	11	100
2005	3	9	39	36	13	100
olja						
1999	2	17	48	18	15	100
2000	2	20	52	16	10	100
2001	2	19	51	17	11	100
2002	2	22	50	16	10	100
2003	2	20	47	18	13	100
2004	2	15	53	20	10	100
2005	2	15	54	18	11	100

Kommentar: Resultaten omfattar enbart svarspersoner som kryssat för något svarsalternativ. Andelen personer som hoppar över de olika delfrågorna varierar mellan 4-9 procent genom åren.

I folkopinionen råder betydande enighet om att Sverige bör satsa mer på framförallt solenergi och vindkraft. Resultaten från 2005 visar att 78 procent vill satsa mer på solenergi och 72 procent vill satsa mer på vindkraft. Sol- och vindenergi är de i särklass populäraste energikällorna. Därefter följer biobränslen (54 procent), vattenkraft (47 procent), fossil/naturgas (33 procent) och kärnkraft (18 procent). Stöd för en ökad satsning på kol och olja saknas nästan helt bland befolkningen. Jämförs

siffrorna från 2005 med de från 1999 finner vi att stödet för en ökad satsning återkommer för flera av energikällorna. För biobränslen har stödet för en ökad satsning ökat med 25 procentenheter, för fossil/naturgas med 12 procentenheter, för kärnkraften med 9 procentenheter och för vattenkraften med 6 procentenheter. Siffrorna för solenergi och vindkraft ligger under hela perioden på en hög nivå. De som vill satsa mer på kol och olja har varit försvinnande få under hela perioden.

Någon större åsiktpolarisering när det gäller hur mycket vi skall satsa på olika energikällor återfinns inte i befolkningen. Antingen vill en betydande majoritet att Sverige satsar mer eller lika mycket som idag, vilket gäller energikällor som vattenkraft, vindkraft, solenergi, biobränslen och fossil/naturgas. Eller så vill den övervägande delen av befolkningen att vi satsar mindre än i dag eller helt avstår från energikällan, vilket gäller kol och olja. Av de energikällor vi frågar om finns det i detta sammanhang endast ett stort undantag – kärnkraften. När det gäller kärnkraften är befolkningens åsikter djupt splittrade.

Avslutningsvis kan vi konstatera att folkets råd om vilka energikällor vi skall satsa på i framtiden synes vara att satsa mer på det mesta och extra mycket på sol och vind.

Noter

¹ se Energimyndigheten 2005

² se proposition 2005/6:143

³ Undersökningen om den svenska energiopinionen ingår i forskningsprojektet ”Energiopinionen i Sverige” som finansieras av Energimyndigheten.

⁴ Jämförs resultaten mellan de två senaste undersökningarna återfinns en av de största förändringarna i vindkraftsopinionen bland personer boende i storstäder. I 2004 års undersökning ville 76 procent av storstadsborna satsa mer på vindkraften vilket skall jämföras med 64 procent i 2005 års undersökning. Ser vi till hela tidsserien framträder dock 2004 års resultat som något högt, då motsvarande siffra undantaget 1999 ej överstigit 70 procent. Mellan 2003 och 2004 ökade andelen positiva i storstäderna med 15 procentenheter. Mellan 2004 och 2005 minskade motsvarande andel med 12 procentenheter. Vad vi ser är mest troligt slumpvariationer.

⁵ Se Hedberg Per, 2000

Referenser

Energimyndigheten 2005. ”*Energiläget 2005*”.

Hedberg, Per 2004 ”Kärnavfall och vindkraft i den egna kommunen”. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Det nya samhället*. Göteborg: SOM-institutet. Proposition 2005/6:143. ”*Miljövänlig el med vindkraft – åtgärder för ett livskraftigt vindbruk*”

ÖKAD LEDNING FÖR KÄRNKRAFTSFÖRESPRÅKARNA

SÖREN HOLMBERG

Energi- och kärnkraftsfrågor toppar inte svenska folkets lista över viktiga problem. Frågorna ligger inte ens på tio-i-topplistan. Annat var det på 1970-talet. Då var kärnkraften väljarnas viktigaste fråga i flera val (Holmberg, Westerståhl och Branzén 1977, Holmberg 1981). Och så sent som i början av 1990-talet – i efterbörderna av Tjernobylyolyckan – var kärnkraftsproblematiken en av folkets tio viktiga frågor i SOM-undersökningarna. I undersökningen 1990 angav 11 procent av svarspersonerna energi och kärnkraft som ett viktigt problem (sjunde plats). I den senaste mätningen 2005 hamnar energi och kärnkraften först på trettonde plats med endast 2 procent av medborgarna som utpekar frågorna som ett viktigt samhällsproblem (se tabell 1 i kapitel 1).

I takt med att hettan avtagit i kärnkraftsdebatten har opinionen långsamt svängt om och blivit mer positiv. Den klara opinionsövertagen emot kärnkraften som fanns på 1970-talet och efter Tjernobylykatastrofen har idag förbytts till sin motsats. Vi talar inte om kortsiktiga inställningar i aktuella kärnkraftsfrågor. Vad vi talar om är den långsiktiga användningen av civil kärnkraft i Sverige.

I samband med folkomröstningen om kärnkraften 1980 var opinionen klart negativ till en långsiktig användning av kärnkraft med 66 procent emot jämfört med 30 procent för (Holmberg och Asp 1984). Tjernobylyolyckan 1986 innebar att den negativa inställningen förstärktes ytterligare till hela 75 procent som ville avveckla kärnkraften mot endast 12 procent som ville behålla den.

Men sedan dess har vinden blåst åt andra hållet. Andelen kärnkraftsförespråkare har långsamt blivit fler och fler. I SOM-mätningen 2003 blev förespråkarna för första gången fler än motståndarna. I vår senaste undersökning 2005 har kärnkraftsanhängarnas ledning ytterligare spåtts på till 50 procent för att använda kärnkraften mot 33 procent som vill avveckla den och 17 procent utan en bestämd åsikt (se tabell 1 och figur 1).

Kärnkraftsförespråkarnas opinionsinhämtning har skett i två steg. Först under 1980-talets sista år när de omedelbara effekterna av Tjernobylyolyckan klingade av. Sedan under de senaste åren när kärnkraften börjat avvecklas med stängningen av Barsebäcksreaktorerna, elpriset stigit drastiskt och inga allvarliga kärnkraftsolyckor inträffat.

Tabell 1 Åsikter om kärnkraftens långsiktiga användning i Sverige (procent)

fråga: ”Vad är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?”

åsikt	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
avveckla kärnkraften senast till år 2010/avveckla kärnkraften snarast	22	19	17	16	15	14	12	12	11	9
avveckla kärnkraften, men använd de kärnkraftsreaktorer vi har tills de har tjänat ut	31	32	40	34	29	28	27	22	25	24
använd kärnkraften och förnya efterhand kärnkraftsreaktorerna, men bygg inga fler	18	19	21	19	26	29	28	31	30	33
använd kärnkraften och satsa på fler kärnkraftsreaktorer i framtiden	6	7	5	7	10	9	11	15	15	17
ingen bestämd åsikt/ej svar	23	23	17	24	20	20	22	20	19	17
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	1779	1754	1740	1703	1704	1739	1777	1818	1774	1724
andel avveckla	53	51	57	50	44	42	39	34	36	33
andel använda	24	26	26	26	36	38	39	46	45	50
övertikt avveckla	+29	+25	+31	+24	+8	+4	+0	-12	-9	-17

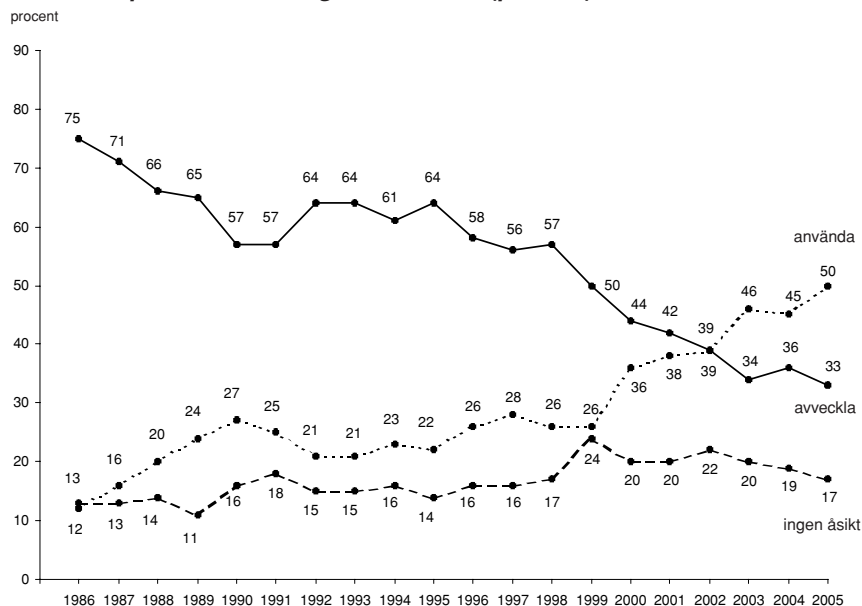
Kommentar: Frågeformuleringen år 2000-2004 skiljer sig något åt från formuleringen åren 1996-1999. Svartalernativet "avveckla kärnkraften senast till år 2010" ändrades 2005 till "avveckla kärnkraften snarast".

Tabell 2 Avveckla kärnkraften på lång sikt

påstående: ”Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften?”

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
mycket bra förslag	22	21	22	19	17	14	14	13
ganska bra förslag	25	23	22	21	23	19	19	20
varken bra eller dåligt förslag	21	22	21	23	23	23	23	20
ganska dåligt förslag	16	16	18	17	17	20	20	21
mycket dåligt förslag	13	13	12	14	14	19	18	19
ej svar	3	5	5	6	6	5	6	7
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	3561	3503	1842	3638	3606	3675	3612	1724
andel bra förslag	47	44	44	40	40	33	33	33
andel dåligt förslag	29	29	30	31	31	39	38	40
övertikt bra förslag	+18	+15	+14	+9	+9	-6	-5	-7

**Figur 1 Avveckla eller använda kärnkraften på lång sikt?
Opinionsutvecklingen 1986-2005 (procent)**

Kommentar: Se tabell 1 för enkätfrågans utformning år 2005. Svartalternativ 1-2 har definierats som "avveckla" medan svartalternativ 3-4 klassificerats som "använda". Åren 1986-1997 respektive 1996-1999 användes delvis annorlunda enkätfrågor. I figur 1 används den äldre femdelade enkätfrågan för åren 1986-1997 och den nya fyrdelade därefter.

Den positiva kärnkraftsvinden har märkts även när det gäller inställningen till ny kärnkraft. Andelen svenskar som inte bara vill utnyttja befintliga reaktorer utan också vill bygga fler har ökat från 2 procent 1980, över 6 procent 1996 till 17 procent 2005; en liten minoritet fortfarande, men en växande minoritet. Andra resultat i SOM-undersökningarna pekar åt samma håll. Attityderna förskjuts mot mer stöd för att använda kärnkraften och – om än långsamt – mot att likt Finland satsa på att bygga nya kärnreaktorer (se tabell 2 och tabell 3 på sid 284).

Fortfarande stora ålders- och könsskillnader

De stora åsiktsförskjutningarna i kärnkraftsopinionen har inte ändrat vilka sociala och politiska grupper som är mest respektive minst för kärnkraften. Opinionsnivåerna är annorlunda idag men mönstren är i allt väsentligt desamma som under 1970-talet. Det är fortfarande glesbygdabor, låginkomsttagare, unga och kvinnor som är mest negativa, ehuru alla fyra grupperna har en viss övervikt för att använda kärnkraften i den senaste mätningen. Mest positiva är män, äldre, stadsbor och

Tabell 3 Avveckla eller använda kärnkraften på lång sikt efter olika social och politiska variabler (procent)

	avveckla	använd	ingen åsikt	summa procent	antal personer	övertikt avveckla
kön						
man	27	62	11	100	828	-35
kvinna	38	40	22	100	896	-2
ålder						
18-30	34	38	28	100	340	-4
31-60	35	50	15	100	895	-15
61-85	29	59	12	100	489	-30
utbildning						
grundnivå	32	50	18	100	446	-18
mellannivå	31	51	18	100	724	-20
universitet/högskola	38	50	12	100	522	-12
inkomst						
mycket låg	34	44	22	100	336	-10
ganska låg	38	48	14	100	319	-10
medel	35	52	13	100	542	-17
ganska hög	30	59	11	100	184	-29
mycket hög	28	61	11	100	237	-33
bostadsort						
landsbygd	37	50	13	100	265	-13
tätort	33	48	19	100	417	-15
stad	32	52	16	100	766	-20
Stockholm/Göteborg/Malmö	33	49	18	100	255	-16
vänster-höger dimension						
klart till vänster	52	31	17	100	118	+21
något till vänster	42	43	15	100	379	-1
varken vänster eller höger	35	44	21	100	581	-9
något till höger	26	66	8	100	422	-40
långt till höger	15	74	11	100	165	-59
grön-grå dimension						
klart åt det gröna hållet	64	22	14	100	167	+42
något åt det gröna hållet	43	43	14	100	475	±0
varken grön eller grå	28	53	19	100	564	-25
något åt det gråa hållet	22	71	7	100	316	-49
klart åt det gråa hållet	13	79	8	100	95	-66
partisympati						
v	44	37	19	100	87	+7
s	34	47	19	100	523	-13
c	51	43	6	100	119	+8
fp	28	58	14	100	155	-30
m	21	69	10	100	425	-48
kd	35	56	9	100	78	-21
mp	69	15	16	100	107	+54
övrigt parti	28	56	16	100	76	-28
inget parti	23	34	43	100	154	-11
samtliga	33	50	17	100	1724	-17

Kommentar: Intervjufrågan om kärnkraften redovisas i tabell 1. Resultaten gäller för år 2005. Hushåll med inkomster mellan 0 – 200 000 kr har kategoriserats som mycket låg, mellan 201 000 och 300 000 kr som ganska låg, mellan 301 000 – 500 000 kr som medel, mellan 501 000 – 600 000 kr som ganska hög och mer än 601 kr som mycket hög. Måttet på den gröna dimensionen bygger på en fråga om ett miljövänligt samhälle. Frågan är formulerad som ett förslag där svarspersonerna ombeds bedöma om förslaget är mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt, ganska dåligt eller mycket dåligt. Frågeformulering var: "Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen tillväxt". Skalan från "mycket bra förslag" till "mycket dåligt förslag" har i tabellen omtolkats till ytterpunkter på en grön-grå dimension där "mycket bra förslag" motsvarar "klart åt det gröna hållet" och "mycket dåligt förslag" motsvarar "klart åt det gråa hållet". Människors vänster-högerideologi har mätts med en självklassificeringsfråga.

höginkomsttagare. Några av de sociala åsiktsskillnaderna är jämförelsevis stora (se tabell 3).

Hela 62 procent av männen vill t ex använda kärnkraften mot endast 40 procent bland kvinnorna. Bland äldre personer mellan 61-85 år vill 59 procent använda kärnkraften. Motsvarande andel är endast 38 procent bland yngre mellan 15-30 år. Även en avsvältnad kärnkraftsfråga förmår skapa sociala åsiktsklyftor.

Politiska motsättningar

Åsiktsskillnaderna mellan olika politiska grupper är dock mer intressanta och klart större. Inställningen till kärnkraften struktureras i första hand av politiska och ideologiska faktorer, inte av sociala. Resultaten i tabell 3 demonstrerar mycket påtagligt att politiska faktorer som vänster-högerideologi, attityd på en grön-grå miljöskala och partisympatier har starka samband med åsikterna om kärnkraften. Precis som på 1970- och 80-talen återfinns flest kärnkraftsmotståndare bland vänsterpartister, centerpartister och miljöpartister medan moderater är mest för att använda kärnkraften. Endast 15 procent av mp-sympatisörer vill använda kärnkraften mot 69 procent bland m-anhängare. Bland människor med en grön miljöposition vill endast 22 procent använda kärnkraften på lång sikt. Motsvarande åsikt har hela 79 procent bland personer med en mer grå miljöattityd. Mönstret var liknande på 1970-talet när miljöfrågan började debatteras (Bennulf 1994).

Kopplingen mellan kärnkraftsattityd och vänster-högerposition har däremot förändrats mycket sedan 1970-talet. Då fanns ingen korrelation. Kärnkraftsmotståndare och anhängare fanns både till vänster och till höger. Kärnkraften var en självständig och alternativ konfliktdimension. Men det var då det. Idag har kärnkraften sedan många år tenderat att bli en vänster-högerfråga. Bland personer klart till vänster vill 31 procent använda kärnkraften medan motsvarande andel är 74 procent bland personer med en position klart till höger.

Sambandet mellan människors kärnkraftsåsikter och vänster-högerposition pendlade kring .00 (r) vid tiden för folkomröstningen 1980. I de första SOM-mätningarna i mitten på 1980-talet höll sig korrelationen kring -.15. På 2000-talet har sambandet varit strax under -.30, med ett värde på -.26 år 2005. Ett negativt samband betyder i detta sammanhang att kärnkraftsmotstånd hör ihop med en ideologisk vänsterståndpunkt och kärnkraftsförespråkande med en högerposition. Kärnkraften är inte längre en alternativ och självständig dimension i svensk politik. Vänster-högerdimensionen har tagit över.

De partipolitiska mönstren känns dock igen från tidigare även om kopplingen mellan parti och kärnkraftsåsikt försvagats något 2005. Men inte mer än att sambandet fortfarande håller sig på .30 (eta). När kärnkraften var som mest politiserad kring 1980 var sambandet mellan .45 och .50. I SOM-mätningarna sedan 1986 har partikopplingen varierat mellan som mest .40 och som lägst .28 utan någon

enkelt iakttagbar trend nedåt. Partimotsättningarna på väljarnivå finns alltså fortfarande kvar om än inte på samma tydliga nivå som för tjugofem-trettio år sedan.

Risker

Den ökande acceptansen för kärnkraften har ett klart samband med människors riskbedömningar. Kärnkraften uppfattas inte som lika farlig idag. Det var många år sedan en större olycka inträffade – tjugosex år sedan Harrisburg och nitton år sedan Tjernobyl. En olycka i ett svenskt kärnkraftsverk riskbedömdes 1980 och 1986 i genomsnitt med värdet 4,8 på en skala mellan 1 (liten risk) och 10 (stor risk). Motsvarande genomsnitt är klart lägre 2005, endast 3,5. Även bedömningarna av riskerna med kärnkraften i Östeuropa och att vi i Sverige inte kan hantera kärnavfallet har blivit mindre (se tabell 4). Dessa förändrade riskbedömningar är en av huvudorsakerna till de mer positiva svenska attityderna till kärnkraften. Men riskerna har inte bedömts som mindre eller som minskande under senare år. Kärnkraftens farlighet har inte uppfattats som avtagande under de senaste fem-sex åren. Det är alltså inga nedtonade riskbedömningar som ligger bakom de senaste årens opinionsförskjutning i kärnkraftsvänlig riktning. Andra faktorer har kortsiktigt spelat in, som till exempel höjningarna av elpriset.

En risk som också minskat i folks ögon jämfört med det tidiga 1980-talet, men som inte minskat under senare år utan tvärtom ånyo börjat öka är bedömningen att fredlig kärnkraft kan leda till att fler länder skaffar sig atomvapen. Riskbedömningen var 6,2 i genomsnitt 1980 och hela 6,8 1986 men sjönk sedan till 5,0 år 2000 för att sedan gå upp igen till 5,5 i senaste mätningen 2005. Här har med all sannolikhet debatten kring nya kärnvapen i länder som Nordkorea och Iran spelat en roll.

Men de ökade riskbedömningarna när det gäller kärnvapenspridning har uppenbarligen inte förmått hindra den positiva kärnkraftsopinionen att växa till sig i Sverige. En av orsakerna härtill är att kopplingen mellan kärnkraftsåsikterna och riskbedömningen när det gäller atomvapenspridning har blivit svagare över tid. Korrelationen var .45 år 1986 mot .36 2004 och .33 2005.

Det är mer konkret svenskrelaterade riskbedömningar som är starkast kopplade till åsikter om kärnkraftens framtid i Sverige, även om också dessa bedömningar uppvisar något svagare samband med kärnkraftsinställningen idag jämfört med tidigare. Korrelationen mellan människors kärnkraftsåsikt och bedömningen av risken för en reaktorolycka i Sverige var .62 år 1986 men har gått ned till .50 år 2005.

Tabell 4 Riskbedömningar i kärnkraftsfrågan 1980-2005 (medeltal)

fråga: ”Vad anser Du om följande risker som har diskuterats i samband med kärnkraften? Hur stor är risken för...”

Hur stor är risken för:	80	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05
att kärnkraften leder till att allt fler länder skaffar sig atomvapen?	6,2	6,8	6,5	5,8	5,7	5,5	5,9	5,7	5,9	5,8	5,6	5,9	5,2	5,2	5,5	5,0	5,0	5,2	5,4	5,4	5,5
att vi i Sverige inte kan hantera och slutförvara kärnkraftens avfall på ett säkert sätt?	---	6,1	6,1	5,8	5,7	5,2	5,4	5,3	5,1	5,3	4,8	5,2	4,5	5,0	4,6	4,8	4,6	4,5	4,7	4,5	4,4
en större olycka med radioaktiv utsläpp i ett kärnkraftverk i Sverige?	4,8	4,8	4,4	3,9	3,9	3,5	3,7	3,7	4,0	3,9	3,6	3,9	3,7	3,6	3,6	3,5	3,6	3,4	4,0	3,6	3,5
att länderna i Östeuropa inte kan hantera sina kärnkraftverk och sitt kärnavfall på ett säkert sätt?	---	---	---	---	---	---	---	---	---	8,8	8,7	8,9	8,4	8,5	8,5	8,5	8,2	8,1	8,2	8,0	7,8

Kommentar: Medeltalen kan variera mellan 1,0 (mycket lite risk) och 10,0 (mycket stor risk). Siffrorna för 1980 är hämtade från *Kampen om kärnkraften* av Sören Holmberg och Kent Asp (1984: 476). Ett – markerar att frågan ej ställts.

Förtroende för aktörer

Aktörer som människor litar på har en uppenbar fördel. Deras budskap har en större chans att nå fram och påverka. Budbärare vi inte har förtroende för har det jobbigare. Deras budskap sjunker inte in lika lätt. Allt detta är en etablerad sanning inom kommunikationsforskningen. Budskapet är inte allena saliggörande för att nå en effekt. Budbärarnas trovärdighet spelar också en roll. I SOM-studierna har vi därför ända sedan 1986 mätt svenska folkets förtroende för några av de mest viktiga aktörerna i energi- och kärnkraftsfrågor. Resultaten i tabell 5 sammanfattar utvecklingen när det gäller vilka vi litar på när det gäller kärnkraft eller mer allmänt energi.

Tabell 5 Förtroende för olika aktörer i energi- och kärnkraftsfrågan. Andel svarspersoner som anger ett mycket stort eller ganska stort förtroende procent)

fråga: ”Hur stort förtroende har Du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?”

	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	
miljöorganisationer	57	65	63	64	61	64	69	68	65	71	67	59	59	65	59	55	61	61	60	60	
kärnkraftsindustrin	36	46	47	49	58	52	45	48	42	45	45	41	52	53	52	54	52	55	58	47	
regeringen	52	52	49	37	36	44	36	43	46	39	38	28	43	42	44	54	52	52	42	38	
forskare	81	89	88	85	87	83	80	83	81	81	85	81	82	85	87	85	85	82	85	82	
journalister	16	21	28	26	20	24	28	30	26	28	29	26	26	30	29	22	25	25	30	31	
statliga myndigheter	40	40	44	35	36	38	36	45	42	41	40	33	45	47	56	58	60	59	57	56	
kommunstyrelsen																					
där Du bor	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	26	35	36	33	37	39	41	34	40
elbolagen	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	29	27	--	26	24	

Kommentar: Frågan innehöll också svarsalternativen ganska litet respektive mycket litet förtroende. Personer som ej besvarat förtroendefrågorna (mellan 4-10 procent genom åren) är inte medtagna i procentbasen. Ett – markerar att frågan ej ställts.

Om vi börjar högst upp på förtroendelistan finner vi forskarna med stabilt mycket höga siffror kring 80-85 procent av medborgarna som förklarar att de har ett mycket eller ganska stort förtroende. Därefter kommer miljöorganisationer med resultat kring 60 procents förtroende under senare år. Höga siffror som dock var än högre för tio-femton år sedan med värden upp emot 70 procent. På tredje plats kommer statliga myndigheter med siffror kring 55-60 procent under 2000-talet. Tidigare åtnjöt statliga myndigheter på energiområdet klart lägre förtroende.

Som nummer fyra kommer kärnkraftsindustrin med ett resultat på 47 procents förtroende 2005, ned från nivåer kring 55 procent under de närmast föregående åren. Här har alltså kärnkraftsindustrin tappat i förtroende samtidigt som kärnkraften blivit mer populär. Det stämmer inte särskilt väl med hur de borde se ut enligt kommunikationsforskningen. Budskap och budbärare skall ju gå i takt. Ser vi tillbaka på alla våra tidigare mätningar visar det sig att kärnkraftsopinionen och förtroendet för kärnkraftsindustrin inte förändrats i tandem *under samma år* mer än i ungefär hälften av tillfällena medan de i den andra hälften förändrats åt olika håll, precis som under 2005. Om vi däremot tidsförskjuter någon av variablerna (*laggar* på svengelska) återfinner vi de förväntade sambanden, det vill säga när kärnkraftsindustrins förtroende stiger blir kärnkraften mer populär, men först efter ett år. Eller tvärtom, när kärnkraftsanhängarna blir fler ökar tilltron till kärnkraftsindustrin, men först året därpå. De här tidsfördröjda effekterna uppträder dubbelt så ofta som motsatsen, det vill säga att förändringarna går åt olika håll.

Hypotesen om ett samband mellan budbärare och budskap får alltså stöd men först i tidsfördröjd form. Med andra ord, ökad eller minskad tilltro till kärnkraftsindustrin får effekt först efter ett år, inte genast. Prediktionen blir då att kärnkraftsopinionen kommer att bli något mindre positiv i mätningen 2006 som en effekt av att kärnkraftsindustrin tappade i tilltro 2005. Höstens SOM-undersökning får visa om den prognosen håller.

På femte plats i förtroendeligan kommer regeringen strax före kommunstyrelserna. Regeringens förtroende är lägre idag än den varit tidigare medan kommunstyrelsernas förtroende är något högre. I botten på listan återfinns journalister och elbolagen. I journalisternas fall är dock förtroendekurvan snarast stigande medan den sjunker för elbolagen.

De relativt goda förtroendesiffrorna för statliga myndigheter är viktigt. Översynsmyndigheter som har att kontrollera och reglera bör ha ett högt förtroende. I SOM-undersökningen 2005 beslöt vi att pröva regleringsmyndigheternas förtroende mer ingående. Fem myndigheter inom energiområdet valdes ut och vi frågade hur stort förtroende människor har för information om energi från dessa utvalda instanser. I enkätfrågan ingick ett explicit svarsalternativ av typen ”känner inte till myndigheten” för att möjliggöra analyser av hur välkända de olika myndigheterna är. Resultaten i tabell 6 visar att flera av de undersökta myndigheterna var förhållandevis kända, speciellt Naturvårdsverket och Kärnkraftsinspektionen. Men också Energimyndigheten och kommunernas energirådgivare var kända av klara majoriteter av svarspersonerna.

Tabell 6 Förtroende för offentliga myndigheter när det gäller information om energi (procent)

fråga: ”Hur stort förtroende har Du för följande offentliga myndigheter när det gäller information om energi”

	mycket stort förtroende	ganska stort förtroende	ganska litet förtroende	mycket litet förtroende	summa procent	antal personer	känner till myndigheten
Naturvårdsverket	20	59	18	3	100	1398	87
Energimyndigheten	11	59	26	4	100	1185	75
Kärnkraftsinspektionen (SKI)	20	53	21	6	100	1299	82
Kommunens energirådgivare	8	51	35	6	100	1255	79
Boverket	6	52	36	6	100	1069	68

Kommentar: Personer som inte besvarat frågan samt personer som svarat att de inte känner till myndigheten ingår ej i procentbasen. Andelen personer som ej besvarat de olika förtroendefrågorna varierar mellan 7 – 8 procent. Andelen som känner till myndigheten är beräknad bland samtliga personer som besvarat frågan.

Dessutom visar resultaten att förtroendet var gott i de flesta fall. Naturvårdsverket uppvisar förtroendesiffror nästan i nivå med forskarna. Energimyndigheten och Kärnkraftsinspektionen kommer inte långt därefter. Och alla tre har klart bättre resultat än kärnkraftsindustrin och miljöorganisationerna, för att inte tala om elbolagen. Reglerarna och kontrollanternas har alltså högre förtroende än de som de skall kontrollera. Ett viktigt resultat. Domarna åtnjuter högre förtroende än parterna i målet. Så bör det vara.

Ett litet momentum dock. Offentliga myndigheters förtroende bör vara förhållandevis jämt spritt i alla opinionsläger. Om vi ser på förtroendet för aktörerna bland kärnkraftsmotståndare och kärnkraftsanhängare finner vi – föga förvånande – klara skillnader i synen på kärnkraftsindustrin respektive på miljöorganisationer. Kärnkraftsmotståndare har mycket högre förtroende för miljöorganisationer än vad kärnkraftsanhängare har. Och tvärtom, kärnkraftsanhängare tror mer på information från kärnkraftsindustrin än på information från miljögrupper. Motsvarande skillnader mellan kärnkraftsmotståndare och anhängare är mycket mindre när det gäller förtroendet för övriga aktörer. Inga skillnader att tala om finns när det exempelvis gäller regeringen, forskare, statliga myndigheter i allmänhet, Energimyndigheten, Boverket, Naturvårdsverket, kommunala energirådgivare journalister, kommunstyrelser eller elbolagen.¹ Däremot när det gäller Kärnkraftsinspektionen återfinns en tydlig skillnad. Förtroende är högre bland kärnkraftsanhängare (85 procent) än bland kärnkraftsmotståndare (59 procent). Det är möjligt att namnet kärnkraftsinspektionen inte uppfattas neutralt och i så fall är det ett problem. En inspektor måste uppfattas som opartisk. Även om ett förtroende på 59 procent bland kärnkraftsmotståndare är en hyfsad siffra är det inte bra att den är så mycket lägre än bland kärnkraftsanhängarna. Ett visst imageproblem tycks Kärnkraftsinspektionen ha.

Att ha eller inte ha mer kärnkraft

Det är möjligt att kärnkraftsdebatten i Sverige håller på att svänga. Den hittillsvarande striden mellan att bevara eller avveckla kärnkraften kan komma att fokuseras om till att istället gälla om vi skall bevara eller utveckla kärnkraften. Den gällande avvecklingslinjen stöds av en blocköverskridande allians mellan socialdemokraterna, vänsterpartiet och centerpartiet. Främste utmanare är folkpartiet som vill utveckla kärnkraften och bygga fler reaktorer. Frågan är vilken politik den borgerliga alliansen stannar inför. Valet 2006 står för dörren.

Om vi ser på opinionsutvecklingen blåser det motvind för avvecklingslinjen. *Snabbavvecklarna*, de som vill avveckla kärnkraften snarast, har under de senaste tio åren minskat från 22 till 9 procent samtidigt som *långsamavvecklarna* ("avveckla, men använd reaktorerna tills de tjänat ut") också minskat från 31 procent 1996 till 24 procent 2005. Sammantaget betyder det att avvecklingspolitiken idag stöds av en minoritet om 33 procent. På användarsidan har både de som vill bygga

fler reaktorer och de som bara vill bevara vad vi har ("använd och förnya efterhand, men bygg inga fler reaktorer") blivit fler. *Utbyggarna* har ökat från 6 procent 1996 till 17 procent 2005 samtidigt som *bevararna* gått från 18 till 33 procent. Tillsammans betyder det att användarlinjen idag har ett stöd på 50 procent; nästan en majoritet med andra ord, men inte riktigt. Tveksamma medborgare utan en bestämd uppfattning utgör de resterande 17 procenten.

Frågan är alltså om dagens kamp mellan långsamavvecklare och bevarare i en snar framtid istället kommer att ersättas av en kamp mellan bevarare och utbyggare. Vad som i alla fall tycks vara avgjort är den gamla kampen från folkomröstningen 1980 mellan snabbavvecklare och långsamavvecklare. Men det är klart en större reaktorolycka någonstans i världen skulle omedelbart aktualisera kärnkraftens snabbavveckling igen. Kampen om kärnkraften går vidare.

Not

- ¹ Förtroendeskillnaderna var i alla dessa fall max 10 procentenheter mellan kärnkraftsmotståndare och anhängare. Följande aktörer hade ett något större förtroende bland kärnkraftsmotståndare – journalister, Naturvårdsverket och kommunala energirådgivare medan regeringen, forskare, statliga myndigheter i allmänhet, kommunstyrelserna, elbolagen och Energimyndigheten hade störst tilltro bland kärnkraftsanhängare. Förtroendet för Boverket var exakt lika stort bland såväl kärnkraftsmotståndare som anhängare.

Referenser

Bennulf, Martin (1994) *Miljöopinionen i Sverige*. Lund: Dialogos.

Holmberg, Sören (1981) *Svenska väljare*. Stockholm: Publica.

Holmberg, Sören, Westerståhl, Jörgen och Branzén, Karl (1977) *Väljarna och kärnkraften*. Stockholm: Publica

Holmberg, Sören och Asp, Kent (1984) *Kampen om kärnkraften*. Stockholm: Publica.

PÅ JAKT EFTER DEN EKOLOGISKA MEDBORGAREN

SVERKER C. JAGERS¹

Egentligen så fort ordet ”miljö” för första gången uttalades lades samtidigt grunden för en akademisk debatt som sedan fortgått med en, som det tycks, aldrig sinande kraft (Barry 1999). Den fråga som debatteras är huruvida miljöproblem, eller de faktorer som ger upphov till sådana problem, kan lösas eller undvikas inom demokratier (Ehrlich 1968; Hardin 1968; Meadows et al 1972; Saward 1993; Paehlke 1996; Radcliffe 2000; De-Shalit 2000). Eftersom demokrati betyder att folket styr, menar många forskare att världen befinner sig i en situation där de som förstör miljön – och åtminstone kortsiktigt har allt att vinna på att fortsätta göra så – råkar vara ungefär desamma som har det yttersta inflytandet över vilken slags (miljö)politik som skall föras (Heilbroner 1977; Ophuls 1992; Dryzek 1990; Eckersley 1997; Jagers 2006). Således är det inte så konstigt att allt fler miljöpolitiska filosofer börjat intressera sig för individen. Det pågår en jakt efter den goda medborgaren som tänker miljömässigt rätt och som under rätt betingelser också gör rätt. Kort och gott: En *ekologisk medborgare* (Smith 1998; Barry 2002; Bell 2004, 2005).

Vilka egenskaper har denna ekologiska medborgare? Den som hittills utvecklats frågan mest är den brittiske teoretikern Andrew Dobson (2003). I hans arbeten är ett par karaktärsdrag särskilt viktiga att lyfta fram. För det första rör det sig om en människa som värnar om miljön och annan social utveckling av *rättviseskäl*. Det är alltså en individ som helt enkelt anser det vara orättvist att somliga lever ett gott, bekvämt och samtidigt miljöbelastande liv medan andra tvingas leva i fattigdom och under miljömässigt undermåliga förhållanden. Denna rättvisepuppfattning saknar geografisk hemvist. Det är alltså inte nödvändigtvis orättvisor i vår absoluta närhet som är dem som den ekologiske medborgaren uppmärksammar främst, utan även de orättvisor som är mest påtagliga och alarmerande och i många fall geografiskt avlägsna. Under sin utveckling har den industrialiserade världen lämnat stora ”ekologiska fotavtryck” i många av världens fattigaste länder, fotavtryck som dessa länder nu bör bli kompenserade för av rättviseskäl. Vidare saknar denna rättvisepuppfattning en tidsmässig begränsning. Vi gör ingrepp i miljön idag som ännu inte födda människor kommer att drabbas av, varför, i rättvisans namn, nu levande generationer bör ändra levnadssätt så att kommande generationer inte skall behöva lida på grund av oss.

För det andra har den ekologiske medborgaren en uttalad *beredvillighet* att också skippa och realisera den gränslösa rättvisan. Det även om realiserandet kan komma

att medföra kostnader för dem som ställer upp på det. Den ekologiska medborgaren tar alltså sitt ansvar vilket, i förening med Dobsons lite speciella rättvisesyn, antas ge upphov till vissa närmast självpåtagna skyldigheter.

En beredvillig ekologisk medborgare?

Finns då denna medborgare? Nu inses snabbt att vi står inför ett smärre problem. Filosofernas tankar om det ekologiska medborgarskapet är ju just bara en tankekonstruktion som mycket väl helt kan tänkas sakna empirisk grund. Detta medborgarskap finns varken tydligt nedtecknat eller säkerställt i någon konstitution och även om Dobson och flera andra har (om än grovt) skisserat de huvudsakliga karaktärsdragen hos dessa tänkta medborgare, utgör deras yviga penseldrag näppeligen några garantier för att ens *embryon* till sådana individer skall stå att finna i verkligheten.

Syftet med detta kapitel är att bana väg för mer empiriskt orienterade studier av det ekologiska medborgarskapet. Det skall ske genom att undersöka en av karaktärsdragen vi diskuterat: *beredvillighet att göra saker som gynnar en global hållbar utveckling*. Närmare bestämt är det runt följande frågeställningar kapitlet kretsar:

- Finns det några människor som är ekologiskt beredvilliga?
- Om så, vilka är de och kan man identifiera några faktorer som påverkar denna beredvillighet?

Som vi hunnit förstå är beredvillighet om inte en önskan så åtminstone en beredskap att kunna *acceptera* beslut som inte nödvändigtvis gynnar en själv maximalt på kort sikt utan snarare ger fördelar för världen mer i stort och förmodligen främst på längre sikt. Denna beredvillighet testas på två sätt. För det första genom en hypotetisk ekonomisk börda i form av ökade skatter till a) miljöändamål och b) fattigdomsbekämpning i Sverige respektive utomlands. För det andra i form av en kostnad som handlar mindre om en konkret ekonomisk kostnad i form av skatter (motstånd i den första frågan kan nämligen i somliga fall förklaras av principiellt motstånd mot skatter snarare än syftet med beskattningen) utan mer principiellt om att prioritera ett ekologiskt hållbart samhälle även om det innebär stagnerad ekonomisk tillväxt. På detta sätt fångas ett något bredare spektrum av kostnader.

Hur beredvilliga är folk?

Låt oss inleda vår kartläggning av den ekologiske medborgaren genom att se hur stor andelen är som har en hög beredvillighet att betala skatt för miljö- och fattigdomsändamål. I tabell 1 redovisas dels medelvärdena bland alla dem som besvarat frågorna i SOM och dels, i procentform, hur stor andelen är som har angivit att de är mycket (7-10 på en skala från 0 till 10) villiga att betala sådan skatt.

Tabell 1 Skattevilja för miljöändamål och fattigdomsbekämpning 2005

	Medelvärde	Andel 7-10 (procent)
För miljöändamål		
I egna kommunen	3,8	24
I Sverige	3,9	24
I Baltikum	2,9	14
I u-länder	3,4	20
För fattigdomsbekämpning		
I egna kommunen	3,9	25
I Sverige	4,0	26
I Baltikum	3,0	15
I u-länder	3,9	26

Kommentar: Minsta antalet observationer för någon av frågorna är 1592. Svartalternativen löper från 0 till 10 där 0 står för "Inte alls beredd att betala högre skatt" och 10 för "I mycket hög grad beredd att betala högre skatt". Standardavvikelsen varierar mellan 2,95 och 3,32.

Utöver att svenska folket inte precis verkar vara överväldigade över idén att betala skatt för att bekämpa miljöproblem och fattigdom (för enkelhetens skull hädanefter kallade "miljö- och fattigdomsskatt") är det tre saker som är slående i resultaten. För det första är svenskarna i allmänhet mest beredvilliga att betala miljö- och fattigdomsskatt som är avsedd för den egna kommunen (medelvärde 3,8/3,9) och inom Sverige (medelvärde 3,9/4,0) och mindre så till utlandet. Dessa resultat är fullt rimliga. Närhetsprincipen (se Carlsson & Kumlin 1998) väger tungt när det handlar om att avstå ekonomiska resurser till förmån för andra. För det andra tycks samtidigt mönstret vara att folk är mer benägna att betala miljö och fattigdomsskatt till u-länder (medelvärde 3,4/3,9) än till de baltiska staterna (medelvärde 2,9/3,1), vilket talar för att närhetsprincipen är satt ur spel just här². Även om de ekologiskt beredvilliga är i klar minoritet bådär resultaten ändå gott eftersom det uppenbarligen finns människor som anger att de har den beredvillighet som Dobson skisserar.

Man kan emellertid förmoda att det finns fler svenskar som, moraliskt sett, visserligen har den gränsöverskridande beredvilligheten som vi är ute efter, men att denna beredskap inte fångas med hjälp av skattebetalningsvilja, t ex därför att man är principiellt emot skatter eller anser att de nuvarande skattesatserna i Sverige redan är för höga. För att vi skall kunna fånga upp också dessa individer har respondenterna även fått ta ställning till följande politiska förslag: "Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt".

Tabell 2 Åsikt om förslaget att satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen tillväxt (procent)

	Procent	Antal
Mycket bra	12	383
Ganska bra	32	1043
Varken bra eller dåligt	33	1105
Ganska dåligt	17	577
Mycket dåligt	6	189
Totalt	100	3297

Som vi ser svarar 12 procent av respondenterna att de anser det vara ett mycket bra förslag att satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär en låg eller helt utebliven ekonomisk tillväxt i landet. Ytterligare 32 procent anser detta vara åtminstone ett ganska bra förslag. För att vara säkrare på att de som svarat verkligen menar något med det de svarar, kommer jag här efter bara att studera dem som anser förslaget vara mycket bra.

Vilka är de beredvilliga?

Låt oss nu gå över till frågan vilka de beredvilliga medborgare är. I tabell 3 redovisas de som på en skala från noll (inte alls beredd) till tio (i mycket hög grad beredd) placerar sig mellan 7-10, alltså de svarspersoner som kan antas vara klart positiva snarare än bara likgiltiga eller rentav negativa till förslaget att betala miljö och fattigdomsskatt.

Vi inleder med utbildning, en faktor som Dobson sätter stor tilltro till och vi finner att ju högre utbildning man har, ju mer benägen är man också att betala miljö- och fattigdomsskatt både för nära och långväga ändamål. Beträffande ålder hittar vi också en del intressanta skillnader. När det gäller miljö- och fattigdomsskatt avsedd för bruk inom Sverige finns inga större skillnader med undantag för de allra äldsta som i samtliga fall är minst beredvilliga. Samma sak gäller för Baltikum. När det däremot gäller miljö- och fattigdomsskatt riktad till u-länderna ser det anorlunda ut. Här utmärker sig den yngsta ålderskategorin tydligt genom att vara klart mest beredvilliga (27 procent). Beträffande olika partiers sympatisörer är det inte oväntat miljöpartisterna som har störst beredvillighet, ganska tätt följda av vänsterpartisterna. Beträffande klass så hittar vi den klart högsta beredvilligheten bland högre tjänstemanna- och akademikerfamiljer och när det gäller kön finner vi att kvinnor är något mer beredvilliga än män.

Tabell 3 Andel skattevilliga (7-10) för miljöändamål i olika befolkningsgrupper (procent)

	Kommunen	Sverige	Baltikum	U-länder
Utbildning				
Låg	16	18	9	12
Medellåg	21	21	10	18
Medelhög	27	27	17	23
Hög	33	32	22	28
Ålder				
15-29	27	30	16	27
30-49	28	28	14	19
50-64	23	23	15	19
65-85	15	15	11	17
Partisympti				
vänsterpartiet	39	37	20	34
socialdemokraterna	26	26	14	19
centerpartiet	19	19	13	15
folkpartiet	24	23	14	20
moderaterna	18	17	8	15
kristdemokraterna	17	19	15	20
miljöpartiet	41	48	38	45
Familjeklass				
arbetarhem	21	22	11	16
jordbrukarhem	13	10	13	15
tjänstemannahem	25	25	15	20
högre tjänstemanna-/akademikerhem	33	33	21	29
företagarhem	19	17	9	17
Kön				
Kvinnor	25	26	14	21
Män	22	22	13	19
Totalt	24	24	14	20

Att en stor andel av de personer som är positiva till frågorna i många fall är vänsterorienterade är nu inte så konstigt med tanke på att frågan handlar om att betala skatt. Kanske ser det därför annorlunda ut om vi tittar på frågan om att avstå ekonomisk tillväxt till förmån för ett miljövänligt samhälle? Denna fråga bör kunna fånga upp den grupp som rent moraliskt vill bekämpa miljöproblem men inte vill att detta i första hand skall ske genom höjda skatter.

Resultaten i tabell 4 är dock slående lika dem vi fann för skattefrågorna. Högutbildade och unga är de grupper som i högst grad anser att ett avstående av ekonomisk tillväxt till förmån för miljön är ett mycket bra förslag. Förslaget får även störst stöd bland anhängare av miljöpartiet och vänsterpartiet. Skillnaderna mellan kvinnor och män är större i denna fråga. Medan 14 procent av kvinnorna tycker att det är

ett mycket bra förslag uppgår andelen män till nio procent. På en punkt skiljer sig dock resultaten från de tidigare i tabell 3; skillnaderna mellan grupper med olika familjeklass är inte lika framträdande här. Människor som betecknar sig som arbetare är t ex i stort sett lika positivt inställda till att avstå ekonomisk tillväxt som folk från akademikerfamiljer.

En första slutsats som vi kan dra är att det tycks finnas ett gemensamt mönster hos de ekologiska medborgarna och detta tämligen oberoende av hur jag fångar dimensionen beredvillighet.

Tabell 4 Andel villiga att avstå ekonomisk tillväxt för att satsa på ett miljövänligt samhälle (andel mycket bra förslag)

	Procent
Utbildning	
Låg	10
Medellåg	11
Medelhög	12
Hög	15
Ålder	
15-29	19
30-49	9
50-64	12
65-85	10
Partisympati	
vänsterpartiet	21
socialdemokraterna	11
centerpartiet	9
folkpartiet	9
moderaterna	6
kristdemokraterna	9
miljöpartiet	38
Familjeklass	
arbetarhem	12
jordbrukarhem	8
tjänstemannahem	11
högre tjänstemanna-/akademikerhem	13
företagarhem	6
Kön	
Kvinnor	14
Män	9
Totalt	12

Kommentar: Tabellen visar andelen som svarat att det är ett mycket bra förslag att "satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen ekonomisk tillväxt".

Detta faktum menar jag motiverar att inte särskilja de två aspekterna som hittills använts för att gestalta den ekologiska medborgaren. Istället är det mer rättvisande att slå samman miljö- och fattigdomsfrågorna med avstående-frågan och konstruera ett ekologiindex för att på så sätt få en så fullödlig bild som möjligt av vilka de ekologiska medborgarna är.

Tabell 5 *Ekologisk beredvillighet hos olika grupper (medelvärden)*

	Ekologi-index	Justerat ekologi-index
Utbildning		
Låg	38.4	45.6
Medellåg	41.6	47.8
Medelhög	43.5	49.5
Hög	47.0	51.2
Ålder		
15-29	46.8	51.7
30-49	42.7	48.6
50-64	41.8	47.8
65-85	39.0	45.7
Partisympati		
vänsterpartiet	56.0	55.0
socialdemokraterna	44.0	48.3
centerpartiet	42.7	49.7
folkpartiet	41.0	48.1
moderaterna	35.5	44.8
kristdemokraterna	42.5	49.1
miljöpartiet	62.0	61.2
Familjeklass		
arbetarhem	41.8	48.0
jordbrukarhem	35.0	42.4
tjänstemannahem	43.3	48.5
högre tjänstemanna-/akademikerhem	46.1	50.6
företagarhem	38.6	47.1
Kön		
Kvinnor	45.1	50.6
Män	39.6	46.0
Totalt	42.4	48.4

Kommentar: Siffrorna i tabellen är medelvärden. För båda indexen gäller att 0 betyder minimal beredvillighet medan 100 betyder maximal beredvillighet. Ekologiindexet löper mellan 0 och 100 och är ett additivt index uppbyggt av fyra delfrågor (från lokal till internationell) om beredvillighet att höja skatten för miljöändamål respektive fattigdomsbekämpning (se tabell 1) samt en fråga om beredvillighet att avstå från tillväxt för att satsa på ett miljövänligt samhälle (se tabell 2). Dessa tre delar – beredvillighet att betala miljöskatt, fattigdomsskatt samt att avstå ekonomisk tillväxt – har sedan getts lika stor vikt i indexet. Slutligen har skalan för ekologiindexet transformerats till att löpa mellan 0 och 100. Det justerade indexet är residualer från en regressionsmodell där generell åsikt om skattesänkningar får predicera värdet på indexet ($R^2=0,10$). Dessa residualer transformerades sedan till att variera mellan 0 och 100. Det justerade indexet är därmed rensat från den variation som härrör från generell inställning till skatter.

Resultaten av denna operation redovisas i tabellerna 5 och 6. Först ges en allmän bild av den ekologiske medborgaren utifrån utbildning, ålder, partisympati, klass och kön. Sedan redovisas en avgränsad gestaltning av den ekologiska medborgarens levnadsförhållanden i övrigt. Utöver det ovan beskrivna ekologiindexet används i de följande tabellerna även ett justerat ekologiindex. Det senare är med hjälp av regressionsanalys rensat från den variation som kan tänkas härröra från medborgarnas inställning till skatter generellt.³

Tabell 5 återger i hög grad det mönster vi funnit tidigare. Längden på utbildning tycks spela roll för vilken grad av beredvillighet man uppvisar. Yngre är mer beredvilliga än äldre och personer som har miljöpartistiska och vänsterpartistiska sympatier är klart mer beredvilliga än övriga. Likaså tycks kvinnor vara något mer beredvilliga än män. När det gäller klassbakgrund är skillnaderna i allmänhet så pass små att de knappt är värda att nämna.⁴

Hur ser det då ut om vi istället tittar på de ekologiska medborgarnas levnadsförhållanden? I tabell 6 redovisas några faktorer som ger en första bild i frågan (ojusterade värden). Var man bor tycks inte ha någon nämnvärd betydelse för vilken beredvillighet man har: Jämfört med människor som bor i större städer (44,4) är folk på landsbygden (40,5) något mindre beredvilliga. Huruvida vi verkligen ser någon reell skillnad är emellertid osäkert eftersom t ex stadsbor i allmänhet är mer högutbildade än folk boende på landsbygden. Inte helt förvånande finner vi även att folk som är medlemmar i miljöorganisationer (59,7), humanitära organisationer (49,3) och kulturföreningar (47,7) är mer beredvilliga jämfört med övriga föreningsaktiva och inte alls aktiva.

Bilen är en erkänd miljöbov och om jag ofta kör bil kan det dels innebära att jag är emot miljöåtgärder eftersom det kan leda till ökade kostnader för mig, t ex i form av inskränkningar i mitt bilåkande. Mitt bilinnehav kan emellertid även tänkas markera att miljöfrågorna inte är så viktiga för mig. Utifrån båda dessa synsätt kan man förvänta sig att ju mer bil man kör, desto mindre benägen är man att stödja miljöförbättrande verksamhet. Ser vi till resultaten i tabell 6 får resonemanget ett visst stöd. De som anger att de aldrig kör bil är mer beredvilliga (48,0) än de som sällan kör bil och än mer så jämfört med dem som ofta gör det (41,2-40,7).

Kyrkan har alltid ägnat sig åt hjälpande verksamhet varför man kan förvänta sig att troende personer är mer beredvilliga än icke-troende, något som också får visst stöd. De som anger att de ber till Gud har en högre beredvillighet (44,9) än de som anger att de inte gör detta (40,7).

Tabell 6 Ekologisk beredvillighet hos olika sociala grupper (medelvärden)

	Ekologi-index	Justerat ekologi-index
Stad-land		
Ren landsbygd	40.5	46.8
Mindre tätort	41.8	48.0
Stad eller större tätort	42.8	48.6
Stockholm, Göteborg, Malmö	44.4	49.8
Föreningsmedlemskap		
Idrotts-/friluftsförening	44.1	49.6
Miljöorganisation	59.7	59.0
Kulturförening	47.7	52.4
Nykterhetsorganisation	44.1	48.3
Politiskt parti	45.1	49.1
Humanitär hjälporganisation	49.3	52.6
Ej medlem i någon förening*	38.0	45.8
Bilkörning		
Aldrig	48.0	52.1
Upp till någon gång i månaden	46.3	50.8
Någon gång i veckan	41.2	47.8
Flera gånger i veckan	40.7	47.2
Ber till gud		
Nej	40.7	47.0
Ja	44.9	50.3
Har egna barn		
Nej	44.5	50.0
Ja	41.4	47.5
Totalt	42.4	48.4

Kommentar: Siffrorna i tabellen är medelvärden. För båda indexen gäller att 0 betyder minimal beredvillighet och 100 betyder maximal ekologisk beredvillighet. För ytterligare information om de båda indexens uppbyggnad hänvisas till tabell 5. Tecknet (*) innebär att svarspersonerna angett att de inte är medlem i någon av nio olika typer av föreningar, varav ett alternativ lyder "annan förening".

Som diskuterades tidigare handlar ekologiskt medborgarskap i hög grad om rättvisa och då inte bara i rummet utan också över tid. Det vill säga det här medborgarskapet bygger på ett uttalat hänsynstagande gentemot kommande generationer. Av detta följer rimligen att man kan förvänta sig att de som har barn bör vara mer beredvilliga att göra saker för miljön än de som inte har egna barn och så att säga ännu inte har upprättat en länk till framtiden. Någon sådan tendens finner vi emellertid inte i materialet. Tvärtom visar det sig att barnlösa har en högre beredvillighet

än svarspersoner som är föräldrar. En möjlig tolkning av detta kan vara att de föreslagna miljöätgårderna kostar både ekonomiskt och i bekvämlighet vilket riskerar att kortsiktigt gå ut över kvalitén på barnens uppväxtförhållanden. Dessutom har vi tidigare sett att de yngsta är klart mer beredvilliga än äldre samtidigt som det är en högre andel som har barn bland de äldre.

Vad påverkar beredvillighet?

Att det förekommer skillnader mellan olika grupper i vårt enkätmaterial är inte konstigt. Huruvida dessa skillnader kan användas på något vettigt sätt – t ex för att besvara vår fråga: ”vad förklarar att den ekologiska medborgaren lever och lär som hon gör” – är emellertid en annan sak. Som redan antytts kan somliga av de skillnader vi funnit bero på andra faktorer som alltså egentligen är de som förklarar varför människor tycker som de gör. Till exempel argumenterade jag tidigare för att de skillnader vi finner mellan folk som bor i städer och på landsbygd kanske inte alls existerar i realiteten utan snarare beror på faktorer som grad av utbildning och utlandserfarenhet i respektive region. För att försöka utesluta sådana ”falsa” samband och närma mig mer trovärdiga svar på frågan vad som förklarar eller påverkar graden av beredvillighet har multivariata⁵ regressionsanalyser gjorts. Jag har valt ut ett antal faktorer vars påverkans effekter jag vill studera närmare. Dessa sammanfaller i stort med de variabler jag arbetat med tidigare i kapitlet.⁶

Vilka faktorer påverkar graden av beredvillighet? Den variabel som har klart störst signifikant effekt för beredvillighet är *graden av upplevt hot mot miljön* (24.0). I ju högre grad man upplever att miljön är hotad, desto mer beredvillig är man. *Miljöintresse* är inte helt oväntat också en variabel som starkt påverkar graden av beredvillighet (21.8). Dessutom visar det sig att var man placerar sig på vänster-högerskalan har betydelse (-18.3).⁷ Beträffande *utbildningen* hittar vi också något intressant. Tidigare i kapitlet har ju denna variabel givit ett klart och tydligt utslag, dvs ju högre utbildning man har, desto mer beredvillig är man. Men när vi undersöker utbildning med kontroll för andra faktorer inte bara minskar effekten (från 8.3 till 2.7) utan dessutom sjunker den tidigare så starka signifikansen till under 90-procentsnivån. Beträffande *klassbakgrund* är det bara tjänstemannabakgrund som ger någon signifikant effekt (3.4), alltså den klass som visat sig vara mest beredvillig i föregående tabeller. *Ålder* är den sista variabeln som ger någon signifikant effekt. Hur den beter sig samt påverkar beredvilligheten är intressant. Det visar sig att effekten av ålder-variabeln nästan fördubblas (från 9.8 till 15.8) vid kontroll för andra faktorer.

Vilka är de ekologiska medborgarna och varför?

Om vi tittar på resultaten i tabell 5 och 6 – och jag samtidigt tillåter mig ett ansenligt mått av generalisering – är den ekologiska medborgaren främst en ung (15-29 år) högutbildad kvinna som bor i någon av landets storstäder och har sina

främsta sympatier hos miljöpartiet eller vänsterpartiet. Hon kommer från ett högre tjänstemanna- eller akademikerhem, har ett högt förtroende för landets politiker och är medlem i diverse miljö-, humanitära-, och kulturorienterade föreningar. Vidare kör hon aldrig eller sällan bil, ber till Gud och har inga barn.

Som vi sett i kapitlets senare analyser är nu detta inte en riktigt rättvisande bild. En anledning (av många) till detta är att flera av de egenskaper och bakgrundsfaktorer jag just nämnde, inte tycks påverka beredvilligheten när allt kommer kring. Ta t ex utbildning som alltså ofta framställs som en nödvändig komponent för att ekologiska medborgare skall utvecklas. Om något, indikerar analyserna i detta kapitel att åtminstone *nivån* på utbildning inte tycks spela någon större roll. Måhända är det emellertid annorlunda med innehållet i utbildningen, något som dock inte undersökts här. Huruvida man är man eller kvinna tycks heller inte påverka om man har den efterfrågade beredvilligheten eller ej. Vid kontroll för andra faktorer kvarstår nämligen inga signifikanta könseffekter. Det samma gäller för bilanvändning (ett något trubbigt uttryck för egenintresse) som annars brukar vara en faktor som påverkar miljörelaterade frågor.

Istället är det framförallt fyra faktorer som verkar påverka människors beredvillighet. För det första ideologi. Ju mer vänsterorienterad man är, desto mer beredvillig är man. För det andra tycks grad av miljöintresse vara med och påverka graden av beredvillighet. Ingen av dessa faktorer förändras lätt även om media nog kan spela en viktig roll i åtminstone det senare fallet. Då är det kanske delvis annorlunda med den tredje faktorn: Beredvilligheten tycks påverkas av hur hotad man upplever att miljön är (jämför Jagers & Martinssons kapitel i denna bok). Denna effekt är den starkaste i modellen. Vill man vara lite cynisk skulle man alltså kunna säga att ett effektivt sätt att öka folks beredvillighet vore att öka hoten mot miljön, eller att göra samhället mer sårbart för miljöförändringar.

Den fjärde och mest svårtolkade faktorn är ålder. Ju yngre man är, desto mer beredvillig är man. Detta är i sig inte så konstigt. Men som vi minns ökar ålderseffekten när vi kontrollerar för andra oberoende variabler, ett resultat som tarvar fördjupade analyser för att till fullo förstås. Av förstaeliga skäl är det inte helt enkelt att påskynda framväxten av ekologiska medborgare genom att laborera med åldersfördelningen bland svenska folket. Emellertid är det långt ifrån säkert att åldersvariabelns effekt härrör från människors faktiska ålder. Den kan också exempelvis återspegla att människor är födda och uppvuxna under en viss tidsperiod. Det skulle alltså snarare kunna handla om en generationseffekt än om en renodlad ålderseffekt. Båda förklaringarna är dock tänkbara. Ålder i sig kan mycket väl påverka beredvilligheten genom att medborgarnas allmänna livsomsständigheter generellt sett förändras genom livet, vilket leder till så kallade livscykeffekter istället för generationseffekter. Det vill säga med ålder (och visdom) blir människor mindre ekologiskt inriktade.

Noter

- ¹ Detta kapitel är skrivet inom ramen för forskningsprogrammet COPE som finansieras av Naturvårdsverket. Jag vill tacka Johan Martinsson för hans hjälp med statistiska bearbetningar som görs i kapitlet.
- ² Ett t-test visar att dessa skillnader är klart statistiskt signifikanta ($p=.000$).
- ³ För detaljer om hur detta justerade index har skapats hänvisas till tabellkommentaren under tabell 5.
- ⁴ Det justerade ekologiindexet förändrar generellt sett inte bilden särskilt mycket. Även med hänsyn tagen till gruppernas skatteinställning består de tidigare mönstren, men några undantag finns. När det gäller familjeklass blir detta allra tydligast. Framförallt är det företagarnas och jordbrukarnas låga värden på ekologiindexet som förändras när vi tar hänsyn till dessa gruppers negativa inställning till skatter. Skillnaden mellan exempelvis företagare och högre tjänstemän krymper när vi istället ser på det justerade ekologiindexet. När det gäller partisynpati minskar avståndet mellan de mest (miljö- och vänsterpartister) och minst (moderater och kristdemokrater) beredvilliga åtskilligt – ungefär 8-10 enheter på vårt index. Trots detta kvarstår det generella mönstret och de stora skillnaderna mellan dessa grupper. De kan alltså inte enbart förklaras av inställningen till skatter eller skattesänkningar.
- ⁵ Respondenterna fick ta ställning till förslaget att ”Sänka skatterna” på en femgradig skala från ”Mycket dåligt förslag” till ”Mycket bra förslag”.
- ⁶ Multivariat regression innebär att man inte bara undersöker en variabls effekt på en annan variabel, utan att man också kontrollerar för andra oberoende variabler. I den multivariata regressionsmodellen anges alltså den påverkansseffekt som varje enskild variabel (t ex utbildning) har när man tagit bort effekterna som övriga variabler (t ex ålder, kön, religiositet) har i modellen. Vi får då ett mer rättvisande resultat när det gäller att tillskriva olika variabler en kausal effekt i sig, till skillnad från rena samband.
- ⁷ Ett par förändringar är emellertid värda att notera. För det första har de olika partisynpatierna ersatts med vänster-högerideologi. Jag har också valt att lägga in faktorn ”miljöintresse” som kompletterar vänster-högerideologi. Miljöintresse är en självskattning på en fyrgradig skala från mycket intresserad till inte alls intresserad. Faktorn stad-landsbygd innehåller fyra skalsteg från landets storstäder till ren landsbygd.
- ⁸ Minustecknet signalerar att ju mer högerorienterad man är, desto mindre beredvillig är man att betala miljö- och fattigdomsskatt och att avstå ekonomisk tillväxt till förmån för miljön.

Referenser

- Barry, J. 2002: "Vulnerability and Virtue: Democracy, Dependency and Ecological Stewardship." In Minter, B & Pepperman, B.T. (eds) *Democracy and the Claims of Nature*. Lanham, Rowman and Littlefield
- Barry, J. 1999: *Rethinking Green Politics*. London, Sage
- Carlsson, S & Kumlin, S. (1998) "Den bärkraftiga utvecklingen och opinionens globala underskott". (Sustainable Development And The Global Deficit Of The Swedish Opinion) Bokkapitel i Holmberg, S & Weibull, L. (red) *Opinions-samhället, SOM-rapport nr 20, SOM-institutet – Samhälle, Opinion, Mass-media, Göteborgs universitet*
- Bell, D.R. 2005: "Liberal environmental citizenship" *Environmental Politics* 14(2) 179-194
- Bell, D.R. 2004: "Creating green Citizens? Political liberalism and environmental education. *Journal of Philosophy of Education* 38(1) 37-53
- De-Shalit, A. 2000: *The Environment Between Theory and Practice*. Oxford, Oxford University Press.
- Dobson, A. 2003: *Citizenship and the Environment*. Oxford, Oxford University Press
- Dryzek, J.S. 1990: *Discursive Democracy: Politics, Policy and Political Science*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Eckersley, R. 1997: *Green Justice, the State and Democracy*. Paper presented at the Environmental Justice: Global Ethics for the 21st Century Conference at Melbourne University Oct 1-3 1997. p.169-199.
- Hardin, G. 1968: "The Tragedy of the Commons", *Science*, 168.
- Heilbrunner, R. 1974: *An Inquiry into the Human Prospect*, New York, Harper and Row.
- Jagers, S.C. (2006): *Prospects for Green Liberal Democracy*. Lanham, MD, University Press of America, Rowman & Littlefield Publishing group
- Ophuls, W. & Boyan, A. Jr. 1992: *Ecology and the Politics of Scarcity Revisited. The Unraveling of the American Dream*. San Francisco, Freeman.
- Paelhke, R. 1996: "Environmental challenges to democratic practice". In Fischer, F. & Black, M. *Greening Environmental Policy. The Politics of a Sustainable Future*. London, Paul Chapman Publishing
- Radcliffe, J. 2000: *Green Politics Dictatorship or Democracy?* Basingstoke, Macmillan
- Saward, M. 1993: "Green Democracy?" In Dobson, A. & Lucardie, P. *The Politics of Nature. Explorations in green political theory*, London, Routledge.
- Smith, M. 1998: *Ecologism: Towards Ecological Citizenship*. Buckingham, Open University Press

BESÖK PÅ CALLE GRENZ SHOP

SÖREN HOLMBERG OCH LENNART WEIBULL

I ett industriområde i utkanten av staden Burg på den tyska ön Fehmarn ligger *Calle Grenz Shop*. Det är en stormarknad helt inriktad på alkohol med skandinaver som viktigaste målgrupp. Parkeringsplatsen runt om affären är hela dagen fylld av svenska och danska bilar, inte sällan med släpkärror. Calle är ett danskt företag som redan 1973 etablerade sig söder om landgränsen i Tyskland för att i konkurrens med tyska stormarknader sälja vin och öl till danska kunder (<http://www.calle.dk>). I och med de ökade införselkvoterna blev svenskar en mycket intressant kundgrupp och därför etablerade man sig också på Fehmarn. Calle är inte ensam om att annonsera sina varor i Sverige. Det dansk-tysk-svenska färjerederiet Scandlines marknadsför i de svenska turlistorna sin sk Border Shop vid färjehamnen i Puttgarden och talar om 'skatteparadiset Själland' (<http://scandlines.se>).

Bakom den expanderande gränshandeln ligger således de ökade införselkvoterna från EU-området. Med tillåtna volymer på 10 liter starksprit, 90 liter vin och 110 liter öl per person kan inköpsresor av detta slag bli mycket lönsamma. Samtidigt har just möjligheten att på detta sätt privatimportera sprit, vin och öl skapat en alkoholpolitisk diskussion i Sverige. Å ena sidan har det föreslagits att de svenska skattesatserna skall sänkas i syfte att möta konkurrensen från privatimporten, å andra sidan har det höjts röster för att reglerna för införsel av alkohol borde omförhandlas med EU. En statlig utredning lade 2004 fram ett förslag till skattsänkningar på framför allt sprit (SOU 2004:86). Förslaget som omedelbart skapade en politisk debatt som inte följde traditionella partipolitiska skiljelinjer har ännu inte resulterat i något politiskt initiativ.

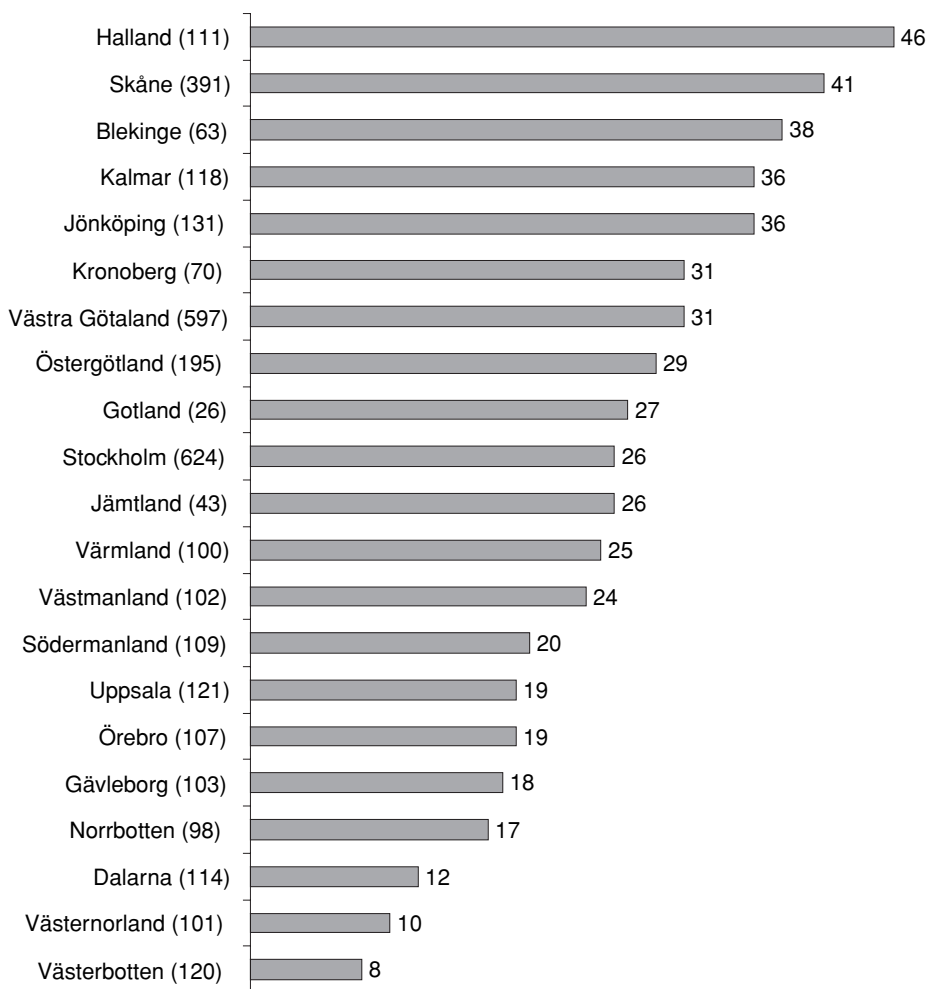
En av de frågor som ställdes i debatten var i vilken utsträckning privatinförseln av alkohol egentligen är något problem och i vad mån den bidrar till en ökad alkoholkonsumtion i Sverige. Sedan ny statistik visat att uppgången i den svenska alkoholkonsumtionen brutits under 2005 (Resandeförsel av alkohol, 2006; Alkoholkonsumtionen..., 2006; Jfr Trolldahl och Gustafsson, 2005) förefaller också oron för inköpsresornas konsekvenser ha minskat. Resandeförselns andel har också gått ned och står, tillsammans med beräknad smuggling och hemtillverkning, för 35 procent av totalkonsumtionen 2005 i jämförelse med 38 procent år 2004.

Även om debatten om privatinförseln är mindre än tidigare leder ändå dess relativt höga andel av alkoholkonsumtionen till flera intressanta frågor. En fråga är givetvis vilka som faktiskt gör inköpsresor och hur ofta. En andra fråga är vad inköpsresorna faktiskt betyder, men då inte främst för alkoholkonsumtionen i Sverige utan för synen på svensk alkoholpolitik. I det följande är syftet att empiriskt belysa dessa två frågeställningar med utgångspunkt från 2005 års SOM-undersökning.¹

Svenskar på inköpsresa

Svenskar gör ofta inköpsresor. Närmare 30 procent uppger att de åtminstone en gång under de senaste 12 månaderna storhandlat alkohol utomlands. Närmare en tredjedel av dessa personer har gjort det minst en gång under det senaste halvåret. Knappt fem procent av samtliga har gjort minst en resa i kvartalet.

Figur 1 *Storhandla alkohol utomlands minst någon gång om året efter län 2005 (procent)*

Källa: Riks-SOM 2005. Siffran inom parentes visar antalet svarspersoner.

Eftersom huvuddelen av privathandeln med alkohol görs i Tyskland och Danmark finns det givetvis en geografisk faktor bakom möjligheten att göra inköpsresor. Det är inte överraskande att det är personer som bor i landets sydliga län som är de flitigaste besökarna i tyska och danska stormarknader. Halland och Skåne uppvisar en andel på över 40 procent som varit på inköpsresa minst en gång under det senaste året, tätt följda av Blekinge, Kalmar, Jönköpings och Västra Götalands län som alla ligger över 30 procent (figur 1). Lägst är andelarna för Norrlandslänen och Dalarna; i Västerbottens län är andelen under 10 procent.

Närhetsfaktorn blir särskilt påtaglig om vi begränsar oss endast till Sydvästskaåne. Bland dem som bor i Malmö/Lund-området har 43 procent storhandlat minst en gång under det senaste året och en fjärdedel av dem – 10 procent av samtliga – har gjort det minst en gång i kvartalet. För Göteborgsområdet ligger motsvarande siffror på 35 respektive 7 procent och för Stockholmsområdet på 26 respektive 4 procent.

I frågan om storhandeln fanns det i SOM-studien inte någon uppföljningsfråga om var man gjort sina inköp. Antagandet om att det främst gäller Tyskland och Danmark får emellertid ett indirekt stöd av de regionala skillnaderna. Att Norrbotten har en högre andel än Västerbotten kan möjligen leda till slutsatsen att också inköp i Finland kan stå för en del av storhandeln.

Nästa fråga är då vilka som står för storhandeln av alkohol. I tabell 1 finns en redovisning av andelen personer som storhandlar minst en gång om året eller oftare. När det gäller allmän demografi framgår att det främst är medelålders som storhandlar, medan framför allt äldre, men också unga, mindre ofta är på inköpsresor. Det är också möjligt att väga in den geografiska faktorn. I Malmöområdet är det nästan 45 procent av medelålders personer som under det gångna året gjort minst en inköpsresa till utlandet. Alkoholinköp i utlandet verkar framför allt vara en fråga för hushållet och vanligare bland sammanboende än bland ensamstående. Och det är tjänstemän, företagare och akademiker som något oftare är på inköpsresor än arbetare.

Att det finns en klassfaktor i storhandeln framgår tydligast i skillnaden efter sammanlagd hushållsinkomst. Det är hushåll som tjänar mest som oftast handlar billigare alkohol. Sambandet är dock inte så tydligt som siffrorna vid en första anblick ger vid handen. Eftersom hushållsinkomsten delvis är bestämd av om man är ensamstående eller sammanboende och om man är förvärvsarbetande eller ej finns även sådana faktorer med i bakgrunden. Men även med kontroll för dessa faktorer återstår en klar inkomstfaktor. Den socioekonomiska faktorn kan även anas bakom skillnaderna mellan personer med olika ideologisk syn: människor som placerar sig till vänster storhandlar något mera sällan än personer som placerar sig till höger.

Även om det finns sociala och ekonomiska faktorer bakom storinköpen av alkohol är den enskilt viktigaste faktorn den egna alkoholkonsumtionen. Närmare hälften av dem som är högkonsumenter – de som dricker sprit, vin eller starköl flera gånger i veckan – storhandlar alkohol utomlands åtminstone någon gång om

Tabell 1 Andel som storhandlat alkohol utomlands minst en gång under de senaste 12 månaderna 2005 (procent)

	Har storhandlat		Summa procent	Antal personer
	Ja	Nej		
<i>Kön</i>				
Män	30	70	100	1 644
Kvinnor	25	75	100	1 801
<i>Ålder</i>				
15 – 29 år	25	75	100	641
30 – 49 år	30	70	100	1 120
50 – 64 år	32	68	100	957
65 – 85 år	21	79	100	727
<i>Utbildning</i>				
Lågutbildad	23	77	100	879
Medellågutbildad	29	71	100	1 131
Medelhögutbildad	31	67	100	692
Högutbildad	30	70	100	699
<i>Civilstånd</i>				
Ensamstående	21	79	100	918
Sambo	33	67	100	703
Gift	31	69	100	1 640
Änka/änkling	15	85	100	134
<i>Subjektiv familjeklass</i>				
Arbetsfamilj	26	74	100	1 465
Tjänstemannafamilj	30	70	100	906
Akademikerfamilj	33	67	100	517
Egen företagare	29	71	100	255
<i>Hushållsinkomst</i>				
≥100 000 SEK	13	87	100	219
101 000 – 200 000 SEK	18	82	100	430
201 000 – 300 000 SEK	24	76	100	678
301 000 – 400 000 SEK	28	72	100	579
401 000 – 500 000 SEK	35	65	100	528
501 000 – 600 000 SEK	37	63	100	378
601 000 – 700 000 SEK	36	64	100	200
≤701 000 SEK	38	62	100	527
<i>Ideologisk självplacering</i>				
Klart vänster	24	76	100	234
Något vänster	26	73	100	807
Varken eller	25	75	100	1 178
Något höger	33	67	100	809
Klart höger	36	64	100	315
<i>Dricker alkohol</i>				
Flera gånger i veckan	45	55	100	306
Någon gång i veckan	41	59	100	1 037
Någon gång i månaden	29	71	100	927
Mer sällan	16	84	100	561
Aldrig	2	98	100	448

året; i denna grupp är det 17 procent som storhandlar åtminstone någon gång i halvåret. Även bland dem som dricker sprit, vin och starköl någon gång i veckan är andelen storhandlare hög. Men bland personer som uppger att de inte druckit alkohol under de senaste tolv månaderna är det i stort sett inga som varit med på någon inköpsresa.

Om vi analyserar förhållandet mellan de olika förklaringsfaktorerna i en multipel regressionsanalys visar det sig att alkoholvanor är den faktor som helt dominerar. Hushållets storlek och svarspersonens självplacering på vänster-högerskalan ger knappt signifikanta bidrag – ensamhushåll och vänsterinriktning betyder dock något mindre intresse för inköpsresor – medan hushållsinkomst saknar effekt som självständig faktor.

Att den egna alkoholkonsumtionen är en central faktor är knappast ägnat att överraska. Det som är svårare att uttala sig om är om dryckesvanorna skall betraktas som en orsak till en konsekvens av storinköpen. I vår analysmodell har alkoholvanorna specificerats som en förklaring till varför man storhandlar. Så enkelriktad är dock inte verkligheten. Forskningen om alkoholvanor betraktar vanligen tillgång till alkohol som en viktig förklaring till konsumtionen. I ett sådant perspektiv bör alkoholkonsumtionen ses som en följd av att man storhandlar. Ett argument för ett sådant synsätt kan hämtas från det faktum att personer som har mest regelbundna alkoholvvanor är de som oftast storhandlar.

Och konsekvenserna?

Även om vi således inte på grundval av en enda undersökning från ett enskilt år kan dra några egentliga slutsatser om orsak och verkan har vi ändå valt att analytiskt utgå ifrån att regelbundna alkoholinköp utomlands kan ha betydelse för åsikter i alkoholpolitiska frågor. Vi har här valt att utgå från tre attitydfrågor som avser svensk alkoholpolitik: synen på de ökade införselkvoterna från EU-länderna, åsikten om förslaget att skärpa gränskontrollen i fråga om privatinförsel och inställning till skatten på alkohol i Sverige. I tabell 2 redovisas vad personer med skilda inköpsvanor gör för bedömningar.

Det allmänna mönstret är att det finns ett klart samband mellan storinköp av alkohol utomlands och inställningen i alkoholpolitiska frågor, även om sambandet på någon punkt möjligen är svagare än vad som kunde förväntas. När det först gäller frågan om den svenska alkoholpolitiken positivt påverkats av EU-medlemskapet – i praktiken en fråga om det rimliga i de ökade införselkvoterna – visar det sig föga överraskande att personer som storhandlat ofta är klart mer positiva än de som inte storhandlat. Det som möjligen förvånar är att det även bland dem som handlat en eller ett par gånger om året finns relativt många kritiska. Det senare gör att balansmättet – andelen positiva minus andelen negativa – stannar på en ganska litet plus. Bakom resultatet kan anas att skillnader i åsikter i frågan om det svenska medlemskapet påverkar bedömningarna av hur EU påverkat svensk alkoholpolitik;

allmänt gäller att personer som är kritiska till EU är det på alla områden (jfr Rutger Lindahls artikel om EU-opinionen).

Tabell 2 Alkoholhandlar utomlands (procent)

EU har medfört att alkoholpolitiken präglats av:	Ingen gång	Någon gång om året	Någon gång i halvåret	Någon gång i kvartalet
Stor förbättring	2	6	5	10
Viss förbättring	12	23	29	34
Varken eller	32	39	31	28
Viss försämring	19	13	15	15
Stor försämring	21	8	12	6
Ingen uppfattning	14	11	9	7
Summa procent	100	100	101	100
Balansmätt	-26	+8	+7	+23

Utöka gränskontrollen/ stoppa smuggling	Ingen gång	Någon gång om året	Någon gång i halvåret	Någon gång i kvartalet
Mycket bra förslag	31	21	21	18
Ganska bra förslag	30	23	21	21
Varken eller	19	28	24	28
Ganska dåligt förslag	8	14	17	12
Mycket dåligt förslag	7	10	13	19
Ingen uppfattning	6	3	4	2
Summa procent	101	100	100	100
Balansmätt	+46	+20	+12	+8

Sänka skatten på alkohol	Ingen gång	Någon gång om året	Någon gång i halvåret	Någon gång i kvartalet
Mycket bra förslag	19	33	36	59
Ganska bra förslag	28	40	47	21
Varken eller	19	13	9	10
Ganska dåligt förslag	14	8	5	6
Mycket dåligt förslag	16	4	3	4
Ingen uppfattning	4	2	-	-
Summa procent	100	100	100	100
Balansmätt	+17	+61	+75	+70
Antal svar	1 181	293	107	68

Källa: Riks-SOM 2005

Antagandet bekräftas vid en fördjupad analys. Personer som är emot det svenska medlemskapet i EU är – oavsett hur ofta man gör storinköp utomlands – mera negativa till konsekvenserna av medlemskapet för svensk alkoholpolitik. Även bland personer som utnyttjar möjligheten att storhandla minst någon gång i kvartalet, men är motståndare till EU, är majoriteten negativ – balansmålet är -5 bland EU-motståndare mot $+49$ bland EU-förespråkare. Annorlunda uttryckt, det finns en stor grupp som utnyttjar den nya möjligheten till alkoholinköp men som egentligen inte gillar politiken bakom.

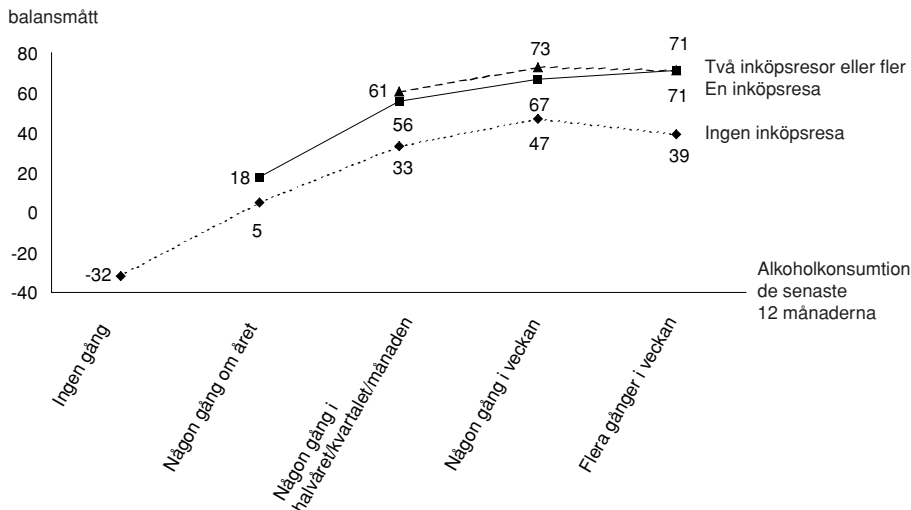
I fråga om kravet på att utöka gränskontrollen finns det överlag en majoritet för. Hur stor majoriteten är beror dock på hur ofta man storhandlar. Personer som gör det åtminstone någon gång i kvartalet är de som är minst entusiastiska för en utökad gränskontroll.

Slutligen gäller analysen den stora alkoholpolitiska frågan om alkoholskatten. Är det en rimlig alkoholpolitisk åtgärd att den sänks? När det gäller inställningen till sänkt alkoholskatt visar det sig att 56 procent av svenska folket är för en sänkning. Det är ett något högre stöd än ett år tidigare, då andelen endast var 49 procent (Holmberg och Weibull, 2005; jfr Leifman och Gustafsson, 2005). Det skulle möjligen kunna förväntas att personer som gör regelbundna storinköp av alkohol utomlands inte skulle vara mera för en sänkning – de har ju genom utlandsinköpen *de facto* sänkt sin alkoholskatt – än personer som inte köper alkohol utomlands. Så är dock inte alls fallet. Tvärtom går det en klar gräns mellan personer som inte storhandlat utomlands och dem som gjort det minst en gång under det senaste året, där den senare gruppen är betydligt mera positiva till skattesänkning än den förra.

En förklaring till utfallet ligger i en tredje faktor: de egna alkoholvanorna. Som tidigare framgått stiger intresset för storinköp av alkohol i utlandet med regelbundenheten i den egna konsumtionen av sprit, vin eller starköl. En analys av synen på alkoholskatten med kontroll för både storinköp och alkoholvanor visar på ett klart samspel dem emellan. Mest negativa till förslaget att sänka alkoholskatten är personer som varken smakat alkohol eller gjort storinköp (balansmätt -32). Mest positiva är personer som både använder alkohol regelbundet och har storhandlat utomlands ($+71$).

Det andra vi kan utläsa av resultaten är att alkoholvanor har en något större effekt på inställningen till att sänka alkoholskatten än vad inköpsresor har. Med ökad konsumtion av starköl, vin och sprit stiger den positiva inställningen till att sänka skatten, oavsett om man storhandlat alkohol eller ej. Samtidigt är det mycket tydligt att inköpsresenärerna oavsett hur regelbundet man dricker är mer positiva till sänkt alkoholskatt. Slutsatsen måste bli att det finns en 'privatinförsselfaktor' i allmänhetens syn på alkoholskatten. Den kan bottna i bedömningen att det skulle fungera bättre för mig om jag kunde köpa alkohol billigare i Sverige och slapp att resa till Tyskland eller Danmark. Samtidigt kan det inte uteslutas att det finns en allmänt marknadsliberal inställning bakom åsikten i skattefrågan.

Figur 2 *Inställning till att sänka skatten på alkohol efter egen alkoholkonsumtion och storinköp av alkohol utomlands (balansmätt)*

Kommentar: Antalet svarspersoner är allt för få när det gäller att redovisa dels dem som inte druckit alkohol och gjort inköpsresa, dels dem som druckit alkohol en gång i månaden eller mera sällan och gjort en inköpsresa.

För att testa om en marknadsliberal faktor spelar in har vi genomfört en multipel regressionsanalys där vi vid sidan av den egna alkoholkonsumtionen och frekvensen av inköpsresor även lagt in svarspersonernas självplacering på vänster-högerskalan, som antas fånga upp graden av marknadsliberalism: ju mer höger desto mer marknadsliberal. Analysen visar att ideologisk självplacering har en självständig förklaringskraft men att den egna alkoholkonsumtionen är den dominerande förklaringsfaktorn. Även frekvensen i inköpsresor har en självständig påverkan på åsikterna i om alkoholskatten. Personer till höger är mer positiva till att sänka alkoholskattorna än personer till vänster. Men även personer som placerar sig till vänster är positiva till sänkning av skatten om de är regelbundna alkoholkonsumenter.²

Slutsatsen är således att de egna alkoholvanorna ökar intresset både för inköpsresor till Tyskland och Danmark och för en sänkt alkoholskatt. Samtidigt kan vi, utifrån den fråga vi inledningsvis ställde, nu fastslå att storköp av alkohol utomlands förstärker en redan alkoholliberal attityd.

På Calle Grenz Shop igen

På Calle Grenz Shop i Burg är det full fart från morgon till kväll. Kunderna står i kö vid kassorna med välfyllda vagnar. Dagsbesökarna blandas med dem som gör ett

sista stopp innan den avslutande etappen hem från någon plats längre söderut på kontinenten. Danska och svenska är de helt dominerande språken.

Det vi kan utläsa av vår analys är att huvuddelen av besökarna är familjer som bor i södra Sverige, de är medelålders och har en hushållsinkomst över genomsnittet och är oftare tjänstemän, företagare och akademiker än arbetare. De gör en sådan inköpsresa en eller två gånger om året. Vi vet också att en klar majoritet av besökarna är positiva till det svenska EU-medlemskapet och att de politiskt står längre till höger än genomsnittssvensken.

Vi kan dessutom dra slutsatsen att de har en alkoholkonsumtion klart över genomsnittet. Vad vi däremot inte kan veta är om de ökat sin alkoholkonsumtion som en följd av att de storhandlar utomlands. När man ser besökarna fylla sina bilar och släpkärror utanför Calle är det dock svårt att skaka av sig misstanken att storinköpen medför ett ökat alkoholintag. Speciellt som vi också sett att det rör sig om personer som skulle vilja handla billigare alkohol i Sverige – om skatten på alkohol varit lägre. Möjligheten till billiga inköp, liksom billigare sprit, ökar konsumtionen.

Noter

- ¹ Frågorna om alkoholinförsl och om synen på *svensk alkoholpolitik* har ställts inom ramen för forskningsprojektet Svensk alkoholopinion, finansierat av Systembolagets forskningsfond. Ansvariga för projektet är Sören Holmberg och Lennart Weibull.
- ² Den egna alkoholvanans betydelse för synen på alkoholskatten testades också direkt mot ideologisk självplacering. Det visade sig att de personer som placerar sig politiskt till vänster ökar sitt stöd för skattesänkning med mer frekvent alkoholkonsumtion – bland dem som inte druckit alkohol under det senaste året är stödet för skattesänkning 11 procent, bland dem dricker sprit, vin eller öl minst någon gång i veckan är 59 procent för. På motsvarande sätt är högerinriktade mindre för skattesänkning om de inte dricker alkohol – 20 procent av dem sänka skatten i jämförelse med 80 procent bland dem använder alkohol minst någon gång i veckan.

Referenser

Alkoholkonsumtionen i löpande 12-månadersperioder. Uppdelad på typ av dryck och anskaffningssätt. Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning, Stockholms universitet 2006. (http://www.sorad.su.se/doc/uploads/alkohol_statistics/Lopande_0126.pdf)

- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2004) Ju mer vi är tillsammans. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2005) Lyckan kommer, lyckan går. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Leifman, Håkan, Gustafsson, Nina-Katri (2005) *Vad tycker svensken i olika alkoholpolitiska frågor?* Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning, Stockholms universitet.
- Resandeförsel av alkohol. Svenska resenärers införsel av spritdrycker, vin och öl till Sverige från juni år 2000 och framåt. Uppdaterad till och med mars 2006. Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning, Stockholms universitet 2006. (http://www.sorad.su.se/doc/uploads/alcohol_statistics/Resande060420.pdf)
- SOU 2004:86 *Var går gränsen?* Delbetänkande av alkoholförselutredningen. Stockholm: Fritzes.
- Trolldal, Björn, Gustafsson, Ninni-Katri (2005) *Alkoholkonsumtion uppdelad i löpande 12-månadersperioder*. Uppdelad på dryck och anskaffningsätt. Sorad, Stockholms universitet.

HÄLSAN SÄMRE FÖR KVINNOR OCH ARBETARE

JOSÉ FERRAZ NUNES

Hälsoekonomi betecknar ett kunskapsområde som omfattar såväl sjukvård som förebyggande insatser och rehabilitering. På senare tid har även försäkringsekonomiska frågor kopplats till hälso- och sjukvårdsområdet. Hälsoekonomi är således en användning av ekonomiska begrepp och metoder inom hälso- och sjukvårdsområdet. I detta sammanhang är det viktigt att poängtera att sjukvården bara är en del av en stor mängd olika verksamheter och faktorer som har inverkan på hälsan. Utformning av arbetsplatser, boendemiljöer, levnadssätt, utbildning etc. är andra av dessa faktorer.

Världshälsoorganisation (WHO) har uttalat mål för hälso- och sjukvården i ett antal dokument. I WHO:s rapport år 2000 hävdas att bättre hälsa är existensberättigande för hälsosystemen. Det betyder att maximering av hälsostatus under livscykeln för hela befolkningen skall eftersträvas. Hänsyn skall tas till både förväntad livslängd och hälsorelaterad livskvalitet. Två restriktioner kan nämnas när man eftersträvar maximering av hälsostatus. Den första är att resurserna är knappa. Den andra är fördelning av hälsa mellan olika grupper i befolkningen. Jämn fördelning av befolkningens hälsa förutsätter definitioner av olika perspektiv. Genus, socialklass, tillhörighet, utbildningsnivå utgör tre av de viktigaste grupperna som brukar analyseras. I detta sammanhang är det viktigt att ta reda på vilken roll hälsosystem har i förhållande till andra sociala och ekonomiska aktiviteter i samhället. I hälso- och sjukvårdslagen betonas strävan efter *en god hälsa* och *lika villkor*. Detta betyder att politikens mål bör vara att söka vägar till ökat värde i hälsokapital och jämnare fördelning bland olika grupper.

Skillnader i hälsolivnivå mellan sociala grupper inom en region och mellan regioner kan inte förklaras av skillnader i mängden av sjukvårdstjänster (Evans 1984). Det är troligen skillnader i levnadsvillkor som förklarar skillnaden i mortalitet och sjuklighet mellan olika sociala grupper av befolkningen. Inkomstnivån är en viktig faktor som påverkar levnadsvillkoren.

I detta avsnitt redovisas resultatet av befolkningens egna uppfattning om sitt hälsotillstånd. Denna redovisning består av beskrivande statistik som anger de viktigaste utmärkande egenskaper hos svenska befolkningen. Dessa egenskaper beror på vilka definitioner som används och vilken data som samlas angående olika klassifikationer av befolkningsgrupper. Resultat från årets undersökning skall jämföras med resultat från 2000 och fokuseras på betydelse av genus och socialklass.

Att mäta hälsa

Mått på hälsan kan användas för att få kunskaper om effekter av olika insatser eller för att få information om tillståndet i en befolkningsgrupp vid en viss tidpunkt. Det finns olika typer av mått på hälsan. (Kind, P.1998).

(a) *Sjukdomsspecifika skalor*

Dessa mått kan enbart användas för att jämföra resultat och tillståndet inom ett område eftersom skalorna är specifika för sjukdom eller hälsoproblem. Man har känt behov att gå längre än traditionella biomedicinska indikatorer vid individuella kliniska beslut. Utvecklingen av enkäter som anger sjukdomarnas effekt på patienter har som mål att få fram skalor som mäter förändringar i olika dimensioner av patienternas hälsotillstånd. En viktig diskussion har varit om skalorna skall vara ordinala eller av intervalltyp och hur man skall vikta olika dimensioner i patienternas hälsotillstånd.

(b) *Hälsoprofiler*

Dessa mått är mer generella och tar hänsyn till flera dimensioner av hälsa. De tar hänsyn till individernas fysiska mobilitet, förmåga att utföra olika aktiviteter, sociala funktioner, psyko-sociala status, etc. En av de mest kända hälsoprofilerna är "Nottingham Health Profile" som utgår från 6 olika dimensioner av hälsan. Hälsoprofiler viktar inte de olika dimensionerna och ett hälsoindex kan ej konstrueras. Ett hälsoindex är nödvändigt när man analyserar resursfördelning för att kunna få ett entydigt mått på effekter av hälsofrämjande program. Hälsoprofiler är värdefulla vid kliniska policy beslut när man diskuterar adekvat behandling för en grupp av patienter som visar samma symptom eller för att få en allmän beskrivning av hälsotillståndet.

(c) *Nyttomått*

En betydande forskning kring hälsobegreppet och mätning av hälsostatus har utvecklats de senaste tjugo åren och praktiskt användbara mätinstrument har utarbetats. En av de mest intressanta forskningsinriktningarna utgår från begreppen livslängd och livskvalitet och mäter hälsa i antal kvalitetsjusterade levnadsår (Kaplan 1989). En behandling eller ett program som ökar den hälsorelaterade livskvaliteten och livslängden leder till bättre hälsa enligt denna definition. Såväl klassificering av en persons hälsostatus som värdering av olika hälsostatus kan ske med hjälp av vetenskapligt utprovade metoder som utvecklar nyttomått (Torrance,1995). Nyttomått avser att mäta patienters hälsostatus med ett värde. Ett "hälsoindex" konstrueras genom att ta hänsyn till olika dimensioner i hälsostatus och vikten hos de olika värdena i varje dimension. Standardisering av skalorna ger värdet 1 för den "perfekta hälsan" och värdet 0 för död.

I SOM-rapporter 22 (1999) och 23 (2000) finns det en översiktlig beskrivning av metoder för att konstruera hälsoindex.

Hälsoindex

Det finns olika instrument för att konstruera ett vägt index som motsvarar hälsostatus. I denna studie utgår vi från EUROQOL-instrumentet (EQ-5D) som har utvecklats av forskare i fem olika europeiska länder (Brooks, 1996, Williams, 95). EQ-5D består av fem olika dimensioner: Rörlighet, Egenvård, Sociala aktiviteter, Smärta/besvär och Oro/nedstämdhet. I varje dimension finns tre olika nivåer där 1 är det bästa stadiet och 3 det sämsta. Varje nivå i hälsostatus kan härefter definieras med ett femsiffrigt tal, t. ex. 11111 som betyder den bästa tänkbara nivån, 33333 som anger den sämsta tänkbara nivån och 12123 en nivå av hälsostatusen med måttliga problem i dimensionerna egenvård och smärta, samt stora problem i dimensionen nedstämdhet. Man kan definiera 243 olika kombinationer som anger olika nivåer av hälsostatus. Om man lägger till medvetlöshet och död får man totalt 245 möjliga hälsostadier. Om död ges värdet 0 och det bästa stadiet värdet 1, kommer de olika stadierna att ligga mellan 0 och 1. Det är tänkbart att några stadier upplevs som en situation värre än döden, och i så fall kommer dessa att motsvaras av ett negativt värde. EQ-5D index bildas genom att man frågar ett visst antal individer som utgör ett representativt urval av hela befolkningen. Man får på detta sätt gruppens värdering av det relativa avståndet mellan olika hälsostadier. Vi använder värden som bygger på den så kallade TTO-metoden ("time trade-off") där man tar hänsyn till varaktighet i varje hälsostatus. Allan Williams vid Universitet i York har varit huvud ansvarig för utveckling av denna metod (Williams, 1995). Värdena i index-systemet anger de genomsnittliga preferenserna i samhället.

Frågor i EQ-5D formuläret har använts i SOM-undersökningen 2005 där man utgår ifrån individens egen bedömning av sitt hälsostatus. Vi använder två typer av mått:

1. En profil som definierar hälsostatus. Genom att ange den procentuella andel individer som rapporterat något problem i var och ett av de fem dimensionerna som beskriver hälsostatus.

2. Ett vägt hälso-index beräknat utifrån varje definierad hälsostatus nivå. Detta görs med hjälp av en tabell som bygger på TTO-metoden (SOM rapport 23). Värdet 1 betyder en situation utan angivna problem i någon dimension som beskriver den allmänna hälsostatusen. Värdet 0 motsvarar tillståndet död. I denna studie kommer vi att använda medelvärdet för varje grupp av individer. Det betyder att medelvärdet måste vara större än 0 men kan inte vara större än 1. Ju närmare 1 desto bättre är befolkningens hälsostatus.

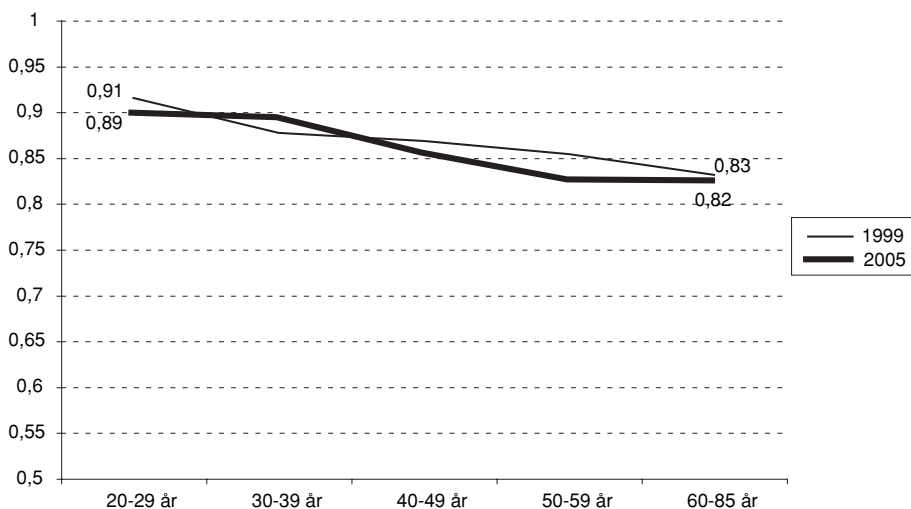
Utöver hälsa används flera variabler som förklarar befolkningsegenskaper. Kön är en kvalitativ variabel där män anges värdet 1 och kvinnor av värdet 0. Åldern indelas i sex olika grupper. Socialgrupp anges i tre grupper som motsvarar samma in-

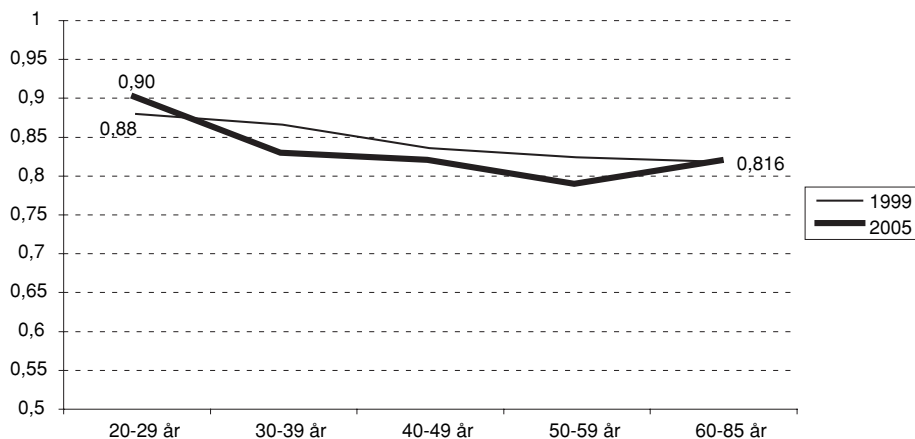
delning som användes i analysen 2000. Socialgrupp 1 består av tjänstemän med företagsledande funktioner, ensam företagare och företagare med mer än 10 anställda. Socialgrupp 2 innefattar tjänstemän och arbetare med arbetsledande funktioner. Socialgrupp 3 inkluderar lantbrukare, arbetare och företagare med mindre än 10 anställda.

Hälsonivå 2005 och jämförelse med 1999

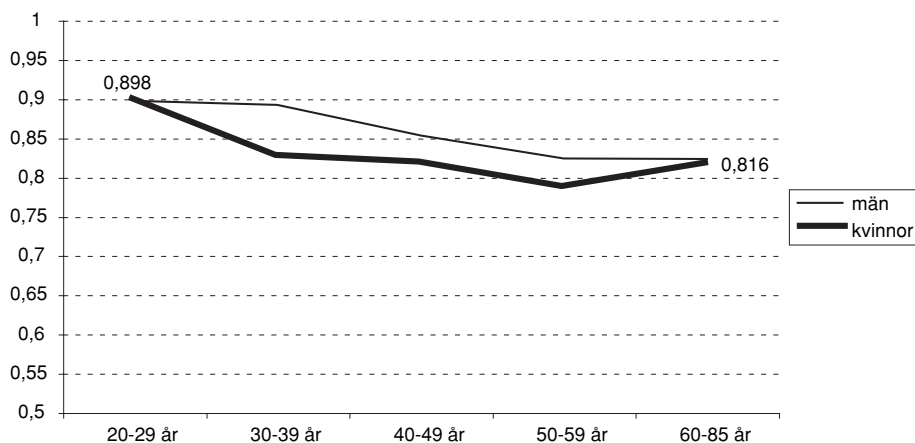
När hälsoindex används som mått visas också ett mönster som är likartat med 1999 års mätning. Medelvärdet av hälsoindex per åldersgrupp för män under 1999 och 2005 visas i figur 1 och för kvinnor i figur 2. Hälsoindex minskar med högre ålder och är högre 1999 i jämförelse med 2005 för män mellan 50 och 59 år och för kvinnor mellan 30 och 59 år. Dessa skillnader är statistiskt signifikanta ($P > 0.01$). Skillnader mellan åldersgrupper anger inte enbart den naturliga minskningen av hälsokapitalet under livsrytmen, utan också skillnader mellan generationer. Individer tillhörande en given åldersgrupp kan ha upplevt förhållanden som skiljer sig från andra med samma ålder. Dessa förhållanden kan ha haft påverkan på hälsan under en kort tid eller under hela livsrytmen.

Figur 1 Vägt hälsoindex för män (jämförelse mellan 1999 och 2005)

Figur 2 Vägt hälsoindex för kvinnor (jämförelse mellan 1999 och 2005)

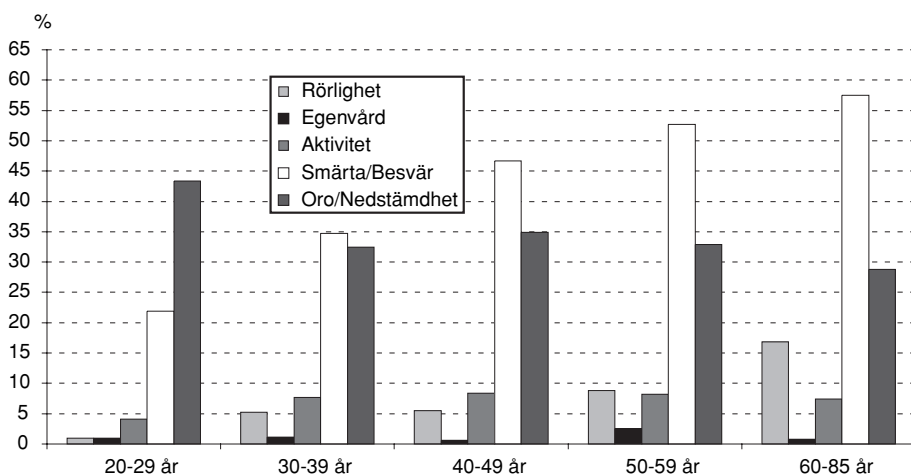
I figur 3 visas skillnader mellan män och kvinnor under 2005. Dessa skillnader gäller för genomsnittet i respektive grupp utan hänsyn tagande till andra egenskaper. Kvinnor anger en lägre hälsostatus i jämförelse med män, skillnaden är statistiskt signifikant ($P < 0.01$) för åldersgrupperna mellan 30 och 59 år. I jämförelse med 1999 visar mätningen för 2005 en statistiskt signifikant ($P < 0.01$) ökning av skillnaden mellan män och kvinnor vilket förklarades att hälsostatus försämrats för alla kvinnor i produktiv ålder men inte för männen. Denna skillnad mellan män och kvinnor motsvaras av fler rapporterade hälsoproblem i alla dimensioner.

Figur 3 Vägt hälsoindex för män och kvinnor 2005

Hälsans grundmönster under 2006

Diagrammet i figur 4 beskriver omfattningen av hur individerna i undersökningen upplever någon typ av problem i de olika hälsodimensionerna. I fyra av de undersökta hälsodimensionerna (Mobilitet, Egenvård, Aktivitet, Smärta/Besvär) visar intervjusvaren att hälsoproblemen ökar med åldern, men för dimensionen Oro/nedstämdhet har åldern inte någon betydelse. Denna dimension utgör istället ett relativt stort problem för befolkningen i yngre grupper. Betraktar man den svenska befolkningen i allmänheten är de vanligaste hälsoproblemen Smärta/besvär och Oro/nedstämdhet. I förhållande till undersökningen 1999 visar resultatet 2005 ett liknande mönster. I den totala gruppen 20 och 29 år och bland kvinnor mellan 30 och 59 år har den psykiska hälsan minskat. Individer i dessa grupper anger en betydligt högre nivå upplevda problem när det gäller dimensionen Oro/nedsämndhet.

Figur 4 Självrapporterad hälsostatus efter ålder (andel av åldersgrupperna som anger att det har problem inom respektive dimension)

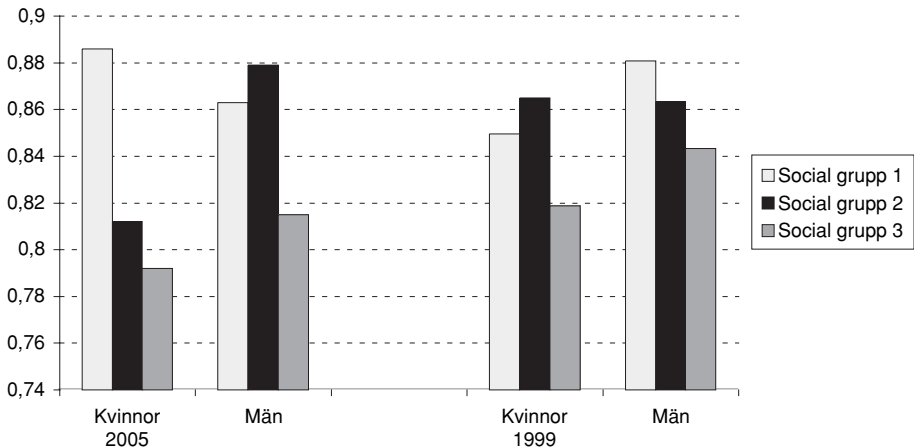

Den socialt bestämda hälsan

Inkomst, utbildning och social grupp utgör egenskaper som används för att visa sociala skillnader. Dessa tre egenskaper är starkt korrelerade med varandra och vid tidigare undersökningar har det visat sig att social grupp är en viktig faktor för att förklara skillnader i hälsolivå mellan befolkningsgrupper. Social grupp verkar vara en viktig faktor för att förklara olikheter i hälsan. Sämst hälsa har socialgrupp 3 och socialgrupp 2 har sämre hälsa än socialgrupp 1. Dessa skillnader i hälsoindex gäller

även när man betraktar kvinnor och män var för sig. Skillnader mellan män och kvinnor är beroende av social grupp tillhörighet. Inom socialgrupp 3 är skillnaderna mellan män och kvinnor större än inom socialgrupp 2. I socialgrupp 1 finns ingen skillnad mellan män och kvinnor. Detta innebär att kön utgör en viktig egenskap för att förklara olikheter i hälsotillstånd i socialgrupp 3 men det är mindre viktigt i social grupp 2. Dessa resultat är statistiskt signifikanta ($p < 0.01$). Det betyder att man inte kan generalisera påståendet att den självrapporterad hälsa är lägre för kvinnor än för män. Skillnader i hälsa mellan män och kvinnor i grupperna arbetare, lantbrukare, småföretagare och lägre tjänstemän (socialgrupper 2 och 3) har ökat mellan 1999 och 2005 till nackdel för kvinnor. Dessa förändringar visas i figur 5.

Figur 5 Självrapporterad hälsostatus (kvinnor och män i olika sociala grupper 1999 och 2005)

Avslutande kommentarer

Undersökningen ger en viktig förståelse av hälsostatus hos den svenska befolkningen. Förhållandet mellan hälsa och ålder är stabil i jämförelse med tidigare undersökningar 1998 och 1999. Denna stabilitet visar validiteten i mät-instrumentet som används. Resultaten visar att Smärta/besvär och Oro/Nedstämdhet är de viktigaste hälsoproblemen hos befolkningen yngre än 50 år och de har accentuerats under 2005 i förhållande till tidigare undersökningar. Ökad ålder ger som väntat ökad ohälsa och i de äldre grupperna av befolkningen är potentialen för ytterligare förbättring av folkhälsan relativt liten. De stora möjligheter för att nå målet god hälsa måste sökas i undergrupper, speciellt yngre åldrar. Undersökningen 2005 visar att det blivit en klar försämring av hälsan hos de produktiva åldersgrupperna

och det gäller entydigt för kvinnor i socialgrupper 2 och 3. En annan klar tendens är att fler personer i ålder 20-29 anger ökat hälsoproblem i dimensionen oro/nedstämdhet.

Några nyckelbudskap

- Mått på hälsoeffekter kräver kunskaper om befolknings hälsostatus.
- Befolkningens egna värderingar utgör huvudelement när man utvärderar betydelsen av sjukvård och andra hälsofrämjande insatser.
- Instrument EQ-5D, som användes, visar variationer i hälsostatus vilket är överensstämmande med de få undersökningar som gjorts i Sverige. Instrumentet ger stabila förutsättningar för mätningar av denna typ.
- Smärta/besvär och Oro/Ängsla utgör de viktigaste upplevda hälsoproblemen hos befolkningen.
- Individer i yngre åldersgrupper uppvisar ett förvånansvärt stort hälsoproblem när det gäller Oro/nedstämdhet.
- Kvinnor i produktiv ålder visar sämre hälsa i jämförelse med 1998 och 1999.
- Arbetare, lantbrukare och företagare med mindre än 10 anställda försämrar sitt hälsokapital under livscykeln i högre grad än andra sociala grupper och en försämring har dessutom skett inom dessa grupper. Det är speciellt kvinnor i dessa grupper som anger lägre hälsostatus.
- Socialgrupp 1 som består av högre tjänstemän och ledare för verksamheter i offentlig och privat verksamhet visar stabilt högt hälsostatus.

Referenser

- Brooks, R. *EuroQol: the current state of play*, Health Policy, 37: 53-72, 1996
- Kaplan, R., *A general health policy model: update and applications*, 1988, Health Services Research 23, pp. 203-35
- Kind, P., Dolan, P., Gudex, C., Williams, A., *Variations in population health status: results from a United Kingdom national questionnaire survey*, 1998, British Medical Journal, 316, pp.736-741.
- Kind, P., Hardman, G., Macran, S., UK Population norms for EQ-5D, Discussion paper 172, Centre for Health Economics, The University of York, 1999
- SOM-Rapport nr 22, Ljusnande framtid, Holmberg S. och Weibull L. (red), Göteborgs Universitet, 1999, pp. 85-98
- SOM-Rapport nr 23, Det Nya samhället, Holmberg S. och Weibull L. (red), Göteborgs Universitet, 2000, pp. 93-108

Torrance, G. *Multi-attribute preference functions: Health utilities index, 1995*, Pharmaco-economics, 7, pp. 503-20

Williams, A. *The role of the EuroQol instrument in QALY calculations*. 1995 Discussion Paper 136, York, Centre for Health Economics

WHO, *The World Health Report 2000*, WHO, 2000

FÖRESTÄLLNINGAR OCH UPPFATTNINGAR OM BROTTSOFFER

MARIE DEMKER OCH JOAKIM SEBRING

Forskning om brottsoffer är ett förhållandevis nytt område både inom kriminologin och inom samhällsvetenskapen generellt. Kriminologen Hans von Hentig publicerade 1948 den första studien som systematiskt behandlade människor som blivit offer för brott i sin bok *The Criminal and His Victim*.¹ Perspektivet var dock lite annorlunda än dagens; von Hentig undersökte bland annat brottsoffrets roll som orsak till brottets uppkomst och polemiserade mot att ensidigt se förövaren som en tillräcklig förklaring brottet. ”The victim is one of the causative elements”, slog von Hentig fast i en kritik av tidigare forskning.²

Viktimologin, som forskningen om brottsoffer kom att kallas, växte till en egen gren på kriminologins träd. Den tidiga forskningen koncentrerade sig på saker som offertyper, offer-förövarrelationer och offrets roll i olika typer av brott. Det var först på 1980-talet som viktimologin blev riktigt accepterad och teoretiskt mogen. Under detta årtionde publicerades en mängd studier inom området som sedan blivit vägledande. Perspektivet förändrades. Forskningen inriktade sig nu på ting som brottsoffrens rättigheter och hjälparbete för brottsoffer. Under samma tid blev brottsofferfrågan också politisk. De första statliga kompensationsprogrammen för brottsoffer instiftades under denna tid i Nya Zeeland, England, Kanada och USA. 1985 godkände FN:s generalförsamling en ”UN Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power” i vilken brottsoffrens lidande och rättigheter erkändes och framhävdes.³

Viktimologin som forskningsdiskurs kom att bli en del av denna politisering. Forskningen handlade mer och mer om att arbeta *för* brottsoffren, vid sidan av att forska *om* dem. Under 1990-talets senare del akademiserades dock viktimologin igen och idag är det en internationellt etablerad akademisk disciplin med flera egna tidskrifter och konferenser.⁴

I Sverige blev brottsofferfrågan politiserad under 1990-talet. Om vi tittar på riksdagsdebatterna 1989 till 2003, kan vi se att termen ”brottsoffer” går från en ganska sporadisk förekomst – vid sidan av diskussionen om den 1994 initierade Brottsoffermyndigheten – till att 2003 ha blivit nästan dubbelt så vanligt förekommande som 1989.⁵ Detta alltså på en så officiell arena som riksdagens kammare. Brottsoffermyndigheten som inrättades 1994 har som uppdrag att ”främja brottsoffrets rättigheter, intressen och behov”.⁶ En av dess uppgifter är att förvalta brottsofferfonden, som får sina medel från en avgift som erläggs av alla som döms till brott i Sverige med fängelse i straffskalan. Enligt brottsskadelagen finns det även

möjlighet för brottsoffret att få ersättning från staten för personskador och kränkning om förövaren och/eller försäkring inte täcker skadan. Sådana ersättningsfrågor handläggs av myndigheten.

Inom det statsvetenskapliga fältet har brottsoffret nästan alltid studerats ur den internationella rättens synvinkel, alltså fokus på t.ex. hur civila kränks i internationella konflikter och hur humanitära interventioner påverkar offren för kriget eller konflikterna. Få, om ens någon, inom svensk statsvetenskap har studerat brottsoffret eller relationen mellan brott, förövare och offer utifrån ett inrikespolitiskt statsvetenskapligt perspektiv. Det är märkligt med tanke på att statsvetenskapens kärna utgörs av en problematisering av dilemmat mellan makt och rätt.

Brottsofferfrågans politisering – med inrättandet av ersättningsprogram, egen myndighet, ökat stöd till brottsofferjourerna etc. – tycks vila på en uppfattning om brottsoffret som ett oskyldigt offer för omständigheter utanför offrets egen kontroll. Möjligen kan vi tänka oss att politiseringen kan syfta till att göra oss medvetna om risker. Oförsiktiga (potentiella) brottsoffer kan, t.ex. med statliga kampanjer, fås att bli mer försiktiga – och därmed undvika att bli brottsoffer överhuvudtaget. Om brottsoffret självt vore kriminellt, vore det bättre, ur statens perspektiv av att främja brottsoffrets intressen och rättigheter, att söka minska antalet kriminella i samhället. Oförsiktiga och framför allt oskyldiga brottsoffer – som otvetydigt är så nära det idealiska offret⁷ vi kan komma i det här sammanhanget – tycks passa bättre in på den utveckling vi har sett sedan 1990-talets mitt. Om någon utan egen förskyllan blir ett brottsoffer, är denne i någon mening ultimat drabbad. Dennes rättigheter främjas inte av att staten söker minska kriminaliteten eller verka för en mer försiktig befolkning.⁸ Dennes rättigheter kan man däremot tänka sig främjas av att staten inrättar sådana program som beskrivits ovan.

Om den statliga politiken utgår från att brottsoffret i första hand är en helt oskyldig person utan anknytning till kriminalitet, blir det intressant att jämföra politikens utgångspunkter med befolkningens uppfattning. Om den svenska befolkningen snarare anser att brottsoffer är oförsiktiga eller kriminella, pekar det mot andra lösningar på frågan hur man bäst främjar brottsoffrens intressen och rättigheter. Rent faktiskt kan vi också ha intresse av att undersöka hur väl befolkningens uppfattning stämmer överens med kriminologins kunskaper om brottsoffer. Forskningen har visat att personer som är brottsoffer är kraftigt överrepresenterade bland personer som själva har begått brott.⁹

Undersökningen

I Sverige vet vi inte särskilt mycket om vad befolkningen tycker i brottsofferfrågor – särskilt inte vilken uppfattning man har om brottsoffer generellt. Oss veterligen är detta första gången svenska folket har tillfrågats om sin uppfattning om vilka brottsoffren är. Är det von Hentigs uppfattning om brottsoffret som medskyldigt till brottet eller är det 1980-talets viktimologiska diskurs om brottsoffret som oskyl-

digt som dominerar? Att detta är första gången en liknande undersökning har genomförts, betyder att det inte finns några andra data att jämföra med. Vi kan alltså inte uttala oss om trender över tid. Däremot avser vi att undersöka om det finns samband mellan socioekonomiska faktorer, politiska sympatier och synen på brottsoffer. Med tanke på att frågan är starkt politiserad och förekommer i stort sett dagligen på den politiska agendan så torde det vara rimligt att tro att uppfattningarna mer är präglade av partipolitiska sympatier än av socioekonomiska faktorer. Rädslan att bli offer för brott anses vara störst bland kvinnor, unga och äldre, samtidigt vet vi att risken att bli offer för brott är störst i gruppen yngre män.¹⁰ Följer uppfattningen om brottsoffer rädslan eller den faktiska sannolikheten?

Innan vi kan gå in på detaljerna, bör frågeformuleringarna förklaras. Vi har i årets SOM-undersökning ställt frågor om personer som utsätts för våldsbrott. Våldsbrott är individuella på ett sätt som t ex lägenhetsinbrott inte är. De drabbar en enskild person, förövaren ser vanligen vem det är som han/hon utsätter för våld och den drabbade får också fysiska konsekvenser i olika grad. Våldsbrotten är således individuella, icke-anonyma och fysiskt påtagliga. Vem som är brottsoffer i dessa fall är således oomtvistligt. Därmed inte sagt att den som angrips är det enda brottsoffret.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till om personer som utsätts för våldsbrott är vanliga oskyldiga människor, människor som betett sig oförsiktigt eller människor som har en kriminell bakgrund (procent)

Påståenden:

Personer som utsätts för våldsbrott är vanliga *oskyldiga* människor.

Personer som utsätts för våldsbrott är människor som betett sig *oförsiktigt*.

Personer som utsätts för våldsbrott är människor som har en *kriminell* bakgrund.

	Oskyldig	Oförsiktig	Kriminell
I mycket hög grad	23	9	55
I ganska hög grad	35	48	27
I ganska låg grad	25	26	6
I mycket låg grad	11	7	3
Ingen uppfattning	6	10	10
Totalt	100	100	100

Kommentar: Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Av 1724 inkomna enkäter har 66 personer (4 procent) ej svarat på frågan om *oskyldig*, 84 personer (5 procent) ej svarat på frågan om *oförsiktig*.; 232 personer (14 procent) ej svarat på frågan om *kriminell*.

De svarande har fått svara på frågor om i vilken grad de anser personer som utsätts för våldsbrott är vanliga oskyldiga människor, människor som betett sig oförsiktigt eller människor som har en kriminell bakgrund. Vanliga oskyldiga människor betyder att vem som helst kan bli ett brottsoffer: våldsbrott kan drabba oss alla, utan urskiljning. Människor som har betett sig oförsiktigt betyder att man själv kan förhindra att man blir ett brottsoffer: våldsbrott drabbar dem som betar sig oförsiktigt medan det inte drabbar dem som betar sig försiktigt. Människor med kriminell bakgrund betyder att det är personer som redan befinner sig i vissa grupper som råkar ut för brott: våldsbrott drabbar dem som i andra sammanhang själva begår brott medan det inte drabbar dem som själva följer lagen.

Vi kan konstatera att den vanligaste uppfattningen, överhuvudtaget, är att personer som utsätts för våldsbrott är människor med en kriminell bakgrund. Mer än hälften, 55 procent, svarar att så är fallet ”i mycket hög grad”. Att döma av svaren är uppfattningen att det finns möjligheter att påverka risken att råka ut för brott genom att vara försiktig, men att oförsiktighet inte är huvudorsaken. En dryg femtedel, 23 procent, svarar att brottsoffer i mycket hög grad är ”vanliga oskyldiga människor”.

En intressant tankegång, som vid en första anblick tycks vara motstridig, är om någon kan vara både kriminell och oskyldig i föreställningsvärlden? En möjlig tolkning av detta är att det kriminella brottsoffret är lika oskyldig till det aktuella brottet som ett icke-kriminellt brottsoffer är. Kriminaliteten hänför sig till andra brott, inte till det för vilket man blir ett offer. En annan tolkning av samma förhållande kan vara att de svarande har tänkt på olika typer av våldsbrott vid svaret av dessa frågor. Vissa våldsbrott – troligen de grövre brotten – anses möjligen i högre utsträckning drabba kriminella än icke-kriminella. Likaså kan det ha att göra med att vissa våldsbrott i högre utsträckning anses drabba oskyldiga än icke-oskyldiga.¹¹ Fler anser att våldsbrott drabbar oförsiktiga ”i ganska hög grad” än oskyldiga (48 respektive 35 procent). I svenska rättegångsprocesser anses ofta våldtäkt, för att ta ett exempel, företrädesvis drabba kvinnor eller flickor som varit oförsiktiga i sitt beteende eller sin klädsel.¹² Vi välkomnar ytterligare forskning för att klargöra föreställningarnas struktur i dessa frågor.

Vad beror då uppfattningarna om brottsoffer på? Kan vi finna några intressanta likheter eller skillnader mellan uppfattningar mellan grupper av individer? Kön har i ett flertal sammanhang visat sig vara relevant för åsikter om brott och straff. På samma sätt har ålder visat sig vara relevant i ett flertal sammanhang.¹³ Finns det då några köns- och ålderskillnader i svenska folkets uppfattning om personer som utsätts för våldsbrott?

Tabell 2 Svenska folkets inställning till om personer som utsätts för våldsbrott är vanliga oskyldiga människor, människor som betett sig oförsiktigt eller människor som har en kriminell bakgrund efter kön och ålder (procentandel som anser detta i mycket hög grad)

	Oskyldig	Oförsiktig	Kriminell
Samtliga	23	9	55
KÖN:			
Kvinnor	28	9	51
Män	18	9	59
ÅLDER:			
15-19 år	21	11	38
20-24 år	32	10	40
25-29 år	19	7	50
30-39 år	23	9	54
40-49 år	19	9	56
50-59 år	25	7	63
60-75 år	22	12	58
76-85 år	33	9	56

Kommentar: Endast personer som besvarat frågorna är medtagna i procentbasen. För kategorisering, se tabell 1.

Lika många kvinnor som män svarar ”i mycket hög grad” på kategorin oförsiktig. När det gäller brottsoffer som oskyldig och kriminell finns det dock könsskillnader. Fler kvinnor än män anser brottsoffer vara vanliga oskyldiga människor, 28 mot 18 procent. Detta kan tolkas som ett utslag av att kvinnor generellt är mer rädda för brott än män.¹⁴ Omvänt är det fler män än kvinnor som anser brottsoffer vara människor med en kriminell bakgrund, 59 mot 51 procent.

Vad gäller ålder finns det inga entydiga mönster mellan de olika åldersgrupperna. Det finns däremot några enskildheter som är intressanta att notera. Personer som utsätts för våldsbrott anses vara oskyldiga ”i mycket hög grad” av framför allt två åldersgrupper: 20-24-åringarna med 32 procent och 76-85-åringarna med 33 procent. Personer mellan 20-24 år, tillsammans med 15-19-åringar, anser samtidigt i lägst grad att det är kriminella som drabbas av våldsbrott. I denna kategori finns det ett slags progression: andelen som anser att brottsoffer själva är kriminella ökar från 38 procent för 15-19-åringarna till 63 procent för 50-59-åringarna, för att därefter minska något till 56 procent för 76-85-åringarna. I kategorin oförsiktiga är resultatet av att bryta ned siffrorna på både kön och ålder mindre givande då skillnaderna inte är särdeles stora.

En annan ofta använd socioekonomisk variabel i opinionsundersökningar är utbildningsnivå. I den undersökning vi genomfört kan det antas att utbildnings-

nivå kan spela roll för vad människor tycker i denna fråga. Dels kan utbildningsnivån påverka den faktiska kunskapen om brott och brottsoffer, dels kan utbildningsnivån vara ett uttryck för den socialisering och integrering som i allmänhet också leder till större förtroende för andra människor. Människor som i hög utsträckning litar på sina medmänniskor är också de som har resurser, både i materiella och ideella termer.¹⁵

Tabell 3 Svenska folkets inställning till om personer som utsätts för våldsbrott är vanliga oskyldiga människor, människor som betett sig oförsiktigt eller människor som har en kriminell bakgrund efter utbildning (procentandel som anser detta i mycket hög grad)

	Oskyldig	Oförsiktig	Kriminell
Samtliga	23	9	55
UTBILDNING:			
Låg	29	12	52
Medellåg	23	11	54
Medelhög	24	7	57
Hög	17	7	56

Kommentar: Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Låg utbildning = grundskola, medellåg utbildning = gymnasium, folkhögskola, medelhög utbildning = eftergymnasial utbildning men ingen högskoleexamen, hög utbildning = examen från universitet eller högskola. För kategorisering, se tabell 1.

Av tabell tre kan vi dra slutsatsen att det finns effekter av utbildningsnivå på samtliga tre kategorier. Effekterna är inte alltid stora. Den största effekten finns på oskyldighetskategorin. Lägre utbildningsnivå leder till att svarspersonerna i större utsträckning anser brottsoffer vara oskyldiga. Av dem med en hög utbildningsnivå svarar 17 procent ”i mycket hög grad” på denna fråga. Motsvarande för dem som har en låg utbildningsnivå är 29 procent. Mer välutbildade tenderar alltså att i mindre grad anse brottsoffer vara oskyldiga, något som alltså går i linje med tidigare forskning om förtroende för medmänniskorna.

Utbildningsnivå ger mycket liten effekt på frågan om man anser att brottsoffer är kriminella.¹⁶ Tendensen i oskyldighetskategorin motsvaras således inte av en tendens i kategorin om kriminalitet. När det gäller de oförsiktiga är tendensen riktad åt samma håll som för oskyldiga: hög utbildning ger en lägre andel som svarar ”i mycket hög grad” på frågan. Skillnaderna mellan ytterligheterna är dock små (7 respektive 12 procent).

Finns det politiska skiljelinjer i uppfattningen om vem som drabbas av våldsbrott? Kan det rent av finnas samband mellan partisympati och föreställningar om brotts-

offer? Givet att partierna har olika kriminalpolitiska linjer, olika prioriteringar avseende att beivra eller förebygga brott vore det inte otroligt att politisk orientering visar på skillnader.

Tabell 4 Svenska folkets inställning till om personer som utsätts för våldsbrott är vanliga oskyldiga människor, människor som betett sig oförsiktigt eller människor som har en kriminell bakgrund efter politisk orientering (procentandel som anser detta i mycket hög grad)

	Oskyldig	Oförsiktig	Kriminell
Samtliga	23	9	55
PARTISYMPATI:			
Vänsterpartiet	26	5	53
Socialdemokraterna	24	10	55
Centerpartiet	23	10	59
Folkpartiet	27	9	48
Moderaterna	21	9	60
Kristdemokraterna	15	5	64
Miljöpartiet	22	11	47
Annat parti	32	13	53

Kommentar: Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. För kategorisering, se tabell 1.

Om vi tittar på sambandet mellan partival och syn på brottsoffer så är det parti som i störst grad skiljer ut sig kristdemokraterna. Deras väljare anser i minst utsträckning att brottsoffer är vanliga oskyldiga människor (15 procent) och i högst utsträckning att brottsoffer är människor med en kriminell bakgrund (64 procent). Tillsammans med vänsterpartiets väljare är de i den lägsta delen av skalan även på oförsiktighets-kategorin (5 procent). Folkpartiets väljare anser i lägre utsträckning än övriga borgerliga partiers sympatier att brottsoffer är kriminella och i högre utsträckning att de är ”vanliga oskyldiga människor”. Det socialdemokratiska partiets väljare placerar sig i en mellanställning på samtliga tre kategorier. Där hamnar också samarbetspartner vänsterpartiet (med undantag för den låga andelen som svarat oförsiktiga, 5 procent) och miljöpartiet (med undantag för den låga andelen som svarat kriminella, 47 procent). I brottsofferfrågan finns det alltså både likheter och vissa spänningar mellan samarbetspartiernas väljare.¹⁷

Slutdiskussion

Vi har i den här explorativa undersökningen redovisat mönster i synen på brottsoffer. Vi har noterat samband mellan kön, utbildning, ålder, partisympati och upp-

fattning om brottsoffer. Men kan vi också förklara synen på brottsoffer i termer av medieexponering eller integration i samhället? Tidigare studier har visat på samband mellan å ena sidan medieberättelser och rädsla för brott, och å andra sidan grad av integration i samhället och förtroende för andra människor.¹⁸ Vi kontrollerade sambanden mellan frekvent kvällstidningsläsning och uppfattningen att brottsoffer är ”vanliga oskyldiga människor”, men skillnaderna mellan olika grupper av läsare var alltför små för att kunna sägas vara relevanta. Något direkt samband mellan exponering för kvällstidningarnas dramatiska berättelser om våldsbrott och uppfattningen att det också är vanliga människor utan samröre med förövarna som drabbas finns alltså inte. För att utröna om hög social integration i samhället påverkade synen på brottsoffer undersökte vi också om personer som var aktiva i föreningslivet i mindre utsträckning trodde att brottsoffret kunde vara vem som helst, snarare än den som själv är oförsiktigt eller har en kriminell bakgrund. Tanken var att föreningsaktiva personer är personer som också tillhör de socialt välintegrerade i samhället. Även där var dock skillnaderna mellan aktiva och passiva alltför små för att kunna sägas ha relevans.

Sambanden mellan synen på brottsoffer, ideologiska uppfattningar, generation, kön och utbildning är i stort sett de förväntade, men de mer intrikata mekanismerna mellan egna erfarenheter och uppfattning om brott och brottsoffer återstår ännu att frilägga. Den allmänna uppfattningen bland allmänheten är dock att brottsoffer själva har en kriminell bakgrund, endast en femtedel menar att det i hög grad är den vanlige medborgaren på väg hem från jobbet eller från middagen hos de goda vännerna som plötsligt utsätts för våldsbrott. Att offret tillhör kategorin oförsiktiga personer anges av en ytterst liten minoritet. Kontentan tycks vara att Hans von Hentigs tankar om brottet som en relation mellan förövare och offer kanske är utbredd i den allmänna opinionen. Den uppfattningen torde logiskt också leda till insikten att det i gruppen kriminella medborgare (dömda för brott) finns en överrepresentation av brottsoffer.

Noter

- ¹ von Hentig 1948. På senare tid har liknande idéer framförts: “In the endless and relentless search for the causes of crime, the significant etiological role of victimization seems to play in the genesis of criminal and delinquent behavior was completely overlooked.” Fattah 1994, s 3.
- ² von Hentig 1948, s 436. Se även Fattah 2000.
- ³ Fattah 2000, s 20-27.
- ⁴ Fattah 2000. Se även Leymann 1989, kap. 15.
- ⁵ Rixlex-sökning på “brottsoffer”, 1989-2003.

- 6 Se www.brottsoffermyndigheten.se (060504).
- 7 Termen 'idealiskt offer' är hämtad från Christie 2001.
- 8 Att minska kriminaliteten skulle förvisso minska antalet brottsoffer men det skulle inte främja rättigheterna hos dem som trots allt blev drabbade av brott.
- 9 Se Nilsson 2002 för en undersökning av sambandet mellan fängelsedom och risken att bli ett brottsoffer; Lenke 1973, s 140f, för resultat som pekar mot att offer för våldsbrott i högre grad än normalpopulationen är registrerade av polisen; samt Singer 1981, som i en recension av tidigare forskning finner stöd för "the homogeneity of victim-offender populations involved in serious assaultive conduct" (s 786).
- 10 Se t ex Heber 2005 för en översikt över forskningen om rädslan för brott. Se även Sandstig och Weibull 2003, s 154.
- 11 Det är viktigt att komma ihåg att icke-oskyldig inte är detsamma som kriminella, och icke-kriminell inte är detsamma som oskyldig, i det här sammanhanget.
- 12 Wennstam 2002 och 2004.
- 13 Se t.ex. Bondeson 2005. Se även SCB 2005a och 2005b.
- 14 Hurwitz & Smithey 1998. Ferraro 1996. För Sverige, se tidsserien för frågan om att ha avstått att gå ut på kvällen av rädsla att bli utsatt för våld inom SCB:s Undersökning av levnadsförhållanden: SCB 2005a.
- 15 Rothstein 2005.
- 16 Detta kan tyckas vara ett oväntat resultat eftersom utbildningsvariabeln har stark effekt på t ex synen på namnpublicering på misstänkta eller dömda brottslingar. Se Weibull & Börjesson 1995.
- 17 Eftersom det finns svaga åldersmönster i opinionen – se tabell 2 – så menar vi att det inte är de olika partiernas åldersstruktur bland sympatisörerna som slår igenom. Möjligen kan kristdemokraternas stora andel med uppfattningen att brottsoffer är kriminella förklaras av att de allra yngsta åldersgrupperna inte delar den uppfattningen i så hög grad som äldre. Eftersom kristdemokraterna har ett lägre stöd bland de allra yngsta och större bland äldre kan ålder här spela roll. Miljöpartiets sympatisörer har den lägsta andelen som menar att brottsoffer är kriminella och partiet har också ett starkare stöd bland yngre väljare.
- 18 Se Pollack 2001 samt Rothstein 2005.

Referenser

- Bondeson, U (2005) *Crime and Justice in Scandinavia*, Köpenhamn, Forlaget Thomson.
- Christie, N (2001) "Det idealiska offret" ur Åkerström, M & Sahlin, I *Det motspänstiga offret*, Lund, Studentlitteratur.
- Fattah, E (1994) "The Interchangeable Roles of Victim and Victimizer", *HEUNI Papers*, No. 3.
- Fattah, E (2000) "Victimology: Past, Present and Future", *Criminologie* 33(1), s 17-46.
- Ferraro, K (1996) "Women's Fear of Victimization: Shadow of Sexual Assault?", *Social Forces* 75(2), s 667-690.
- Heber, A (2005) *Var rädd om dig! En litteraturöversikt över rädslan för brott*. Forskningsrapport 2005:3, Kriminologiska institutionen, Stockholms Universitet, Stockholm.
- von Hentig, H (1948) *The Criminal and His Victim: Studies in the Sociobiology of Crime*, New Haven, Yale University Press.
- Hurwitz, J & Smithey, S (1998) "Gender Differences on Crime and Punishment", *Political Research Quarterly* 51(1), s 89-115.
- Lenke, L (1973) "Den dolda våldsbrottsligheten i Stockholm – en sjukhussurvey", *Nordisk tidskrift för kriminalvetenskap* 61(2), s 136-145.
- Leymann, H (1989) *När livet slår till. Offersituationer, följdhändelser och psykiska problem*, Stockholm, Natur och kultur.
- Nilsson, A (2002) *Fånge i marginalen. Uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar*, Kriminologiska institutionen, Stockholms Universitet, Stockholm.
- Pollack, E (2001) *En studie i medier och brott*, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Stockholms universitet, Stockholm.
- Rothstein, B (2005) "Vilka är det som litar på sina medmänniskor?" ur Holmberg, S & Weibull, L *Lyckan kommer, Lyckan går*, SOM-rapport nr 36, SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Sandstig, G & Weibull, L (2003) "Trygg och säker stad?" ur Weibull, L *Perspektiv på Västsverige: SOM-undersökningen Västsverige*, SOM-rapport nr 31, SOM-institutet, Göteborgs universitet, Göteborg.
- SCB (2005a) Datablad för frågan om att ha avstått att gå ut på kvällen av rädsla att bli utsatt för våld, Undersökning av levnadsförhållanden (ULF), tabell TR 10, <http://www.scb.se/statistik/LE/LE0101/2004I05C/TR1004.xls> (060503).
- SCB (2005b) Datablad för frågan om oro för inbrott i bostaden, Undersökning av levnadsförhållanden (ULF), tabell TR 13, <http://www.scb.se/statistik/LE/LE0101/1980I01/TR1303.xls> (060503).

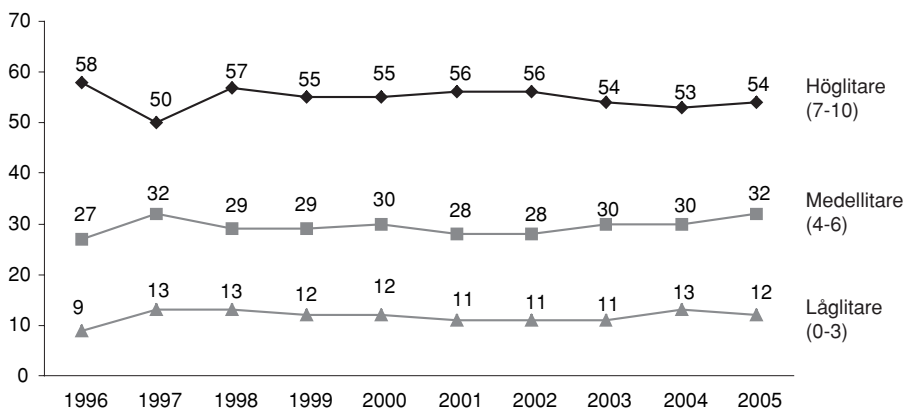
- Singer, S (1981) "Homogenous Victim-Offender Populations: A Review and Some Research Implications", *Journal of Criminal Law and Criminology* 72(2), s 779-788.
- Weibull, L & Börjesson, B (1995) *Publicistiska seder. Svensk pressetik i teori och praktik 1900-1994*, Stockholm, Tidens förlag/Svenska journalistförbundet.
- Wennstam, K (2002) *Flickan och skulden. En bok om samhällets syn på våldtäkt*, Stockholm, Bonniers.
- Wennstam, K (2004) *En riktig våldtäktsman. En bok om samhällets syn på våldtäkt*, Stockholm, Bonniers.

SOCIALA NÄTVERK OCH MELLANMÄNSKLIG TILLIT

BO ROTHSTEIN

En av de stora samhällsvetarna i vår tid, den amerikanske sociologen James Coleman, publicerade 1990 sitt monumentala arbete *Foundations of Social Theory*, en rar tegelsten om sådär 800 sidor. En av de mest betydelsefulla saker som han lade fram i detta arbete var teorin om det sociala kapitalet. Colemans tes var att det vid sidan om fysiskt kapital, finansiellt kapital och humankapital finns ytterligare en viktig typ av kapital vilket han benämnde det sociala kapitalet. Huvudtesen var att tillgången på socialt kapital gjorde det möjligt för en grupp människor att organisera samarbetsprojekt som alla stod att tjäna på om de kom till stånd. Kruket i sådana projekt är emellertid att de flesta bara är beredda att bidra till sådant samarbete om de anser att de kan lita på att de andra i gruppen (eller samhället) också ställer upp. Enligt Coleman bestod socialt kapital bland annat av två saker. Den ena var aktörernas tillgång till sociala nätverk, dvs att de faktiskt hade sociala kontakter med andra människor. Det andra var graden av tillit mellan aktörerna. Skälet till att socialt kapital måste bestå av både tillit och nätverk är uppenbar – det kan inte vara en tillgång att känna många människor som man inte anser sig kunna lita på. På samma sätt kan det inte vara en tillgång att vara känd av många människor som en opålitlig person. Man kan därför formulera definitionen av socialt kapital som andelen sociala kontakter multiplicerat med graden av tillit i dessa kontakter (Rothstein 2003 kap 4).

Sedan Colemans arbete har forskningen om det sociala kapitalets betydelse ökat mycket kraftigt och är nu av stor betydelse inom många samhällsvetenskapliga discipliner (för översikter se Uslaner 2002, Stolle 2003, Prakash & Selle 2004 och Rothstein 2003). En av de som flitigt använt sig av Colemans teori om det sociala kapitalet är den uppmärksammade amerikanske statsvetaren Robert D. Putnam, bland annat i sin bok "Den ensamma bowlaren". Sedan 1996 har också SOM-institutet mätt graden av mellanmänsklig tillit i det svenska samhället. Svartspersonerna har fått frågan: "Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?". Svartalternativet har utformats som en 0-10 skala där 0 markerats med "Det går inte att lita på människor i allmänhet" och 10 med "Det går att lita på människor i allmänhet". I tolkningen av svaren på denna fråga har de som fyllt i 0-3 på skalan klassificerats som "låglitare", de som fyllt i 4-6 som "mellanlitare" och de kryssat i någon av rutorna 7-10 som "höglitare". Resultatet redovisas i figuren nedan.

Figur 1 Mellanmänsklig tillit

Som synes är det en mycket stor stabilitet i graden av social tillit i Sverige. Den första mätningen i Sverige gjorde så tidigt som 1981 (där dock bara två svarsalternativ gavs – nämligen ja eller nej). En jämförande analys indikerar emellertid att det inte skett någon nämnvärd förändring i graden av social tillit i Sverige på dessa 25 år (Rothstein 2003 kap 4). Internationellt är detta också mycket höga siffror där Sverige tillsammans med de övriga nordiska länderna ligger i topp (Delhey & Newton 2004). Man kan naturligtvis med fog ställa sig en smula undrande till vad en fråga som denna egentligen mäter – vem är ”människor i allmänhet” och i vilka situationer och för vad anser sig svarspersonerna kunna ”lita på” dessa? En intressant tolkning som presenterats av statsvetarna Jan Delhey och Kenneth Newton är när människor svara på frågan om det går att lita på människor i allmänhet, så kan det tolkas som deras evaluering av den moraliska kvalitén i det samhälle de lever i.

Mellanmänsklig tillit är emellertid som ovan nämnts bara en del av det sociala kapitalet. Den andra delen är tillgången till sociala nätverk och i årets SOM-undersökning har vi för första gången försökt mäta detta. Först skall sägas att det inte är helt enkelt att försöka mäta människors sociala nätverk – frågor av typen ”hur många människor känner du” eller ”hur omfattande är din bekantskapskrets” tenderar att bli alltför allmänna. I årets SOM-undersökning har vi med utgångspunkt i teorin om det sociala kapitalet ställt två frågor om tillgång till nätverk där vi försökt att precisera dessas roll när det gäller för de flesta människor viktiga saker, nämligen att hitta ett nytt jobb och hitta en ny bostad. Tankegången bygger också på empirisk forskning som visar att när det gäller just dessa saker är tillgång till sociala nätverk av stor betydelse. Alltnog, de två frågorna lyder:

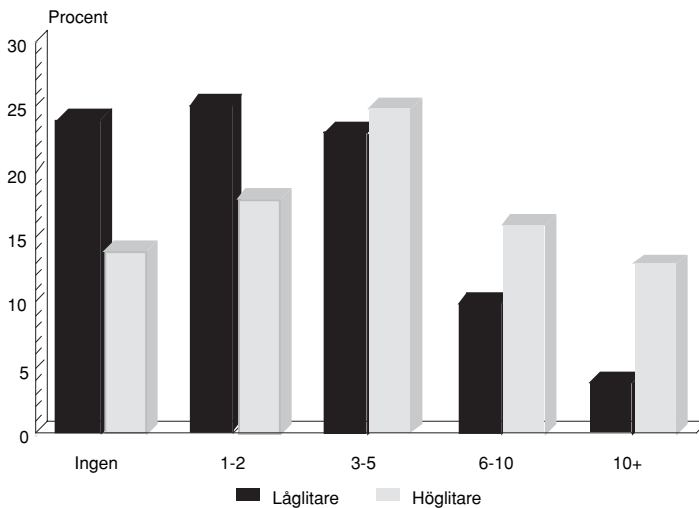
Om du skulle söka nytt arbete, hur många personer uppskattar du att det finns i din bekantskapskrets (inkl. familj) som skulle kunna hjälpa dig?

Om du skulle söka ny bostad, hur många personer uppskattar du att det finns i din bekantskapskrets (inkl. familj) som skulle kunna hjälpa dig?

Svarsalternativen har varit: "Ingen", "1-2 personer", "3-5 personer", "6-10 personer", "fler än 10 personer", samt "Vet inte om någon kan hjälpa mig"

Enligt teorin om det sociala kapitalet borde vi förvänta oss att människor med omfattande sociala nätverk av det slag vi frågar efter också litar mera på andra människor. Skälet kan vara att "höglitare" visat sig vara mera utåtriktade, mera intresserade av att skapa sociala kontakter och ha en mera optimistisk syn på sina medmänniskor medan "låglitare" visat sig vara mera socialt isolerade, föga intresserade av sociala kontakter och ha en pessimistisk syn på vad kontakter med andra människor kan ge dem (Uslaner 2002). Denna del av det sociala kapitalets teori får ett inte obetydligt stöd i årets SOM-undersökning. Figuren nedan jämför andelen "höglitare" och "låglitare" när det gäller deras tillgång till sociala nätverk för att hitta arbete:

Figur 2 Social tillit i förhållande till omfattningen av nätverk för att hitta arbete

Resultatet ger vid handen att det är betydligt vanligare för "låglitare" att uppge att de inte känner någon alls eller enbart ett fåtal personer som kan hjälpa dem finna nytt arbete än vad som är fallet för "höglitare". Av låglitarna är det således femtiotvå procent som har ingen eller enbart 1-2 personer som kan tänkas hjälpa dem hitta ett nytt arbete. Motsvarande andel höglitare är 32 procent. Andel "låglitare" som känner mer än sex personer som kan bistå dem för att hitta ett nytt arbete är 14

procent medan för ”höglitarna” är siffran 29 procent. Så långt visar sig teorin det sociala kapitalet stämna någorlunda väl. Hur orsakssambanden ser ut är naturligtvis mera komplicerat – är det många/få kontakter som skapar hög/låg tillit till andra människor eller går orsakspilen i motsatt riktning. Till detta lär vi få anledning att återkomma.

Referenser

- Coleman, James S. 1990. *Foundations of Social Theory*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Delhey, Jan, and Kenneth Newton. 2004. “Social Trust: Global Pattern or Nordic Exceptionalism.” Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung.
- Herreros, Francisco. 2004. *The Problem of Forming Social Capital: Why Trust?* New York: Palgrave/Macmillan.
- Prakash, Sanjeev, and Per Selle (red.). 2004. *Investigating Social Capital*. London: SAGE.
- Putnam, Robert D. 2001. *Den ensamme bowlaren : den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. Stockholm: SNS förlag.
- Rothstein, Bo. 2003. *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS Förlag.
- Stolle, Dietlind. 2003. ”The Sources of Social Capital.” Pp. 18-40 in *Generating Social Capital: Civil Society and Institutions in a Comparative Perspective*, edited by Marc Hooghe and Dietlind Stolle. New York: Palgrave/Macmillan.
- Uslaner, Eric M. 2002. *The Moral Foundation of Trust*. New York: Cambridge University Press.

STORA REGIONALA SKILLNADER I ATTITYDEN TILL FLYKTINGAR

MARIE DEMKER

I Sverige har den politiska sociologin sällan ägnat sig åt att undersöka regionala och geografiska förklaringar till skilda attityder. Genomgående har den socioekonomiska modellen dominerat. Det råder heller ingen tvekan om att attityden till flyktingmottagning i Sverige har starkt samband med social klass och ålder. Men samtidigt har många också kunnat konstatera att Skåne tillhör de främlingsfientliga partiernas styrkebälten liksom att bygder som hade nazistiska grupperingar under mellankrigstiden gärna fortsätter att hysa olika typer av högerextrema grupper.¹

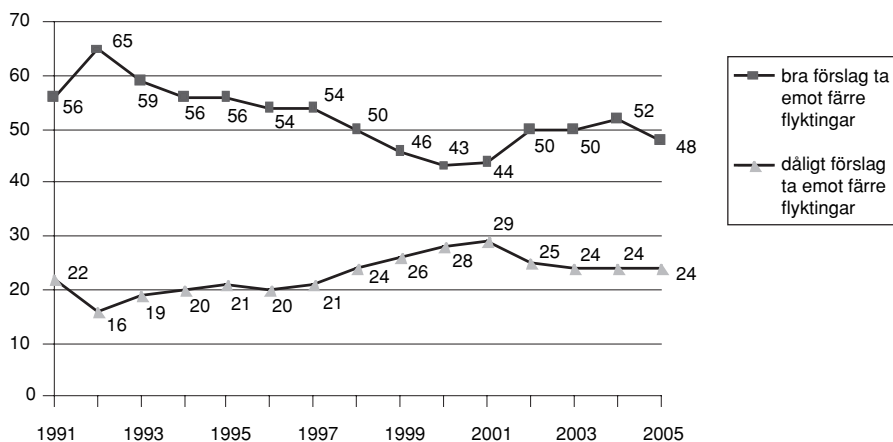
I Frankrike genomfördes de första undersökningarna av väljarnas uppfattningar om politiska uppfattningar efter just en geografisk modell. André Siegfried är den som gav den politiska sociologin ett nytt verktyg i form av undersökningar av attityder i olika regioner. Redan 1913 publicerades hans analys av väljarna i västra Frankrike och under 1930-talet etablerades hans arbete med vad som ibland kallats ekologisk väljaranalys. I Frankrike har många samhällsvetare följt Siegfrieds tradition och arbetat med regionala analyser, t ex Francois Bon och Emanuel Todd.² Även bland i övrigt dominerande socioekonomiska modeller i fransk väljarforskning smyger sig fortfarande analyser av den regionala variationen in som en stark modell.³ I Sverige har kontextuella analysmodeller och förklaringar i termer av politisk geografi i stort lyst med sin frånvaro, med några undantag.⁴ I de fall där regional variation analyseras mera rutinmässigt så uppfattas geografin som en sammanslagen restkategori. Den geografiska variationen ses alltså som uttryck för en hos individen subjektivt upplevd känsla av hur det är att bo på just den plats där man bor. Kontextuella modeller ses då som ett försök att fånga upp dessa subjektiva upplevelser. Jag menar dock att det kan finnas en möjlighet att platsens betydelse är en annan, att platsen i sig är politisk.⁵ I så fall finns det en politisk geografi som går utöver den subjektiva upplevelse som vi kan mäta via individuella enkätfrågor. Denna typ av teorier och analysmodeller har emellertid i mycket liten grad varit riktningssgivare för empiriska studier av väljarbeteende.⁶

I dagens alltmera globaliserade värld kan vi också iakttaga en rörelse där medborgarna blir allt mindre förutsägbara givet de socioekonomiska egenskaperna, klassröstningen minskar stadigt och med en avsevärt höjd utbildningsnivå så lär utbildningsfaktorn bli en allt mindre särskiljande faktor för våra åsikter och attityder. I

den här artikeln avser jag därför att pröva tesen att motståndet mot att ta emot flyktingar i Sverige har en regional variation, även med hänsyn tagen till befolkningsammansättningen och socioekonomiska skillnader.

Först kommer jag emellertid att redogöra för de huvudsakliga trenderna avseende attityden till ökad flyktingmottagning i Sverige. Sedan millennieskiftet har det funnits en något hårdnande attityd till flyktingmottagning. Den trenden har emellertid brutits och opinionens inställning till att ta emot fler flyktingar har nu åter blivit mer positiv. År 2005 är det 48 procent som menar att det vore ett bra förslag att ta emot färre flyktingar, och en lägre andel får vi gå fem år tillbaka i tiden för att hitta. Faktum är att denna andel av befolkningen är den fjärde lägsta sedan 1991.

Figur 1 Den svenska opinionens syn på flyktingmottagning i Sverige 1991-2005

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra respektive mycket eller ganska dåligt om förslaget. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

De minst negativa till att ta emot fler flyktingar är personer mellan 20 och 50 år, alltså personer i arbetsför ålder och födda efter 1955. Män är likaså även i år mer kritiska än kvinnor är. Den egenupplevda ideologin är också en viktig förklaring, där framför allt en självuppfattning att vara klart till vänster också predisponerar för en avsevärt mindre negativ hållning till flyktingar än genomsnittet. På samma sätt har självplaceringen klart till höger tydligt samband med en mer negativ attityd än genomsnittet. Ju högre utbildning desto mer positiv är man till att emot fler flyktingar, medan urbanitetsgraden spelar betydligt mindre roll. Minst negativ är man dock på landet och i storstaden, medan småstaden tycks något mer avvaktande.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter kön, ålder, vänster-höger-position, utbildning och urbanitetsgrad (procent)**Förslag:** Ta emot färre flyktingar i Sverige

Samtliga	48
KÖN:	
Män	53
Kvinnor	44
ÅLDER:	
15-19 år	48
20-24 år	39
25-29 år	43
30-39 år	44
40-49 år	45
50-59 år	52
60-75 år	55
76-85 år	50
PLACERING PÅ VÄNSTER-HÖGER-SKALAN:	
Klart till vänster	28
Något till vänster	42
Varken höger eller vänster	50
Något till höger	52
Klart till höger	63
UTBILDNING:	
Låg	58
Medellåg	53
Medelhög	43
Hög	34
URBANITETSGRAD	
Ren landsbygd	46
Mindre tätort	53
Stad/Större tätort	48
Storstad	44

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Flyktingpolitiken har sedan lång tid varit en starkt partiskiljande fråga. Mönstret ligger, som synes i tabell två, fast sedan tidigare år – moderata sympatisörer är mest kritiska till flyktinginvandring medan miljöpartiets sympatisörer är minst kritiska. Sedan valåret 2002 har folkpartiets sympatisörer förändrats från att tillhöra de allra mest flyktingvänliga till att bli mer lika övriga borgerliga sympatisörer i kritiken mot flyktinginvandringen. Under år 2005 har folkpartiets sympatisörer blivit helt lika övriga mittenpartiers, och folkgenomsnittet, avseende attityden till flyktingmottagning. Folkpartiets sympatisörer tillhör inte längre ens det borgerliga blockets mest flyktingvändliga utan den positionen hålls idag av kristdemokraterna. Moderaternas sympatisörer har blivit mer positiva till flyktingmottagning sedan 2004, liksom centerpartiets, miljöpartiets och socialdemokraternas sympatisörer. Folkpartiets sympatisörer är den enda sympatisörsgrupp som blivit mer negativ.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter partisympati (procent)

Förslag: Ta emot färre flyktingar i Sverige

Samtliga	48
PARTISYMPATI:	
vänsterpartiet	31
miljöpartiet	27
socialdemokraterna	47
centerpartiet	48
folkpartiet	48
kristdemokraterna	45
moderata samlingspartiet	57
annat parti	63

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: "Ta emot färre flyktingar i Sverige" och svarsalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen.

Geografi och attityder till främlingar

I inledningen skisserade jag den tes jag ämnar pröva här, nämligen om det finns regionala/geografiska variationer i attityderna till flyktingmottagning i Sverige. Svaret är enligt tabell två, att det finns ett sådant mönster.

Tabell 3 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter region (procent)**Förslag:** Ta emot färre flyktingar

Hela landet	48
Sydsverige	59
Småland med öarna	51
Västsverige	51
Stockholm	40
Östra mellansverige	53
Norra mellansverige	43
Mellersta Norrland	46
Övre Norrland	38

Kommentar: Svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Sydsverige = Blekinge och Skåne län, Småland med öarna = Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län), Västsverige = Hallands och Västra Götalands län, Stockholm = Stockholms län, Östra mellansverige = Uppsala, Sörmlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län, Norra mellansverige = Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län, Mellersta Norrland = Västernorrlands och Jämtlands län samt Övre Norrland = Västerbottens och Norrbottens län.

Resultaten visar klart att det finns ett regionalt mönster i attityden till flyktingmottagning. I södra Sverige är attityden betydligt mer negativ än i norr. De allra minst negativa till flyktingmottagning är befolkningen i övre Norrland, tätt följda av Stockholms invånare. De allra mest negativa till flyktingmottagning är sydsvenskarna.

Men, är det helt enkelt inte så att förklaringen ligger i just socioekonomiska förklaringar? Näringsstruktur, utbildning och ålderstruktur skiljer ju sig åt mellan landsändarna.

Som vi ser i tabell fyra så kvarstår det regionala mönstret även inom grupperna kvinna/man och inom de olika utbildningsgrupperna. Kvinnor respektive män i Sydsverige är betydligt mer negativa till flyktingmottagning än norrländska kvinnor och män. På samma sätt är personer med grundskoleutbildning i övre Norrland avsevärt mindre negativa till flyktingmottagning än motsvarande personer i sydsverige eller östra mellansverige. Den universitetsutbildade sörlänningen är mer negativ till flyktingmottagning än norrlänningen med bara grundskola.

Inte heller åldersstrukturen kan förklara de regionala skillnaderna. I sydsverige hyser nästan dubbelt så stor andel av dem under 30 år en negativ attityd till flyktingmottagning jämfört med i övre Norrland. Och pensionärerna i Norrland är mindre negativa än befolkningssnittet medan pensionärerna i de södra regionerna är betydligt mer negativa än befolkningssnittet. De regionala skillnaderna består således.

Tabell 4 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter region kontrollerat för kön, ålder och utbildning (procent)**Förslag:** Ta emot färre flyktingar

Region/Kön:	Kvinnor	Män
Sydsverige	54	62
Småland med öarna	50	53
Västsverige	46	55
Stockholm	35	46
Östra mellansverige	51	56
Norra mellansverige	38	47
Mellersta Norrland	34	57
Övre Norrland	35	42

Region/Utbildning:	Låg	Medellåg	Medelhög	Hög
Sydsverige	66	68	51	44
Småland med öarna	54	55	55	34
Västsverige	58	58	43	44
Stockholm	48	48	41	27
Östra mellansverige	66	57	39	42
Norra mellansverige	65	35	31	33
Mellersta Norrland	55	49	39	e.s
Övre Norrland	38	44	38	29

Region/Ålder:	15-29	30-49	50-64	65-85
Sydsverige	57	49	63	68
Småland med öarna	56	49	54	48
Västsverige	40	50	52	59
Stockholm	36	32	48	47
Östra mellansverige	43	54	55	57
Norra mellansverige	37	34	43	55
Mellersta Norrland	37	38	54	44
Övre Norrland	31	41	39	38

Kommentar: Svartalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Sydsverige = Blekinge och Skåne län, Småland med öarna = Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län), Västsverige = Hallands och Västra Götalands län, Stockholm = Stockholms län, Östra mellansverige = Uppsala, Sörmlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län, Norra mellansverige = Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län, Mellersta Norrland = Västernorrlands och Jämtlands län samt Övre Norrland = Västerbottens och Norrbottens län. Låg utbildning = grundskola, medellåg utbildning = gymnasium, folkhögskola, medelhög utbildning = eftergymnasial utbildning men ingen högskoleexamen, hög utbildning = examen från universitet eller högskola. Noteringen e.s. indikerar att urvalsgruppen omfattar tio eller färre svarspersoner.

Men kan det inte handla om urbanitetsgraden? I södra Sverige finns ju många fler städer och tätorter än i Norrland t ex. Nej, inte heller denna faktor kan förändra de regionala skillnaderna. Personer som bor på landsbygden i övre Norrland är betydligt mindre negativa till flyktingmottagning än landsbygdens befolkning i sydsverige. På samma sätt är personer i stad eller större tätort i t ex det urbana östra mellansverige betydligt mer negativa till flyktingmottagning än motsvarande grupper i övre Norrland. De regionala skillnaderna består således.

Partiernas geografiska profiler

Som vi tidigare sett är attityden till flyktingmottagning en starkt partiskiljande fråga. Moderaterna står på ena sidan och är mest negativa till flyktingmottagning medan miljöpartisterna står på den andra och är minst negativa. Vi vet också att partierna har olika geografiska styrkebalten. Socialdemokratin och vänstern har alltid varit stark i Norrland och likaså har västsverige varit ett liberal fäste. Kristdemokraterna har styrkefält i Småland och moderaterna är starka i Skåne. Kan detta vara orsaken till den regionala variationen?

Tabell 5 Svenska folkets inställning till flyktingmottagning efter region kontrollerat för partisympati (procent)

Bra förslag att ta emot färre flyktingar

Region/Partisypati	v	mp	s	c	fp	kd	m
Sydsverige	(20)	(30)	63	65	70	(61)	61
Småland med öarna	(27)	(21)	43	69	(70)	(26)	66
Västsverige	45	15	52	45	46	42	62
Stockholm	21	27	37	e.s	37	57	46
Östra mellansverige	29	53	49	49	45	52	62
Norra mellansverige	(24)	(47)	38	43	(45)	e.s	51
Mellersta Norrland	e.s	(27)	43	(23)	e.s	e.s	(40)
Övre Norrland	(42)	e.s	38	31	(18)	(27)	58

Kommentar: Svalternativen var mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt samt mycket dåligt förslag. Den redovisade siffran är andelen som svarat mycket eller ganska bra. Endast personer som besvarat frågan är medtagna i procentbasen. Sydsverige = Blekinge och Skåne län, Småland med öarna = Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län, Västsverige = Hallands och Västra Götalands län, Stockholm = Stockholms län, Östra mellansverige = Uppsala, Sörmlands, Östergötlands, Örebro och Västmanlands län, Norra mellansverige = Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län, Mellersta Norrland = Västerorrlands och Jämtlands län samt Övre Norrland = Västerbottens och Norrbottens län. Noteringen e.s. indikerar att urvalsgruppen omfattar tio eller färre svarepersoner. Noteringen inom () indikerar att urvalsgruppen omfattar minst elva och högst 24 personer.

Det råder ingen tvekan om de politiska partiernas sympatisörer präglas starkt av de regioner i vilka de lever. Folkpartister i övre Norrland och sydsverige kunde knappast stå längre från varandra i denna fråga, på samma sätt är de regionala skillnaderna skarpa i miljöpartiet, vänsterpartiet och kristdemokraterna. Sympatisörer till kristdemokraterna i Småland skiljer sig drastiskt från de flesta andra regioner, vilket indikerar att i de trakter där kristdemokraterna har sina kärnväljare finns en annan profil än bland övriga väljare. På samma sätt tycks miljöpartister i västsverige utgöra en speciellt flyktingpositiv grupp, särskilt i relation till sina partivänner i östra mellansverige. De regionala skillnaderna består således.

Slutsatser

Med den här enkla prövningen av regionala skillnader menar jag att vi kan sluta oss till att attityden till flyktingmottagning, och därmed troligen också främlingsfientlighet i allmänhet, har regionala och lokala baser. Det är således inte så enkelt som att attityder till främlingar kan ses som effekter av enbart socioekonomiska faktorer. Jag menar att det kan finnas en poäng i att betrakta platsen inte bara som ett slags substitut för det vi inte kan mäta, alltså som subjektiva och individuella upplevelser som kan påverka våra attityder. Platsen kan också bära en tradition, en erfarenhet och en diskurs som har ett eget förklaringsvärde när vi undersöker människors åsikter, attityder och värderingar. Det är en utmaning för svensk politisk sociologi att undersöka och utveckla strukturella förklaringsmodeller för att söka förstå hur platsen, geografin och rummet bär på politiska och samhälleliga traditioner och värden som uppenbarligen är mycket livskraftiga.

Noter

- ¹ Se t ex Lööv 2004.
- ² Bon & Cheylan 1988, Todd 1988
- ³ Se t ex Lewis-Beck 2000.
- ⁴ Herbert Tingsten påbörjade studier i Siegfrieds anda, men denna typ av analyser vann inget starkt fotfäste. Tankarna om regional variation och politiska geografi har funnits med i den tradition som legat till grund för analys av väljarbeteende i Sverige, men har inte lett till några avtryck i forskningen om nationellt väljarbeteende. Exempel på svenska arbeten som på svenska förhållanden använt s k ekologiska data och/eller kontextuella modeller är t ex Lewin-Jansson-Sörbom 1972, Wörlund 1990, Strömblad 2003. Martinsson (2004) har visat att det finns regionala effekter som inte försvinner vid kontroll för socioekonomiska faktorer. I sydsverige återfinns en genuint mer positiv attityd till EMU än i andra regioner, även med hänsyn tagen till befolkningens sammansättning.

- 5 Platsens betydelse behöver inte alltid vara en sympati, också antipati (alltså att en viss plats INTE är en annan plats) kan vara en viktig faktor. Att bo i Göteborg kanske är viktigt inte för att det är något särskilt med Göteborg, utan för att Göteborg definitivt inte är Stockholm.
- 6 Tack till Henrik Ekengren Oscarsson och Johan Martinsson för goda samtal kring dessa frågor.

Referenser

- Bon F och J-P Cheylan (1988) *La France qui vote*, Pluriel Inédit Hachette, Paris.
- Lewis-Beck, S, red. (2000) *How France votes*, Chatham House Publishers, New York/London
- Lewin, L, Jansson, B & Sörbom D (1972) *The swedish electorate 1887-1968*, Almqvist & Wiksell, Stockholm
- Löow, H (2004) *Nazismen i Sverige 1924-1979. Pionjärerna, partierna, propagandan*, Ordfront förlag, Stockholm.
- Martinsson, J (2004) ”Varför är inte stockholmare som andra svenskar?” ur Oscarsson, H & Holmberg, S (red) *Kampen om euron*, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Strömblad, P (2003) *Politik på samhällets skuggsida*, Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet, Uppsala.
- Todd, E (1988) *La Nouvelle France*, Éditions Seuil, Paris.
- Wörlund, I (1988) *Politisk tradition. Politisk organisation. En studie av regionala variationer i SAP:s väljarstöd 1921-40*. Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet, Umeå.

FINNS DET FORTFARANDE EN PARTIPRESS?

LENNART WEIBULL

Sverige har en stark partipolitisk tradition inom dagspressen. Mycket tidigt fanns det en nära anknytning mellan politik och dagstidningar. Med framväxten av de moderna politiska partierna under 1800-talets andra del stärktes banden. De liberala tidningarna hade en nära samverkan med Frisinnade landsföreningen och de moderata med Allmänna valmansförbundet (Vallinder, 1962; Hadenius och Weibull, 2005). Visserligen var den tidens valrörelser i huvudsak lokala, men just dagstidningarnas engagemang inom politiken var en faktor bakom rikspolitiseringen av Sverige (Johansson, 1977; jfr Petersson m fl, 2006). De borgerliga tidningarnas dominans motiverade i sin tur den framväxande socialdemokratin och fackföreningsrörelsen att starta egna tidningar.

Om andra hälften av 1800-talet var en fråga om en utveckling av svensk partipress, var andra hälften av 1900-talet snarast en fråga om partipressens avveckling. 1950- och 1960-talens tidningsnedläggelser medförde att de tidningar som överlevde kom att bredda sitt innehåll för att tillfredsställa tillkommande läsargrupper. Journalistkårens betoning av professionell journalistik hade udden riktad mot dagstidningar med partianknytning, vilka uppfattades vara av sämre journalistisk kvalitet. Slutligen kom det statliga presstödet som introducerades 1971 att minska andratidningarnas beroende av partisubventioner (Weibull, 2004).

Förändringarna under andra hälften av 1900-talet innebar inte att den svenska partipressen upphörde. Flertalet dagstidningar har fortfarande en partipolitisk signatur och driver på ledarplats en linje som ligger i linje med det närstående partiet. Om vi granskar förändringarna i ljuset av de tre typer av indikatorer som brukar användas för att definiera en partitidning – den ekonomiska, den innehållsmässiga och den marknadsmässiga (Hadenius m fl, 1970), kan vi fastslå att den ekonomiska anknytningen till stor del upphört.¹ När det gäller den innehållsmässiga anknytningen har den luckrats upp genom att dagstidningarnas partipolitiska profilering på nyhetsplats i princip har försvunnit och numera är begränsad till ledarsidan.

Den tredje indikatorn, sammansättningen av läsekretsen, låter sig inte bedömas lika lätt som de andra två. Här handlar det om hur människor med olika partisympati väljer tidning, i den mån det finns valmöjligheter. Med detta menas inte att tidningsvalet nödvändigtvis skall betraktas som ett politiskt val, utan endast att en viss politisk uppfattning bland läsarna korresponderar mot en politisk orientering hos tidningen. Sambandet kan antingen vara en följd av traditionen eller påverkas av vad läsarnas uppfattar vara tidningens linje. Att det finns en sådan anknytning har påvisats i många studier (bl a Westerstahl och Janson, 1958; Westerstahl, 1964;

Weibull, 1982, 1991, 1996). Men det har också visats att anknytningen minskar, bl a som en följd av minskade skillnader mellan tidningarnas innehållsprofiler.

Syftet med detta kapitel är att följa upp förändringarna i fråga om den svenska pressens politiska läsaraknytning. Har utvecklingen gått i samma riktning som tidigare iakttagits? Därefter specialstuderas två tidningsmarknader där det finns valmöjligheter – Stockholms morgontidningar och kvällspressmarknaden, särskilt relationen mellan de två stora kvällstidningarna.

Svensk partipress 2005

Underlaget för analysen är den fråga i de årliga SOM-undersökningarna där svars-personerna får ange om de läser någon morgontidning regelbundet – och på en öppen följdfråga i så fall vilken. I frågan finns det möjlighet att ange tre olika tidningstitlar, men flertalet uppger endast en. Den första nämnda tidningstiteln har vi valt att beteckna som den huvudsakligen lästa morgontidningen. Drygt 75 procent av allmänheten har minst en sådan tidning (jfr Ulrika Anderssons kapitel). När det gäller kvällstidningarna är det däremot namngivna i SOM-studierna och svars-personerna får ange hur ofta de läser respektive tidning.

I analysens andra steg har det gällt att gruppera de angivna tidningarna efter partipolitisk profil. Uppluckringen av den partipolitiska anknytningen i fråga om ägande och innehåll gör det vanskligt att klassificera svensk dagspress politiskt. Den kvarvarande möjligheten är att utgå från den signatur tidningarna själva anger på ledarplats. Inte heller denna är lika partibunden som tidigare. Flertalet tidningar har visserligen en partipolitisk eller allmänpolitisk profil, men huvuddelen har samtidigt med tillägget 'oberoende' valt att markera sin självständighet också på ledarplats. Klart är dock att ledarnas inriktning har en politisk grundhållning (Ohlsson, 2006). Till detta kommer att även de dagstidningar som kallar sig endast oberoende ofta har en politisk linje som ligger närmare den borgerliga sidan än den socialdemokratiska (Nord, 2001).

För att komma undan de uppenbara problemen att i detalj klassificera den svenska dagspressen efter partipolitisk profil har vi valt den enkla vägen och utgått från tidningarnas egna beteckningar utan att ta hänsyn till om tidningarna använder epitetet oberoende eller ej. Med detta som grund har vi kodat de angivna dagstidningarna och grupperat dem i sex kategorier: socialdemokratiska, centerpartistiska, liberala, moderata, borgerliga och oberoende, där även tidningar utan signatur ingår.

Med utgångspunkt från den gjorda klassificeringen kan vi utläsa att var tredje svensk (32 procent) håller sig med en tidning som har liberal profil och var femte (19 procent) med en som har moderat signatur (tabell 1). Den socialdemokratiska pressen når mindre än var tionde svensk (8 procent) och centerpressen för 6 procent. Gruppen oberoende morgontidningar når 22 procent. Här är *Dagens Nyheter* klart

dominerande. Resultatet innebär att de liberala tidningarna når drygt 40 procent av alla morgontidningsläsare, den moderata omkring 25 procent.

Tabell 1 Andel läsare av morgontidningar med olika politisk signatur efter region 2005 (procent)

Partipress-grupp	Stockholm	Östra mellan-sverige	Småland och öarna	Syd-sverige	Väst-sverige	Norra mellan-sverige	Mellersta Norrland	Övre Norrland	Totalt
Socdem	0	4	9	1	0	30	11	40	8
Center	4	5	5	13	7	3	19	0	6
Liberal	1	43	11	41	54	25	38	39	32
Moderat	24	28	39	3	15	20	3	4	19
Borgerlig	0	0	6	15	6	3	0	15	5
Oberoende	48	12	27	16	13	23	10	8	22
Andelen morgontidningsläsare	77	83	85	83	83	81	90	85	82
Antal svar	633	643	350	467	723	318	145	219	3 498

Kommentar: Gratistidningar ingår inte i andelen morgontidningsläsare. Vidare anges inte regelbundenheten i läsningen.

Resultatet kan också betraktas regionvis. Det framträder då betydande skillnader. Den socialdemokratiska pressen har sin styrka i norra Mellansverige, t ex *Arbetarbladet* och *Dala-Demokraten* och i övre Norrland med bl a *Norrländska Socialdemokraten*. De liberala tidningarna står särskilt starka bland allmänheten i Västsverige, t ex *Göteborgs-Posten*, och i Sydsverige, t ex *Sydsvenskan*; i Sydsverige är även centerpressen relativt stark med *Skånska Dagbladet* och *Norra Skåne*. I Stockholm avspeglar siffrorna *Dagens Nyheter* (oberoende) och *Svenska Dagbladets*, dominerande ställning.²

Av tabellens nedersta rad framgår även andelen morgontidningsläsare, exklusive gratistidningar, Stockholm och mellersta Norrland visar sig ligga lägre än övriga regioner. Att Stockholm ligger lägre i läsning av traditionella morgontidningar är välkänt (Wadbring, 2003). Den lägre andelen för mellersta Norrland är däremot svårare att förklara och kan givetvis vara en tillfällighet.

I ljuset av den geografiska översikten är det föga överraskande resultatet påverkas av tillgången på *lokala* morgontidningar av olika politisk färg. Uttryckt på ett annat sätt bekräftar resultatet att de svenska dagstidningsläsarna prioriterar lokala tidningar: de väljer den dominerande ortstidningen – ofta utan någon tanke på dess politiska profil (Weibull, 1983; Kratz, 1995).

Partisympati och morgontidningsval

Att flertalet morgontidningsläsare väljer en lokal tidning kan möjligen i sig betraktas som ett tecken på att den svenska partipressen är under avveckling, eftersom åsikter på ledarplats således inte verkar ha betydelse för valet av tidning. Samtidigt är det lika uppenbart att flertalet läsare inte har särskilt många valmöjligheter om de vill ha en lokal dagstidning. På flertalet orter finns det bara en dominerande tidning, oftast en med borgerlig partisignatur. Antalet lokala monopolorter har ökat, låt vara att det under det senaste decenniet gått långsamt. Nedläggningen av det socialdemokratiska huvudorganet *Arbetet* i Malmö hösten 2000 är det senaste exemplet (jfr Bergström m fl, 2002)³.

Mot denna bakgrund är det rimligt att ställa frågan i vilken utsträckning det fortfarande finns ett samband mellan partisympati och tidningsval. Av tabell 2 kan vi först konstatera att andelen morgontidningsläsare är hög bland alla partiernas sympatisörer, om än något under genomsnittet bland vänsterpartiets och miljöpartiets sympatisörer; en förklaring är att detta är partier med viss överrepresentation för yngre, där morgontidningsläsningen överlag ligger lägre (jfr Nilsson, 2005).

När det gäller de partipolitiska sympatisörernas val av morgontidning kan vi först notera att de politiska sambanden överlag är svaga. Den liberala pressen har störst utbredning oavsett partisympati; andelen läsare som nås av liberal press ligger på omkring 30 procent eller mer i alla partigrupper. Även den moderata pressen har en överlag stor spridning.

Tabell 2 Andel läsare av tidningar med olika politisk signatur efter partisympati 2005 (procent)

Pressgrupp	Partisympati								Totalt
	v	s	mp	c	fp	m	kd	ap	
Socdem	10	13	6	9	2	4	5	3	8
Center	6	7	5	13	8	6	6	6	7
Liberal	29	32	28	34	38	33	46	29	33
Moderat	10	16	15	22	18	27	21	14	19
Borgerlig	4	4	2	9	4	6	4	4	5
Oberoende	22	18	28	21	23	27	23	16	22
Andel morgontidningsläsare	77	83	72	89	82	87	87	72	83
Antal svar	185	1136	199	208	296	849	141	137	3151

Kommentar: Se tabell 1. ap = annat parti.

Även om således ett par partipressgrupper står starkt bland samtliga avslöjar en radvis läsning av tabellen att det ifråga om alla partipressgrupper utom den liberala finns en överrepresentation för sympatisörer med det parti som tidningen stöder på ledarplats. Således håller sig 13 procent av de socialdemokratiska sympatisörerna med en s-tidning, i jämförelse med 2 procent bland de moderata. På motsvarande sätt läser 27 procent av m-sympatisörerna en m-tidning, medan andelen läsare av moderat press bland socialdemokratiska sympatisörer är 16 procent. Ännu ett perspektiv på de oberoende tidningarna är att de har fler läsare bland borgerliga än bland socialdemokratiska sympatisörer.

Tendenserna är inte starka, men de är tydliga. Vi kan också relatera mönstret till de förändringar som skett under de gångna två decennierna. Som mått har vi använt andelen partisympatisörer som läser en tidning som på ledarplats står den egna åsikten närmast (tabell 3). Det visar sig då att det skett förhållandevis små förändringar för alla partipressgrupper utom för den socialdemokratiska. Mellan 1994 och 2005 har andelen s-sympatisörer som håller sig med en morgontidning med samma politiska färg fortsatt att minska; sedan 1987 har andelen sympatisörer som läser en 'egen' morgontidning gått ner från 14 till 8 procent.

Tabell 3 Partifärg hos huvudsakligen läst morgontidning 1987, 1990, 1994 och 2005 (procent som läser en egen tidning)

År	Soc dem	Center	Liberal	Moderat	Borgerlig	Oberoende	Alla
1987	14	6	33	18	3	19	93
1990	11	5	33	16	4	19	88
1994	10	5	33	17	5	18	87
2005	8	6	32	19	5	22	82

Kommentar: Data från SOM-undersökningen respektive år. (För SOM 1994 redovisas endast svenska medborgare). Tabellen redovisar andel av respektive partisympatisörer som läst minst en morgontidning med det egna partiets profil på ledarplats. Procentalen under Alla anger hur stor del av allmänheten som uppger sig läsa minst en morgontidning.

Nedgången för den socialdemokratiska pressen sammanfaller ytligt sett med en nedgång i morgontidningsläsningen, men det finns inget som pekar på att s-sympatisörerna generellt skulle ha minskat sin morgontidningsläsning. Istället är det mera troligt att nedgången kan ha att göra med förändrade valmöjligheter på den lokala tidningsmarknaden.

Det lokala morgontidningsvalet

Några resultat i tabell 2 kan möjligen överraska, t ex miljöpartisympatisörernas starka preferenser för den oberoende *Dagens Nyheter* eller kristdemokraternas höga

andel läsare av liberala tidningar. Förklaringen ligger till stor del i att utfallet bestäms både av vilka tidningar svarspersonerna har tillgång till i det område där de bor och av hur de väljer mellan olika tidningar där valmöjligheter finns. Det är också situationen i dessa senare områden som är intressant om vi skall kunna få en bild av det reella politiska tidningsvalet (jfr Weibull, 1991). Låt oss därför studera situationen i ett par områden där det går att göra ett lokalt eller regionalt partipolitiskt tidningsval, i jämförelse med ett område där det är nästan omöjligt.

För att belysa variationer i det politiska tidningsvalet redovisas i tabell 4 hur sympatisörer med socialdemokraterna, folkpartiet respektive moderaterna väljer tidning i Stockholm, Västsverige och norra Sverige. I Stockholm finns det möjlighet till ett val mellan en oberoende (*Dagens Nyheter*) och en moderat (*Svenska Dagbladet*) morgontidning och i norra Sverige på ett stort antal utgivningsorter möjlighet att välja mellan en borgerlig och en socialdemokratisk tidning; i Västsverige är däremot de lokala valmöjligheterna nästan obefintliga. Frågan är då hur läsarna betar sig i de skilda situationerna.

Tabell 4 *Det politiska tidningsvalet bland sympatisörer till socialdemokraterna, folkpartiet respektive moderaterna i tre regioner 2005 (procent)*

Tidningens politiska färg	Stockholm			Norra Sverige			Västsverige		
	s	fp	m	s	fp	m	s	fp	m
Socdem	1	0	0	41	20	18	0	0	0
Center	4	9	4	5	7	6	5	9	7
Liberal	1	3	0	28	47	35	50	66	57
Moderat	14	17	41	12	10	15	12	14	21
Borgerlig	0	0	0	6	3	7	4	6	10
Oberoende	49	43	49	12	20	18	13	15	14
Genomsnittligt antal tidningar	1,1	1,0	1,3	1,2	1,1	1,1	1,0	1,2	1,2
Andelen som läser minst en morgontidning	71	70	84	90	87	82	81	86	91
Antal svar	161	70	218	278	30	121	226	80	164

Kommentar: Mellersta och norra Sverige inkluderar riksområdena Norra Mellansverige, Mellersta Norrland och Övre Norrland.

Den allmänna tendensen är att valmöjligheterna utnyttjas där sådana finns. I Stockholm är moderata morgontidningsläsare klart överrepresenterade på *Svenska Dag-*

bladet, medan sympatisörer med övriga partier väljer *Dagens Nyheter* (oberoende) som den lokalt dominerande morgontidningen; ytterst få håller sig med någon 'egen' tidning utifrån. Ett motsvarande mönster finns i norra Sverige. I en region där det finns socialdemokratisk lokalpress väljer socialdemokratiska sympatisörer i stor utsträckning sådana tidningar, även om de i flertalet fall är andratidningar. Samtidigt framgår att folkparti- och moderatsympatisörer också är överrepresenterade på 'sina' tidningar. I Västsverige med dess begränsade valmöjligheter är skillnaderna mellan sympatisörerna mindre, men även där finns grundmönstret för dem som har ett val: folkpartisympatisörer är överrepresenterade på liberal och moderatsympatisörerna på moderat press.

Även om resultatet ger stöd för tanken på ett partipolitiskt tidningsval går det givetvis inte att påstå att det handlar om ett aktivt val på partipolitiska grunder. Mycket talar för att valet knappast är aktivt: det är snarast är en fråga om den lokala tidning man brukat läsa inom familjen eller i den närmaste omgivningen.

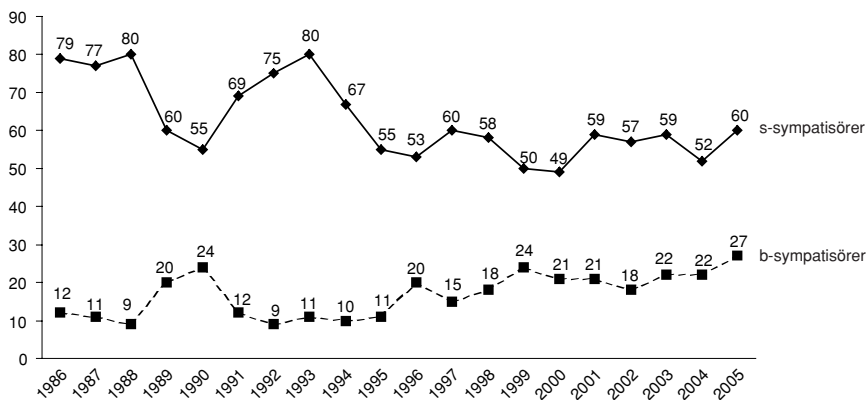
Men den intressanta frågan är vad som händer där det inte finns någon närliggande tidning tillgänglig. Av den nedre raden i tabell 4 kan utläsas att socialdemokratiska sympatisörer i mindre utsträckning håller sig med en morgontidning där det saknas en lokal socialdemokratisk press. I Stockholm är andelen morgontidningsläsare bland s-sympatisörerna 71 procent, bland m-sympatisörer som har en 'egen' tidning på orten 84 procent. Omvänt förhållande kan noteras för mellersta och norra Sverige, där moderaterna har en svag och socialdemokraterna en relativt stark press. Här är andelen morgontidningsläsare bland socialdemokratiska sympatisörer 90 procent och bland moderata 82 procent.⁴ Vi kan också notera att det genomsnittliga antalet olika lästa morgontidningar är högre för de partier som har en särskild tidningsstyrka i regionen – m-sympatisörer i Stockholm (1,4) och s-sympatisörer i norra Sverige (1,2) och lågt bland s-sympatisörer i Västsverige (1,0).

Det finns således anledning att tro att tillgången till en partipolitiskt närliggande tidning på orten är en faktor som kan bidra till ett större morgontidningsintresse, alternativt att nedläggningen av en sådan tidning minskar intresset att läsa traditionella dagstidningar. Det senare får klart stöd genom specialanalyser av vad som skedde på tidningsmarknaden i Malmö efter *Arbetets* nedläggning: omkring var femte läsare hade fem år efter nedläggningen lämnat den traditionella tidningsmarknaden (jfr Olsén Antoni och Weibull, 2006).

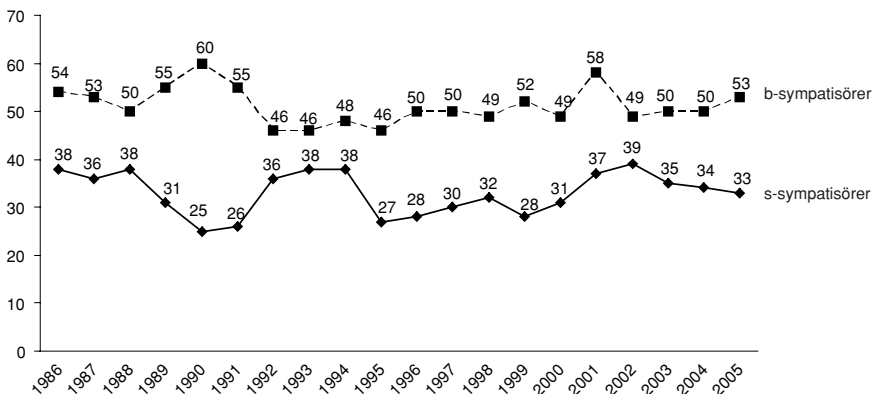
Partipressens förändrade villkor

När det talas om tidningsval som en indikator på partipress avses inte primärt hur stor andel av ett visst partis sympatisörer som väljer en viss tidning. Hur tidningsvalet sker säger visserligen något om den partipolitiska attraktionen – eller repelleringen – hos en viss tidning, men det intressanta har ansetts vara hur stor andel av läsekretsen för en enskild tidning som utgörs av sympatisörer till ett visst parti.

Figur 1 a Regelbundna läsare av socialdemokratisk press efter partisynpati 1986 – 2005 (procent läsare minst 3 dagar i veckan)

Figur 1 b Regelbundna läsare av centerpartistisk, liberal, moderat och allmänborgerlig press efter partisynpati 1986 – 2005 (procent läsare minst 3 dagar i veckan)

Andel s-symp	45	43	43	35	29	32	43	45	43	31	31	33	36	31	32	39	42	38	35	36
Andel b-symp	45	45	42	48	48	46	38	39	41	41	44	45	43	46	45	43	43	44	46	47

Kommentar: Sympatisörer i proenet av SOM-undersökningen svarspersoner respektive år. B-sympatisörer avser sympatisörer med c, fp, m eller kd.

Om en stor grupp läsare har samma partipolitiska orientering ger detta vissa grundläggande villkor för tidningens agerande (Hadenius m fl, 1970).

Den klassiska gränsdragningen har gjorts mellan *inomspridda* och *överspridda* tidningar. De förra är tidningar där läsekretsen domineras av personer som står tidningen politiskt nära, medan de senare är tidningar där en majoritet av läsarna inte sympatiserar med tidningens åsikter på ledarplats (Westerståhl och Janson, 1958).

Om vi utgår från hur dagstidningsmarknaden har förändrats under de senaste decennierna är det uppenbart att frågan om inom- eller överspridning numera har mindre relevans på orter där en lokal tidning helt dominerar. Däremot är frågan fortfarande giltig för socialdemokratisk press, där flertalet tidningar utkommer på konkurrensorter. Det visar sig att socialdemokratiska tidningar under hela perioden kan karaktäriseras som *inomspridda*; endast ett år ligger andelen s-sympatisörer bland de regelbundna läsarna (läsning minst tre gånger i veckan) av s-pressen under 50 procent (figur 1a). Det kan också utläsas att andelen borgerliga sympatisörer överlag är låg bland regelbundna läsare av s-press.

Andelen s-sympatisörer bland regelbundna läsare av s-press varierar mellan åren som en följd av partipolitiska opinionsutvecklingen (den totala andelen s- respektive b- sympatisörer respektive år anges under figuren). De socialdemokratiska sympatisörerna bland regelbundna läsare av s-press ligger undantaget några få år mer 20 procentenheter över den totala opinionsciffran för socialdemokraterna – och flera av åren mer än 25 procentenheter högre.

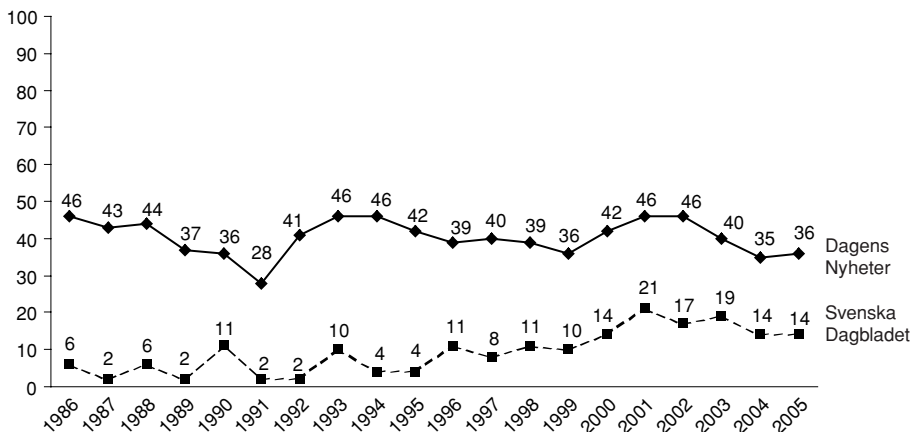
Det är svårt att se någon helt entydig tendens över de undersökta två decennierna. Klart är dock att *inomspridningen* är något lägre under den senaste tioårsperioden, både totalt och i förhållande till socialdemokraternas totala opinionsciffror. Även om det fortfarande år 2005 är rimligt att betrakta socialdemokratiska tidningar som i huvudsak *inomspridda* är de regelbundna läsarna inte riktigt lika partitrogna som på 1980-talet.

När det gäller den borgerliga pressen är det inte meningsfullt att göra en motsvarande. Flertalet tidningar är dominerande inom sina områden och är därmed definitionsmässigt *överspridda*. Det kan dock vara av intresse att som en jämförelse studera läsare av borgerlig press bland sympatisörer till minst något borgerligt parti. Borgerlig press har här definierats som centerpartistiska, liberala, moderata eller allmänborgerliga morgontidningar – och borgerliga sympatisörer som sympatisörer med c, fp, m och kd. Resultatet blir att den borgerliga pressen som helhet också uppvisar en viss *inomspridning*, låt vara att den inte är lika stark som för den socialdemokratiska (Figur 2b). B-sympatisörer är inte heller lika överrepresenterade i förhållande till den totala opinionen.

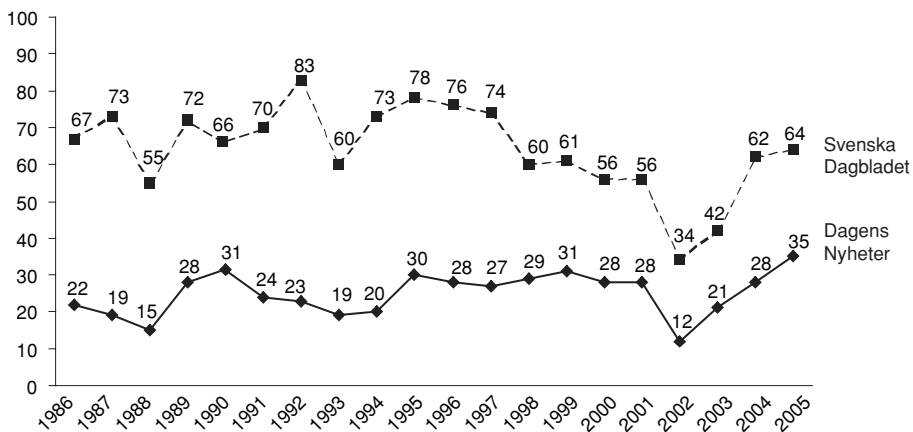
Slutsatsen är emellertid inte att borgerliga tidningar inte kan vara *inomspridda*. Som redan framgått av analysen av stockholmsmarknaden har *Svenska Dagbladet* en majoritet m-sympatisörer bland sina läsare och är således enligt definitionen *inomspridd*. Vi kan betrakta hur läsekretsarnas sammansättning för de två stora

stockholmska morgontidningarna förändrats över tid. I figur 2a och 2b redovisas hur å ena sidan andelen s- och v-sympatisörer å andra sida andelen m-sympatisörer av tidningarnas läskretsar förändrats sedan mitten av 1990-talet.

Figur 2 a Sympatisörer med socialdemokraterna och vänsterpartiet bland läsare av Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet minst 3 dagar i veckan 1986 – 2005 (procent)

Figur 2 b Moderata sympatisörer bland läsarna av Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet minst 3 dagar i veckan 1986 – 2005 (procent)

Tre iakttagelser kan göras. För det första uppvisar *Svenska Dagbladet* med undantag av två år (2002 och 2003) en klar inomspridning: m-sympatisörer dominerar bland de regelbundna läsarna. För det andra finns det en långsiktig tendens att m-sympatisörer ökar sin andel bland *Dagens Nyheters* läsare, även om tendensen är något ryckig. För det tredje visar det sig att s- och v-sympatisörer som under hela perioden utgjort en större andel av *Dagens Nyheters* läsekrets än av *Svenska Dagbladets* ökar sin andel bland den senare tidningens läsare. Den sammantagna bilden blir således att det finns ett klart partipolitiskt mönster även i valet mellan morgontidningarna i Stockholm, men att det under den sista tioårsperioden luckrats upp något.

Bakom de långsiktiga förändringar finns politiska faktorer och mediefaktorer. Politikens förändring har under de gångna två decennierna präglats av minskande partiidentifikation och ökad rörlighet bland väljarna (jfr Sören Holmbergs och Lennart Weibulls inledningskapitel). Förändringarna på tidningsmarknaden har medfört minskade skillnader mellan tidningar som tidigare uppfattades som olika (jfr Sternvik, 2005). I ljuset av detta är de samband som fortfarande finns mellan partisympati och tidningsval möjligen överraskande starka.

Kvällstidningsmarkanden som partipolitisk arena

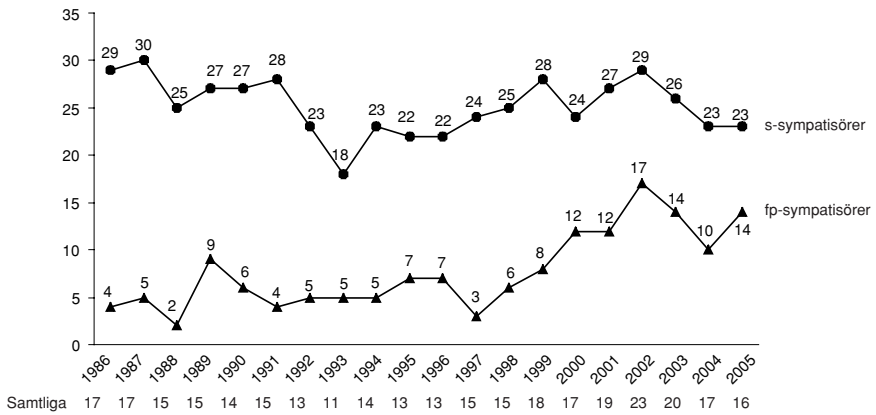
En faktor som påverkar det partipolitiska morgontidningsvalet är vilka tidningar med olika politisk färg som är tillgängliga inom det lokala området. Den begränsningen bortfaller i stort sett när koncentrerar oss på kvällstidningsmarknadens två stora: *Aftonbladet* (s) och *Expressen* (lib).⁵ I den avslutande analysen skall vi därför studera socialdemokratiska och folkpartistiska sympatisörers regelbundna läsning av *Aftonbladet* och *Expressen* under de senaste 20 åren. Det som redovisas är först de två tidningarnas räckvidd inom respektive grupp (figur 3).

För *Aftonbladet* är den samlade bilden att den i betydligt större utsträckning är läst bland s- än bland fp-sympatisörer. Omkring var fjärde s-sympatisör läser tidningen minst tre dagar i veckan. Samtidigt följer nivån på läsningen bland s-sympatisörer i stort sett samma mönster som den totala (finns angiven under figuren): nedgången 1993 och uppgången 2002 finns således i båda mätserierna.⁶ Vi kan också se att *Aftonbladet* är kraftigt inomspridd: samtliga år är den regelbundna läsningen av tidningen klart högre bland socialdemokratiska sympatisörer än bland genomsnittet för allmänheten, flera år nästan dubbelt så stort.

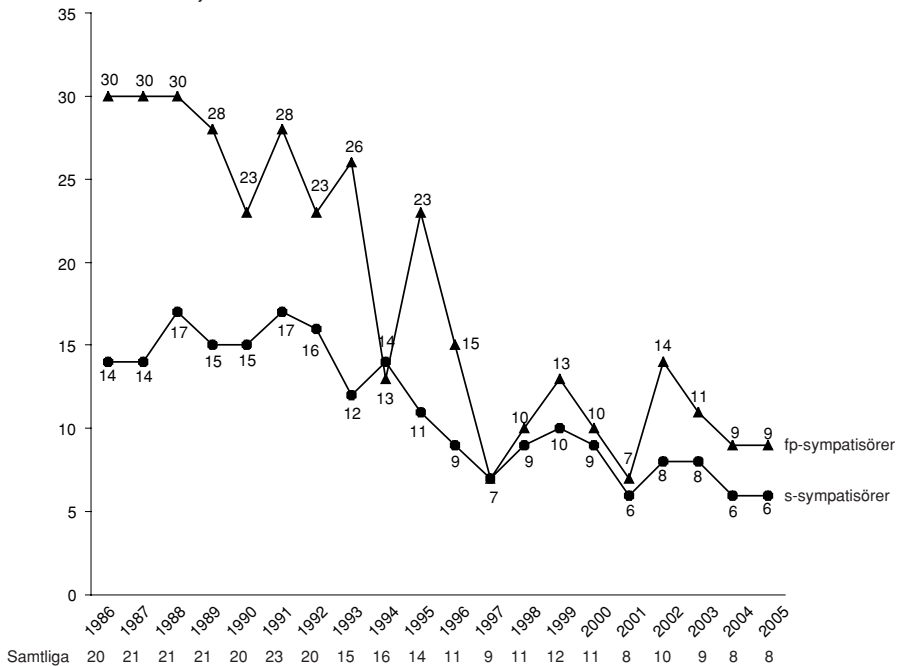
Bland folkpartisympatisörer ligger andelen regelbundna läsare av *Aftonbladet* klart lägre – och samtliga år under den totala nivån. Intressant är emellertid att andelen ökar bland fp-sympatisörer, särskilt i början av 2000-talet: medan andelen läsare under 1980-talet låg på i genomsnitt 5 procent ligger den de senaste åren på närmare 15.

Om vi skall finna en förklaring till det förändrade läsmönstret för *Aftonbladet* är det nödvändigt att se hur läsningen av *Expressen* har utvecklats. Det helt entydiga mönstret är *Expressen* sedan 1980-talet har tappat mycket av sin marknad (jfr

Figur 3 a Regelbunden läsning av Aftonbladet bland sympatisörer till folkpartiet och socialdemokraterna 1986 – 2005 (procent läsare minst 3 dagar veckan)

Figur 3 b Regelbunden läsning av Expressen bland sympatisörer till folkpartiet och socialdemokraterna 1986 – 2005 (procent läsare minst 3 dagar veckan)

Kommentar: Samtliga avser andelen läsare av *Aftonbladet* respektive *Expressen* minst 3 dagar i veckan bland samtliga svarspersoner.

Andersson, 2005). Den totala andelen läsare minst tre dagar i veckan var fram till början av 1990-talet omkring 20 procent, men ligger de senaste åren på knappt 10 procent (figur 3b). Som framgår av figuren finns det en motsvarande nedgång bland sympatisörer till både fp och s.

Det intressanta i förändringen är emellertid att *Expressen* på 1980-talet hade en mycket stark ställning bland liberala sympatisörer i förhållande till socialdemokratiska. Tidningens partipolitiska spridning var under dessa år på samma nivå som *Aftonbladets* men med omvända politiska förtecken. När *Expressen* tappade läsare under 1990-talet var det framför allt bland fp-sympatisörer, där andelen läsare i mitten av 2000-talet ligger på en tredjedel av vad den var i mitten av 1980-talet, medan den bland socialdemokratiska sympatisörer endast har halverats.

En rimlig slutsats är att *Expressen* i mitten av 1990-talet tappade något av sin traditionella ställning som politisk tidning, medan *Aftonbladet* snarast stärkte sin. Men förändringen av läsmönstret för den senare tidningen pekar snarast på att den samtidigt har blivit partipolitiskt bredare i sin läsekrets. Resultatet är särskilt intressant mot bakgrund av tidigare iakttagelser att borgerliga kvällstidningsläsare snarare valde bort *Aftonbladet* än att de valde *Expressen*. Om denna tolkning var riktig kan vi konstatera att tröskeln för borgerliga sympatisörer att välja *Aftonbladet* har blivit lägre.

Samtidigt är det viktigt att ännu en gång understryka att vi inte kan dra slutsatsen att valet av kvällstidning i sig är ett partipolitiskt val. Det vi ser är i lika hög grad ett uttryck för en tradition i valet av tidning, även om det troligen också hänger samman med något slags politiskt symbolvärde som tilldelas tidningen.

I sammanhanget kan det vara intressant att tillägga att det partipolitiska sambandet för läsning av *Aftonbladet* gäller pappersutgåvan. För *Aftonbladet.se* som är Sveriges utan konkurrens mest lästa tidningssajt (jfr Annika Bergströms kapitel) finns inget sådant partipolitiskt mönster. Ett antagande kunde möjligen vara att *Aftonbladet.se* främst besökes av yngre personer och att det bland dem finns mindre av partipolitiska traditioner i tidningsvalet. Detta är dock inte hela förklaringen: även bland yngre som läser pappersversionen är s-sympatisörer klart överrepresenterade, medan något sådant samband inte finns för nätversionen. En rimlig tolkning är att det är papperstidningen som bär på *Aftonbladets* partipolitiska tradition, medan nätversionen *Aftonbladet.se* betraktas som något annat – och detta andra värderas inte med en politisk referensram. Motsvarande tendens gäller för övrigt också i fråga om förhållandet mellan *Expressen* på papper och *Expressen.se*.

En partipress 2005?

Sedan början av 1980-talet har med jämna mellanrum ställts frågan om det fortfarande finns en svensk partipress. Bakgrunden till frågan har lika regelbundet varit att struktur- och innehållsförändringar inom dagspressen skulle förändra villkoren för tidningsvalet. En återkommande svar har varit att det, i ett läsarperspektiv,

fortfarande finns en partipress i Sverige, i varje fall om vi ser det i ett läsarperspektiv. I det föregående har vi haft möjlighet att överblicka två decennier av partipolitiskt tidningsval. Har vi på grundval av detta omfattande material anledning att revidera tidigare slutsatser?

Kriterierna på partipress i ett läsarperspektiv är att det skall finnas ett samband mellan partisympati och tidningsval, att tidningsvalet skall vara politiskt motiverat och att det finns politiska förväntningar på tidningen (Hadenius och Weibull, 1991). I vår analys är det främst de två första kriterierna som belysts. Resultaten pekar på tre slutsatser.

För det första gäller även fortsatt tidigare slutsatser om att det finns ett samband mellan partisympati och tidningsval. Där det går att välja mellan två tidningar med skilda partipolitiska profiler görs ofta ett sådant val. Sambandet gäller, med något olika styrka, på både morgon- och kvällstidningsmarknaden och innebär framför allt att en relativt hög andel socialdemokratiska sympatisörer håller sig med en politiskt närstående tidning där så är möjligt. Strukturutvecklingen inom morgonpressen, exempelvis nedläggningen av tidningen *Arbetet* i Malmö, har dock medfört att det efter hand blivit färre socialdemokrater som läser en 'egen' morgontidning. För de borgerliga partiernas sympatisörer är andelarna högre beroende på att det finns fler morgontidningar med någon borgerlig partisignatur.

För det andra finns det klara tecken på att sker en successiv uppluckring av sambandet mellan partisympati och tidningsval – även där valmöjligheter finns. Mönstret är tydligast på kvällstidningsmarknaden genom att borgerliga sympatisörer i ökande utsträckning väljer *Aftonbladet*, sannolikt på bekostnad av *Expressen*. Även på de lokala marknaderna finns en svag tendens i samma riktning, särskilt i fråga om Stockholms morgontidningar. Förändringarna på de lokala marknaderna torde mindre ha att göra med att tidningarna ändrat karaktär och mera med förändringar i politiskt beteende; det är knappast så att läsare i större utsträckning byter tidning utan snarare att de ändrar politisk åsikt. Samtidigt har banden till tidningen försvagats vilket ökar sannolikheten även för tidningsbyten av ekonomiska skäl.

För det tredje är det fortsatt svårt att värdera hur sambandet mellan partisympati och tidningsval skall tolkas. Mycket talar för att valet främst skall betraktas som ett uttryck för den svenska dagspressens partipolitiska tradition. Med detta menas att de flesta dagstidningar har något slags symbolvärde, oftast präglad av en äldre historia. Men valet av tidning idag är inte längre politiskt utan snarast uttryck för traditionen. Det hindrar dock inte att det också finns ett aktivt val: sympatisörer som har en starkare partiidentifikation håller sig i större utsträckning med en tidning som står dem partipolitiskt nära.

Den ständiga slutfrågan är vad samband mellan partisympati och tidningsval betyder politiskt. När Jörgen Westerståhl och Carl-Gunnar Janson (1958) på 1950-talet gjorde sina analyser av förhållandet mellan partival och tidningsval noterade de klara ekologiska samband: där ett parti var starkt i väljarkåren hade också dess

press en stor spridning. Senare drog Westerståhl (1964) slutsatsen att det var partisympatin som styrde tidningsvalet och inte tvärtom. Om vi ser på den svenska tidningskartan gäller fortfarande att där ett parti är starkt har också den politiskt närstående pressen en förhållandevis stark ställning; det gäller exempelvis den socialdemokratiska pressen i norra Sverige, den liberala i Västsverige och den moderata i Stockholm. Men sambandet är delvis självuppfyllande, eftersom det faktum att man sedan lång tid varit stark också medfört att man också lyckats något bättre ekonomiskt och därför klarat sig, åtminstone med hjälp av det statliga presstödet. Allt pekar på att betydelsen av att läsa en 'egen' tidning därför är relativt liten: tidningskartan reflekterar snarare det partipolitiska tidningsvalet hos gårdagens väljare, medan det för dagens väljare håller på att förlora sitt symbolvärde. Men helt försvunnen är inte partipressen ännu.

Noter

- ¹ Nedläggningen av den socialdemokratiska huvudtidningen *Arbetet* år 2000 sedan både socialdemokratiska partiet och LO sagt nej till ekonomiskt stöd och Centerpartiets försäljning av sin pressgrupp år 2005 markerar ett slags slutpunkt på de ekonomiska relationerna mellan partier och tidningar (Hadenius och Weibull, 2005). Detta hindrar dock inte att politiska och fackliga organisationer kan vara delägare i dagstidningar; exempelvis behöll LO aktiemajoritet i *Aftonbladet* då tidningen såldes till norska Schibsted.
- ² Siffran på centertidningar i Stockholm kan möjligen överraska. Men både *Länstidningen* i Södertälje och *Norrteje Tidning*, båda utgivna i Stockholmsregionen, har centersignatur.
- ³ Ägarmässigt har det skett en betydande lokal marknadskoncentration, men i de flesta fall har man behållit de olika tidningarnas redaktionella profiler, vilket gör att koncentrationen inte påverkar de politiska valmöjligheterna. Detta är fallet i bl a Gävle, Sundsvall och Östersund (Hadenius och Weibull, 2005).
- ⁴ Till bilden hör att de moderata sympatisörerna snarast borde ligga högre i morgontidningsläsning mot bakgrund av vad vi vet om förhållande mellan socioekonomisk status och morgontidningsläsning (jfr Ulrika Anderssons kapitel i denna volym).
- ⁵ Läsningen av de två lokala kvällstidningarna, *GT* i Göteborg och *Kvällsposten* i Malmö, liknar genom sin geografiska spridning mera hur lokala dagstidningar väljs. Även om de två numera snarast är lokala editioner av *Expressen* har vi i denna analys exkluderat dem och begränsat oss till huvudtidningen som finns parallellt med de två lokal editionerna finns tillgänglig även i Göteborg och Malmö.

- ⁶ Räckvidden för kvällstidningarna bygger på SOM-undersökningarnas andelar för minst tre dagar i veckan. Genom att SOM-mätningen görs under i huvudsak en dryg månad på hösten varje år behöver andelarna inte alltid stämma med årsvisa räckviddsmått.

Referenser

- Andersson, Ulrika (2005) Att läsa eller inte läsa. I Bergström, A, Wadbring, I, Weibull, L (red) *Nypressant. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Hadenius, Stig, Seveborg, Jan-Olof, Weibull, Lennart (1970) *Partipress. Socialdemokratisk press 1910-1920*. Stockholm: Rabén&Sjögren.
- Hadenius, Stig, Weibull, Lennart (1991) *Partipressens död?* Stockholm: svensk Information.
- Johansson, Folke (1977) *Sverige partipolitiseras. Dagspressen som spegel av politisk utveckling 1896-1908*. Lund: Gleerups
- Hadenius, Stig, Weibull, Lennart (2005) *Massmedier. En bok om press, radio och TV*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Kratz, Charlotta (1995) Det viktiga med morgontidningen. I Weibull, L, Kratz, Ch (red) *Tidningsmiljöer*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Nilsson, Åsa (2005) Tidningsläsandets åldrar och generationer. I Bergström, A, Wadbring, I, Weibull, L (red) *Nypressant. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Nord, Lars (2001) Vår tids ledare – en studie av den svenska dagspressens politiska opinionsbildning. Stockholm: Carlssons.
- Ohlsson, Jonas (2006) *Partiernas press. En studie av politisk opinionsbildning, svenska ledarskribenter och den "egentliga" partipressen*. Magisteruppsats i medie- och kommunikationsvetenskap, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Olsén Antoni, Anna, Weibull, Lennart (2006) Vad hände sedan? Fem år efter Arbetet. I Nilsson, L (red) *Nya gränser. Skåne*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Sternvik, Josefine (2005) Tabloidiseringen – en kompakt tidningstrend. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Wadbring, Ingela (2003) *En tidning i tiden. Metro och den svenska dagstidningsmarknaden*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

- Vallinder, Torbjörn (1962) *I kamp för demokratin. Rösträttsrörelsen i Sverige 1866-1900*. Stockholm: Natur och kultur.
- Weibull, Lennart (1982) Det politiska tidningsvalet. I *Väljare Partier Massmedia. Empiriska studier i svensk demokrati*, Stockholm: Publica.
- Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning i Sverige*. Stockholm: Publica.
- Weibull, Lennart (1991) Har partipressen försvunnit? I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Politiska opinioner*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (1995) Partipressens roll. I Weibull, L, Kratz, Ch (red) *Tidningsmiljöer*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Weibull, Lennart (1996) Ett partipolitiskt tidningsval? Ändrade mönster i valet av dagstidning. I Rothsten, B, Särilvik, B (1996) *Vetenskapen om politik. Festskrift till Jörgen Westerståhl*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (2004) Konkurrerande traditioner. A-pressen och den svenska pressens professionalisering. *Arbetshistoria* nr 3/2004.
- Westerståhl, Jörgen (1964) *Dagspressen och den politiska opinionsbildningen*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Westerståhl, Jörgen, Janson, Carl-Gunnar (1958) *Politisk press*. Göteborg: Akademi-förlaget.

ANDRAHANDSOPINIONEN

HENRIK OSCARSSON

Inför 2006 års riksdagsval bombarderas väljarna med information om partiernas aktuella opinionsläge. Men opinionsinstitutens partisynpatiuundersökningar ger endast besked om ytligt liggande opinionsströmmar på folkopinionens hav. Fördelningen av väljarnas förstapreferenser kan inte avslöja särskilt mycket om trender och strukturer i den djupare liggande väljaropinionen. Tillfrågar man väljarna även om vilket parti de tycker *näst* bäst om står man dock bättre rustad när det gäller att beskriva rådande opinionsläge (Oscarsson 1996, 1998, 2000).

Partiernas läge i andrahandsopinionen avslöjar hur mycket samlat sympatikapital partiet har i väljaropinionen. Hur omtyckta partierna är som första- och andrahandsalternativ sätter absoluta gränser för vilka valresultat som är möjliga att uppnå – hur bra det *skulle kunna gå* i riksdagsvalet den 17 september.

Andrahandsopinionen kan skvallra om potentiella partibyten – såväl mellanvalsbyten som valrörelsebyten. Mellanvalsörligheten bland svenska väljare är drygt trettio procent. Var femte väljare byter parti under valrörelserna (Holmberg & Oscarsson 2004). En väljares näst bästa parti är fortfarande vår bästa gissning när det gäller att predicera till vilket parti hon kommer byta – om hon skulle välja att överge sin förstapreferens.

Och för de partier som ligger farligt nära fyraprocentsspärren kan läget i andrahandsopinionen vara en fråga om liv eller död – om partiet är andrapreferens för många väljare ökar sannolikheten att partiet klarar sig kvar i riksdagen med hjälp av taktikröster. Kort sagt. Att vara mångas andrahandsval kan vara värdefullt i en omtumlande och händelserik valrörelse.

Läget i andrahandsopinionen 2005

Mätserierna med svenska väljares andrapreferenser är en av svensk samhällsvetenskaps längsta. Frågan om näst bästa parti fanns med redan i den första nationella valundersökningen 1956. Med undantag för några kortare perioder genomför inga andra opinionsinstitut märkligt nog några mätningar av djupare liggande partipreferenser. Frågan om näst bästa parti ingår dock numera i Statistiska centralbyråns regelbundna partisynpatiuundersökningar (SCB/PSU).

Under det gamla fempartisystemets glansdagar var de båda mittenpartierna – bondeförbundet/centerpartiet och folkpartiet – ohotade när det gällde andrahandspopularitet. Förtrollningen bröts när det svenska partisystemet utvecklades till ett sju-åttapartisystem i 1990-talets inledning. Sedan 1995 har små partier som miljö-

partiet, kristdemokraterna och vänsterpartiet tillhört de populäraste andrahandspartierna med ett stöd på omkring 20 procent. Folkpartiets återkomst som det vanligaste näst bästa partiet bland svenska folket inträffade efter valsuccén 2002, men då på en avsevärt lägre nivå (20 procent) och på delad plats med vänsterpartiet.

Numera mäter SOM-institutet andrapreferenser endast året före riksdagsvalen eftersom det är då som prediktionskraften är som störst. Vi vet från panelanalyser av svenska valundersökningar att andrapreferenser fungerar bättre som kristallkula för partibyten ju närmare valet man mäter (Oscarsson 1998).

Resultaten från 2005 års SOM-undersökning visar att folkpartiet nu stärker sin ställning i andrahandsopinionen (se tabell 1). Andrahandsstödet för folkpartiet är 24 procent – den högsta siffran sedan Westerbergstiden. De andra riksdagspartierna erhåller mellan 9 och 14 procent av andrapreferenserna. Den särskilda särredovisningen av de små utmanarpartiernas ställning i andrahandsopinionen visar att de har ett mycket litet sympatikapital. Junilistan får 0,6 procent, feministiskt initiativ 1,0 (båda avrundade till 1 procent i tabellen). Sverigedemokraterna erhåller endast 0,4 procent av andrapreferenserna (avrundat till 0 procent i tabellen).

Partiernas maximala elektoral potential (MEP) beräknas genom att helt enkelt summera partiernas andel av förstapreferenserna och partiernas andel av andrapreferenserna (se tabell 2). Det maximala röststödet är alltså vad partiet skulle kunna erhålla om samtliga väljare som tycker bäst om eller näst bäst om partiet faktiskt lade sin röst på partiet. Naturligtvis är ett sådant scenario mycket osannolikt, men maxsiffrorna berättar ändå något viktigt om partiernas sammanlagda sympatikapital i väljaropinionen – särskilt om man har möjlighet att jämföra utvecklingen av MEP över tid.

Utvecklingen av partiernas maximala elektoral potential under den gångna mandatperioden löper i huvudsak parallellt med den allmänna utvecklingen av svenska folkets partisympatier sedan 2002. Moderaternas återkomst efter 2002 års valnederlag gör sig tydligt påmind. Partiet erhåller sin högsta MEP någonsin med 43 procent. Den negativa utvecklingen för vänsterpartiet (-9 procentenheter) och socialdemokraterna (-15) visar att partiernas sympatikapital i opinionen kraftigt har urholkats under den gångna mandatperioden. Socialdemokraternas maximala elektoral potential har minskat från 59 till 44 procent, vilket är den lägsta någonsin sedan mätningarna av andrapreferenser inleddes för ett halvt sekel sedan.

En blockjämförelse visar att MEP för de borgerliga partierna (c, fp, kd och m) tillsammans har ökat med +16 enheter samtidigt som MEP för s-blocket (v, s och mp) har minskat med -20 enheter. Dessa trender är betydligt mer accentuerade än vad vi har sett i förstahandsopinionen. Uppförbacken för regeringsunderlaget kan alltså vara brantare än vad opinionsinstitutens partisympatimätningar visar.

De tre utmanarpartier vi tagit med i analysen har mycket dåliga förutsättningar att klara riksdagsspärren, enligt 2005 års SOM-undersökning. Även om partierna skulle göra ett bästa tänkbara valresultat räcker det inte till mer än halvvägs (2

Tabell 2 Utvecklingen av partisympatisörernas andrahandsympatier 2002-2005 (procent)

	v		s		mp		c		fp		kd		m	
	2002	2005	2002	2005	2002	2005	2002	2005	2002	2005	2002	2005	2002	2005
näst bästa parti														
vänsterpartiet			44	→ 32	→ 37	3	→ 1	2	→ 1	2	→ 1	2	→ 4	→ 1
socialdemokraterna	65	→ 51			→ 25	28	→ 14	23	→ 17	5	→ 4	8	→ 11	
miljöpartiet	25	→ 28	12	→ 19	→ 10	12	→ 10	6	→ 9	7	→ 4	2	→ 3	
centerpartiet	2	→ 6	11	→ 12	→ 10	18	→ 17	17	→ 19	6	→ 19	6	→ 19	
folkpartiet	2	→ 4	23	→ 19	→ 13	28	→ 23	17	→ 22	→ 15	→ 22	50	→ 48	
kristdemokraterna	3	→ 5	6	→ 4	→ 6	18	→ 17	22	→ 15	→ 32	29	→ 39	41	→ 45
moderaterna	3	→ 4	4	→ 13	1	→ 5	11	→ 32	29	→ 39	41	→ 45		
junilistan		0		0	0	0	0	0	0	1	0	0	2	
feministiskt initiativ		1		1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	
sverigedemokraterna		1		0	3	1	0	0	0	0	0	0	0	
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal svarande	145	81	579	450	70	97	82	111	258	150	96	73	179	393

Kommentar: Endast personer som uppgivit något av riksdagspartierna som förstapreferens har tagits med i analysen. Personer som angivit samma parti som bästa och näst bästa har utelämnats ur analysen. Andrapreferenserna för junilistan, feministiskt initiativ och sverigedemokraternas förstahandsympatier redovisas inte på grund av alltför knappt underlag. Sverigedemokraterna särredovisades inte i analyserna från 2002.

procent) på väg till fyraprocentsspärren. Nej, om vi får tro läget i andrahandsopinionen hösten 2005 blir det inga nya riksdagspartier efter 2006 års val.

Enligt analysen har numera kristdemokraterna en lika liten maximal elektoral potential som miljöpartiet. Miljöpartiet hade inte klarat spärren vid förra valet om det inte varit för att många andrahandssympatisörer taktikröstat på dem. Hela 36 procent av miljöpartiets sympatisörer angav som ett mycket viktigt röstningsskäl att de röstat på mp på grund av att de riskerade att åka ur riksdagen (Holmberg & Oscarsson 2004). Nu rör sig även kristdemokraterna närmare den nivå (MEP=10-15) där partiets samlade opinionskapital riskerar att inte räcka för att nå riksdagsrepresentation.

Tabell 3 Maximal Elektoral Potential (andel bästa parti+andel näst bästa parti)

	som 1998	som 1999	som 2000	som 2001	som 2002	som 2005	Diff 2002-2005
v	35	34	35	32	29	20	-9
s	51	46	50	55	59	44	-15
c	13	13	11	20	17	21	+3
fp	17	19	19	16	37	35	-2
m	35	38	37	35	23	43	+20
kd	31	31	34	29	20	15	-5
mp	18	19	15	12	14	18	+4
jl					–	2	+2
fi					–	2	+2
sd					0	1	+1

Kommentar: Maximal Elektoral Potential (MEP) beräknas genom att summera andelen första-handssympatier och andrahandssympatier för de olika partierna. Endast personer som uppgivit något av riksdagspartierna som första- respektive andrapreferens har tagits med i analysen, utom för 2005 där även junilistan, feministiskt initiativ och sverigedemokraterna tagits med. Personer som angivit samma parti som bästa och näst bästa har utslutits ur analysen. Resultaten bygger på omkring 1400 svarspersoner vid varje tillfälle (2005: 1 387 personer)

En samtidig analys av väljarnas första- och andrahandspreferenser (se tabell 3) visar att det allttjämt är ideologisk närhet längs vänster-högerdimensionen som strukturerar väljarnas sympatier. Närmare beräkningar visar att två tredjedelar (66 procent) av svenska folket plockar sina första- och andrahandsalternativ från samma block. Inomblockskombinationer där v-s-mp ingår samlar 25 procent av väljarna medan inomblockskombinationer med partierna c-fp-m-kd ingår omfattar 41 procent.

Socialdemokraterna har försvagat sin ställning som näst bästa parti framför allt hos vänsterpartiets sympatisörer (från 65 procent 2002 till 51 procent 2005), men även hos miljöpartiets anhängare (från 40 procent 2002 till 25 procent 2005). Socialdemokraterna är inte längre miljöpartisympatisörernas vanligaste andrahands-

alternativ. Istället är det mer udda blocköverskridande kombinationer (v-kd, mp-m och mp-kd) som har blivit vanligare förekommande.

Moderaterna är åter det vanligaste andrahandsalternativet bland centerpartiets (32 procent), folkpartiets (39 procent) och kristdemokraternas sympatisörer (45 procent).

Blockuppdelningen är fortfarande överväldigande, men möjligheterna att vinna väljare över blockgränserna tycks vara något bättre än tidigare. Det är bytena över blockgränsen som helt kommer att avgöra 2006 års riksdagsval. Andelen blocköverskridande tvåpartikombinationer är totalt sett 29 procent. Kombinationer där ett parti från s-blocket är förstapreferens och ett parti från b-blocket är andrapreferens är ungefär dubbelt så vanligt förekommande (19 procent) än den omvända kombinationen (10 procent). Men nettobyttandet över blockgränsen kommer förstås aldrig komma upp i 29 procent (de senaste två mandatperioderna har andelen nettobyttare över blockgränsen endast varit 8-9 procent).

Under antagandet att blockbyttandet är jämnt spritt över befolkningen (vilket det inte är) så skulle resultaten i så fall betyda en strukturell opinionsfördel för de borgerliga partierna. Analysen av svenska folkets första- och andrapreferenser inför 2006 års val ger indikationer om att en större andel blockbyttare kommer att byta från s-blocket till b-blocket än från b-blocket till s-blocket, vilket i så fall kommer resultera i en aggregerad bruttovinst för b-blocket. Frågan som vi alla ställer oss är om opinionsförskjutningen blir tillräckligt stor för att det skall bli regeringsskifte den 17 september.

Referenser

- Holmberg, Sören & Henrik Oscarsson (2004). *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Stockholm, Norstedts Juridik.
- Oscarsson, Henrik (1996). Partiernas andrahandsstöd. I Sören Holmberg & Lennart Weibull *Mitt i nittitalet. SOM-rapport 16*. Göteborgs universitet, SOM-institutet: 253-266.
- Oscarsson, Henrik (1998). *Den svenska partirymden. Väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956-1996*. Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, Henrik (2000). Partiernas sympatikapital. I Sören Holmberg & Lennart Weibull *Det nya samhället. SOM-rapport 24*. Göteborgs universitet, SOM-institutet: 279-286.

FÖRTROENDET FÖR RIKSDAGEN I SLUTET AV MANDATPERIODEN¹

MARTIN BROTHÉN

Andelen väljare som instämmer i Valundersökningens påståendefråga om att ”de som sitter i riksdagen och beslutar [inte tar] mycket hänsyn till vad vanligt folk tycker och tänker” har ökat från 46 procent 1968 till 68 procent efter 2002 års val. Under en 30-årsperiod har alltså politikerförtroendet minskat påtagligt i Sverige. Förtroendet för institutionen riksdagen har följt samma utveckling.² Sett till den tidsperiod som kan överblickas genom SOM-institutets mätningar från 1986 har förtroendet för riksdagen kunnat delas in i två tydliga perioder. Den första, fram till 1996, kännetecknas av nedgång och ett fallande förtroende för riksdagen. Bottnåret 1996 hade 18 procent av svarspersonerna ett stort eller ganska stort förtroende för riksdagen. Därefter har förtroendet ökat något. En särskilt tydlig ökning av förtroendet för riksdagen kunde utläsas efter terrorhösten 2001. Också valåret 2002 ökade förtroendet något i enlighet med den elektorala cykeln; förtroendet för riksdagen ökar under valåren. En intressant fråga är hur förtroendet för riksdagen har utvecklats under den senaste mandatperioden.

Kapitlet är avsett att besvara tre frågeställningar. För det första undersöks vilket förtroende riksdagen åtnjuter bland svenska medborgare. Resultaten kan ställas mot ett jämförelsematerial som går tillbaka till 1986. För det andra kommer medborgarnas bedömning av hur riksdagen sköter sina funktioner att undersökas. Analysen kommer att baseras på ett material som jämför medborgarbedömningar i början och slutet av mandatperioden. Vidare kommer medborgarnas bedömning av riksdagens och riksdagsledamöternas arbete att kunna utvärderas utifrån en ny fråga som ställts i 2005 års SOM-undersökning om hur svarspersonerna anser att riksdagen sköter sitt arbete. Frågan är direkt jämförbar med en fråga om hur svarspersonerna bedömer regeringens arbete. En tredje fråga som besvaras i kapitlet är vilket samband som finns mellan bedömningar av riksdagens arbete och förtroendet för institutionen riksdagen.

Förtroendet för riksdagen 2002–2006

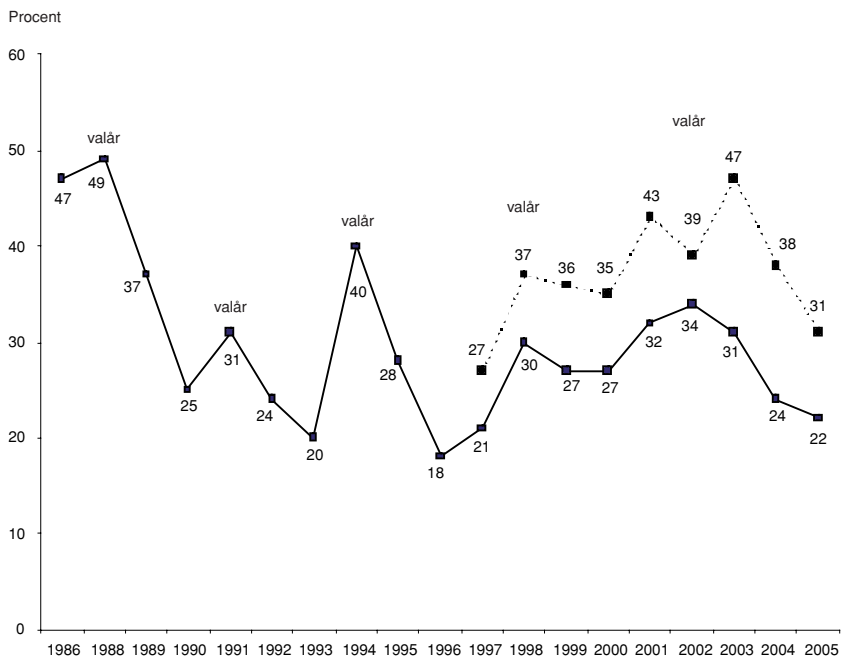
Förtroendet för riksdagen uppgick valåret 2002 till den högsta nivån sedan bottnåret 1996. Ökningen mellan 1996 och 2002 var tydlig; andelen medborgare med förtroende för riksdagen steg från 18 procent till 34 procent. Valår – som 2002 – är dock speciella. Mot bakgrund av den elektorala cykeln var en nedgång i förtroendet väntad 2003. Nedgången 2003 följdes dock av ytterligare en nedgång 2004.³

Medborgarnas förtroende för riksdagen redovisas i tabell 1 och figur 1.⁴ I tabellen redovisas utvecklingen mellan 1986 och 2005. Av redovisningen framgår hur svarspersonerna fördelar sig på fem alternativa svarsalternativ och hur andelen svarspersoner med stort förtroende minus andelen svarspersoner med litet förtroende (förtroendebalans) har varierat under samma period. Figuren åskådliggör tabellens resultat genom att visa hur andelen personer med mycket eller ganska stort förtroende har utvecklats under den aktuella tidsperioden.

Tabell 1 Förtroendet för riksdagen 1986–2005 (procent, förtroendebalans)

	Mycket stort	Ganska stort	Varken stort eller litet	Ganska litet	Mycket litet	Summa	Förtroendebalans	Antal personer
1986	10	37	38	11	4	100	+32	1556
1987 ¹⁾	12	52	-	29	7	100	+28	1606
1988	10	39	37	10	4	100	+34	1558
1989	6	31	41	16	6	100	+14	1483
1990	4	21	39	22	14	100	-11	1522
1991	4	27	41	19	9	100	+3	1502
1992	3	21	41	23	12	100	-11	1663
1993	2	18	45	22	13	100	-15	1645
1994	5	35	43	13	4	100	+24	1511
1995	3	25	39	23	10	100	-5	1589
1996	2	16	40	26	16	100	-23	1541
1997	2	19	41	26	12	100	-17	1514
1998	3	27	41	21	8	100	+1	3133
1999	3	24	41	21	11	100	-5	3143
2000	2	25	45	19	9	100	-1	2959
2001	3	29	45	16	7	100	+9	2976
2002	4	30	45	15	6	100	+13	3057
2003	4	27	44	18	7	100	+6	3079
2004	2	22	43	23	10	100	-9	3110
2005	2	20	45	23	10	100	-11	2912
Differens								
1986–2005	-8	-17	+7	+12	+6		-43	

Kommentar: ¹⁾ Mittenalternativet "varken stort eller litet förtroende" fanns inte med i 1987 års undersökning. Resultaten avser svenska medborgare mellan 15 och 75 år. Frågeformulering: "Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?" **Källa:** SOM-undersökningarna 1986–2005.

Figur 1 Förtroendet för riksdagen 1986–2005 (andel mycket eller ganska stort förtroende)

Kommentar: MedieAkademiens/TNS Gallup AB:s mätning omfattar år 2005 766 telefonintervjuer (slumpmässigt utvalda personer mellan 16 och 74 år) under perioden den 28 oktober till den 14 november 2005. Procenttalen är beräknade bland personer som besvarat förtroendefrågorna (Holmberg, S. & Weibull, L., MedieAkademiens förtroendebarmeter 2005). MedieAkademiens frågeformulering löd: "Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande institutioner och verksamheter sköter sitt arbete?" **Källa:** SOM-undersökningarna 1986–2005 och MedieAkademin 1997–2005.

Förtroendet för politiker, partier och riksdagen har inte bara varit avtagande under en 30-årsperiod. Också utvecklingen under mandatperioden från valet 2002 har varit tydligt nedåtgående. Nedgången i förtroendet 2003 kan tillskrivas den elektorala cykeln. Redan resultatet för hösten 2004 tyder däremot på ett trendbrott från den uppgång som kunde konstateras efter terrorhösten 2001. Förtroendet för riksdagen 2005 är ytterligare något lägre (22 procent).

Under mandatperioden har förtroendet sjunkit från 34 till 22 procent. Innebörden av denna nedgång är dramatisk. Förtroendenivåerna är nu nere på lika låga nivåer som under krisåren i mitten av 1990-talet. Endast tre gånger tidigare i SOM-institutets långa mätserie har en lägre andel med förtroende för riksdagen kunnat uppmätas: 1997 (21 procent), 1993 (20 procent) och 1996 (18 procent).

Bedömningen av riksdagens arbete

Det finns ett sedan tidigare konstaterat samband mellan politikerförtroende och politikens spelregler. Forskare har kunnat visa att politikerförtroendet är högre i länder med majoritetsvals system än i länder med proportionella vals system, högre i länder med parlamentariska system än i länder med presidentsystem och högre i länder med få partier än i länder med många partier.⁵ Politikermisstron tillskrivs brister i det politiska systemets utformning. Enligt synsättet, även framfört av Olof Petersson, skulle utformningen av det politiska systemet och dess funktioner kunna påverka graden av förtroende hos medborgarna.⁶

I det följande kommer vi att undersöka om allmänhetens låga förtroende för politik, partier och politiker kan kopplas till de institutionella (konstitutionella) formerna för det politiska systemet. Applicerat på riksdagen är förväntningen att ett lågt förtroende för riksdagen skulle kunna härledas till faktiska eller upplevda brister i institutionen riksdagen och dess sätt att fungera. Hur medborgare bedömer att riksdagen och ledamöterna hanterar sina egna uppgifter antas därmed påverka förtroendet för riksdagen. Ett samband skulle därför kunna förväntas mellan medborgarnas bedömningar av hur riksdagen och dess ledamöter sköter sina uppgifter och vilket förtroende som riksdagen åtnjuter.

Ur konstitutionell synvinkel kan riksdagen tillskrivas tre funktioner. Till riksdagen hänförs lagstiftningsmakten, finansmakten och kontrollmakten.⁷ Funktionerna framgår av 1 kap. 4 § regeringsformen som lyder: "Riksdagen stiftar lag, beslutar om skatt till staten och bestämmer hur statens medel skall användas. Riksdagen granskar rikets styrelse och förvaltning." Ytterligare uppgifter som riksdagen har att hantera och sköta kan utläsas ur litteraturen.⁸ De uppgifter och funktioner för riksdagen som kunnat preciseras är följande: "fatta avgörande beslut för samhällsutvecklingen", "övervaka regeringens arbete", "vara central debattarena", "förutse framtida problem innan de blir akuta", "avspegla åsiktsfördelningen bland väljarna", "ta initiativ i frågor som inte tas upp av regeringen" samt "bevaka utvecklingen inom EU".⁹ Utan att göra gällande att dessa uppgifter skulle vara de enda tänkbara eller möjliga betraktas uppräknningen som en indikator på olika uppgifter det är rimligt att riksdagen och dess ledamöter ägnar sig åt.¹⁰

Svarspersonerna har fått bedöma hur bra eller dåligt riksdagen uppfyller de sju uppgifterna. Frågan har varit formulerad på följande sätt: "Riksdagen har olika uppgifter. Hur bra eller dåligt anser Du att riksdagen och riksdagens ledamöter uppfyller nedanstående uppgifter?" Svarsalternativen har varit: "mycket bra", "ganska bra", "varken bra eller dåligt", "ganska dåligt" och "mycket dåligt".¹¹ Frågan har ställts både i början och slutet av mandatperioden: 2002 och 2005.¹²

Svarspersonerna har också fått besvara en mer allmän fråga om hur de anser att riksdagen sköter sitt arbete. Den fråga de besvarat har haft följande formulering: "Hur tycker Du att riksdagen sköter sin uppgift?" Svarsalternativen har varit: "mycket bra", "ganska bra", "varken bra eller dåligt", "ganska dåligt" och "mycket dåligt". Samma fråga har i en lång rad år ställts om hur regeringen sköter sin uppgift.

Det är ungefär samma andel som anser att riksdagen sköter sitt arbete bra (26 procent) och som tillskriver riksdagen ett förtroende (25 procent). På samma sätt är det för regeringen; andelen som har förtroende för regeringen är ungefär densamma som säger att regeringen sköter sin uppgift bra (22 respektive 23 procent). Kopplingen är dock något starkare för regeringen (Pearson's $r = .73$) än för riksdagen (Pearson's $r = .67$). Det finns också ett starkt samband mellan frågan om hur riksdagen sköter sitt arbete och frågorna om specifika riksdagsuppgifter.

I tabell 2 redovisas hur de svarande har bedömt att riksdagen och riksdagsledamöterna sköter olika uppgifter. Tabellen presenterar även ett statistiskt balansmått som väger andelen svars personer som svarat mycket eller ganska bra mot andelen som svarat ganska eller mycket dåligt. I tabellen redovisas balansmåten för både 2002 och 2005.

Tabell 2 Medborgarnas syn på hur väl riksdagen uppfyller olika uppgifter (procent, balansmått)

	2005					2005	2002	
	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Summa	Balansmått	
Fatta avgörande beslut för samhällsutvecklingen	1	28	51	16	4	100	+9	+19
Övervaka regeringens arbete	1	21	56	18	4	100	±0	+13
Vara central debattarena	2	22	56	16	4	100	+4	+12
Förutse framtida problem innan de blir akuta	1	7	37	41	14	100	-47	-37
Avspegla åsiktsfördelningen bland väljarna	1	16	53	23	7	100	-13	-7
Ta initiativ i frågor som inte tas upp av regeringen	0	13	57	23	7	100	-17	-12
Bevaka utvecklingen inom EU	1	20	53	20	6	100	-5	±0

Kommentar: Resultaten bygger enbart på svars personer som besvarat alla uppgifter. Frågeformulering: "Riksdagen har olika uppgifter. Hur bra eller dåligt anser Du att riksdagen och riksdagens ledamöter uppfyller nedanstående uppgifter?" Antalet svarande har varit n=1501 (2002) och n=1471 (2005). **Källa:** SOM-undersökningarna 2002 och 2005.

Tabell 3 Medborgarnas syn på hur väl riksdagen uppfyller olika uppgifter efter partitillhörighet 2002 och 2005 (procent, balansmätt)

		Partitillhörighet							alla	Balansmätt alla
		v	s	c	fp	m	kd	mp		
Fatta avgörande beslut för samhällsutvecklingen	2002	31	43	24	35	21	22	22	33	+19
	2005	26	41	34	39	20	19	18	29	+9
Övervaka regeringens arbete	2002	32	33	27	28	20	21	29	28	+13
	2005	13	31	27	24	19	19	25	22	±0
Vara central debattarena	2002	28	31	24	33	31	27	23	29	+12
	2005	18	28	30	29	23	21	26	24	+4
Förtuse framtida problem innan de blir akuta	2002	8	16	6	4	7	9	11	10	-37
	2005	3	12	9	6	5	9	9	8	-47
Avspegla åsiktsfördelningen bland väljarna	2002	17	22	17	21	15	21	19	19	-7
	2005	17	20	22	20	12	16	17	17	-13
Ta initiativ i frågor som inte tas upp av regeringen	2002	11	16	15	11	14	9	11	13	-12
	2005	5	16	19	18	12	21	17	13	-17
Bevaka utvecklingen inom EU	2002	15	26	18	27	24	19	26	23	±0
	2005	14	25	22	27	18	27	20	21	-5
Antal intervjuade	2002	138	588	78	244	170	94	73	1501	1501
	2005	77	446	100	143	384	67	92	1471	1471

Kommentar: Resultaten visar andelen svarspersoner som svarat att riksdagen uppfyller olika uppgifter mycket eller ganska bra. Resultaten visar också balansmättet, dvs. andelen mycket eller ganska bra minus andelen ganska eller mycket dåligt (andelen bra minus dåligt). Endast svarspersoner som besvarat alla uppgifter har medtagits i analysen. Frågeformulering: "Riksdagen har olika uppgifter. Hur bra eller dåligt anser Du att riksdagen och riksdagens ledamöter uppfyller nedanstående uppgifter?" Svartalternativen har varit: "mycket bra", "ganska bra", "varken bra eller dåligt", "ganska dåligt" och "mycket dåligt". **Källa:** SOM-undersökningarna 2002 och 2005.

Om endast två av de sju riksdagsuppgifterna är medborgarnas bedömning övervägande positiv. Det gäller uppgifterna att fatta avgörande beslut (+9) och att vara central debattarena (+4). Ytterligare en uppgift får nått och jämnt godkänt av medborgarna. Det är lika många svarande som tycker att riksdagen sköter uppgiften att övervaka regeringen bra som tycker att riksdagen sköter denna uppgift dåligt (±0). När det gäller övriga fyra uppgifter är däremot andelen svarande som tycker att riksdagen hanterar uppgifterna dåligt större än andelen som tycker att riksdagen hanterar dessa uppgifter bra. Bedömningen blir därmed negativ. Det gäller uppgifterna att bevaka EU-frågorna (-5), avspegla åsiktsfördelningen bland väljarna (-13) och att ta initiativ i frågor som inte tas upp av regeringen (-17). Allra sämst i med-

borgarnas utvärdering hamnar riksdagen och riksdagsledamöterna dock när det gäller uppgiften att förutse framtida problem innan de blir akuta (–47).

Medborgarnas bedömningar av riksdagen och riksdagens ledamöter har blivit mer negativ under mandatperioden. För varje riksdagsuppgift kan vi se att balansmålet för medborgarnas bedömningar har minskat. Det återspeglar den allmänt minskade politikertilltro som kunde iakttas i tabell 1. Andelen medborgare som har förtroende för riksdagen har minskat från 34 procent 2002 till 22 procent 2005.

Det finns en stor, närmast identisk, likhet i rangordningen av vilka uppgifter som riksdagen hanterar bra respektive mindre bra enligt medborgarbedömningarna 2002 och 2005. I topp båda åren ligger uppgifterna att fatta avgörande beslut, övervaka regeringen och vara central debattarena. Båda undersökningsåren är också bedömningen påtagligt negativ av hur riksdagen hanterar den initierande funktionen att ta upp frågor som inte tas upp av regeringen och förutse framtidens problem.

Sambandet mellan förtroendet för riksdagen och bedömningen av riksdagens funktioner

Den för kapitlet styrande utgångspunkten handlar om det rimliga i att förvänta sig att medborgarbedömningar av hur riksdagen hanterar sina uppgifter föregår bedömningen av förtroendet för riksdagen i allmänhet. Den allmänna och generella förtroendebedömningen som medborgarna gör av riksdagen antas i en sådan rationell modell förklaras utifrån den värdering människor gör av hur riksdagen hanterar olika funktioner.¹³

En multivariat analys, som beaktar samtliga sju riksdagsuppgifter, gör det möjligt att väga de olika riksdagsuppgifterna mot varandra. Man kan ställa sig frågan vilka av de sju värderingarna som har störst betydelse för människors förtroende för riksdagen.¹⁴

Resultaten av en sådan multivariat analys visar, som i tabell 4, att människors bedömning av hur riksdagen hanterar de sju funktionerna *tillsammans* bidrar till förklaringen av förtroendet för riksdagen; andelen förklarad varians uppgår till 32 procent. Det är uppenbart att människors uppfattning om hur riksdagen fullgör ett antal olika uppgifter har betydelse för i vilken grad riksdagen tillskrivs något förtroende. Därtill ger analyserna ett tydligt stöd för att människors förtroende för riksdagen bestäms i *olika* hög grad av synen på hur dessa sju uppgifter uppfylls. Uppfattningen om hur riksdagen sköter vissa uppgifter har större effekt på det allmänna förtroendet för riksdagen än bedömningen av andra uppgifter. Hur riksdagen lyckas med uppgiften att fatta de stora samhällsavgörande besluten utgör det enskilt viktigaste bedömningskriteriet för förtroendet för riksdagen. Stabiliteten i olika undersökningar är dessutom påfallande stor; undersökningsresultaten har kunnat upprepas med nästan identiska resultat 1998, 2002 och 2005.

Tabell 4 Förklaringsfaktorer till människors uppgivna förtroende för riksdagen (ostandardiserade regressionskoefficienter)

Förklaringsfaktor	b	
	Bivariat	Multivariat
Fatta avgörande beslut för samhällsutvecklingen	.61 *	.38 *
Övervaka regeringens arbete	.53 *	.18 *
Vara central debattarena	.42 *	.04
Förtutse framtida problem innan de blir akuta	.42 *	.06 ***
Avspegla åsiktsfördelningen bland väljarna	.42 *	.13 *
Ta initiativ i frågor som inte tas upp av regeringen	.40 *	.01
Bevaka utvecklingen inom EU	.35 *	.07 **
Konstant		.19 *
Förklarad varians (R ²)	—	.32
Antal intervjuade	1454	1454

Kommentar: Förtroendet för riksdagen har mätts med en femgradig skala från 0 ("mycket litet förtroende") till 4 ("mycket stort förtroende"). I analysen ingår svarspersoner som har svarat med mittenalternativet "varken stort eller litet förtroende" (värdet 2 på skalan). B-värdena i tabellen kan utläsas som den förändring i svarspersonernas bedömning av förtroendet för riksdagen (på en skala från 0–4) som vi får om svarspersonen går från värdet 0 till 4 på den aktuella förklaringsfaktorn. Av tabellen kan således utläsas att förtroendet för riksdagen är 0.38 skalsteg högre för en svarsperson som tycker att riksdagen sköter uppgiften att fatta avgörande beslut för samhällsutvecklingen "mycket bra" (4) än en svarsperson som tycker att riksdagen sköter den uppgiften "mycket dåligt" (0) om allting annat hålls konstant (*ceteris paribus*) i modellen. * $p < .01$; ** $p < .05$; *** $p < .10$. **Källa:** SOM-undersökningen 2005.

Vägen framåt

Den kanske viktigaste slutsatsen av kapitlet är att riksdagsledamöter och kandidater till riksdagen går in i en valrörelse där förtroendet för riksdagen ligger på historiskt låga nivåer. I de många möten som väntar i valrörelse mellan väljare och kandidater är det en inte oviktig uppgift att känna till och hantera. Om förtroendet för varumärket, i det här fallet riksdagen och riksdagsledamöterna, brister står budbäraren inför en utmaning. Det är alltid lättare att framföra sitt budskap, sälja sin produkt eller lansera sin nyhet inför en publik som har förtroende för budbäraren än för en publik med bristande tilltro.

En annan viktig slutsats är att spelregler och institutionens arbetsformer har betydelse för hur den upplevs av omgivningen. Det finns en tydlig koppling mellan de bedömningar som görs av hur riksdagen och ledamöterna hanterar olika arbetsuppgifter och vilket förtroende som tillskrivs institutionen. Medborgare som är nöjda med hur riksdagen hanterar sina konstitutionella uppgifter tillhör också de personer som tillskriver riksdagen den högsta tilltron. Hur riksdagen utvecklar de egna arbetsformerna är således inte oviktigt, och det är säkert mot den bakgrunden som riksdagen bara sedan 1990-talets början genomfört inte mindre än tre större utredningar om riksdagens arbetsformer.¹⁵ Resultaten har dock inte varit helt lyckade hittills om vi bara ser till förtroendet för riksdagen. Förtroendet för riksdagen ökar inte. Det minskar.

Noter

- ¹ Detta kapitel utgör en delrapport inom ramen för forskningsprojektet *Bilder av riksdagen – medborgare och riksdagsledamöter i den representativa demokratin* som finansieras av Riksbankens Jubileumsfond.
- ² Holmberg och Oscarsson 2004.
- ³ Brothén 2005a.
- ⁴ Resultaten baseras på en frågeformulering med följande lydelse: ”Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper sköter sitt arbete?” Svarsalternativen har varit: ”mycket stort förtroende”, ”ganska stort förtroende”, ”varken stort eller litet förtroende”, ”ganska litet förtroende” och ”mycket litet förtroende”. Frågan om förtroendet för olika samhällsinstitutioner har ställts i SOM-undersökningarna sedan 1986. Urvalet för undersökningen hösten 2004 har bestått av 6 000 personer i hela Sverige i åldrarna 15–85 år. Urvalet för undersökningarna har varierat något under tidsperioden 1986–2004. För att uppnå jämförbarhet för hela mätserien från 1986 och framåt ingår endast svars personer som är svenska medborgare och som är mellan 15 och 75 år. I 1998 års undersökning saknas 15-åringarna helt.
- ⁵ Norris 1999:232 f.
- ⁶ Petersson 1997, jfr Petersson 1999:108; Mattson & Petersson 2003:25 f.
- ⁷ Holmberg & Stjernquist 1980:29 f. och 49.
- ⁸ Se Brothén 2005b:19 ff.
- ⁹ Se 10 kap. 6 § regeringsformen: ”Regeringen skall fortlöpande informera riksdagen och samråda med organ som utses av riksdagen om vad som sker inom ramen för samarbetet i Europeiska unionen. Närmare bestämmelser om informations- och samrådsskyldigheten meddelas i riksdagsordningen.” Se även 10 kap. riksdagsordningen: ”Behandlingen av frågor i Europeiska unionen.”

- ¹⁰ Det skulle kunna diskuteras om inte en åttonde uppgift skulle kunna utläsas i 4 kap. 16 § riksdagsordningen vari stadgas följande: ”I utskottens beredning av ärendena skall ingå uppgiften att följa upp och utvärdera riksdagsbeslut inom de ämnesområden som för varje utskott anges i 4–6 §§ med tillhörande tilläggsbestämmelser.” Denna uppgift har ansetts vara mindre väl känd bland medborgarna och har därför inte ingått i frågeformuläret till svarspersonerna i SOM-undersökningen. Däremot har riksdagsledamöterna själva tillfrågats om denna uppgift i *Riksdagsenkät 2002*.
- ¹¹ Urvalet har bestått av 3 000 personer i hela Sverige i åldrarna 15–85 år.
- ¹² Frågan har också ställts i 1998 års SOM-undersökning och i enkätundersökningar med samtliga riksdagsledamöter vid flera tillfällen, bl.a. 1998 och 2002 (Brothén 1999; Brothén 2003; Brothén 2005b).
- ¹³ Läsaren bör ha i åtanke att förhållandet skulle kunna vara det motsatta: Människors allmänna bedömning av förtroendet för riksdagen färgar av sig på bedömningen av hur riksdagen sköter olika konkreta uppgifter.
- ¹⁴ I analysen har bedömningen av de sju riksdagsuppgifterna medtagits som tänkbara förklaringsfaktorer till förtroendet för riksdagen. Bedömningen av dessa sju uppgifter ses som oberoende variabler och kan i den multivariata regressionsanalysen variera mellan värdena 0 (”mycket dåligt”) och 4 (”mycket bra”). Den beroende variabeln – förtroendet för riksdagen – kan inta värden mellan 0 (”mycket litet förtroende”) och 4 (”mycket stort förtroende”). Svars personer som svarat med mittenalternativen ”varken bra eller dåligt” respektive ”varken stort eller litet förtroende” har medtagits i denna analys och har i båda fallen givits värdet 2. Analysen görs därefter på ostandardiserade regressionskoefficienter avseende både bivariata regressionsanalyser med respektive förklaringsfaktor och en multivariat regressionsanalys med samtliga förklaringsfaktorer.
- ¹⁵ Riksdagsutredningen (1993), 1998 års Riksdagskommitté (2001) och 2002 års Riksdagskommitté (2005).

Referenser

- Brothén, M. (1999) ”Stigande förtroende för riksdagen under valår”, i Holmberg, S. & Weibull, L. (red.) *Ljusnande framtid*, SOM-undersökningen 1998, Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Brothén, M. (2003) ”Riksdagens starka och svaga sidor”, i Holmberg, S. & Weibull, L. (red.) *Fåfångans marknad*, SOM-undersökningen 2002, Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Brothén, M. (2005a) ”Riksdagsledamöterna, valkretsen och riksdagen”, i Holmberg, S. & Weibull, L. (red.) *Lyckan kommer, lyckan går – trettio kapitel om politik, medier och samhälle*, SOM-undersökningen 2004, Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Brothén, M. (2005b) ”Riksdagens starka och svaga sidor”, i Riksdagskommittén, *Riksdagen i en ny tid – sex rapporter till 2002 års riksdagskommitté, Framställning till riksdagen 2005/06:RS3*, Stockholm: Sveriges riksdag.
- Holmberg, E. & Stjernquist, N. (1980) *Grundlagarna med tillhörande författningar*, Stockholm: P A Norstedt & Söners förlag.
- Holmberg, S. & Oscarsson, H. (2004) *Väljare – Svenskt väljarbeteende under 50 år*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Mattson, I. & Petersson, O. (red.) (2003) *Svensk författningspolitik*, Stockholm: SNS Förlag.
- Norris, P. (ed.) (1999) *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance*, Oxford: Oxford University Press.
- Petersson, O. (1997) ”Politiker orsakar demokratikris”, DN Debatt, *Dagens Nyheter*, 19 oktober 1997, Stockholm: Dagens Nyheter.
- Petersson, O. (1999) *Samhällskonsten*, Stockholm: SNS Förlag.
- Riksdagskommittén (2001) *Riksdagen inför 2000-talet*, Stockholm: Sveriges riksdag.
- Riksdagskommittén (2005) *Riksdagen i en ny tid*, Stockholm: Sveriges riksdag.
- Riksdagsutredningen (1993) *Reformera riksdagsarbetet*, Stockholm: Sveriges riksdag.

PARTISYMPATIERNAS INFÖR VALET 2006

MAGNUS HAGEVI

Det heter att historien går igen, men likväl kan ingen två gånger stiga ner i samma flod. Det är alltså ovisst vad vi har att lära om historien. Men det är definitivt svårare att sja om framtiden. Ändå har människor ett behov av att kunna planera inför framtiden och då är det lärdomar av historien som finns att tillgå. Den politiska människan är inget undantag. I detta kapitel analyseras vad den nutida historien säger om vad vi kan vänta oss i höstens riksdagsval.

Det som tycks känneteckna årets val är att partierna på ett extra tydligt sätt formerat två politiska block. Socialdemokraterna har under den gångna mandatperioden bildat regering med hjälp av två stödpartier i riksdagen: vänsterpartiet och miljöpartiet. Inför valet söker detta så kallade *s-block* ett förnyat mandat för fortsatt samverkan. Deras utmanare kallar sig själva *Allians för Sverige*, men i folkmun benämns de alltjämt som *borgarna* eller *de borgerliga partierna*: centerpartiet, folkpartiet, kristdemokraterna och moderaterna. Det som står i centrum är vilket av de båda politiska blocken som vinner valet och får bilda regering.

Under den gångna mandatperioden har stödet för partierna svängt i de olika opinionsmätningarna. Inför valet lär fler förändringar av opinionen äga rum. En första frågeställning är vad erfarenheterna av tidigare val säger om de politiska blockens förmåga att öka sina väljarsympatier under valåret. Utifrån denna kunskap är den andra frågeställningen om partisympatierna ett år inför valet hösten 2006 kan visa på regeringskifte eller ej.

Kampen om regeringsmakten mellan de båda politiska blocken är förvisso den centrala under en valkampanj. Men kampen mellan partierna är också av betydelse. För det första kan stödet för enskilda partier antas ha betydelse för vilket inflytande ett parti får inom det vinnande blocket. För det andra är det genom att enskilda partiers väljarstöd ökar eller minskar som respektive block ökar eller minskar i styrka. Mest dramatiskt är dansen runt fyraprocentspärren: om ett enskilt parti faller ur riksdagen kan det ha dramatiska konsekvenser för hela blocket och kampen om regeringsmakten. För en stor del av väljarna som ändrar partisympati sker detta mellan partier som tillhör samma block. Dessa förändrade partisympatier har främst betydelse för maktfördelningen inom blocken, men kan också ha betydelse för regeringsmakten om det innebär att ett parti tappar så mycket stöd till ett annat parti i det gemensamma blocket att det åker ur riksdagen. När väljarströmmarna går mellan partier som tillhör olika block är det av direkt betydelse för regeringsmakten. Den tredje frågeställningen är vilka partier som ligger i farozonen att förlora väljare och vilka partier som kan tänkas vinna på sådana förändringar.

I årets val finns en extra stor uppmärksamhet på nybildade partier som inte är invalda i riksdagen. Junilistan, feministiskt initiativ, vänsterdemokraterna och ett sjukvårdsparti ställer upp i riksdagsvalet. Sedan förr finns det främlingsfientliga sverigedemokraterna. Detta leder fram till den fjärde frågeställningen. Utifrån historiska erfarenheter och partisympatierna 2005, vilken betydelse kan partierna utanför riksdagen komma att ha på kampen om regeringsmakten?

Vid varje opinionsmätning noteras vilken andel av de svarande som inte kan ange partisympati. Ofta kallas de för osäkra väljare (Oscarsson 1998:62-63). Några av personerna som inte uppgivit någon partisympati – ovisst vilka – kommer att vid valdagen vara så säkra att de ändå röstar. Detta för oss fram till den femte och sista frågeställningen. Kan SOM-undersökningen 2005 ge information om vilket av de politiska blocken personer utan partisympati troligen ändå sympatiserar med?

Forskning om partibytare och övertygade anhängare

När väljarnas partibyten analyseras är intresset ofta riktat mot förändringar som skett i ett val jämfört med närmast föregående val. Enligt statsvetaren Sören Holmberg har andelen som byter parti mellan två val ökat sedan början av 1970-talet. Det finns även studier om partibyten under valkampanjen en månad före valdagen. Också detta fenomen har analyserats av Holmberg där han återigen konstaterar partibytarna ökar. Dessutom uppger allt fler att de bestämmer sitt partival först under valrörelsen (Holmberg och Oscarsson 2004).

Det är tydligt att partierna målmedvetet har påbörjat valrörelsen betydligt tidigare än några månader före valet. Det kan därför vara intressant att diskutera i vad mån väljarnas uppfattningar om partierna struktureras redan före valet, även om denna process inte utvecklats till ett klart röstningsbeslut. Dessa strukturer kan ligga till grund för hur väljarna tänker om sin röstning och kan därmed verka styrande. Detta kan kallas att väljarna har vissa predispositioner inför valet.

Det väljarna har uppgivit som sitt näst bästa parti har betydelse om de byter från sitt gamla parti. Statsvetaren Henrik Oscarsson har konstaterat att ungefär hälften av de väljare som byter parti mellan två riksdagsval byter till det parti som vid det förra valet angavs som deras näst bästa parti. Om tidsavståndet minskas till dem som byter parti under valrörelsen månaden innan valet, visar Oscarsson att nästan två tredjedelar av dessa partibytare istället röstar på sitt tidigare näst bästa parti (Oscarsson 1998:97-99).

En anledning till den ökade väljarrörligheten antas vara att fler identifierar sig allt svagare med något politiskt parti (Evans 2004; Holmberg och Oscarsson 2004). Detta fenomen innebär att predispositionen att rösta med ett speciellt parti minskar. Det är alltså bland människor som inte identifierar sig som övertygade anhängare till ett parti som partirörligheten är som störst.

Orsaken till den minskade partiidentifikationen brukar härledas till den samhällstrend som kallas individualisering: människor kan i allt större utsträckning själva

besluta över sina liv och blir mer oberoende av omgivningen på samma gång som känslan av samhörighet, gemenskap, mening och mål avtar (Hagevi 1998:9-11; Bjereld och Demker 2005:40-46). Som ett led i detta "frigör sig" medborgarna från gamla partiloyaliteter. Jag antar att detta kan resultera i två ganska olika relationer till politiska partier, men effekten av de båda kan, enligt mig, få ett gemensamt resultat i form av minskad partiidentifikation. För det första kan väljare känna ett ökat avstånd till politiska partier, vilket kan leda till misstro till såväl partier som politiker. Resultatet är att färre är övertygade anhängare till något parti. För det andra kan individualisering innebära att väljaren börjar uppskatta egenskaper hos flera partier och finner att han eller hon gillar mer än ett parti och kan tänka sig att rösta på flera av dem. Även i detta fall minskar övertygelsen att vara anhängare av ett enda parti.

Svenska väljarundersökningar bekräftar ett ökat misstroende för både partier och politiker, men också att allt fler väljare uppskattar allt fler partier. Oscarsson kallar det antal partier som en väljare kan tänka sig att rösta på för partiuppsättning. När han analyserar svenska väljares partiuppsättningar finner han också att antalet partier i dessa tenderar att öka (Holmberg och Oscarsson 2004). Detta kan således minska partiernas andel övertygade anhängare och öka väljarrörligheten. Dämed ökar betydelsen av studier om partisympatisörer som inte är övertygade anhängare.

Data

Sedan 1986 undersöker SOM-institutet svenska folkets partisympatier genom att ställa frågan *Vilket parti tycker Du är bäst idag?* Svarspersonerna kan ange riksdagspartierna eller ett annat parti.¹ Svaren på denna fråga kallar jag för *partisympatier*, till skillnad från uppgifter om partival som tar hänsyn till hur väljarna uppger att de har röstat. För att markera skillnaden med faktiska valresultat har jag valt att alltjämt ha med personer som inte uppnått myndighetsålder eller inte är svenska medborgare. När procentandelarna av partisymptatierna beräknas ingår inga personer som inte kunnat uppge ett bästa parti i procentbasen.

Partiidentifikation undersöks med frågan: *Anser Du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?* Det finns tre svarsmöjligheter: *Ja, mycket övertygad*, *Ja, något övertygad* och *Nej*. I detta sammanhang används frågan för att analysera kopplingen till partiet svarspersonen sympatiserar med. Den som uppger sig vara mycket eller något övertygad anhängare är starkare bunden till "sitt" parti och bör ha svårare att byta till ett annat. Till skillnad från dessa *övertygade anhängare* är partisympatisörer som svarat nej på frågan *icke-övertygade* som bör ha lättare att byta parti. Förutom de osäkra väljarna som inte kunnat ange ett bästa parti är det bland icke-övertygade anhängare som kampen står hetast mellan partierna.

Den främsta konkurrenten till det bästa partiet bör vara svarspersonens näst bästa parti (Oscarsson 1998:67). För att ta reda på vilket parti som kan tänkas konkurrera om icke-övertygades partisympati analyseras även frågan *Vilket parti*

tycker Du näst bäst om? Det finns samma möjlighet till svar som på frågan om partisympati.

För att studera personer utan partisympati används svarspersonernas självplacering på vänster-högerskalan. SOM-enkäten introducerar frågan med *Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan vänster-högerskala?* Det var möjligt att svara *Klart till vänster, Något till vänster, Varken till vänster eller till höger, Något till höger* och *Klart till höger*. Personer som svarat klart eller något till vänster kategoriseras som vänster, klart eller något till höger som till höger och övriga som varken eller.

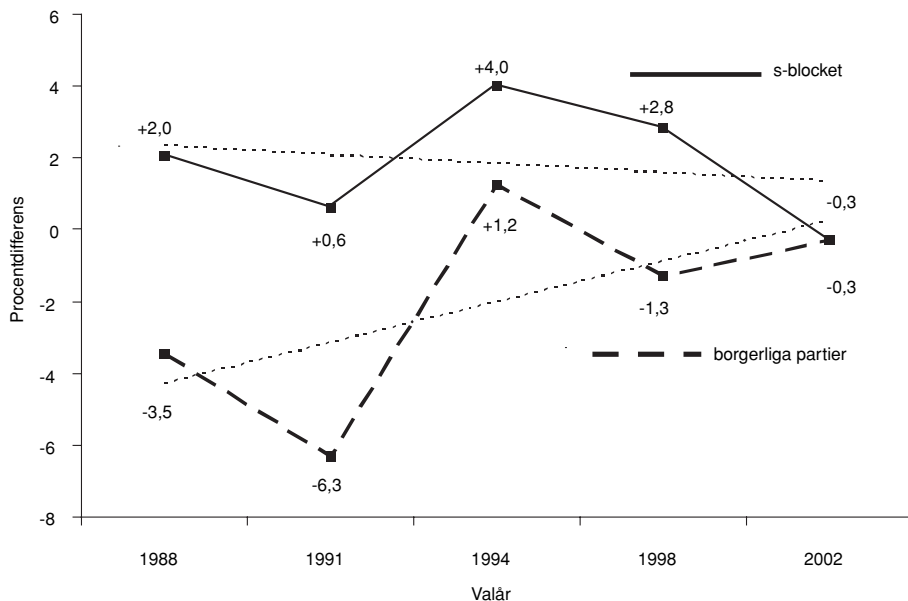
Kanske någon ifrågasätter vilket värde en mätning av partisympatierna från hösten 2005 har i idag. Opinionen har säkert svängt några gånger sedan dess. Dessutom kommer nya opinionsundersökningar hela tiden. Men i detta kapitel är inte avsikten att beskriva opinionsläget just nu, utan att peka på vilka möjligheter och risker det finns för de olika partierna inför valet 2006. Resultatet skall snarast användas som en bakgrund till förändringar av väljaropinionen i samband med valet i höst.

Valårets vinnare

Kan partisympatierna – det vill säga uppgifterna om bästa parti – från 2005 ha något informationsvärde för valet 2006? Vid förra valet 2002 uppmätte SOM-institutet att s-blocket samlade 54,3 procent av partisympatierna. Året innan var motsvarande andel 54,6 procent, en liten minskning således. År 2002 var de borgerliga partiernas samlade partisympatier 42,6 procent, vilket jämfört med året innan – 42,9 procent – var en lika stor minskning som s-blocket. Men valåret 2002 har i detta avseende visat sig vara ett undantag. Så länge SOM-institutet genomfört partisympatiundersökningar har s-blocket annars alltid ökat sin andel partisympatier, medan de borgerliga partiernas andel av partisympatierna har minskat.

I figur 1 presenteras vinsten eller förlusten av respektive politiskt blocks partisympatier under valåren 1988-2002. S-blockets vinster och förluster under valåret redovisas med den heldragna kurvan, medan de borgerliga partiernas vinster och förluster redovisas med den streckade kurvan. Vinsten eller förlusten har beräknats genom att subtrahera partisympatierna för respektive block i samband med valen från motsvarande partisympatier från året före. Den procentdifferens som då erhålls redovisas i figur 1. Om procentdifferensen är positiv har det politiska blocket vunnit partisympatier under valåret, men om procentdifferensen är negativ har det politiska blocket förlorat partisympatier.

Figur 1 Procentdifferens mellan de politiska blockens partisympatier ett år innan val och valet under valåren 1988-2002 (procentdifferens)

Kommentar: Procentdifferensen beräknas genom att subtrahera respektive politiska blocks partisympatier samma år som valet hålls från samma politiska blocks partisympti året innan valet. Tendenslinjerna är baserade på regressionsanalyser.

I fyra av de fem undersökta valåren har s-blocket lyckats bättre med att öka sin andel partisymptier än de borgerliga partierna. Endast det sista valåret 2002 skiljer ut sig. Men förutom att s-blocket tenderar att vinna partisymptier under valåret framkommer också en annan tendens. Det är att de borgerliga partierna blir allt bättre på att vinna sympatier under valåret. I figur 1 har två tendenslinjer lagts in som visar på den genomsnittliga utvecklingen för respektive block under valåren. Den övre redovisar s-blockets svagt sluttande utveckling mot allt sämre resultat under valåret, medan den undre redovisar en borgerlig tendens till allt bättre resultat under valåren. Vad har då historien lärt oss? Svaret är att det utifrån denna tendens inte går att sja om vem som är valsegrare i september senare i år, annat än att valrörelsen är mer oviss än tidigare.

Partisympti och anhängare ett år före valet

Ungefär ett år innan valet 2006 samlade s-blocket en större andel av partisymptierna än de borgerliga partierna. Av dem som uppgivet ett bästa parti sympatis-

rade 48,2 procent med s-blocket, medan 47,4 procent sympatiserade med ett borgerligt parti. Motsvarande andel för andra partier (det vill säga de som inte är representerade i riksdagen) var sammanlagt 4,3 procent. I SOM-undersökningen ingår även person som inte är röstberättigade. Vid en analys av enbart svars personer som är röstberättigade i riksdagsvalet blir stödet för de politiska blocken ännu jämnare: s-blocket samlar 47,9 procent och de borgerliga partierna 47,7 procent av partisympatierna (n=2910).² Utifrån dessa data var det således en mycket knapp fördel för s-blocket ett år innan valet. Med den gamla tendensen att s-blocket vinner i opinionen under valåret skulle en valseger vara bärgad. Men med den nya tendensen som visar att de borgerliga partierna bättre klarar av en valrörelse är en sådan slutsats inte möjlig att dra. Återigen lär oss historien att det inte går att sia om framtiden, annat än att valet ser ut att bli mycket jämnt.

I tabell 1 redovisas partisympatierna för respektive parti (se den översta raden). De partier som samlar störst andel sympatier är socialdemokraterna och moderaterna. Folkpartiet, centerpartiet, miljöpartiet och vänsterpartiet samlar vardera mellan 6-9 procent av sympatierna. Kristdemokraterna ligger strax ovanför fyraprocentspärren till riksdagen.

Tabell 1 Partisypati, övertygade anhängare och icke-övertygade år 2005 (procent)

	Parti								Summa procent	Antal svarande
	v	mp	s	c	fp	kd	m	annat		
Partisypatier i procent av samtliga svarande	6	6	36	7	9	5	27	4	100	3151
Övertygade anhängare i procent av partiets sympatisörer	40	38	56	45	34	57	60	43	–	–
Partiernas övertygade anhängare i procent av samtliga svarande	2	2	20	3	4	2	16	2	51	1552
Partiernas icke-övertygade av samtliga svarande	4	4	16	4	6	2	11	2	49	1474

Den långa vägen fram till valet skulle vara säkrare för partierna om de visste att de hade många övertygande anhängare bland sina sympatisörer. Det är att anta att en övertygad anhängare har en relativt tydlig predisposition att rösta på det parti han eller hon uppger sig sympatisera för. Många övertygade anhängare bör därför ge större stabilitet i partisympatierna. Andra raden i tabell 1 redovisar andel övertygade anhängare av respektive partis sympatisörer.

Störst andel övertygade anhängare bland sina sympatisörer har moderaterna följt av kristdemokraterna och socialdemokraterna. Dessa väljare bör alltså vara svåra att förlora under den kommande valkampanjen. Speciellt kristdemokraterna som ligger så nära fyraprocentsspärren måste glädjas över att deras lilla skara också är en trogen skara: de flesta kd-sympatisörer är övertygade anhängare. Vänsterpartiet, centerpartiet och partier utanför riksdagen har mellan 40-45 procent övertygade anhängare bland sina sympatisörer. Lägst andel övertygade anhängare har – som vanligt – folkpartiet och miljöpartiet. Dessa partier kan således relativt lätt tappa en stor andel av sina sympatisörer och bör även vara sårbara för konkurrens från andra partier. Alla partier har dock förhållandevis stor andel icke-övertygade sympatisörer. Mellan 40-64 procent av partiernas sympatisörer betraktar sig inte som övertygade anhängare till partiet.

Storleken på partiernas andel sympatisörer skiftar. Därför är kristdemokraternas 57 procent övertygade anhängare inte lika många i antal som folkpartiets 34 procent. För att ta hänsyn till sympatiernas storlek redovisas på tredje raden i tabell 1 andelen övertygade anhängare för respektive parti, men denna gång utgörs procentbasen av samtliga svarande. Den fjärde raden redovisar motsvarande andel icke-övertygade för partierna.

Låt oss studera den tredje raden med övertygade anhängare i tabell 1. Vi finner då att flera partier har ett ganska lågt stöd bland personer som anser sig vara övertygade anhängare. Vänsterpartiet, miljöpartiet, centerpartiet, folkpartiet och kristdemokraterna samlar alla enbart 2-4 procent övertygade anhängare. För alla dessa partier – speciellt för kristdemokraterna – är detta en sårbar position då andelen övertygade anhängare knappt räcker till för att passera fyraprocentsspärren. Endast socialdemokraterna och moderaterna har en förhållandevis stor andel övertygade anhängare.

Om blickarna riktas mot den fjärde raden i tabell 1 får vi uppgifter om andelen icke-övertygade i befolkningen uppdelat på parti. Uppgifterna är partistrategiskt intressanta då dessa sympatisörer bör ha en tämligen stor beredskap att byta parti. En partistrateg kan då ställa sig två frågor. För det första, riskerar det egna partiet att förlora i stöd? För det andra, från vilket parti finns störst möjlighet att vinna sympatisörer som inte är övertygade anhängare?

De två största partierna har flest icke-övertygade bland sina sympatisörer. Som flaggskepp på vardera flottan är det rimligt att anta att dessa partier samlar flest "allmänborgerliga" och "allmänvänstriga" röster som lätt kan byta till ett annat parti inom respektive block. Folkpartiet är ytterligare ett parti som har förhållandevis många icke-övertygade bland sina sympatisörer. Eftersom partiet har betydligt färre sympatisörer än socialdemokraterna och moderaterna är detta en riskabel position. Dels för att det bjuder in konkurrenter att försöka vinna dessa sympatisörer, dels att folkpartiet relativt lätt kan förlora en stor del av sina sympatisörer och raskt närma sig fyraprocentsspärren. Vänsterpartiet, miljöpartiet och centerpartiet har alla 4 procent icke-övertygade sympatisörer. Partier utanför riksdagen har 2 procent icke-övertygade sympatisörer.

Konkurrensen om rösterna

Den andra frågan en partistrateg kan ställa sig är vilka partier som ligger bra till för att vinna fler partisympatier. Det är speciellt intressant om sådana partibyten sker över blockgränsen. Då kan det direkt påverka vem som innehar regeringsmakten efter valet i höst. Som indikator på vilka partier som kan vinna på partibyten studeras vilket parti som svarspersonerna uppger vara deras näst bästa parti. Men i detta sammanhang är det inte intressant att undersöka näst bästa parti för alla människor. Istället är det främst de som inte är övertygade anhängare av något parti som under valåret kan komma att byta parti. I tabell 2 presenteras därför näst bästa parti enbart bland icke-övertygade efter partisympati år 2005.

Tabell 2 Näst bästa parti bland icke-övertygade efter partisympati år 2005 (procent)

Näst bästa parti	Bästa parti							
	v	mp	s	c	fp	kd	m	annat
v	*	38	25	2	1	11	2	6
mp	29	*	17	9	9	4	5	0
s	49	21	*	17	22	8	14	23
c	9	11	14	*	20	11	23	0
fp	4	13	22	28	*	19	46	13
kd	2	6	4	16	17	*	7	6
m	7	6	15	23	30	43	*	10
annat	0	5	3	5	1	4	3	42
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svarande	45	63	178	64	83	26	149	31

Bland vänsterpartiets icke-övertygade sympatisörer dominerar socialdemokraterna som näst bästa parti. Nästan varannan icke-övertygad som sympatiserar med vänsterpartiet har socialdemokraterna som andrahandsalternativ. Även miljöpartiet anges som näst bästa parti av många icke-övertygade vänsterpartistiska sympatisörer. Det betyder att nästan tre fjärdedelar av de vänsterpartisympatisörer som är icke-övertygade vid fanflykt ändå stannar inom s-blocket, endast 27 procent har ett borgerligt parti som näst bästa parti.

För miljöpartistiska sympatisörer som inte är övertygade anhängare är dock borgerliga partier ett betydligt mer lockande alternativ. Av mp-sympatisörerna håller 38 procent vänsterpartiet och 21 procent socialdemokraterna som näst bästa parti, vilket betyder att 59 procent av näst bästa partisympatierna stannar inom s-blocket. Däremot riskerar 36 procent att gå till ett borgerligt parti, främst centerpartiet och folkpartiet. Om miljöpartiet misslyckas med att hålla sina sympatisörer inom partiets hank och stör är risken att partiet inte bara åker ur riksdagen och försvagar

hela s-blocket, utan också att en stor del av partiets sympatisörer väljer att passera blockgränsen och ge borgerliga partier en skjuts i opinionen.

En majoritet av de socialdemokratiska sympatisörerna som inte är övertygade anhängare anger ett borgerligt parti som näst bästa parti. Speciellt starkt är folkpartiet som drygt en femtedel av de icke-övertygade med socialdemokratiska sympatier håller som näst bästa parti. Endast vänsterpartiet samlar fler näst bästa partiomdömen, medan motsvarande andel omdömen för miljöpartiet är 17 procent (totalt 42 procent inom s-blocket). En stor del av en socialdemokratisk tillbakagång under valåret riskerar därför att tillfalla borgerliga partier.

Inget av de borgerliga partierna uppvisar någon motsvarande situation som miljöpartiet och socialdemokraterna, utan majoriteten av samtliga borgerliga partisympatisörers andrahandsval bland icke-övertygade går till ett annat borgerligt parti: för centerpartiet 67 procent, folkpartiet 78 procent, kristdemokraterna 73 procent och moderaterna 76 procent. För hela det borgerliga blocket innebär det att 75 procent av näst bästa partiomdömena går till andra borgerliga partier. Motsvarande andel för s-blocket är 51 procent, det vill säga nästan hälften av de icke-övertygade som anger något av s-blockets partier som bästa parti har ett borgerligt parti som andrahandsalternativ. Av de borgerliga partierna är det främst folkpartiet som tycks fresta s-blockets icke-övertygade (17 procent av icke-övertygade partisympatisörerna inom s-blocket), tätt följt av centerpartiet och moderaterna (båda 12 procent vardera). Kristdemokraterna sladdar med 4 procent av s-blockets icke-övertygades näst bästa partiomdömen.

Även de borgerliga partisympatisörernas näst bästa partier bör granskas mer i detalj. Centerpartisympatisörernas främsta näst bästa parti är folkpartiet och moderaterna med omkring en fjärdedel av dessa omdömen. På en stark tredje plats finns dock socialdemokraterna med en sjättedel av centerpartiets sympatisörer som är icke-övertygade.

De flesta folkpartisympatisörer som inte är övertygade anhängare anger moderaterna som näst bästa parti, men socialdemokraterna är överraskande nog något oftare näst bästa parti bland dessa folkpartister än centerpartiet och kristdemokraterna (alla dessa partier samlar omkring en femtedel av näst bästa partiomdömena).

Bland kristdemokratiska sympatisörer som inte är övertygade anhängare dominerar moderaterna som näst bästa parti. Det är ett hopp till nästa borgerliga parti – folkpartiet – som samlar hälften så många näst bästa partiomdömen.

Nästan hälften av de moderata sympatisörerna som inte betraktar sig som övertygade anhängare föredrar folkpartiet, en knapp fjärdedel centerpartiet och endast 7 procent har nämnt kristdemokraterna. De icke-övertygade med moderatsympatier uppvisar inte samma intresse för kristdemokraterna som motsvarande kd-sympatisörer gör för moderaterna.

I det borgerliga inbördeskriget tycks således folkpartiet och moderaterna ligga bra till. Inte nog med att moderaterna har förhållandevis många övertygade anhängare.

Bland de andra borgerliga partiernas icke-övertygade är moderaterna ofta näst bästa parti (29 procent av dessa partiers sympatisörer som är icke-övertygade). Folkpartiet har relativt liten andel övertygade anhängare, men attraherar över hälften av de övriga borgerliga partiernas sympatisörer som är icke-övertygade.

Kan sympatierna för partierna utanför riksdagen inverka på kampen om regeringsmakten? Ingenting i SOM-undersökningen 2005 tyder på att ett nytt parti skulle bli representerat i riksdagen. Istället kan partierna utanför riksdagen främst inverka genom att dra röster från riksdagspartierna. Om personer som anger ett parti utanför riksdagen som bästa parti röstar efter sin partisympati finns dock ingen anledning att något av de politiska blocken skulle känna sig extra drabbat av detta. För det första har nästan hälften av de icke-övertygade som sympatiserar med ett oetablerat parti ett annat parti utanför riksdagen som näst bästa parti. För det andra är de övriga näst bästa partiomdömena bland dessa partisympatisörer jämnt fördelade mellan de politiska blocken.

De osäkra

Bland personer utan partisympati kan det trots allt finnas sympatier åt vänster eller höger i politiken, vilket bör indikera i vilket av de politiska blocken sympatierna finns. En person som anger sig stå till vänster i politiken bör ha större potential att sympatisera med ett parti i s-blocket än en person som anger sig stå till höger. Denna person bör primärt vara intresserad av att stödja ett borgerligt parti.³ Därför skulle det vara intressant att veta om de utan partisympati lutar åt vänster eller höger i politiken? I tabell 3 redovisas andelen som säger sig stå till höger, vänster och varken till vänster eller höger i politiken bland personer utan och med partisympati.

Tabell 3 Ideologisk självplacering på en vänster-högerskala av personer utan och med partisympati år 2005 (procent)

Position på vänster-högerskala	Utan partisympati	Med partisympati
Till höger	19	35
Varken eller	58	33
Till vänster	23	32
Summa procent	100	100
Antal svarande	273	3105
Differens höger-vänster	-4	+3

Bland personer utan partisympati uppger de flesta att de står varken till vänster eller höger i politiken. Detta kan tolkas som en mittenposition, men också som att

dessa svars personer har svårigheter att överhuvudtaget placera in sina ideologiska preferenser på en vänster-högerskala. De utan partisympti som ändå anger en politisk riktning är oftare till vänster än till höger i politiken, medan motsatsen gäller bland personer med partisympti. Detta bör innebära att det är något fler bland personer utan partisympti som har en predisposition att sympatisera med s-blocket än med de borgerliga partierna.

Den politiska riktningen bland personer utan partisympti som säger sig varken stå till vänster eller höger i politiken är en hemlig låda. Även dessa kan dock ha någon form av sympatier för vissa partier. En ganska vag indikator på deras politiska tendens skulle kunna erhållas genom att studera partipreferenserna bland personer med partisymptier som sagt sig vara varken till vänster eller höger. Antagandet är då att även personer utan partisymptier har ungefär likartade partipreferenser. Det visar sig då att 52 procent av personerna som varken är till vänster eller höger sympatiserar med partier inom s-blocket och 30 procent sympatiserar med borgerliga partier (n=1030) (se Holmberg 2002:81-82).

Personer som inte uppger partisympti lutar sig oftare åt vänster än till höger. Dessutom finns det indikatorer på att personer som menar sig varken vara till vänster eller höger också tenderar att sympatisera med partier inom s-blocket. Bland personer utan partisympti bör således något fler ha en benägenhet att stödja ett parti inom s-blocket än ett borgerligt parti.

Slutsatser

I detta kapitel har inte målet varit att beskriva opinionsläget just nu, utan att peka på vilka möjliga förändringar av opinionsstödet partierna står inför valet 2006. Vad har vi lärt av vår nutidshistoria? Den första frågeställningen gällde de politiska blockens förmåga att öka sina partisymptier under valåret. I analysen visade det sig att sedan slutet av 1980-talet har s-blocket varit starkast under valåret och vunnit partisymptier, medan andelen som sympatiserar med borgerliga partier minskat. Men analysen rörde även ytterligare en tendens. De borgerliga partierna blir allt bättre på att försvara sin andel partisymptier under valåren och i det senaste valet fanns ingen nämnvärd skillnad mellan de politiska blockens förmåga att försvara sina väljarsympatier. Trenden pekar således mot en jämn valkampanj.

Nästa frågeställning berörde om det var möjligt att utifrån partisymptierna 2005 och vinnare/förlorar-trenden under valåret skönja det segrande politiska blocket i höstens val. Eftersom de borgerliga partierna numera tycks bemästra valåret lika väl som s-blocket är svaret att marginalerna mellan de politiska blocken är för små för att något sådant skall vara görligt.

Den tredje frågeställningen berörde vilka partier som dels ligger i farozonen att förlora väljarnas sympatier under valåret, dels kan tänkas vinna partisymptier. Antagandet var att partier med relativt få övertygade anhängare bland sina sympatisörer ligger förhållandevis risigt till. Analysen visade att vänsterpartiet, miljöpartiet,

centerpartiet, folkpartiet och kristdemokraterna endast hade 2-4 procent av folket som övertygade anhängare. Däremot hade de stora partierna socialdemokraterna och moderaterna flest antal (ej andel) sympatisörer som inte var övertygade anhängare, liksom de också hade flest antal övertygade anhängare. Också folkpartiet uppvisade ett relativt stort antal sympatisörer som inte var övertygade anhängare, vilket innebär att partiet vid en dålig valrörelse kan komma att backa rejält i väljaropinionen.

Genom att studera det näst bästa partiet bland partisympatisörer som inte var övertygade anhängare analyserades det andra ledet i den tredje frågeställningen: partiernas möjlighet att vinna röster. I s-blocket fanns betydligt fler potentiella sympatisörer som vid ett partitype sannolikt skulle byta till ett borgerligt parti än vad det fanns borgerliga partisympatisörer som hade ett parti i s-blocket som andrahandsval. Många av s-blockets potentiella blocköverskridare nämnde folkpartiet som näst bästa parti. Samma fenomen kunde noteras i det borgerliga inbördeskriget om väljare: folkpartiet nämndes som näst bästa parti bland över hälften av de andra borgerliga partiernas potentiella partitytare. Folkpartiet uppvisar därmed den egenheten att partiet har såväl möjligheten att bli den största vinnaren som risken att bli den största förloraren valåret 2006.

Den fjärde frågeställningen riktade in sig på de partier som nu finns utanför riksdagen: kan de påverka kampen om regeringsmakten? Ingenting i analyserna visar att något av dessa partier skulle komma in i riksdagen. Inte heller behöver väljarflödet till och från dessa partier påverka vem som segrar i valet på något nämnvärt sätt. Nästan hälften av de potentiella partitytare som sympatiserar med ett oetablerat parti nämner ett annat parti utanför riksdagen som näst bästa parti. De som nämner ett av riksdagspartierna hamnar ungefär lika ofta i det borgerliga lägret som inom s-blocket.

Den sista frågeställningen gällde vartåt personer som inte uppger någon partisympati lutar: s-blocket eller de borgerliga partierna? Personer utan partisympati svarade oftast att de var varken till vänster eller höger, vilket gav föga vägledningen om deras partisympatier. Bland dem som angav politisk riktning fanns något fler på vänster sida än på den högra. Detta skulle indikera att s-blocket kan ha ett litet försprång bland personer som inte uppger partisympati. Detta förstärks av att personer med partisympati som varken vill beteckna sig som vänster eller höger i större utsträckning sympatiserar med s-blockets partier. Om samma sak gäller för personer utan partisympati skulle s-blocket ha ett litet försprång även bland dessa.

När det gäller de potentiella vinsterna under valåret blev resultatet jämnt mellan de politiska blocken. De borgerliga partierna tycks ha fördel bland partisympatisörer som inte är övertygade anhängare. S-blocket har en liten fördel bland personer utan partisympati, de som ofta kallas för osäkra väljare. I opinionen är det jämnt mellan de politiska blocken. Tendensen visar på att båda blocken nu för tiden är lika bra på att försvara gamla och vinna nya partipreferenser. Slutsatsen av analysen av SOM-undersökningen 2005 och erfarenheterna från nutidshistorien är att allt pekar på ett mycket jämnt och ovisst val hösten 2006.

Noter

- ¹ Mellan år 1991 och 1994 tillfrågades svarspersonerna också om ny demokrati. I föreliggande undersökning redovisas dock sådana sympatier under rubriken annat parti.
- ² Bland omyndiga är partisymptatierna för s-blocket 58,4 procent och de borgerliga partierna 40,0 procent (n=125). Bland myndiga utländska medborgare samlar s-blocket 42,1 procent och de borgerliga partierna 52,6 procent av partisymptatierna (n=95).
- ³ Bland svarspersoner med partisymptati anger 91 procent som placerar sig åt vänster i politiken att de sympatiserar med ett parti inom s-blocket och 6 procent uppger sympatier för ett borgerligt parti (n=993). Motsvarande andelar för personer som placerar sig till höger i politiken är 5 procent sympatier för partier inom s-blocket och 93 procent sympatiserar med borgerliga partier (n=1082).

Referenser

- Bjereld, Ulf och Marie Demker. 2005. *I Vattumannens tid?: En bok om 1968 års uppror och dess betydelse idag*. Stockholm: Hjalmarsson & Högberg.
- Evans, Jocelyn. 2004. *Voters & Voting*. London: Sage.
- Hagevi, Magnus. 1998. *Bakom riksdagens fasad*. Göteborg: Akademiförlaget Corona.
- Holmberg, Sören. 2002. "Kampen om mitten", I Sören Holmberg och Lennart Weibull (red.), *Det våras för politiken*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet, s 75-83.
- Holmberg, Sören och Henrik Oscarsson. 2004. *Väljare: Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Oscarsson, Henrik. 1998. *Den svenska partirymden: Väljarnas uppfattning om konfliktstrukturen i partisystemet 1956-1996*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

VALENS MOBILISERANDE KRAFT

JESPER STRÖMBÄCK OCH BENGT JOHANSSON

De allmänna valen brukar ofta kallas för demokratins högtidsstund. Det finns det också goda skäl att göra. Både demokratiteoretiskt och praktiskt är de allmänna valen nämligen centrala för förverkligandet av folkviljan. Huruvida ett land tillåter fria, allmänna och återkommande val är också det som ytterst avgör om ett land är demokratiskt eller inte. Det är även på valdagen som idealet om politisk jämlikhet tydligast kommer till uttryck. Mellan valen har vissa personer mer makt och inflytande än andra, men på valdagen väger allas röster lika tungt. Rik eller fattig, kunnig eller okunnig, resursstark eller resurssvag – på valdagen har alla en och bara en röst.

Samtidigt är det ett känt faktum att många väljer att avstå från sin rätt att rösta, i såväl Sverige som andra länder. Under 1990-talet var valdeltagandets andel av alla röstberättigade 88 procent på Island, 83 procent i Sverige, Israel och Tjeckien, men bara 47 procent i USA och 38 procent i Schweiz (Norris, 2004). Valdeltagandet har också sjunkit i de flesta, om än inte alla, etablerade demokratier sedan 1970-talet (Franklin, 2004). Forskningen har visat att valdeltagandet påverkas av en rad faktorer på såväl individnivå som övergripande systemnivå. På systemnivån har det exempelvis betydelse om ett land har proportionella val eller majoritetsval, hur stora valkretsarna är, hur enkelt det är att rösta och om valdagen ligger på en helgdag (Norris, 2004; Franklin, 2004). På individnivån har exempelvis ålder, utbildning, inkomst, kön, politiskt intresse och partiidentifikation effekt på valdeltagandet (Holmberg & Oscarsson, 2004).

Den situation som omger ett val har också stor betydelse, vilket visar sig i att valdeltagandet påverkas av hur hård konkurrensen är mellan de politiska alternativen, hur oviss valutgången är och sannolikheten för att valet kommer leda till regeringsskifte. Centralt är också hur väljarna upplever de sakpolitiska skillnaderna mellan de politiska alternativen. Om människor upplever att alla tycker ungefär likadant minskar intresset av att gå och rösta, eftersom den egna rösten i en sådan situation inte upplevs ha någon större betydelse för vilken politik som kommer att föras under mandatperioden. Annorlunda uttryckt innebär detta att vissa val har en starkare mobiliserande kraft än andra, oavsett andra faktorer på individ- eller systemnivå. Hur många som väljer att gå och rösta handlar därmed inte bara om hur människor närmar sig de allmänna valen; det handlar också om hur meningsfulla de allmänna valen ter sig för väljarna.

Utifrån ett sådant synsätt är det emellertid också rimligt att förvänta sig att bara det faktum att det är valår har effekt på väljarnas syn på politik. För att formulera

det annorlunda borde valören mobilisera väljarna och deras förhållningssätt till det politiska systemet (Andersen, Tilley & Heath, 2005). Faktum är också att tidigare SOM-undersökningar har visat att det finns en ”elektoral valcykel” som yttrar sig exempelvis i att graden av partiidentifikation och förtroendet för riksdagen ökar under valår (Holmberg, 1994, 1999; Holmberg & Weibull, 2005).

Möjliga valårseffekter

Mot den här bakgrunden är syftet med kapitlet att fördjupa och bredda forskningen kring elektoral valcykler och valens mobiliserande förmåga genom att studera variationen mellan valår och icke-valår när gäller följande attityder och opinioner: politiskt intresse, nyhetskonsumtion, förtroende för politiska institutioner och medier, partiidentifikation och tillfredsställelse med hur demokratin fungerar.

Om vi utgår från hypotesen att de allmänna valen har en politiskt mobiliserande förmåga, är det till att börja med rimligt att förvänta sig att det politiska intresset är högre under valår än under icke-valår (Holmberg, 1994; 1999). Från ett normativt perspektiv är det dessutom särskilt avgörande, eftersom forskning visar att valdeltagandet är betydligt högre bland dem som har stort intresse för politik jämfört med dem som är mindre politiskt intresserade. I samband med valet 2002 var exempelvis valdeltagandet 90 procent bland dem som sade sig vara mycket intresserade av politik, jämfört med 55 procent bland dem som uppgav att de inte hade något intresse för politik (Holmberg & Oscarsson, 2004). Vår första hypotes är därför att det politiska intresset är högre under valår än under icke-valår.

Viktigt att komma ihåg är samtidigt att moderna demokratier är medierade demokratier, där människor förlitar sig på massmedierna för information om politik och samhälle. Utgår vi från att tillgång till information är en förutsättning för att människor ska kunna rösta genomtänkt, och att det är via massmedierna som människor huvudsakligen hämtar information om politik och samhälle, har massmedierna en mycket stor betydelse för demokratins sätt att fungera (Johansson, 1998; Strömbäck, 2004). I vissa länder, inte minst USA, spelar politisk TV-reklam en viktig roll (Kaid, 2004). I Sverige är det istället den journalistiska nyhetsbevakningen som är avgörande, tillsammans med de särskilda valprogram som sänds i radio och TV (Pettersson et al. 2006). Om valen har en mobiliserande förmåga är det därför rimligt att förvänta sig att människors nyhetskonsumtion är högre under valår än under icke-valår. Tidigare forskning har dessutom visat att storkonsumenterna av nyhetsmedier har högre valdeltagande än dem som väljer att inte följa nyhetsflödet lika intensivt (Andersen, Tilley & Heath, 2005).

En annan återkommande fråga i det senaste decenniets diskussion om demokratins tillstånd handlar om människors förtroende för politiska institutioner och för massmedier (Norris, 1999). Enligt vissa forskare är sjunkande förtroende för politiska institutioner ett uttryck för ett minskande socialt kapital, som i sin tur bedöms

vara avgörande för demokratins förmåga att fungera och dess kvalitet (Putnam, 2000). Andra invänder mot denna slutsats och menar att sjunkande förtroende för politiker och politiska institutioner är ett uttryck för minskad auktoritetsbundenhet, framväxande postmaterialistiska värderingar och subjektivt välmående, vilket i sin tur hänger samman med ett starkare stöd för demokratin (Inglehart, 1999). Utifrån ett sådant perspektiv har det mindre betydelse ifall människor misstror politiska institutioner och medierna, så länge människor stödjer demokratin som styrelse-skick.

Oavsett den diskussionen är det emellertid ett faktum att förtroende för politiker och politiska institutioner sjunkit under de senaste decennierna, med en viss ökning först under senaste år (Holmberg & Oscarsson, 2004). Det finns även tecken på sjunkande förtroende för medierna i såväl Sverige som i andra länder (Holmberg & Weibull, 2005; Graber, 2006).

Frågan är emellertid hur förtroendet för politiska institutioner och medierna varierar beroende av om det är valår eller inte. Att förtroendet för riksdagen tenderar att öka under valår vet vi sedan tidigare (Holmberg & Weibull, 2005), och möjligen finns det en liknande effekt när det gäller förtroendet för medierna.

Ytterligare en aspekt av intresse är människors partiidentifikation, vilket handlar om i vilken grad människor identifierar sig med och känner sympati för något givet parti. Här har tidigare forskning visat att fler människor tenderar att identifiera sig under ett valår jämfört med icke-valår (Holmberg, 1994, 1999). Det kan ses som en konsekvens av att partierna under valår anstränger sig mer för att kommunicera med medborgarna, samtidigt som medierna också utökar sin bevakning av politik och samhälle. Mot bakgrund av tidigare forskning är syftet här inte i första hand att undersöka om valen har en mobiliserande kraft som yttrar sig i starkare partiidentifikation under valår, utan snarare att bygga vidare på tidigare mätningar av partiidentifikationen och dess förändringar.

Den allra viktigaste aspekten handlar emellertid om i vilken grad människor känner sig nöjda med det sätt som demokratin fungerar. Eftersom de allmänna valen utgör demokratins högtidsstund och det tillfälle då alla har jämlika möjligheter att påverka genom sina röster, borde fler känna sig nöjda med demokratins sätt att fungera under valår än under icke-valår. Demokratiskt sett vore det illavarslande om färre var nöjda med demokratin under perioder när de har som störst möjligheter att påverka politiskt.

Sammantaget ska vi därför undersöka följande fyra hypoteser:

- H1: Det politiska intresset är högre under valår än under icke-valår.
- H2: Nyhetskonsumtionen är högre under valår än under icke-valår.
- H3: Förtroendet för politiska institutioner och för medieinstitutioner är högre under valår än under icke-valår.

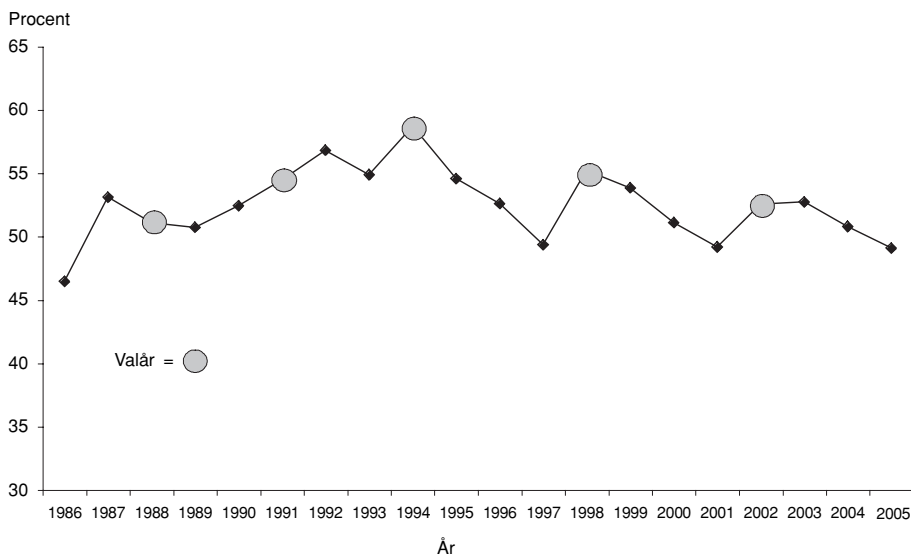
H4: Partiidentifikationen och nöjdheten med demokratins sätt att fungera är högre under valår än under icke-valår.

För att pröva dessa hypoteser kommer vi att använda oss av samtliga Riks-SOM-undersökningar som har genomförts sedan starten 1986. Under den perioden hölls allmänna val 1998, 1991, 1994, 1998 och 2002. Undersökningen täcker därmed 20 år varav fem valår och femton icke-valår. Därmed ges en unik möjlighet att studera valens mobiliserande kraft över tid.

Verkliga valårseffekter

Ju mer politiskt intresserade människor är, desto större är sannolikheten att de går och röstar. Graden av politiskt intresse hänger också samman med exempelvis nyhetskonsumtion, politiska kunskaper och viljan att delta i olika aktiviteter vars syfte är att påverka politik och samhälle. Graden av politiskt intresse kan därför ses som ett ”sammanfattande mått på hur väljarna ser på politiken” (Bennulf & Hedberg, 1999, sid. 105). Om de allmänna valen mobiliserar människor politiskt bör det därför påverka graden av politiskt intresse. Har då svenskarna ett större politiskt intresse under valår?

Figur 1 Politiskt intresse 1986-2005 (procent)

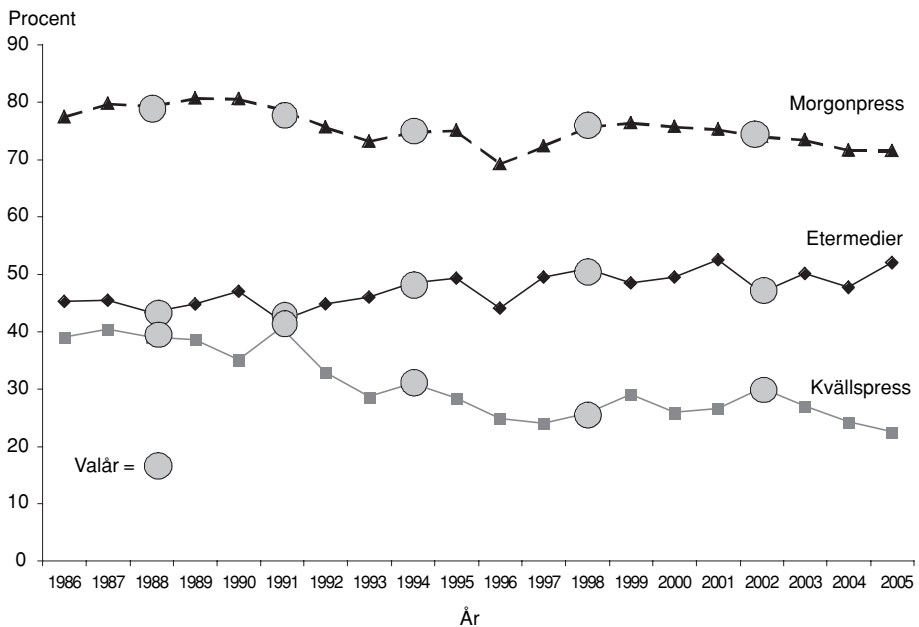

Kommentar: I figuren redovisas andelen svarspersoner som uppger att de är mycket eller ganska intresserade av politik.

Som framgår av figur 1 har det politiska intresset varit högre under valår jämfört med föregående år vid fyra av fem möjliga tillfällen.¹ Det enda undantaget utgörs av 1988. Nu behöver detta högre politiska intresse under valår givetvis inte enbart bero på att det var valår; även andra faktorer kan spela in. Att det ändå är rimligt att se ökningen av det politiska intresset under valår som en valårseffekt framgår av att det är ovanligt att det politiska intresset ökar under år då inget val hålls. Med andra ord: regeln är att det politiska intresset ökar under valår och att det sjunker mellan valen, samtidigt som det går att urskilja ett generellt sett sjunkande politiskt intresse under de senaste tio åren.

Nästa fråga är om människors användande av nyhetsmedier också påverkas av om det är valår eller inte, det vill säga om valen mobiliserar människors konsumtion av nyhetsmedier. Enligt vår andra hypotes borde svaret vara jakande, men resultaten i figur 2 visar att sambanden är mer komplicerade än så.

Figur 2 Nyhetskonsumtion 1986-2005 (procent)

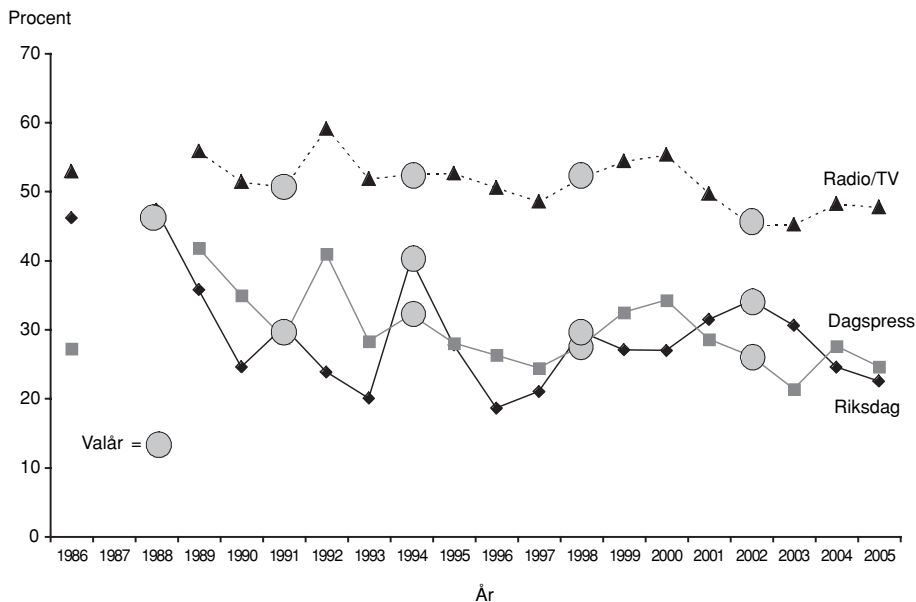
Kommentar: I figuren redovisas andelen regelbundna användare. För kvällstidningar omfattar det dem som läser åtminstone en kvällstidning minst tre dagar i veckan. För morgontidningar omfattar det dem som läser en morgontidning, lokal eller nationell, minst fem dagar i veckan. För nyheter i radio och TV omfattar det dem som tar del av åtminstone någon nationell nyhetssändning i public service-medierna eller TV4 dagligen.

På en övergripande nivå visar resultaten att det inte finns något samband mellan människors nyhetskonsumtion och huruvida det är valår eller inte. När det gäller konsumtion av nationella nyheter i radio och TV finns ingen effekt överhuvudtaget kopplad till valåren. Detsamma kan sägas när det gäller läsning av morgontidningar, där den långsiktiga trenden dessutom är sjunkande.

Den enda valårseffekt som kan urskiljas handlar om kvällstidningarna, vilket möjligen inte är särskilt förvånande.² Eftersom ungefär 70 procent av svenskarna bor i hushåll som prenumererar på någon morgontidning påverkas deras konsumtion av dessa tidningar inte särskilt mycket beroende på om det är valår. Samma logik gäller radio- och TV-nyheterna som ständigt finns tillgängliga för nästan alla. Jämfört med dessa medier är konsumtionen av kvällstidningar dels mycket lägre, dels mer beroende av att det varje dag finns någon spännande eller uppseendeväckande nyhet att rapportera om som kan locka människor att köpa dagens tidningar. Valrörelserna kan, åtminstone för vissa, fungera som en sådan kedja av spännande eller viktiga händelser som får dem att köpa kvällstidningar trots att de normalt sett inte gör det, eller att de köper kvällstidningarna oftare än annars. Resultaten visar också att läsningen av kvällstidningar ökar i samband med fyra av de fem valår som ingår i vår studie. Ökningarna är inte dramatiska, men om det går att urskilja någon valårseffekt ifråga om svenskarnas generella nyhetskonsumtion så handlar den om kvällstidningarna. Men en brasklapp är givetvis att det inte behöver vara valrörelsenyheterna som bidragit till valårseffekten. Det kan finnas andra nyhetshändelser som skapat det större intresset för kvällstidningsnyheter, men som bara av en slump sammanfaller med valåren.

Enligt den tredje hypotesen kan vi förvänta oss att människors förtroende för politiska institutioner och för medierna ökar i samband med valår. Med politiska institutioner syftar vi i det här sammanhanget på riksdagen, som är det enda nationella politiska organ som människor röstar till på valdagen. Frågan är: ökar förtroendet för riksdagen och massmedier i samband med valåren?

Figur 3 Förtroende för riksdagen, radio/TV samt dagspress 1986-2005 (procent)

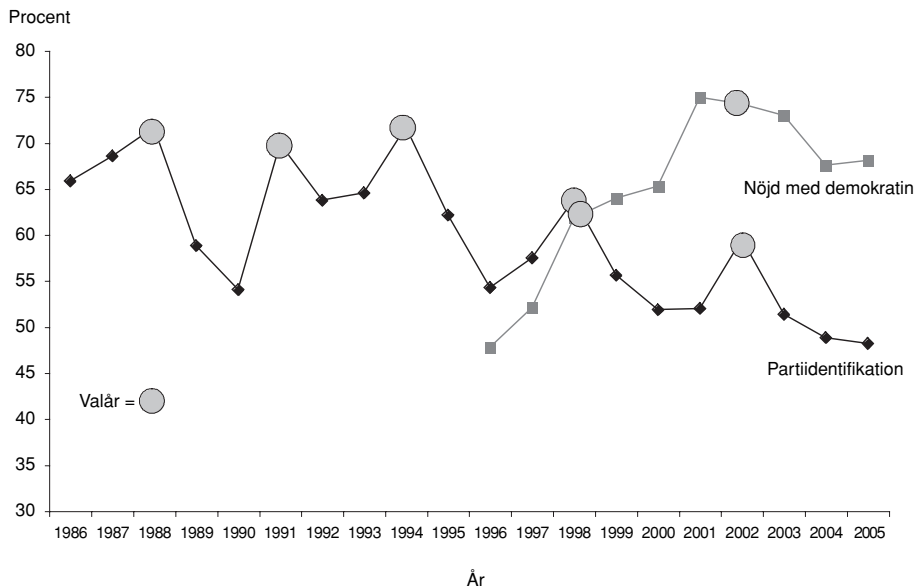

Kommentar: I figuren redovisas andelen som uppger mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen respektive dagspressen och radio/TV. Frågan om förtroendet för riksdagen ingick inte i 1987 års SOM-undersökning. Frågan om förtroendet för dagspressen och radio/TV ingick inte i 1987 och 1988 års SOM-undersökningar.

Resultaten visar att det finns en mycket tydlig elektoral valcykel när det gäller förtroendet för riksdagen. Vid varje enskilt valår ökar förtroendet för riksdagen jämfört med föregående år, för att sedan sjunka igen året efter ett valår (Holmberg, 1999).³ Detta är den tydligaste valårseffekten hittills. Någon liknande effekt går emellertid inte att urskilja när det gäller förtroendet för pressen och radio/TV. Vissa år ökar förtroendet, andra år sjunker det, men dessa förändringar har inget samband med om ifall det är valår eller inte.

Den sista hypotesen handlar om människors partiidentifikation och hur nöjda svenskarna är med demokratins sätt att fungera. Här förväntar vi oss en ökning av andelen som säger sig vara anhängare av något parti liksom andelen som säger sig vara mycket eller ganska nöjda med demokratins sätt att fungera i samband med valåren.

Figur 4 Partiidentifikation och nöjdhet med den svenska demokratin sätt att fungera 1986-2005 (procent)

Kommentar: I figuren redovisas andelen som anger att de är ganska eller mycket nöjda med demokratin i Sverige samt svarspersoner som uppger att de är ganska eller mycket övertygade partianhängare.

Återigen är resultaten blandade. De ger ett mycket tydligt stöd när det gäller graden av partiidentifikation. Även om den långsiktiga trenden i Sverige liksom i många andra länder är att partiidentifikationen sjunker (Schmitt & Holmberg, 1995), så ökar den i samband med varje valår under perioden 1986-2005.⁴ När partierna anstränger sig för att kommunicera med medborgarna och när människor får möjlighet att påverka genom sin röst, då reagerar de genom att känna ökad identifikation med något av partierna. Detta kan ses som ett hälsotecken, och som ett uttryck för att det lönar sig för partierna att anstränga i kommunikationen med väljarna.

Däremot finns det inget tydligt mönster i hur stor andel av svenskarna som är nöjda med den svenska demokratin sätt att fungera. I samband med vissa val ökar andelen för att sjunka i samband med andra. Tyvärr började frågan om hur nöjda svenskarna är med demokratin sätt att fungera inte ställas förrän 1996, så här har vi inte tillgång till en lika lång tidsserie. Resultaten bör därför tolkas med viss försiktighet. Positivt ur ett normativt perspektiv är emellertid att trenden mellan 1996 och 2001 var att allt fler sade sig vara nöjda med demokratin sätt att fungera, även om andelen har sjunkit något sedan dess. Frågan är om valet 2006 kommer lyckas mobilisera svenskarnas nöjdhet med demokratin sätt att fungera?

Mobiliserande valår

Resultaten av analyserna visar att valåren i vissa avseenden har en mobiliserande förmåga och att det går att tala om valårseffekter. Det gäller graden av politiskt intresse, förtroende för riksdagen och partiidentifikation. Det finns kanske också en viss effekt när det gäller människors konsumtion av kvällstidningar. Däremot verkar det inte finnas något samband mellan valår och människors konsumtion av morgontidningar och TV, samtidigt som resultaten är blandade med avseende på valårens betydelse för hur nöjda svenskarna är med demokratin sätt att fungera.

Valåren tycks med andra ord mobilisera människor politiskt, men inte när det gäller medierna. Att moderna valrörelser är medierade, att politiker är beroende av massmedierna för att nå ut till människor och att människor huvudsakligen hämtar information om politik och samhälle från massmedierna, verkar i detta avseende ha mindre betydelse.

Samtidigt ska det påpekas att de mått vi har på människors nyhetskonsumtion och förtroende för medierna är tämligen grova och generella. De säger exempelvis ingenting om hur noga människor läser morgon- eller kvällstidningarna och de gör heller inte skillnad mellan olika medier. Inte heller mäter de hur intensivt människor följer nyheter om *politik*. Det är därför fullt möjligt att människor följer nyhetsflödet om politik extra mycket under valår utan att det visar sig i hur ofta de tar del av olika nyhetsmedier på ett mer generellt plan, och att förtroendet för vissa medier påverkas mer av att det är valår än förtroendet för andra medier. Det bör också påpekas att människors attityder till medierna påverkas av en rad andra händelser än val, särskilt dramatiska händelser som terrorattackerna mot USA 2001 och tsunamikatastrofen 2005.

Tills vidare är vår slutsats ändå att valåren mobiliserar människor politiskt, men inte när det gäller medierna. En given följdfråga är förstås vilka som mobiliseras under valår, det vill säga vad som utmärker de människor som exempelvis har ett högre politiskt intresse och ett större förtroende för riksdagen under valår jämfört med icke-valår. Det är emellertid ämnet för en annan analys än den här.

Noter

- ¹ 1990-1991, n=3121, t=-1,14, p <.25; 1993-1994, n=3523, t=-2,28, p<.02; 1997-1998, n=5261, t=-4,00, p < .00; 2001-2002, n=7088, t=-2,83, p <.00.
- ² 1990-1991, n=3155, t=-3,25, p <.00; 1993-1994, n=3561, t=-1,52, p<.13; 1997-1998, n=5315, t=-1,38, p < .00, 2001-2002, n=7247, t=-3,32, p <.00.
- ³ 1990-1991, n=3095, t=-3,59, p <.00; 1993-1994, n=3530, t=-13,37, p<.00; 1997-1998, n=5245, t=-6,68, p < .00, 2001-2002, n=7019, t=-2,42, p <.00.
- ⁴ 1987-1988, n=3059, t=-1,89, p <.00; 1990-1991, n=2873, t=-8,89, p <.00; 1993-1994, n=3431, t=-4,51, p<.00; 1997-1998, n=5245, t=-6,68, p < .00, 2001-2002, n=6840, t=-6,26, p <.00.

Litteratur

- Andersen, Robert, Tilley, James & Heath, Anthony F. (2005): 'Political Knowledge and Enlightened Preferences: Party Choice Through the Electoral Cycle'. I *British Journal of Political Science* vol. 35, pp. 285-302.
- Bennulf, Martin & Hedberg, Per (1999): 'Utanför demokratin. Om det minskade valdeltagandets sociala och politiska rötter'. I Amnå, Erik (red): *Valdeltagande i förändring*. Stockholm: Fakta info direkt.
- Dalton, Russel J. (1999): 'Political Support in Advanced Industrial Democracies'. I Norris, Pippa (red): *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Franklin, Mark N. (2004): *Voter Turnout and The Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945*. New York: Cambridge University Press.
- Graber, Doris (2006): *Mass Media & American Politics*. 7th edition. Washington: CQ Press.
- Holmberg, Sören (1994): 'Partierna tycker vi bäst om i valtider'. I Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Vägval*. Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören (1999): 'Down and Down We Go: Political Trust in Sweden'. I Norris, Pippa (red): *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Holmberg, Sören & Oscarsson, Henrik (2004): *Väljare. Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (2005): 'Rimligt förtroende?'. I Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet.
- Inglehart, Ronald (1999a): 'Postmodernization Erodes Respect for Authority, but Increases Support for Democracy'. I Norris, Pippa (red): *Critical Citizens. Glo-*

- bal Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Johansson, Bengt (1998): *Nyheter mitt ibland oss. Kommunala nyheter, personlig erfarenhet och lokal opinionsbildning*. Göteborg: JMG/Göteborgs universitet.
- Kaid, Lynda Lee (2004): 'Political Advertising'. In Kaid, Lynda Lee (red): *Handbook of Political Communication Research*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Norris, Pippa (2004): *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behavior*. New York: Cambridge University Press.
- Norris, Pippa (red) (1999): *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Petersson, Olof, Djerf-Pierre, Monika, Holmberg, Sören, Strömbäck, Jesper & Weibull, Lennart (2006): *Mediernas valkamp*. Stockholm: SNS Förlag.
- Putnam, Robert D. (2000): *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Schmitt, Hermann & Holmberg, Sören (1998): 'Political Parties in Decline?' I Klingemann, Hans-Dieter & Fuchs, Dieter (red): *Citizens and the State*. New York: Oxford University Press.
- Strömbäck, Jesper (2004): *Den medialiserade demokratin. Om journalistikens ideal, verklighet och makt*. Stockholm: SNS Förlag.

PARTIPOPULARITET

SÖREN HOLMBERG

Problemet med små partier i undersökningssammanhang är att de är små. Även i relativt omfattande surveystudier med 2000-3000 svarande i är det idag inte fler än cirka tio till trettio personer som röstar på eller sympatiserar med något enskilt parti utanför riksdagen. Och med så få svars personer är det inte möjligt att genomföra några säkra statistiska analyser. Underlaget blir för tunt och osäkert. Vad som skulle behövas är mycket större och därmed mycket kostsammare urval. I brist på sådana jätteundersökningar vet vi idag väldigt lite om vad det är för slags väljare som är anhängare av Sveriges många nya och mindre partier.

Vi vet dock en del om hur några av de nya partiernas röststöd ser ut i andra val än riksdagsval. Det gäller junilistan och Europaparlamentsvalet 2004, sverigedemokraterna och kommunalvalen i framförallt Skåne 2002 och sjukvårdspartiet i landstingsvalen i Norrbotten med flera landsting 2002. Men när det gäller riksdagsval är materialet mycket magrare.

Ett sätt att komma åt det här problemet är att vidga analysen och inte bara fokusera på väljarnas förstapreferenser. Om man i surveystudier också undersöker andrapreferenser ökas analysmöjligheterna och det statistiska underlaget. Tyvärr inte särskilt mycket dock. Dagens småpartier är inte bara mycket sällan förstaval. De är också mycket sällan andraval. I SOM-undersökningen 2005 dök något parti utanför riksdagen endast upp som andrapreferens bland 4,2 procent av samtliga svars personer. Som förstapreferens var småpartierna lika sällan förekommande (4,1 procent). Om vi lägger samman första- och andrapreferensen för några av de mest omdiskuterade nya småpartierna får vi fram ett slags *maxestimät* på opinionsstödet hösten 2005. Resultaten blir då följande: Junilistan 2,0 procent, feministiskt initiativ 0,7 procent, Sveriges pensionärs intresseparti 0,1 procent, sverigedemokraterna 1,6 procent och sjukvårdspartiet 0,3 procent.¹ Mycket låga siffror för alla och inget parti i närheten av fyraprocentsspärren.

Ett ytterligare sätt att studera småpartiernas opinionsstöd är att gå utöver andrapreferenserna i analysen. Människor tycker inte bara om partier. De tycker också illa om partier. Det betyder att vi kan studera människors fullständiga sympatier och antipatier för alla olika partier, även de små partierna. Analyser av det slaget har gjorts sedan länge i Sverige när det gäller de etablerade partierna – i valundersökningarna sedan 1979 och i SOM sedan 1986 (Holmberg 1981, Holmberg och Weibull 1987). Människors inställning till de olika partierna mäts på en ogillar-gillarskala med värden mellan -5 och +5.

I SOM-undersökningen 2005 utvidgade vi för första gången partimätningarna

med hjälp av ogillar-gillarskalan till att också omfatta ett antal nya småpartier. Fem partier utanför riksdagen inkluderades i mätningen – junilistan, feministiskt initiativ, Sveriges pensionärers intresseparti, sverigedemokraterna och sjukvårdspartiet. Den utvidgade mätningen gör det möjligt att jämföra etablerade och nya partiers popularitet och opinionsstöd utöver förstapreferenserna.

Sveriges populäraste parti

Svenska partier är inte så särskilt uppskattade. På ogillar-gillarskalan, där resultaten kan variera mellan -50 (ogillar) och +50 (gillar), är det nätt och jämnt att de mest populära partierna kommer över nollstrecket.² I botten däremot är det några partier som har rejält negativa siffror. Resultaten i tabell 1 visar topplistan över Sveriges populäraste partier hösten 2005. Siffrorna i kolumn ett är popularitetsmedeltal beräknade bland samtliga svarspersoner. I kolumn två redovisas hur kända de olika partierna är mätt via hur villiga svarspersonerna är att uttala sympatier eller antipatier för dem.

Tabell 1 Topplistan för partipopularitet 2005 (medeltal)

parti	popularitetsmedeltal	procentandel med åsikt
1. folkpartiet	+2	93
2. moderaterna	+2	94
3. centerpartiet	+1	93
4. socialdemokraterna	+0	94
5. sveriges pensionärers intresseparti	-3	53
6. sjukvårdspartiet	-5	46
7. junilistan	-6	71
8. kristdemokraterna	-7	94
9. miljöpartiet	-10	94
10. vänsterpartiet	-15	93
11. feministiskt initiativ	-28	81
12. sverigedemokraterna	-34	81

Kommentar: Resultaten bygger på svaren på en SOM-fråga där svarspersonerna fick placera ut partierna på en ogillar-gillarskala mellan -5 och +5. Siffrorna har multiplicerats med tio för att undvika decimaler. Skalan varierar därför mellan -50 (ogillar) och +50 (gillar). Procentbasen är samtliga svarspersoner. Procentandelarna i kolumn 2 visar hur kända partierna är mätt via hur villiga människor är att uttala sympatier eller antipatier för dem.

Populäraste partiet 2005 var folkpartiet (+2) tätt följt av moderaterna (+2) och centerpartiet (+1). Sveriges största parti, socialdemokraterna, kommer först på fjärde plats med en genomsnittlig popularitet precis över nollpunkten (+0). Alla andra partier hamnar genomsnittligt på minussidan. Det vill säga att medeltalet i

människors bedömning av partierna var mer negativt än positivt. I alla de aktuella fallen innebar det också att fler människor satte partierna på minussidan än på plussidan på skalan.

Två nya partier kom på plats fem (pensionärspartiet -3) och sex (sjukvårdspartiet -5). Båda var förhållandevis okända bland väljarna. Endast 53 respektive 46 procent av svarspersonerna hade någon åsikt om dem. Och bland personer som kände till dem var det nästan hälften som placerade dem på den neutrala mittpunkten på skalan. Junilistan hamnar på sjunde plats, något mer välkänt än pensionärspartiet och sjukvårdspartiet och med en genomsnittlig popularitet på -6.

Tre riksdagspartier kommer därefter på platserna åtta till tio. Alla tre är välkända med kännedomssiffror kring 94 procent. Men deras popularitet i hela valmanskåren är inte imponerande. Kristdemokraterna når värdet -7 medan miljöpartiet och vänsterpartier endast får -10 respektive -15. Med sådana siffror är det klart fler väljare som ogillar partiet än som gillar det.

Men de riktiga skräckresultaten återfinns på de två sista platserna på listan. Genomsnittsuppskattningen för feministiskt initiativ på plats elva är endast -28. På sista platsen har sverigedemokraterna ett ännu sämre resultat, hela -34. Inget av dem kan skylla på att de inte är kända. För att vara partier utanför riksdagen är de överraskande kända – mer kända än övriga småpartier. I båda fallen poängsätts de av strax över 80 procent av svarspersonerna. Förklaringen till de mycket dåliga siffrorna är helt enkelt att de allra flesta svenskar ogillar båda partierna och dessutom ogillar dem mycket, manifesterat genom att ofta markera -5 på ogillar-gillarskalan. Uttryckt på reklamspråk är feministiskt initiativ och sverigedemokraterna mycket svaga varumärken med klart negativa förtecken. När det gäller feministiskt initiativ bör det dock betonas att undersökningen genomfördes under hösten 2005 mitt under den period när fi var som mest splittrat internt och flera ledande företrädare lämnade partiet, och den ofta kritiska debatten om partiet var som mest intensiv i medierna.

Vem gillar vem?

Partiernas popularitet skiljer sig inte mycket åt mellan olika sociala grupper som män och kvinnor eller olika åldersgrupper. Men de mönster som finns är avslöjande. Det finns bara två partier som är något mer populära – eller något mindre impopulära – bland män än bland kvinnor. De partierna är moderaterna och sverigedemokraterna. Övriga partier är mer uppskattade bland kvinnor än bland män. Mest tydligt märks det för miljöpartiet, vänsterpartiet och feministiskt initiativ. När det gäller fi får partiet värdet -22 bland kvinnor mot -35 bland män. Ett mycket negativt resultat även bland kvinnor alltså. Åldersmönstren visar att fyra partier främst är uppskattade bland de äldsta väljarna – centerpartiet, socialdemokraterna, kristdemokraterna och sjukvårdspartiet. Mest populära – minst ogillade – bland de yngsta väljarna är folkpartiet, miljöpartiet, vänsterpartiet, feministiskt initiativ och

sverigedemokraterna. Moderaterna är ungefär lika uppskattade bland unga som bland äldre. Detsamma gäller för junilistan och pensionärspartiet, men då bör vi snarare säga att de är lika ogillade bland unga som bland äldre eftersom resultaten är på minussidan.³

Hur olika partiers anhängare gillar andra partier är mer spännande. Sådan information kan säga någonting om varifrån partierna i första hand kan vinna nya väljare och till vilka partier de främst kan tappa väljare. Resultaten i tabell 2 visar hur svarspersoner med olika partisympatier i SOM 2005 gillade eller ogillade alla våra tolv undersökta partier.

Tabell 2 Topplistan för partipopularitet 2005 bland personer med olika partisympatier (medeltal)

	partisympati								inget parti
	v	s	mp	c	fp	kd	m	övr	
folkpartiet	-14	-7	-8	+3	+28	+5	+13	-11	-4
moderaterna	-29	-17	-19	+6	+9	+14	+34	-12	-3
centerpartiet	-12	-9	-2	+28	+5	+9	+9	-11	-4
socialdemokraterna	+5	+28	-3	-13	-9	-16	-20	-11	-5
sv pensionärers intr parti	-4	-3	+3	-4	-4	-5	-2	+2	-5
sjukvårdspartiet	-2	-6	-2	+1	-6	-5	-9	+2	-4
junilistan	-2	-9	-1	-6	-6	-5	-6	+2	-11
kristdemokraterna	-25	-16	-18	-0	-3	+34	+4	-14	-10
miljöpartiet	+3	-3	+27	-16	-14	-21	-26	-18	-9
vänsterpartiet	+27	-2	+3	-25	-25	-33	-35	-13	-12
feministiskt initiativ	-8	-25	-9	-31	-32	-42	-38	-28	-20
sverigedemokraterna	-39	-35	-41	-38	-38	-36	-33	-11	-29

Kommentar: Resultaten bygger på svaren på en SOM-fråga där svarspersonerna fick placera ut partierna på en ogillar-gillarskala mellan -5 och +5. Siffrorna har multiplicerats med tio för att undvika decimaler. Skalan varierar därför mellan -50 (ogillar) och +50 (gillar). Procentbasen är samtliga svarspersoner.

Om vi först ser på hur partisympatisörerna gillade sina egna partier visar det sig att två riksdagspartier – moderaterna och kristdemokraterna – är klart mer populära bland sina egna anhängare (+34 igenomsnitt i båda fallen) än övriga riksdagspartier som endast uppnår uppskattningssiffror kring +27/+28 bland de egna. Motsvarande resultat kan vi endast med viss tvekan rapportera för två småpartier; tvekan därför att antalet svarspersoner är mycket begränsat, 18 personer med junilistan som bästa parti och 17 personer för sverigedemokraterna. Men i båda fallen är partierna högt uppskattade bland de egna anhängarna. Junilistan får genomsnittsuppskattningen +33 medan sverigedemokraterna når hela +42. De få personer som

hade sverigedemokraterna som förstapreferens hösten 2005 uppskattade partiet mycket.

Ser vi på hur väljare från olika partier gillar andra partier inom det egna blocket är det tydligt att den interna kärleken är mer begränsad inom s-blocket än inom b-blocket. Socialdemokratiska väljare sätter till exempel både vänsterpartiet och miljöpartiet på minussidan. Och miljöpartiväljare besvarar den bristande uppskattningen från s-anhängare genom att även de sätt socialdemokratiska partiet på minussidan. Väljarkylan inom s-blocket kan ha den fördelen i valet 2006 att andelen partibyten inom blocket blir begränsad.

Den blockinterna uppskattningen är inte mycket bättre inom det borgerliga lägret, men den är trots allt något bättre. I de allra flesta fall bedömer borgerliga väljare andra partier än det egna genomsnittligt sett på den positiva sidan. Moderaterna får t ex värdet +9 och +6 bland fp- respektive c-sympatisörer medan folkpartiet och centern får värdet +13 respektive +9 bland moderata sympatisörer. Den enda klart negativa siffran inom b-blocket återfinns när folkpartister säger vad de tycker om kristdemokraterna. Då blev resultatet -3. Baksidan av det något varmare internklimatet inom det borgerliga blocket är att det gör det lättare för b-väljare att byta parti inom blocket. Den borgerliga kannibalismen skulle må väl av något kyligare uppskattningssiffror internt.

När blockens väljare bedömer partierna i motståndarlägret är genomsnittssiffrorna genomgående klart negativa. En bra illustration till att blockbyten fortfarande är relativt ovanliga i svensk politik. Det borgerliga partis väljare som tycker minst illa om socialdemokraterna är folkpartiets. Och omvänt, folkpartiet är det borgerliga parti som s-sympatisörer i genomsnitt tycker minst illa om. Relativt sett kanske blockbyten blir vanligaste mellan socialdemokraterna och folkpartiet i valet 2006.

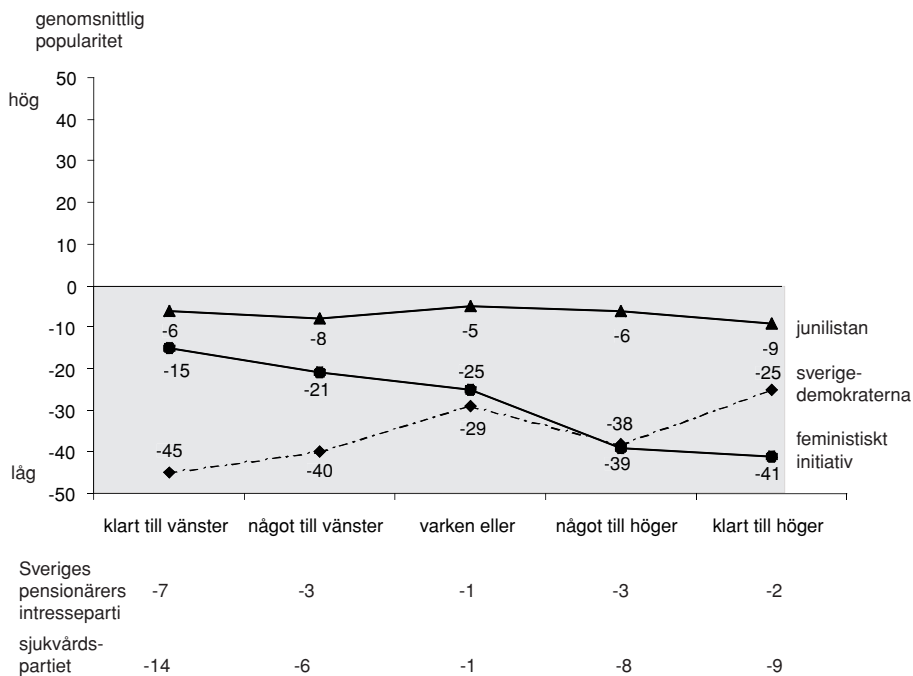
De nya småpartierna uppskattas i vissa fall mycket olika av de etablerade partiernas väljare. Där man röner mest uppskattning eller minst ogillande har man störst möjlighet att göra inbrytningar. Pensionärspartiet uppskattas mest bland miljöpartister, sjukvårdspartiet bland c-sympatisörer, junilistan bland v- och mp-anhängare, feministiskt initiativ också bland v- och mp-sympatisörer och sverigedemokraterna bland moderater.

Vänster-höger

Tre av de nya småpartierna har ingen klar koppling till den ideologiska vänster-högerdimensionen i svensk politik. Åtminstone inte om väljarna får avgöra. Pensionärspartiet, sjukvårdspartiet och junilistan får lika mycket uppskattning eller lika lite uppskattning bland väljarna oavsett om väljarna står till vänster eller höger. Feministiskt initiativ och sverigedemokraterna däremot är inte lika blocköverskridande. De är tvärtom båda klart mindre ogillade i något av de två ideologiska lägren. I feministiskt initiativs fall inom vänstern och i sverigedemokraternas fall

inom högern. Resultaten i figur 1 visar hur väljare som själva klassificerar sig som till vänster eller till höger uppskattar de fem undersökta småpartierna.

Figur 1 Fem småpartiers popularitet bland personer med olika position på vänster-högerskalan (procent)

Kommentar: Svarepersonernas vänster-högerposition bygger på en självklassificeringsfråga. Partipopulariteten kan variera mellan - 50 (låg) och +50 (hög). Resultaten kommer från 2005 års SOM-undersökning.

Utslaget är tydligast för feministiskt initiativ som ogillast klart mindre bland personer klart till vänster (-15) än bland personer klart till höger (-41). Mönstret för sverigedemokraterna är det omvända om än något mindre uttalat. Partiet får genomsnittsuppskattningen -45 bland svarepersoner längst till vänster mot -25 bland personer längst till höger. Junilistan får samma uppskattning oavsett var människor står ideologiskt. Detsamma gäller pensionärspartiet med ett litet möjligt undantag för personer längst ut till vänster som ogillar partiet mest. Sjukvårdspartiet ogillas ungefär lika mycket till vänster som till höger. Men i mitten är ogillandet något mindre. Och mitten skall inte underskattas i svensk politik. Där befinner sig cirka en tredjedel av väljarna.

Fördelning på ogillar-gillarskalan

Medeltal i all ära, men genomsnittssiffror kan bli något blodlösa. De är analytiskt oumbärliga, men kan ibland leda resonemangen fel. Ett medeltal kring noll på ogillar-gillarskalan kan betyda att de flesta svarspersoner placerar det aktuella partiet mot mitten på skalan eller i extremfallet att hälften av svarspersonerna älskar partiet och sätter +5 medan andra hälften hatar partiet och sätter -5. I det senare fallet blir medeltalet noll fastän inga personer svarat noll. Medeltalet kan alltså bli neutralt och nära noll även om inga svarspersoner befinner sig där.

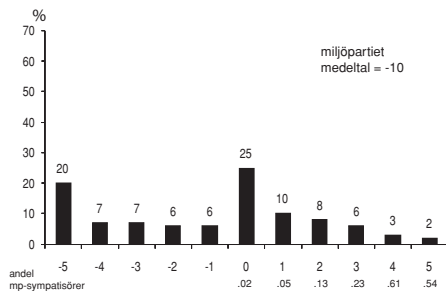
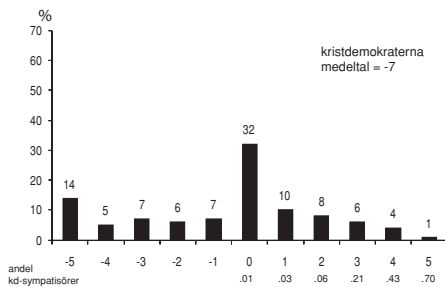
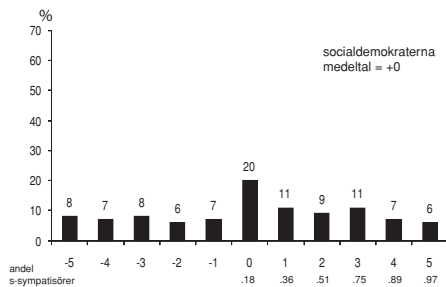
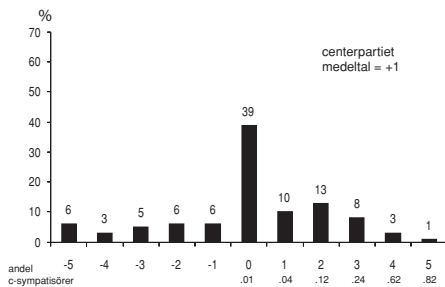
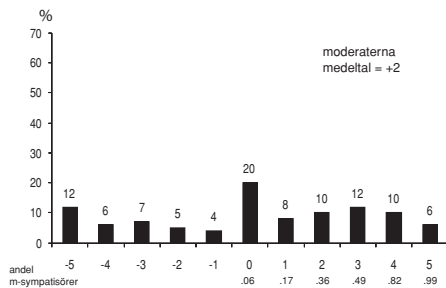
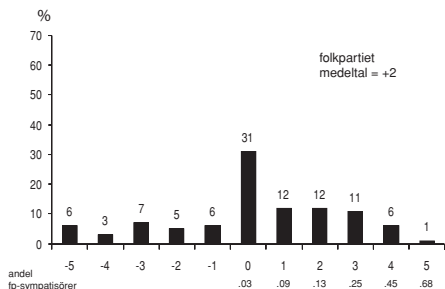
Det är uppenbart att vi måste inspektera svarsfördelningarna för de olika partierna mer i detalj för kunna analysera hur opinionsstödet ser ut. En viktig informationsbit är exempelvis hur stor andel av väljarna som uppskattar de olika partierna på +4 eller +5-nivån. Det är på de nivåerna som sympatier med störst sannolikhet omvandlas till röster när det kommer val. Resultaten i figur 2 visar för alla våra tolv undersökta partier hur svarspersonerna i SOM-undersökningen 2005 fördelade sina uppskattningspoäng mellan -5 och +5. Vi visar också för vart och ett av partierna i vilken utsträckning som personer som gjorde olika positiva bedömningar hade det relevanta partiet som sin förstapreferens. Om inte personer som sätter +5 på ett parti också tenderar att ha partiet som sitt bästa parti är uppskattningen inte särskilt nyttig på valdagen. Sympatier är roligt att ha, men de skall också helst manifesteras i klara förstapreferenser och röster i valen.

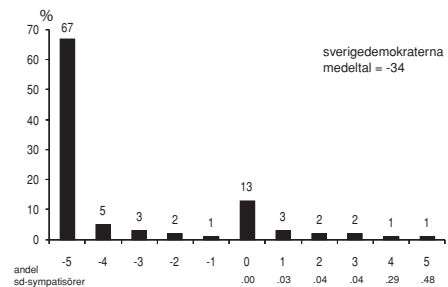
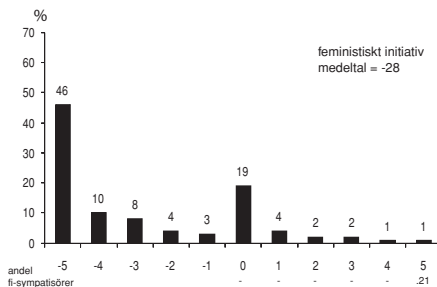
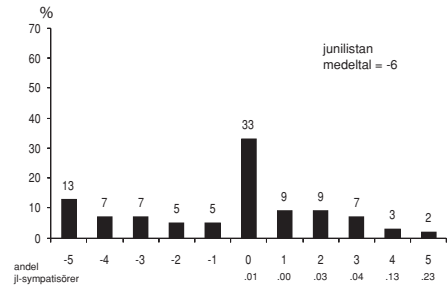
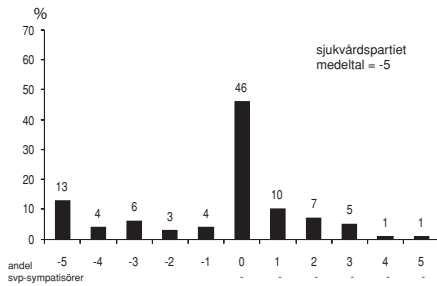
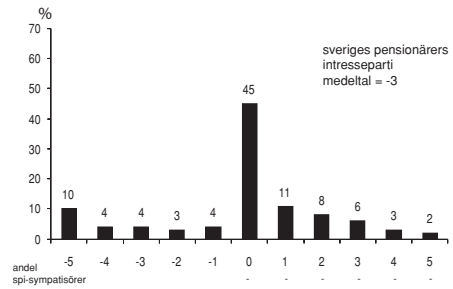
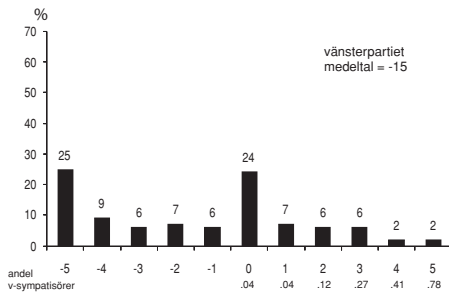
Sveriges populäraste parti, folkpartiet, har klart fler väljare som gillar partiet än som ogillar det. Men folkpartiets problem är att relativt få väljare tycker väldigt mycket om partiet. Andelen som gillar folkpartiet på +5-nivån är endast 1 procent och 6 procent på +4-nivån. Och bland dessa väljare som gillar folkpartiet mycket är det endast 68 respektive 45 procent som har partiet som sin förstapreferens. Utväxlingen i form av röster är svag bland dem som verkligen gillar folkpartiet.

En jämförelse med resultaten för moderaterna demonstrerar tydligt skillnaden. Moderaterna jämfört med folkpartiet har inte bara fler väljare som uppskattar partiet. Och klart fler på +4/+5-nivån. Moderaterna har också en klart högre andel bland de uppskattande väljarna som har partiet som sin förstapreferens. Hög uppskattningen leder i moderaternas fall till verkstad inte bara till snack. Men, å andra sidan, moderaterna möter också en relativt stor opinion som tycker intensivt illa om partiet. Andelen personer med betyget -5 var 12 procent år 2005. Motsvarande siffra var endast 6 procent för folkpartiet.

En jämförelse mellan moderaterna och socialdemokraterna är också instruktiv. Socialdemokraterna har något färre personer än moderaterna på +4/+5-nivån, det vill säga s har färre personer som gillar partiet intensivt jämfört med m, 13 procent mot 16. Å andra sidan, på den intensivt negativa sidan har socialdemokraterna färre -5 än moderaterna, 8 procent mot 12. Socialdemokraternas fördelning är med andra ord något mindre utspridd än moderaternas. Känslorna är något ljummare både på den positiva och på den negativa sidan för socialdemokraterna än för moderaterna.

Figur 2 Svenska folket talar om hur mycket de gillar eller ogillar tolv olika partier (procent och medeltal)

Kommentar: Resultaten från Riks-SOM 2005 visar tre saker: (1) svarsfördelningarna på ogillar-gillarskalan bland samtliga svarspersoner. (2) Popularitetsmedeltalen för varje parti mellan -50 (ogillar) och +50 (gillar). (3) Sannolikheten att ha det undersökta partiet som förstapreferens ("bästa parti") bland personer med olika grad av positiv inställning till det aktuella partiet.

När det gäller i vilken utsträckning som uppskattningen omvandlas i förstapreferenser är siffrorna mycket starka för såväl s som m bland personer som tycker mycket om partierna. Röstsannolikheterna befinner sig här på .80-.90-nivån för båda partierna. Men när vi kommer till personer med något mindre uppskattning för partierna kan en intressant skillnad noteras. Väljare med uppskattningssiffror på +1 till +3 för socialdemokraterna har en relativt stor tendens att ha s som sin förstapreferens. Motsvarande resultat är klart lägre för moderaterna. Socialdemokraterna är alltså framgångsrika när det gäller att rekrytera anhängare bland människor som inte gillar partiet så där intensivt. Partiet får röster även bland ljumma sympatisörer, till och med bland personer som sätter partiet på nollpunkten på ogillar-gillarskala. Moderaterna har inte samma dragningskraft bland personer som bara tycker någorlunda bra om partiet. Och det har heller inget annat parti. Socialdemokraterna har här en unik fördel. Man behöver inte älska partiet för att rösta på det. Fenomenet kan tolkas i termer av vaneröstning eller som ett utslag av instrumentellt röstande på ett stort parti som kan få något gjort.

Om vi ser på småpartiernas resultat är det påtagligt att flera av dem knappt har kommit upp på väljarnas radarskärmar. Andelen svars personer som är neutrala och varken gillar eller ogillar dem är mycket hög för exempelvis pensionärspartiet (45 procent) och sjukvårdspartiet (46 procent), och delvis också för junilista (33 procent). Samma anonymitetsproblem har dock inte sverigedemokraterna och feministiskt initiativ. Båda har låga andelar som varken gillar eller ogillar dem, endast 13 respektive 19 procent. Problemet för sd och fi är istället att många svenskar tycker intensivt illa om dem – i sverigedemokraternas fall är det hela 67 procent som placera partiet på bottensiffran på skalan, det vill säga på -5. För feministiskt initiativ är motsvarande andel 46 procent. Det etablerade parti som har högst andel -5 är vänsterpartiet med en andel på 25 procent.

Alla småpartier har få personer som uppskattar dem mycket. Andelen svar på +4/+5-nivån är högst för junilistan och pensionärspartiet med 5 procent vardera. Feministiskt initiativ, sverigedemokraterna och sjukvårdspartiet har alla endast 2 procent. När det gäller utväxlingen till förstapreferenser - och potentiellt till röster - är siffrorna låga för de tre partier där det till nöds går att göra några beräkningar. Personer som sätter +5 för jl eller fi – och det är endast 1 procent som gör det - har endast en tjugoprocentig sannolikhet att stödja partiet. Motsvarande siffra för sverigedemokraterna är något bättre – en sannolikhet på femtio procent.

Hösten 2005 såg det alltså mycket dystert ut för alla småpartier när det gäller möjligheten att nå upp till fyraprocentsspärren. Men 2006 är ett nytt år och valsporten har tidigare fört nya partier över spärrgränsen. Se bara på vad junilista gjorde i Europaparlamentsvalet 2004 (Oscarsson och Holmberg 2006). Osvuret är bäst. Mycket kan hända i valrörelsen.

Ljummen uppskattning

Svenska partier är inte särskilt uppskattade av folket. De mest populära partierna kryper nätt och jämt över nollpunkten när vi ber svenska folket uttrycka sin uppskattning för partierna på en ogillar-gillarskala mellan -50 och +50. Majoriteten av partierna får resultat klart ned på minussidan. Värre ändå är att partierna inte ens är särskilt gillade bland de egna anhängarna. I de flesta fall håller sig den genomsnittliga uppskattningen på värden kring enbart +30 bland partiernas egna sympatisörer.

Ett illustrativt sett att demonstrera den måttliga uppskattning som alla svenska partier röner är att visa hur stora andelar svenskar som *gillar* de olika partierna väldigt mycket respektive *ogillar* dem väldigt mycket. Det vill säga andelarna svarspersoner som sätter värdena +5 respektive -5 för de olika partierna. Vi rangordnar partierna efter andelen gillar mycket (+5) minus andelen ogillar mycket (-5).

Alla partier har en negativ uppskattningsbalans när vi på detta sätt kontrasterar andelen som gillar ett parti intensivt mot andelen som ogillar det intensivt. Minst negativ balans har socialdemokraterna med -2 (6 procent +5 minus 8 procent -5), följt av fp och c med -5, m -6, spi -8, jl -11, svp -12, kd -13, mp -18, v -23, fi -45 och sist sd med -66. Alla partier har alltså fler "fanatiska" motståndare än "fanatiska" anhängare. Ett tankeväckande resultat, även om det kanske är naturligt att det blir så i en demokrati med öppen konkurrens mellan många olika partier. Men ändå. Alla partier har fler uttalade fiender än riktiga vänner. Det måste tära i långa loppet.

Noter

- ¹ Procenten är här beräknade bland personer med någon första- och/eller andra-preferens bland partierna.
- ² Vi har multiplicerat svarssiffrorna med tio för att undvika decimaler i redovisningen av resultaten.
- ³ De exakta resultaten för partipopulariteten i SOM-undersökningen 2005 nedbrutet på olika undergrupper finns redovisat i ett material som presenterades på SOMs seminariedag den 6 april 2006.

Referenser

- Holmberg, Sören 1981. *Svenska väljare*. Stockholm: Publica.
- Holmberg, Sören och Weibull, Lennart 1987. *SOM-undersökningen 1986*. Göteborg: SOM-institutet.
- Oscarsson, Henrik och Holmberg, Sören m fl 2006. *Europaval*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.

BIBLIOTEKEN, BARNEN OCH FRAMTIDEN

LARS HÖGLUND OCH EVA WAHLSTRÖM

Att de svenska biblioteken utnyttjas av en stor del av befolkningen är välkänt, men sedan några år tillbaka är det ännu fler som använder Internet. Åtskilliga profetior om att detta skulle drabba biblioteksbesöken drastiskt har dock inte infriats. Däremot finns tydliga tecken på en långsiktigt nedåtgående tendens när det gäller sådant som biblioteksbesök, bibliotekens utlåning av böcker etc. Tecken på ett minskat läsande bland barn och unga utgör varningstecken inför framtiden.

Vi talar här främst om folkbiblioteken, men man kan också notera förändringar för de vetenskapliga biblioteken i landet. Där har övergången från tryckt till digital information lett till att antalet nedladdningar av böcker och artiklar från elektroniska tidskrifter och fulltextdatabaser nu klart överstiger antalet traditionella lån (Kulturrådet/ SCB 2005). Trots detta besöks forskningsbiblioteken lika mycket som tidigare. Servicen ändrar karaktär, det blir allt mer av att ordna och tillrättalägga elektroniskt material, att vägleda och erbjuda studieplatser. För folkbiblioteken finns ett ännu vidare spektrum av tjänster och aktiviteter där tyngdpunkten kan ändras mellan olika tjänster – och media. En speciell, men också traditionell roll för folkbiblioteken rör stimulans av barnens läsning. I den senaste SOM-undersökningen finns frågor som särskilt uppmärksammar detta.

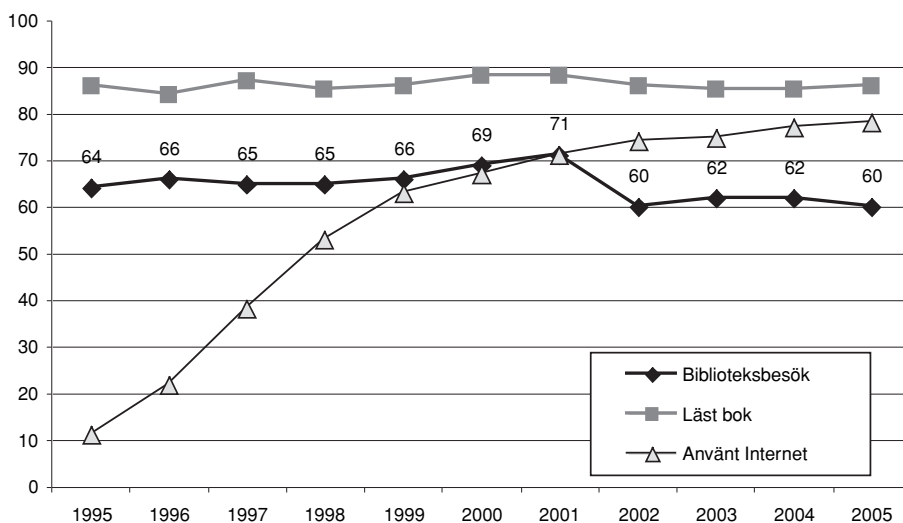
Att bedöma bibliotekens utveckling med hjälp av befintlig statistik är inte lätt. Strategiska data om utvecklingen ger t ex olika bilder beroende på om Svenska Kommunförbundets eller Kulturrådets statistik utnyttjas (Ekbom 2005). SOM-undersökningen blir ett komplement som inte bygger på verksamhetsstatistik utan på brukarperspektiv och som dessutom ger mer varierade analysmöjligheter. SOM-undersökningens data är dock inte primärt avsedda för exakta punktskattningar och innehåller också felkällor beroende på bortfall och liknande. Det kan därför finnas anledning att jämföra olika typer av data.

Biblioteksanvändning

En trendmässig mindre nedgång i besök och utlåningstal har konstaterats under de senaste åren, men samtidigt har utlånen av nya media såsom kassettböcker och video/DVD ökat kraftigt. I SOM-undersökningen hösten 2005 finner vi att biblioteksbesök åtminstone någon gång per år ligger på drygt 60 procent och att de som besökt bibliotek under senaste kvartalet eller oftare utgör mellan 36 och 39 procent av de svarande. Skillnaden är liten jämfört med året innan.

Även om Internet numera når en majoritet av befolkningen dominerar traditionella tryckta media ändå fortfarande bilden när det gäller litteraturförmedling. Oavsett medium är text fundamentalt och läsning och förståelse av text en grundläggande färdighet. Det är därför intressant att se bibliotek, läsvanor och Internet i ett sammanhang. En överblick över förändringarna de senaste 11-åren beträffande biblioteksbesök, bokläsning och användning av Internet ges i Figur 1.

Figur 1 Biblioteksbesök, läsning av bok och användning Internet 1995-2005 (procent)

Kommentar: Procentandel som någon gång per år eller oftare besökt bibliotek, läst bok eller använt Internet.

Under de senaste fyra åren ligger biblioteksbesöken kring 60 procent medan de mellan 1995-2000 låg omkring 65 procent (figur 1). Om man jämför med biblioteksstatistiken tyder dock denna på en successiv minskning under perioden 2000 till 2003.

Medan nedgången i biblioteksbesök var påtaglig för flertalet grupper mellan 2001 och 2002 syns under 2003-2005 inga större ytterligare förändringar. Bokläsningen är något stabilare än biblioteksbesöken i dessa mätningar. För lågutbildade ligger både bokläsning och biblioteksbesök 2005 högre än föregående år. Internetanvändningen fortsätter att öka något lite. Bland jordbrukarfamiljer och äldre ökar Internetanvändningen mer påtagligt 2005 (Tabell 1).

Tabell 1 Biblioteksbesök, bokläsning och Internetanvändning 2001-2005 (procent)

	Biblioteksbesök senaste året				Läst bok senaste året				Använt Internet senaste året			
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
Ålder												
15-29	70	73	72	74	91	89	88	90	98	98	98	99
30-49	64	65	67	62	88	86	88	86	90	92	93	94
50-64	53	55	57	52	85	83	83	85	71	73	76	77
65-85 (80 tom 2004)	51	55	53	56	81	80	82	84	21	24	27	33
Kön												
Män	51	57	55	52	79	78	78	77	75	78	77	79
Kvinnor	67	66	69	68	93	91	92	94	74	73	76	77
Utbildning												
Låg	46	45	42	45	77	70	71	84	56	43	47	48
Medel (-låg 2004)	61	60	62	58	89	86	85	85	85	83	84	83
Medelhög	-	-	72	68	-	-	93	92	-	-	88	90
Hög	79	80	80	76	97	96	97	97	92	92	92	95
Nuvarande familjetyp												
Arbetarhem	53	56	56	55	79	77	78	79	68	69	71	72
Jordbrukarhem	37	51	46	49	65	79	73	78	44	50	48	65
Tjänstemannahem	67	67	68	61	93	91	92	92	80	81	81	80
Högre tj./akademikerhem	73	74	79	81	98	97	96	98	90	90	92	92
Företagarhem	58	60	55	50	90	85	88	86	75	78	77	82
Partipreferens												
Vänsterpartiet	76	71	75	71	91	85	88	87	82	79	83	89
Socialdemokraterna	56	59	59	58	84	79	83	84	71	71	72	72
Centerpartiet	49	62	66	59	80	85	83	83	66	63	67	68
Folkpartiet	67	71	68	67	93	92	91	90	82	86	86	85
Moderaterna	52	57	56	56	88	87	87	87	80	80	78	83
Kristdemokraterna	62	61	71	64	88	91	88	92	65	68	73	69
Miljöpartiet	84	70	80	83	93	91	93	92	85	81	85	86
Annat parti	64	57	53	59	77	80	78	80	78	80	77	77

Skillnaderna mellan olika grupper är påtagliga för såväl biblioteksbesök, som bokläsning och användning av Internet. Särskilt stora skillnader finns vad gäller Internet och gapet mellan hög- och lågutbildade verkar inte förändras på kort sikt. Möjligen har det till och med förstärkts under de senaste 4 åren att döma av de enkätsvar som återges i Tabell 1. Här framgår också att de olika partiernas sympatisörer skiljer sig åt när det gäller bokläsning, biblioteksbesök och Internetanvändning. Sympatisörer med Miljöpartiet och Vänsterpartiet har en hög andel biblioteksbesökare. När det gäller bokläsning får dessa två partiers sympatisörer sällskap med Kristdemokrater och Folkpartister som flitiga bokläsare. Moderater utmärker

sig genom att mindre ofta än övriga använda bibliotek, men ligger däremot relativt högt när det gäller Internetanvändning. Socialdemokratiska sympatisörer ligger också något lägre än övriga för biblioteksbesök, men också lägst när det gäller Internetanvändning. Givetvis återspeglar dessa resultat skillnader i de olika partiernas väljarbas vad gäller utbildning och ålderssammansättning men är ändå intressanta att notera. Skillnaderna är ganska stora mellan grupper med olika partipreferenser, men samtidigt kan man konstatera att det i samtliga fall handlar om en tydlig majoritet som besöker bibliotek, läser böcker och använder Internet.

Stora skillnader mellan olika sociala grupper

Det är välkänt att utbildningsnivå och kön hänger nära samman med nivån på biblioteksanvändning och bokläsning. Den sammantagna genomsnittliga effekten av dessa två variabler på biblioteksbesök var 2005 hela 36 procentenheter, vilket inte förändrats påtagligt under de senaste 2 åren. Detta betyder att utbildning och kön förklarar en ganska stor del av variationen i biblioteksanvändning. Studerande är en kategori som, vid sidan av skolbibliotek och högskolebibliotek, ofta utnyttjar folkbiblioteken. Tillsammans ger kön, utbildning och studieaktivitet en sammanlagd genomsnittlig effekt på biblioteksanvändning om hela 65 procentenheter. Den sammantagna effekten på bokläsning är något lägre, 47 procent, främst beroende på att studieaktivitet samvarierar något mindre med bokläsning än med biblioteksbesök (Tabell 2).

Tabell 2 Biblioteksanvändning och bokläsning efter kön, utbildning och studieaktivitet 2005 (procent)

STUDERANDE	NEJ				JA			
	LÅG		HÖG		LÅG		HÖG	
Utbildning								
Kön	Man	Kvinna	Man	Kvinna	Man	Kvinna	Man	Kvinna
Procent som besöker bibliotek varje kvartal -eller oftare (2005)	19	33	36	50	45	59	(55)	86
Läst bok varje kvartal eller oftare (2005)	45	75	73	91	68	89	87	91
Antal svarande:								
biblioteksbesök	456	420	266	336	42	71	33	43 (1667)
Bokläsning	898	816	523	692	96	123	61	88 (3297)

Kommentar: Ett effektmått som varierar mellan 0 och 1, baserad på genomsnittlig procentskillnad avseende biblioteksbesök kan beräknas från tabellen ovan: effekt av kön= 0,18, effekt av utbildning=0,18, effekt av studier=0,27 och sammanlagd effekt 2005=0,63. Motsvarande effekter för bokläsning 2005 är effekt av kön=0,18, effekt av utbildning= 0,16, effekt av studier=0,13 och sammanlagd effekt 0,47.

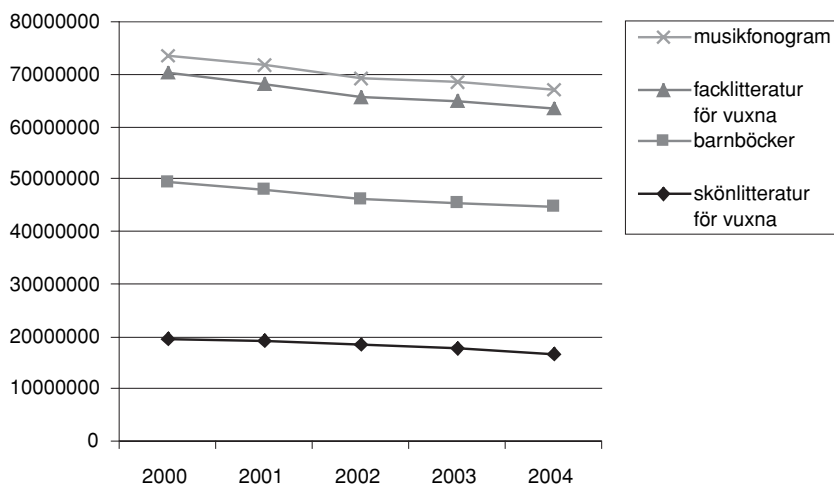
Studieaktivitet, utbildningsnivå och kön är således tre faktorer som i särskilt hög grad påverkar biblioteksvanorna. Samma faktor ger också stor effekt på bokläsning.

Biblioteksanvändning och nya medier

I biblioteksvärlden talar man idag ofta om informationskompetens (på engelska ”information literacy”). Med detta avses utöver läsförmåga även förmåga att kunna söka och värdera information via olika media. Bibliotekens utlåning av ljud- och bildmaterial, särskilt kassettböcker tredubblades mellan 1992 och 2004. Samtidigt utgör dessa medier endast ca 15 procent av den totala utlåningen, som alltså fortfarande domineras av barnböcker, facklitteratur och skönlitteratur för vuxna i nämnd ordning. Av totalt 63.296 utlån år 2004, utgjorde barnböcker 44 procent, facklitteratur 29 procent och skönlitteratur 26 procent (Kulturrådet 2005).

Utlåningstalen för skönlitteratur och barnböcker har sjunkit mellan 1980 och 2004 medan utlåningen av facklitteratur ökat under samma period. Antalet boklån (exklusive andra media) per invånare har minskat från 9,2 år 1980 till 7,0 år 2004. År 1980 lånades i genomsnitt 20,3 barnböcker per barn i åldrarna 0-14 år. År 2004 hade motsvarande tal sjunkit till 18,3 (Kulturrådet 2005). Detta är mer än dubbelt så mycket som det totala antalet lån utslaget på alla invånare, som var 8,3 år 2004 (inklusive AV-media). Det finns dock stora regionala skillnader. Exempelvis lånas 12,3 barnböcker per barn i Stockholm och mer än dubbelt så många i Kronoberg, Västerbotten samt Gotland. Under de senaste 5 åren kan man notera minskade utlåningstal för såväl barnlitteratur som fack- och skönlitteratur (Fig. 2).

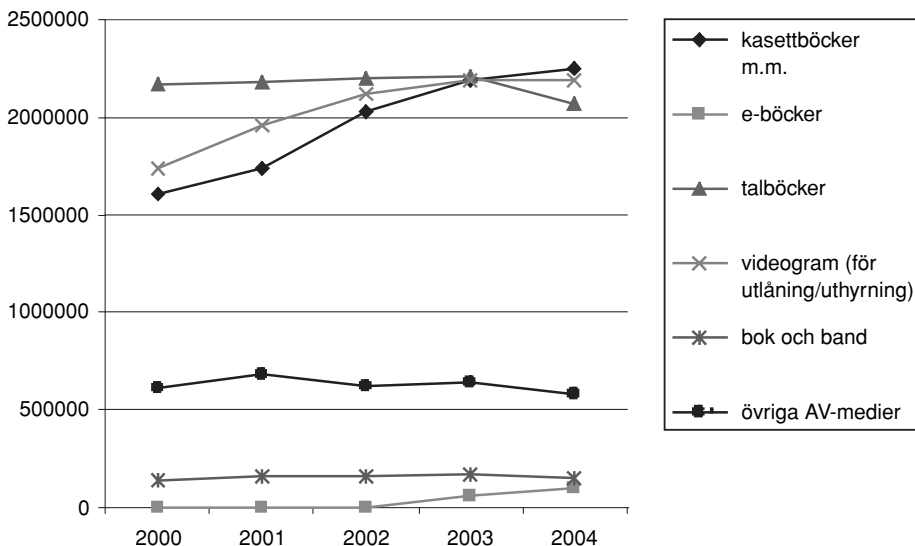
Figur 2 Antal utlån 2000-2004 i kommunala folkbibliotek: Tryckta media och musik

Kommentar: Diagrammet bygger på data från SCB Statistikdatabasen

När det gäller AV-media har utlåningsfrekvensen ökat sedan 1980. Särskilt märks ökningen i utlån av kassettböcker och video/DVD. Under de två senaste åren har särskilt e-böcker ökat, även om de fortfarande inte utgör så stora volymer (Figur 2). Utlåningen av AV-media totalt minskade dock för första gången under 2004, vilket även Kulturrådet framhåller (Kulturrådet 2005).

Figur 3 Antal utlån 2000-2004 i kommunala folkbibliotek: AV-media och andra media

Kommentar: Diagrammet bygger på data från SCB Statistikdatabas. OBS e-böcker noteras endast separat från 2003 och ingick åren innan dess tillsammans med kassettböcker.

Bibliotekens e-tjänster och Internet

Som konstaterades i förra årets rapport är det nätbaserade biblioteket och en ökande mängd e-böcker en allt viktigare resurs för litteraturförmedling och informationssökning (Höglund, Wahlström 2005). Utvecklingen fortsätter med stora insatser, bl.a. från bibliotekens sida. I årets SOM-undersökning har vi ställt ett antal frågor om utnyttjandet av bibliotekens e-resurser och möjligheter att söka i katalogen, reservera böcker mm via Internet. Unga, högutbildade och frekventa biblioteksanvändare har i hög grad utnyttjat denna typ av tjänster. När det gäller lån av e-böcker har dock endast några få procent gjort detta Tabell 3.

Tabell 3 Användning av kommunbibliotekets Internettjänster de senaste 12 månaderna efter besöksfrekvens på bibliotek (procent)

	Utbildning			Ålder			
	Låg	Medel- låg	Medel- hög	Hög	15-29	30-49	50-75
Sökt i bibl. katalog	16	43	57	65	66	51	31
Reserverat lån	22	29	49	51	50	38	31
Använt hemsidan	15	25	50	52	47	40	27
Bokat dator el. arb-plats	11	25	22	20	39	16	13
Frågat bibliotekarie	21	44	43	53	54	41	33
Lånat e-bok	6	6	7	5	11	3	7

Kommentar: Tabell 3 bygger på dem som svarat ja på frågan om de använt någon av kommunbibliotekets Internettjänster under de senaste 12 månaderna (n=549). Lån av e-böcker uppges endast av 33 personer, varför siffrorna i olika delgrupper för detta är osäkra.

Tabell 3 visar stora skillnader i användning av bibliotekens Internettjänster mellan olika utbildnings- och åldersgrupper. Genomgående använder mer än dubbelt så många medel- och högutbildade bibliotekets Internettjänster jämfört med dem som har låg eller medellåg utbildning. Undantaget från detta gäller lån av e-böcker, där så få gjort detta att skillnader mellan olika grupper inte kan bedömas här. Det är dock värt att notera hur få som uppger denna aktivitet om man jämför med den aktuella diskussionen där aktörer från flera håll framhåller e-böcker som exempel på att biblioteken och biblioteksanvändningen ändrat karaktär från hantering av den tryckta boken till digitala media (se t ex Schimanski 2006). Biblioteken arbetar aktivt med att utveckla nya tjänster, men om man ser på den breda allmänhetens biblioteksvanor blir bilden en annan.

Även om nya media tillkommer kvarstår det grundläggande behovet av en väl utvecklad läsförmåga och begreppsförståelse. I ett postindustriellt samhälle är detta väsentligt, inte bara för högre utbildning, utan också i det dagliga livet (Taube 1995, s. 9). Dessa förmågor är något som grundläggs relativt tidigt i barnens utveckling och kan antas ha stor betydelse för framtida läs- och informationsvanor. Mot den bakgrunden har vi också ställt frågor om läsning för barn.

Barnens läsning och läsning för barn

Att främja barnens läsning anses som en viktig uppgift i folkbiblioteken. En undersökning av bibliotekspersonal visade att uppgiften att stödja barnens väg till läsande var den uppgift som flest (100 procent) ansåg viktig (Höglund, 1997). Som

visats ovan dominerar också barnbokslånen i bibliotekens utlåning. Föräldrarnas roll när det gäller att stimulera barnen är dock fundamental. Språkforskare har också pekat på högläsningens betydelse för barnens språkutveckling. Högläsningen bidrar till att utveckla barnens ordförråd och syntax och ordförrådet i skrivna texter är ofta mer omfattande och varierat än det talade språket. Det finns också internationella undersökningar som visar att barnbokstexter vida överträffar andra medier vad gäller komplexitet och ordförråd, t ex innehåller barnböcker 50% mer ovanliga ord än tv-program för vuxna (Stanovich, 2000, s. 306).

Under senare decennier har man dock tvingats konstatera att en icke obetydlig andel av ungdomarna lämnar skolan utan tillräckliga kunskaper i läsande och skrivande. Man talar om "the new illiteracy". Kommittén för det svenska språket (SOU 2002:27) konstaterar i sitt betänkande *Mål i mun* att det "generellt sett inte finns belägg för att svenska elever efter avslutad skolgång inte skulle ha tillägnat sig ett gott språk" (s. 308), men noterar samtidigt att Sveriges relativt goda position när det gäller läsförståelse jämfört med andra OECD-länder, har sjunkit märkbart från en 1:a plats ett drygt decennium tidigare. Enligt en studie av 35 olika länder ligger Svenska elever i årskurs tre på sjätte plats för läsförståelse av såväl skönlitteratur som sakprosa (PIRLS 2001, Skolverket 2003). Man noterar således en viss tillbakagång för svenska elever under en 10-årsperiod.

Undersökningar visar att barn som tidigt fått höra skönlitteratur uppläst, senare i livet var bättre på att förstå information (Sheldrick, 1999, s 344-345). Samtidigt har man noterat att de yngre barnen (3-8 år) på senare år kommit i mindre och mindre kontakt med högläsning. Både andelen barn som läste respektive lyssnade och den tid som ägnades åt läsningen har minskat sedan 1984 (Filipson 2000/2001, SOU 1997:141).

Högläsning för barn i olika grupper

Det finns få aktuella uppgifter om hur ofta man läser högt för barn i olika grupper i Sverige. Vi har ovan konstaterat att utlåningen av barnböcker minskat, sett över en längre tidsperiod. Generellt samvarierar läsning och biblioteksbesök med utbildningsnivå. Kvinnor använder också oftare biblioteket och läser oftare böcker än män. Återkommer dessa tendenser också när det gäller högläsning för barn? I tabell 4 återges två resultat som bygger på olika frågor om barn i familjen. Tendensen är densamma i båda fallen.

Fråga: ”Har du under de senaste 12 månaderna läst högt för något barn?”

Tabell 4 *Läst högt för barn någon gång/månad eller oftare efter utbildning (procent)*

Utbildning	Låg		Medellåg		Medelhög		Hög	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna	Man	Kvinna	Man	Kvinna
Kön								
Procent som läst högt.. (1)har egna barn	14	25	27	53	41	39	34	54
Antal svarande	176	182	184	175	99	131	97	135
(2) har ett eller flera barn hemma	22	41	40	52	57	49	53	63
Antal svarande	36	37	108	132	62	82	49	86

Kommentar: Bas (1) är svarande med egna barn N= 1129. Bas (2) är svarande med hemmavarande barn. N=592

Skillnaden mellan män och kvinnor är inte oväntat påtaglig. Kvinnor läser oftare för barnen än vad män gör. Bland lågutbildade är andelen som läser för barnen åtminstone någon gång per månad lägre både bland såväl män som kvinnor. I gruppen lågutbildade kvinnor med barn läser 25 procent högt för barn någon gång per månad eller oftare, medan mer än dubbelt så många läser högt för barn bland högutbildade kvinnor (procentserie 1). Det är intressant att notera att i gruppen med medelhög utbildning saknas skillnad mellan könen (eller går i motsatt riktning) för att sedan återkomma i gruppen med högst utbildning. I den nedre delen av tabell 4 (procentserie 2) återfinns motsvarande data för den mindre gruppen svarande med hemmavarande barn, vilket ger likartade resultat. ”Jämställdheten” i fråga om läsning för barn återfinns alltså här i gruppen med medelhög utbildning medan kvinnorna ligger väsentligt högre än männen i alla övriga utbildningskategorier. Om man söker identifiera motsvarande grupper med hjälp av yrke eller typ av familj tycks resultatet även då bli likartat. Skillnaderna mellan män och kvinnor är påtagliga i flertalet typer av familjer utom i gruppen högre tjänstemanna-/akademikerhem där mer jämställda förhållanden verkar råda (Tabell 4).

I en fråga om subjektiv klass får de svarande karakterisera det nuvarande hemmet.

Tabell 5 Läst högt för barn någon gång/månad eller oftare bland föräldrar med barn efter subjektiv klass (procent)

Subjektiv Klass	Arbetare		Jordbrukare		L.Tjänsteman		H. Tjänsteman		Företagare	
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
KÖN										
Procent	43	58	43	50	42	52	60	59	27	38
Antal svarande	93	152	(7)	(8)	71	67	50	61	26	29

Kommentar: Bas boende med barn i hushållet. Subjektiv klass är en subjektiv beskrivning av den nuvarande familjen

Få faktorer samvarierar så kraftigt med högläsning för barn som om man är medlem i en bokklubb för barn. Även om man kontrollerar för utbildning skiljer det drygt 30 procentenheter som skiljer mellan de familjer som är med i bokklubb för barn och de som inte är detta (Tabell 5).

Tabell 6 Läst högt för barn någon gång/månad eller oftare efter biblioteksbesök, medlemskap i bokklubb för barn och utbildning (procent)

Utbildning	Låg				Hög			
	Nej		Ja		Nej		Ja	
Medlem i Bokklubb								
Biblioteks- besök	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja
Läst högt för barn	36	42	71	73	43	58	80	81
n	162	105	28	15	117	108	20	31

Kommentar: Bas är svarande med egna barn. N=586

Genomsnittlig procentskillnad (effekt) av biblioteksbesök ngn gång/kvartal eller oftare= 0,06, effekt av medlemskap i bokklubb för barn=0,32 och effekt av utbildning= 0,10. Total effekt 0,48.

Hur förhåller det sig då med bibliotekens roll för högläsningen? Som framgår av tabell 5 gör biblioteksbesök skillnad, här indikerat med besök någon gång per kvartal eller oftare. I alla grupper även då vi kontrollerar för utbildning och bokklubsmedlemskap blir andelen högläsare större om man någorlunda regelbundet använder biblioteket. Tillsammans ger dessa tre faktorer upphov till stora skillnader.

Om man har låg utbildning, sällan eller aldrig använder bibliotek och inte heller är med i bokklubb uppger ändå drygt en tredjedel av de svarande med barn att de läst högt för barn någon gång i månaden eller oftare. Med högt värde på dessa tre variabler ligger emellertid andelen som läser högt för barn kring hela 80 procent.

Helt naturligt är svarande med barn koncentrerade till åldersgruppen 25-50 år. I den kategorin lånas också mer barnböcker på bibliotek, men mest om man också var högutbildad enligt SOM-undersökningen 2004 (se Höglund-Wahlström 2005, s 172).

Det finns i detta material totalt sett inga större skillnader mellan svenskar och "invandrare" när det gäller läsning för barn. Om man ser närmare på detta tycks emellertid utbildning slå olika för dessa två grupper. Bland lågutbildade invandrare med europeisk eller utomeuropeisk anknytning läser en något större andel ofta för barnen än bland lågutbildade infödda svenskar. Bland högutbildade är däremot mönstret tvärtom så att fler bland dem med svensk uppväxt läser högt för barnen. Detta skulle kunna sammanhånga med en högre värdering av läsning och studier bland lågutbildade invandrare än bland lågutbildade svenskar. Det begränsade antalet svarande aktualiserar en uppföljning för närmare studier av kulturella skillnader vad gäller läsning.

Sammanfattningsvis spelar utbildning, subjektiv klass och kön stor roll för i vilken mån man satsar tid och pengar på att stimulera barnens läsning och därmed på deras språkutveckling. Detta har här belysts genom lån av barnböcker på biblioteket, högläsning för hemmavarande barn och medlemskap i bokklubb för barn. I de flesta grupperna har kvinnorna en mer framträdande roll för detta, men vi noterar samtidigt att en sådan skillnad mellan könen inte är framträdande i medelklassens tjänstemannahem, där männen minst lika ofta uppger att de läser högt för barnen.

Sammanfattning

Medan Internet blivit en nyckelteknologi för mycket som vi kallar globalisering saknas många typer av informationsinnehåll och -tjänster. Traditionella media dominerar fortfarande på många områden. Trots att bibliotekens utlån av nya media har ökat starkt under senare år överväger den traditionella utlåningen av tryckta böcker, även om den, som framhållits ovan, minskat under den senaste 25-årsperioden. Samtidigt har bibliotekens utlåning av ljud- och bildmaterial ökat kraftigt. Läsning av böcker bland befolkningen i stort ligger relativt högt och verkar något stabilare än biblioteksbesöken. Som visats ovan finns stora skillnader lokalt, regionalt och mellan olika sociala grupper. Redan kön, utbildning och studieaktivitet förklarar en påtagligt stor del av skillnaderna i såväl biblioteksbesök som bokläsning. På lite längre sikt kan de hittillsvarande trenderna komma att förändra medievanorna och bibliotekens roll ganska drastiskt jämfört med nu, men förskjutningen sker gradvis och möts av successiv anpassning till en situation med allt mer av lätt tillgänglig digital information.

Att tidigt främja barnens lust och förmåga till läsning är enligt både språkforskare och bibliotekarier en viktig uppgift. Som framgått ovan toppar barnböcker folkbibliotekens bokutlåning. Språkforskare har pekat på högläsningens betydelse för barnens språkutveckling och därmed även deras förmåga att ta till sig och förstå information, vare sig den är i tryckt eller digital form. I SOM-undersökningen hösten 2005 har vi därför studerat högläsning för barn och funnit stora skillnader mellan män och kvinnor, låg- och högutbildade och olika samhällsgrupper. Det är vanligare att kvinnor läser högt för barnen än att män gör det. Endast i kategorier som kan beskrivas som högre tjänstemannahem eller gruppen med medelhög utbildning råder mer jämställdhet i detta avseende.

Biblioteken är ett av flera sätt att få tillgång till böcker. En stor del köps eller anskaffas direkt på olika sätt. Få faktorer samvarierar så starkt med högläsning för barn som om man är medlem i en bokklubb för barn. Detta ökar andelen som läser högt för barnen med ca 30 procentenheter jämfört med dem som inte är med i en bokklubb för barn. Om man dessutom är regelbunden biblioteksbesökare ökar andelen som läser högt för barnen ytterligare. Biblioteksanvändning gör en skillnad även då vi kontrollerar för flera andra faktorer. Utbildning, bokklubbsmedlemskap och biblioteksanvändning svarar tillsammans för nära hälften av variationen i högläsning för barn.

Bibliotekens roll förändras successivt genom nya media och ökad tillgång till text via nätet. I debatten kan man få ett intryck av att nya digitala medier och tjänster redan ersatt traditionella tjänster och medier. Så har skett främst i forskningsbiblioteken och ännu bara i begränsad utsträckning inom folkbiblioteken. Bruket av nya medier och tjänster lider av minst samma snedfördelning mellan olika sociala grupper som traditionella media. Mer allvarligt är kanske att minskande läsning och sociala klyftor begränsar möjligheterna för många att dra nytta av ökad tillgång till information av olika slag, oavsett media. En intressant slutsats är dock att institutioner som bibliotek, skola och familj betyder så mycket när det gäller läsning. Tillsammans kan de göra stor skillnad för att stärka barnens möjligheter inför framtiden och kommande studier, vilket är en demokratifråga av vikt i kunskaps- och informationsområdet.

Referenser

Bibliotekslagen SFS 1996:1596

Ekblom, Christina (2005): *På osäker grund – en kritisk granskning av svensk folkbiblioteksstatistik*. Sveriges kommuner och landsting.

Filipson, Leni, Abrahamsson, Anna: *Barnbarometern 2000/2001: 3-8 åringars kultur- och medievanor*. Stockholm. Mediamätning i Skandinavien, 2001.

Höglund, Lars (1997): Bibliotekens förändringsprocesser – ett forskningstema. *Svensk Biblioteksforskning*, nr 1-2, s 5-24.

Höglund, Lars, Wahlström, Eva (2005): Varför minskar biblioteksbesöken? I: Weibull, Lennart, Holmberg, Sören: *Lyckan kommer, lyckan går*. SOM-undersökningen 2004, SOM-rapport nr 36, Göteborgs universitet.

Kulturrådet/ SCB (2005) *Forskningsbiblioteken 2004. Mediebestånd, låneverksamhet, personal, driftskostnader m.m.*

Kulturrådet (2005): *Folkbiblioteken 2004*. Kulturen i siffror 2005:2.

Schimanski, Folke (2006) Biblioteken söker nya roller i digitalåldern. *Computer Sweden* (2006-04-28). <http://computersweden.idg.se/2.139/1.45240>

Sheldrick-Ross, Catherine (1999): Finding without seeking: what readers say about the role of pleasure-reading as a source of information, i: Wilson, Tom & Allen, David (eds): *Exploring the Contexts of Information Behaviour*. Taylor Graham.

Skolverket 2003: *Barns läskompetens i Sverige och i världen*.

PIRLS 2001.

SOU (2002:27): *Mål i mun*.

Stanovich, Keith E (2000): *Progress in understanding reading. Scientific foundations and new frontiers*. The Guilford Press. New York.

Statistiska Centralbyrån, SCB, www.scb.se/statistikdatabasen.

Taube, Karin (1995) *Hur i all världen läser svenska elever?* Rapport 78). Skolverket: Stockholm.

Vygotskij, Lev S (1999): *Tänkande och språk*. Göteborg. Bokförlaget Daidalos.

SJUNKANDE FÖRTROENDE FÖR FORSKNING

SÖREN HOLMBERG OCH LENNART WEIBULL

Förtroendet för universitet och forskning är högt i Sverige, men är på väg ned. Det är en tendens som kan utläsas SOM-mätningen 2005 i jämförelse med tidigare års mätningar. Visserligen är tidsserierna inte särskilt långa men det är ändå tydligt att det 2005 för första gången i våra SOM-mätningar av förtroende för gruppen forskare och för olika forskningsområden finns en tydlig nedgång. Genom att de systematiska mätningarna påbörjades först 2002 finns det ingen anledning till alarmism och vad vi ser kan kanske vara en statistisk tillfällighet. Men sett i ett vidare sammanhang är det ändå mest troligt att resultatet är ett tecken på ett förändrat opinionsklimat.

Andra mätserier kring universitetsverksamhet visar på en liknande förändring. I SOM-studierna har vi till exempel studerat svensk folkets allmänna förtroende för Universitet/Högskolor varje år sedan 1997. Mätningarna har gjorts inom ramen för en större undersökning av förtroendet för ett tjugotal olika institutioner. Resultaten har visat på mycket starka siffror för universiteten. Det har varit en kamp om första platsen på förtroendeligan med sjukvården. Universitetens förtroendebalans (andel med mycket eller ganska stort förtroende minus andel med mycket eller ganska litet förtroende¹) har med start 1997 varit +47, +51, +52, +50, +47, +47, +47 och år 2004 +51; alltså tämligen stabilt. Motsvarande siffra 2005 är +44 och den lägsta hittills. Den senare siffran är inte dramatiskt lägre än tidigare, men dock det lägsta förtroendet vi uppmätt. Siffran är dessutom klart lägre än för sjukvården på förstaplatsen. Sjukvården fick 2005 resultatet +53 (se vårt kapitel om samhällsförtroende).

Liknande resultat med minskande förtroendesiffror för universiteten har också uppmätts i Medieakademiens förtroendebarameter som använder SOM-institutets frågor. I Medieakademiens studier som bygger på telefonbaserade mätningar har sedan 2000 andelen som uttryckt ett mycket eller ganska högt förtroende för universiteten varit svagt fallande – 78 procent, 77, 76, 84, 74 och 72 procent 2005; alltså även här en lägsta siffra i senaste mätningen hösten 2005 (Holmberg och Weibull 2005). Det är därför knappast någon tvekan om att universiteten har tappat något i förtroende. Och det är intressant att notera att nedgången sammanfaller med vad vi uppfattar som en ökad medieuppmärksamhet för skandaler och fusk inom både svensk och internationell forskning.

Sex fakultetsområden

Utgångspunkten för våra årliga mätningar har varit förtroendet för ett antal olika forskningsfält, operationaliserat som sex fakultetsområden. Analyserna har gjorts inom ramen för forskningsprojektet *Vetenskapen i Samhället (ViS)*. Den ideella föreningen *Vetenskap & Allmänhet (VA)* har stött projektet ekonomiskt. I tabell 1 redovisas resultaten från allmänhetens bedömningar av de sex fakultetsområden som vi undersökt.

Tabell 1 Förtroende för forskning inom olika områden (procent)

Fråga: "Allmänt sett, vilket förtroende har Du för den forskning som bedrivs inom Sverige inom följande områden?"

område	mycket/ganska stort förtroende	varken eller	mycket/ganska litet förtroende	ingen uppfattning	summa procent
Medicin					
2002	84	9	2	5	100
2003	84	8	2	6	100
2004	81	9	2	8	100
2005	78	11	2	9	100
Teknik					
2002	71	16	2	11	100
2003	71	14	1	14	100
2004	73	14	1	12	100
2005	70	14	2	14	100
Naturvetenskap					
2002	63	22	1	14	100
2003	68	16	1	15	100
2004	68	17	1	14	100
2005	63	20	1	16	100
Samhällsvetenskap					
2002	48	33	3	16	100
2003	52	28	3	17	100
2004	50	29	3	18	100
2005	44	32	4	20	100
Utbildningsvetenskap					
2004	43	26	6	25	100
2005	37	28	6	29	100
Humaniora					
2002	37	29	5	29	100
2003	41	24	3	32	100
2004	38	26	4	32	100
2005	34	26	4	36	100

Källa: SOM-undersökningarna 2002-2005

Kommentar: Enkätfrågan omfattade svarsalternativen mycket respektive ganska stort förtroende, varken stort eller litet förtroende, mycket respektive ganska litet förtroende samt ingen uppfattning. Svaret "ingen uppfattning" ingår i procentbasen, men inte personer som hoppat över att svara. Den senare gruppen omfattade 2002 4-7 procent, 2003 3-5 procent, 2004 4-5 procent och 2005 3-5 procent av undersökningspersonerna.

Medicin åtnjuter 2005, precis som tidigare, högst förtroende med strax under 80 procent som anger ett mycket eller ganska högt förtroende. Sedan följer teknik och naturvetenskap med förtroendesiffror kring 60-70 procent. Samhällsvetenskap, utbildningsvetenskap och humaniora uppnår klart sämre resultat med andel förtroende kring 40 procent. Andelen personer utan uppfattning är speciellt hög för humaniora. Varumärket humaniora och kanske också utbildningsvetenskap är förhållandevis okända, åtminstone i jämförelse med medicin som över 90 procent har någon åsikt om.

Om vi ser på resultaten över tid framgår det tydligt att alla fakultetsområden tappat något i förtroende, medicin på toppen likväl som humaniora i botten. Förändringarna i andelen med förtroende jämfört med 2004 är mellan 3 till 6 procentenheter lägre för de olika fakultetsområdena. Samhällsvetenskap och utbildningsvetenskap har tappat mest (-6 procentenheter vardera) medan medicin och naturvetenskap har förlorat minst med -3 procentenheter för båda fakulteterna. Om vi jämför med toppåret 2003 har humaniora och samhällsvetenskap förlorat ännu något mer i allmänhetens förtroende.

Samtidigt visar resultaten inte någon uppgång för andelen som har lågt förtroende. Dessa andelar ligger överlag lågt – från 2 procent för medicin till 6 procent för utbildningsvetenskap. Det som hänt är istället att andelen som varken har ett stort eller litet förtroende har ökat liksom de som inte uttalar någon uppfattning. Vi kan därför modifiera vår tes något genom att slå fast att vad vi ser snarast är en uppluckring av ett relativt högt förtroende än en övergång till ett lägre förtroende.

Resultaten i tabell 2 visar hur förtroendet ser ut i olika sociala och politiska grupper. De mönster vi ser känns igen från tidigare och förefaller ligga mycket fast. Män har mer förtroende för teknik än kvinnor, medan kvinnor har mer förtroende för samhällsvetenskap, utbildningsvetenskap och framförallt humaniora än män. De allra yngsta mellan 15-19 tenderar att ha lägst förtroende jämfört med äldre, speciellt gäller det medicin. Högutbildade har genomgående ett större förtroende för forskning än lågutbildade. Partipolitiskt har allmänt sett folkpartianhängare störst förtroende. När det gäller förtroende för medicin och teknik toppar fp- och m-sympatisörer med v- och mp-anshängare sist. Folkpartisympatisörer ligger högt också när det gäller humaniora och utbildningsvetenskap, men nu tillsammans med mp-sympatisörer medan kristdemokrater hamnar i botten.

Om vi jämför med motsvarande resultat från år 2004 kan man se att förtroendet tenderat att minska i alla grupper, men med två undantag. Förtroendet för forskningen har inte minskat bland ungdomar mellan 20-29 år, det vill säga i den åldersgrupp som mest läser på universiteten. Förtroendet har heller inte minskat bland högutbildade. I gruppen 20-29 år och bland högutbildade kan vi tvärtom notera en lite ökning av förtroendet för fakultetsområdenas forskning. Förtroendenedgången för forskningen återfinns alltså inte bland personer som är mest konkret berörda och insatta i universitetsforskningen. Förtroendetappet finns istället bland yngre (15-19 år) och äldre personer (30+), och bland personer med lägre utbildning.

Tabell 2 Förtroende för svensk forskning 2005. Andel med mycket eller ganska stort förtroende inom olika områden (procent)

Fråga: "Allmänt sett, vilket förtroende har Du för den forskning som bedrivs inom Sverige inom följande områden?"

	medicin	teknik	natur- vetenskap	samhälls- vetenskap	utbildnings- vetenskap	humaniora	summerat index; medeltal
samtliga	78	70	63	44	36	34	3,8
man	78	75	62	39	31	28	3,8
kvinnor	78	64	64	49	42	40	3,9
15-19	62	56	50	40	31	22	3,8
20-29	76	74	68	50	47	46	4,0
30-64	78	71	64	46	36	35	3,8
65-85	81	68	58	38	32	27	3,8
låg utbildning	73	58	51	37	30	21	3,7
medellåg	73	65	55	39	32	28	3,8
medelhög	80	75	70	46	39	39	3,9
hög utbildning	88	84	82	58	48	52	3,8
partisynpati							
v	69	58	57	45	38	38	3,9
s	79	68	61	47	39	34	3,8
mp	65	60	67	47	43	48	3,8
c	84	70	69	44	35	31	3,9
fp	86	76	66	49	46	43	4,0
kd	73	71	63	39	26	27	3,8
m	84	79	69	43	33	34	3,9
övrigt	65	59	46	40	29	24	3,6

Kommentar: Personer som ej besvarat förtroendefrågorna ingår inte i procentbasen (= 3-5 procent av undersökningspersonerna). Det summerade indexet omfattar alla områdena. Det varierar mellan 1-5 där höga värden indikerar högt förtroende.

Förtroendet för forskare

Förtroendet för universiteten och för forskningen inom de sex olika fakultetsområdena minskade alltså något under år 2005. Nedgången är inte speciellt stor men statistisk säkerställd. När det gäller förtroendet för personerna, för en grupp utövare inom området – i vårt fall forskarna – kan vi notera en mycket tydligare minskning i förtroendet. Andelen svenskar som uppger att de har ett mycket eller ganska stort förtroende för hur gruppen forskare sköter sitt arbete minskade från höga 66 procent 2004 till klart lägre 46 procent 2005. Den lägsta siffran vi uppmätt hittills när det gäller förtroende för forskare.

Tabell 3 Förtroendet för yrkesgrupper (procent)

Fråga: ”Allmänt sett, hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?”

	mycket stort	ganska stort	varken eller	ganska litet	mycket litet	ingen uppfattning	summa procent
sjukvårdens personal							
2002	28	57	10	3	1	1	100
2003	25	55	13	4	1	2	100
2004	28	56	11	3	1	1	100
2005	23	58	12	3	2	2	100
forskare							
2002	18	49	21	2	1	9	100
2003	14	40	24	3	1	18	100
2004	17	49	22	3	0	9	100
2005	9	37	26	3	1	23	100
poliser							
2002	17	49	22	7	3	2	100
2003	13	49	22	11	4	1	100
2004	13	55	20	7	4	1	100
2005	10	46	26	11	5	2	100
lärare, grundskolan							
2002	14	48	24	6	2	6	100
2003	10	48	25	6	1	10	100
2004	12	54	22	5	2	5	100
2005	9	44	27	6	2	12	100
domare							
2005	6	28	32	12	7	15	100
präster i svenska kyrkan							
2005	5	25	34	10	9	17	100
rikspolitiker							
2002	2	27	40	18	9	4	100
2003	2	22	37	23	10	6	100
2004	2	22	41	20	11	4	100
2005	1	15	37	26	13	8	100
journalister, radio-TV							
2002	3	26	40	19	9	3	100
2003	2	24	41	21	9	3	100
2005	3	27	43	16	5	6	100
journalister							
2004	2	22	46	19	8	3	100
journalister, dagspress							
2002	2	19	39	23	13	4	100
2003	1	14	35	29	18	4	100
2005	2	17	39	23	12	7	100
företagsledare							
2003	2	19	37	19	12	11	100
2005	2	20	39	18	8	13	100

Kommentar: Resultaten bygger på data från Riks-SOM 2002-2005

På samma sätt som i fråga om bedömningen av fakultetsområdena är orsaken till förtroendetappat dock inte att andelen som har ett lågt förtroende för forskare har ökat. Andel med ett lågt förtroende har hela tiden hållit sig kring obetydliga 3-4 procent och så också 2005. Vad som har ökat är osäkerheten manifesterat i andelen svar av typen ingen uppfattning (hela 23 procent 2005) eller varken eller (26 procent 2005).

Förtroenededgången för forskare är inte unik för just den yrkesgruppen 2005. Som resultaten i tabell 3 visar tappade många andra yrkesgrupper också i förtroende; undantaget är journalister, där både radio-TV- och dagspress journalister uppvisar ett högre förtroende, låt vara från tidigare mycket låga förtroendesiffror. Forskarna var den yrkesgrupp som förlorade mest. Nedgången i förtroende för forskarna till 46 procent med förtroende betyder att de nu endast befinner sig på fjärde plats på SOMs rangordning över olika yrkesgruppers förtroende klart efter sjukvårdens personal (81 procent förtroende), men också efter poliser (56 procent) och lärare i grundskolan (53 procent). Men, å andra sidan, forskare ligger fortfarande förtroendemässigt före yrkesgrupper som domare (34 procent), präster i Svenska kyrkan (30 procent), journalister i radio/TV (30 procent), företagsledare (22 procent), journalister i dagspress (19 procent) och rikspolitiker längst ned i botten med endast 16 procents förtroende.

När vi i tidigare studier jämfört utfallet i förtroende mellan olika yrkesgrupper och de samhällsinstitutioner de verkar inom har vi kunnat se ett mönster, där vissa yrkesgrupper värderas högre än sin 'institution' och andra lägre. Således åtnjuter lärare högre förtroende än skolan och präster högre än kyrkan; däremot värderas journalister lägre än medieinstitutionerna (Holmberg och Weibull 2004). Forskare har tenderat att ligga något högre än universiteten i allmänhetens ögon, men 2005 ligger man på samma nivå. I nedgången har forskarna för övrigt sällskap med poliser och lärare i grundskolan som båda tappar mer än polisen respektive grundskolan.

Forskarförtroendet fördelat på olika sociala och partipolitiska grupper redovisas i tabell 4. Män och kvinnor skiljer sig inte åt. De har ett lika högt, eller lågt, förtroende för forskare. Ålderskillnaderna är också små, men högst förtroende har 20-29-åringarna. När det gäller utbildning är förtroendeskilnaderna mer påtaglig. Högst förtroende har högutbildade (61 procent med förtroende) medan lågutbildade har ett klart lägre förtroende (39 procent). Folkpartister har precis som när det gäller forskning högst förtroende för forskare. Minst förtroende för forskare som yrkesgrupp har v- och s-sympatisörer. Men skillnaderna är relativt små från 56 procent med forskarförtroende bland fp-sympatisörer till 43 procent bland socialdemokrater.

Tabell 4 Förtroendet för forskare 2005 (procent)

Fråga: ”Allmänt sett, hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?”

	mycket stort	ganska stort	varken eller	ganska litet	mycket litet	ingen uppfattning	summa procent
samtliga	9	37	26	3	1	23	100
man	8	39	27	4	1	21	100
kvinnor	11	36	26	1	1	25	100
15-19	16	33	21	5	1	24	100
20-29	14	39	29	5	1	12	100
30-64	7	39	29	3	1	21	100
65-85	11	33	18	1	1	36	100
låg utbildning	7	32	24	2	1	34	100
medellåg	9	33	29	3	1	25	100
medelhög	12	39	25	2	1	21	100
hög utbildning	11	50	26	3	0	10	100
partisynpati							
v	10	34	32	5	0	19	100
s	7	36	29	2	1	25	100
mp	9	45	25	4	1	16	100
c	12	39	27	3	3	16	100
fp	12	44	23	1	0	20	100
kd	12	31	29	1	0	27	100
m	12	39	23	4	0	22	100
övrigt	5	31	37	0	0	27	100

Källa: Riks-SOM 2005

Den negativa förtroendevinden för forskarna märks i alla olika samhällsgrupper. Styrkan i motvinden med en nedgång i förtroendet på 20 procentenheter har varit mycket likartad i alla grupper. Ett delvis undantag finns dock – de högutbildade. Inte så att inte forskarna tappat i förtroende även bland högutbildade. Forskarförtroendet har också gått nedåt bland personer med högre utbildning. Men nedgången har varit klart lägre bland högutbildade, ”endast” minus 9 procentenheter mot minus 20 procentenheter i genomsnitt för hela folket. Forskarnas förtroendetapp har alltså varit minst bland personer med mest kännedom om forskning och vetenskap; en liten men dock tröst för forskarna. Vi har inte med några kunskapsmätningar om forskning och vetenskap i SOM-studien 2005. Tidigare år har vi emellertid kunnat visa att högutbildade personer är klart mer kunniga på området än lågutbildade (Holmberg och Weibull 2005).

Att det är forskare som förlorar mer i förtroende än universitet och högskolor kan möjligen ge en antydning om var orsaken till nedgången skall sökas. Vi återkommer till det senare.

Satsa på spetsforskning

Ett av huvudresultaten i våra tidigare studier är att ett högt förtroende är en mycket viktig förutsättning för att de många människorna skall vara positiva till att Sverige satsar på forskning. Förtroende är en nyckelfaktor. Människor utan förtroende för vetenskap och forskning är klart mindre villiga att satsa på spetsforskning än personer med en hög forskningstilltro (Holmberg och Weibull 2005).

Med tanke på att förtroendet för forskningen gick ned 2005 är det alltså föga överraskande att också svenska folkets villighet att satsa på världsbästa forskning på olika områden också minskade år 2005. Vi har under de senaste åren frågat om villigheten att forskningssatsa för aderton olika områden. I studien 2005 ingick nio forskningsområden, bland vilka fem har varit med tidigare. Redovisningen i tabell 5 sammanfattar resultaten i rangordnad form med de forskningsområden i topp som svenska folket vill prioritera mest – cancer, reumatiska sjukdomar, miljö, energi och teknik. I botten återfinns en blandad uppsättning forskningsområden som kortsiktigt och konkret är mindre nyttiga – design, filosofi, rymden och arkeologi. Svenska folkets prioriteringar av vad vi bör spetsforska om är klart påverkade av konkreta nyttoberdömningar. Det gynnar medicin och teknik. Och missgynnar kultur och upplevelsefokuserad forskning – men också den kanske mer svårbedömda rymdforskningen.

De forskningsområden vi frågade om 2005 och som varit med i SOMs undersökningar tidigare råkade i fyra fall av fem ut för att människor blivit mindre villiga att satsa på spetsforskning. Det gäller miljön där andelen som ansåg satsningar inom det området är mycket eller ganska viktigt minskade med 2 procentenheter, energi minus 4 procentenheter, pedagogik minus 22 procentenheter och genteknik minus 8 procentenheter. På forskningsområdet transportteknik förändrades inte svarspersonernas bedömningar. Andelen som tyckte det var viktigt att forskningssatsa var densamma 2005 som tidigare.²

Resultaten i tabell 6 sammanfattar vilka forskningsprioriteringar som görs i olika sociala grupper och bland människor som sympatiserar med olika partier. De könsskillnader som finns följer ett tidigare känt mönster. Kvinnor jämfört med män vill satsa mer på forskningsområden som miljö, allergier, svenska språket och pedagogik, medan män jämfört med kvinnor mer vill prioritera energi, transportteknik och företagsekonomi. När det gäller ålder är det påtagligt att yngre personer är klart mindre villiga att satsa på världsbästa forskning än äldre på de flesta områden. De forskningsområden där yngre och äldre uppvisar minst prioriteringsskillnader är företagsekonomi, transportteknik, miljö och design. Störst skillnader finns när det gäller energi. Bland 65 till 85-åringar tycker 62 procent att det är mycket viktigt

Tabell 5 Svenska folkets uppfattning om vilka områden som skall forskningsprioriteras (procent)

område		mycket viktigt	ganska viktigt	inte särskilt viktigt	inte alls viktigt	ingen uppfattning	summa procent
cancer							
	2002	78	17	3	0	2	100
	2003	81	15	2	0	2	100
reumatiska sjukdomar							
	2004	59	32	4	0	5	100
miljö							
	2002	57	34	5	0	2	100
	2003	58	32	6	1	3	100
	2004	51	37	6	1	5	100
	2005	49	37	6	1	7	100
energi							
	2002	54	35	5	1	5	100
	2005	52	33	6	1	8	100
teknik							
	2003	47	38	8	1	6	100
allergier							
	2005	37	42	11	1	9	100
pedagogik							
	2002	35	44	12	2	7	100
	2005	21	36	23	5	15	100
IT							
	2002	28	44	17	2	9	100
	2004	28	42	17	2	11	100
transportteknik							
	2002	26	45	20	1	8	100
	2005	27	44	16	2	11	100
nationalekonomi							
	2003	26	44	19	3	8	100
svenska språket							
	2005	22	30	27	10	11	100
genteknik							
	2002	27	30	26	9	8	100
	2003	35	29	20	9	7	100
	2004	24	34	23	8	11	100
	2005	20	30	24	12	14	100
företagsekonomi							
	2005	17	40	25	5	13	100
historia							
	2002	10	29	42	11	8	100
	2003	13	28	35	13	11	100
arkeologi							
	2004	9	30	39	11	11	100
rymden							
	2004	9	25	40	14	12	100
filosofi							
	2004	8	20	39	16	17	100
design							
	2005	8	20	36	23	13	100

att satsa på spetsforskning inom energiområdet. Motsvarande andel är endast 33 procent bland ungdomar mellan 15-19 år. Utbildningsskillnaderna ser olika ut inom olika forskningsområden. Lågutbildade jämfört med högutbildade vill satsa mer på världsbästa forskning när det gäller allergier, svenska språket och företagsekonomi. Högutbildade jämfört med lågutbildade vill prioritera genteknik, energi och pedagogik.

Tabell 6 Prioriteringar av forskningssatsningar 2005. Andel som svarat mycket viktigt (procent)

Fråga: "Hur viktigt anser Du det är att det i Sverige satsas på forskning på världsbästa nivå inom följande områden?"

	Energi	Miljö	Allergier	Transportteknik	Svenska språket	Pedagogik	Genteknik	Företagsekonomi	Design	summerat index; medeltal
Samtliga	52	49	37	27	22	21	20	17	8	2,8
Kvinna	47	51	40	23	24	24	20	14	6	2,8
Man	57	46	34	31	20	18	21	19	10	2,8
15-19	33	40	23	18	14	8	10	10	4	2,6
20-29	36	43	27	25	16	23	16	12	11	2,7
30-64	54	51	38	28	20	21	21	17	9	2,8
65-85	62	48	45	28	34	23	24	21	4	3,0
låg utbildning	52	46	45	26	27	15	17	20	5	2,8
medellåg utbildning	46	45	34	26	21	17	16	16	7	2,8
medelhög utbildning	52	51	39	32	21	28	24	19	11	2,9
hög utbildning	60	56	29	27	19	25	28	11	10	2,9
partisympati										
v	43	52	31	21	20	21	13	5	4	2,6
s	52	49	40	26	20	18	18	14	5	2,8
mp	57	71	33	29	26	23	18	9	11	2,9
c	65	58	38	36	22	19	19	18	7	2,9
fp	49	49	36	24	22	21	25	15	7	2,8
kd	51	44	35	26	27	24	17	16	5	2,8
m	56	43	38	30	26	25	25	24	12	2,9
övrigt	40	41	37	25	13	17	18	20	5	2,7

Kommentar: Personer som ej besvarade prioriteringsfrågorna (= mellan 4-6 procent) ingår inte i procentbasen. Det summerade indexet omfattar alla områdena och kan variera mellan 1-4 där höga värden visar på en hög prioritering när det gäller forskningssatsningar.

Forskningsprioriteringarna är i de flesta fall föga partipolitiserade. Personer med olika partisympatier gör i huvudsak samma bedömningar. Några intressanta skillnader finns dock. Centerpartiets anhängare toppar bland dem som vill forsknings-satsa på energi och transportteknik, mp-sympatisörer är mest angelägna om mer miljöforskning medan moderater är mest för att satsa på forskning om företagseko-nomi samtidigt som vänsterpartister är minst intresserade. När det gäller genteknik är det folkpartister och moderater som vill satsa mest.

Journalister är som folk är mest

Samtidigt som SOM-undersökningen genomfördes 2005 gjordes också en under-sökning bland svenska journalister (Asp 2006). I journaliststudien ingick ViS-pro-jektets förtroendefrågor om tilltron till forskningen inom sex olika fakultetsområden. Resultaten i tabell 7 visar att journalister är som folk är mest, åtminstone när det gäller forskningsförtroende. När det gäller annat, som till exempel partisympatier, är skillnaderna större. Kent Asps studie visar att svenska journalister fortfarande tenderar att vara mer vänster än väljarna i allmänhet. I studien 2005 är det främst miljöpartiet som är överrepresenterat bland journalisterna, men också vänsterpartiet (Asp 2006).

Tabell 7 Förtroende för forskning inom olika områden bland journalister 2005 (procent)

Fråga: ”Allmänt sett, vilket förtroende har Du för den forskning som bedrivs inom Sverige inom följande områden?”

område	mycket/ganska stort förtroende	varken eller	mycket/ganska litet förtroende	ingen uppfattning	summa procent
Medicin	72	15	3	10	100
Teknik	65	20	2	13	100
Naturvetenskap	67	18	2	13	100
Samhällsvetenskap	50	32	6	12	100
Utbildningsvetenskap	32	34	12	22	100
Humaniora	44	34	9	13	100

Källa: Journalistundersökningen 2005

Antal svar: 1 102.

Kommentar: Enkätfrågan omfattade svarsalternativen mycket respektive ganska stort förtroende, varken stort eller litet förtroende, mycket respektive ganska litet förtroende samt ingen uppfattning. Svaret ”ingen uppfattning” ingår i procentbasen, men inte personer som hoppat över att svara. Den senare gruppen omfattade mellan 35 till 40 personer.

Men när det gäller forskningsförtroende är det alltså inga större skillnader mellan vad journalister tycker jämfört med allmänheten. De små skillnader som finns är dock inte utan intresse. Journalister har högre förtroende än svenska folket när det gäller forskning på tre områden, främst humaniora (plus 10 procentenheter), men också samhällsvetenskap (+6) och naturvetenskap (+4). Lägre förtroende än allmänhet har journalister för forskning inom områdena medicin (-6), teknik (-5) och utbildningsvetenskap (-5).

Könsskillnaderna i förtroendebedömningarna är mycket små bland journalisterna. Men de svaga mönster som finns liknar de vi känner igen från allmänheten. Manliga journalister har mer förtroende för teknikforskning än kvinnliga journalister. När det gäller samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning är det tvärtom – ett högre förtroende bland kvinnliga än bland manliga journalister.

Underskatta inte förtroendet

När nu förtroendet för forskningen och forskarna minskar något för första gången i våra mätningar kan det inte nog understrykas hur viktigt förtroende är. Det är typiskt att vi samtidigt som forskningsförtroendet viker nedåt ser en något minskad villighet bland allmänheten att satsa på svensk spetsforskning. Människor med förtroende för vetenskap är mer villiga att satsa på världsbästaforskning än människor med ett sviktande förtroende.

Vår analys har endast kartlagt vad som hänt med allmänhetens forskningsförtroende. Några bakomliggande orsaker till nedgången har vi inte berört. Utan att ha genomfört någon systematisk undersökning är det dock vår bedömning att det minskande förtroendet har att göra med de många negativa nyheter som kommit fram under 2005 kring forskningen. Internationellt har det mest uppmärksammade fallet varit fusket med stamceller i en världsledande koreansk forskningsgrupp och en norsk forskares fusk med data från en medicinsk databas. I Sverige har det förekommit en intensiv debatt om den feministiska forskningen med anledning av en anmälan mot en sociologiprofessor i Uppsala, och både på Karolinska institutet och på Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet har det förekommit uppmärksammade fall där forskares resultat ifrågasatts.

Det är givetvis lätt att i en sådan situation peka på mediernas roll när det gäller det sviktande förtroendet för universitetsforskningen. Givetvis är det medierna som redovisat skandalerna och fusket, men medierna är trots allt bara budbärare och i de redovisade exemplen är det forskarsamhället självt som presenterat det medierna förmedlat. En skillnad mot tidigare är ändå att medierna i ökande grad byggt ut sin bevakning av forskning, inte minst beroende på att populärvetenskap har ett stort publikintresse. Huvuddelen av den nya vetenskapsjournalistiken torde ge en positiv bild av forskningen, men med en ökad uppmärksamhet följer även en kritisk bevakning. Allt talar för att vi kommer att få se mer kritisk bevakning i framtiden och det skapar nya tuffare villkor för forskning och forskare.

Noter

- ¹ Skalan har 200 enheter och går från +100 (alla svarande har stort förtroende) till -100 (alla svarande har litet förtroende).
- ² Observera att jämförelserna inte alltid är mellan åren 2004 och 2005. När det gäller energi, transportteknik och pedagogik görs jämförelsen med 2002. Områdena mättes inte år 2004. Om vi också jämför miljö- och genteknikresultaten 2005 med 2002 blir utfallen minus 5 respektive minus 7, alltså i allt väsentligt samma som vid jämförelsen med 2004.

Referenser

- Asp, Kent (2006) *Journalistkårens partisympatier*. Arbetsrapport. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2004) Samlande institutionsförtroende. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2005) Forskning på världsbästanivå. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

MOT REPUBLIK

LENNART NILSSON

I samband med kung Carl XVI Gustafs 60 årsdag har medierna fyllts av reportage om kungen, den kungliga familjen och monarkin. I den stora mängden artiklar har det också funnits en och annan ledare och kulturartikel som på principiella grunder förespråkade införandet av republik. Idag är emellertid frågan om monarki eller republik en icke-fråga i det offentliga Sverige.

När det svenska folkstyret blev föremål för en grundlig genomlysning inför det nya millenniet behandlades inte monarkin och i Demokratiutredningens slutbetänkande *En uthållig demokrati. Politik och folkstyrelse på 2000-talet* (SOU 2000:1) och dess många forskarrapporter lyste statschefen med sin frånvaro. I direktiven till Grundlagsutredningen, som skall göra en samlad översyn av regeringsformen heter det att:

Kommittén bör ges vida ramar för sitt arbete. Den bör i princip vara oförhindrad att ta upp alla frågor som kan anses falla inom ramen för de frågeställningar som kommittén har i uppdrag att se över. Det är dock inte fråga om att genomföra någon total författningsreform. Uppdraget omfattar alltså inte de grundläggande principer för statskicket som slås fast i regeringsformens inledande bestämmelser och inte heller det förhållandet att Sverige är en monarki. (Dir. 2004:96)

Vi får gå drygt fyrtio år tillbaka i tiden för att finna en offentlig debatt om monarkins ställning i författningen. Enligt 1809 års regeringsform § 4 ägde konungen ”allena styra riket”. Den politiska omdaningen 1905-1917 innebar emellertid att parlamentarismens princip skulle tillämpas och denna praxis betraktades som gällande rätt. Kungen var i sitt val av statsråd tvungen att ta hänsyn till partiställningen i riksdagen och det var regeringen som i realiteten avgjorde regeringsärendena (Holmberg och Stjernquist 1980).

När författningsutredningen 1963 lade fram sitt förslag till ny regeringsform som skulle kodifiera parlamentarismen utbröt en intensiv debatt om kungens ställning i Sverige. Statsvetaren Herbert Tingsten kritiserade i skriften *Skall kungamakten stärkas?* (1964) den bristande överensstämmelsen mellan författningsutredningens mål, att skriva in parlamentarismens princip i grundlagen, och de konkreta förslagen som förstärkte kungens makt i förhållande till vad som under årtionden varit gällande rätt. Tingsten avsåg främst kungens rättigheter enligt förslaget vid regeringsbildningen, särskilt hans rätt att avskeda ministären och enskilda ministrar, hans rätt att motsätta sig regeringens förslag samt hans rätt att vägra en regering att upplösa riksdagen och utlysa nyval.

Det hade inte ingått i författningsutredningens uppgifter att pröva frågan om monarki eller republik, men utredningens förslag ansågs ge möjligheter till en smidig övergång till republik, genom att de befogenheter som kungen tilldelats direkt skulle kunna överföras på en vald president. I boken *Republiken Sverige* presenterade statsvetaren Pär-Erik Back ett förslag till "Grundlag för Republiken Sverige" (Back och Fredriksson 1966).

Från konservativa utgångspunkter kritiserades författningsutredningens förslag just för att det kunde tänkas underlätta övergången till republik och för att det reducerade kungen till en högsta PR-man (Heckscher 1963; Herlitz 1963). I en understreckare i Svenska Dagbladet gav professorn i statsrätt Nils Herlitz uttryck för monarkisternas oro över att författningsutredningens förslag gått för långt:

Men den som allvarligt, osentimentalt och med blick för realiteterna bakom orden tror på en monarkisk ordning, måste säga sig att det inte är någon mening med en kung som inte genom sin ställning får ett djupt – om än maktlöst – engagemang i statslivet, dess bekymmer och problem (Herlitz 1966).

Med Torekovkompromissen 1971 avfördes frågan om republik eller monarki från den politiska dagordningen. När statschefen berövats sina maktbefogenheter återstod bara de representativa och ceremoniella uppgifterna. Kompromissen mellan de fyra stora riksdagspartierna under grundlagberedningens arbete gjorde att beslutet om statschefen kunde fattas under bred politisk enighet (Stjernquist 1971). Inte heller införandet av kvinnlig tronföljd 1979 kunde väcka liv i republikfrågan. Ett tidigt beslut om kvinnlig tronföljd torde enligt Stjernquist snarast ha stärkt monarkins ställning.

Frågor om monarkins ställning i Sverige

Vilket folkligt stöd har monarkin? I avsaknad av val av statschef och folkomröstningar är vi i Sverige hänvisade till vetenskapliga medborgarundersökningar och allmänna opinionsundersökningar för att bilda oss en uppfattning om uppslutningen. I Sverige aktualiserades frågan om införandet av republik i Sverige i valundersökningen 1976 i anslutning till det första valet med den nya regeringsformen (Pettersson 1978). Därefter har frågor om monarkin i Sverige ingått i SOM-undersökningarna sedan 1995.

I det följande skall svenska folkets inställning till monarkin belysas i två avseenden.

- * Vilken inställning har svenska folket till att införa republik?
Har inställningen förändrats över tid?
Hur ser inställningen till republik ut inom olika grupper bland medborgarna?

- * Hur stort är förtroendet för kungahuset i förhållande till andra samhällsinstitutioner?
 Vilken betydelse har förtroende för kungahuset för inställningen till monarkin?
 Vilket förtroende har andra aktörer som journalister och riksdagsledamöter för kungahuset?

Underlaget för analyserna utgörs av valundersökningen 1976 och de nationella SOM-undersökningarna 1995-2005. Jämförelser kommer att göras med resultat från aktuella opinionsundersökningar samt med undersökningar av journalister och riksdagsledamöter.¹

I den undersökning som genomfördes 1976, i anslutning till det första valet sedan den nya regeringsformen trätt i kraft, ställdes för första gången en fråga om införandet av republik. I SOM undersökningarna infördes 1995 två frågor om monarkins ställning, dels en fråga om *hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper (kungahuset) sköter sitt arbete?*, som därefter ingått varje år, dels en fråga om att *införa republik med en vald president*, som ingått i de nationella SOM-undersökningarna 1995, 1999 – 2001, 2003 och 2005. I 2003 års undersökning ingick också en fråga om att *behålla eller avskaffa monarkin*. I de medieinriktade SOM-undersökningarna 2003 och 2005 har de svarande dessutom fått ta ställning samma förslag som i valundersökningen 1976 *införa republik i Sverige*.

Att vilja avskaffa monarkin säger inget om vad alternativet skall vara. Det har framhållits att frågan om valet mellan monarki eller republik är i det närmaste meningslös, eftersom republikanska statsskick kan variera från system med en stark presidentmakt som i Frankrike och USA till system med en president med renodlat representativa funktioner som i Schweiz och Tyskland, som utses av parlamentet. Så länge inte alternativet till den nuvarande ordningen preciserats, är det inte möjligt att ta ställning (Herlitz 1966). Frågan i valundersökningen respektive i SOM-undersökningarna har utgått från att valet gäller sättet att utse statschef med de uppgifter som den nuvarande regeringsformen tilldelar statschefen.

Det kan emellertid inte uteslutas att mycket uppmärksammade val av president i andra länder främst i USA påverkat ställningstagandet till frågan om införandet av republik som alternativ till monarkin. Därför har svarspersonerna fått ta ställning till att *införa republik i Sverige* alternativet *införa republik med en vald president*. Frågorna i 2005 års SOM-undersökningar innebär att frågan om statsformen aktualiseras i två avseenden: för eller emot införande av republik i Sverige och för det andra för eller emot införande av republik med en vald president.

Svenska folket vill behålla monarkin

När det gäller frågan om att behålla eller avskaffa monarkin 2003 var resultatet entydigt. Svenska folket ville inte ändra statsform. Två tredjedelar, 68 procent ville

behålla monarkin medan 15 procent ville avskaffa den och 17 procent hade ingen åsikt. Unga och gamla, kvinnor och män, personer med enbart folk- eller grundskola såväl som akademiker, boende på landsbygden och i städerna, företagare, tjänstemän och arbetare, moderater och vänsterpartister ville behålla monarkin.

Även om stödet för monarkin var starkt inom alla grupper fanns det vissa skillnader mellan de olika grupperna som är värda att uppmärksamma. Kvinnor var något mer rojalistiska än män. Uppslutningen bakom monarkin var störst bland äldre och minst bland de under 20 år, men de yngsta saknade i större utsträckning åsikt i frågan. De högutbildade ville i något större utsträckning avskaffa monarkin men differenserna var små.

Inom olika yrkesgrupper var rojalisterna starkast företrädade bland jordbrukare och svagast bland arbetare. Storstadsbor ville i något större utsträckning avskaffa monarkin än boende på landsbygden. Icke svenska medborgare ville i klart lägre utsträckning behålla monarkin men samtidigt var det fler än bland svenska medborgare som saknade åsikt.

När det gäller frågan om att behålla monarkin fanns det tydliga skillnader mellan de politiska partiernas sympatisörer. Mest rojalistiska var personer som sympatiserar med c, m och kd följt av fp. Det kulturradikala inslaget inom fp tycktes vara mycket begränsat med endast 15 procent som ville avskaffa monarkin vilket var samma andel som bland s-sympatisörer, vilket också var genomsnittet bland hela svenska folket. Bland mp- och v-sympatisörer var det dryg 30-procent som vill avskaffa monarkin men bland både v och mp var andelen som vill behålla monarkin större, 43 respektive 54 procent.

Svagt men något ökande stöd för att införa republik i Sverige

Den undersökning, som genomfördes 1976, i anslutning till det första valet sedan den nya regeringsformen trätt i kraft, visade att förslaget att *införa republik i Sverige* hade ett mycket begränsat stöd och att monarkin hade en mycket stark förankring bland svenska folket; endast nio procent stödde förslaget och närmare 70 procent var emot (Pettersson 1978). Svartalternativen var emellertid förknippade med hur viktigt det var att förslaget genomfördes, dvs. betonade frågans angelägenhetsgrad och inte bara principfrågan, se tabell 1. Det kan antas ha reducerat stödet för påståendet till den hårda kärnan av republikaner som både ansåg att det var principiellt riktigt och politiskt angeläget att införa republik.

När frågan i 2003 års medieinriktade SOM-undersökning avsåg förslaget att *införa republik i Sverige* men utan att frågans angelägenhetsgrad aktualiseras ökade stödet för republik med några procentenheter till 14 procent. Omvänt minskade motståndet till drygt 60 procent. Två år senare hade stödet för att införa republik ökat ytterligare till 17 procent medan motståndet minskat till 56 procent.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till att införa republik i Sverige 1976 (VU) och 2003 och 2005 (SOM), procent

Valundersökningen, VU Införa republik i Sverige	1976	Riks-SOM Införa republik i Sverige	2003	2005
Bra förslag: Mycket viktigt att det genomförs	5	Mycket bra förslag	8	10
Bra förslag: Ganska viktigt att det genomförs	4	Ganska bra förslag	6	7
Spelar ingen större roll	23	Varken bra eller dåligt förslag	25	27
Dåligt förslag: Ganska viktigt att det inte genomförs	20	Ganska dåligt förslag	21	19
Dåligt förslag: Mycket viktigt att det inte genomförs	49	Mycket dåligt förslag	40	37
Summa procent	100	Summa procent	100	100
Antal	2622	Antal	1748	1666

Kommentar: Frågans formulering och svarsalternativen respektive år framgår av tabellen. Frågan om att *införa republik i Sverige* ingick i de medieinriktade SOM-undersökningarna 2003 och 2005. VU = Valundersökningen, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

SOM-undersökningarna 1995, 1999-2001 och 2003, där frågan gällt att *införa av republik med en vald president*, gav samma resultat som valundersökningen i mitten av 1970-talet. Drygt 10 procent stödde förslaget och närmare 70 procent var emot medan drygt 20 procent var osäkra. Opinionsläget hade med andra ord varit oförändrat under en 25-årsperiod, och under hela perioden ansåg cirka 50 procent att det var ett mycket dåligt förslag att införa republik med en vald president.

År 2005 ökade dock stödet för att införa republik med vald president med fem procentenheter samtidigt som andelen som anser att det är ett mycket dåligt förslag minskade.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till att införa republik med en vald president 1995, 1999 – 2001, 2003 och 2005 (procent)

Riks – SOM Införa republik med en vald president	1995	1999	2000	2001	2003	2005
Mycket bra förslag	5	5	6	6	5	8
Ganska bra förslag	6	5	7	6	6	8
Varken bra eller dåligt förslag	21	19	20	19	22	23
Ganska dåligt förslag	16	19	19	18	17	17
Mycket dåligt förslag	52	52	48	51	50	44
Summa procent	100	100	100	100	100	100

Antal	1684	1628	1618	1646	1735	1623

Kommentar: Frågans formulering och svarsalternativen framgår av tabellen. Frågan om att *införa republik med en vald president* har ingått i de politikinriktade undersökningarna.

Från 2003 till 2005 ökade både andelen som vill införa republik i Sverige och andelen som vill införa republik med vald president. Skillnaderna är begränsade, tre respektive fem procent, men det handlar om två olika urval och det är inte samma personer som tagit ställning till de två frågorna. Huvudresultatet är alltså ett visst ökat stöd för införandet av republik.

Vilka är för och emot?

En klar majoritet av svenska folket vill inte ändra statsform och avvisar förslaget att införa republik. Inom alla grupper är det klart flest som är emot förslaget att *införa republik med en vald president*. Det gäller unga och gamla, kvinnor och män oavsett typ av utbildning, boende på landsbygden och i städerna, företagare, tjänstemän och arbetare, moderater och vänsterpartister.

Kvinnor är något mer negativa till att införa republik med en vald president än män. De yngsta vill i något större utsträckning införa republik medan uppslutningen bakom monarkin är störst bland äldre. Inom olika yrkesgrupper är rojalisterna starkast företrädade bland tjänstemän och svagare bland arbetare men också här är differenserna små. Icke-svenska medborgare är i mindre utsträckning för monarkins bibehållande och också mer tveksamma till valet av statsform än svenska medborgare. Det finns med andra ord inget stöd i SOM-undersökningarna för

Nalin Pegguls tes att monarkin är av speciell betydelse för invandrarna. Stödet för republik har genomgående varit högre bland invandrare och uppgår 2005 till närmare 30 procent. (Peggul 2006)

Tabell 3 Svenska folkets inställning till förslaget att införa republik med en vald president 1995, 1999 – 2001, 2003 och 2005 (procent)

Grupp	För republik						Mot republik						Antal 2005
	95	99	00	01	03	05	95	99	00	01	03	05	
<i>Kön</i>													
Kvinna	9	7	9	9	10	13	71	75	73	73	70	64	828
Man	13	12	16	15	13	20	64	68	61	65	64	58	794
<i>Ålder</i>													
70-85	12	9	10	15	7	17	79	80	71	73	79	67	215
60-69	8	10	11	7	11	13	76	76	74	75	70	66	276
50-59	12	12	18	14	13	19	66	69	63	67	60	56	303
40-49	15	8	11	14	16	15	58	69	65	64	62	59	278
30-39	9	7	8	8	9	14	67	73	72	72	72	62	263
20-29	8	8	11	12	11	19	70	69	67	66	65	60	184
15-19	14	16	25	18	13	17	64	59	51	63	59	57	103
<i>Yrkesgrupp</i>													
Företagare	12	10	8	10	10	10	67	73	70	66	73	64	130
Högre tjm/akad.	11	10	12	13	12	18	75	75	73	67	68	63	241
Tjänstemän	9	7	11	12	12	21	71	73	70	73	69	55	425
Arbetare	12	11	14	12	10	14	63	68	64	67	66	62	676
<i>Parti</i>													
v	20	15	22	26	22	32	58	63	62	50	49	46	85
s	12	10	12	11	13	17	61	68	65	69	62	57	494
mp	10	12	9	10	17	26	72	59	71	60	58	41	102
c	6	5	8	7	5	12	81	80	81	80	85	79	115
fp	6	7	13	23	10	14	74	77	71	69	70	66	148
kd	2	3	8	8	5	11	73	85	81	79	82	80	75
m	8	8	10	7	5	11	78	78	68	78	82	68	420
<i>Medborgarskap</i>													
Svenskt	10	9	12	12	10	15	69	72	69	70	69	63	1513
Utländskt	25	12	24	27	25	29	49	58	35	41	37	38	95
<i>Samtliga</i>	<i>11</i>	<i>10</i>	<i>13</i>	<i>12</i>	<i>11</i>	<i>16</i>	<i>68</i>	<i>71</i>	<i>67</i>	<i>69</i>	<i>67</i>	<i>61</i>	<i>1622</i>

Kommentar: De osäkra som har valt alternativet *varken bra eller dåligt* förslag redovisas inte i tabellen men uppgår till ca 20 procent. Personer som inte besvarat frågan (4 procent) ingår inte i procentbasen. Uppgifter redovisar bara för grupper med minst 50 svarande.

Frågan om att införa republik med en vald president är en klar vänster-högerfråga med sympatisörer till v och mp mest för republik och anhängare till c, kd och m minst för republik.

När det gäller förändringar över tid är det små skillnader som registreras mellan 1995 och 2003 för andelen ”monarkister”. Kännedomen om att det finns en stark folklig uppslutning bakom kungadömet i kombination med att kungen idag har renodlat representativa och ceremoniella uppgifter kan innebära att flera som i princip är för ett annat sätt att utse statschefen inte vill att frågan aktualiseras, då det skulle kunna innebära att det parti man sympatiserar med skulle förlora röster på att driva förslaget. Resultaten från SOM-undersökningen talar för att en sådan bedömning är riktig. Att aktualisera kravet på republik skulle knappast ge några nya röster men man skulle riskera att förlora många, och därmed minska sitt inflytande över politiken i andra frågor som man bedömer som viktigare.

Mellan 2003 och 2005 ökar emellertid stödet för införandet av republik med en vald president med fem procentenheter och förändringen i riktning mot ökat stöd för republik går igen i praktiskt taget alla grupper: kvinnor och män, unga och gamla, låg- och högutbildade, arbetare och högre tjänstemän, vänsterpartister och moderater, utländska och svenska medborgare. År 2005 är dock svenska folket fortfarande klart mot införandet av republik och det gäller inom alla undersökta grupper.

Förtroendet för kungahuset och frågan om monarkins ställning

Förtroendet för kungahuset var under perioden 1995-1998, högt och stabilt med balansmåtten² varierande mellan +41 och +46. År 1998 var det endast universitet/högskolor som hade högre förtroende. Därefter sjönk förtroende för kungahuset något fem år i rad och 2003 låg kungahuset på sjunde plats med balansmätt +30. År 2004 rasade förtroendet till +11 för att 2005 återhämta sig något till +16. (Holmberg och Weibull 2006)

I samband med ett statsbesök i sultanatet Brunei i februari år 2004 gjorde kungen vid en presskonferens uttalanden om förhållanden i Brunei, som vållade en mycket intensiv debatt i medierna. Kungens svarade på en journalists fråga om det varit svårigheter att umgås och träffas och förhandla med en ledare som anklagats för att vara ickedemokrat och som styr sitt land med järnhand och kungen framhöll den stora öppenheten i landet och den nära kontakten mellan sultanen och folket. Det föranledde kritik från samtliga partiledare, flera riksdagsledamöter och ledarskribenter. (dn.se/kungen) Dessutom riktades kritik mot regeringen för sättet på vilket statsbesöket planerats och genomförts. Statsvetaren Olof Petersson talade om en *konstitutionell kris* (Petersson 2004).

Samtidigt som den omfattande kritiken mot kungen framfördes i medierna kunde journalister redovisa stor uppslutning bakom kungen från upprörda läsare; se t.ex. Dagens Nyheter 2004-02-14, dn.se/kungen. Fältarbetet för SOM-undersökningen

sökningen genomfördes under hösten 2003, vilket gör att det inte enbart med denna undersökning som underlag gick att dra några slutsatser om effekterna av kungens uttalande. Omedelbart efter kungens uttalande gjordes emellertid en Sifo-undersökning med en likartad frågeformulering som i SOM-undersökningen. En jämförelse mellan de två undersökningarna som genomfördes inom ett halvår med liknande frågor före respektive efter Brunei-uttalandet gör det möjligt att konstatera att på kort sikt hade inte kungens uttalande någon negativ effekt på stödet för monarkin. Cirka 70 procent ville behålla monarkin, cirka 15 procent ville avskaffa den och resten hade ingen åsikt såväl före som efter statsbesöket i Brunei.³

Det är emellertid svårt att se någon annan förklaring till raset i förtroende under 2004 än kungens uttalande i Brunei och den efterföljande debatten i medierna. Samtidigt kan konstateras att uppgången i förtroende under 2005 med fem balansmåttsenheter innebär att effekten av kungens mycket uppmärksammade tsunamital varit begränsad samtidigt som stödet för republik ökat de två senaste åren.

Av svenskar som har mycket stort förtroende för kungahuset motsätter sig nästan samtliga (89 procent) införandet av republik. Med sjunkande förtroende minskar den andelen stegvis till 20 procent bland personer med mycket litet förtroende. Omvänt ökar andelen ”republikaner” från 4 procent bland dem med mycket stort förtroende till 60 procent bland svenskar med mycket litet förtroende. Bland personer med ganska litet förtroende är de två grupperna lika stora. I denna grupp saknar emellertid närmare 30 procent åsikt. De osäkra är ännu större bland dem som har varken stort eller litet förtroende. Inställningen till statsformen och förtroendet för kungahuset är två sidor av samma mynt. Andelen med lågt förtroende har under senare år blivit fler och bland dem ökar benägenheten att vilja inför republik.

Tabell 4 *Inställning till att införa republik med vald president och förtroende för kungahuset 2005 (procent)*

Införa republik med vald president	Förtroende för kungahuset					Samtliga
	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	
För republik	4	3	11	35	60	16
Mot republik	89	84	55	36	20	61
Osäkra	7	13	34	29	20	23
Summa procent	100	100	100	100	100	100
Antal svar	178	478	570	184	188	1598

Kommentar: Frågans formulering var *Hur stort förtroende har Du för det sätt på vilket följande samhällsinstitutioner och grupper (kungahuset) sköter sitt arbete?* och svarsalternativen framgår av tabellen.

Av journalistundersökningen 2005 (Asp 2006) framgår att journalistkåren har klart lägre förtroende för kungahuset än vad svenska folket har. Vid journalisters bedömning av förtroendet för olika samhällsinstitutioner år 2000 var balansmättet för kungahuset +4 och fem år senare hade det sjunkit till -33, vilket var det lägsta värdet för alla undersökta institutioner och grupper. Vid en jämförelse med svenska folkets och journalisternas förtroende för olika samhällsinstitutioner var det den största skillnaden (Weibull 2001; Holmberg och Weibull 2006)

Även när det gäller inställningen till införandet av republik är inställningen radikalt annorlunda bland journalister jämfört med svenska folket. Av journalisterna är närmare hälften (48 procent) för förslaget att *införa republik i Sverige*, en fjärdedel tycker att det är ett dåligt förslag medan drygt en fjärdedel (27 procent) inte har någon åsikt.⁴

Även riksdagsledamöterna hyser lägre förtroende för kungahuset än medborgarna. Inom ramen för forskningsprojektet *Bilder av riksdagen – medborgare och riksdagsledamöter i den representativa demokratin* har statsvetaren Martin Brothén analyserat riksdagsledamöternas förtroende för olika samhällsinstitutioner år 2002. Av alla riksdagsledamöter var det 30 procent som hade mycket eller ganska stort förtroende för kungahuset. Endast bland m- och kd-ledamöter var det över 50 procent som hade stort förtroende, 71 respektive 62 procent. Ledamöter från c och fp hamnade i en mellangrupp med 37 och 30 procent, medan mp-, s- och v-ledamöter hade lägst förtroende med 18, 12 respektive 0 procent med mycket eller ganska stort förtroende. Vid en jämförelse mellan rangordningen av medborgarnas och riksdagsledamöternas förtroende för 20 samhällsinstitutioner framgår att medborgarna placerade kungahuset på fjärde plats medan riksdagsledamöterna placerade det på artonde plats, trea från slutet. (Brothén 2004)

Det begränsade förtroendet för kungahuset bland journalister och riksdagsledamöter utgör ett potentiellt hot mot monarkin men så länge stödet för monarkin är utbredd bland svenska folket är det inte ett aktuellt problem. Medeltidshistorikern Dick Harrison hävdar att ingen kung i svensk historia haft lika mycket makt som Carl XVI Gustaf och att mediasamhället och den kommunikationsteknologiska of-fentligheten bidragit till kungens starka ställning. (Harrison 2006)

Mot republik?

Det ärftliga kungadömets princip är en anakronism i en demokrati som vilar på alla människors lika värde och styrelse av folket, för folket och genom folket. Statsformen är emellertid fast förankrad enligt demokratins praktik. Flera av världens äldsta och mest stabila demokratier är monarkier och statsformen har i de nordiska monarkierna utbredd stöd bland befolkningen. Svenska folket har förtroende för kungahuset och inom alla samhällsgrupper avvisas förslaget att införa republik. Upps slutningen bakom monarkin i Sverige är alltså fortsatt stark. Vid en granskning av demokrati-

utredningens arbete våren 1999 ansåg den norske idéhistorikern Trond Berg Erikson att det var en brist att monarkins betydelse för demokratin inte diskuterats:

Till och med de mest utvecklade demokratier har monarkiska och aristokratiska element i sig vid sidan av den allmänna rösträtten. Mönsterdemokratierna Sverige, Danmark och Norge är alla demokratier? Betyder kungadömet något positivt eller negativt för demokratin? (DN 99-05-27)

Monarkin är en avvikelse från den i övrigt gällande demokratiska principen i Sverige. Juristprofessorn Stig Strömholm finner att de viktigaste argumenten för att bibehålla monarkin är vikten av att det finns ”företrädare för nationen i dess helhet som är neutrala i förhållande till dagspolitiken” och att ”monarkin förkroppsligar kontinuiteten i det svenska samhällsarbetet” (Strömholm 2006).

Ett sätt att befästa monarkins ställning som diskuterats är att anordna en folkomröstning det vill säga med en demokratisk teknik förankra kungadömet. Det innebär emellertid det principiella dilemmat att den demokratiska tekniken skulle användas för att legitimera en avvikelse från demokratins princip. I Norge hölls dock en folkomröstning om monarkin vid unionsupplösningen 1905. Kung Oscar II hade officiellt å sina egna och sin släkts vägnar av sagt sig den norska kronan samma dag som Karlstadsöverenskommelsen undertecknades den 26 oktober 1905. Den 18 november samma år anordnades en folkomröstning där det norska folket fick ta ställning till att tillfråga prins Carl av Danmark att låta sig väljas till Norges kung. Resultatet gav ett mycket klart utslag med 79 procent som röstade ja och 21 procent som röstade nej. Valdeltagande uppgick till 75 procent. Det var den danske utrikesministern som hade krävt att en folkomröstning skulle genomföras med hänsyn till ”Prindsen og hans Dynastis Framtid” och till Sverige och till Danmarks och den danska kungafamilijs värdighet. Folkomröstningen anses ha bidragit till att ge monarkin en stark legitimitet i Norge (Jonsrud 1996, Listhaug 1993).

Under ståndsriksdagens tid var kungen hänvisad till att vinna de ofrälse ståndens stöd för sitt handlande vid flera avgörande skeden i svensk historia. I dagens opinionsområde är statschefen utan reella maktbefogenheter helt beroende av utbrett stöd bland svenska folket för monarkins fortlevnad.

Det finns emellertid förhållanden som skulle kunna rubba det starka förtroendet för monarkin i Sverige och leda till införandet av republik. Det första är att det sker en fortsatt opinionsförskjutning mot ökat stöd för republik. Om den förändring som skett mellan 2003 och 2005 fortsätter i samma takt skulle situationen vara förändrad på tjugo år. Det bedrivs idag en opinionsbildning i frågan bl.a. genom *Republikanska föreningen*. (Larsson 2006) Varje mandatperiod väcks motioner i riksdagen om införandet av republik och bland riksdagsledamöterna är förtroendet för kungahuset klart lägre än bland allmänheten.

Det nuvarande stödet för monarkin bygger på att statschefen enbart har ceremoniella funktioner, men om statschefen skulle göra uttalanden i partipolitiskt kon-

troverssiella frågor skulle kungen komma att betraktas och bedömas som andra politiska aktörer. Kungen skulle på kort sikt kunna stärka en åsiktsriktning med sitt förtroendekapital men det skulle snabbt leda till ett ifrågasättande av monarkins ställning. Möjligen skall raset i förtroende under 2004 efter uttalandena i Brunei tolkas mot denna bakgrund. En andra faktor som skulle kunna påverka stödet är om kungen och/eller andra medlemmar av den kungliga familjen ägnar sig åt en livsstil som betraktas som främmande av svenska folket.

Noter

- ¹ Professor Kent Asp och fil dr Martin Brothén har välvilligt ställt material till förfogande.
- ² Balansmättet anger andelen mycket och ganska stort förtroende minus andelen ganska och mycket litet förtroende.
- ³ På frågan om ”de vill behålla eller avskaffa monarkin”, som ställdes till 1000 personer svarade i Sifoundersökningen 72 procent Ja, Behålla 16 procent Nej, Avskaffa medan 12 procent svarade Vet ej. (Sifo, DN, 2004-02-14, Kungens stöd i folkdjupet).
- ⁴ Av journalisterna svarade 30 procent att det är ett mycket bra förslag att införa republik i Sverige, 18 procent valde alternativet ganska bra förslag medan 14 procent ansåg att det var ett ganska dåligt förslag och 11 procent ett mycket dåligt förslag. Drygt en fjärdedel 27 procent var tveksamma.

Referenser

- Asp, K (2006), *Journalistkårens partisympatier*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Back, P-E och Fredriksson, G (1966), *Republiken Sverige*. Prisma. Verdandi debatt.
- Berg Eriksen, T (1999) ”Kan Sverige bli mer demokratiskt?” *Dagens Nyheter* 1999-05-27.
- Brothén, M (2004), *Förtroendet för riksdagen 2003, Resultat från forskningsprojektet Bilder av riksdagen – medborgare och riksdagsledamöter i den representativa demokratin*, presenterade vid SOM-institutets seminarium tisdagen den 30 mars 2004 samt kompletterande material.
Dagens Nyheter, 2004-02-14.
dn.se/kungen
- Harrison, D (2006), ”Den kungliga paradoxen – Carl XVI Gustaf i ett historiskt perspektiv” i Ögren, M red. *För Sverige – Nuförtiden. En antologi om Carl XVI Gustaf*. Bokförlaget DN.
- Heckscher, G (1963), *Trygga folkstyret*. Bokförlaget medborgarskolan.

- Herlitz, N (1963), *1969 års regeringsform? Kommentarer till författningsutredningens förslag*. Norstedts.
- Herlitz, N (1966), "Statschefens ställning". *Svenska Dagbladet* 1966-04-07.
- Holmberg, E och Stjernquist, N (1980), *Grundlagarna med tillhörande författningar*. P A Norstedt & Söner förlag.
- Holmberg, S och Weibull, L (2006), "Flagnande förtroende". I Holmberg, S och Weibull, L (red), *Du stora nya värld*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Jonsrud, K O (1996) *Monarki og egalitaere verdier – et paradox? En studie av monarkins legitimitet i det norske samfunn*. Hovedoppgave i statsvitenskap. Institutt for sociologi og statsvitenskap. Norsk teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Larsson, H (2006) "Kungen för Sverige – ur tiden!" Ögren, M red. *För Sverige – Nuförtiden. En antologi om Carl XVI Gustaf*. Bokförlaget DN.
- Listhaug, O (1993) "Politikk og samfunn". I Alstad, B (red) *Norske meninger 1946-93*. Bind 1. Soreidgrend: Sigma forlag.
- Nilsson, L (1996) "Svenska folket och monarkin." I Holmberg, S och Weibull, L (red), *Mitt i nittioalet*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L (2000) "Fortsatt starkt stöd för monarkin." I Holmberg, S och Weibull, L (red), *Det nya Samhället*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L (2004) "Monarki eller republik?" I Holmberg, S och Weibull, L (red), *Ju mer vi är tillsammans*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Pekgul, N (2006) "En kung för alla svenskar" i Ögren, M red. *För Sverige – Nuförtiden. En antologi om Carl XVI Gustaf*. Bokförlaget DN.
- Petersson, O (1978), *Valundersökningar. Rapport 3*. Valundersökning 1976. Teknisk rapport. SCB.
- Petersson, O (2004), "Kungens kompetens måste ifrågasättas", *Dagens Nyheter* 2004-02-17.
- SOU 2000:1, *En uthållig demokrati. Politik och folkstyrelse på 2000-talet*. Demokratiutredningens slutbetänkande.
- Sifo, *Dagens Nyheter*, 2004-02-14.
- Stjernquist, N (1971), "Grundlagberedningskompromiss i statschefsfrågan". *Statsvetenskaplig tidskrift* 1971.
- Strömholm, S (2006) "Argument för monarkin" i Ögren, M red. *För Sverige – Nuförtiden. En antologi om Carl XVI Gustaf*. Bokförlaget DN.
- Tingsten, H (1964), *Skall kungamakten stärkas? Kritik av författningsförslaget*. Aldus aktuellt.
- Weibull, L (2001) "Förtroende för samhället – både högt och lågt." I *JMG granskaren. Journalist 2000*. Göteborg: Centrum för granskning av journalistik och medier vid Göteborgs universitet.
- Ögren, M red. (2006) *För Sverige – Nuförtiden. En antologi om Carl XVI Gustaf*. Bokförlaget DN.

FLAGNANDE FÖRTROENDE

SÖREN HOLMBERG OCH LENNART WEIBULL

Varje år mäter SOM-institutet svenska folkets förtroende för ett stort antal samhällsinstitutioner. Huvuddelen av dem fanns med redan i den första mätningen 1986. Vi har också genom åren följt förändringarna i de samlade bedömningarna och analyserat skillnader i samhällsförtroende mellan olika grupper. Den långa tidsserien har även givit oss möjligheter att belysa hur politiska och sociala opinionsvindar påverkar allmänhetens förtroende, liksom vi har kunnat följa hur opinionsklimatet har betydelse för hur människor med olika bakgrund värderar samhällets institutioner.

Det övergripande resultatet i 2005 års mätning är att förtroendet för samhällsinstitutionerna flagnar. Av de tjugo institutioner som undersökts både 2004 och 2005 minskar allmänhetens förtroende för inte mindre än fjorton och i vissa fall relativt kraftigt; för fem redovisas en svag ökning och för en är det ingen skillnad mellan de två undersökta åren. Den allmänna tendensen sätter agendan för vår analys. Vad är det som kan ligga bakom nedgången i svenskarnas samhällsförtroende? Finns det något systematik i förändringen eller är det mest en fråga om tillfälligheter?

Översikten av samhällsförtroendet kommer i huvudsak att följa samma uppläggning som tidigare. Vi kommer även att knyta an till tidigare analyser och relatera samhällsförtroendet både till hur olika yrkesgrupper bedöms och hur den upplevda tilliten för andra människor hänger samman med förtroendet för samhällets institutioner.

Vad betyder högt institutionsförtroende?

Utgångspunkten för SOM-undersökningarnas mätserie har från starten varit att institutionsförtroende står för ett slags förhållningssätt till samhället. Med en upprepning av tidigare formuleringar kan vi fastslå att det å ena sidan handlar om en mekanism för att reducera social komplexitet i det dagliga livet och därigenom underlätta ställningstaganden, och å andra sidan om en typ av utvärdering av ett samhällets sätt att fungera. Dessutom vet vi från tidigare analyser att människor i Sverige genomsnittligt har ett högt samhällsförtroende och att närmare var femte svarsperson har relativt högt förtroende i fråga om nästan samtliga undersökta institutioner; endast en mindre andel har överlag lågt samhällsförtroende (Holmberg och Weibull, 2004a).

Det som är svårare att värdera är vad ett högt respektive lågt samhällsförtroende betyder. Annorlunda uttryckt, innebär ett flagnande förtroende ett problem för

samhället eller kommer allt ändå att fortsätta precis som tidigare? I normalfallet är det givetvis naturligt att föreställa sig att ett stort institutionsförtroende är en positiv tillgång för ett samhälle, eftersom det rimligen måste betraktas som bra om medborgarna har förtroende för de centrala institutionerna i sitt samhälle (Rothstein, 2003). Samtidigt är högt förtroende givetvis inget ideal om institutionerna inte fungerar på avsett sätt (jfr Weibull och Börjesson, 1995; jfr Holmberg och Weibull, 1997). Det finns därför anledning att i ett sådant perspektiv även problematisera begreppet förtroende.

När vi i Sverige gläder oss över ett högt samhällsförtroende i jämförelse med flertalet länder i världen uppfattar vi gärna detta som ett uttryck för en väl fungerande demokrati. Erfarenheten från våra studier visar dock att bedömningarna inte nödvändigtvis har sin förklaring i institutionernas sätt att fungera (Elliot, 1997). Exempelvis visade det sig att terrorbombningarna i New York och Washington i september 2001 medförde ett ökat förtroende för svenska samhällsinstitutioner. Här handlade det således snarast om en uppslutning kring institutionerna än en utvärdering av dem. Ett annat exempel kan hämtas från förtroendebedömningen av svenska medier (Wadbring och Weibull, 2005). Här visar det sig att nedgången i förtroende för den svenska kvällspressen inte har någon entydigt samband med kvällstidningarnas upplageutveckling. En rimlig tolkning är att förtroende är något som har mindre relevans för ett fenomen som kvällspress.

De två exemplen illustrerar det faktum att förtroende är ett komplext fenomen: det kan betyda olika saker för olika institutioner vid olika tidpunkter. Därmed är det också klart att det förtroende en samhällsinstitution åtnjuter inte nödvändigtvis är en följd av hur den sköter sitt fögderi. I lika hög, och i vissa fall i ännu högre grad handlar det om människors förväntan på institutionen och den funktion den anses fullgöra. Bedömarens ideologiska position har således betydelse för vilket förtroende en verksamhet tillmäts, oavsett hur bra eller dåligt den fungerar (jfr Holmberg och Weibull, 2004). Till detta kommer att den allmänna opinionen som den framträder i medierna också kommer att påverka bedömningarna.

Slutsatsen är därför att det kan vara vanskligt att jämföra den absoluta nivån på förtroendet för enskilda samhällsinstitutioner vid *en* tidpunkt och mera meningsfullt att studera hur förtroendet för institutionerna förändras över längre tidsperioder, i förhållande till varandra och i olika grupper. Detta är också bakgrunden till att SOM-institutet ansåg det viktigt att etablera en långsiktigt syftande mätserie av samhällsförtroende och att vi i vår redovisning mycket nära följer tidigare års och fokuserar på förändringar (jfr Holmberg och Weibull, 2005).

Svenska förtroendebedömningar 2005

Ursprungligen avsåg SOM-institutets förtroendemätning elva samhällsinstitutioner. De var valda för att ge ett brett spektrum av politiska, mediala, ekonomiska och sociala institutioner. Fr o m 1994 års mätning inkluderades rättsväsendet (domsto-

larna) och Svenska kyrkan. År 1995 tillkom mätningen av kungahuset, 1996 kommunstyrelser och 1997 universitet/högskolor och de politiska partierna. Fr o m 1998 skedde en utökning genom att även institutioner inom EU – både parlamentet och kommissionen – inkluderades. År 2000 lades ytterligare en internationell institution till – Förenta Nationerna (FN). Sedan 2001 års mätning har ingen ny institution tillkommit.

Med de redovisade utökningarna omfattar undersökningen 2005 tjugo samhällsinstitutioner¹. Utfallet av mätningen redovisas i tabell 1. Om vi rangordnar institutionerna efter andelen som har *mycket högt* förtroende är det, i likhet med de senaste åren, sjukvården och kungahuset som kommer högst med. Väljer vi att utgå ifrån andelen som anger att de har mycket eller ganska högt förtroende kommer sjukvården högst (65 procent), följd av universitet/högskolor (51 procent) och med radio-TV och polisen båda på tredje plats (48 procent). I botten ligger då de politiska partierna (11 procent) samt EU-kommissionen och Europaparlamentet (båda på 10 procent). Även här är mönstret i stort detsamma som de senaste åren.

I likhet med tidigare år är vår avsikt att belysa institutionsförtroende i en mera principiell mening. Därför är det rimligt att även ta hänsyn till andelen som har lågt förtroende: en institutions ställning i samhället bestäms inte bara av hur stor andel som har förtroende utan också av hur stor andel som saknar förtroende. De institutioner som har lägst andel med lågt förtroende är universitet/högskolor och radio-TV med tio procent eller lägre, medan hälften eller mer av allmänheten har litet förtroende för EU-institutionerna.

Den teknik vi använder för att väga in både högt och lågt förtroende är ett balansmått. Måttet innebär helt enkelt att andelen högt förtroende minskas med andelen lågt förtroende. Förtroendet för en institution blir då andelen högt förtroende minus andelen med lågt förtroende. Måttet kan sägas vara en indikation på vad som kan betraktas som en institutions *förtroendebalans*. En rangordning efter balansmålet kommer att skilja sig från en rangordning efter enbart andelen högt förtroende i de fall där det finns en hög andel med lågt förtroende.²

När vi utgår från det samlade balansmålet visar det sig att sjukvården ligger klart högst med ett balansmått på +53. Universitet/högskolor som 2004 låg på exakt samma nivå har fallit något till +44, framför allt genom att det finns en ökande andel som inte kan ta ställning, 42 procent 2005 (år 2004 37 procent). När det gäller sjukvården är det endast 23 procent av de svarande som placerat sig på mittalternativet (år 2004 21 procent).

Därnäst i samhällsförtroende kommer radio-TV (+39) och polisen (+30). Lägst förtroende åtnjuter de fackliga organisationerna (-21) och de politiska partierna (-35) samt de båda EU-institutionerna (-42 respektive -43). Något mindre än hälften av de undersökta institutionerna har positiva balansmått, övriga negativa. I praktiken sönderfaller rangordningen i fem grupper där de två första ligger på plus, den översta med relativt höga balansmått, de tre senare på minus, där den nedersta står mycket svagt när det gäller allmänhetens förtroende.

Tabell 1 Förtroendet för samhällsinstitutioner 2005 (procent och balansmätt)

Samhällsinstitution	Mycket stort	Ganska stort	Varken/ eller	Ganska litet	Mycket litet	Summa procent	Balansmätt
Sjukvården	15	50	23	9	3	100	+53
Universitet/högskolor	7	44	42	5	2	100	+44
Radio/TV	5	43	42	8	2	100	+39
Polisen	6	42	33	14	4	100	+30
Grundskolan	6	36	38	16	4	100	+23
FN	6	33	41	13	7	100	+20
Kungahuset	11	29	37	11	12	100	+16
Bankerna	6	33	38	17	6	100	+16
Domstolarna	5	31	37	19	8	100	+9
Svenska kyrkan	4	23	42	17	14	100	-4
Dagspressen	1	24	45	22	8	100	-5
Försvaret	4	19	46	20	11	100	-9
Riksdagen	3	20	45	23	9	100	-9
Storföretagen	2	19	46	23	10	100	-11
Kommunstyrelserna	1	16	50	24	9	100	-16
Regeringen	2	19	39	27	13	100	-19
De fackliga organisationerna	2	17	41	25	15	100	-21
De politiska partierna	1	10	44	31	14	100	-35
Europaparlamentet	1	9	38	29	23	100	-42
EU-kommissionen	1	9	37	31	22	100	-43
Staten	3	23	50	17	7	100	+2
Riksbanken	9	43	42	4	2	100	+46

Kommentar: Tabellen redovisar en sammanläggning av resultaten från de två nationella SOM-undersökningarna 2004 (antal svar = 3 499) Personer som hoppat över hela frågan eller ej besvarat förtroendefrågan för någon enskild institution är inte medtagna i procenttalen. Dyliga svar var sällsynta och lämnades av endast mellan fem och sju procent för de olika institutionerna. Balansmättet kan gå mellan +100 (alla svars personer anger stort förtroende) och -100 (alla svars personer anger litet förtroende).

Källa: Riks-SOM 2005

I jämförelse med 2004 har det endast skett marginella förändringar i rangordningen. Det kan noteras att både polisen och domstolarna fallit ett eller ett par steg, liksom även regeringen. Storföretagen och bankerna har däremot klättrat upp ett par placeringar.

Förtroende för staten

I 2005 års SOM-undersökning fick svarspersonerna i experimentsyfte även ta ställning till några andra typer av samhällsinstitutioner. En av dem var *Staten*. Statsbegreppet har genom åren varit omdebatterat och inte sällan uppfattats som kontroversiellt genom att det associerats till kontroll eller övervakning. I Aldous Huxleys sköna nya värld var världsstaten den negativa sinnebild för styrning av medborgarna. I samhällsutopier från vänster har den 'starka staten' uppfattats som ett stöd åt medborgarna från vaggan till graven, medan staten i högerretorik framställs som en makt som begränsar och kanske också hotar individernas frihet.

Att staten är ett omstritt fenomen är lätt att indirekt utläsa från svarspersonernas bedömningar: 26 procent har stort förtroende, 24 procent litet förtroende och exakt 50 procent placerar sig i mitten och uppger varken stort eller litet förtroende. Det ger ett balansmått precis över nollpunkten (+2). En annan sak som kan utläsas är att det för svarspersonerna varit svårt att göra denna bedömning. Med 50 procent för mittalternativet är staten den institution som tillsammans med kommunstyrelserna har högst andel som inte kan placera sig på stort eller litet förtroende.

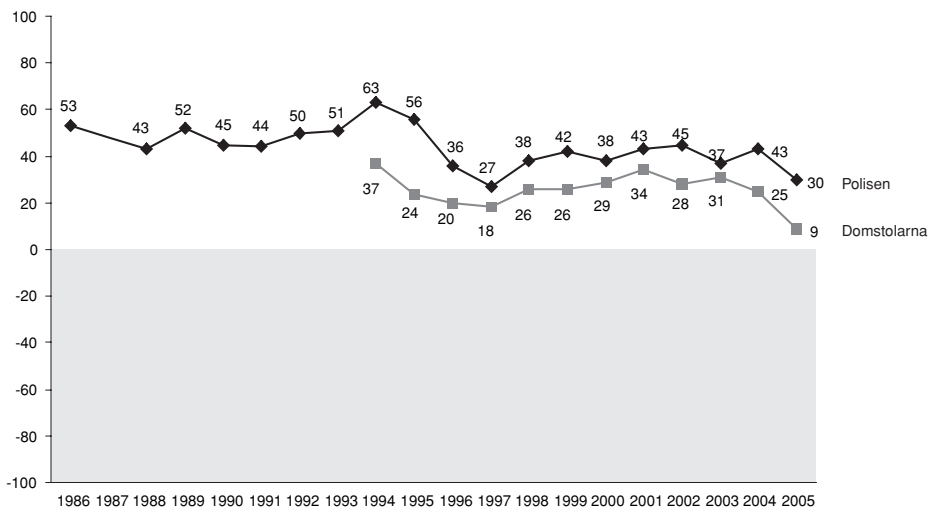
Ytterligare ett experiment 2005 var att lägga in *Riksbanken* i SOM-institutets förtroendemätning. Riksbanken har på ett helt annat sätt än förr kommit att synas i offentligheten, främst beroende på dess nya självständighet och avgörande roll för räntenivån. Förtroendet för Riksbanken kontrasterar kraftigt mot de delade meningarna om staten. Riksbanken visar sig nämligen åtnjuta mycket stort förtroende bland allmänheten: 52 procent uppger sig ha stort förtroende och endast 6 procent att de har ett litet förtroende. Det ger Riksbanken ett balansmått på +46, vilket placerar den nästan i toppen av de bedömda institutionerna. Det är fö exakt den nivå affärsbankerna hade före bankkrisen 1991.

Tjugo års samhällsförtroende

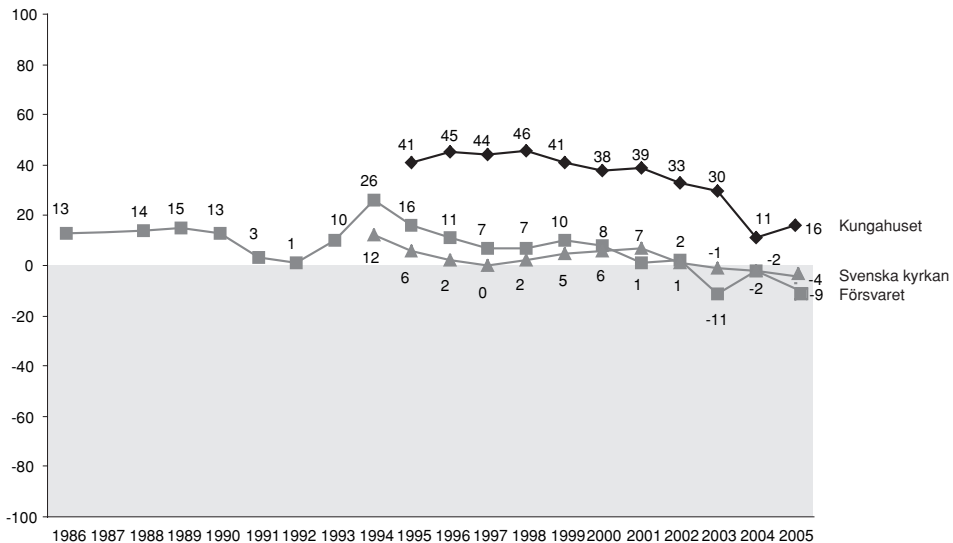
Nivåerna i samhällsförtroendet vid en tidpunkt ger bara en ytlig bild av allmänhetens värdering av samhällets institutioner. Som framhölls i inledningen är det förändringarna över en längre tidsperiod som kan utsäga något om opinionstendenser. I figur 1 redovisas förtroendeförändringar för hela tidsperioden 1986-2005. Redovisningen sker på grundval av balansmättet. För tydlighetens skull redovisas förtroendeutvecklingen i ett antal kurvdiagram, där samhällsinstitutioner med likartad inriktning grupperats tillsammans. Det allmänna mönstret är att det sker förhållandevis små omkastningar i rangordningen mellan enskilda år. På några års sikt kan det dock framträda tendenser. För de senaste åren kan vi exempelvis iakttä en allmän försvagning. Den stora förloraren är kungahuset, som under de senaste åren haft ett fallande förtroende. Den kraftiga nedgången 2004 visade sig dock vara tillfällig, men andelen förtroende för kungahuset är fortfarande lägre 2005 än det var 2003.

Figur 1 Bedömningar av förtroendet för tjugo samhällsinstitutioner 1986-2005 (balansmått)

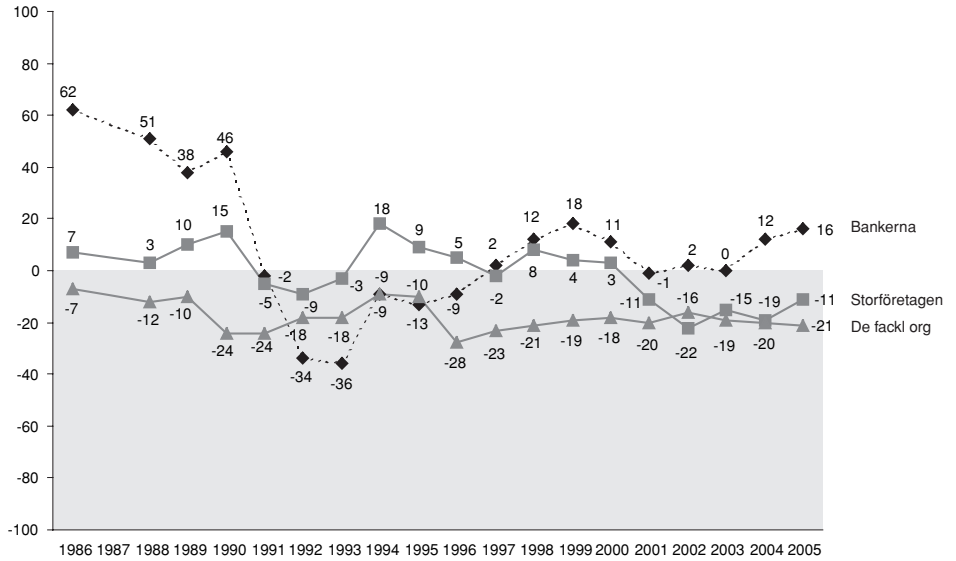
opinionsbalans

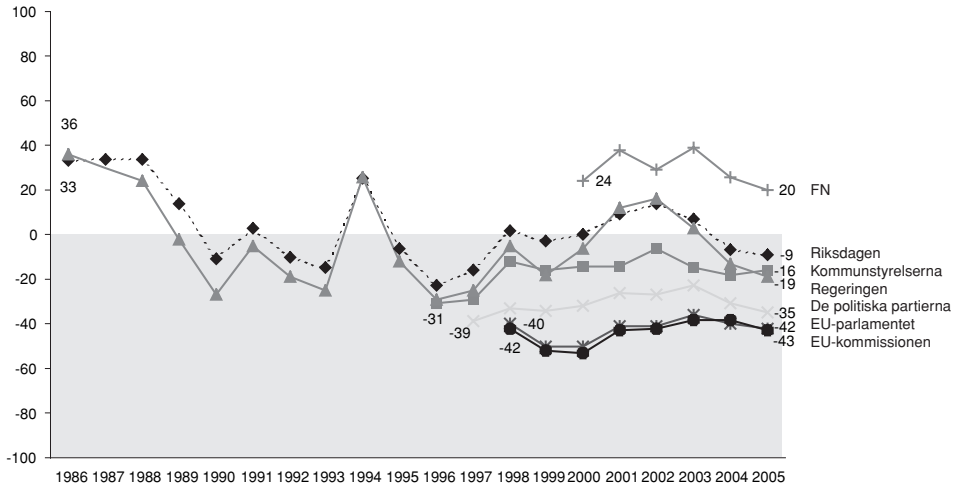
opinionsbalans

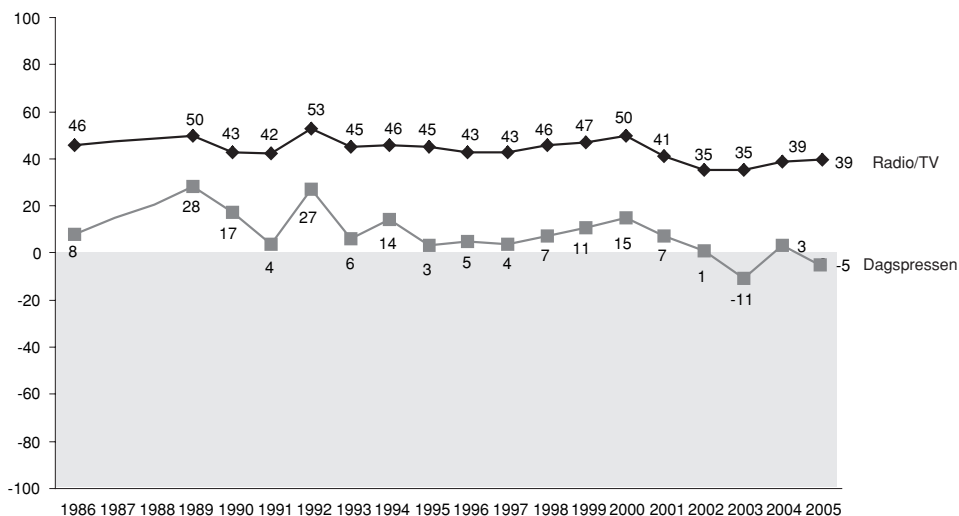
opinionsbalans

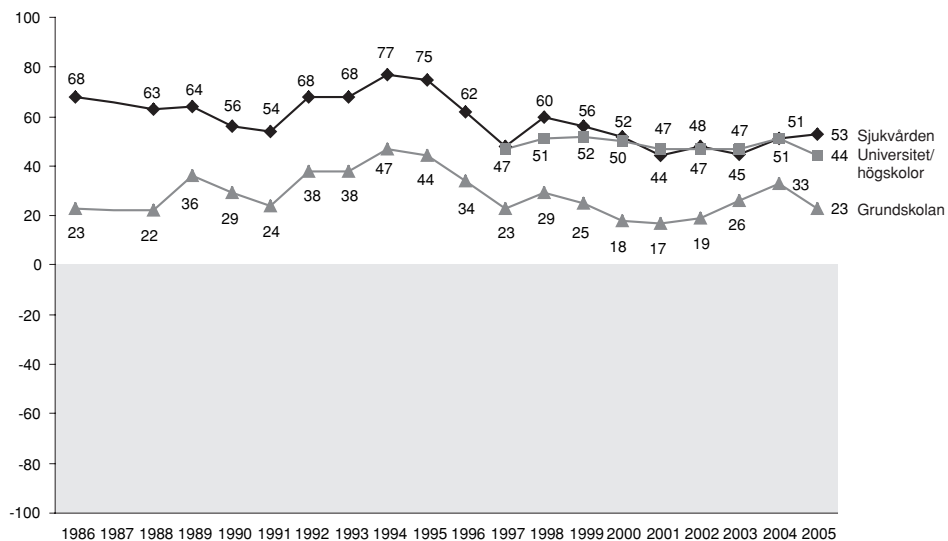
opinionsbalans

opinionsbalans

opinionsbalans

Kommentar: Om balansmått se tabell 1. År 1987 saknas i figurerna eftersom ett annat, icke jämförbart mått, användes detta år. För de två medieinstitutionerna saknas av samma skäl även siffror för 1988.

Förtroendeförändringen för kungahuset är ett exempel på en uppgång som måhända inte bryter en längre nedåtgående trend. Detsamma kan noteras för dagspressförtroendet. Där såg vi 2004 en uppgång efter en bottennotering 2003, troligen kopplad till kritik mot pressens rapportering av mordet på Anna Lindh hösten samma år. Men 2005 ser vi att dagstidningsförtroendet på nytt har gått ner till minussidan, låt vara att det inte är riktigt lika lågt som det var 2003.

Flertalet traditionella myndighetsinstitutioner – domstolarna, polisen, försvaret, grundskolan och universiteten vänder nedåt. Några av dem har haft tendenser till försvagning sedan ett par år men år 2005 är nedgången tydlig. Mest markerad är den för domstolarna – från +31 till +9 sedan 2003. För de övriga är det framför allt nedgången mellan 2004 och 2005 som är notabel, t ex för polisen (från +43 till +30) och för grundskolan (från +33 till +23). Det är svårt se någon entydig förklaring till nedgångarna. Genomgången av vad som hände under själva undersökningsperioden ger knappast vid handen att några händelser under denna tid kunnat ha ett sådant inflytande på förtroendet för dessa institutioner. Möjligen kan dock en ökad uppmärksamhet för sk forskningsfusk ha haft en viss inverkan på förtroendet för universiteten (jfr vårt kapitel om förtroende för forskning).

Banker och storföretag är 2005 de enda vinnarna på förtroendemarknaden. Båda har en uppgång som är linje med vad som visat sig de senaste åren. Trots detta är den sammantagna bilden att institutionsförtroendet långsiktigt försvagats. Förtroendet för politiska institutioner, med undantag för kommunstyrelserna, fortsätter nedåt. Med tanke på att bedömningar här påverkas av den elektorala cykeln (jfr Jesper Strömbäcks och Bengt Johansson kapitel) kan vi vänta en uppgång 2006. Frågan är dock om politikens institutioner kommer att nå upp till siffrorna för 2002.

Om vi ser ända tillbaka till SOMs första förtroendemätning 1986 blir bilden än mörkare. Bland de elva institutioner vi då mätte var det endast en som hade en negativ förtroendebalans. Det var facket. Sedan dess har alltså förtroendet för svenska samhällsinstitutioner minskat mycket påtagligt. Alla institutioner – med ett undantag – har tappat i förtroende sedan slutet på 1980-talet. Det enda undantaget var länge grundskolan, men nu har också den fått vidkännas en nedgång. Media representerat av radio/TV och dagspressen har också tappat, men klart mindre än genomsnittet. Dagspressinstitutionens nedgång senaste året kan dock peka på en långsiktig försvagning.

Helhetsbilden för hela perioden är klar: vi litade mer på samhällsinstitutionerna under 1980-talet än idag. Men nedgången har inte varit linjär och stadigt fallande. Många institutioner som 2005 tappar registrerade låga siffror även åren kring 1997 men återhämtade sig sedan. Om vi jämför resultaten 1997 med 2004 kan många institutioner t o m uppvisa förbättrade siffror. Uppgång en längre tidsperiod på 2000-talet har egentligen bara bankerna haft, men bankerna är ändå mycket långt ifrån de höga förtroendesiffror man hade i slutet på 1980-talet före den stora bankkrisen.

Slutsatsen är att institutionsförtroende inte främst påverkas av enskilda händelser utan i lika hög grad av samhällsförändringar och värderingsförskjutningar. Effekterna blir störst då det finns ett samspel mellan händelser och förändrade värderingar.

Dimensioner i bedömningarna

Det finns på individnivå samband mellan hur olika institutioner bedöms. Överlag gäller att sambanden är positiva: den som har högt förtroende för en institution tenderar också att ha det för andra institutioner. Människor som gör uppskattande förtroendebedömningar på plussidan gör det således inte bara för några få institutioner utan för de flesta. Sak samma gäller för människor som tenderar att göra låga eller negativa förtroendebedömningar: de gör det ofta för flera institutioner. I själva verket visar en sambandsanalys av förtroendebedömningarna 2005 att det inte finns någon enda negativ korrelation. De lägsta finns mellan kungahuset och regeringen respektive mellan kungahuset och de fackliga organisationerna, där korrelationerna närmar sig .00 (= .04 för båda). Mellan de två EU-institutionerna är korrelationen över .90, vilket snarast tyder på att svarspersonerna inte kunnat eller önskat differentiera mellan dem. Andra höga samband finns mellan bedömningarna av regeringen och riksdagen (.70) och mellan riksdagen och de politiska partierna (.58).

Korrelationerna uppvisar i stort sett förväntade mönster, t ex att politiska institutioner bedöms efter likartade kriterier. En faktoranalys baserad på förtroendesambanden mellan alla våra tjugo mätta institutioner ger upphov till en lösning med fem distinkta bedömningsdimensioner (tabell 2). Vi har döpt dem till politik, övernationellt, samhällsbevarande, fostran och media. Tidigare år har vi fått fram i huvudsak liknande lösningar (se t ex Holmberg och Weibull, 2005).

Regering och riksdag utgör kärnan i *politikdimensionen* med facket och kommunstyrelserna något svagare anknutna. EU-kommissionen och EU-parlamentet är de centrala institutionerna i vad vi betecknat som den *övernationella* dimensionen. Den *samhällsbevarande* dimensionen definieras av kungahuset, försvaret, Svenska kyrkan och polisen i nu nämnd ordning. Även storeföretagen och bankerna laddar relativt högt på denna dimension. Den dimension som vi valt att kalla *fostran* toppas av universitet/högskolor och grundskolan och där finns även FN. *Mediedimensionen*, slutligen, domineras av dagspressen och radio/TV.

Dimensionerna överensstämmer helt med vad vi såg i 2004 års analys. Den något mer splittrade bild som började uppträda i analyserna efter år 2000 kvarstår och har på några punkter snarast förstärkts. Domstolarna, som tappat kraftigt i förtroende mellan 2003 och 2005, faller nu inte naturligt in i någon av dimensionerna, liksom inte heller sjukvården och de politiska partierna. Det är egentligen endast politikdimensionen som varit i stort sett densamma flertalet undersökta år. En rimlig tolkning av det uppluckrade dimensionsmönstret är att bedömningarna blivit något mer splittrade och individualiserade.

Tabell 2 Förtroendet för samhällsinstitutioner 2005 (faktoranalys)

	Politik	Överstatlig	Samhälls- bevarande	Fostran	Medier
Regeringen	.82	.18	.07	.12	.01
Riksdagen	.75	.36	.17	.09	.06
De fackl organisation	.61	.07	.01	.16	.35
Kommunstyrelserna	.57	.24	.25	.18	.09
Europaparlamentet	.23	.85	.15	.14	.10
EU kommissionen	.26	.85	.15	.14	.09
De pol partierna	.50	.58	.17	.07	.14
Kungahuset	-.14	.15	.72	.04	.07
Försvaret	.29	.10	.59	.10	.03
Svenska kyrkan	.14	.11	.59	.11	.09
Polisen	.34	-.09	.58	.21	.02
Storföretagen	-.10	.40	.48	.16	.28
Bankerna	.13	.26	.43	.09	.34
Domstolarna	.28	.26	.39	.33	.02
Universitet/högskolor	.07	.24	.11	.74	.08
Grundskolan	.22	-.03	.17	.68	.14
FN	.09	.39	.12	.54	.09
Sjukvården	.38	-.16	.32	.41	.06
Dagspressen	.13	.14	.14	-.02	.80
Radio-TV	.10	.04	.09	.27	.76
Förklarad varians	14%	13%	12%	9%	8%

Kommentar: Lösning enligt Kaisers kriterium. Varimaxrotering.

I faktoranalysen har vi inte inkluderat den år 2005 för första gången mätta institutionen staten. När vi gör det hamnar staten näst högst på den politiska dimensionen (faktorladdning .75). Bedömningarna av staten visar sig ha särskilt högt samband med bedömningen av regeringen (Pearsons $r = .63$), riksdagen (.61), de politiska partierna (.51) och kommunstyrelserna (.50). Den lägsta korrelationen är paradoxalt nog den med kungahuset, alltså statsöverhuvudet (.09). Det senare understryker en stor ideologisk resonansbotten i synen på både staten och på kungahuset.

Gruppskillnader i förtroendet

Institutionsförtroendet varierar för det mesta inte dramatiskt mellan olika sociala och politiska grupper. Institutioner som åtnjuter högt förtroende tenderar att ha

goda siffror i alla grupper medan institutioner som har svaga förtroendesiffror tenderar att ha svaga siffror i alla grupper. Exempel på den förra typen av institutioner är sjukvården och universiteten medan EU-verksamheterna kan representera det senare slaget. I tabell 3 redovisas förtroendenivåerna för samtliga institutioner med uppdelning på dels kön och ålder, dels efter de teoretiskt mer intressanta variablerna utbildning och ideologisk vänster-högerposition.

Tabell 3 Förtroende för enskilda samhällsinstitutioner efter kön, ålder, utbildningsnivå och subjektiv vänster-högerplacering (balansmått)

	Kvinnor	Man	15-29	30-49	50-64	65-85	Lågutbildad	Låg-medelutb	Hög-medelutb	Högutbildad	Klart vänster	Något vänster	Varken eller	Något höger	Klart höger
Sjukvården	+52	+53	+53	+51	+53	+55	+50	+51	+50	+60	+60	+63	+48	+53	+37
Universitet/högskolor	+46	+43	+56	+46	+39	+37	+33	+42	+51	+55	+54	+47	+39	+46	+49
Polisen	+40	+19	+28	+34	+22	+35	+29	+30	+25	+36	+13	+37	+30	+29	+25
Radio/ TV	+39	+38	+39	+35	+38	+46	+44	+39	+39	+33	+32	+44	+38	+38	+39
Grundskolan	+26	+20	+34	+32	+12	+13	+22	+27	+22	+20	+36	+36	+24	+13	+2
Bankerna	+24	+7	+35	+11	+5	+19	+18	19	+9	+12	-5	+9	+16	+22	+29
FN	+23	+17	+32	+25	+11	+11	+11	+21	+20	+27	+28	+28	+12	+21	+19
Kungahuset	+20	+11	+3	+17	+12	+30	+19	+14	+11	+18	-30	-1	+13	+36	+46
Domstolarna	+11	+8	+13	+18	+3	+2	-5	+6	+14	+28	+9	+16	+1	+15	+9
Svenska kyrkan	+3	-12	-10	-3	-12	+10	-4	-10	-10	+7	-8	-6	-9	+5	-4
Dagspressen	-1	-8	-7	-4	-7	+1	-8	-9	-1	+3	-19	-7	-8	+1	+9
Försvaret	-6	-12	+8	-6	-17	-18	-17	-6	-10	-3	-24	-8	-9	-8	-11
Riksdagen	-7	-12	-2	-7	-18	-8	-15	-14	-7	-2	+7	+14	-18	-16	-32
Storföretagen	-13	-9	+1	-7	-21	-14	-20	-11	-9	-5	-44	-26	-15	+2	+27
Kommunstyrelserna	-15	-17	-15	-24	-18	-2	-14	-18	-18	-15	-2	-3	-21	-21	-31
Regeringen	-17	-21	-14	-18	-24	-18	-17	-19	-26	-17	+14	+21	-24	-42	-68
Fackliga organisationer	-17	-25	-5	-25	-28	-23	-20	-18	-23	-26	+14	+2	-23	-41	-54
De politiska partierna	-32	-37	-25	-34	-42	-34	-43	-35	-32	-27	-21	-25	-45	-35	-31
EU-parlamentet	-39	-45	-20	-42	-54	-45	-51	-43	-36	-36	-43	-43	-48	-37	-29
EU-kommissionen	-40	-46	-23	-44	-53	-45	-54	-43	-38	-35	-44	-43	-50	-38	-32
Staten	+4	-2	-1	-2	-6	+16	+4	-3	-5	+8	+22	+28	-6	-6	-33
Riksbanken	+39	+50	+50	+40	+48	+56	+37	+42	+51	+51	+31	+44	+34	+58	+60

Kommentar: Ju högre positiv siffra (+) desto större förtroende.

Källa: Riks-SOM 2005

Kvinnor är något mer förtroendefulla än män, åtminstone när det gäller samhällsinstitutioner. För sjutton av de tjugo institutionerna har kvinnorna minst tre balansmåttsheters högre förtroende än män, för tre (sjukvården, radio-TV och kommunstyrelserna) väger det jämnt och för en (storföretagen) har män högre värden. Det är i stort sett samma bild som tidigare år, men kvinnorna har stärkt sitt förtroende något mellan 2004 och 2005. De stora skillnaderna noteras för polisen (kvinnor +40 och män +19), bankerna (+24 respektive +7) och Svenska kyrkan (+3 respektive -12). Det är i stort sett samma mönster som tidigare år. De institutioner där det skett ett skifte, om än knappt, är universitet/högskolor, där män hade högre förtroende än kvinnor 2004.

När det gäller ålder finns det ibland stora skillnader i förtroendet och flera intressanta mönster. Det finns till exempel en tydlig tendens att institutionsförtroendet ligger relativt högt bland de yngsta; för inte mindre än fjorton av de tjugo institutionerna har unga en mer positiv inställning än någon annan åldersgrupp. Förtroendet för försvaret, grundskolan, FN och universitet/högskolor faller till exempel med ökande ålder. Den enda institutionen som uppvisar ett omvänt mönster är kungahuset, där förtroendet bland de äldsta är +30 mot endast +3 bland de yngsta. Det kan dessutom noteras att förtroendeuppgången för kungahuset har uteblivit bland de yngsta. Bland de äldsta kan i övrigt noteras ett mycket högt förtroende för radio-TV.

För åtta av samhällsinstitutionerna finns det inte obetydliga utbildningsskillnader i förtroendet. I fråga om universitet/högskolor, grundskolan, domstolarna, dagspressen, riksdagen, storföretagen, de politiska partierna och de två EU-institutionerna är förtroendet högre, bland högutbildade än bland lågutbildade. Endast radio-TV har högre förtroende bland lågutbildade, medan övriga bedöms relativt likartat i olika utbildningsgrupper.

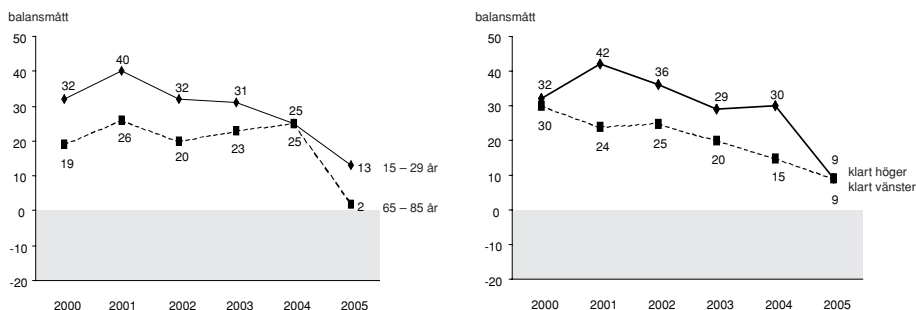
Förtroendeskillnaderna mellan vänster- och högermänniskor är i genomsnitt större än de är med hänsyn till kön, ålder eller utbildning. Inte mindre än tolv av de tjugo institutionerna uppvisar ett tydligt samband med människors självklassificering som vänster- eller högerinriktade. Politikinstitutionerna har överlag en större uppslutning till vänster. Störst vänster-högerskillnader i förtroende finner vi för storföretagen (högern mest förtroende), regeringen (vänstern), kungahuset (högern), facket (vänstern) och bankerna (högern). De minsta förtroendeskillnader mellan vänster och höger återfinns för universitet/högskolor, radio/TV, de politiska partierna, FN, Svenska kyrkan och polisen. Institutioner med allmänintresset i centrum har inte oväntat ett bredare ideologiskt förtroende än institutioner med olika särintressen som prioritet.

När det gäller förtroendet för staten ligger det inte oväntat högst bland vänsterinriktade personer, +22 bland dem som placerar sig 'klart till vänster' – och lägst bland högerinriktade, -33 bland dem som placerar sig 'klart till höger'. Det finns även en åldersfaktor i bedömningen av staten där äldre personer hamnar på ett klart plusvärde. Kvinnor har något större förtroende för staten än män, medan det inte

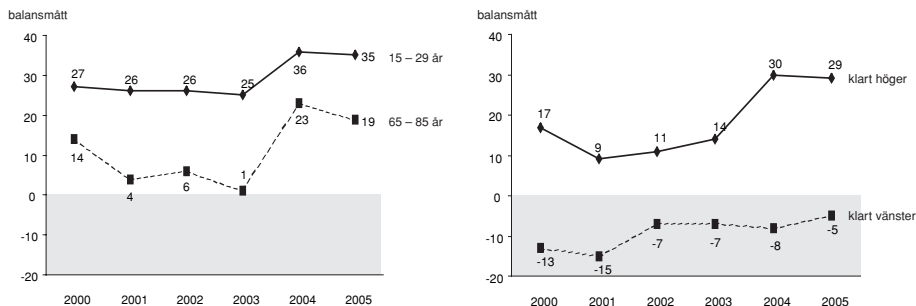
finns några klara utbildningsskillnader. Riksbanken visar sig ha högt förtroende i samtliga grupper. Till skillnad från staten visar den sig ha en starkare ställning bland högerinriktade än bland vänsterinriktade personer – från +31 bland personer som betecknar sig som klart till vänster till +60 bland personer som placerar sig klart till höger. Också bland de äldsta åtnjuter Riksbanken ett särskilt högt förtroende.

Den intressanta frågan är hur de senaste årens förtroendeminskning ser ut i några olika grupper och vilka slutsatser om förändrat förtroende man kan dra av det. Vi har tagit fram två institutioner, där utvecklingen gått åt olika håll efter 2000. Å ena sidan har vi bankerna där förtroendet efter hand har ökat, å andra sidan domstolarna där förtroendet under samma tid har minskat. I figur 2a-b och 3a-b har vi redovisat hur personer som skiljer sig i fråga om ålder och politisk ideologi värderat dessa två institutioner 2000-2005.

Figur 2ab Förtroendet för domstolarna efter ålder och politisk ideologi (balansmätt)

Figur 3ab Förtroendet för bankerna efter ålder och politisk ideologi (balansmätt)

Det vi kan utläsa av diagrammen är att nedgången för domstolarna finns i alla grupper. Visserligen åtnjuter de större förtroende bland yngre än bland äldre, med de senaste årens nedgång finns bland både unga och gamla. Detsamma gäller efter ideologisk självplacering. Både bland höger- och vänsterinriktade sjunker förtroendet, även om det finns skillnader enskilda år.

Också i synen på bankerna mellan 2000 och 2005 finns samma grundmönster. Både bland unga och gamla finns en uppgång, liksom bland både vänster- och högerinriktade personer. Personer som betraktar sig klart till vänster är dock inte lika påverkade av den bankvänliga opinionen som dem som placerar sig till höger.

Resultaten bekräftar våra tidigare analyser att det visserligen finns klara skillnader i förtroendebedömningar mellan olika grupper, men att alla grupper påverkas när opinionsvinden blåser åt ett visst håll (Holmberg och Weibull, 2003).

Mellanmänsklig tillit och institutionsförtroende

Tidigare analyser har klart visat att det finns förtroendefulla personer och det finns misantroper i synen på de tjugo samhällsinstitutionerna (Holmberg och Weibull, 2004a:66f). Vi kan gå vidare och belysa sambandet mellan att ha tillit till andra människor och att ha förtroende för samhällsinstitutioner. Frågan gäller i vad mån det finns ett slags gemensam resonansbotten för de två typerna av bedömningar.

För att kunna belysa frågan har vi utgått från hur svarspersonerna skattar sin tillit till 'människor i allmänhet'. Skattningen sker på en elvagrädig skala mellan 0 (lågt) och 10 (högt). Genomsnittvärdet ligger på 6,3. Siffran är mycket hög i ett internationellt perspektiv, även om det finns en del inte obetydliga variationer mellan olika grupper, främst mellan svenskar och invandrare (Rothstein, 2004). Vi har valt att klassificera svarspersonerna i fem grupper efter graden av mellanmänsklig tillit och undersökt vilket förtroende man inom varje grupp har för olika samhällsinstitutioner (tabell 4).

Huvudmönstret är att det finns ett klart samband mellan mellanmänsklig tillit och samhällsförtroende. Sambanden ligger på i stort sett samma nivå som påvisats i tidigare studier (Rothstein, 2003:178). I de två kolumnerna längst till höger i tabell anges dels vad vi kallar ett effektmått för varje samhällsinstitution, dels en korrelationskoefficient. Effektmåttet anger avståndet i antal balansmåttensheter mellan genomsnittet för gruppen med låg mellanmänsklig tillit och genomsnittet för den med hög.³ För samtliga samhällsinstitutioner är sambandet positivt. Det varierar mellan som högst +15 för radio-TV och som högst +50 för polisen och domstolarna, men är också högt för sjukvården och riksdagen. Korrelationerna går i samma riktning, vilket bekräftar tidigare analyser. Människor som litar på andra människor tenderar alltså att lita på samhällets institutioner.

I en ingående analys av mellanmänsklig tillit framgår att höglitarna utmärks av att vara goda samhällsmedborgare med engagemang i föreningar och en positiv inställning till demokratin; de som uppvisar låg tillit kan däremot närmast betrak-

tas som utanförstående (Rothstein, 2003:151ff). I ljuset av detta är det inte överraskande att den grupp som har stor tillit till andra människor överlag har en positiv förtroendebalans: de ligger på plusvärden för tolv av de tjugo undersökta institutionerna. Bland personer med lägst mellanmännisklig tillit finns positiva värden endast för fem av institutionerna. Men vi kan samtidigt observera att det finns betydande likheter mellan grupperna när det gäller utfallet i rangordningen av de tjugo institutionerna. De tre översta institutionerna och de tre nedersta är desamma.

Tabell 4 Mellanmännisklig tillit och institutionsförtroende (balansmätt)

	Mellanmännisklig tillit					"Effekt"	Korrelationskoefficient
	Lågt (0-2)	Medellågt (3-4)	Medel (5)	Medelhögt (6-7)	Högt (8-10)		
Sjukvården	+19	+32	+46	+55	+65	+46	.21
Universitet/högskolor	+25	+31	+35	+48	+53	+28	.16
Radio-TV	+30	+24	+34	+41	+45	+15	.10
Polisen	-6	+13	+22	+31	+44	+50	.20
Grundskolan	+10	+9	+14	+25	+32	+22	.13
FN	+6	+6	+5	+22	+32	+26	.15
Kungahuset	±0	+2	+9	+16	+24	+24	.11
Bankerna	-9	+9	+11	+16	+23	+32	.11
Domstolarna	-25	-9	-5	+12	+25	+50	.22
Svenska kyrkan	-26	-17	-14	-4	+5	+31	.14
Dagspressen	-17	-18	-9	-7	+6	+23	.13
Försvaret	-25	-15	-13	-6	-5	+20	.09
Riksdagen	-39	-29	-24	-5	+5	+44	.22
Storföretagen	-28	-22	-17	-8	-6	+22	.11
Kommunstyrelsen	-40	-28	-28	-14	-5	+35	.19
Regeringen	-46	-34	-29	-14	-11	+35	.17
De fackliga organisationerna	-37	-29	-29	-21	-14	+23	.13
De politiska partierna	-51	-49	-46	-34	-24	+27	.20
Europaparlamentet	-62	-50	-53	-40	-33	+29	.16
EU-kommissionen	-61	-55	-53	-41	-34	+27	.18
Antal svar	221	359	541	960	1 220		

Kommentar: Korrelationskoefficienten är Pearsons r . Den mellanmänniskliga tilliten har mätts på en skala mellan 0 (lågt) och 10 (högt). Effekten har mätts som skillnaden i institutionsförtroende mellan gruppen lågt resp. gruppen högt när det gäller mellanmännisklig tillit.

Källa: RiKS-SOM 2005

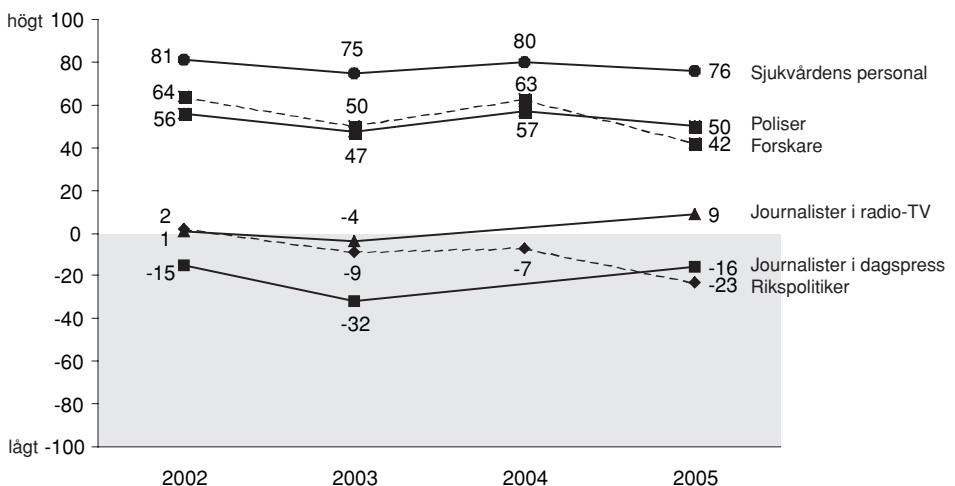
Likheten är emellertid inte fullständig. Personer med låg mellanmännisklig tillit sätter radio-TV klart före sjukvården, medan sjukvården kommer högst bland dem med hög tillit. Andra skillnader är att bland personer med låg tillit ligger, förutom radio-TV, även kungahuset och storföretagen relativt sett högre än bland de tillitsfulla, medan särskilt polisen, domstolarna och riksdagen kommer sämre ut. Med tanke på att höglitarna är de goda medborgarna är det naturligt att gemensamma politiska arenor åtnjuter högre förtroende i denna grupp.

En andra intressant iakttagelse är att höglitarna trots sin karaktär av goda medborgare inte ligger särskilt högt i fråga om förtroendenivån för politiska institutioner. Visserligen är nivån högre än bland låglitarna men i ett demokratiperspektiv måste resultaten betraktas som mycket låga. En institution som särskilt bör noteras är radio-TV som något överraskande placerar sig nästan på samma nivå i båda grupperna och därmed relativt sett högre hos dem med låg tillit. Möjligen är förklaringen att radio-TV betyder olika saker i de två grupperna; bland personer med låg mellanmänsklig tillit står radio-TV främst för underhållning medan radio-TV bland dem med hög tillit mer står för nyheter och samhälle (jfr Oscar Westlunds kapitel).

Faller en faller alla?

Frågan om vem det är som har förtroende – verksamheten eller personalen – har vi tidigare ställt i våra analyser av förtroende (Holmberg och Weibull, 2004a och 2005). Vi har kunnat visa att förtroendet för verksamhet och personal ofta går hand i hand. Läkare och poliser ligger högt precis som sjukvården och polisen, politiker ligger lågt på samma sätt som politiska partier och kommunstyrelser. Det vi har byggt på är SOM-institutets nya mätserie av förtroende för olika yrkesgrupper som påbörjades 2002. Varje år mäts minst tio yrkesgrupper; samma grupper har dock inte mätts alla år. För en översikt av resultaten se tabell 5 i vårt kapitel om förtroende för forskning. Efter fyra års mätningar är det intressant att se hur yrkesgruppsförtroendet förändras sig i förhållande till institutionsförtroendet. I figur 3 finns en översikt av förtroendet för de sex yrkesgrupper som undersökts flertalet år.

Figur 4 Förtroende för olika yrkesgrupper 2002 – 2005 (balansmätt)

Förtroendenivån för yrkesgrupperna är förhållandevis stabil. Sjukvårdens personal ligger högst samtliga år. Rikspolitiker och journalister i dagspressen konkurrerar om bottenplatsen. Det är i stort sett vad vi kunde vänta utifrån institutionsbedömningarna. Individkorrelationerna för förtroendebedömningarna mellan verksamhet och personal är också genomgående positiva, men inte alltid imponerande höga. Korrelationerna(r) varierar mellan som högst .65 för bedömningarna av poliser och polisen till som lägst .27 för förtroendet för forskare och universitet/högskolor. Det är uppenbart att människor förmår att skilja på sak och person i dessa sammanhang.

Även om det kan göras en skillnad i bedömningen av institution och person är det tydligt att när opinionsvinden blåser påverkas båda bedömningarna. När det gäller de institutioner som tappar mest i allmänhetens förtroende tappar även deras företrädare: forskare, poliser och rikspolitiker förlorar i förtroende. För sjukvårdens personal är situationen mera stabil, vilket kan förväntas med tanke på att förtroendet för sjukvården snarast gick upp.

För journalister är bilden avvikande. Visserligen ligger uppgången för journalister i radio-TV i linje med stabiliteten för radio-TV som institution, medan uppgången för dagstidningsjournalister inte rimmar med försvagningen för dagspressen. Möjligen kan det finnas en större differentiering mellan institution och person för medier. Vissa mindre studier ger stöd åt ett sådant antagande (Westlund, 2006).

I fråga om olika gruppers bedömningar av yrkesgrupperna är mönstret likt det som gäller bedömningen av institutionerna. Kvinnor har högre förtroende för samtliga yrkesgruppen utom för företagsledare i näringslivet. Företagsledarna har mest stöd från personer som placerar sig till höger och rikspolitiker bedöms något mindre negativt bland personer som placerar sig till vänster. En skillnad mot förtroendebedömningarna är att äldre personer genomsnittligt har högre förtroende i fråga om yrkesgrupperna än vad yngre har.

Var skall det sluta?

Vad som är en rimlig förtroendenivå för ett samhälles institutioner kommer det alltid att finnas delade meningar om, likaså om vilka som är de viktigaste institutionerna i samhället. I själva verket är skillnaderna i sådana bedömningar vanligen det centrala i den politiska debatten, inte minst då det gäller ideologiska skiljelinjer. Det är också ett förväntat resultat att det på ideologiska grunder finns klart delade meningar om flertalet av de institutioner som ingår i SOM-institutets mätningar. Det gäller inte minst vid bedömningen av staten, den institution som på prov introducerades i 2005 års mätning.

I ljuset av en sådan tolkning av förtroenderesultaten är frågan om nedgångens konsekvenser snarast felaktigt ställd. Det handlar inte, åtminstone inte under den period vi överblickar, om ett förtroendefall i den meningen att människor är på väg att sluta att lita på samhällets institutioner utan snarare om en kamp om värde-

ringar. Den ökade individualisering som kännetecknat samhällsutvecklingen under de senaste decennierna har försvagat den ideologiska basen särskilt för samhällets politiska institutioner men också för andra institutioner som främst står för en kollektiv samhällsmodell. Även den elektorala cykel som framträder i bedömningarna av regering, riksdag och politiska partier kan tolkas på detta sätt. De år då medborgarna har ett gemensamt ansvar att utse nationens ledare upplever vi oss på ett annat sätt som ett svenskt kollektiv i den stora nya världen.

Noter

- ¹ Fr o m 1999 ingår bedömningen av samtliga samhällsinstitutionerna i båda de nationella SOM-undersökningarna. Detta ger 2005 ett totalt antal svarande på 3499.
- ² Balansmättet kan variera mellan +100 (alla svarspersoner anger högt förtroende) och -100 (alla svarspersoner anger lågt förtroende). I beräkningen av balansmättet ingår således inte alternativet ”varken högt eller lågt förtroende”. Metodanalyser tyder på att detta alternativ rymmer både personer som placerar institutionsförtroendet i mitten och personer som inte kan ta ställning.
- ³ Effektmättet kan gå mellan +100 (alla i den lägsta tillitsgruppen saknar helt institutionsförtroende och alla i den högsta gruppen har fullt förtroende) och -100 (alla i den lägsta tillitsgruppen har fullt förtroende och alla i den högsta gruppen saknar förtroende). Ett 0-värde indikerar att det inte finns något samband.

Referenser

- Elliot, Maria (1997) *Förtroendet för medierna. TV, radio och dagspress i allmänhetens ögon*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2004a) Samlande institutionsförtroende. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2004b) Förtroendet för näringslivet. I *Näringslivet och förtroendet*. (SOU 2004:47). Bilagedel.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2005) Rimligt förtroende? I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Rothstein, Bo (2003) *Sociala fallor och tillitens problem*. Stockholm: SNS förlag.
- Rothstein, Bo (2004) Förtroende i det multikulturella samhället. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

- Wadbring, Ingela, Weibull, Lennart (2005) Medieförtroende – en framgångsfaktor? I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart, Börjesson, Britt (1995) *Publicistiska seder*. Stockholm: Tiden/SJF.
- Weibull, Lennart, Holmberg, Sören (1997) Two Young Democracies and an Old One. I Lauristin et al (Eds.) *The Return to the Western World*. Tartu: Tartu University Press.
- Westlund, Oscar (2006) *Känslor av medieförtroende*. Arbetsrapport. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet

SERVICEDEMOKRATINS ÅTERUPPSTÅNDELSE

LENNART NILSSON

Perioden från mitten av sextio-talet till det nya millenniets första år kan med utgångspunkt från medborgarnas bedömningar av välfärdsstaten delas in i fyra skeden: *De stora förväntningarnas missnöje, kritiken mot den offentliga sektorn, uppslutningen bakom välfärdsstaten, och välfärd i obalans*. Under expansionsperioden, som sträckte sig från mitten av 1960-talet till slutet av 1970/början av 1980-talet, förväntade sig medborgarna mer på allt fler områden. Med utbyggnaden sker dock en avmattning av kraven. Det andra skedet tog sin början i mitten av 1980-talet, och kritiken mot den offentliga sektorn med avreglering och privatisering som nyckelbegrepp förstärks mot slutet av årtiondet med en höjdpunkt 1990. Därefter skedde ett trendbrott, och missnöjet kom i stället att avse de förändringar som av ekonomiska och/eller ideologiska skäl föreslogs och i flera fall också genomfördes under den ekonomiska krisen under 1990-talets första hälft. Under detta tredje skede ägde rum en uppslutning bakom välfärdsstaten bland medborgarna. Med den ekonomiska återhämtningen under senare delen av 1990-talet steg förväntningarna och fler blev under det fjärde skedet mindre nöjda med offentlig service inom traditionella välfärdsområden, trots stor tilltro till offentliga lösningar. (Nilsson 2001)

Under valrörelsen 2002 aktualiserades trovärdigheten i välfärdspolitiken med krav på överensstämmelse mellan förslag i skattefrågan och välfärdspolitiska program. I denna mening blev avvägningen mellan medborgarnas rättigheter och skyldigheter en fråga på dagordningen. Därefter har den offentliga sektorns förbättrade finanser skapat utrymme för offentliga satsningar och eller skattesänkningar. Partierna vänder sig på nytt till väljarna med reformförslag samtidigt som partierna på den parlamentariska arenan söker skapa trovärdiga regeringsalternativ; speciellt har etablerandet av Alliansen varit en strategisk satsning från de borgerliga partiernas sida inför valet 2006 för att visa upp ett regeringsalternativ. Samtidigt ställs krav på uppslutning inom de egna partierna för den förda politiken i samverkan med andra, vilket kan skapa problem inom partierna. (Jfr Hadenius 1991) Det borgerliga samarbetet har också riktat fokus på de under de senaste mandatperioderna samverkande partierna och hur en regering skall vara sammansatt efter en eventuell vänsterseger.

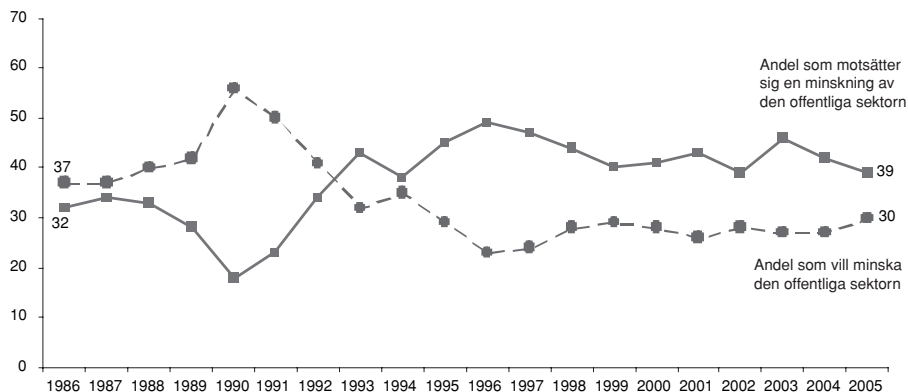
I detta kapitel skall svenska folkets åsikter om välfärdsstaten belysas i två avseenden: inställningen till den offentliga sektorns gränser samt medborgarnas bedömning av service. Den första huvudfrågan avser åsikterna om den offentliga sektorns storlek och attityderna till privatisering. Bedömningen av service avser medborgarnas bedömning av offentligt finansierad service inom ett antal serviceområden, föränd-

ringar av bedömningarna över tid sedan 1991 samt prioriteringarna av service i ett budgetperspektiv. Underlaget för analyserna utgörs av data från de nationella SOM-undersökningarna 1986–2005 men på vissa punkter kommer också referenser att göras till regionala och lokala SOM-undersökningar.

Den offentliga sektorns storlek

Sedan mitten av 1980-talet har stora opinionsförskjutningar ägt rum i synen på den offentliga sektorns gränser. Fram till 1988 var svenska folkets inställning till den offentliga sektorns storlek förhållandevis stabil och tudelad med ungefär lika många som ville bibehålla som minska den. I slutet av 1980-talet, då det förelåg ett överskott för den konsoliderade offentliga sektorn, rasade opinionsstödet. År 1990 var det tre gånger så många som ville skära ner som motsatte sig en minskning. Därefter vände trenden, och 1993 då underskottet i den offentliga sektorns finanser var som störst, var det för första gången i SOM-undersökningarna övervikt för andelen personer som motsatte sig en minskning. Under de följande åren ökade uppslutningen bakom den offentliga sektorn och 1996 var gapet mellan dem som vill bevara en stor offentlig sektor och dem som vill minska rekordstort. Med en förbättrad samhällsekonomisk situation minskade skillnaden därefter stegvis fram till 1999. Därefter har opinionsläget i huvudsak varit stabilt med små svängningar mellan åren. Dock har skillnaden mellan dem som vill bibehålla den offentliga sektorns storlek och andelen som vill skära ner minskat 2003–2005.

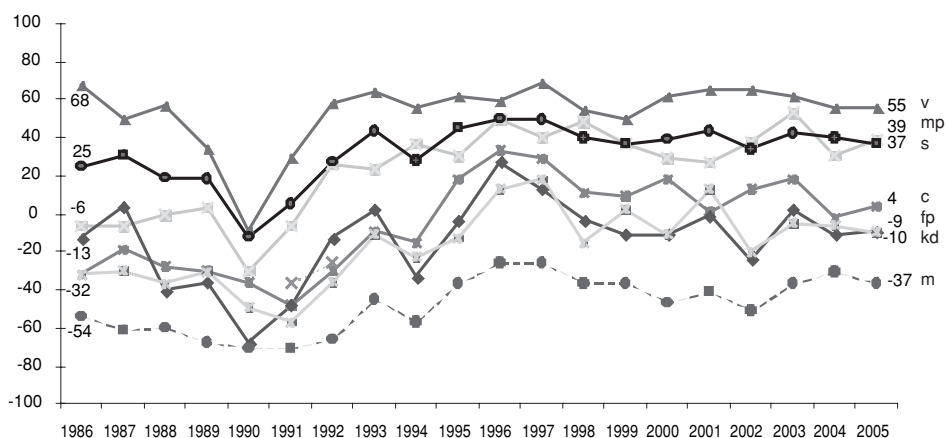
Figur 1 Svenska folkets åsikter om den offentliga sektorn i SOM-undersökningarna 1986–2005 (procent)

Kommentar: De svarande fick ta ställning till förslaget 'Minska den offentliga sektorn' med svarsalternativen 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. I procentbasen ingår samtliga svarande utom de som avstått från att besvara hela frågesviten om aktuella förslag. Värdena för 1998–2005 avser den politikinriktade undersökningen.

I denna centrala vänster-högerfråga har också spännvidden mellan de positioner som partiernas sympatisörer intagit varit betydande, men varierat över tid. Genomgående har vänsterpartiets sympatisörer varit mest positiva och moderata samlingspartiets mest negativa till den offentliga sektorn. Under perioden 1986-1988 var opinionen i huvudsak stabil också inom de olika partierna. Därefter försköts positionerna inom alla partier mot en mer negativ inställning till den offentliga sektorn. År 1990 var opinionsbalansen negativ inom samtliga partier. Det var främst sympatisörer till de partier som varit mest positiva till den offentliga sektorn som hade närmat sig de traditionellt borgerliga väljarnas negativa positioner.

Figur 2 Svenska folkets inställning till den offentliga sektorn och partisympati 1986 – 2005 (balansmätt)

Kommentar: De svarande fick ta ställning till förslaget 'Minska den offentliga sektorn' med svarsalternativen 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. I procentbasen ingår samtliga svarande utom de som avstått från att besvara hela frågesviten om aktuella förslag. Värdena för 1998-2005 avser den politikinriktade undersökningen. Balansmättet anger andelen dåligt förslag minus andelen bra förslag. Partisympati avser bästa parti generellt.

Efter 1990 vände trenden ånyo och blev mer positiv till den offentliga sektorn, först bland sympatisörer till v och s. Fram till 1996/97 blev samtliga partiernas sympatisörer mer skeptiska till minskningar av den offentliga sektorn. Bland borgerliga sympatisörer var förändringarna mycket stora. Åren 1996-97 var det bara bland moderata samlingspartiets sympatisörer som det fanns en opinionsövertalning för att minska den offentliga sektorn. Därefter försvagades motståndet mot en minskning något. Efter 1999 ökade dock spännvidden på nytt genom att vänsterpartiets och moderata samlingspartiets sympatisörer gick åt vänster respektive åt höger, vilket medförde en ökad polarisering, medan balansmättet för samtliga uppvisade små variationer.

Under senare år utkristalliseras ett mönster där vänsterpartiets sympatisörer står längst till vänster och starkt motsätter sig en minskning av den offentliga sektorn. Även bland mp- och s-sympatisörer finns en markant övervikt för att bibehålla den offentliga sektorns storlek och de två partiernas sympatisörer ligger nära varandra. C, fp och kd-sympatisörer bildar en grupp, där andelen som vill skära ner är ungefär lika stor som andelen som vill bibehålla men med negativa balansmått för fp och kd. Moderata samlingspartiets sympatisörer förespråkar klart en minskning av den offentliga sektorn.

Opinionen om privatisering

Avgörande för en indelning i offentligt eller privat är i vilken utsträckning det offentliga reglerar, finansierar och är ansvarig för produktionen (Lundqvist 2001). Offentlig finansiering och produktion förutsätter reglering men reglering kan också ske av verksamhet som drivs i privat regi med privat finansiering. Privatisering i vid mening innebär att det offentligas inflytande i något eller några av dessa tre avseenden minskas, men används vanligen som benämning på en minskning av den offentliga finansieringen och/eller produktionen. Det är i denna senare betydelse som begreppet kommer att användas här.

Privatisering har förespråkats som en politisk strategi inom välfärdspolitiken av huvudsakligen två skäl, nämligen att minska kostnaderna och att erbjuda individuell anpassning och större valfrihet (Esping-Andersen 1996 och 2002). Statsvetarna Blomqvist och Rothstein konstaterar efter en analys av forskningen inom området att själva utformningen av systemen uppvisar stora skillnader och att problemen och möjligheterna påverkas av olika institutionella lösningar. Av en jämförelse mellan skolan och sjukvården framgår att det finns betydande skillnader i detta avseende mellan de två verksamhetsområdena. En bedömning av effekterna kräver därför att förhållandena studeras i de enskilda fallen (Blomqvist och Rothstein 2000). Studier av privatiseringar inom vården visar att balansen mellan kontroll över resursfördelningen och ökad konkurrens och produktivitet med ökat utbud av tjänster är svår att upprätthålla (Blomqvist 2005).

I SOM-undersökningarna har ingått frågor om förslag till privatisering sedan 1987 (Nilsson och Strömberg 1988). Under senare år har frågorna avsett: sjukvård, skola, äldreomsorg samt vattenförsörjning. Skola och äldreomsorg är centrala primärkommunala uppgifter liksom vattendistribution medan sjukvården är den viktigaste landstingskommunala/regionala uppgiften. De svarande har under senare år haft att ta ställning till följande förslag:

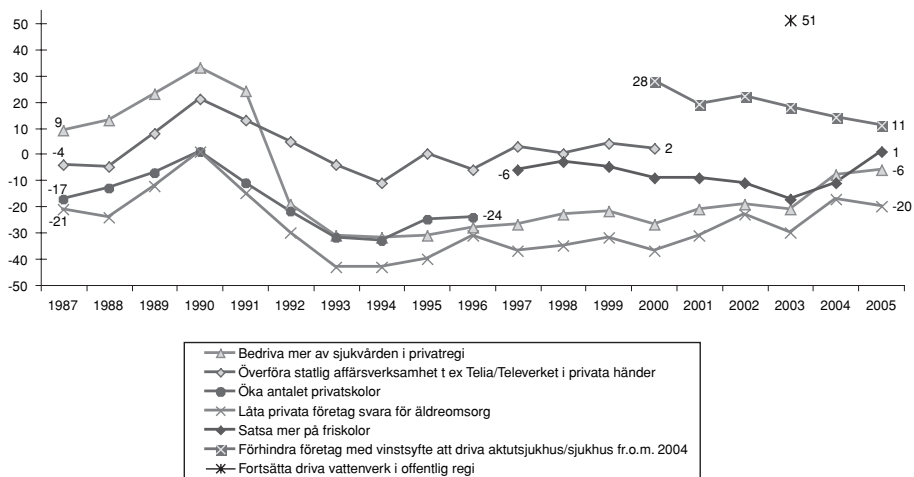
- Bedriva mer av sjukvården i privat regi,
- Förhindra företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus 2000-2002/sjukhus 2004-2005,
- Öka antalet privata skolor (t.o.m. 1996)/satsa mer på friskolor (fr.o.m. 1997),

- Låta privata företag svara för äldreomsorg.
- Fortsätta driva vattenverk i offentlig regi.

Gemensamt för tre av förslagen är att de avser en förändring mot ökade privata inslag i produktionen av offentligt finansierade tjänster inom vård, skola och omsorg men inte nödvändigtvis en övergång till en huvudsakligen icke-offentlig modell; två avser att förhindra denna typ av privatisering för akutsjukhus/sjukhus respektive bibehållen offentlig drift av vattenverk.

Förändringen av attityden till privatisering följer samma huvudmönster som inställningen till den offentliga sektorn som helhet. Motståndet mot privatiseringar minskade 1988 – 1990. År 1990 fanns ett klart stöd för privatiseringar inom sjukvården, och av statlig affärsverksamhet, medan det var lika många för som emot privatiseringar inom skola och äldreomsorg. Därefter minskade opinionsstödet för privata alternativ mycket kraftigt. År 1993 var motståndet mot privata lösningar inom sjukvård, skola och äldreomsorg väsentligt större än 1987. På dessa tre områden tog en majoritet avstånd från ytterligare privatiseringar. För sjukvården var förändringen särskilt markant.

Figur 3 Svenska folkets inställning till förslag om privatisering av offentlig verksamhet 1987 – 2004 (balansmätt)

Kommentar: Svarspersonerna har fått ta ställning till förslagen som redovisas i figuren och svarsalternativen var: 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag. Värdena för 1998-2004 avser den politikinriktade riksundersökningen liksom värdena för sjukhus och sjukvård 2004 medan värdena för friskola och äldreomsorg år 2004 avser den medieinriktade riksundersökningen. 2005 avser samtliga resultat den politikinriktade riksundersökningen.

Under perioden 1993 – 1996 minskade motståndet mot privatiseringar inom sjukvård, skola och äldreomsorg något. Därefter har förskjutningarna gått i delvis olika riktning. För sjukvården har trenden i riktning mot minskat motstånd fortsatt. Däremot har det funnits en klar övervikt för att förhindra företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus, då denna fråga ingick i undersökningarna 2000 – 2002. När ”stopplagen” år 2004 fick en annan konstruktion ändrades frågan till att avse ”sjukhus” med något mindre stöd för stopplagen som följd. (Prop. 2000/01:36 och Socialdepartementet, Promemoria 2004-06-23).¹

Attityden till privat äldreomsorg var mer negativ 1997 än året innan. Efter detta ”hack i kurvan”, som påverkades av mediernas kritiska behandling av fallet Polhemsgården (Nilsson 2000) har även på detta område motståndet mot privata lösningar stegvis blivit mindre med en utplaning av kurvan 2005.

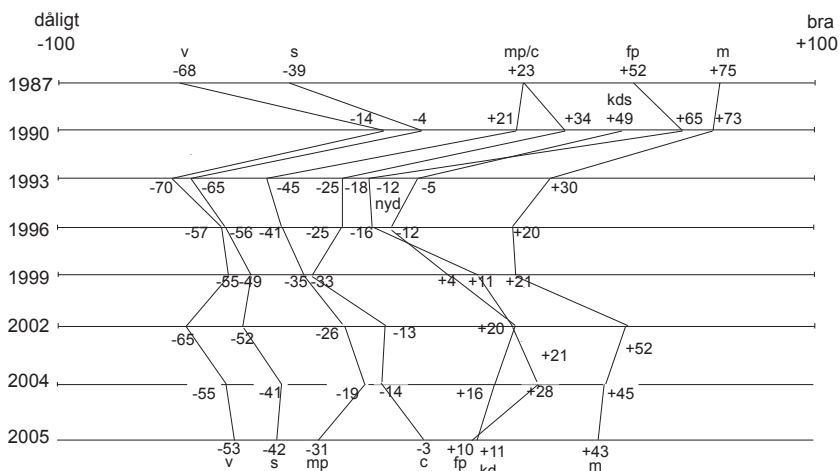
Från och med 1997 har inställning till offentligt finansierade insatser inom skolan registrerats genom frågan *satsa mer på friskolor* och stödet för friskolorna minskade stegvis minskat till år 2003 men därefter har stödet för att satsa på friskolorna ökat och balansmålet var år 2005 +1. Inställningen till friskolorna varierar dock starkt mellan olika delar av landet, främst mellan storstäder och glesbygdskommuner (Carlsson 2006). Dessutom kan noteras att friskolor genomgående har varit det av medborgarna främst angivna besparingsobjektet om nedskärningar skall göras.

I ett globalt perspektiv har debatten om privatisering under senare år varit särskilt intensiv när det gäller vattenförsörjning (se t.ex. Shiva 2003 och Segerfeldt 2003). I 2003 års undersökning ingick en fråga om att *fortsätta driva vattenverk i offentlig regi*. Ingen fråga inom detta område har gett ett så starkt utslag (balansmåt +51) och i ingen fråga har partiernas väljare varit så samstämmiga. Svenska folket är med andra ord klart motståndare till en privatisering av vattenförsörjningen.

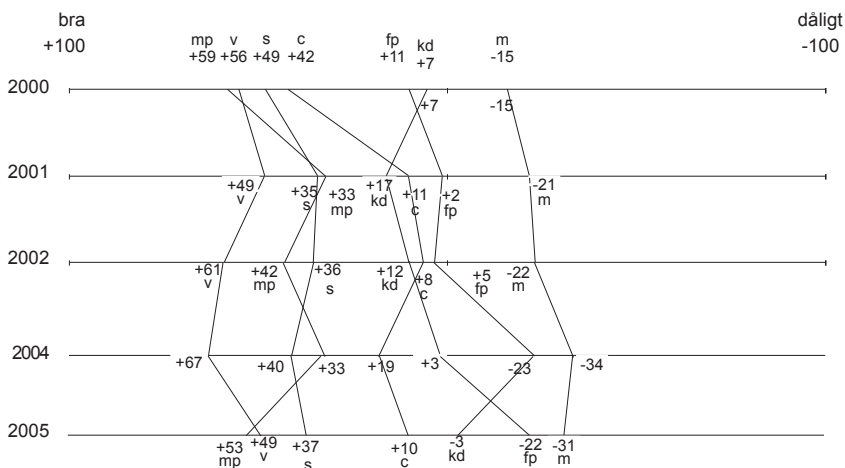
De samlade effekterna av de stora svängningarna i privatiseringsopinionen är mycket stora. Under tioårsperioden 1987 – 1999 i det närmaste halverades avståndet mellan vänsterpartiets och moderata samlingspartiets sympatisörer inom de fyra undersökta områdena och det minskade avståndet var resultatet av att både partierna till vänster och till höger förflyttade sig mot mitten. När det gällde att bedriva sjukvård och äldreomsorg var det främst de borgerliga partiernas sympatisörer som rörde sig mot mitten medan det var v- och s- sympatisörerna som förflyttade sig när det gällde skola.

Figur 4 Partisympati och inställning till privatisering inom sjukvård, äldreomsorg, skola och vattenförsörjning 1987 – 2005 (balansmätt)

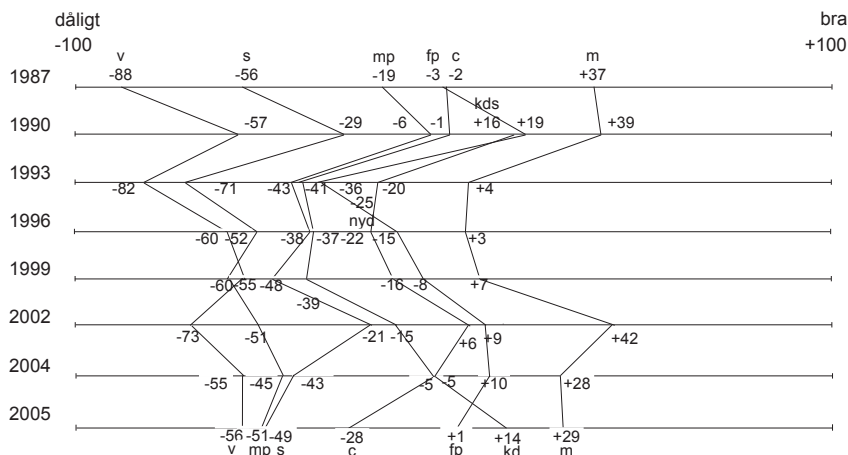
A.a Bedriva mer av sjukvården i privat regi

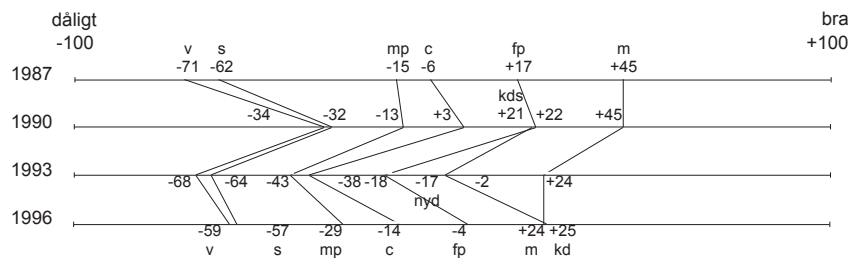
A.b Förhindra företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus/sjukhus 2000-2005

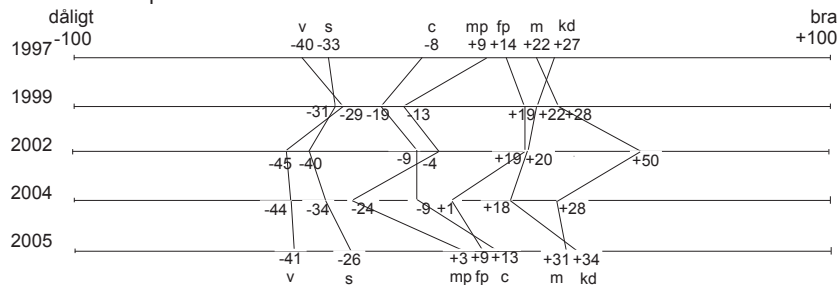
B. Låta privata företag svara för äldreomsorg

C.a. Öka antalet privatskolor

C.b. Satsa mer på friskolor

D Fortsätta driva vattenverk i offentlig regi

Kommentar: Balansmätter anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag och -100 (alla negativa) redovisas till vänster i figuren och +100 (alla positiva) till höger, utom för A.b och D, där +100 redovisas till vänster och -100 till höger. Partisympati avser bästa parti generellt.

Vid millennieskiftet polariserades opinionen ånyo och de moderata sympatisörerna gick åt höger i samtliga frågor. Omvänt gick v – sympatisörerna till vänster. För övriga partier var förändringarna mindre enhetliga. När det gäller vård och omsorg är under senare år samstämmigheten stor mellan de tre nationellt samverkande partiernas sympatisörer; s, mp och v är motståndare till privatiseringar inom äldreomsorg och sjukvård och stöder stopplagen och förslaget att *förhindra* företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus/sjukhus.

Moderata samlingspartiets sympatisörer stödjer genomgående förslag till privatiseringar inom vård, skola och omsorg och man är motståndare till stopplagen. Bland fp- och kd-sympatisörer finns under senare år en något mindre övervikt för privata lösningar inom sjukvård och äldreomsorg medan en majoritet av centerpartiets sympatisörer motsätter sig privatiseringar och stödjer stopplagen.

När det gäller friskolorna ser mönstret bland sympatisörerna annorlunda ut. V är starkt emot att satsa mer på friskolor och också bland s finns en klar övervikt emot. Mp, fp och c bildar en mellangrupp som 2005 är svagt för att satsa mer medan m och kd är starkt för.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att opinionen i fråga om den offentliga sektorns storlek och förslag till privatiseringar genomgått stora svängningar över tid och att motståndet mot privata lösningar minskat något under senare år. Denna tendens förstärks om man också beaktar att fler önskar sänka skatterna. (Samhälle Opinion Massmedia, Västra Götaland 2005) Ställningstagandet till förslagen präglas av ideologi och partisympati. Huvudmönstret är att frågorna om offentligt – privat är blockskiljande men med två avvikelser; bland mp-sympatisörerna finns 2005 en svag övervikt för att satsa mer på friskolor och bland c-sympatisörerna finns en svag övervikt för att inte minska den offentliga sektorn och man stöder inte förslag om privata lösningar inom sjukvård och äldreomsorg.²

Medborgarnas bedömning av service

Serviceundersökningar som vänder sig till medborgare och/eller brukare utgår vanligen från ett av två huvudperspektiv; ett utvärderingsperspektiv, där de svarande får göra en bedömning av om man är nöjd eller missnöjd med den befintliga verksamheten, eller ett budgetperspektiv, där de svarande får ta ställning till om man vill öka eller minska insatserna eller om det är bra som det är. I SOM-undersökningarna bildar utvärderingsperspektivet utgångspunkten för frågorna, då det är medborgarnas bedömning av de hittillsvarande insatser som är det primära.³

SOM-undersökningarna är inriktade på bedömningen av den lokala välfärdsstatens service inom sex huvudområden: *sambällsstruktur* (kollektivtrafik, gator och vägar, renhållning på allmänna platser, miljövård, tillgång på bostäder samt möjligheten att få jobb), *vård* (sjukhusvård, vårdcentral, barnavårdscentral, folktandvård samt privatläkare och privattandläkare), *barnomsorg och skola* (kommunal barnomsorg, föräldrakooperativ barnomsorg, kommunal grundskola och gymnasieskola

samt friskolor), *social omsorg* (äldreomsorg, socialtjänst, färdtjänst och handikappomsorg) samt *fritid och kultur* (fritidsverksamhet, idrottsanläggningar, bibliotek och kulturaktiviteter samt turism). Ansvar för den offentliga servicen är dock i flera fall delat mellan olika huvudmän. Det gäller främst serviceområden som grupperats under samhällsstruktur och fritid och kultur. Alla verksamhetsområden har inte ingått varje år och vissa år har de svarande fått göra en bedömning av servicen som helhet i hemkommunen.

Bilden av den service som erbjuds kan ha registrerats genom egna erfarenheter, personlig information från andra som har erfarenheter eller information på annat sätt vanligen via medier. Den samlade bedömningen för medborgarna respektive brukarna för de olika serviceområdena sammanfattas med hjälp av ett balansmått, som anger andelen mycket eller ganska nöjd minus andelen som är mycket eller ganska missnöjd. De som svarat vet ej eller varken eller ingår i procentbasen. Värdet kan variera från +100, om alla är nöjda, till -100, om alla är missnöjda. Nivån påverkas av två faktorer, differensen mellan andelen nöjda och andelen missnöjda samt hur många som har en bestämd åsikt.

I vilken utsträckning medborgarna har uppfattning om samhällsservice varierar i hög grad mellan olika verksamhetsområden, främst beroende på i vilken utsträckning man har erfarenheter av servicen. Det är förhållandevis få som har haft kontakt med ärenden som gäller individ- och familjeomsorg eller med den alternativa barnomsorgen och friskolorna. Följaktligen är det också en mycket stor andel, närmare 65 procent som inte har någon åsikt om friskolornas sätt att fungera. Omvänt är det 95 procent som har åsikter om gator och vägar och vårdcentraler och 80 – 90 procent har en uppfattning om sjukhusvård, kollektivtrafik och bibliotek.

Bedömning av service 2005

Inom alla serviceområden utom tre – tillgången på bostäder, möjligheten att få jobb och äldreomsorg – är det bland svenska folket år 2005 fler som är nöjda än missnöjda med servicen i den egna kommunen, men den positiva övervikten varierade starkt mellan serviceområdena.

Inom området samhällsstruktur ingår flera olika verksamhetsområden i 2005 års undersökning – kollektivtrafik, gator och vägar, miljövård, tillgång på bostäder samt möjligheten att få jobb. Inom de tre förstnämnda områdena är svenska folkets bedömning övervägande positiv. Det serviceområde som svenska folket är klart mest missnöjt med 2005 är möjligheten att få arbete, balansmått -27 men fler är missnöjda än nöjda även med tillgången på bostäder. Det är arbetslösheten och den ökande bostadsbristen främst i storstadsregionerna som slår igenom.

Den offentliga hälso- och sjukvården kommer många svenskar i kontakt med och medborgarnas bedömning är klart positiv. Det gäller såväl sjukhusvården och vårdcentralerna som privatläkarna. Betydligt färre vänder sig till privatpraktiserande

**Tabell 1 Medborgarnas bedömning av service i den kommun där man bor
valåren 1991, 1994, 1998 och 2002 samt 2005 (balansmått)**

Serviceområde	1991	1994	1998	2002	2005
Samhällsstruktur					
Kollektivtrafik	26	21	24	18	21
Gator och vägar	-	-	30	5	6
Renhållning på allmänna platser	-	-	31	20	-
Tillgång på bostäder	-	36	28	3	-1
Miljövård	-	15	18	15	12
Möjligheten att få jobb	-	-	-26	-8	-27
Vård					
Sjukhusvård	50	56	38	37	39
Vårdcentral	48	56	46	31	32
Privatläkare	29	37	30	25	23
Folktandvård	50	51	43	34	31
Privattandläkare	51	49	42	39	37
Barnavårdscentral	30	40	38	24	-
Barnomsorg och skola					
Barnomsorg	24	34	-	-	-
Kommunal barnomsorg	-	-	28	26	27
Föräldrakooperativ barnomsorg	-	-	13	-	-
Skola	33	40	-	-	-
Kommunal grundskola	-	-	27	24	27
Kommunal gymnasieskola	-	-	25	22	25
Friskolor	-	-	3	5	9
Social omsorg					
Äldreomsorg	12	10	2	9	-5
Socialtjänst	-	3	-1	2	-
Fritid och kultur					
Idrottsanläggningar	43	39	44	35	-
Fritidsverksamhet	-	32	33	23	26
Bibliotek	59	66	69	64	59
Kulturaktiviteter	-	39	38	31	35
Service som helhet de senaste 12 månaderna					
Hemkommunen	-	-	45	23	-

Kommentar: Frågan lyder: 'Vad anser Du om servicen i den kommun där Du bor på följande områden: ...?' Svartalternativen är 'mycket nöjd', 'ganska nöjd', 'varken nöjd eller missnöjd', 'ganska missnöjd', 'mycket missnöjd samt 'vet ej'. Balansmättet visar andelen nöjda minus andelen missnöjda. – Delfrågan ej ställd detta år / i denna undersökning. Serviceområden som endast ingått ett av de aktuella åren redovisas ej.

läkare än till läkare vid de offentliga vårdcentralerna vilket påverkar nivån på balansmåtten som är lägre för privatläkare, beroende på att andelen vet inte ingår i procentbasen, men de missnöjda är få. Däremot är det lika många som besöker privatvårdsläkare som folktandvården och allmänhetens är nöjd med tandvården oavsett om den drivs offentligt eller privat.

Också bedömningen av kommunal barnomsorg och skola är övervägande positiv. Eftersom få har egen erfarenhet av friskolor är värdet bland samtliga lägre. Ett av välfärdsstatens kärnområden är social omsorg. För äldreomsorg är det en negativ övervikt år 2005. På samtliga områden inom social omsorg är det emellertid många som inte har någon uppfattning, eftersom de inte personligen kommit i kontakt med färdtjänst, handikappomsorg eller socialtjänst.

Liksom i tidigare undersökningar är svenska folket mest nöjda med biblioteken och medborgarna är genomgående positiva till fritids- och kulturområdet. De flesta är mycket nöjda med biblioteken som är lika uppskattade år efter år. (Höglund och Johansson 2001)

De yttre betingelserna som glesbygd – tätortsbebyggelse är av betydelse för människornas behov av service och befolkningens sociala sammansättning skiljer sig åt mellan olika ortstyper. Båda förhållandena kan påverka bedömningen av de kommunala tjänsterna. I SOM-undersökningarna har de svarande fått karaktärisera det område de bor i som: ren landsbygd, mindre tätort, stad eller större tätort och dessutom har storstadsborna urskiljts som en fjärde grupp. Tidigare undersökningar visar att boende i mindre tätorter var mest nöjda medan storstadsborna var mer kritiska till offentlig service på ett flertal områden. (Johansson, Nilsson och Strömberg 2001)

Medborgarnas bedömning av service över tid

1990-talets första år innebar en dramatiskt ändrad ekonomisk situation med sjunkande BNP under tre år i följd och ett snabbt växande budgetunderskott. År 1993 uppgick de totala offentliga utgifterna till 73 procent i relation till BNP och underskottet i de offentliga finanserna till 13,5 procent av BNP. Ett väsentligt inslag i saneringen av de offentliga finanserna var begränsningar av utgifterna, både genom sänkningar av bidragsnivåerna i transfereringssystemen och minskningar av anslagen till serviceproduktionen. Eftersom kommuner och landsting/regioner har huvudansvaret för tjänsteproduktionen var det på de regionala och lokala nivåerna som åtstramningen var mest kännbar för den offentliga servicen.

Under valrörelserna kommer tillståndet i landet och inom den offentliga sektorn att granskas mer intensivt än annars, även om val- och medieforskare anser att valdebatterna i alltför hög utsträckning präglas av reformförslag inför nästa mandatperiod och mindre av utvärderande granskning av vad som utträttats under den tidigare perioden. (Esaiasson och Håkansson, 2002 samt Petersson m.fl. 2002) Av tabell 1 framgår uppgifter för medborgarnas utvärdering av offentligt finansierad

service under de tre mandatperioderna 1991 – 1994, 1994 – 1998, 1998 – 2002 samt perioden 2002 – 2004. Det innebär att valåren både kommer att ingå som första och sista år för de redovisade mandatperioderna.

Under mandatperioden 1991 – 1994, som präglades av ekonomisk kris, då resurserna minskade inom flera verksamhetsområden och betydande nedskärningar ägde rum, gjorde medborgarna samma bedömningar av offentligt finansierad service vid periodens slut som vid dess början. Endast för, miljövard, förelåg en differens om mer än tio balansomåttenheter (1992-1994) och på detta område ökade tillfredsställelsen med insatserna kontinuerligt. Det sker en uppslutning bakom välfärdsstaten och oförändrad nöjdhet med offentlig service i detta skede är ett uttryck för en sänkt anspråksnivå och inte resultatet av en höjd servicenivå. (jfr Häkansson, A 1997)

Under andra hälften av 1990-talet, då den ekonomiska situationen för svensk ekonomi gradvis förbättrades, blev svenska folket allt mindre nöjda med de offentliga insatserna inom viktiga välfärdsområden som den offentliga vården – sjukhusvården – och skolan. På ett grundläggande område, möjligheterna att få arbete, förändras utvecklingen under mandatperioden 1994-1998 med en klart mindre negativ bedömning. Det förbättrade arbetsmarkandsläget innebär att denna trend fortsätter till år 2000 för att därefter vända. För den tredje undersökta mandatperioden blir därför det positiva genomsnittsvärdet missvisande då brytpunkten på detta område sker mitt i mandatperioden.

Kring millennieskiftet blir medborgarna mindre nöjda med det yttre offentliga rummet som gator och vägar, renhållningen på allmänna platser och tillgången på bostäder. Dessutom minskar tillfredsställelsen med primärvården och svenska folket är vid mandatperiodens slut klart mindre nöjda med den kommunala servicen som helhet. Mellan 2002 och 2005 ökar missnöjet med tillgången på arbete men i övrigt sker inga förändringar.

Brukarnas bedömning av service

SOM-undersökningarna är medborgarstudier vilket innebär att det är invånarna i allmänhet som tillfrågats om sina åsikter och bedömningar bland annat av service inom olika verksamhetsområden. Urvalet är inte anpassat för att inkludera speciella brukargrupper, vilket innebär att det inte är möjligt att redovisa brukarnas bedömning av service inom alla områden t.ex., inom social omsorg. I riksundersökningen 2005 ingår inte uppgifter om brukarnas bedömningar och därför baseras uppgifterna om brukarnas bedömningar på den västsvenska SOM-undersökningen 2005 men Västsverige svarar för 17 procent av Sveriges befolkning och skillnaderna har tidigare varit små.

Brukare är genomgående väsentligt mer nöjda med servicen än medborgarna i allmänhet. Brukarna har naturligt nog i större utsträckning än andra åsikter om de

serviceområden som de är berörda av, men de är också i större utsträckning positiva än icke brukarna.

Inom hälso- och sjukvård är brukares bedömning genomgående mycket positiv av både offentlig och privat vård med högre värden för privat vård. Det gäller både privatläkare i jämförelse med vårdcentraler och privattandläkare jämfört med folk-tandvården. Även för kommunal barnomsorg och skolan (grundskola, gymnasie-skola och friskola) är bedömningen bland brukare, föräldrar och elever, mycket positiv. För kooperativ barnomsorg är emellertid antalet brukare för få för att en redovisning skall kunna ske. Detsamma gäller för socialtjänst. De som har egen kontakt med äldreomsorgen är också övervägande positiva. Inom fritid och kultur är brukarnas allmänna bedömning av serviceområdena mycket positiv. Brukare liksom medborgare i allmänhet är mest nöjda med biblioteken.

Huvudresultat är alltså att brukare genomgående är mer positiva i sin bedömning av samhällsservice än allmänheten. Differensen är mycket stor för privat vård (läkare och tandläkare), folk-tandvård, kommunal barnomsorg och bibliotek mellan brukare och de som inte har direkt eller indirekt kontakt med serviceområdet. Det är också en betydande differens mellan den allmänna bilden och nyttjarnas åsikter för kollektivtrafiken och den kommunala skolan, fritid och kultur samt vårdcentraler.

Anhörigas bedömningar ligger genomgående mellan allmänhetens och brukarnas utom på ett område, socialvård där de anhöriga är mest negativa. Brukare själva är dock mer positiva även på detta område vilket framgår av studier där brukare varit tillräckligt många. (Persson 1999)

Egen erfarenhet av service är en viktig källa till information liksom personlig kontakt med anhöriga och andra berörda, men mediernas rapportering är också mycket viktig för bilden av förhållandena och inte minst aktuella förändringar. (Asp 1987 och Johansson 1998). Personer som har möjlighet till indirekt kontakt med verksamheten genom anhöriga bildar en mellangrupp. Medborgare som är beroende av annan information, vanligen medier, är alltså genomgående mer kritiska. Det är mot denna bakgrund som storstadsbornas mera kritiska förhållningssätt skall ses. Räckvidden av de personliga erfarenheterna är mindre än i andra typer av kommuner, där den personliga kommunikationen spelar större roll för bilden av kommunen och dess verksamhet.

Ett genomgående mönster i undersökning efter undersökning är alltså att brukare är mer nöjda än medborgare i allmänhet, dvs. de med egna erfarenheter är klart mindre kritiska än de som saknar personlig kontakt med verksamhetsområdet. Samma resultat rapporteras också i studier i andra länder (se t.ex. Pettersen och Rose 1997). För bedömningen av service är det främst brukarrollen och egna erfarenheter som är avgörande och inte ideologi och partisympati (Johansson, Nilsson och Strömberg 2001).

Medborgarnas prioritering av service

I SOM-undersökningarna bildar utvärderingsperspektivet utgångspunkten för servicefrågorna, då det är medborgarnas bedömning av hittillsvarande insatser som är det primära. Det föreligger stora skillnader mellan olika serviceområden och det har skett betydande förändringar över tid. I undersökningar som utgår från ett budgetperspektiv, då de svarande får ta ställning till om man vill öka eller minska insatserna eller om det är bra som det är, redovisas större stabilitet. Medborgarna har oförändrat velat öka insatserna inom tunga välfärdsområden. (Se Svallfors 1996 och 1999) En närmare jämförelse mellan de två typerna av undersökningar visar emellertid att det föreligger en metodeffekt, där inriktningen på ökade och minskade anslag ger mindre förändringar över tid, dvs. både om man är nöjd eller missnöjd med servicen kan man vilja se en utbyggd service. (Johansson, Nilsson och Strömberg 2001)

Även i SOM-undersökningarna aktualiseras budgetperspektivet som ett komplement till utvärderingen av service. Efter bedömningen av servicen inom 18 olika verksamhetsområden i riksundersökningen 2005 ombads de svarande att prioritera servicen genom att ange vilket av de uppräknade områdena det är mest angeläget att satsa på respektive vilket av serviceområdena det i första hand skall minskas på om förändringar skall göras. Av samtliga tillfrågade angav ca 90 procent vad man skulle vilja satsa på och tre fjärdedelar vad man i första hand skulle minska på.

Tabell 2 *Prioriteringar ur ett budgetperspektiv 2005 (procent)*

Mest angeläget att satsa på	procent	I första hand minskas på	procent
Äldreomsorg	19	Friskola	26
Möjligheten att få jobb	18	Kulturaktiviteter	17
Sjukhusvård	11	Privattandläkare	5
Kommunal grundskola	10	Gator och vägar	5
Vårdcentral	7	Fritidsverksamhet	4
Tillgång på bostäder	5	Privatläkare	4
Kommunal barnomsorg	3	Bibliotek	3
Gator och vägar	3	Tillgång på bostäder	2
Kollektivtrafik	2	Miljövård	2
Miljövård	2	Kollektivtrafik	1
Övriga	8	Övriga	5
Andel ej svar	12	Andel ej svar	26
Antal personer 1724	100	Antal personer 1724	100

Kommentar: Frågans formulering: *Om förändringar av servicen skall göras, vilket serviceområde anser Du att: Det är mest angeläget att satsa på? respektive Det i första hand skall minskas på?* Procentbasen utgörs av antalet personer som deltagit i undersökningen. *Källa:* Den politikinriktade riksundersökningen 2005.

I tabell 2 redovisas prioriteringarna. När det gäller ökade satsningar är det två områden i den nationella undersökningen 2005 som prioriteras av närmare 20 procent nämligen äldreomsorg och möjligheten att få jobb därnäst kommer sjukhusvård och kommunal grundskola med 10 procent. I de västsvenska undersökningarna har sjukhusvård, äldreomsorg samt kommunal grundskola legat i topp sedan 1998 medan möjligheten att få jobb prioriterats högre under senare år. Vårdcentraler ligger på femte plats och förstärker bilden av att vården är ett av medborgarna högt prioriterat område. Övriga serviceområden ligger väsentligt lägre.

Av de tio områden som det är mest angeläget att satsa på är tre regionala nämligen sjukhusvård, vårdcentral och kollektivtrafik; äldreomsorg, grundskola och tillgången på bostäder är huvudsakligen primärkommunala medan sysselsättningen primärt är en statlig angelägenhet. Gränserna för ansvaret för samhällsorganisationens olika nivåer är emellertid långt ifrån helt klara inom flera verksamhetsområden.

Vid bedömningen av vilka serviceområden som man i första hand bör satsa på är medborgarnas partisympati av mindre betydelse. Det finns stor samstämmighet över blockgränsen om att sjukhusvård, äldreomsorg, grundskola och jobben är viktiga områden som bör prioriteras. Däremot är medborgarnas prioriteringar av serviceområden relaterade till ålder och nyttjande av service. Villigheten att satsa på äldreomsorg ökar inte överraskande med stigande ålder. Det är främst personer över femtio år som vill höja anslagen till äldreomsorgen medan åldersgrupper med många föräldrar vill öka anslagen till den kommunala grundskolan. Prioriteringarna präglas av vilka serviceområden man i första hand är berörda av. Oavsett ålder är sjukhusvård ett viktigt område om nya satsningar skall göras. Sjukhusfrågorna har dock en speciell politisk sprängkraft på berörda orter, vilket det finns många exempel på. Förändringar av strukturen på detta område är därför mycket svåra att genomföra inte minst genom de lokala mediernas bevakning av dessa frågor. (Andersson 2006; Nilsson 2004)

Friskola är det utan jämförelse oftast nämnda besparingsobjektet och därefter kommer kulturaktiviteter medan övriga nämnda områden har väsentligt lägre siffror. Gemensamt för de områden som nämns som besparingsobjekt är att de uppfattas som icke obligatoriska uppgifter. I riksundersökningen vill drygt var fjärde svarande i första hand minska på friskolorna och det är i huvudsak inte en partiskiljande fråga. Alla partiers sympatisörer utom m anger detta område som det som man i första hand skall minska på om förändringar skall göras. De moderata sympatisörerna anger i första hand kulturaktiviteter med friskolor på andra plats. Över blockgränserna finns stora likheter mellan partiernas sympatisörer, också när det gäller att det skall minskas på kulturaktiviteter om förändringar av servicen skall göras.

Att friskola är det oftast nämnda området som man i första hand kan minska på går igen i andra undersökningar. Samma resultat redovisas från de regionala undersökningarna i Skåne och Västsverige, och i kommunala studier oavsett kommuntyp

över tid. (Persson 1999, Granqvist 2004 a och b, Nilsson 2004 och 2006). Samtidigt kan vi notera att fler än tidigare vill satsa mer på friskolor, vilket innebär att opinionen i denna fråga är splittrad också inom flera av partierna. Se avsnittet om privatisering.

Service demokratis återkomst

I en artikel i Dagens Nyheter 1956 myntade Jörgen Westerstahl begreppet *service demokrati*.⁴ Westerstahl konstaterade att den tidigare åsiktseliten inom partierna med idépolitiker som var övertygade socialister, principfasta liberaler eller utprägglade konservativa fått träda tillbaka för en ny typ av politiker. I stället hade partiledningarna tagit över och agerade i ständigt samspel med de stora passiva väljarmassorna. Själva nerven i den nya service demokratin är enligt Westerstahl samspelet mellan eliten och folket och det sker över huvudet på eller med hjälp av det aktiva mellanskiktet. Politikerna tävlar inbördes om att lösa olika gruppers problem och anteciperar dem; ”stundom har man intrycket att förslagen till botemedel föreligger redan innan de berörda själva blivit medvetna om problemen” (Westerstahl 1956).

Service demokratis epok inleddes då socialdemokraterna vann valet 1936 på ett socialt reformprogram. Valsegern innebar en tyngdpunktsförskjutning i politiken från ideella till materiella frågor. Partiernas strategier inriktades från och med nu på att dra till sig väljare med hjälp av sociala reformer (Westerstahl 1995). Detta innebar också ett byta av huvudarena. I stället för att främst sträva efter att få stöd för åsikter om den rätta politiken bland de egna medlemmarna på partiarenan, gällde det nu för partiledningarna att på väljararenan vinna nya röster med en reformpolitik som vädjade till breda samhällsgrupper. Socialdemokraterna var först på planen de andra partierna följde efter.

Service demokratin betonar politikens resultat. För bedömningen av det politiska systemet och dess sätt att fungera blir följaktligen medborgarnas inställning till den verksamhet som bedrivs och den service som tillhandahålls ett viktigt kriterium. I mitten av 1990-talet hävdade Westerstahl att service demokratis epok var till ända när kassan var tom. Partierna kommer inte att kunna vinna väljare genom att utlova nya reformer. Politikerna måste ta av sig den gamla jultomteklädnaden. Övergången från ekonomisk expansion till nedskärningar hade enligt Westerstahl inneburit service demokratis fall (Westerstahl 1995).

Den svenska välfärdsstatens stora omfattning gör emellertid att frågor om den offentliga sektorn storlek, skatter och service har stor betydelse för medborgarna även i tider av åtstramning och begränsningar. I den meningen dog aldrig service demokratin I dagens läge med goda offentliga finanser och budgetöverskott finns åter utrymme för nya satsningar eller skattesänkningar. De traditionella välfärdsfrågorna är centrala för medborgarnas ställningstagande till partierna i valen. Service demokratin i dess ursprungliga betydelse har återuppstått.

Noter

- ¹ Inskränkningen i rätten att överlämna driften akutsjukhus till annan upphörde att gälla med utgången av 2002, då de i riksdagen samverkande partierna inte kunde enas om en förlängning av lagen. Baserat på en överenskommelse mellan regeringen och Vänsterpartiet och Miljöpartiet om vilka villkor som i framtiden skall gälla för alternativa driftsformer inom vården har ett förslag till ändring av Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) utarbetats. Förslaget innebär att "Om landsting överlämnar ansvaret för driften av hälso- och sjukvård som ges vid ett sjukhus till annan skall avtalet innehålla villkor om att verksamheten inte får drivas med syfte att skapa vinst åt ägare eller motsvarande intressent." (Socialdepartementet, Promemoria 2004-06-23, Lagrådsremiss – Driftsformer för offentligt finansierade sjukhus, 2005-03-10)
- ² För mindre partier i mitten är dock svängningarna stora mellan åren; jfr värdena för c-, kd- och mp-sympatisörer 2004 och 2005.
- ³ Genomgående används uttrycket bedömning av service och inte serviceattityder eftersom det kognitiva elementet är stort.
- ⁴ Detta avsnitt bygger på en tidigare artikel *Medborgarna och servicedemokratin* (Nilsson 1996), som publicerades i en festskrift till Jörgen Westerståhls åttiöårsdag. Se också Nilsson 2004.

Referenser

- Andersson, U (2006) "Rör inte vårt akutsjukhus" i Nilsson, L (red) *Nya gränser – Västsverige*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Asp, K (1986), *Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Blomqvist, P 2005 "Privatisering av sjukvård; lösning eller komplikation" i *Socialvetenskaplig tidskrift* 2005:2-3.
- Blomqvist, P & Rothstein, B (2000), *Välfärdsstatens nya ansikte. Demokrati och marknadsreformer inom den offentliga sektorn*. Agora.
- Carlson, B R (2006) "Friskolor mellan ideologi och erfarenhet" i Nilsson, L (red) *Nya gränser – Västsverige*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Esaiasson, P och Håkansson, N (2002) *Besked i kväll! Valprogrammen i svensk radio och TV*. Stiftelsen Etermedierna i Sverige.
- Esping-Andersen, G (1996), "After the Golden Age? Welfare State Dilemmas in a Global Economy." In Esping-Andersen, G, ed. *Welfare States in Transition*. Sage Publications.
- Esping-Andersen, G (2002) "Towards the Good Society, Once Again?" In Esping-Andersen, G m.fl. (2002) *Why we need a New Welfare State*. Oxford University Press.

- Granqvist, N (2004a) *Kommunundersökningen. Lerum 2004*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Granqvist, N (2004b) *Kommunundersökningen. Stenungsund 2004*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Hadenius, A (1981) *Spelet om skatten*. Norstedts.
- Holmberg, S och Oscarsson, H (2004) *Väljare. Svenskt väljarbete under 50 år*. Norstedts juridik.
- Håkansson, A red. (1997), *Folket och kommunerna. Systemskiftet som kom av sig*. Rapport nr 1997:1. Statsvetenskapliga institutionen, Stockholm universitetet.
- Höglund, L och Johansson, M (2001), "Vad gör folk på biblioteket?" i Holmberg, S och Weibull, L (red), *Land Du välsignade?*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Johansson, B (1998), *Nyheter mitt ibland oss. Kommunal nyheter, personlig erfarenhet och lokal opinionsbildning*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Johansson, F, Nilsson, L och Strömberg, L (2001), *Kommunal demokrati under fyra decennier*. Liber.
- Jönsson, S m.fl. (1997), *Decentraliserad välfärdsstad. Demokrati, effektivitet, service*. SNS Förlag.
- Kumlin, S (2003) *The Personal and the Political. How Personal Welfare State Experiences Affect Political Trust and Ideology*. Göteborg Studies in Politics 78, Göteborg University.
- Lundqvist, Lennart J (2001) "Privatisering – varför och varför inte," i Rothstein, Bo (red) *Politik som organisering. förvaltningspolitikens grundproblem*. Stockholm: SNS Förlag.
- Nilsson, L (1996) "Medborgarna och servicedemokratin" i Rothstein, B och Särilvik, B red, *Vetenskapen om politik*. Festskrift till professor emeritus Jörgen Westerståhl. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L (2000), "Opinionstrender och medieeffekter," i Fridolf, M (red), *Vem formar politiken i kommunerna?*. SNS Förlag.
- Nilsson, L (2001), "Nöjda – missnöjda medborgare" i Johansson, F, Nilsson, L och Strömberg, L (2001), *Kommunal demokrati under fyra decennier*. Liber.
- Nilsson, L (2004), "Service och demokrati" i Nilsson, L red. *Svensk samhällsorganisation i förändring. Västsverige vid millennieskiftet*. CEFOS och SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L (2006), "Service och lokal och regional demokrati" i Nilsson, L red. *Nya gränser – Skåne*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Lennart och Strömberg, Lars (1988) "Offentligt – privat, Svenska Folkets åsikter om privatisering och avreglering," i Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red), *SOM-undersökningen 1987*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Persson, J (1999), *Storstadsregionens kontraster. Kommunundersökningarna i Göteborgsregionen 1996-1998*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Petersson, O m.fl. (2002) *Demokrati utan ansvar*. Demokratirådets rapport 2002. SNS Förlag.
- Petterssen, P A och Rose, L E (1997), "Den norske kommunen: Hva politikerne ønsket og hva ønsker folket?" i Baldersheim, H m.fl., red., *Kommunalt selvstyre i velferdsstaten*. Tano Aschenhoug.
- Proposition 2000/01:36, *Sjukhus med vinstsyfte*.
- Samhälle Opinion Massmedia. Västra Götaland 2005*, SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Segerfeldt, F (2003) *Vatten till salu. Hur företag och marknad kan lösa världens vattenkris*. Pejling nr 44, Timbro.
- Shiva, V (2003) *Krig om vatten: plundring och profit*. Ordfront.
- Socialdepartementet*, Promemoria 2004-06-23.
- Socialdepartementet*, Lagrådsremiss – Driftsformer för offentligt finansierade sjukhus, 2005-03-10.
- Svallfors, S (1996) *Välfärdsstatens moraliska ekonomi. Välfärdsopinionen i 90-talets Sverige*. Borea.
- Svallfors, S (1999), *Mellan risk och tilltro. Opinionsstödet för en kollektiv välfärdsolitik*. Umeå Studies in Sociology No 114.
- Westerståhl, J (1956), "Servicedemokrati." *Dagens Nyheter* 1956-08-04.
- Westerståhl, J (1970), *Ett forskningsprogram. Den kommunala självstyrelsen 1*. Almqvist & Wiksell.
- Westerståhl, J (1995), "Servicedemokratis fall." *Göteborgs-Posten* 1995-07-30.

DU STORA NYA VÄRLD

SÖREN HOLMBERG OCH LENNART WEIBULL

Utopier har alltid utgjort en stark lockelse på människor. De är tankefigurer som skapar debatt och kontrovers. Paradiset finns inbäddat både i religiösa framtidsbilder och i de stora politiska ideologierna. Nyligen har författaren Anders Ehnmark (2006) i en essä pekat på att dagens politik saknar sådana framtidsvisioner och efterlyst nya utopier som ett sätt att skapa spänning i det politiska livet.

Men utopin behöver inte vara drömmen om lyckolandet. I skönlitteraturen är framtidsbilderna inte sällan pessimistiska och bygger på framskrivningar av negativa drag i det samtida samhället. Boken *1984* av Georg Orwell är kanske det mest typiska exemplet. En annan och mindre citerad framtidsvision är Aldous Huxleys *Brave New World* från 1932 (På svenska *Du sköna nya värld* redan samma år). *Brave New World* ger en starkt pessimistisk framtidsbild. Huxley fick inspirationen till romanen av H.G. Wells roman *Men like Gods* från 1923 som i 1920-talets anda tecknar en mycket positiv framtidsbild av det lyckliga samhället. Men nu var det 1930-talet och Huxley betecknade själv sin roman som en 'negativ utopi'.

Det intressanta med *Brave New World* är att den på ytan faktiskt beskriver ett samhälle som lyckats uppnå mycket av det som man under mellankrigstiden hade förhoppningar om. Det hela utspelas år 2540 – med vår tideräkning. Samhället är rikt och erbjuder sina medborgare all typ av service – krig och fattigdom har avskaffats, nationalstaterna har försvunnit och en världsregering styr, alla raser är lika och människor är lyckliga.

Den negativa resonansbotten som finns i *Du sköna nya värld* utgår ifrån att det är ett alltför välorganiserat samhälle, där människor har underordnats organisationen. Världsstaten är inspirerad av Henry Fords idéer om den välorganiserade fabriken.¹ Men genom samhällets konformism upphör också mycket av den mångfald som skapar livskvalitet: kulturell mångfald, litteratur, konst och religion. Det blir istället ett samhälle präglad av hedonism där livsnjutningen bygger på ett promiskuöst sexualliv och droger. I romanen finns även en motbild visualiserad genom en isolerad stamkultur präglad av andra värderingar. Antihjälten från den glömda stammen som söker gå emot världsstaten lider dock slutligen nederlag.

Du sköna nya värld har klara beröringspunkter med såväl Charlie Chaplins samhällskritiska film *Moderna tider* från 1939 och George Orwells *1984* som utkom 1949. Men det som gör Aldous Huxleys roman mest aktuell är det globala perspektivet. Den övernationella, globala staten är i Huxleys nya värld ingen lycklig modell eftersom den reducerar den samhälleliga mångfalden och därmed livskvaliteten hos medborgarna. Den konfliktdimension som han frammanar – nationella militarise-

rade makter kontra en övernationell totalitarism (Huxley, 1965:15) – har stor relevans i en tid då den ökade globaliseringen är grunden för både optimistiska och pessimistiska framtidsbilder. Det är bakgrunden till att vi i titeln på 2006 års publikation från SOM-institutet valt att anspela på boktiteln *Du sköna nya värld*.

SOM-institutets syfte med sina årliga studier av svenska folkets attityder och beteenden är inte att ge underlag för utopier. Snarast är tanken att mätningarna skall vara något som olika visioner måste konfronteras med. Den grundfråga vi ställer gäller inte det önskvärda tillståndet utan istället hur det faktiskt förhåller sig. Vi har därför valt att avvika något från Aldous Huxley's romantitel genom att inte ta ställning till om världen är skön eller inte, utan valt att peka på det faktum att den är stor och ny. Vi driver inte någon tes om en pessimistisk samhällsutveckling utan försöker istället sätta fokus på hur vi svenskar uppfattar den värld som med nya organisationer och nya tekniker blivit allt större och samtidigt allt närmare. Och som dessutom påverkar oss allt mer. Det vi ytterst vill belysa är hur förändringar i vår omvärld påverkat vårt sätt att se på världen och på oss själva.

Sedan SOM-institutet började sina årliga mätningar har vi noterat många opiniononssvängningar. Boktitlar som 'Ett missnöjt folk' (1996) eller 'Ljusnande framtid' (1998) reflekterar sådana skillnader i stämninglägen. De tendenser vi tyckt oss se i den svenska opinionen de senaste åren är svårare att värdera. Omvärlden påverkar oss på olika sätt och mönstren är otydliga. Visserligen finns det en allmän försvagning i samhällsförtroendet men samtidigt en ökande optimism om framtiden. Vi vet av tjugo års SOM-mätningar att opinioner kan skapas snabbt även om tendenserna till en början kan vara mångtydiga. Den linje vi hela tiden följer är att pröva motbilder och ställa frågor hur en kortsiktig opinion förhåller sig till långsiktiga trender.

I detta inledande kapitel gäller frågan de övergripande tendenserna. På samma sätt som tidigare år analyserar vi det genom att lyfta fram och kommentera ett antal exempel på trender som på ett översiktligt sätt speglar förändringstendenser i politik och samhälle hösten 2005 i ljuset av de tendenser vi sett under de gångna två decennierna. Vi har också försökt att anknyta till bokens tema om den stora nya världen som vi inte bara har utanför husknuten utan även mitt ibland oss. För att belysa det senare har vi i år valt att som särskilt tema belysa svenska folkets inställning till ett antal olika världsreligioner.

Den svenska problembilden...

I SOM-institutets årliga mätningar har vi funnit många exempel på global påverkan av den svenska opinionen. Stämningläget i Sverige skall ses i relief av vad som händer i omvärlden. Terrorbombningarna av New York och Washington den 11 september 2001 bidrog till ett ökat förtroende för *svenska* politiska institutioner. På ett likartat sätt är svenska folkets hotbilder i hög grad bestämda av händelser på global nivå, oavsett om det gäller kärnkraftsolyckor eller hungerkatastrofer. Men

när svenskarna år 2005 anger vad som är de viktigaste samhällsproblemen får omvärlden mindre utrymme.

Det är fem samhällsproblem som ligger i topp när svenskar hösten 2005 pekar ut de viktigaste samhällsfrågorna². Sysselsättning och sjukvård ligger klart högst och nämns båda av omkring 30 procent av samtliga svarande, medan äldre frågor, skola/utbildning samt lag och ordning anges av mellan 20 och 15. Internationella frågor, inklusive terrorism, svarar för endast en procent. Låga andelar har även kommunikationer, bostäder, EU-frågor, jordbruk och offentlig sektor, inklusive privatisering. En annan samhällsfråga, som delvis har sin bakgrund i globaliseringen – invandring och flyktingar – ligger relativt högt på svenskarnas dagordning (plats sex).

I jämförelse med 2004 är det framför allt sysselsättning som ökat – från 20 till 33 procent – och når sin högsta andel sedan 1998 och har en klart uppåtgående trend. Övriga samhällsfrågor ligger förhållandevis stabilt i opinionen; möjligen finns det en svagt nedåtgående tendens för sjukvården och en viss uppgång för flyktingar och invandring. De områden som befinner sig mot mitten av rangordningen, men som inte uppvisar några trender vare sig upp eller ned är Sveriges ekonomi, miljön, skatterna och socialpolitiken.

Det finns vissa klara skillnader i olika gruppers bedömning av vilka som är de viktigaste samhällsfrågorna (tabell 2). Sysselsättning, ekonomi, skatter och energi/kärnkraft nämns något oftare av män, medan vård, skola och omsorg samt jämställdhet ligger klart högre på kvinnors agenda. I övrigt är skillnaderna mellan mäns och kvinnors bedömningar relativt små. Frågor som sjukvård och äldre vård – två områden som ligger högst bland personer över 60 år – samt i någon mån lag och ordning blir viktigare med ökande ålder. Omvänt förhållande gäller miljöfrågor, invandring/flyktingar samt skatter, som yngre anser viktigare än äldre. De medelålders nyckelfråga är sysselsättningen.

När det gäller sympatisörer till olika politiska partier toppar sysselsättning som den viktigaste samhällsfrågan hos samtliga partier, undantaget kristdemokraterna (sjukvård) och miljöpartiet (miljöfrågor). Ekonomi och skatter ligger klart högre bland moderata sympatisörer medan sympatisörer till v och mp har relativt sett höga andelar för jämställdhet. Mönstret är det som kunde förväntas från andra studier av väljarnas agenda (Holmberg och Oscarsson, 2004).

...i ett globalt perspektiv

Det som bidrar till den låga andelen för internationella frågor är att frågan explicit gäller 'i Sverige' och alltså avser sådant som direkt framträder inom landet. När vi däremot utan att nämna Sverige i frågan ber svarspersonerna att ta ställning till i vad mån de känner oro för ett antal nationella såväl som internationella utvecklingstendenser visar det sig inte oväntat att globala frågor hamnar högt på listan. I mätningarna under senare år ingår tio olika fenomen som vi har mätt flera gånger. Ett studium av hur resultaten har förändrats säger någonting om hur svenskar upplever samtidens hotbilder (jfr även Marcia Grimes och Rutger Lindahls kapitel).

Tabell 1 Medborgarnas dagordning när det gäller viktiga samhällsfrågor 1987 – 2005 (procent)

Samhällsfråga	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
sysselsättning	15	6	2	7	39	49	59	58	51	58	50	51	28	14	14	14	14	20	33
sjukvård	14	21	22	24	20	19	22	18	15	25	35	30	41	39	41	38	43	33	29
pensioner/äldreomsorg	10	10	16	13	16	14	16	12	10	17	19	15	21	23	22	24	21	19	20
utbildning/skola	12	9	12	10	11	9	4	8	7	10	22	34	38	35	37	32	23	18	19
lag och ordning	20	13	38	11	15	8	9	11	25	14	13	15	16	15	12	12	18	18	16
invandring/flyktingar	7	8	11	14	13	19	25	12	14	13	10	8	13	12	13	19	11	11	14
miljö	48	62	46	32	38	19	17	20	27	10	10	9	11	9	9	10	6	7	10
Sveriges ekonomi	8	10	9	32	24	39	29	32	24	10	7	9	7	6	9	10	11	9	9
skatter	7	9	14	13	6	3	2	3	2	4	6	7	5	8	7	7	6	7	9
socialpolitik	3	5	3	6	9	7	5	6	6	7	4	17	6	7	6	6	9	8	6
familjepolitik	6	9	8	8	7	8	9	6	4	6	7	7	5	7	6	7	7	6	5
religion/moral	1	4	3	2	2	2	1	2	3	5	2	2	3	4	4	4	5	4	4
energi/kärnkraft	7	6	8	11	1	2	2	1	2	2	2	2	0	1	1	1	1	1	2
EU/EMU	1	3	3	7	6	11	9	15	7	3	3	4	3	4	3	3	7	3	1
offentl sektor/privatisering	3	2	2	4	2	3	2	2	3	7	2	2	2	2	2	1	4	1	1
kommunikationer	1	1	1	2	1	0	0	1	0	0	1	1	1	2	2	2	1	1	1
jordbruk/decentralisering	2	2	2	1	3	1	1	0	0	0	1	1	1	1	2	2	1	1	1

Kommentar: Resultaten kommer från RikssOM 2005. Enkätfrågan lyder: "Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker Du är viktigast i Sverige idag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem." Samtliga svars personer ingår i procentbasen.

Tabell 2 Medborgarnas dagordning när det gäller viktiga samhällsproblem efter kön, ålder och yrkesgrupp (procent)

samhällsfråga	samtliga	kv	män	15-30	31-60	61-85	arbetare	högre tj män	företagare
sysselsättning	33	30	35	30	36	28	34	39	35
sjukvård	29	33	24	17	31	34	28	33	33
pensioner/äldreomsorg	20	25	15	8	18	33	21	22	22
utbildning/skola	19	23	15	11	21	20	19	24	18
lag och ordning	16	14	17	12	15	19	15	18	17
invandring/flyktingar	14	13	16	17	15	12	14	17	17
miljö	10	10	9	13	11	6	8	9	6
Sveriges ekonomi	9	6	12	9	10	6	8	10	15
skatter	9	5	12	10	9	6	5	14	15
socialpolitik	6	6	7	6	7	5	4	10	8
familjepolitik	5	7	2	5	6	5	6	3	6
religion/moral	4	4	4	3	4	4	4	4	4
jämställdhet	3	5	1	7	2	1	3	2	0
energi/kärnkraft	2	1	3	1	2	2	1	4	2
kommunikationer	1	1	2	2	2	1	1	1	1
bostäder	1	1	2	2	1	1	1	1	1
internationellt/terror	1	1	2	2	2	1	1	2	1
EU	1	1	2	2	1	1	0	2	2
jordbruk/decentralisering	1	1	1	1	1	1	0	2	1
offentlig sektor/privatisering	1	1	1	1	1	0	0	0	2

Kommentar: Resultaten kommer från RikssOM 2005. Enkätfrågan lyder: "Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker Du är viktigast i Sverige idag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem." Samtliga svars personer ingår i procentbasen.

Det är framför allt tre frågor som ligger högst bland de tio vi frågar om hösten 2005: förändringar i jordens klimat, terrorism och miljöförstöring. Omkring hälften av svenskarna upplever dem som de mest oroande hoten inför framtiden (tabell 3). Klimatfrågan upplevs dessutom i ökad grad som ett hot. Förändringar i jordens klimat var det fenomen som flest människor oroade sig för i studien 2005 (51 procent mycket oroande). Tidigare år på 2000-talet har motsvarande orossiffra varit lägre, kring 40 procent.

Fattigdomen i tredje världen är också på väg upp på oroslistan. Andelen som förklarade sig mycket oroade var 41 procent 2005, upp från 35-procentsnivån tidigare. Oron för terrorn är däremot inte lika stor som tidigare, som t ex 2001 efter septemberattacken i USA eller 1986 efter mordet på Olof Palme, och uppvisar de senaste åren en svagt nedåtgående trend.

Miljöförstörelsen uppfattades som mest oroande i första mätningen 1986 då hela 72 procent sa att de var ”mycket oroade”. Det är den högsta orossiffran vi hittills mätt i SOM. Sedan dess har dock oron för miljön minskat. I mätningen 2005 förklarade sig 48 procent mycket oroliga för miljön; ungefär samma orosnivå som i de närmast föregående årens mätningar. Jämfört med 1980- och 90-talen har oron för miljön alltså minskat. Samtidigt finns det klart delade meningar i opinionen. På en direkt fråga om hur man betraktar samhällsutvecklingen under de 10-15 senaste åren menar 40 procent att miljön förbättrats medan 38 procent menar att den försämrats.

En annan fråga som bedöms som ganska oroande är risken för stor arbetslöshet, med över 40 procent som upplever mycket eller ganska stor oro. Arbetslösheten som oroskälla är på väg upp. Andelen mycket oroade var 44 procent 2005, att jämföra med 17 procent år 2000. Under 1990-talets krisår var dock oron för arbetslösheten klart högre än idag t ex 1993 eller 1996 (60 respektive 68 procent).

Längre ned på rangordningen hamnar naturkatastrofer, ökat antal flyktingar och militära konflikter. Och än längre ned kommer sinande oljekällor och ekonomisk kris med under 20 procent som uttrycker stor oro.

På de punkter där vi kan jämföra med svaren på den öppna frågan stämmer rangordningen. Arbetslöshet är i båda fallen klart högre placerad än flyktingfrågan, som i sin tur ligger klart över ekonomisk kris. Det som möjligen kan uppfattas som en avvikelse är miljö, som kommer högt på oroslistan, men lågt som svenskt samhällsproblem. Med en viss tillspetsning kan påstås att svenskarna inte känner någon stor oro för utvecklingen i Sverige, samtidigt som det som händer på den globala nivån är mer oroande.

Bland de åtta företeelser som vi frågar om i orosbatteriet och som vi frågat om i tidigare undersökningar är det två som får sina högsta siffror i 2005 års mätning. Det är oron för förändringarna i jordens klimat och för fattigdomen i tredje världen. Övriga orossiffror är antingen i huvudsak stabila eller lägre än de varit tidigare. Oron för arbetslösheten har dock, precis som i svaren på den öppna frågan, en stigande tendens, medan oron för en ekonomisk kris snarast är svagt fallande.

Tabell 3 Vad oroar svenskarna? (procent)

Fråga: ”Om Du ser till läget i dag, vad upplever Du själv som mest oroande inför framtiden?”

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Max	
Miljöförstöring	72	-	-	-	-	58	-	51	50	-	56	-	-	-	38	38	43	50	47	48	72	
Stor arbetslöshet	-	-	-	-	-	56	-	60	48	-	68	-	-	-	17	25	38	40	-	44	68	
Terrorism	64	-	51	-	-	39	-	31	28	-	38	-	-	-	27	59	41	52	51	48	64	
Ny nazism	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	56	54	54	57	-	-	57	
Organiserad brottslighet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	45	47	56	49	-	56	
De militära rustningarna	52	-	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	52	
Förändringar i jordens klimat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	37	39	40	36	51	51	
Fattigdomen i tredje världen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	37	-	-	-	37	35	33	-	-	-	41	41
Ekonomisk kris	-	-	-	-	-	39	-	37	30	-	29	-	-	-	9	17	24	23	17	16	39	
Ökat antal flyktingar	-	-	-	-	-	-	-	38	30	-	29	-	-	-	17	20	27	28	20	24	38	
Naturkatastrofer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	38	
Ett nytt världskrig	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	34	26	-	-	-	34	
Situationen i Ryssland	-	-	-	-	-	-	-	31	22	-	18	-	-	-	12	-	-	-	-	-	31	
Religiösa motsättningar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	-	28	
Befolkningsökningen	18	-	28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	28	
Motsättningarna mellan rika och fattiga länder	27	-	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27	
Militära konflikter	-	-	-	-	-	25	-	25	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	25	
Risken för ett stormaktskrig	-	-	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	
Ökad alkoholkonsumtion	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	-	23	
Militanta veganer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	-	-	-	-	-	19	
Sinande oljekällor	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	
U-båtskränkningarna	-	-	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	
Företagens globalisering	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	16	
Motorcykelgång	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	15	

Källa: Riks-SOM-undersökningen

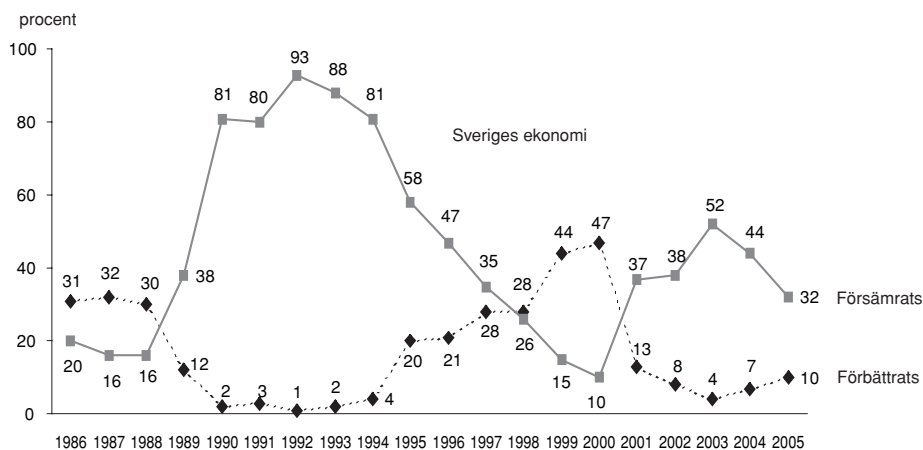
Kommentar: Resultaten visar andelen svarspersoner som svarat "mycket oroande", av de som besvarat åtminstone någon delfråga i frågebatteriet. Övriga svarsalternativ är "ganska oroande", "inte särskilt oroande", "inte alls oroande". 1986–1993 ställdes frågan specifikt "läget i världen i dag".

En företeelse som ligger relativt högt på oroslistan kom med för första gången år 2005. Det gäller naturkatastrofer. Förklaringen till den relativt höga andelen med orosvar (38 procent) är med all sannolikhet tsunamikatastrofen i Sydostasien på Annandag jul 2004 som i hög grad berörde Sverige. Till detta kom stormen Gudrun som i januari 2005 skövlade stora skogsområden i Sydsverige och senare orkanen Katrina som förstörde stora delar av New Orleans i USA. Tsunamikatastrofen och orkanen Katrina är exempel på hur händelser i helt andra delar av världen berör oss. I det sammanhanget finns det skäl att understryka att de övriga hot som svenskar känner oro inför är av samma globala karaktär: den stora nya världen uppfattas uppenbarligen inte alltid som särskilt skön.

Fortfarande dystert för den svenska ekonomin

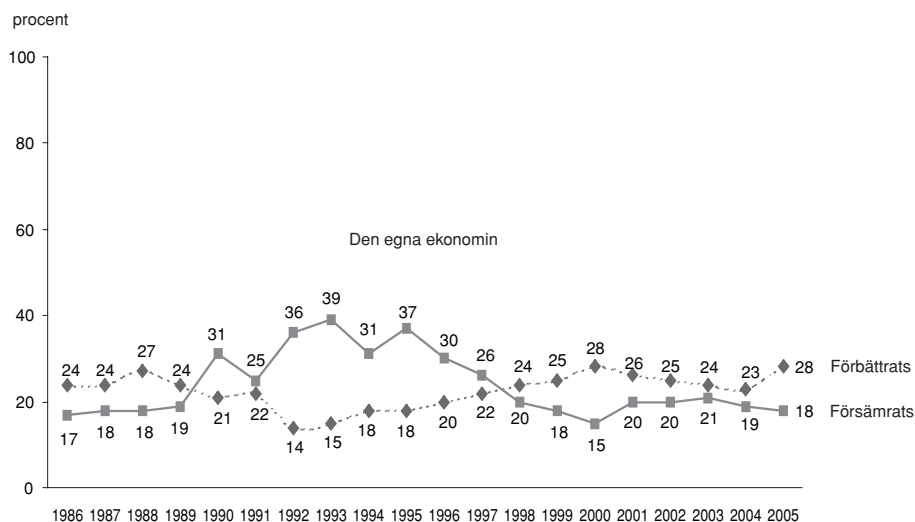
Svenska folkets bedömningar av hur den svenska ekonomin utvecklas är fortfarande övervägande negativa hösten 2005. Nästan en tredjedel av befolkningen (32 procent) uppfattar att ekonomin håller på att försämrans medan endast 10 procent ser en förbättring. Jämfört med åren innan är dock bedömningarna något ljusare 2005. Åren 2003 och 2004 var det hela 52 respektive 44 procent som såg en svensk ekonomi i utförsbacke. Lite mindre dåligt har det blivit enligt svenska folket.

Figur 1 a Allmänhetens bedömning av hur den svenska ekonomin har utvecklats under det senaste året: andel som anser att ekonomin har förbättrats respektive försämrats 1986 – 2005 (procent)

Kommentar: Enkätfrågan innehåller också svarsalternativet "förblivit ungefär densamma". Samtliga svarpersoner i SOM utgör procentbasen.

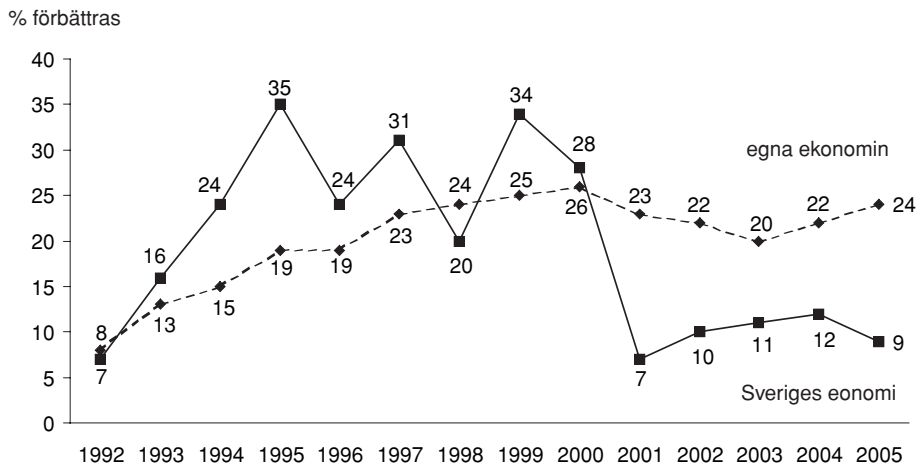
Figur 1 b Allmänhetens bedömning av hur den egna ekonomiska situationen har utvecklats under det senaste året: andel som anser att ekonomin har förbättrats respektive försämrats 1986 – 2005 (procent)

Kommentar: Enkätfrågan innehåller också svarsalternativet "förblivit ungefär densamma". Samtliga svarspersoner i SOM utgör procentbasen.

Bedömningarna är klart mer positiva när det gäller hur den egna ekonomin utvecklas. Klart fler svenskar anser att den egna ekonomin har förbättrats (28 procent) än som uppfattar att den försämrats (18 procent). Siffrorna är de näst mest positiva vi någonsin uppmätt för hur den personliga ekonomin förändrats bland SOMs svarspersoner. Endast resultaten från år 2000 är något lite bättre. Svenska folket tycker det ekonomiskt går klart bättre för dem själva än för Sverige.

Samma slags optimism för egen del men pessimism när det gäller Sverige finner vi om man ser på hur svenska folket bedömer den framtida ekonomiska utvecklingen. Andelen svarspersoner i SOM 2005 som tror på en förbättrad personlig ekonomi under det närmaste året är 24 procent, upp från 20 respektive 22 procent de närmast föregående åren. När det gäller den svenska ekonomins framtid är bedömningarna klart mörkare. Endast 9 procent är optimister och tror på en förbättring under de närmaste tolv månaderna. Det är färre optimister än under åren 2002-2004 då andelen personer som trodde på förbättringar höll sig kring 10-12 procent. En optimistandel på endast 9 procent är den tredje lägsta vi mätt i SOM sedan början på 1990-talet. Endast åren 1992 och 2001 fanns det än färre optimister (7 procent i båda fallen).

Figur 2 Optimister när det gäller Sveriges respektive den egna ekonomins framtid (procent)

Kommentar: Resultaten visar andelen bland personer som besvarat enkätfrågan och svarat "förbättras" på frågan om Sveriges respektive den egna ekonomins utveckling de närmaste 12 månaderna.

Utvecklingen för svensk ekonomi hittills under 2006 torde ha gjort att svenska folkets dystra prognoser kommit på skam – kan man tycka. Företagens vinster och BNP-tillväxten har ökat snabbare än de flesta trodde, inklusive många experter. Men, å andra sidan, ekonomi är inte bara företagsvinster och tillväxt. När svarspersonerna besvarar frågan om hur svensk ekonomi utvecklas väger de kanske också in andra ting som exempelvis vad som händer med sysselsättning och vilka effekter den nya globala konkurrensen kan få i Sverige och i den stora nya världen.

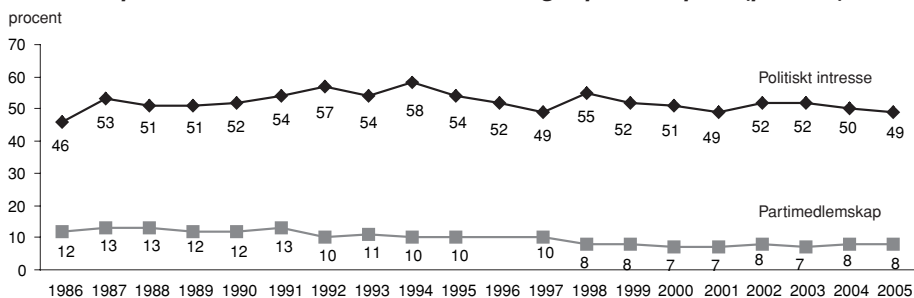
Om vi ser på hur olika socioekonomiska grupper ser på den ekonomiska framtiden framträder vissa skillnader som kan tyda på att människor betonar olika saker när det spår om vad som skall hända. När det gäller utvecklingen av den svenska ekonomin är personer från alla socialklasser övervägande pessimistiska, mest svartsynta är jordbrukare och företagare, minst negativa är högre tjänstemän. Arbetare ligger snittmässigt däremellan.

Talar vi istället om vad människor tror om den egna ekonomiska framtiden är alla yrkesgrupper övervägande optimistiska och tror på förbättringar. Mest optimistiska är företagare och högre tjänstemän medan jordbrukare och arbetare är minst förhoppningsfulla. Med andra ord, inför valåret 2006 är övre medelklassen inklusive företagare mer optimistiska om den egna ekonomiska utvecklingen än arbetarklassen. Det är alltså inte socialdemokraternas kärnväljare som ser mest positivt på den ekonomiska framtiden. Det gör istället den borgerliga alliansens kärnväljare.

Partierna i botten men politiskt intresse finns

Vi har i föregående års översikter visat på hur de politiska partierna tappar i upp-slutning och engagemang bland medborgarna. Andelen partimedlemmar går långsiktigt ned. Antalet medlemmar har på en tioårsperiod nästan halverats (Pettersson, 2005). De senaste åren har dock andelen som uppger sig vara medlemmar av ett politiskt parti varit förhållandevis stabila i SOM-institutets mätningar. Detsamma gäller 2005, där procentandelen ligger exakt på samma nivå som 2004 (figur 4).

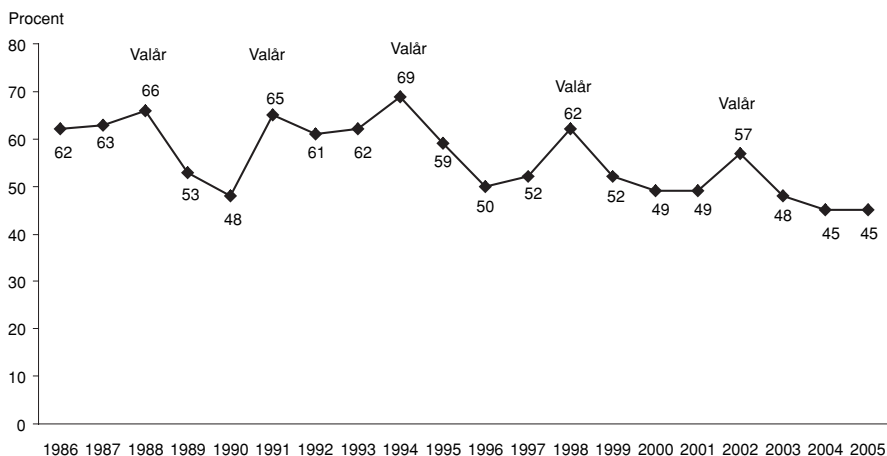
Figur 3 a Andel som uppger sig vara mycket eller ganska intresserade av politik och andel som är medlem i något politiskt parti (procent)

Kommentar: Samtliga svarspersoner ingår i procentbasen.

Figur 3b Grad av partiövertygelse 1986-2005 (procent)

Fråga: (till personer som uppgett sig sympatisera med något politiskt parti): ”Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?” Svartalernativ: ”ja, mycket övertygad; ja, något övertygad; nej”.

Kommentar: Resultaten visar andelen personer som svarat mycket eller något övertygad. Samtliga svarspersoner ingår i procentbasen.

Väljarnas grad av partiövertygelse – andelen svarspersoner som uttrycker en övertygelse i sin partisympati – sjunker också i en förhållandevis långsam takt. Resultatet för år 2004 var det lägsta vi någonsin uppmätt i SOM. Andelen (45 procent) är exakt densamma 2005. Eftersom graden av partiövertygelse har vad vi kallar en elektoral cykel, där partiövertygelsen stiger något valår för att sedan på nytt minska (jfr Holmberg, 1994 och Strömbäcks och Johanssons artikel i denna volym) kan vi dock förväntas oss en uppgång i 2006 års SOM-mätning. Den intressanta frågan är emellertid om partiövertygelsen kan hamna på samma nivå som valåret 2002 (57 procent). En hypotes baserad på utvecklingen sedan mitten av 1990-talet tyder på att värdet hamnar endast något över 50 procent.

Det finns samtidigt klara skillnader mellan sympatisörer till olika partier. Bland centerpartistiska sympatisörer skedde nedgången redan i slutet av 1980-talet medan den bland socialdemokrater främst inträffade i slutet av 1990-talet. Tappet i partiövertygelsen bland vänsterpartiets och miljöpartiets sympatisörer är i stor utsträckning något som hänt efter 1990-talets slut. År 2005 finner vi den högsta andelen partiövertygade anhängare bland moderata (59 procent), kristdemokratiska (53 procent) och socialdemokratiska (53 procent) sympatisörer.

Partierna tappar alltså något i opinionen, åtminstone på längre sikt. Någon motsvarande trend när det mer allmänt gäller intresset för politik är inte lika tydlig, även om en viss nedåtgående tendens kan spåras. SOMs siffror över andelen medborgare som uttrycker ett mycket eller ganska stort intresse för politik låg under 1990-talet – med ett par undantag – på närmare 55 procent. Efter 2000 har snittet var omkring 50 procent. Andelen med mycket eller ganska stort intresse är år 2005 49 procent; bland den lägsta nivå som uppmätts. Det finns dessutom anledning att tro att det politiska intresset 2005 skattas något för högt beroende på undersökningens något lägre svarsfrekvens; politiskt intresse visar sig hänga samman med benägenheten att svara (jfr Åsa Nilssons metodrapport i slutet av denna volym). Det tycks alltså som om det politiska intresset var högre under 1990-talets krisår än vad det varit under det lugnare 2000-talet.

Det finns en intressant gemensam nämnare mellan några år där vi uppmätt ett relativt lågt politiskt intresse i den svenska befolkningen, nämligen att det är året före ett val (1990, 1993, 1997 och 2001 men inte 1987). Även året före valet 1994 var andelen relativt låg för 1990-talet. Möjligen ser vi även i fråga om politiskt intresse en tendens till elektoral cykel även om denna inte på långt när är lika tydlig som i fråga om partiövertygelse (jfr Strömbäcks och Johanssons kapitel).

Fortsatt något åt höger

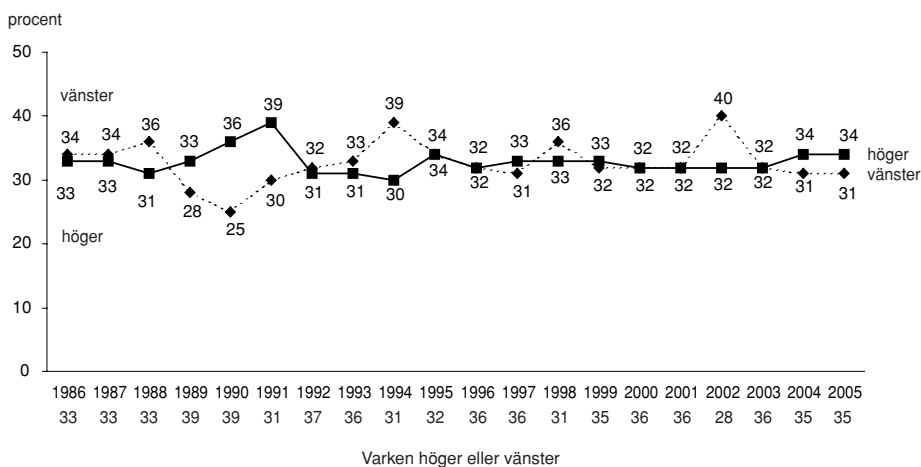
Få saker är så bestämmande för svenska folkets politiska beteende som människors ideologiska självförståelse – om man står till vänster, i mitten eller till höger. Människor som placerar sig till vänster röstar till cirka 95 procent på ett parti till vänster. Samma sak gäller bland människor som uppfattar sig som ideologiskt till höger. De röstar till cirka 95 procent på något borgerligt parti till höger (Holmberg, 2002).

Det är bland personer i mitten som rösterna kan gå till båda blocken, och det är där tveksamma och bytesbenägna väljare i första hand finns.

I Sverige har förhållandet mellan de ideologiska positionerna varit relativt stabilt under de senaste tio åren. Dessförinnan kunde vi notera en marknadsliberal högervind i slutet av 1980- och början av 1990-talet, vilken avlöstes av en svag vänstervind. Mätningen hösten 2005 ger i stort samma bild som året före. Det finns en svag övervikt för personer som ideologiskt lutar åt höger – 34 procent placerar sig själva klart eller något till höger medan 31 procent placerar sig klart eller något till vänster (figur 4). Inför valet 2006 är troligen den intressantaste siffran de 35 procent som placerar sig 'varken till höger eller till vänster'.

Figur 4 Ideologisk vänster-högerplacering (procent)

Fråga: "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-höger-skala. Var någonstans skulle Du placera Dig själv på en sådan vänster-högerskala?"

Kommentar: Resultaten visar andelen som uppgivit att de är klart eller något till vänster respektive klart eller något till höger, eller angivit att de är "varken vänster eller höger". Personer som ej besvarat frågan är ej medtagna i analysen. De utgör omkring 3 – 5 procent av svarspersonerna genom åren.

Ett närmare studium av kurvorna visar att det precis som när det gäller partiövertygelse finns en valårscykel när det gäller vänster-högervindar. Valåren sker det regelmässigt an svag förskjutning åt vänster bland medborgarna. Andelen väljare som placerar sig till vänster tenderar att öka valår. Det har inträffat i alla valår vi har undersökt – 1988, 1991, 1994, 1998 och 2002. Inför valet 2006 kan det vara av särskilt intresse att jämföra med siffrorna för förvalsåret 1997 och valåret 1998. Det

ideologiska mönstret i den svenska opinionen år 1997 liknar det vi ser för 2005. År 1998 hade opinionen svängt åt vänster främst genom att en del av dem som året före placerade sig i mitten nu positionerade sig något åt vänster. En hypotes inför 2006 skulle kunna vara att vi får ett likartat ideologiskt mönster som 1998, dvs en viss vänstersväng.

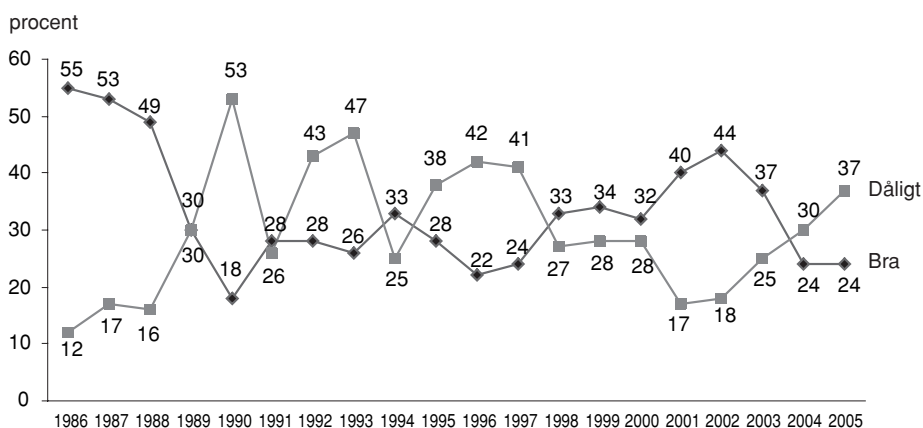
En övervikt för högern i opinionen kan antas gynna den borgerliga alliansen i valet. Siffrorna visar dock att en sådan övervikt ett förvaldsår inte är någon garanti för en alliansseger i valet. Den ideologiska vänstern och socialdemokraterna har tidigare visat att de kan komma igen under valår.

Försvagade siffror för regeringen

Även om den ideologiska vinden har betydelse för väljarnas val är givetvis regeringens agerande en lika viktig faktor. Det finns i valet ett element av ansvarsutkrävande. Väjlare som är missnöjd med hur en regering sköter sitt arbete har en stark tendens att bestraffa regeringen och istället rösta på något oppositionsparti. Resultaten i figur 5 är därför en fortsatt varningssignal för socialdemokraterna. Regeringens *Job Performance* bedöms 2005, i likhet med 2004, övervägande negativt. Samtidigt finns det en skillnad mellan de två åren: de regeringskritiska ökar sin andel – från 20 till 37 procent – men de som ger regeringen sitt stöd sjunker inte motsvarande grad. De håller sig på 24 procent.

Figur 5 Bedömning av hur regeringen sköter sitt arbete (procent)

Fråga: ”Hur tycker Du regeringen sköter sin uppgift?”

Kommentar: Procentbasen utgörs av samtliga svarspersoner.

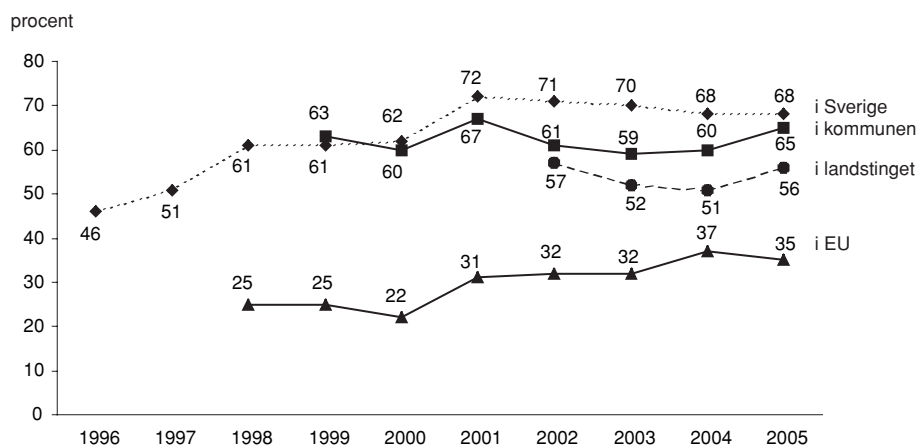
Trots att andelen väljare som gör en negativ värdering av regeringens arbete (37 procent) har ökat är den ändå inte lika kritisk som den var 1997 (41 procent) inför Göran Perssons förlustval 1998 eller 1993 (47 procent) inför Carl Bildts förlustval 1994 eller 1990 (53 procent) inför Ingvar Carlssons förlustval 1991. I föregående års analys framhölls att om de negativa siffrorna för regeringens arbete stiger ytterligare blir det svårt för socialdemokraterna att vinna i valet 2006, eftersom en kritisk opinion upp emot 40 procent eller högre året innan ett val hittills inneburit stora tapp för regeringen i det efterföljande valet. Vad vi sett är visserligen en uppgång men inte till den riktigt höga nivån. En rimlig tolkning är att den regeringskritiska vinden mojnåt något.

Positivt för svensk demokrati

Nedgången i svenska folkets partipolitiska engagemang har hittills inte påverkat synen på den svenska demokratin. Inte heller synen på regeringen har någon inverkan på bedömningen av hur demokratin fungerar. Andelen svenskar som anger att de är mycket eller ganska nöjda med hur svensk demokrati fungerar är fortsatt hög och bland den högsta inom EU. Sedan toppåret 2001, när mätningen gjordes strax efter terrorattacken i USA, och det fanns en stark uppslutning bakom Sverige i en värld av global oro har siffrorna sjunkit något. De är dock betydligt högre än de lägre nivåer som uppmättes under slutet av 1990-talet (figur 6).

Figur 6 Nöjd med hur demokratin fungerar (procent)

Fråga: ”På det hela taget, hur nöjd är Du med det sätt på vilket demokratin fungerar i:?”

Kommentar: Resultaten visar andel som svarar *mycket* eller *ganska nöjd*. Övriga svarsalternativ är inte särskilt nöjd och inte alls nöjd. Personer som besvarat frågan ingår i procentbasen.

Bedömningen av hur väl den kommunala eller regionala demokratin fungerar är också klart positiv. Den uppvisar dessutom en betydande uppgång mellan 2004 och 2005. Därmed närmar sig bedömningen av den kommunala demokratin den nationella nivån. Minst uppskattning får EUs demokrati med klart lägre andelar som uttrycker att de är nöjda med hur den fungerar. Den uppåtgående trend som funnits sedan år 2000 förefaller också ha brutits; kanske bara tillfälligt?

Partiledarna inför val

Inför valet 2006 har Sverige en statsministerkandidat med klart starka personliga popularitetssiffror. Det är moderaternas Fredrik Reinfeldt. I SOM-mätningen 2005, där vi frågar svarspersonerna hur mycket de gillar eller ogillar de olika partiledarna på en skala mellan -5 (ogillar) till +5 (gillar) får Reinfeldt i genomsnitt +0,8 (+8).³ Det är det klart högsta resultatet för någon partiledare. Alla andra har minusvärden eller står på noll när mätningen gäller hela folket.

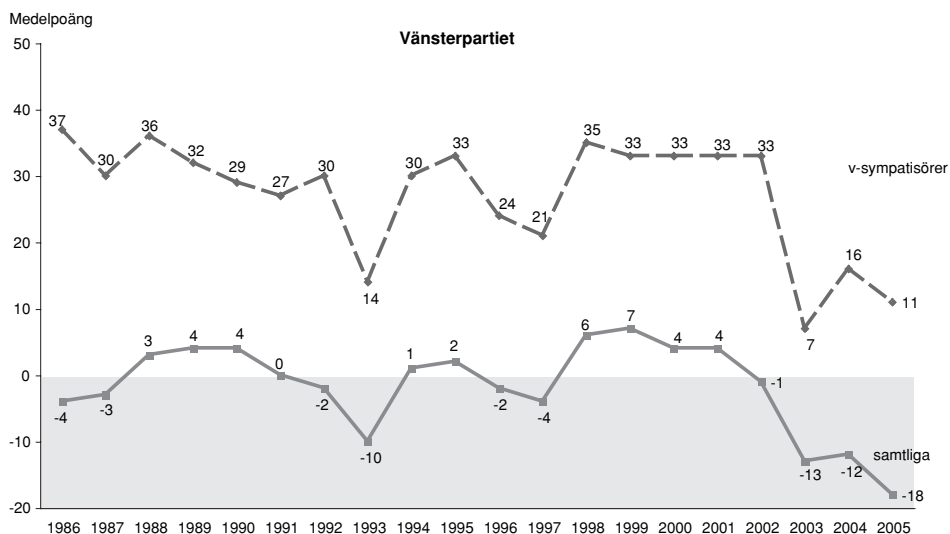
Reinfeldts popularitet är också stor bland moderata sympatisörer, +34 i mätningen 2005. Övriga partiledare är inte tillnärmelsevis lika uppskattade bland de egna. Maud Olofsson kommer närmast med +28. Lägg här till att Reinfeldts popularitetskurva pekar uppåt, både totalt sett och bland moderater. I mätningen 2004 hade han +3 bland samtliga svarspersoner och +29 bland m-sympatisörer. Reinfeldt håller på att toppa formen inför valet 2006.

Om utmanaren är på väg upp gäller motsatsen för den gamle mästaren. Göran Perssons popularitet är klar lägre än Reinfeldts och dessutom på väg ned. I SOM-studien 2005 får statsminister Persson uppskattningssiffran -4 i hela befolkningen och +18 bland s-anhängare, ned från -1 respektive +18 år 2004. Perssons personliga popularitet pekar nedåt.

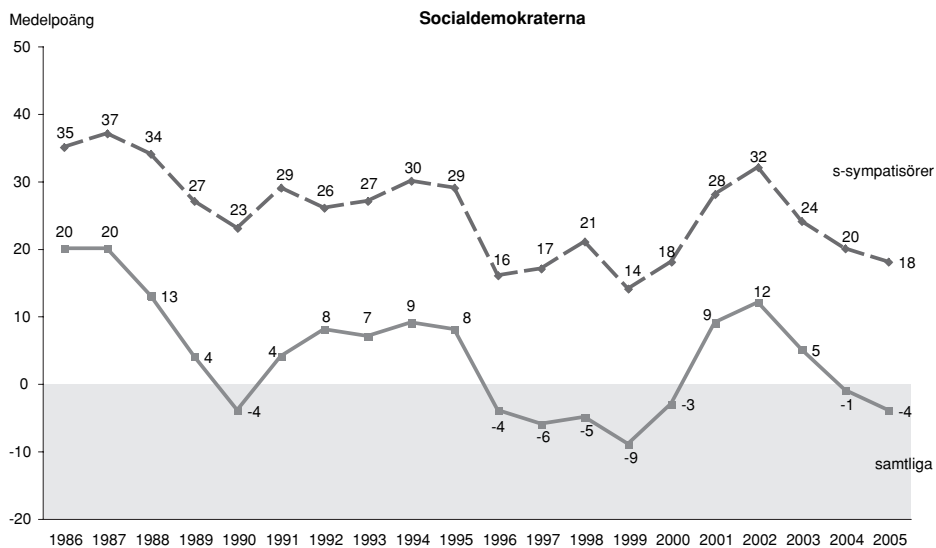
Göran Persson är dock inte den ende partiledaren som har svaga popularitetssiffror. En som har ännu sämre är Lars Ohly. Hans resultat med en genomsnittlig popularitet på -18 i hela befolkningen är det sämsta resultat vi någonsin uppmätt i någon SOM-studien kring partiledarpopularitet. Ohlys resultat bland v-sympatisörer (+11) är inget bottenrekord med det klart lägst för någon partiledare bland egna anhängare i studien 2005. De interna striderna inom vänsterpartiet har kostat på.

De borgerliga partiledarna utöver Reinfeldt har alla svagare personliga popularitetssiffror än alliansens statsministerkandidat. Men två av dem har brutit tidigare nedåtgående kurvor. Det gäller Göran Hägglund och Maud Olofsson. Folkpartiledaren Lars Leijonborg har också brutit popularitetsnedgången i hela befolkningen men inte bland de egna fp-sympatisörerna.

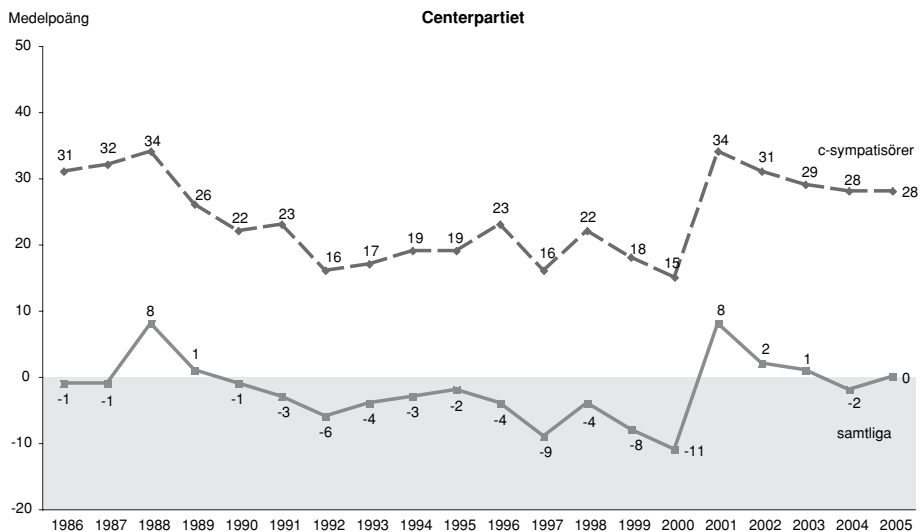
Figur 7 Partiledarpopularitet 1986 – 2005 (medeltal)

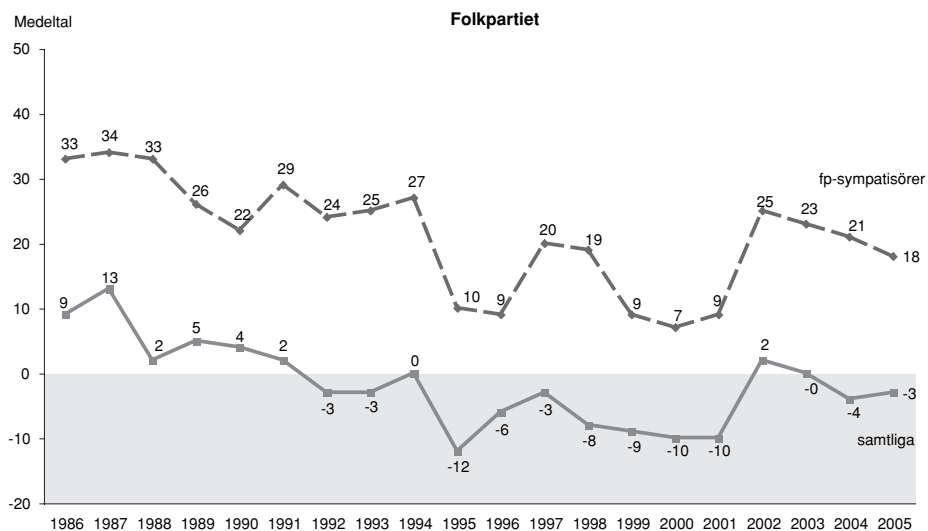
Kommentar: Mätningen gäller Lars Werner 1986-1992, Gudrun Schyman 1993- 2002, Ulla Hoffman 2003 och Lars Ohly 2004-2005. Skalan kan variera mellan -50 (ogillar) och +50 (gillar).

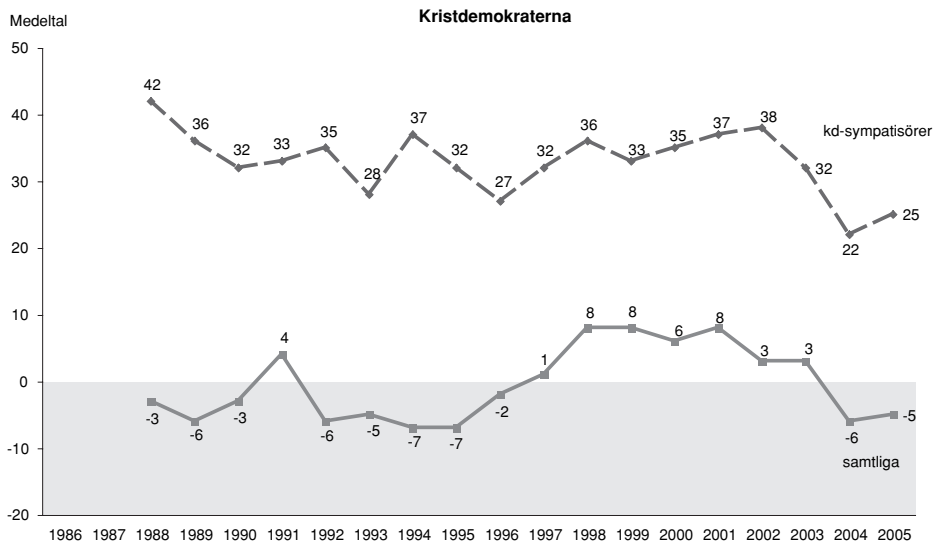
Kommentar: Ingvar Carlsson 1986-1995, Göran Persson 1996-2005.

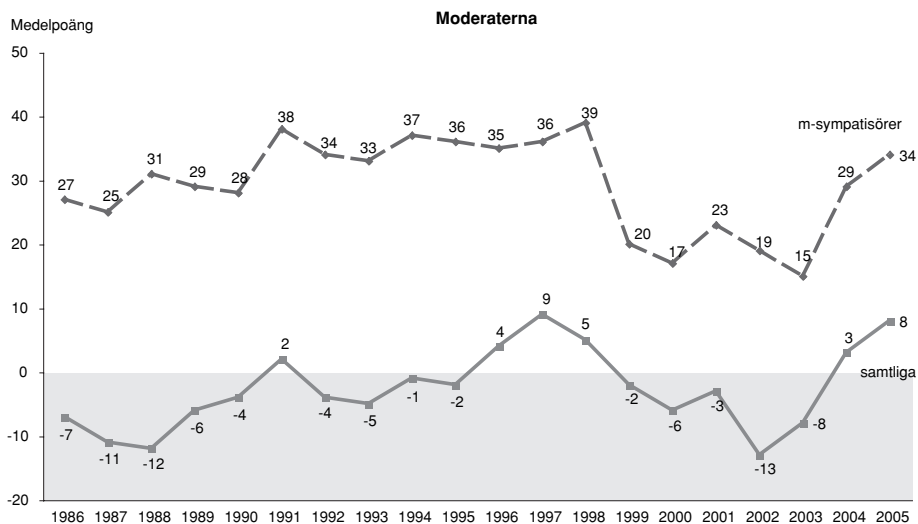
Kommentar: Karin Söder 1986, Olof Johansson 1987-1997, Lennart Daléus 1998-2000, Maud Olofsson 2001-2005.

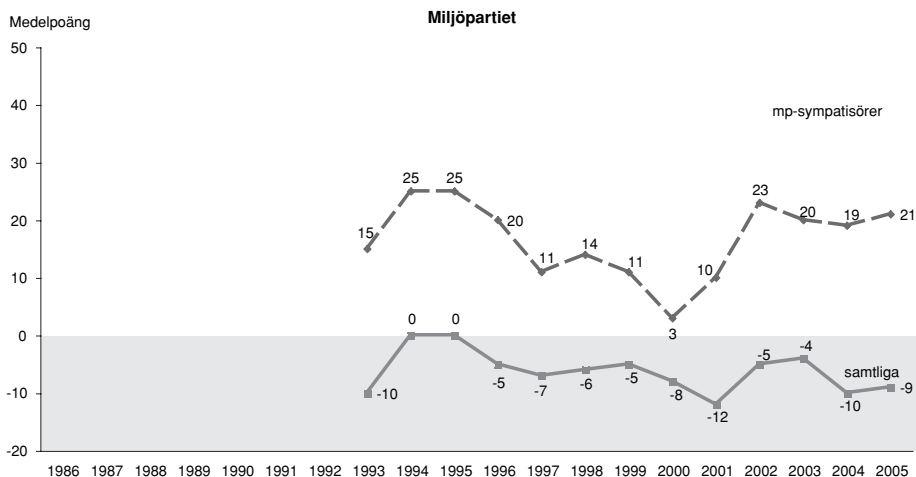
Kommentar: Bengt Westerberg 1986-1994, Maria Leissner 1995-1996, Lars Leijonborg 1997-2005.

Kommentar: Alf Svensson 1986-2003, Göran Hägglund 2004-2005.

Kommentar: Carl Bildt 1986-1998, Bo Lundgren 1999-2003, Fredrik Reinfeldt 2004-2005. Mätningen 2003 gäller alltså för Bo Lundgren. Resultaten 2003 för Fredrik Reinfeldt är 1 för samtliga och 23 bland m-sympatisörer.

Kommentar: Resultaten gäller för mp:s manliga språkrör Birger Schlaug t o m 1997. Därefter är resultaten sammanvägda för kvinnliga och manliga språkrör. 1998 Birger Schlaug och Marianne Samuelsson, 1999 Birger Schlaug och Lotta Nilsson-Hedström, 2000-2001 Matz Hammarström och Lotta Nilsson-Hedström, 2002-2005 Peter Eriksson och Maria Wetterstrand.

Resultat för kvinnliga språkrör	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
mp-sympatisörer	+4	+3	+6	+10	+24	+24	+20	+24
samtliga	-7	-4	-8	-12	-4	-2	-9	-7
Resultat för manliga språkrör	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
mp-sympatisörer	+23	+19	-0	+10	+21	+15	+17	+18
samtliga	-5	-5	-8	-11	-5	-5	-10	-11

Uppskattade partiledare kan bli dragplåster i val. Liksom impopulära partiledare kan bli sänken och stöta bort väljare. Svensk forskning har dock visat att eventuella valfekter oftast är begränsade; inte obefintliga men begränsade. Betydelsen av partiledarnas personliga popularitet är långt mindre än vad som ibland sägs i media. Väljare i Sverige röstar fortfarande mest utifrån ideologi, sakfrågeåsikter och klassintresse – och utifrån gammal vana (Holmberg och Oscarsson 2004, Thomassen 2005).

Ett enkelt mått som vi tidigare använt för att uppskatta partiledarnas förmåga att värva röster bygger på en jämförelse mellan partiledarnas personliga popularitet och det egna partiets popularitet. En partiledare bör vara mer uppskattad än det egna partiet för att kunna dra röster på sin popularitet. Ett dragplåster skall vara mer uppskattat än sitt parti, inte mindre uppskattat. I det senare fallet riskerar partiledaren snarare att bli ett sänke. I SOM-studierna har vi hela tiden mätt partiledarnas popularitet på samma skala som partiernas popularitet. Det gör det möjligt att analysera partiledarnas betydelse under kontroll för partiuppskattningen (tabell 4).

I mätningen 2005 fanns det ingen partiledare som var mer uppskattad än sitt parti bland det egna partiets anhängare. Reinfeldt och Olofsson kom nära genom

att vara lika uppskattade som sina partier bland de egna. Men de var inte mer uppskattade. Övriga partiledare var alla klart mindre gillade bland de egna än sina partier. Det gäller speciellt för Ohly, men också för Persson, Leijonborg och Hägglund. Samma partiledare – alltså Ohly, Persson, Leijonborg, men nu också Olofsson – är dessutom mindre populära än sina partier bland samtliga svars personer. Det är svårt att se några potentiella dragplåster med sådana resultat. Närmast dragplåster skulle dock Reinfeldt kunna vara eftersom han trots allt är klart mer populär än sitt parti i hela befolkningen.

Tabell 4 Partiledarna som dragplåster eller sänken i kampen om opinionen 1986 – 2005 (medeltalsskillnader)

Partiledarnas popularitet jämfört med det egna partiets bland samtliga väljare

Partiledare	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05
v	+13	+14	+15	+15	+15	+13	+11	+4	+10	+9	+5	+3	+10	+11	+8	+8	+4	-4	-1	-3
s	+10	+9	+4	+2	±0	+1	±0	-2	-2	+3	-4	-8	-10	-10	-7	-2	+1	-1	-3	-4
mp	-	-	-	-	-	-	-	-7	-2	-5	-5	-5	-6	-4	-2	-4	+1	+4	+1	+1
c	±0	-2	+3	+1	-1	-5	-4	-3	-4	-1	-1	-4	-2	-5	-6	+4	+1	+1	±0	-1
fp	+6	+5	+1	+3	+2	+2	±0	±0	+1	-6	-1	±0	-5	-6	-6	-8	-3	-2	-3	-5
kd	-	-	+5	+3	+4	+4	+3	+4	+5	+5	+5	+8	+8	+8	+8	+8	+7	+7	+2	+2
m	±0	-4	-11	±0	-2	+4	+3	+3	+6	+3	+8	+11	+9	-1	-3	-1	-4	-5	+5	+6
Snitt fem partiledare	+6	+4	+2	+4	+3	+3	+2	±0	+2	+2	+1	±0	±0	-2	-3	±0	-0	-2	-0	-1
Snitt sju partiledare								-1	+2	+1	+1	+1	+1	-1	-1	+1	+1	±0	+0	-1

Partiledarnas popularitet jämfört med det egna partiets bland egna sympatisörer

Partiledare	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05
v	-1	±0	±0	+4	+3	-3	-2	-12	-6	±0	-3	-9	±0	+2	±0	-2	-2	-26	-10	-16
s	±0	+1	-1	-1	-4	-4	-5	-5	-4	-2	-8	-9	-10	-13	-11	-4	-2	-3	-5	-10
mp	-	-	-	-	-	-	-	-14	-7	-7	-8	-14	-21	-20	-23	-17	-10	-10	-7	-6
c	-3	-6	-3	-4	-5	-13	-14	-12	-12	-12	-7	-10	-10	-15	-13	+1	-2	-1	-1	±0
fp	+3	+4	-2	+1	-2	±0	-1	+1	-2	-19	-15	-6	-14	-17	-20	-25	-8	-5	-7	-10
kd	-	-	+1	+1	+2	-3	±0	-4	+1	+2	±0	+3	+3	+4	+3	+3	+2	+2	-8	-9
m	-6	-11	-6	-3	-3	+1	+2	±0	+3	+2	+3	+5	+2	-15	-16	-12	-17	-18	-2	±0
Snitt fem partiledare	-1	-3	-2	-1	-2	-4	-4	-6	-5	-6	-6	-6	-6	-12	-12	-8	-6	-11	-5	-7
Snitt sju partiledare								-7	-5	-5	-5	-6	-7	-11	-11	-8	-6	-9	-6	-7

Kommentar: Resultaten visar hur populära partiledarna är i jämförelse med sina egna partier. Differensmättet kan variera mellan +100 (partiledaren mer populär än partiet) och -100 (partiet mer populärt än partiledaren). Plusvärden indikerar m a o att partiledaren är mer populär än partiet, medan minusvärden visar att partiledaren är mindre populär än sitt parti. Partiernas och partiledarnas popularitet har mätts på en gillar-ogillarskala med värden mellan +5 (gillar) och -5 (ogillar). Resultaten för mp:s språkrör är sammanvägda fr o m 1998. Dessförinnan gäller resultaten för mp:s manliga språkrör.

Vår tidigare slutsats håller sig. Sett över de tjugo år som vi har mätt partiledarpopularitet i SOM-institutet blir det allt tydligare att svenska partiledare relativt sina partier har blivit mindre populära. Partiledarna på 1980-talet var som grupp betraktad mer uppskattad jämfört med de egna partierna än dagens uppsättning av partiledare. Dessutom var 1980-talets partiledare mer populär i hela befolkningen och bland de egna väljarna än dagens partiledare. Men det finns ett undantag – Fredrik Reinfeldt.

Lars Werner var mer uppskattad än Lars Ohly, Ingvar Carlsson mer än Persson, Olof Johansson och Karin Söder mer än Olofsson, Alf Svensson mer än Hägglund, Bengt Westerberg mer än Leijonborg. Men när det gäller Reinfeldt är han inte mindre populär idag än Carl Bildt var på 1980-talet. Han är mer populär. Fredrik Reinfeldt är dock ännu inte lika populär som Bildt var i slutet av sin partiledarkarriär åren kring valet 1998.

En annan iakttagelse som kan göras på grundval av tidsserien över partiledarpopularitet är att populariteten är genomsnittligt högre under valår. Mönstret är särskilt tydligt för allmänhetens bedömning av den socialdemokratiske ledaren. Vid varje val efter 1988 har hans popularitet ökat under valåret i förhållande till året innan.

Även om valrörelserna är ett sätt för partiledarna att markera sig är den sammantagna bilden att dragplåstren blivit färre i svensk politik – eller snarare att sänkena har blivit fler. Blott Sverige svenska partiledare har.

Världen i vardagsrummet

Vi har som medborgare i princip tre sätt att informera oss om vad som händer i omvärlden, oavsett det är i det lokala samhälle där vi bor eller i det globala samhället: vi kan personligen följa skeendet, vi kan få höra om det från andra människor och vi kan få information genom massmedier av olika slag. Våra informationsvägar bestäms både av vilka områden eller ämnen det gäller och av vilken position vi har i samhället. När det gäller politik och samhälle har medierna en allt större roll. Det är inte för mycket sagt att för flertalet människor är den politiska, ekonomiska och kulturella världen huvudsakligen beroende av den bild som förmedlas av de stora massmedierna. För det som händer utanför Sverige är mediebilderna ofta det helt avgörande.

Traditionellt har dagspress, radio och TV dominerat som svenskarnas nyhetskällor. Mönstret från SOM-mätningen 2005 avviker inte (figur 7). Det ledande nyhetsmediet är dagspressen, främst de lokala morgontidningarna. Trots tillkomsten av nya medier och kanaler är den svenska morgonpressen mycket stark. Över de gångna decennierna kan visserligen iakttas en liten försvagning i exponeringen för morgonpress. Den kommer närmast till uttryck i att morgontidningar inte läses riktigt lika regelbundet som tidigare, bland annat som en följd av en nedgång i andelen hushåll med morgontidningsprenumeration (jfr Ulrika Anderssons artikel i denna volym). Att morgonpressen ändå kan stå så stark sammanhänger med att

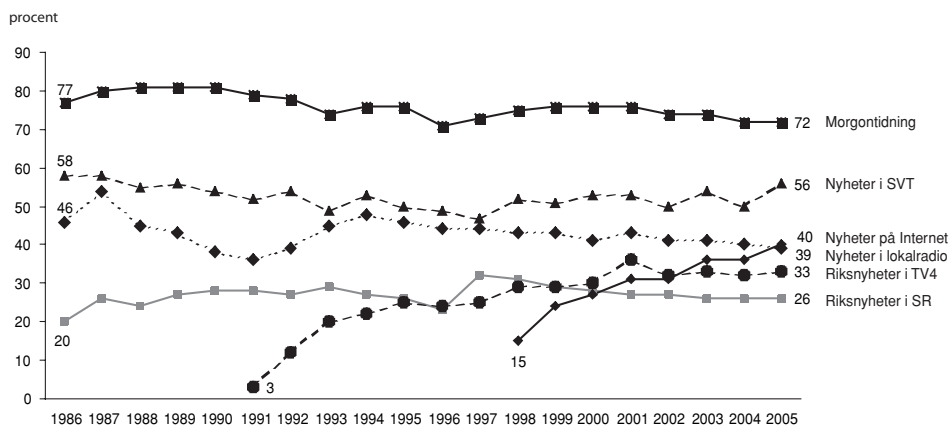
gratistidningen Metro, startad 1995 och efter hand spridd över stora delar av södra Sverige, kan kompensera detta bortfall (jfr Ingela Wadbrings artikel i denna volym). Att morgonpressen i huvudsak är lokal betyder inte att människor läser enbart läser lokala nyheter. Tvärtom ligger inrikes- och utrikesnyheter även i dessa tidningar högt i läsarnas prioritering (Nilsson och Weibull, 2005).

Inom radion och televisionen har under de gångna två decennierna tillkommit en mängd nya kanaler som konkurrerar om publikens uppmärksamhet. Public service-medierna har tappat publikandelar och Sveriges Television får sedan början av 2000-talet endast 40 procent av genomsnittarens TV-tid (Hadenius och Weibull, 2005). När det gäller nyheter i TV är public service klart dominerande, även om den specifika ökningen mellan 2004 och 2005 främst har en frågeteknisk bakgrund.⁴ Nyheterna i TV4 ökade sin publik fram till början av 2000-talet – utan att tittandet på SVT-nyheter nämnvärt påverkades – men har sedan stabiliserats.

Radion spelar sin viktigaste roll i fråga om lokala nyheter. Också här är det public service som är helt dominerande: Sveriges Radios P4 är den största enskilda kanalen med omkring 35 procent av allmänheten som följer den regelbundet. Privat lokalradio har ännu så länge inte varit någon större publikframgång i Sverige, vilket avspeglar sig i siffrorna på nyhetslyssande (jfr Jan Strid artikel i denna volym).

Figur 8 Nyhetsvanor (procent)

Fråga: ”Hur ofta brukar Du titta på eller lyssna på följande program i TV eller radio? Om Du läser en morgontidning regelbundet – ungefär hur många gånger i veckan brukar Du läsa den? Hur ofta har Du använt Internet under de senaste tolv månaderna?”

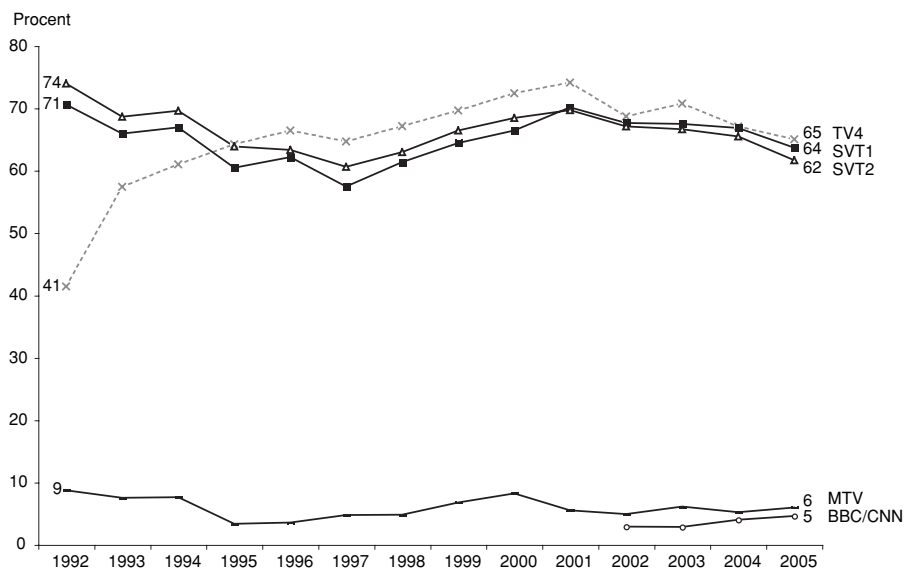
Kommentar: Resultaten visar andelen bland samtliga svarepersoner som läste en morgontidning minst fem dagar i veckan, sett på de olika TV-programmen åtminstone fem dagar i veckan och använt Internet flera gånger i veckan.

Nya teknologier har ofta utmålats som hot mot de traditionella medierna, inte minst när det gäller den politiska opinionsbildningen. Bloggar, d v s Internetsajter där politiker eller andra opinionsbildare genom 'dagboksskrivande' kommenterar skeendet, är ett uttryck för sådana förändringar. De nya kommunikationsformernas genomslag kan diskuteras, men det är mycket tydligt att nyheter på Internet efter hand får ökad betydelse som informationskällor. År 2005 är det den tredje viktigaste informationskanalen efter dagstidningar och public service-TV. Samtidigt innebär det inte nödvändigtvis att det handlar om nya informationskällor, eftersom det i flertalet fall är de traditionella medier, främst dagstidningar, som nätnyhetsanvändarna framför allt söker sig till (Jfr Annika Bergströms artikel i denna volym).

Fortfarande gäller den tidigare iakttagelsen att den ökande nyhetsanvändningen på nätet i relativt liten utsträckning har påverkat andra nyhetsvanor. Vissa tendenser finns dock att tidningar på papper kan påverkas av nätnyhetsläsning (Jfr Bergström, 2005), men överlag gäller ännu att pappers- och nätversionerna fyller delvis olika funktioner (Westlund, 2006). Internet är framför allt ett medium för människors uppdatering av vad som har hänt, medan de traditionella nyhetskällorna ger en mer sammanhållen bild av skeendet. En faktoranalys visar entydigt tre olika dimensioner i nyhetsanvändningen: den traditionella med SVT-nyheterna, nyheterna från Sveriges Radio och morgontidningen, den andra med större betoning av TV-nyheter med nyhetsmorgon och TV4 och en tredje där internyheter, text-TV och mobila nyhetsjänster grupperar sig. Det intressanta för framtiden är att det framför allt är yngre personer som finns i den senare dimensionen och äldre, traditionalister, i den första. Möjligen kan detta på sikt vara uttryck för ett generationsskifte (Nilsson, 2005).

Den årligen återkommande frågan är hur alla nyhetsmedier kan ligga så stabilt trots tillkomsten av nya medier i ett allt mera fragmentariserat mediasystem. En viktig del av förklaringen är att de stora nyhetsmedierna ännu så länge bildar ett slags bas i medborgarnas medievanor: morgontidningen och SVT-nyheterna ingår i dygnsrytmen (Hadenius och Weibull, 2005).

De nya kanaler som tillkommit i TV, men också i radio, har dels inte gjort några större satsningar på nyheter, dels inte lyckats övervinna publikens skepsis i fråga om deras innehåll (jfr Oscar Westlunds artikel i denna volym). I radion som är ett utpräglat informationsmedium har en följd blivit att de nya kanalerna inte haft några större publikframgångar utom bland yngre. I televisionen har SVT förblivit den stora nyhetskanalen, medan andra kanaler haft sina framgångar i fråga om underhållning (Jfr Hill m fl, 2006; jfr även Åsa Nilssons kapitel om TV-vanor i denna volym). Globala nyhetskanaler som CNN eller BBC spelar en helt marginell roll för svenskarnas nyhetsvanor (figur 8). De ligger på en mycket låg nivå i jämförelse med de svenska nationella kanalerna.

Figur 9 Regelbundet tittande på olika TV-kanaler

I den globaliserade världen är TV samtidigt den viktigaste källan för orientering. I detta ligger då inte bara nyheter utan även reportage, dokumentärer och underhållning. Televisionens globalisering är emellertid i hög grad frågan om anglifiering – de importerade programmen härstammar till över 90 procent från USA och Storbritannien (Asp, 2005). Även om inte alla program behandlar den anglo-saxiska världen kommer världen i stort att betraktas med sådana ögon. Studier pekar dock på att publiken är förhållande skeptisk till innehållet i många sådana program (Hill m fl, 2006).

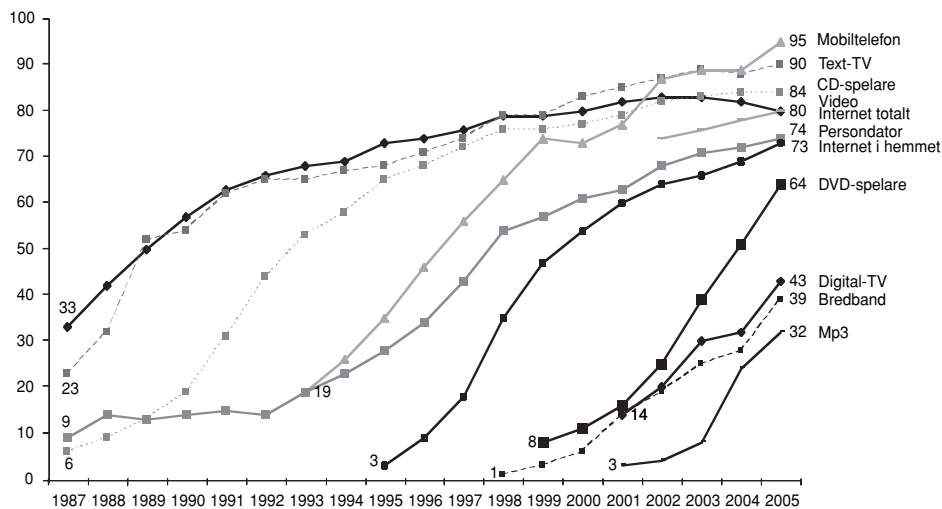
Medieteknologiseringen av hushållen fortsätter

Även om de traditionella medierna behåller sin starka ställning har hushållen successivt investerat i ny medieteknologi. Traditionella medier som text-TV eller video har sedan länge en hög spridning i svenska hushåll medan det under senare år framför allt är persondator och mobiltelefon – och senast DVD-spelare, digital-TV och Mp3-spelare – som expanderar.

Den samlade bilden är att Sverige 2005 är ett digitaliserat land. Få länder kan redovisa tillgångsiffror på 93 procent för mobiltelefon, 74 procent för persondator, 73 procent för Internet, 64 procent för DVD, 43 procent för bredband och 39 procent för digital-TV. Det är de två senare teknologierna som uppvisar den kraftigaste ökningen mellan 2004 och 2005, medan övriga uppvisar relativt små föränd-

ringar. Det senare tyder på att marknaden håller på att mättas. Teknogiintresset torde vara en förklaring till att den just nu pågående digitaliseringen av televisionens marknad trots förväntningar om motsatsen har kunna inledas relativt friktionsfritt. Det bör emellertid framhållas att det uppmätta digital-TV-innehavet till övervägande delen avser digitalplattformar för satellitmottagning och inte en teknik att ta emot sändningar i det digitala marknätet (jfr Mediebarometern 2005, 2006).

Figur 10 Tekniktillgång i svenska hushåll 1987-2005 (procent av befolkningen)

Den samlade bilden är att mycket av den nya tekniken är inriktad mot musik och underhållning och mindre mot nyheter. Det nya medium som kan antyda en ökning av den individualiserade nyhetsanvändningen är mobiltelefonen. Mobilen gick på tio år från under 20 procent till 90 procent; För text-TV tog motsvarande ökning två decennier och persondatorn har på 15 år ännu inte nått dit. Det som förklarar skillnaden i ökningstakt och mättnadsnivå mellan mobiltelefon och persondatorinnehav är åldersfaktorn. Medan mobiltelefonen också fått en betydande spridning bland pensionärer gäller detta i mycket liten grad för persondatorn. Mobiltelefonen har efter hand blivit ett slags intelligent digital terminal. Visserligen är användningen olika nyhetstjänster på mobilen ännu så länge föga utbredd (jfr Göran Bolins artikel i denna volym). På sikt innebär dock den stora spridningen i mobilinnehav och, inte minst, allmänhetens intresse att uppdatera sig med nya och mer kvalificerade modeller att det här på sikt finns ett stort potential för en ny typ av nyhetsmedium.

Globala värden: världsreligionerna

Diskursen om den globala utvecklingen har ibland beskrivits som en kamp mellan civilisationen. Samuel Huntingtons bok *The Clash of Civilisations and the Remaking of World Order* som utkom för tio år sedan är en företrädare för ett sådant synsätt.⁵ Boken utlöste en intensiv debatt (jfr Huntington, 1996b). En viktig ingrediens i hans synsätt är världsreligionernas roll i makten över världen, särskilt kampen mellan kristendom och islam. Huntington har också publicerats sig mera specifikt på religionstemat i artikeln *The Age of Muslim Wars* (2001). Vår tanke är inte att här diskutera Huntingtons teser, utan bara att bygga vidare på tanken att inställningen till världsreligionerna är en del av ett slags globalt förhållningssätt. Det gångna årets internationella kontrovers kring en dansk dagstidnings karikatyrtecknar av profeten Muhammed är ett annat exempel på frågans aktualitet.

Mot den bakgrunden ställdes i 2005 års SOM-undersökning en fråga om synen på världsreligionerna. Svartspersonerna fick frågan om vilken 'inställning' de hade till olika 'världsreligioner'. Bedömningen skulle göras på en skala från 0 (mycket negativ) till 10 (mycket positiv). De religioner man fick ta ställning till var Kristendom, Islam, Buddhism, Hinduism och Judendom. I tabell 5 redovisas svenskarnas bedömningar.

En första iakttagelse är att mycket stora andel av de svarande placerar sig på mitalternativet. Det gäller mellan 40 (Islam) till 60 procent (Hinduism). Svaren skall rimligen tolkas så att man inte har någon riktigt klar uppfattning om respektive religion eller att frågan inte berör. De höga andelarna är knappast överraskande i fråga om religioner som Buddhism och Hinduism, men något oväntad för Kristendomen (43 procent). Det är möjligt att bilden hade sett annorlunda ut om frågan istället gällt olika kristna riktningar, som det kanske hade varit lättare att bedöma för svartspersonerna.

Om vi rangordnar världsreligionerna efter andelen som värderar dem positivt – värdena 6 till 10 på den elvgradiga skalan – kommer Kristendomen högst med 48 procent och Islam lägst med 7 procent. Inställningen till Buddhism är förhållandevis positiv med 25 procent, medan hinduism och judendom ligger på 14 respektive 13 procent. Den enda världsreligion med en mycket stor andel negativa svar är Islam med 53 procent, varav hälften placerar sig på extremvärdet 0 (mycket negativ). Kristendomen har knappt 10 procent på den negativa sidan och övriga mellan 20 och 30 procent.

Studerar vi svarsmönstren närmare är det tydligt att kristendomen representerar en ytterpunkt, de övriga fyra religionerna en annan. Annorlunda uttryckt finns det relativt höga samband i bedömningarna mellan Islam, Buddhism, Hinduism och Judendom, medan korrelationerna mellan dessa å ena sida och kristendomen å den andra är förhållandevis låga. Det är endast Judendomen som avviker något genom att de som bedömer kristendomen positivt även tenderar att värdera judendomen på samma sätt. En bekräftande faktoranalys ger samma bild: kristendom bildar en

egen faktor, medan övriga fyra religioner bildar en annan, där hinduism laddar högst och judendom lägst. En rimlig tolkning är att det bakom resultatet finns ett slags global dimension som innebär en öppenhet eller slutenhet för andra värderingar än de som finns i den egna traditionen.

Tabell 5 *Inställning till fem världsreligioner 2005 (procent)*

Fråga: ”Allmänt sett, vilken inställning har du till följande världsreligioner/trosuppfattningar? Svara med hjälp av nedanstående skala?”

	Positiv (10-6)	Varken positiv eller negativ (5)	Negativ (4 – 0)	Summa procent	Antal svarande
Kristendom	48	43	9	100	1 597
Buddism	25	54	21	100	1 573
Hinduism	14	60	26	100	1 569
Judendom	13	58	29	100	1 562
Islam	7	40	53	100	1 578

Kommentar: Svaren har markerats på en skala mellan 0 och 10, där 0 står för som mycket negativ och 10 för mycket positiv.

Att det som ligger bakom inställningen till världsreligionerna kan tolkas i ett slags globaliseringsperspektiv får stöd av att det är grupper som normalt brukar ligga högt när det gäller kosmopolitiska värderingar – yngre, högutbildade och boende i storstäder – som också är de som är mer positiva till andra världsreligioner än Kristendomen (tabell 6). Äldre, lågutbildade och personer som bor på landsbygd eller i mindre tätorter är de som är mest negativa. De har samtidigt den mest positiva värderingen av Kristendomen.

Att globaliseringsperspektivet dock är otillräckligt när det gäller att tolka medborgarnas inställning till världsreligionerna visar sig i att det också finns relativt starka samband med utövning av religion. Personer som regelbundet besöker gudstjänst eller ber till Gud är särskilt positiva till Kristendomen; andelarna är särskilt höga för medlemmar i Pingströrelsen, Katolska kyrkan eller annan svensk frikyrka. Bland medlemmar i svenska frikyrkor finns en mer positiv inställning till Judendom och Islam än genomsnittligt bland svenskar. Resultatet indikerar att det finns en religiös resonansbotten i bedömningarna av samtliga världsreligioner.

Tabell 6 *Inställning till fem världsreligioner i olika sociala och politiska grupper 2005: andelen med positiv respektive negativ inställning (procent)*

	Kristendom		Judendom		Buddism		Hiduism		Islam	
	positiv	negativ	positiv	negativ	positiv	negativ	positiv	negativ	positiv	negativ
Samtliga	48	9	13	29	25	21	14	26	7	53
Kvinnor	51	6	15	21	26	19	15	22	6	51
Män	44	12	11	37	25	24	13	30	8	57
15 – 29 år	36	18	16	27	37	16	25	21	10	51
30 – 49 år	43	8	16	22	28	15	15	20	8	51
50 – 64 år	52	7	12	30	24	22	12	26	5	55
65 – 85 år	60	4	7	41	11	35	5	40	4	59
Lågutbildad	50	6	6	38	12	34	6	38	3	59
Medellågutbildad	44	9	12	28	22	21	12	26	4	57
Medelhögutbildad	47	12	16	26	32	18	19	22	10	54
Högutbildad	53	9	20	21	38	10	22	15	11	44
Landsbygd	51	7	12	30	18	28	10	31	4	57
Mindre tätort	49	6	10	27	21	23	12	27	7	53
Stad/större tätort	48	9	14	30	26	21	14	26	7	54
Storstad	42	12	16	26	36	13	22	18	7	51
Uppvuxen:										
På landsbygd	54	7	9	37	16	30	9	34	4	58
Mindre tätort	48	9	13	27	25	21	13	25	5	55
Stad/större tätort	44	11	16	25	28	17	17	22	7	53
Storstad	45	9	16	25	33	15	16	19	7	54
Annat nordiskt land	53	5	11	34	29	17	14	26	6	43
Annat land i Europa	55	10	13	27	17	27	13	29	15	44
Land utanför Europa	48	-	15	27	33	18	24	21	25	33
Arbetarhem	42	9	10	30	19	24	11	29	5	55
Jordbrukarhem	60	2	12	33	16	35	10	39	4	61
Lägre tj.mannahem	54	9	16	29	24	20	15	23	7	55
Högre tj.mannahem	51	11	17	25	43	10	21	20	11	46
Företagarhem	56	4	13	31	28	24	15	29	7	55
Bett till Gud:										
Minst en gång/vecka	81	1	25	19	38	23	26	15	12	50
Månad/kvartal	70	1	18	25	30	14	21	15	8	49
Halvår/år	56	8	21	22	23	16	19	23	12	50
Aldrig	32	13	7	35	22	23	28	11	3	57
Besökt gudstjänst:										
Minst en gång/vecka	88	-	30	14	14	36	39	7	11	49
Månad/kvartal	64	5	24	28	30	24	29	8	12	51
Halvår/år	81	4	16	26	26	19	23	16	8	52
Aldrig	31	12	9	31	25	20	26	13	5	56
Medlem i:										
Svenska kyrkan	52	7	14	28	24	22	14	26	6	55
Pingströrelsen	92	2	34	13	19	43	9	49	11	62
Annan frikyrka	82	3	38	32	25	34	16	34	12	67
Katolska kyrkan	76	3	14	29	26	22	15	26	7	54
Ortodox kyrka	68	-	16	21	37	11	32	11	11	47
Islam	21	3	17	10	21	14	15	15	48	7
Ideologi:										
Klart vänster	39	17	9	37	34	20	15	26	12	51
Något vänster	45	12	14	29	25	23	16	27	6	55
Varken eller	42	6	11	27	19	22	11	25	7	49
Något höger	58	8	17	27	30	21	18	25	6	57
Klart höger	55	7	11	37	27	20	12	31	5	64
Intresserad av miljöfrågor:										
Mycket	46	18	13	34	41	30	22	23	14	45
Ganska	51	7	15	28	25	22	14	26	7	55
Inte särskilt	45	7	10	27	19	22	10	26	3	56
Inte alls	29	12	5	30	8	33	5	33	8	40

Kommentar: Se tabell 5 för definitionen av positiv respektive negativ.

Tanken att inställningen till världsreligionerna skulle ha en klar politisk resonansbotten får ingen entydigt stöd i våra analyser. Visserligen är personer som ideologiskt placerar sig till höger mera positiva till Kristendomen och något mera negativa till Islam än personer som står till vänster. Skillnaderna är emellertid inte särskilt stora och för övriga religioner finns inga entydiga tendenser. Möjligen kan resultatet ge stöd åt föreställningar om att konflikten mellan Kristendom och Islam kan tolkas som en vänster-högerkonflikt, men beläggen för det vilar på mycket bräcklig grund. Däremot är det otvetydigt så att Islam är den världsreligion som svenskarna betraktar mest negativt och att detta i sig ger underlag för orientalismens kritik av den Islambild som traditionellt har förmedlats av den kristna kulturen.

Även om den ideologiska vänster-högerdimensionen spelar en relativt liten roll när det gäller att förklara skillnaderna i inställning till de olika världsreligionerna – utom för kristendom och islam – finns det en annan dimension att uppmärksamma. Det gäller den gröna ideologin. Det visar nämligen ett relativt starkt samband mellan inställning till framför allt Buddhism, men också hinduism, och intresse för miljöfrågor. Bland personer som är mycket intresserade av miljöfrågor har över 40 procent en positiv inställning till Buddhismen, bland dem utan miljöintresse endast cirka 10 procent; för Hinduism är motsvarande siffror 20 och 5 procent. På samma sätt visar sig sympatisörer till miljöpartiet var särskilt positiva till Buddhism, 47 procent positiva till Buddhism mot endast 40 procent positiva till Kristendomen.⁶ Resultatet ligger i linje med att Buddhism står för ett synsätt som harmonierar med en ekologisk samhällssyn (Larsson, 2006).

Världen är så stor, så stor...

Globalisering, IT-firing, informationssamhälle, bråttomsamhälle, individualisering. Det moderna har många namn. Man kan tycka det är underligt att vi inte ser större opinionseffekter eller värderingsförändringar av allt det nya. Vi ser förändringar men de är inte snabba eller hektiska. SOMs kurvor rör sig snarare majestätiskt långsamt. Det gäller mätningarna av människors grundläggande värden, liksom mätningarna av svenska folkets dagordning i form av viktiga samhällsproblem och vad människor oroar sig för. Folket är klart lugnare än debatten. När det gäller framtidssynen är det tre fenomen som just nu är på väg uppåt på listan över vad som oroar svensken – arbetslösheten, klimatet och fattigdomen i tredje världen. Tydligast på väg ned är oron för en ekonomisk kris. Alla fyra fenomenen är kopplade till den stora nya globaliserade världen, men några drastiska förändringar talar vi inte om. Ännu så länge verkar den stora nya världen inte skrämra.

Men vi kan ana vissa långsiktiga förändringar. Det finns en försvagning i engagemanget för politiken och partierna. Partiledarna står inte lika starkt i opinionen som förr även om det finns klara skillnader över åren. Att globala värderingar tränger in i det svenska samhället framträder i den förhållandevis positiva inställ-

ningen till österländska religioner i jämförelse med kristendom. Det är hos unga, högtbildade och storstadsboende som de nya värderingarna reflekteras mest.

Ett visst stöd för att utvecklingen kan beskrivas med optimistiska förtecken kan svensken finna i Richard Floridas undersökningar kring den nya kreativa klassen eller i Ronald Ingleharts studier av hur viktiga postmoderna och sekulariserade värderingar är för tillväxt och samhällsutveckling (Florida 2006, Inglehart 1997). I båda fallen framträder Sverige som ett klart positivt fall med mycket god framtidspotential. Alla ekonomiska prognoser pekar dessutom på att Sverige kommer att växa snabbare än snittet i EU under de närmast kommande åren.

Sverige tillhörde vinnarna under 1900-talet. Kanske kan vi också tillhöra vinnarna i 2000-talets stora nya värld?

Noter

- ¹ Ford är Världsstatens gud och i språket har ordet Lord ersatts av Ford så att bönen 'Our Lord' blivit 'Our Ford' och det kristna korset har ersatts av ett T från T-Forden. Det har också införts en ny tideräkning som utgår från Ford.
- ² Resultaten bygger på en öppen enkätfråga där svarspersonerna kunde ange upp till tre frågor/problem; i genomsnitt utpekade varje svarande 1,8 områden och hela 80 procent angav åtminstone någon samhällsfråga/problem.
- ³ I redovisningen har vi multiplicerat alla resultat med tio för att undvika decimaler.
- ⁴ Frågan gäller fr o m 2005 om man sett antingen Aktuellt eller Rapport i SVT. Tidigare fick svarspersonerna ange om man brukade se Aktuellt respektive Rapport. De tittare som så respektive program mindre regelbundet klassificerades då som ej regelbundna tittare trots att de kanske såg TV-nyheter regelbundet. 2005 års siffra måste därför bedömas som mer rättvisande för det sammantagna tittandet på TV-nyheter.
- ⁵ Boken fortsatta aktualitet kan beläggas genom att den utkom på svenska år 2006.
- ⁶ Bland journalister där miljöintresset är större än bland allmänheten och där sympatisörerna med miljöpartiet är kraftigt överrepresenterade i jämförelse med allmänheten (Asp, 2006) är Buddhism den världsreligion som man är mest positiv till, alltså mer positiv än till Kristendomen.

Referenser

- Asp, Kent (2005) *Svenskt TV-utbud 2004*. Haninge: Granskningsnämnden för radio och TV.
- Asp, Kent (2006) *Journalistkårens partisympatier*. Arbetsrapport. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika (2005) *Nyhetsvanor.nu*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Ehnmark, Anders (2006) Utopins återkomst. I Rosén, Anders (red) *Vägval vänster – en antologi*. Stockholm: Premiss förlag.
- Florida, Richard (2006) *Den kreativa klassens framväxt*. Stockholm: Daidalos.
- Hadenius, Stig och Weibull, Lennart (2005) *Massmedier. Press, radio & TV i förvandling*. Stockholm, Albert Bonniers Förlag
- Hill, Annette, Nilsson, Åsa, Weibull, Lennart (2005) *Audiences and Factual and Reality Television in Sweden*. University of Westminster, Högskolan i Jönköping och Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören (1994) Partierna tycker vi bäst om i valtider. I Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (red) *Vägval*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören (2002) Kampen om mitten. I *Det våras för politiken*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Oscarsson, Henrik (2004) *Väljare Svenskt väljarbeteende under 50 år*. Sockholm: Norstedt Juridik.
- Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (2003) Fåfångans marknad. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Fåfångans marknad*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (2004) Ju mer vi är tillsammans. I Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (red) *Ju mer vi är tillsammans*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (2005) Lyckan kommer, lyckan går. I Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Huntington, Samuel (1996a) *The Clash of Civilisations and the Remaking of World Order*. New York: Simon&Schuster.
- Huntington, Samuel (1996b) *The Clash of Civilisations: The Debate*. *Foreign Affairs*.
- Huntington, Samuel (2001) *The Age of Muslim Wars*. *Newsweek* (International, Atlantic ed.)
- Huntington, Samuel (2006) *Civilisationernas kamp: mot en ny världsordning*. Stockholm: Atlantis.
- Huxley, Aldous (1932) *Brave New World: a novel*. London: Chatto&Windus.
- Huxley, Aldous (1932) *Du sköna nya värld*. Stockholm: Wahlström&Widstrand.

- Huxley, Aldous (1965) *Du sköna nya värld*. Med ett förord av författaren. Stockholm: Wahlström&Widstrand.
- Inglehart, Roland (1997) *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton University Press.
- Larsson, Reidar (2006) Politiska ideologier i vår tid. Sjunde utökade upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Mediebarometern 2005* (2006) Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2005) Medieanvändningens generationer och livscyklar. I *Mediebarometern 2004*. Göteborg: Nordicom-Sverige.
- Nilsson, Åsa, Weibull, Lennart & Hill, Annette (2005) *Syner på icke-fiktions I TV. Resultatredovisning*. Arbetsrapport. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Nilsson, Åsa & Weibull, Lennart (2005) Medier eller innehåll? I Holmberg, Sören, Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Orwell, George (1950) *1984*. Stockholm: Bonniers.
- Petersson, Olof (1982) *Väljarna och världspolitik*. Stockholm: Norstedts.
- Petersson, Olof (2005) *De politiska partiernas medlemsutveckling*, Stockholm, Studieförbundet Näringsliv och Samhälle. <http://www.sns.se/document/partimedlemmar.pdf>
- Thomassen, Jaques (2005) The European Voter [Elektronisk resurs] A Comparative Study Of Modern Democracies. Oxford: Oxford University Press, 2005
- Wells, H. G. (1923) *Men like Gods*. London: Cassels
- Westlund, Oscar (2006) *Känslor av medieförtroende*. Arbetsrapport. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet

SOM-INSTITUTETS RAPPORTER

ISSN 0284-4788

SOM-rapport nr 1

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1986*
Göteborg 1987, 87 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 2

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1987*
Göteborg 1988, 112 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 3

Björkqvist, Karin: *SOM-undersökningen 1988*
Göteborg 1989, 68 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 4

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åttiototal*
Göteborg 1989, 183 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 5

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Medier och opinion i Sverige*
Göteborg 1990, 140 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 6

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Politiska opinioner*
Göteborg 1991, 147 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 7

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åsikter om massmedier och samhälle*
Göteborg 1991, 150 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--7--SE

SOM-rapport nr 8

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Trendbrott?*
Göteborg 1992, 260 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--8--SE

SOM-rapport nr 9

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Perspektiv på krisen*
Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--9--SE

SOM-rapport nr 10

Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk opinion*

Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--10--SE

SOM-rapport nr 11

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Vägval*

Göteborg 1994, 320 sidor. Pris 170 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--11--SE

SOM-rapport nr 12

Nilsson, Lennart (red): *Västsverige i fokus*

Göteborg 1994, 150 sidor. Pris 130 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--12--SE

SOM-rapport nr 13

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det gamla riket*

Göteborg 1995, 305 sidor. Pris 180 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--13--SE

SOM-rapport nr 14

Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk horisont*

Göteborg 1995, 250 sidor. Pris 150 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--14--SE

ISBN 91-972694-1-7

Swedish Opinion

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (eds.) Engelsk sammanfattning av SOM-institutets resultat.

Göteborg 1995, 24 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)

ISBN 91-972694-0-9

SOM-rapport nr 15

Jarlbro, Gunilla (red): *Ungdomars opinioner*

Göteborg 1996, 120 sidor. Pris 110 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--15--SE

ISBN 91-972694-2-5

SOM-rapport nr 16

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Mitt i nittioalet*

Göteborg 1996, 470 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--16--SE

ISBN 91-972694-3-3

SOM-rapport nr 17

Nilsson, Lennart (red): *Västsvenska perspektiv*

Göteborg 1996, 238 sidor. Pris 160 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--17--SE

ISBN 91-972694-4-1

SOM-rapport nr 18

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ett missnöjt folk?*

Göteborg 1997, 380 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--18--SE

ISBN 91-972694-5-X

Trends in Swedish Opinion

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (eds.) Långtidstrender inom svensk opinionsbildning, engelsk sammanfattning.

Göteborg 1997, 36 sidor. Pris 80 kronor (moms tillkommer)

ISBN 91-972694-6-8

SOM-rapport nr 19

Nilsson, Lennart (red): *Nya landskap*

Göteborg 1997, 290 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--19--SE

ISBN 91-972694-7-6

SOM-rapport nr 20

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Opinionsambället*

Göteborg 1998, 342 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--20--SE

ISBN 91-972694-8-4

SOM-rapport nr 21

Nilsson, Lennart (red): *Mångfald – bilder av en storstadsregion*

Göteborg 1998, 283 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--21--SE

ISBN 91-972694-9-2

SOM-rapport nr 22

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ljusnande framtid*

Göteborg 1999, ca 420 sidor. Pris 250 kronor (moms tillkommer)

ISRN GU-STJM-SOM--22--SE

ISBN 91-973670-1-X

SOM-rapport nr 23

Nilsson, Lennart (red): *Region i omvandling*

Göteborg 1999, ca 300 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-2-8

ISRN: GU-STJM-SOM--23--SE

SOM-rapport nr 24

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det nya samhället*

Göteborg 2000, ca 520 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-3-6

ISRN: GU-STJM-SOM--24--SE

SOM-rapport nr 25

Nilsson, Lennart (red): *Den nya regionen*

Göteborg 2000, ca 325 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-4-4

ISRN: GU-STJM-SOM--25--SE

SOM-rapport nr 26

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Land, Du välsignade?*

Göteborg 2001, 485 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-6-0

ISRN: GU-STJM-SOM--26--SE

SOM-rapport nr 27

Nilsson, Lennart (red): *Flernivådemokrati i förändring*

Göteborg 2002, ca 340 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-7-9

ISRN: GU-STJM-SOM--27--E

SOM-rapport nr 28

Oscarsson, Henrik (red): *Spår i framtiden*

Göteborg 2002, ca 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-8-7

ISRN: GU-STJM-SOM--28--SE

SOM-rapport nr 29

Wadbring, Ingela; Weibull, Lennart & Bergström, Annika (red): *Efter Arbetet. Synen på nedläggningen och dess konsekvenser.*

Göteborg 2002, 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISSN: 1101-4692 och 0428-4788

ISRN: GU-STJN-SOM--29--SE

SOM-rapport nr 30

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det våras för politiken. Trettiotvå artiklar om politik, medier och samhälle.*

Gothenburg 2002, 544 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-973670-9-5

ISRN: GU-STJN-SOM--30--SE

SOM-rapport nr 31

Nilsson, Lennart (red) *Perspektiv på Västsverige*

Gothenburg 2003, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-01-8

ISRN: GU-STJN-SOM--31--SE

SOM-rapport nr 32

Oscarsson, Henrik (red) *Demokratitrender*

Gothenburg 2003, 343 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-02-6

ISRN: GU-STJN-SOM--32--SE

SOM-rapport nr 33

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Fåfångans marknad*

Gothenburg 2003, 432 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-03-4

ISRN: GU-STJM-SOM--33--SE

SOM-rapport nr 34

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Ju mer vi är tillsammans*

Gothenburg 2004, 440 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-04-2

ISRN: GU-STJM-SOM--34--SE

SOM-rapport nr 35

Nilsson, Lennart (red) *Svensk samhällsorganisation i förändring*

Gothenburg 2004, 570 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-05-05-13 ISSN: 0284-4788

Swedish Trends 1986-2004

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (eds.)

Gothenburg 2005, 37 sidor. Pris: 100 kr (moms tillkommer)

SOM-rapport nr 36

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går*

Gothenburg 2005, 492 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-06-9

ISRN: GU-STJM-SOM--36--SE

SOM-rapport nr 37

Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Västsverige*

Göteborg 2006, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-07-7

SOM-rapport nr 38

Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Skåne*

Göteborg 2006, 288 sidor. Pris: 200 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-08-5

SOM-rapport nr 39

Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*

Göteborg 2006, 560 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)

ISBN: 91-89673-09-3

